

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TOPLUMSAL
ENTEGRASYON AÇISINDAN ALMANYA'DA
YAŞAYAN GÖÇMEN TÜRKLERİN SORUNLARI**

Doktora Tezi

Sadettin KILIÇ

Danışman
Prof. Dr. Şenol DURGUN

İstanbul - 2021

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı** : Sadettin KILIÇ
Soyadı
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Çokkültürlülük ve Toplumsal Entegrasyon Açısından
Almanya'da Yaşayan Göçmen Türklerin Sorunları
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- Tezin Türü** : Doktora
- Tezin Tarihi** : 04.02.2021
- Sayfa Sayısı** : 408
- Tez** : Prof. Dr. Şenol DURGUN
Danışmanları
- Dizin Terimleri** : Göçmen Türk İşçileri, Entegrasyon, Çokkültürlülük, Sosyo-
Kültürel Sorunlar, Ekonomik ve Siyasal Güç.
- Türkçe Özet** : Almanya, endüstriyel kalkınmada istihdam açığını kapatmak
için Türkiye'den kısa süreli davet edilen misafir işçiler,
performanslarıyla kalıcı vatandaşlar olmuşlar. Göçün üzerinden
64 yıl geçmesi ve 4. Neslin yaşadığı Almanya'da bazı sorunlar
yaşansa da, entegrasyonda önemli ilerlemeler sağlanmıştır.
- Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası
Sadettin KILIÇ

**T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE TOPLUMSAL
ENTEGRASYON AÇISINDAN ALMANYA'DA
YAŞAYAN GÖÇMEN TÜRKLERİN SORUNLARI**

Doktora Tezi

Sadettin KILIÇ

Danışman
Prof. Dr. Şenol DURGUN

İstanbul - 2021

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sadettin KILIÇ

.../.../2021

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sadettin Kılıç'ın Çokkültürlülük ve Toplumsal Entegrasyon Açısından Almanya'da Yaşayan Göçmen Türklerin Sorunları adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bilim dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan *Prof. Dr. Şenol DURGUN*
(Danışman)

İmza

Üye

Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ
ALAGÖZ

İmza

Üye

Doç. Dr. Alper MUMYAKMAZ

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat
TUNCER

İmza

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul
ERYÜCEL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... / ... / 2021

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

İkinci Dünya Savaşında büyük yıkıma uğrayan Almanya, endüstriyel kalkınmada istihdam açığını kapatmak için ülke dışından yabancı işçi alımına yönelmiştir. Asırlarca karşılıklı çıkar ilişkilerin sürdüğü Türkiye ile yapılan antlaşma kapsamında kısa süreli “misafir işçiler” davet edilmiş, ancak iş yerinde gösterilen performans sonrasında kalıcı işçiler statüsüne geçmişlerdir. Aile birleşimi, çocuk parası gibi motivasyonuna artırıcı yasal düzenlemeler sonrasında bunlar kaldıkları yurtlardan yerleşik hayata geçiş yapmış ve zamanla vatandaşlığa geçerek ev sahibi toplum gibi ülkenin yüce değerlerine önemli katkılar sağlamışlardır.

Çokkültürlü Almanya’da en büyük göçmen yoğunluğunu oluşturan Türkler ile ev sahibi toplum arasında ki sosyo-kültürel temasların başlangıç aşaması, süreç içerisinde karşılıklı iletişim düzeyi, entegrasyonun gerçekleşmesi esnasında ve sonrasında; olumlu ya da olumsuz etkileyen ana ve destekleyici nedenler incelenmiştir. Ana neden sadece sosyo-kültürel farklılıklar mı? Yoksa Alman emekçilerin gelecek kaygısı, dar gelirli vatandaşları etkileyen gelişmeler, göçmenlerin sayısal hareketliliği, Alman medyasının ötekileştirici yayınları ve bir kısım siyasal aktörlerin demeçleri kamuoyunu etkilemesinden kaynaklanan sorunlar mı? olduğu kapsamlı bir şekilde araştırılmıştır. Bu bağlamda toplumu temsil eden farklı kesimlerle yapılan ikili görüşmeler sonunda elde edilen bilgiler araştırmaya katkı sağlamıştır.

Entegrasyonu olumsuz etkileyen Anayasal yaklaşımlar 2000 yılında yasal düzenlemeler ile farklı boyutlar kazanmıştır. Vatandaşlığın doğum ile de kazanılabileceği, göçmen masasının kurulması, çifte vatandaşlığın 2014 yılında belli koşullarla kabul edilmesi bu gelişmelerdendir. Göçmenlerin işçilikten girişimciliğe geçişleri, yerel, eyalet ve federal seçimlerde kullanılan oy oranı, kazanılan belediye başkanlıkları, parlamenterlik, meclis başkanlığı ve bakanlıklar ile siyasal katılıma katkıda bulunmaları ülkede “katılımcı” düzeyine geldiklerini göstermektedir. İslamofobi ve aşırı sağcı ırkçı parti AfD’nin eyaletlerde ve federal düzeyde parlamentoya girmesi, uyumu etkilemeye devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Göçmen Türk İşçileri, Entegrasyon, Çokkültürlülük, Sosyo-Kültürel Sorunlar, Ekonomik ve Siyasal Güç.

SUMMARY

Germany, which was devastated in the Second World War, turned to recruitment of workers from abroad in order to close its development gap. It took centuries of mutual interest within the scope of short-term agreements with Turkey relations “workers quot”; who have been invited, but they are passed to the status of permanent workers after work performance shown. After legal regulations that increase motivation such as family reunification and child benefit, they switched to settled life from their dormitories and made significant contributions to the high values of the country, such as the host society, by acquiring citizenship over time.

In multicultural Germany the initial stage of the socio-cultural contacts between Turks and the host society, the level of mutual communication in the process, the main and supportivereasons affecting the integration; positively or negatively during and after the integration have been examined. Are the main reasons only socio-cultural differences? Or whether there are problems arising from the future concerns of German workers, developments affecting low-income citizens, the numerical mobility of immigrants, the marginalizing publications of the German media and the influence of some political actors; statements on the public opinion has been extensively investigated. In this context, the information obtained as a result of bilateral interviews with different segments representing the society contributed to the research.

Constitutional approaches that negatively affect integration gained different dimensions in 2000 with legal regulations. Citizenship can be acquired by birth, the establishment of the immigration table, the acceptance of dual citizenship in 2014 with certain conditions are among these developments. The transition of immigrants from labor to entrepreneurship, the percentage of votes cast in local, state and federal elections, their contribution to political participation with mayors, parliamentary, parliamentary and ministries show that they have reached the level of “participatory” in the country. Islamophobia and the entry of the far-right racist party AfD into the parliament in the states and at the federal level continue to affect the harmony.

Keywords: Immigrant Turkish Workers, Integration, Multiculturalism, Socio-Cultural Problems, Economic and Political Power.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ AMACI ÖNEMİ YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Problemi	6
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	10
1.4. Araştırmanın Yöntemi	12
1.5. Varsayımlar	14
1.6. Sınırlılıklar.....	15
1.7. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇMEN

2.1. Kavramsal Çerçeve.....	17
2.1.1. Göç süreci	20
2.1.2. Göçün nedenler	23
2.1.3. Göçün türleri	24
2.1.4. Uluslararası göç	25
2.2. Asimilasyon.....	40
2.3. Entegrasyon	43
2.4. Çokkültürlülük.....	47
2.4.2. Çokkültürlülük ve Çağdaş Yönetim	53
2.4.2.1. Çokkültürlülük ve Milliyetçilik.....	53
2.4.2.2. Çokkültürlülük ve Postmodernizm	58
2.4.2.3. Çokkültürlülük ve Liberalizm	59
2.4.3. Almanya’da Çokkültürlülük	60
2.4.4. Çokkültürlülük Modelinin uygulandığı örnek ülke “Kanada”	63
2.4.5. Çokkültürlülük politikalarına eleştirisel bakış.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEDERAL ALMANYA İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN TARİHSEL SEYRİ

3.1. Tarihsel Süreç İçerisinde İki Ülke İlişkilerine Bakış	71
3.1.1. Türkler açısından ilişkilerin sürdürülmesinin önemli nedenler	76
3.1.2. Almanlar açısından ilişkilerin sürdürülmesinin önemli nedenleri	79
3.2. Federal Almanya Cumhuriyeti Yasalarına Göre Yabancılar ve Vatandaşlık	100
3.3. Alman Yöneticilerin Yabancılara Bakış Açısı	107
3.4. Alman Yasalarında Çifte Vatandaşlığa İzin Veren Haller	109
3.4.1. Soy bağı esasına göre çifte vatandaşlık	110
3.4.2. Doğum yeri esasına göre çifte vatandaşlık	110
3.4.3. İstisna durumlarda çifte vatandaşlık (Talep yoluyla)	112
3.4.4. Göçmen Türklerin Alman vatandaşlığına geçişleri	113

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE ENTEGRASYONDA YAŞANAN SORUNLAR

4.1. Göç Alan ve Göç Veren Ülke Türkiye	115
4.1.1. Osmanlı döneminden günümüze göç hareketleri.....	116
4.1.2. Türkiye'den Federal Almanya'ya göç hareketi	117
4.2. Çokkültürlü Almanya'da Göçmenler ve Entegrasyon	118
4.3. Göçmen Türklerin Ev Sahibi Toplumla İletişim Düzeyi	125
4.3.1. Ekonomik rekabet ve gelecek endişesi	125
4.3.2. Göçmen nüfusta artışlar ve yerleşik hayata geçişte yaşanan gelişmeler	138
4.3.3. Medyanın kamuoyunu etkileme gücü.....	154
4.3.4. Siyasal yöneticilerin göçmenlere yönelik politikaları	168
4.4. Kimlik, Eğitim ve Dil	182
4.4.1. Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin kimlik sorunu.....	183
4.4.2 Eğitim ve Dil.....	196
4.5. Din ve Kültür	215
4.5.1. Almanya'da dini gelişmeler.....	216
4.5.2. Göçmen Türk işçilerin Almanya'da kurdukları kuruluşlar.....	234
4.5.2.1. İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG)	234
4.5.2.2. İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ)	236
4.5.2.3. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)	237
4.5.2.4. Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB).....	238

4.5.2.5. Diğer Dini Kuruluşlar	238
4.5.3. Alman Yöneticilerin Müslümanlara yönelik çalışmaları.....	239
4.5.4. Almanya’da İslâm’ın öğrenilmesi ve yaşanılmasında son durum	242
4.6. İslamofobi ve Ayrımcılık	244
4.7. Göçmen Türkler ile Ev Sahibi Toplum Arasında Entegrasyon Düzeyi	263

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRLÜ ALMANYA’DA GÖÇMEN TÜRKLERİN EKONOMİK VE SİYASAL GÜCÜ

5.1. Göçmen Türklerin Ekonomik Gücü.....	300
5.1.1. Göçmen Türk çalışanların Alman ekonomisine katkıları (2018)	314
5.1.2. Almanya’daki Göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü (2018)	316
5.1.3. Almanya’da Göçmen Türk girişimcilerin tarihsel gelişimi	316
5.1.4. Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türklerin ekonomik gücü	319
5.1.5. Projeksiyon 2020-2025	327
5.1.6. Perspektifler: Bugünden geleceğe	327
5.2. Göçmen Türklerin Siyasal Gücü	328
5.2.1. Göçmen Türklerin siyasal yapıya katkıları	328
5.2.2. Göçmen Türk toplumun siyasal katılımındaki tarihsel gelişmeleri	335
5.2.3. 1998-2002 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri.....	337
5.2.4. 2005-2009 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri.....	340
5.2.5. 2009-2013 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri.....	341
5.2.6. 2013 yılı Federal seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri.....	346
5.2.7. 2014-2018 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri.....	348
SONUÇ.....	355
KAYNAKÇA	377

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AAD	:	Avrupa Adalet Divanı
ADD	:	Allanz Deutscher Demokraten
ADS	:	Die Antidiskriminierungsstelle des Bundes
AGG	:	Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz
AfD	:	Alternative für Deutschland
AMF	:	Avrupa Malatyalılar Federasyonu
AMGT	:	Avrupa Milli Görüş Teşkilatı
ASİB	:	Avrupa Sivashlar Birliği
ATDF	:	Avrupa Trabzon Dernekler Federasyonu
ATİAD	:	Avrupa Türk İşadamları ve Sanayiciler Derneği
ATİB	:	Avrupa Türk İslam Birliği
ATÖF	:	Almanya Türk Öğretmen Dernekleri Federasyonu
BAE	:	Birleşik Arap Emirlikleri
BAMF	:	Bundesamt für Migration und Flüchtlinge
BDA	:	Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeber Verbände
BIG	:	Bundnis für Innovation & Gerechtigkeit
BM	:	Birleşmiş Milletler – United Nations
BND	:	Bundesnachrichtendienst
BTEU	:	Bund Türkisch Europaischer Unternehmer
CDU	:	Christlich Demoktatische Union
CSU	:	Christlich Soziale Union

DESTATIS	:	Statistisches Bundesamt
DIK	:	Deutsche Islam Konferenz
DİTİB	:	Diyaret İşleri Türk İslam Birliği
DW	:	Deutsche Welle
FDP	:	Freie Demokratische Partei
FÖTED	:	Föderation Türkischer Elternvereine in Duetschland
GSYİH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İGMG	:	Islamische Gemeinschaft Milli Görüş
IOM	:	International Organization for Migration
KRGİ	:	Kutsal Roma German İmparatorluğu
KRM	:	Koordinationsrat der Müslime in Deutschland
MÜSİAD	:	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
NRW	:	Nordrhein Westfalen
NSU	:	National Sozialistischen Untergrund
PEGİDA	:	Patriotische Europäer Gegen die Islamisierung des Abendlandes
PDS	:	Partei Des Demokratischen Sozialismus
RuStAG	:	Reichs und Staatsangehörigkeitsgesetz
SPD	:	Sozialdemokratische Partei Deutschlands
StAG	:	Staatsangehörigkeitsgesetz
STÖ	:	Sivil Toplum Örgütü
TAM	:	Türkiye Araştırmalar Merkezi
TAVAK	:	Türk-Alman Eğitim ve Bilim Araştırmalar Vakfı
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TD-IHK	:	Türkisch und Deutsche Industrie und Handelskammer
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TürkÜnİD	:	Türk Üniversiteler ve Akademisyenler Derneği
TÜRSAB	:	Türkiye Seyahat Acentalar Birliği
VİKZ	:	Verband der Islamischen Kulturzentren e.V.
WMR	:	World Migration Reports
YTB	:	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
ZMD	:	Zentralrat der Müslime in Deutschland
ZuWG	:	Zuwanderungsgesetz

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 2015 yılı uluslararası göçmen nüfusu ve ülkelerin toplam nüfus içinde göçmenlerin payı.....	28
Tablo 2. 2015-2016 yıllarında G 20 ülkelerinde 15 yaş ve üstü göçmen kökenli ilk 15 ülke.....	29
Tablo 3. 2019 yılı dünya ülkeleri arasında göç koridorun olduğu ilk 10 ülke.....	32
Tablo 4. 2019 yılı Avrupa ülkelerini kapsayan ilk 20 göç koridoru	33
Tablo 5. İnsan ve doğadan kaynaklanan gözlem krizleri hakkında uluslararası veriler	35
Tablo 6. 1960-2019 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Stoku	38
Tablo 7. Gordon'un Yedi Boyutlu Asimilasyon Süreci Şeması	42
Tablo 8. 2014-2019 yılları arasında Türkiye'nin ihracatını gerçekleştirdiği ilk 20 ülke	91
Tablo 9. 2014-2019 yılları arasında Türkiye'nin ithalatını gerçekleştirdiği ilk 20 ülke	92
Tablo 10. Almanya'dan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den Almanya'ya giden turist sayısı.....	95
Tablo 11. Türkiye'yi ziyaret eden ilk 10 ülke vatandaşları ve Türk vatandaşlarının ziyaret ettiği ilk 10 ülke.....	96
Tablo 12. Almanya'da eğitim gören Türk öğrenci sayısı ve Türkiye'de eğitim gören Alman öğrenci sayısı.....	97
Tablo 13. Almanya'da yaşayan Türk vatandaşların yıllara göre sayısı.....	98
Tablo 14. Avrupa ülkelerinde yasal oturma süresine bağlı vatandaşlığı kazanma (Yabancılar ve Mülteciler)	105
Tablo 15. Alman Vatandaşlığına Geçen Göçmen Türklerin Sayısı	106
Tablo 16. Avrupa ülkelerinde ikamet eden göçmenlerin dağılımı	109
Tablo 17. Osmanlı Devletinden günümüze Türkiye'de göçmen, Mülteci, Sığınmacı sayısı.....	116
Tablo 18. Almanya'nın 16 eyaletinde çalışabilir durumda olan göçmen Türklerin sayısı.....	122
Tablo 19. Vilayetlere göre Ruhr Havzası'nda nüfus dağılımı ve göçmen Türklerin sayısı.....	123
Tablo 20. Federal Almanya'da çalışan göçmen Türklerin işkollarına göre dağılımı	124
Tablo 21. 1. Kuşak Göçmen Türk İşçilerin Eğitim Düzeyi.....	208
Tablo 22. 1974-1975 Eğitim-Öğretim yılında göçmen öğrencilerin yönlendirildikleri okullar	208
Tablo 23. 2000'li yıllarda göçmen Türk çocukların eğitim durumu	209
Tablo 24. 2002-2003 Eğitim-Öğretim yılı itibariyle yabancı öğrencilerin ortaöğretim I ve II kademesindeki payları	210
Tablo 25. 2005-2008 Federal Almanya İstatistik Dairesi verilerine göre göçmen öğrencilerin devam ettikleri okullar ve sayıları	211
Tablo 26. 1985-2000 yılları arasında Almanya'daki göçmen Türk girişimcilerin ekonomi gücü ve gelişimi	305

Tablo 27. Almanya’da göçmen olmayanlar ile göçmenler arasında girişimcilik oranı	306
Tablo 28. 2000 yılı Almanya’daki Türk girişimcilerin sektörel dağılımı	307
Tablo 29. 1985-1999 yılları arasında Almanya’daki göçmen Türk ve diğer yabancı işsizler	308
Tablo 30. 2000 yılı Almanya’daki göçmen Türklere ait ekonomik veriler.....	309
Tablo 31. 2006 yılı göçmen Türk işletmelerin sektörel dağılımı	311
Tablo 32. 2007 yılı Almanya’daki Türk hanelerine ilişkin değerler	312
Tablo 33. 2009 yılı Almanya’da işsiz sayısı Türkler ve seçilmiş bazı yabancılar ..	312
Tablo 34. 2011 yılı sigortalı çalışan Türk vatandaşlarının yaşa göre dağılımı	313
Tablo 35. Almanya’da göçmen Türk hanelerin ekonomik verileri	315
Tablo 36. 2002-2015 yılları arası Almanya’da göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü	316
Tablo 37. 1987-2015 yılları arası Almanya’daki göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü	317
Tablo 38. 2006 yılı AB ülkelerindeki Türk nüfusu	319
Tablo 39. 2006 yılı AB’de çalışan toplam nüfus ve Türk nüfusun gelir verileri	321
Tablo 40. 2006 yılı çalışan Türklerin Avrupa Birliği ülkelerinde GSYİH’ya katkıları	321
Tablo 41. 2013 yılı göçmen Türklerin Avrupa’daki bazı ülkelere göre genel işsizlik oranı.....	322
Tablo 42. AB-15 Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türk girişimci gelişimi.....	324
Tablo 43. 2015 yılı Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türk nüfusu.....	325
Tablo 44. 1992-1999 yılları arasında Alman vatandaşlığına geçen göçmen Türklerin Sayısı ve siyasal yapıya etkileri	337
Tablo 45. 2002 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	338
Tablo 46. 2002 yılı öncesi yapılan Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	339
Tablo 47. 2005 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	340
Tablo 48. 2006 yılı Almanya’daki göçmen Türk nüfusu ve Alman vatandaşlığına geçenler	341
Tablo 49. 2009 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	342
Tablo 50. 2009-2013 yılları arası Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	343
Tablo 51. 2011 yılı eyaletlerin genel nüfusu yabancı nüfusu göçmen Türk nüfusu Türk vatandaşı nüfusu	344
Tablo 52. 2013 yılı Federal Parlamento seçimlerinde Alman vatandaşı göçmen Türklerin kullandıkları oyların eyaletlere dağılımı	346
Tablo 53. 2013 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	348
Tablo 54. 2017 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin listesi.....	349
Tablo 55. 2013-2017 yılları arası Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi.....	351

ÖNSÖZ

Bir toplum düşünün!

Dilini, dinini, kültürünü bilmediği, kimliğine yabancı, etnik yapısı farklı bir ülkeye, ekonomik motivasyonlu, rotasyona bağlı en fazla 2-3 yıl kalma koşuluyla, ailesini bile yanına almadan “misafir işçi” olarak bir valizle gidiyorlar. Kendi ülkesinde şehir kültürü yaşamadığı halde, eğitim ve meslek tecrübesi sınırlı olmasına rağmen, sanayi alanında dünyanın en gelişmiş ülkelerden birinin teknolojisine katkı sağlamak için metropol şehirlerde çalışmaya başlıyorlar ve kısa zamanda sistem entegrasyonunu gerçekleştirerek, uyum ve iş adaptasyonu ile geniş çevrelerin takdirini görerek, yerleşik hayata geçiyorlar.

Yabancılara saldırmayı hedef edinen ırkçılar, ekonomide gelecek endişesi taşıyanlar, milliyetçi duyguları ağır basanlar, bazı önyargılı medya ve siyasal aktörlerin psikolojik baskılarına karşı yılmadan, cesaretlerini yitirmeden, hedeften sapmadan çalışıyorlar, başarıyorlar ve işveren, akademisyen, siyasetçi kısaca yerli halkla birlikte ülke yönetiminin her alanına katkı sağlayan vatandaşlar oluyorlar. 64 yıllık serüvenlerinde 4. Nesilleri bu ülkede dünyaya geliyor ve dillere destan başarı hikayelerine her geçen gün yenisine ekleyerek büyüyorlar ve sosyal entegrasyonda büyük ilerleme sağlıyorlar.

İşte bunlar “Göçmen Türk” toplumdur. Bu araştırma, bunların başarısını analiz etmek için hazırlanmıştır.

Doktora eğitimimi tamamlamamda katkılarından dolayı İstanbul Gelişim Üniversitesinde ders aldığım hocalarıma, tez çalışmamın her evresinde bilgeliğiyle desteklerini esirgemeyen, saygın kişiliğiyle yol gösteren ve katkı sağlayan tez danışmanım Prof. Dr. Şenol Durgun hocama, Almanya’da farklı Üniversitelerde okuyan ve çalışmalarda yardımcı olan oğullarım Salih ve Yusuf kızım Feyza Nur’a, akademik eğitimi teşvik eden Doç. Dr. Alaattin Fırat hocama, alan araştırmasının belirlenmesine katkı sağlayan Prof. Dr. Faruk Şen hocama ve Almanya deneyinlerini veya izlenimlerini özveriyle anlatarak katkı sağlayan saygın dostlarıma en samimi dileklerle, teşekkür ediyorum .

Sadettin KILIÇ

GİRİŞ

Göç, insanların sosyal yaşamını, kimliğini, kültürünü etkileyen toplumsal hareketlilik ve insanlığın varoluşuyla birlikte göçler başlamıştır. İnsanlar buldukları bölgelerden "gönüllü" göç ettikleri gibi, büyük çoğunluğu ise doğup büyüdüğü, kültürünü benimsediği, hatıralar yaşadığı bölgelerden ya da vatanım dediği topraklardan geçici bir süreliğine ya da bir daha dönmek üzere kalıcı olarak ayrılıp başka coğrafyalara ve genelde kültürü farklı olan topluluklarla birlikte yaşamak üzere "zorunlu" göç etmişlerdir.

Geçmişten günümüze kadar yapılan göçlerin büyük çoğunluğu ekonomik olgulara dayanan zorunlu göçlerdir. İnsanlar hep en iyisini elde edebilmek için büyük çaba sarf etmektedir. Sosyal bir varlık olan insan, bulunduğu bölgede yaşam konforunu olumsuz etkileyen faktörlerden kurtulmak ve yaşam kalitesini yükselteceğine inandığı bölgelere göç etmek ihtiyacını hissetmiştir. Göçmen Türkler ekonomik olanaklarını iyileştirmek amacıyla başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine ve farklı kıtalara göç etmişlerdir.

Ekonomik nedenler dışında savaşlar, olağanüstü durumlar gibi zorlayıcı faktörlerde göçe neden olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda yaşanan iki büyük Dünya savaşı sonrası milyonlarca insanın hayatını kaybetmesi ve yine milyonlarca insanın da buldukları bölgeleri terk etmelerinden kaynaklanan olaylar, kitlesel göçleri zorunlu hale getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında korkunç sayıda insan kaybına ve ekonomik zararlara uğrayan Avrupa'nın birçok ülkesi, yeniden kalkınmak için sanayi alanında yatırımlara hız vermiştir. Savaşın etkilerini en fazla yaşayan ülkelerin başında gelen Almanya, endüstriyel alandaki işgücü açığını karşılamak için ilk önce 1955 yılında İtalya ile işçi alım sözleşmesi yapmıştır. Daha sonra İspanya ve Yunanistan'dan aynı yöntemlerle işçi alımlarını sürdürmüş, ancak işçi açığını gideremeyince 1961'den itibaren Türkiye'den resmi işgücü almaya başlamış ve bu alımlar sonraki yıllarda da devam etmiştir (Braun & Heinz & Martin, 1996, s.7).

Türkiye'den gönderilen işçiler hakkında hem Almanya'nın hem de Türkiye'nin beklentileri farklı olmuştur. Federal Alman Devleti, iş gücü açığını kapatmayı amaçlarken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ise ülkede hissedilen yoğun işsizliği önlemek, ülkeye döviz girdisi sağlamak ve geri döndüklerinde birer kalifiyeli eleman olarak Türk sanayisine olumlu katkıda bulunmayı amaçlamıştır (Perşembe, 2005, s.64).

Başlangıçta hem Alman Devleti hem de Türk Devleti göçmen Türk işçilerin bu göç hareketini kısa süreli olacağını varsaymışlardır. Ancak kısa zamanda sayıları milyonun üzerine çıkan bu işçilerin büyük çoğunluğu Almanya'da kalmayı tercih etmeleri ve daha sonra eşlerini ve çocuklarını da yanlarına almaları, Alman yetkilileri beklenmedik sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Özellikle ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda sorunlar baş göstermiş ve aradan uzun yıllar geçmesine rağmen çözülememiştir.

Geçici işçilikten kalıcı vatandaşlığa geçiş sürecinde göçmenler, bir tarafta geldikleri ülke ile olan bağlarını koparmamak ve kimliklerini korumak diğer taraftan buldukları ülkenin kültürünü benimsemek ve birlikte uyum içerisinde yaşamının ideal yöntemi olarak entegre olmaya yönlendirilmişlerdir. Entegrasyonun benimsenmesi hem Alman toplumu hem de göçmen Türk toplumunun yararına olacağı bilinen bir gerçek olmasına rağmen, yönetim yöntemlerinden kaynaklanan uygulamalar sorunlara neden olmuştur. Bunun için siyasal yöneticilere, sosyologlara, ekonomistlere, psikologlara ve göçmenlere önemli görevler düşmektedir.

Göçmen Türkler 60. yılına yaklaştıkları Almanya'da yaşama ve çalışma deneyimleriyle ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda büyük gelişmeler sağlamalarına rağmen, günümüzde hala sorun olarak görülen entegrasyon tartışmalarına konu olmaları düşündürücü olup burada önemli olan, sorun kaynağına inilmesidir. Göçmen Türklerin sayısı kısa zamanda hızla artması, çalışanların bir çoğu Alman iş arkadaşından daha iyi bir motivasyon göstermesi, bilhassa düşük gelirlilerin yaşam konforunu etkileyen ekonomik göstergeler bütünlük içerisinde değerlendirildiğinde; kamuoyunu etkilemeleriyle oluşan gelecek endişesinin önemli sorun oluşturduğu araştırma sonucunda gözlemlenmiştir.

Araştırmada, sosyo-kültürel değerleri birbirine benzerlik gösteren toplumların kaynaşması ve uyum içerisinde yaşamalarında daha az sorun yaşandığı tespit edilmiştir. Asıl sorunu tetikleyen unsurlar, birbiriyle benzerliği olmayan iki farklı kültürün bir arada olmasında hakim kültürün diğer kültürü baskı altında tutması olmuş, baskılar ise kimlik bunalımına, çatışmaya, toplumsal huzursuzluklara ve entegrasyon sorununa neden olmaktadır. Bu bağlamda, göçmen Türk toplumu misafir işçilikten kalıcı vatandaşlık statüsüne gelmesi ve sosyo-kültürel değerleri ev sahibi toplumun değerlerine benzememesi ister istemez kimlik ve entegrasyon sorunlarına neden olmuştur. Bu sorunları gidermek için toplumsal bilinci geliştirme ve hukuksal düzenleme yapılmasına ihtiyaç vardır.

Alman kamuoyunu etkileyen siyasetçi, bilim adamı, idareci, bürokrat gibi yöneticilerin kullandıkları ötekileştirici yaklaşımlar da entegrasyonu olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin, 1960'li yıllarda yabancı işçi (Fremdarbeiter), daha sonra misafir işçi (Gastarbeiter), sosyo-ekonomik alanda önemli başarılarla imza attıklarında yabancı hemşeri (Ausländische Mitbürger) ve günümüzde önemli bir kesimi Alman vatandaşı olmasına da göçmen kökenli almanlar anlamına gelen (Deutsche mit Migrationshintergrund) ifadeleriyle değerlendirilmeleri, toplumsal hayata entegre edilmelerine karşı bir direncin olduğunu göstermektedir. Bu yaklaşım tarzı 4 kuşaktır Almanya'da hayatını sürdüren göçmen Türklerin kamuoyunda entegrasyonunu olumsuz yönde etkilemekte ve tartışmalar hala devam etmektedir.

Bu çalışmada, göçmen Türklerin entegrasyon tartışmaları çerçevesinde sisteme katılımda karşılaştıkları sorunlar ve nedenleri araştırılmıştır. Araştırmada yer alan konular altı bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde araştırmanın konusu, problemi, amacı ve yöntemi ve varsayımlarla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde araştırmaya konu olan yaklaşımların kavramsal arka planları incelenmiştir. Göçmenleri yakından ilgilendiren göç, asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük yaklaşımları hakkında konunun uzmanları tarafından yapılan tanımlara yer verilmiştir. Çokkültürlü bir yapıya sahip olan Almanya'nın, farklı değerleri asimile etmeden entegrasyon modelini uygulaması insan onuruna ve ülkede huzurlu yaşamaya

daha uygun olacağı kaynak belge ve bilgilerle savunulmuştur. Günümüzde tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çok kültürlü bir yapıya sahip oldukları gerçeğinden hareketle, farklı kültürleri bir arada tutmayı başaran Kanada ülkesi örnek gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde T.C. Devleti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Devleti arasındaki tarihsel ilişkiler incelenmiştir. 13. Yüzyıldan günümüze kadar tarihte eşine az rastlanacak karşılıklı çıkarlara dayalı ilişkiler başarıyla uygulandığı örneklerle savunulmuştur. İki ülke, tarihin hiç bir döneminde doğrudan birbirleriyle savaşmamaları aynı zamanda diplomatik, ticari ve askeri dayanışmaları asırlarca sürmeleri bu olumlu ilişkilerin kanıtı olarak belirtilmiştir. 1970’li yıllardan sonra Almanya’da yerleşik hayata geçen göçmen Türk işçilere, yöneticiler ve yerel halkın bakış açısı, bunların vatandaşlığa geçiş koşulları, çifte vatandaşlıkta yaşanan sorunlar kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda 2000 yılından sonra vatandaşlık yasasında reform niteliğinde yapılan düzenlemeler, göçmenlerin sosyo-kültürel değerlerini korumak için yöneticilerin yaklaşımları ve 2014 yılından sonra çifte vatandaşlığı onaylayan yasal düzenlemeler anlatılmıştır.

Dördüncü bölümde, Almanya’ya iş göçü kapsamında giden vatandaşlarımızın başarıları ve entegrasyonda yaşadıkları sorunlara yer verilmiştir. 1957 yılından itibaren Türkiye’den yurtdışına işçi göçü, Federal Almanya tarihinde göç süreci ve Almanya’nın nüfus yapısı ve göçmen Türklerin Alman nüfusuna, Avrupa nüfusuna ve Almanya’da yaşayan diğer göçmen nüfusa oranları, Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin nüfus hareketliği geçmişten günümüze istatistikler ve rakamlar ile açıklanmıştır. Aynı zamanda Almanya’da kalıcı hale gelen çoğu Alman vatandaşı olan göçmen Türk toplumu ile ilgili bilgilere de yer verilmiştir.

Tezimize konu olan entegrasyon bahanesiyle iki toplum arasında yaşanan sorunları belirlemek için kaynak taraması yapılarak, konunun uzmanı sivil toplum örgüt başkanları, bilim insanları ve değişik meslek ve kariyer sahibi kişilerle görüşme yapılarak literatüre kaynak olabilecek bilgi ve belgeler dördüncü bölümde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Federal Alman Devleti’nin göçmenlere uyguladığı politikalar incelenmiş, göçmen Türk işçileri ile ev sahibi toplumun bir arada uyum içerisinde yaşamasında en uygun yaklaşım olan entegrasyonun istenilen

düzeyde gerçekleşmemesinde yaşanan sorunlar kapsamlı bir şekilde araştırılmaların tartışılması amaçlanmıştır. Tüm bu çalışmalar kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda rakamlarla, grafiklerle aktarılmıştır.

Beşinci bölümde ise, dünyanın en büyük ekonomilerden birine sahip olan Alman ekonomisi karşısında göçmen Türklerin başarıları ve katkıları rakamsal verilerle belirtilmiştir. Aynı zamanda siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda ki gelişmelerde örneklerle incelenmiştir. Tüm bu gelişmelerin Federal Alman Devleti için önemi araştırılmış ve buna dayanak teşkil eden gelişmeler rakamsal verilerle açıklanmıştır.

Altıncı bölümde ise, Almanya'nın çokkültürlü yapısında göçmen Türklerin sosyo-kültürel temaslarda entegrasyon sorunlarına neden olan gelişmeler hakkında yöneticiler, kanaat önderleri, sanat ve bilim insanları, işçiler, esnaflar ve sosyal yaşamını uzun bir süredir Almanya'da geçiren vatandaşlarla (Alman-Türk) mülakatlar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ AMACI ÖNEMİ YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Problemi

20. asır insanlık tarihi için savaşların, ekonomik buhranların ve bunlara bağlı göç hareketlerinin en yoğun yaşandığı yıllar olmuştur. Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sürecinde ve sonrasında yaşanan sorunlar bütün dünyayı etkilediği gibi, en yıkıcı etkiler Avrupa kıtasında yaşanmıştır. Avrupa ülkeleri arasında ise en büyük yıkımı yaşayan ülkelerin ön sıralarında Federal Almanya Devleti gelmiştir.

II. Dünya savaşı sonrası harabe haline dönen Almanya, endüstrisini geliştirmek için büyük yatırımlar yapmıştır. Ancak savaşlarda ki insan kaybindan dolayı işgücü ihtiyacını gidermek için öncelikle Avrupa ülkelerinden işçi talebinde bulunmuştur. Alınan taleplerle işgücü açığı devam ettiği için Türkiye'ye yönelmiştir. Yapılan ikili antlaşma sonucunda 1961 yılından itibaren Türkiye'den işçi alımı mutabakatı sağlanmıştır. Misafir işgücü kapsamında ve ailelerini de yanlarına almadan geçici bir süre çalıştıktan sonra Türkiye'ye geri dönmeleri koşuluyla Türkiye'den Almanya'ya işçi gönderilmiştir.

Federal Alman Devleti göçmen Türk işçilerini kısa süreli misafirler olarak değerlendirmesine karşılık, disiplinli, çalışkan, uyumlu olmaları dikkate alınarak ülkede kalma süreleri uzatılmıştır. Bu olumlu gelişmelerle birlikte, 1970'li yıllarda çıkartılan "Aile Birleşimi" yasasında işleme konunca göçmen Türk işçilerin sayısı 1 milyona ulaşmış ve kalıcı işçiler statüsüne dönüşmüştür. İşte bu tarihten sonra entegrasyonda değişik problemler yaşanmıştır. Problemlerin ilk çıkış nedeni aynı işyerinde çalışan bir kısım Alman işçilerin gelecek kaygısıyla göçmen Türk işçilere önyargılı davranmaları, kiralının yükselmesi bağlı alt gelir gurupların yaşam konforunu etkileyen gelişmeleri göçmenlerden kaynaklandığı yargısına varmaları ve Almanya'nın birçok eyaletinde göçmen Türklerin yoğun şekilde görülmesiyle milliyetçi, ırkçı guruplardan kaynaklan tepki dalgasının kamuoyunu etkilenmesidir.

Alman medyası ve siyasal yöneticilerin bir kesimi, milliyetçi, muhafazakar ve ırkçı çevrelerin göçmenlere yönelik kamuoyunda yükselen çıkışları dikkate alarak ve

kendilerine destek verenlerin sayısını artırmak amacıyla problemin kaynağında saptamalar göstererek, sorunun daha çok göçmen Türk işçilerin etnik yapısı, İslami inanç değerleri, dil sorunu ve kültürel farklılıklar olduğunu savunmuşlardır. Bazıları problemi daha da büyütürken, entegrasyon yerine asimilasyonu savunmuştur. Bu tür yaklaşımlar kamuoyunda karşılık bulmuş ve farklı değerlerin bir arada uyum içerisinde yaşamını zorlaştıran gelişmeler yaşanmıştır. Ülkenin farklı bölgelerinde göçmenlere yönelik saldırılar, çatışmalar, ev ve iş yerlerini kundaklama eylemleri başlamıştır. Bu olumsuz gelişmeler karşısında yöneticilerin entegrasyonda yaşanan sorunlar karşısında hazırlıksız olmaları problemin çözümünü daha da zorlaştırmıştır.

Bu gelişmeleri en güzel ifade eden İsviçre asıllı Alman yazar Max Frisch olmuştur, şöyle diyor; "Man hat Arbeitskräfte gerufen, und es sind Menschen gekommen" (Herbert Koch, 1970, s.18), yani "Dışarıdan işgücü istendi, ama insanlar geldi". Siyasal yöneticiler, göçmenlerin disiplinli çalışkanlığı ya da sayılarının çokluğuyla bazı ekonomik kalemlerden artan hareketlilik sonucunda geçici işçilikten kalıcı işçiliğe geçişleri karşısında hazırlıksız oldukları için, popülist bir yaklaşımla farklı sosyo-kültürel değerleri gerekçe göstererek göçmenlerin uyum sorunu yaşadıklarını savunmuşlardır. Bu gelişmeler sonucunda milliyetçi değerleri ön planda olan bir işçi, bir dar gelirli ya da bir ırkçı Alman vatandaşı göçmenlere karşı tepkisel yaklaşımda bulunduğu gibi, böyle bir eğilimi olmayan ve gündüzleri göçmenlerle bir arada uyum içerisinde yaşayan diğer bazı vatandaşlar da, akşam eve gidip televizyon izlediğinde ya da sabah gazete okuduğunda, göçmenlere bakış açısı değişmiştir.

Göçmen Türk işçileri Almanya dışında birçok Avrupa ülkesine de ekonomik nedenlerle gitmişlerdir. Ancak ilk günden bu güne kadar giden işçilerin birinci tercihi hep Almanya olmuştur ve yurt dışında yaşayan toplam işçilerin yaklaşık yüzde 50'si bu ülkede yaşamaktadır. Bu oran sadece Avrupa düzeyinde değerlendirildiğinde ise yüzde 65'e denk gelmektedir. Bu kadar büyük oranda tercih edilen Almanya'da, 60 yıla yakın geçen sürede ev sahibi toplum ile bir arada uyum içerisinde yaşamalarının düzeyi araştırmaya değer bir konudur. İşte bu nedenlerle "Çokkültürlülük ve toplumsal entegrasyon açısından Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin sorunu" başlığıyla bu araştırma konusu ele alınmıştır.

Araştırmada sorunlar Almanya'ya gidiş aşamasında başladığı ve yöneticilerin ilgisizliği yüzünden büyüdüğünü göstermiştir. Çünkü yurtdişına gönderilme aşamasında düzenlenen protokolda sosyal ihtiyaçlarının önemli bir kısmı yasal güvence altına alınmamıştır. Oysaki Almanya işgücü kapsamında işçi gönderen Yunanistan ile Yugoslavya, vatandaşlarının sosyo-kültürel ihtiyaçlarını yasal güvence altına alınmasını antlaşma protokolüne koymuşlardır. Örneğin Yugoslavya Devlet Başkanı Mareşal Tito, Almanya'ya gönderdiği vatandaşlarının dini ve milli eğitimlerine Alman Devletinin müdahalesi olamayacağı ve temizlik gibi ağır işlerde alıştırılmayacağını belirtmiştir. Bundan dolayı Yugoslav işçiler temizlik içinde hiçbir zaman istihdam edilmedikleri belirtilmiştir (Güzel, 1987, s.104).

Sonuc olarak araştırmada, iki farklı toplumun birlikte uyum içerisinde entegrasyonlarının sağlanmasında yaşanılan problemler incelenmiştir. Sorunların temelinde ekonomik nedenlere dayalı gelecek endişesi ve sayısal yoğunluk olduğu, ancak sosyo-kültür değer farklılıkları bunu destekleyici unsurlar olduğu sonucuna varılmıştır. Çokkültürlü yaşamda, özellikle ev sahibi toplumun öncelikli haklarının olduğu, aynı zamanda farklı kültürün etkin bir şekilde yaşanmasından tedirgin olunduğu önyargısının var olduğu saptanmıştır. Bu yaklaşımın tüm kesimleri rahatsız ettiği, bazen çatışmalara varan huzursuzluklara neden olduğu grlmüştir. Bu uzun süreçte yaşanılan sorunlara rağmen göçmenlerin büyük çoğunluğu entegre oldukları ve ülke değerlerine ev sahibi toplum gibi önemli katkılarda buldukları verilerle kanıtlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

G hareketi, günümüzde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde en önemli sorunlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir. G veren ülkede insan kaybına bağlı sorunlar yaşandığı gibi, g alan ülkelerde sosyal, siyasal, kültürel gibi alanlarda sorunlar yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde göçmenlerden kaynaklanan istihdam, uyum ve demografik yapı kaygıları önemli sorunlara neden olmaktadır. Bazı ülkelerde buna bağlı olarak yerleşik halkta huzursuzluk görülmekte ve iktidarda bulunan siyasal erk güç kaybına uğramaktadır.

Araştırmada, göçmen Türk ve Alman toplulukların geçmişi ve bugünü sentezlenerek sosyo-kültürel alanda kat ettikleri mesafeler açıklanmaktadır. Aynı zamanda göçmen Türklerin gelecekte daha etkin bir duruma gelebilmeleri için iki tarafın yapması gerekenler tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, göçmenlerin misafir işçi statüsünden kalıcı vatandaşlar düzeyine geçiş yapma çabaları, sosyal iletişimi güçlendirmeleri, işçilikten girişimciliğe yönelmeleri ve siyasal katılıma etkileri entegrasyonu hızlandırmaktadır. Bu alanlarda gösterilen başarılar hem Avrupa'da yaşayan göçmen Türkler hakkında var olan önyargıların giderilmesinde hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti hakkında, olumlu katkılar sağlayacağı gibi toplumların kaynaşmasına da etkili olmaktadır. Bu gelişmeler;

- Yeni nesil göçmen Türklerin sosyal adaptasyonda sorun olmadıkları gibi buldukları ülkenin sosyo-kültürel dokusuna olumlu katkılar sağladıkları,
- Göçmen Türklerin işçi statüsünden işveren statüsüne geçerek sınıf atladığını icraatlarıyla ortaya koyarak entegrasyona önemli katkılarda buldukları,
- Tüm ülkelerin en önemli sorunlarından biri olan istihdama olumlu katkı sağlayarak ülke vatandaşlarıyla ilişkileri olumlu yönde etkiledikleri şeklinde sıralanabilir.

Göç hareketinden en fazla etkilenen hiç kuşkusuz göçmenlerdir. Bir taraftan geride bıraktıklarına olan özlemleri, diğer taraftan vardıkları bölgede ya da ülkede yaşadıkları sorunlar, göçmenlerin sosyal ve psikolojik durumlarını etkilemektedir. Bilhassa vardıkları bölgenin ya da ülkenin sosyo-kültürel yapısındaki farklılıklar göçmenlerin yaşamlarının her alanını etkilemektedir. Bu farklılıklar göçmenlerin sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamlarına, kimlik, aidiyet, dil, din, eğitim vb. alanlarda önemli sorunlara neden olmakta ve göçmen toplulukların entegrasyon süreçlerine yansımaktadır. Bu bağlamda göçmen Türklerin yaşadıkları Almanya'da Alman toplumuyla sosyo-kültürel temas ve etkileşimlerinde, kendi kültür ve geleneklerinde meydana gelen değişmelerin düzeyinin araştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgularla entegrasyon, göçmenlerin buldukları ülkelerdeki kalış süreleri ile doğru orantılı çıkmıştır. Amaç, Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin farklı kültüre sahip olmalarından dolayı karşılaştıkları zorlukları tespit etmek ve kuşaklar arası değişimdeki etkisini sosyolojik bir yaklaşımla değerlendirmesidir. Topluluklar arası temaslarda göçmen Türk kültürünün sürdürülmesi

ve gelecek kuşaklara aktarılmasıyla birlikte Alman toplumunun kültürünün benimsenmesi ve entegrasyona katkı sağlanmasındaki düzeyi amaçlanmıştır. Aynı zamanda Alman yöneticilerin göçmenlere yönelik son zamanlarda çıkardıkları göç yasası ve geliştirmiş oldukları politikaların etkisi ve entegrasyon sürecine uygulanabilir düzeyi incelenmiştir.

Bu araştırmanın diğer amaçları Almanya başta olmak üzere Avrupa'da yaşamlarını sürdüren göçmen Türklere ait işletmelerde elde edilen katma değer ve istihdam edilen insan sayısının entegrasyona katkıları ve siyasal alandaki başarıların entegrasyonun bir adım ilerisi olan ülke değerlerine katılım etkisinin incelenmesidir. Aynı zamanda Türkiye hakkında oluşturdukları olumlu imajdan dolayı ülkeler arası turistik seyahatlerin arttırmasına katkıda bulduklarını saptamaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünyada göç hareketinin en yoğun yaşandığı ülkelerden birisi Almanya'dır. Alman yöneticiler ilk başlarda direktmelerine rağmen ülkenin çokkültürlü bir göçmen ülkesi olduğu demografik verilerle kanıtlanmaktadır. Ülkede yaşayan yabancılar arasında açık ara birinci sırayı göçmen Türkler almaktadır. Almanya'ya 1957 yılında 12 kişilik küçük bir kabile olarak giden göçmen Türkler, 31 Ekim 1961 tarihinde iki ülke arasında yapılan protokol sonucunda 7000'e yaklaşmıştır. 1961-1973 yılları arası İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla yurtdışına gönderilen 790.289 işçinin 684.029'u Almanya'ya gitmiştir (Gitmez, 1983, s.18-20). İş göçünün ilk yıllarında yurtdışına çıkan her yüz kişiden 86'sının Almanya'yı tercih etmeleri, bu ülkenin önemini ortaya koymaktadır.

1999 yılında Almanya'ya yaşayan toplam göçmen Türk sayısı 2.107.426'dır, bunların 739,446'sı çalışma engeli olmayan kişilerdir. Son dönemde yapılan bir araştırmaya göre ülkeye göç bütün hızıyla devam etmekte ve toplam 3.090.000 kişi burada yaşamını sürdürürken, bunların 1.678.166'sı Alman vatandaşı, geri kalan 1.411.834'ü Türk vatandaşıdır (Şen, 2018). Almanya'nın göçmen Türkler için önemi ulaşılan sayı ile vatandaşlığa geçenlerin oranı tartışmasız ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Almanya dışında Avrupa'nın birçok ülkesinde yaşamını sürdürenlerde eklendiğinde toplam 5,8 milyona ulaşmaktadır. Bunların da çoğu bulunduğu ülkenin

vatandaşı olan, azınlık ya da göçmen konumundadırlar. Ekonomik, siyasal ve sosyal alanda bu ülkelere sağladıkları katkılar ile gücünü kanıtlamaktadırlar.

İlk başlarda Alman işçilerin tercih etmediği ağır işlerde çalışan göçmenler, daha sonra bir kısmı daha rahat işlere yönelmiş, diğer bir kısmı ise girişimcilik hayatına atılmış, açtığı işletmelerde çok sayıda farklı etnik yapıdan insanlar istihdam etmiştir. Bunlardan Alman vatandaşı olanların bir kısmı Alman siyasetinin farklı birimlerinde görev almışlardır. Yerel, eyalet ve federal düzeyde belediye başkanı, milletvekili ve bakan olanlar ülke yönetiminde etkin olmuştur. Göçmen Türklerin önemli bir kesimi ise, sanattan spora, eğitimden sağlığa, memurlukta bürokrasiye varıncaya kadar ülkenin farklı hizmet alanlarında gösterdikleri performansla elde ettikleri başarılar ile entegrasyona sağladıkları katkılar araştırma açısından büyük önem arz etmektedir.

Göçmen Türklerin AB ülkelerinde ki toplam nüfusu, Danimarka nüfusundan daha büyük (Erdoğan, 2015, s.108-148), bir sayıya ulaştığı ve gelecekte de artış göstermektedir. Hem ekonomik verilerde hem de siyasal ve kültürel gelişmelerle önemli başarılar elde etmişlerdir. Dolayısıyla bu önemli gelişmeler dikkate alınarak yapılan araştırma, gerek göçmenlerin yaşadığı sorunlara değinilerek çözüm önerileri geliştirmek, gerekse göçmenlerin buldukları ülkelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarına pozitif katkı sağlayabileceklerini bilimsel verilerle kanıtlayarak literatüre katkı sağlanması uluslararası gelişmelerde büyük önem arz etmektedir.

Araştırmanın temel amacı olan göçmen Türklerin entegrasyonu ile ilgili bu çalışmada Almanya'nın seçilmesi, bu ülkede yaşayan vatandaşların yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Göçmen girişimcilerin, siyasetçilerin ve sivil toplum örgüt yöneticilerin büyük çoğunluğu bu ülkede faaliyetlerini sürdürmeleri araştırmayı daha da anlamlı hale getirmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile Almanya arasında ki insan kaynakları aktarımı, ticari hareketlilik, turizm gibi ilişkilerin daha iyi analiz edilebilmesi için bu araştırma önemli katkı sağlayabileceği, aynı zamanda Türkiye ile Avrupa ilişkileri içinde yararlı olabileceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Almanya'daki göçmen Türklerin ev sahibi toplumla, ülke yöneticileriyle, Türkiye-Almanya-Avrupa ve bu ülkelerde yaşayan göçmenlerle ilişkilerinin anlaşılabilmesi açısından önemli bilgilerin elde edilmesine vesile olabilecektir.

Sosyolojik olarak, ekonomik ve siyasal yapının AB ülkeleri ile Türkiye üzerindeki etkisini açıklamak ve uygulamaya yönelik projeksiyonlar geliştirebilmek ancak var olan ekonomik değerlerin ve siyasal davranışlar sisteminin anlaşılıp analiz edilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda yapılan bilimsel araştırmaların hedefine ulaşması hem konuya ilgi duyan akademisyenleri hem de kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bakış açısını daha sağlıklı ve verimli etkilemesini sağlayabilecektir. Ayrıca hem Batı hem de Türk kamuoyundaki Avrupalı Göçmen Türklerle ilgili tartışmaların bilimsel bir zeminde analiz edilmesini sağlayabilecektir.

Sonuç olarak bu araştırma, Almanya’da ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen Türklerin ekonomik, siyasal, sosyal alanlarda ki gücünü en az sorunlu bir uyum ve entegrasyon ile farklı toplulukların bir arada yaşamalarına katkı sunması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda Türkiye’nin başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleriyle olan temaslarında gelecek için katkı sağlaması hedeflenmiştir. Bu araştırmanın, gerek sosyal bilim literatürüne, gerekse devlet kurumlarına, üniversitelere ve sivil toplum kuruluşlarına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmaya konu olan alanlarda bilimsel veri elde edebilmek için, karma bir yöntem uygulanmıştır. Kuramsal bölümde, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Almanya’nın Wisbaden şehrinde faaliyet gösteren Almanya Federal İstatistik Dairesi-Federal Statistical Office (DESTATIS), Türk-Alman Sivil Toplum Örgütleri (STÖ), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gibi göçmen Türklerle ilgili çalışmalar yapan kuruluşlardan yararlanılarak gerekli dokümanlar elde edilmiştir. Ayrıca Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin genel durumunu konu edinen kitap, dergi, yazılı metin ve internet taraması da yapılmıştır.

Araştırma kapsamında, Almanya’da geçirdiğim 17 yıllık yaşamımda sosyal, kültürel, eğitim, ekonomik ve siyasal alanlarda faaliyet gösteren, Sivil Toplum Örgütlerinde yaptığım görevler sonucunda tanıdığım 103 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüştüklerimin, 11’i Akademisyen, 42’si Üniversite ve Yüksek Lisans mezunu, 23 Lise mezunu, 24’ü İlk ve Orta dereceli okul mezunu ve 2’si Okur-Yazardır. Faaliyet

gösterdikleri alanlar göre; 44'ü STÖ Yöneticisi, 34'ü Girişimci, 15'i Sendikacı ve Siyasetçi, 15'i İşçi, 14 Eğitimci, 13'ü Mimar- Mühendis, Hukukçu, Sanatçı gibi farklı meslek gurupları, 11'i Medyacı, Gazeteci-Yazar, 10'u Kurum Yöneticisi, 7'si Öğrencidir. Bunların büyük çoğunluğu değişik kademelerde ve birden fazla faaliyet alanında hizmet vermeleri bu araştırmaya önemli katkılar sağlamıştır. Bunlardan 93'ü sorulara içtenlikle cevap verirken, 9'ü kısa ve yüzeysel cevaplar vermişlerdir.

Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin Sosyal, Siyasal, Ekonomik ve Kültürel alanlarda başarılarını etkileyen sorunlar hakkında telefon ve yüz yüze ikili görüşmeler yapılarak önemli sonuçlar elde edilmiştir. Görüşmeleri gerçekleştirmek için farklı zaman aralıklarıyla dört kez Almanya'ya gidilmiş ve daha önceden randevu sağlanan kişilerle görüşme ortalama 120 dakika sürmüştür. Telefon ile yapılan görüşmeler ise ortalama 90 dakika sürmüştür. Görüşmelerde, Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin entegrasyonda karşılaştıkları sorunlar ve elde ettikleri başarılar sorulduğu gibi, Avrupa Birliği ülkelerine ekonomik ve siyasal alandaki katkıları üzerine de sorular yöneltilmiş ve göçmen Türklerin tüm Avrupa ülkelerine göre Alman Devletinde ki sosyo-ekonomik ve siyasal gücü incelenmiştir.

Görüşmelerde, kimlik bilgileri ve sorular bakımından farklı kategoride 11 soru sorulmuştur. Ana soruların yer aldığı kısımda okulda, iş yerinde ve mahallede yaşanan sorunlarla ilgili sorular sorulmuştur. Bu bağlamda, Alman-Türk işçiler arasında ekonomik rekabete dayalı sorunlar ile ilgili sorular, ev kiralarındaki artışın dar gelirliliği Almanlar üzerindeki etkilerine yönelik sorular, göçmen nüfusun artmasının etkilerine yönelik sorular, medya ve siyasi yöneticilerin göçmenlere bakış politikaları ile ilgili sorular sorulmuştur. Farklılıkların dikkate alındığı kısımda ise, göçmenlerin etnik yapıları, dil, din ve kültür farklılıklarının entegrasyona etkileri, aşırı sağcı- ırkçı saldırılar ve İslamofobinin entegrasyona etkileri sorulmuştur. Son bölümde ise, göçmen Türkler ile Almanlar arasında entegrasyonun gerçekleşme düzeyi hakkındaki düşünce, kanaat ve şikâyetler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler genellikle muhatapların izni ile sosyal ve kültürel faaliyetler yapan dernek, vakıf, cemiyet, teşkilat gibi mekânlarda ya da işyerlerinde gerçekleşmiştir. Mülakat yapılan kişilerin gerçek kimliklerinin bilinmemesi için kod adı kullanımı tercih edilmiştir. Bazıları isimlerinin deşifre edilmesinde bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu statüleri ve yaptıkları

faaliyetlerden dolayı buldukları bölgelerde kimisi Almanya’da kimisi de Avrupa ülkelerinde önemli bir saygınlığa ve itibara sahip olmakla birlikte, bunların sadece konulan isimle zikredilmesi yoluna gidilmiş olup bey ya da hanım gibi sıfatlar kullanılmamıştır. Muhatapların görüşmeleri kabul etmeleri ve içtenlikle sorulara cevap vermeleri bu sıfatların ötesindedir. Görüşmecilerin kendilerine koymuş oldukları kod adlarının bazıları görüşmecilerin kimlikleri ve dünya görüşleri ile ilgili ipuçları da vermektedir.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada ki temel varsayımlar şunlardan oluşmaktadır.

- Yurtdışına gönderilen Türk işçilerin başlangıçta misafir veya geçici işçi statüsünde ve homojen bir yapıya sahip ve çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Ancak daha sonra bunların ailelerini yanlarına alabilme izninin verilmesi, çocuk parası ve benzeri gelişmeler sosyo-demografik yapılarında önemli değişikliklere neden olmaktadır.

- Göçmen Türklerin daha sonra gerek nitelik gerekse nicelik bakımından değişimleri sürmüştür. Son yıllarda bu süreç daha da hızlanmıştır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra göçmenlerin lehine çıkarılan yasalar ile birlikte hakların elde edilmesi için ülke vatandaşlığını geçme çabalarıyla birlikte entegrasyondan katılımcı konumuna geçme çabaları devam etmektedir.

- Alman ve göçmen Türk toplulukları yarım asırdan fazla bir süredir birlikte yaşamalarına rağmen uyum ve entegrasyonlarını olumsuz etkileyen gelişmelerde görülmektedir. İlk başlarda hissedilen ekonomik ve istihdama dayalı gelecek kaygısı, göçmenlerin kısa zamanda hızla artan nüfusuna birde sosyo-kültürel farklılıklarda eklenince iki toplumunda aleyhine olan sorunlar yaşanmaktadır.

- Alman medyasının bir kesiminin göçmenlere yönelik yayınları ile bazı siyasal aktörlerin demeçleri göçmen Türkler ile ev sahibi toplumun uyum ve entegrasyonunu etkilemekle birlikte kamuoyunu tartışmalara neden olmaktadır. Bilhassa etni sitesi, ülkesi ya da kimliğinde İslam’ı inancı çağrıştıranların, kişisel hatalarının toplumsallaştırılması ve milliyetçilik söylemlerin artması ile oluşturulan islamofobi, toplumda tedirginliği artırmaktadır.

- 1990’lı yıllarda sayıları hızla artan aşırı ırkçı örgütlerin eylemleri ile birlikte bu düşüncüyü siyasal arenaya taşıyan partinin tüm eyaletler ve federal sistemde yasal

seçim barajını aşarak parlamentoya girmesi ülke bazında göçmenlere yönelik saldırıları artırırken gelecekte bir arada uyum içerisinde yaşamı olumsuz etkilemektedir.

- Yaşanan olumsuzluklara rağmen göçmen Türkler, sosyal yapıda ki değişimlerine paralel ekonomik ve siyasal yapılarında da önemli gelişmeler görülmektedir. Ekonomik yapının değişmesiyle tasarruf ve yatırım hacminde olumlu yönde gelişmeler olmuş ve aynı zamanda siyasal katılımı daha etkin hale gelerek yönetimde aktif görev alanların sayısı her geçen gün artarak devam etmektedir.

- Göçmen Türklerin ekonomik ve siyasal başarıları, Almanya ile Türkiye devletleri arasında ki ilişkilere de yansımaktadır.

- Çokkültürlü Almanya'nın sosyal ve siyasal kalkınmasına önemli katkılar sağlayan göçmenlerin gelecekte verimliliklerini sürdürebilmeleri için hem ev sahibi topluma hem de göçmenlere önemli görevler düşmektedir. Özellikle medya ve siyasal aktörlerin toplumu endişelendirecek söylem ve eylemlerden uzak durmaları, ülke yöneticilerin farklı kültürlere sahip toplulukların bir arada uyum içerisinde yaşamalarını olumsuz etkileyen gelişmeleri minimize edebilmek için gerekli kararların uygulamaya geçirilmesinde kararlılıkları başta ülke kalkınması olmak üzere tüm kesimlerin yararına görülmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Bu geniş kapsamlı araştırmada tahmin edilen ve tahmin edilemeyen bazı sınırlılıkların olması kaçınılmazdır. Örneğin Federal Alman Devletinin 16 Eyaletten oluşması ve bu Eyaletlerin birbirinden bağımsız hareket etmesi çalışmaları uzatmaktadır. Diğer bir sınırlılık ise, bilhassa gençlerin bir kesiminin Türkçe dilini ağır aksanlı konuşmalarıdır. Bu tür sınırlılıklarda iletişim sağlanabilmesi için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olabilmesi için süre 3 ay uzatılmıştır.

1.7. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Araştırmada öncelikli olarak araştırma alanı ve toplanacak veriler belirlenmiştir. Almanya'da araştırmaya konu olan alanlarla ilgili literatüre kaynak oluşturan yerli ve yabancı eserlerden derinlemesine yararlanılmıştır. Aynı zamanda uzun yıllar Almanya'da yaşayan göçmen Türkleri yakından ilgilendiren ekonomik, siyasal,

kültürel, medya, sanat, din ve sosyal organizasyonlar üzerine çalışmalar yapılmış, Kurum, Vakıf, Birlik, Dernek, Teşkilat ve Araştırma Merkezlerin yöneticileriyle görüşmeler sağlanmıştır. Türkiye’de, yurtdışında yaşayan vatandaşlarla ilgili çalışmalar yapan kurum ve kuruluş yöneticileriyle de görüşülmüştür.

Çalışmanın uygulama bölümünde Almanya’da yaşayan göçmen Türkler üzerine, Aralık 2018’den Eylül 2019 tarihine kadar alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Sivil toplum örgüt yöneticileri, akademisyenler, kurum amirleri, farklı pozisyonlarda çalışan göçmen Türk işçileri, öğrenciler, medya sorumluları ve diğer alanlarda faaliyet gösteren göçmenlerle önceden telefon, elektronik posta gibi yöntemlerle iletişim sağlanmıştır. Daha sonra yüz yüze, telefon, internet ya da benzeri iletişim seçenekleri ile ikili görüşmeler röportaj ve mülakatlar şeklinde gerçekleştirilmiş ve konu ile ilgili görüşmeler kayda alınmıştır. İletişim sağlanamayan kişilere elektronik posta, mektup vb. yollarla mülakat soruları gönderilmiş ve çalışma verileri elde edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar ek-A’da gösterilmektedir.

Sonuç olarak bu bilimsel araştırmada kaynak oluşturacak dokümantasyon, arşiv kayıtları, fiziksel eserler, katılımcı gözlem, doğrudan gözlem ve ikili mülakatlar gibi farklı kaynaklardan yararlanılmış ve elde edilen verilere ilişkin içerikler analiz edilerek, araştırma tamamlanmıştır. Yapılan bu araştırma sonucunda literatüre katkı sağlaması, araştırmacılara yeni bilgilerin oluşturulması, üniversite öğrencilere göçmen Türkler ile ilgili bilimsel fikir verilmesi, gerekli iyileştirici önlemleri alacak kurum ve kuruluşlara öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇMEN

2.1. Kavramsal Çerçeve

Göç kavramı bir yerden bir başka yere yapılan toplumsal hareketliliği ifade etmektedir. Bir ülkeden başka bir ülkeye ya da ülke içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye isteğe bağlı olarak veya zoraki yapılan uzun süreli ve genellikle kalıcı olan nüfus hareketine göç denilmektedir. Türk Dil Kurumunun (TDK) sözlüğünde göç kavramı, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden bir başka yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu Sözlük (TDK), 2011, s. 954) şeklinde tanımlanmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göç kavramını, “Uluslararası bir sınırı geçmek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009, s. 22) olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, göç kavramı, az sayıda kişinin gerçekleştirdiği basit bir eylem olmaktan çok, birçok kişinin topluluk halinde giriştiği uzun süreli bir hareket olarak da tanımlanabilir.

Göç, ekonomik, bireysel, siyasi, ekolojik sebeplerle bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta ya da uzun vadeli coğrafik, kültürel ve toplumsal bir yer değişimi hareketine denilmektedir (Yalçın, 2004, s.13). Göç kavramı, kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından, hâlihazırda sahip oldukları ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açmaları olarak ifade edilebilir (Toros, 2008, s.9).

Faist göçü; “Çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus devlet içindeki iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu kültürel, ekonomik, siyasi ve demografik bir süreç olarak ifade etmektedir (Faist, 2003, s.30). Göç kavramının, toplumsal yapıyı değiştiren kolektif bir eylemdir,

çünkü göç genelde ekonomik, kültürel, politik, insan hakları ve güvenlik gibi nedenlerle yapılmaktadır.

Göç kavramının uluslararası ilişkilerle yakın ilişkide olduğu ifade edilebilir. Göç veren kaynak ülkeler ve göç alan hedef ülkeler göç hareketinden dolayı yakın ilişkiler kurma ihtiyacı hissetmektedir. Bunun en önemli örneklerinden birisini 1950’li yılların sonunda başlayan ve günümüze kadar devam eden Türkiye’den Almanya’ya iş göçü kapsamında oluşan hareketlilik oluşturmaktadır. Bu gelişmelerden dolayı iki ülke arasında ilişkiler farklı boyutlara ulaşmıştır. Aynı zamanda iki ülke ulusal politikalarında önemli değişiklikler yapmıştır. Özellikle ulus devlet yaklaşımıyla Almanya, göç hareketinden sorumlu bakanlıklar ve ilgili masalar oluşturmuştur. Türkiye ise yurt dışına giden vatandaşlarıyla ilgili kurumlar tahsis etmiş, en son ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar (YTB) başkanlığı oluşturulmuştur.

Göçmen kavramıyla ilgili kabul edilen ortak bir tanım olmamakla birlikte çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. En genel anlamıyla göçmen kavramı; göç olgusunu gerçekleştirenler olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda göçmen kavramı ile mülteci ve diğer kavramlar bazen karıştırılmaktadır. Göçmen kavramını diğer kavramlardan ayıran en temel özelliği, göç etme kararının özgür iradeyle alınmasıdır. Göçmen, kendisi ve yakınlarının geleceğine ilişkin ekonomik ve sosyal koşulları iyileştirmek amacıyla bir bölgeden başka bir bölgeye ya da başka bir ülkeye hareket eyleminde bulunanlara denilmektedir. Konuyla en fazla ilgilenen örgütlerin başında gelen Birleşmiş Milletler (BM) göçmen kavramını tanımlarken, göçün sebeplerine, alınan kararlara, göç güzergâhına ya da şekline (düzenli-yasal olan, düzensiz-yasal olmayan) bakılmaksızın yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bireyler olarak değerlendirmektedir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğüne göre göçmen, herhangi bir zorlama olmaksızın, “kişisel bir rahatlık sağlamak amacıyla, iradi bir kararla göç etmeye karar veren ve bunu gerçekleştiren kimseleri ifade etmektedir (IOM, 2009, s.22). Mülteci ve sığınmacılar hakkında kavramsal açıklamalar incelediğinde ise zorlayıcı nedenler öne çıkmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilenler yaşamları, ekonomik özgürlükleri ya da kişisel değerleri baskı, zulüm ve işkencelere maruz kalan ve bu alanlarda gelecek endişesi taşıdıkları için

bölge ya da ülkelerini terk etmek zorunda bulunan birey, aile ya da kitlelerden oluşmaktadır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere göçmen ülkesini zorlayıcı-baskıcı nedenlerle terk eden guruplardan ayrılmaktadır.

Türk Dil Kurumu göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları hakkında ki yaklaşımı şöyledir; kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk)ları muhacir (göçmen) olarak açıklarken, mültecileri “sığınmacı” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu 2018 ve 2018b). Uluslararası sözleşmelerde ise mülteci ve sığınmacı kavramları hukuki konum açısından birbirinden farklı olmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci kavramı; Avrupa’da oluşan olaylar sebebiyle dini, ırkı, milliyeti, belirli bir toplumsal guruba üyeliği nedeniyle takibata uğrayacaklarından korktuklarından vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan korkularından dolayı dönmek istemeyen yabancıları ifade etmektedir (Yaman, TCİB, 2005, s. 8).

Göçmen; göç eylemini gerçekleştiren insanlara denilmektedir. Göçmen, yaşadığı bölgeden kendi iradesiyle ayrılarak uzun süreli ya da kalıcı olarak başka bir bölgeye, ülkeye ya da kıtaya giderek oraya yerleşen insanlar olarak tanımlanmaktadır. Göç ve vatandaşlık konularında belirleyici unsur kuşkusuz göçmenler olmaktadır. Almanya’ya işçi olarak giden Türk vatandaşları da özgür iradeleriyle karar aldıkları için göçmen statüsünde bulunmaktadırlar. Avrupa'daki göçmen Türkler denildiğinde; başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde çalışan, daha iyi koşullarda hayat sürdürme çabasında olan, ülke istihdamına katkı sağlayan, ana vatanlarına döviz girdisi sağlayan ve daha çok ekonomik motivasyonlu aileler akla gelmektedir.

Göçmenler göç ederken beraberlerinde yakınlarını, tanıdıklarını ve diğer fiziksel unsurları götürdükleri gibi kültürlerini, tecrübelerini, yeteneklerini ve gerçekleştirmek istedikleri hayallerini de götürmektedirler. Dolayısıyla göçmenler farklı etnik yapıların, kültürlerin, inançların ve sosyal donanımlı toplumların bir arada yaşamalarına neden olmaktadır. Böylece ev sahibi toplum ile uyum içerisinde yaşamalarının en uygun yöntemlerinden biri olan entegrasyonun gerçekleşmesinin ülkenin ve tüm kesimlerin yararına olacağı varsayılmaktadır. Bu bağlamda farklı konumlarda olan toplumların yerine getirmesi gereken önemli görevler bulunmaktadır. Göçmenlerin önemsedikleri birçok değeri geride bırakmalarından kaynaklanan

yabancılık duygusunu yoğun yaşadıkları için ev sahibi topluma daha büyük görevler düşmektedir.

Ülkenin göçmenlere yönelik yasal mevzuatı, uyum ve entegrasyon için büyük önem taşımaktadır. Yöneticilerin ve yerli halkın yaklaşımı göçmenlerin güvenini etkilemektedir. Güven ile entegrasyon birbirini tamamlayan iki unsur olmaktadır. Yasal mevzuatlarla göçmenleri ötekileştiren, entegrasyondan ziyade asimilasyonu öneren ülkelerde aşırı sağcı-ırkçı eylemler, toplumsal gerginlikler, gösteriler, lokal hatta ülke bazında çatışmalar baş göstermektedir. Bu durumda göçmenlerin kendilerini koruma ihtiyacından dolayı gettolaşmaya, kamplaşmalara ve huzursuzluklara neden olmaktadır. Bundan dolayı göçmenler geçmiş ile buldukları durum arasında sıkışarak ülke değerlerine yeterli katkı sağlayamamaktadırlar. Ancak göçmenlerin hukukunu koruyan ülkelerde güvene dayalı entegrasyon sağlandığı gibi göçmenlerin ülke değerlerine daha yüksek oranda katkı sağladıkları ifade edilebilir.

2.1.1. Göç süreci

İnsanların, belirli bir zamanda belli bir coğrafik mekândan başka bir coğrafik mekâna fiziksel geçiş yapmalarını ifade eden göç olgusu, insanlık tarihi ile birlikte başlamıştır. İnsanlık tarihi incelendiğinde insanlar, tarihin her döneminde bireysel, topluluklar ya da kitleler halinde dünyanın değişik coğrafyalarından siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal olgulardan kaynaklanan nedenlerle değişik coğrafyalara göç etmişlerdir.

Göçmenler, çoğu zaman zorlayıcı nedenlerle, bazen kendi istekleri doğrultusunda bazen de merak için bir bölgeden diğer bölgeye ya da uluslararası göçe tabi olmuşlardır. Göçmenler, gittikleri yerlerde sosyo-kültürel yapısı farklı olan topluluklar ve milletler ile birlikte yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu farklılıklar bazı bölgelerde başarılı bir şekilde kaynaşmalarına neden olurken, bazı bölgelerde yönetsel ya da toplumsal baskılar sonucunda asimile edilerek sosyo-kültürel yapıları yok edilmiştir. Bu da uzun yıllar iç huzursuzluklara neden olmuştur.

Tarihin her devresinde önemli göç hadiseleri yaşanmıştır. Eski Mezopotamya'da Sami göçlerinden, Roma-Germen İmparatorluğu'nun oluşmasına; Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulmasından Fransa Devleti'nin Kuzey Afrika'ya kadar uzanmasına;

Bulgarların, Macarların millet olmasından, Kıta Avrupa'nın modern devletler yapısına kavuşmasına varıncaya kadar tüm gelişmelerde söz konusu göçlerin etkisi büyük olmuştur.

Dünya coğrafyasını etkileyen çok önemli göç hareketleri olmuştur. Romalılar (Gül, 2010, s.14-22), Moğollar (Erdem, 1997, s.4-35) gibi topluluklar savaş, baskı ve sömürgecilik mantığıyla birçok coğrafyayı haksız şekilde istila ederek kendi kültürlerini yaşatmışlardır. Çok sayıda farklı hanedanlıkların bir araya gelerek oluşturdukları Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu (962-1806), 844 yıl Avrupa'da hüküm sürmesi sonucunda, Avrupa kıtasının büyük bölümünde Roma ve Germen dil ve kültürü etkin olmuştur. Yine imparatorlukların dağılmasıyla Avrupa kıtasında kitlesel göçlerle birlikte çok sayıda devlet kurulmuştur.

İnsanlık tarihini etkileyen en önemli göç hareketlerinden birini de 15. yüzyılda İngiliz, İspanyol, Portekiz, Alman, Fransız gibi Avrupalıların Amerika kıtasına yaptıkları göç hareketi oluşturmuştur. Göçler sonucunda Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması, başta İngilizce olmak üzere, İspanyolca, Fransızca gibi dillerin ülkede etkin hale gelmesi ve yerli halkın fiziki ve kültürel baskılara maruz kalması, dünya tarihini etkileyen önemli göç hareketlerinden olmuştur. Bu bağlamda, 1821-1924 yılları arası toplam 55 milyon Avrupalının denizaşırı yollara düşüp kendilerine yeni bir yer seçmeleri ve bunlardan 34 milyonunun Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmeyi tercih etmeleri (Abadan-Unat, 2002 s, 31), göçün etkisi için önemli bir gösterge olmuştur.

Kıtaların keşfedilmesiyle yeni yerleşim alanlarının oluşması, buharlı makinelerin icat edilmesi, sanayi devriminin başlaması ve endüstrinin gelişmesiyle birlikte iş ve dış göç hareketleri hızlanmıştır. Amerika'nın tarım ve madencilik alanında iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere Afrika yerlilerini götürmüştür. Bilhassa 16. yüzyıldan sonra tarlalarda çalıştırılmak üzere getirilen Afrikalı işçi sayısı 10 milyona ulaşmaktadır. Konu üzerinde araştırma yapan Baron; 1810 yılına kadar Amerika'ya ithal edilen köle sayısının 7,5 milyon olduğunu belirtmekte ve aynı dönemde Avrupa'dan gelen göçmenlerin üç katı kadar olduğunu savunmuştur (Baron, s.5).

Sanayisi gelişmiş ülkeler, sanayisi az gelişmiş ülkelerin kaynaklarının sömürgeleriyle gelişen göç hareketleri, ekonomik ve iş gücü alanında önemli göç koridorları oluşturmuştur. Amerika keşfedilmeden önce o günün en güçlü sömürgeci ülkelerinden olan Portekiz ve İspanya, Afrika'yı adeta bölüşmüştür. 17. yüzyılda Hollanda, sömürgeci ülkelerin başat olanlarından birisidir ve 18. yüzyılda ise Büyük Britanya dünyayı en fazla sömüren “güneşin üzerine batmadığı” imparatorluk haline gelmiştir. Fransa ve Belçika'da sömürgelerini artırmışlardır. 19. yüzyılda Afrika kıtasının tamamına yakını, kıta Amerika'sının büyük bölümü ve birçok Uzakdoğu ülkesi sömürge yöntemiyle şekillenmiştir. Bu yöntemler göç hareketleri üzerinde o kadar etkili olmuş ki, ülkelerin hatta kıtaların demografik ve sosyo-kültürel yapılarında büyük değişiklikler olmuştur.

Dünyayı etkileyen göç hareketlerinden bir diğeri ise hiç kuşkusuz Türk kavimlerin göçü olmuştur. Milattan önce kurulan Hun uygarlığı (Ferir, 2005, s.115-124) ile başlayan göç hareketi özellikle 4. asırdan sonra kitlesel olarak batıya doğru, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarında coğrafik değişikliklere neden olmuştur. 11. Yüzyılın başında Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın Malazgirt Meydan Muharebesi'nde Doğu Bizans Kralını yenmesiyle birlikte Anadolu coğrafyasının farklı bir kültür ile tanışması, daha sonra asırlarca dünyaya yön veren Osmanlı Devleti'nin kurulması ve üç kıtada hüküm sürmesiyle birlikte başta Anadolu olmak üzere, Afrika ve Avrupa'nın birçok bölgesinde farklı bir medeniyetin (İslam), etkili olmasında göçler önemli rol oynamıştır.

Göçün toplumlar, ülkeler ve hatta dünya üzerindeki etkisini daha iyi algılayabilmek için yakın zamanda gerçekleşen I. ve II. Dünya Savaşları ve sonrasındaki gelişmelere önemli etkileri olmuştur. Bu olaylar sonrası yaşanan göçler hem coğrafik sınırları hem de sosyal yapılanmaları yeniden şekillendirmiştir. Bu dönemde Hitler'in zulmünden kaçan Yahudilerin bir kısmının Filistin'e giderek orada İsrail Devleti'ni kurmaları, Türk-Yunan mübadelesi sonucu Türkiye'de yaşayan bir kısım Rumların Yunanistan'a ve Batı Trakya'da yaşayan bir kısım Türklerin ise Türkiye'ye gönderilmeleri, Balkanların değişik bölgelerinden insanların kitleler halinde Türkiye'ye göç etmeleri önemli göç hareketlerini meydana getirmiştir. Ayrıca Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin bu coğrafyalara sığınmaları sonucunda

Avrupa, Balkanlar ve Ortadoğu'nun şekillenmesi sağlamış hem Türkiye coğrafyasını hem de dünyayı etkilemiştir.

2.1.2. Göçün nedenler

Göçün ana hedeflerinden birisini ekonomik faktörler oluşturmaktadır. Göçler çoğunlukla kısa mesafeli olmakta ve uzun mesafeli göçler ise ekonomik amaçlı olmaktadır. İnsanlar ekonomik sıkıntılarını gidermek ve sosyal refaha ulaşabilmek için uluslararası ya da kıtalar arası göç etmiştir. Sanayisi gelişmemiş ya da az gelişmiş ülke vatandaşları, sanayisi gelişmiş ülkelere ekonomik nedenlerle göç etme eğiliminde olmuştur.

Ekonomik etkenlerle birlikte, yaşamı zorlaştıran güvenlik, sömürgecilik gibi faktörlerin eklenmesiyle; insanlar göçü tek alternatif olarak düşünmüştür. Afrika'da ekonomik alanda sıkıntılar yaşayan, sömürülen siyah tenli insanlar kıta coğrafyasından başka bölgelere ya da kıta dışı Avrupa'ya, Amerika'ya göçmüş; Türk işçilerin ekonomik nedenlerle Almanya'ya ve diğer Avrupa ülkelerine göçmüş; iç savaştan dolayı ülkesini terk eden milyonlarca Suriyeli başta Türkiye olmak üzere, Ürdün ve Avrupa'nın değişik ülkelerine gidip yerleşmiştir. 1960'larda geliştirilen Göç Sistemleri Teorisine göre; göç hareketlerinin genellikle göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki ticaret, yatırım, siyasal etkileşim, sömürgecilik veya kültürel bağlara dayanan ve önceden var olan bağlantılar üzerinden ortaya çıkmıştır (Castles & Miller, 2008, s.32-35).

Göç, toplumların bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya hareket etmelerini anlatan demografik bir yer değiştirme olgusu olmakla beraber; güvenlik, ekonomik, hukuki, sosyal, siyasal, psikolojik gibi birçok disiplini kapsayan hareketler bütünlüğünü ifade etmektedir. Göç hareketi incelenirken, tek yönlü olarak değil, sayılan yönlerine de değinilecek şekilde kapsamlı olarak yani disiplinler arası hareket edilmesi gerekmektedir (Abadan-Unat ve Kemiksiz, 1986, s.84). Ekonomik nedenlere ve güvenliğe bağlı göç hareketleri, uzun süreli olduğu ve genelde kalıcı özellikler taşıdığı için hem göç alan hem de göç veren ülkelerde toplumsal, yönetsel, ekonomik, kültürel gibi alanlarda, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıyı olumlu ya da olumsuz yönde etkilemiştir.

2.1.3. Göçün türleri

Oran (2009, s.70-72), göçleri; zorunlu göç ve gönüllü göç olmak üzere iki tür olarak analiz etmiştir, bunlar;

Zorunlu Göç; genellikle siyasal, çevresel, dinsel ve yönetsel nedenler sonucunda gelişen savaş, kıtlık, kuraklık ve deprem gibi nedenler yada demokratik hak ihlalleri, etnik, dinsel ve kültürel farklılıklara dayalı baskılar karşısında can güvenliğinin korunması, sosyal refaha kavuşma beklentisi ya da daha özgürce yaşama umuduyla bir topluluğun kendi topraklarından ayrılmasıyla gerçekleşen göç sürecidir. Bu tür göç hareketlerine istek dışı göç de denilmektedir. Suriyeli vatandaşların ülkelerinde meydana gelen iç savaştan dolayı kendi topraklarından göç etmek mecburiyetinde kalmaları ya da Afrika'da kıtlık ve kuraklık yüzünden insanların kitleler halinde başka bölgelere göç etmeleri zorunlu göçtür.

Gönüllü göç ise, ekonomik refahı ve istihdamı artırmak için, iş ve ticaret amacıyla yapılan göç türüdür ve buna isteğe bağlı göç de denilmektedir. Göçmen Türk işçilerinin 1961 yılında daha iyi ekonomik olanaklara kavuşmak için Almanya'ya göç etmeleri gönüllü göç türüne örnektir. Oran'a göre gönüllü (isteğe bağlı) göçler dört amaçla gerçekleşmektedir. Bunlar; 1. Kazanç, kar ya da ticari amaç taşıyan göçler, 2. Sistemik kolonizasyon sonucu gerçekleşen göçler, 3. Göç rekabeti sonucu gerçekleşen göçler, 4. İş gücü/iş bulma, çalışma ve istihdam amaçlı göçlerdir ki, bunlar genellikle topluluklar ya da ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarından kaynaklanmaktadır. 19. yy da Amerika'ya gerçekleşen göçler bu şekildedir (Oran, 2009, s.70-72).

Gidilecek bölgeye göre göçler farklı şekilde değerlendirilmektedir. Ülke içerisinde bir bölgeden diğer bölgeye uzun süreli ya da kalıcı olarak gitme hareketine iç göç denilmektedir. Türkiye'nin kırsal kesimlerinden metropollere yapılan göçler bu şekildedir. Bir ülkeden diğer bir ülkeye veya bir kıtadan diğer bir kıtaya gidip uzun süreli kalmak ya da yerleşmek amacıyla yapılan harekete dış göç veya uluslararası göçtür. Türkiye'den Avrupa'ya iş gücü kapsamında giden Türk vatandaşları bu kapsamda değerlendirilmektedir.

İş gücü göçü, en fazla karşılaşılan uluslararası göç türlerindedir. Ekonomik refahı yükseltmeye yönelik yapılan göçler, politik, sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda oluşturdukları sorunlar bakımından dünya devletlerinin tümünü yakından ilgilendirmektedir. Gelişmiş ülkeler, iş bulma amacıyla ülkeye giriş yapan göçmenlerin fazla olmasından kaynaklanan istihdam sorunu yaşamaktayken, diğer taraftan az gelişmiş ülkeler ise vatandaşlarının önemli bir kısmını kaybetmekten dolayı sıkıntılar yaşamaktadır. McNeill, göçün tarihsel sürecini analiz ederek dört türlü göç olduğunu belirtmiştir. Bunlar:

1. Göçebeliği; diğer bir nüfusun zorlamasıyla yer değiştirme eylemidir.
2. Fetih girişimini; yaşanılan yerin başkaları tarafından fethedilmesi ve ardından iki toplumun kaynaşmasıyla oluşan bütünlük.
3. Ticari faaliyetleri; ülke ekonomisine ve istihdamına önemli katkılar sağladığı için ev sahibi ülke tarafından olumlu karşılanan gelişmeler.
4. Köleliği; topraklarından bütünüyle koparılmış birey veya toplulukların başka bir yere istem dışı gönderilmeleri olarak ifade edilmiştir (McNeill, 1984, s. 43).

2.1.4. Uluslararası göç

Tarihin her döneminde olduğu gibi bugün de milyonlarca insan göç etmektedir. İnsanlar bazen basit denilebilecek nedenlerden dolayı bazen de en zor ve en son seçenek olarak doğup büyüdükları bölgeleri terk ederek başka bir bölge ya da ülkeye göç etmeye karar vermektedirler. Bu göçlerin bir kısmı iç göç, diğer kısmı ise dış göç ya da uluslararası göç şeklinde gerçekleşmektedir. Göçmenlerin büyük çoğunluğu göç yolunda farklı dramlarla karşılaşmaktadır. Kimileri denizde kimileri karada olmak üzere, çok sayıda göçmen göç yolunda ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Hatta hedeflenen bölgeye ya da ülkeye varmadan hayatını kaybedenlerde olmaktadır. Aynı zamanda gittikleri ülkelerde insanlık haysiyet ve onuruna yakışmayan davranışlarla karşılaşanlarda bulunmaktadır.

Göç esnasında ve sonrası fiziksel ve psikolojik baskılar, sağlık hizmetlerinin yetersizliği, kötü beslenme, hijyen olmayan koşullar gibi insanların biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yapılarını etkileyen olumsuzluklarda göçmenlerin karşılaştıkları zorluklardır. Tüm bu zorlukların bilinmesine rağmen insanlar bazen tek başına ama çoğunlukla organize olmuş gruplar halinde göç etmektedirler. Bunların

bir kısmı zorlama olmadan kendi istekleriyle göç ettikleri gibi, önemli bir kesimi ise siyasal baskılar, doğal afetler gibi nedenlerle zoraki göç etmek zorunda kalmaktadırlar.

Göç hareketlerinde yaşanan bu kadar olumsuzluğa rağmen insanların hala ısrarlı bir şekilde göç etmek istemelerinin nedeni analiz edildiğinde, göç eden her bir insanın ya da topluluğun mutlaka farklı nedenleri olduğu ve göç etmeyi önemli bir alternatif olarak gördükleri için bu yola başvurdukları ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı göçmenler değişik nedenlerle göç etmektedirler. Göçün başlıca nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Ekonomik faktörler,
- Can güvenliği,
- Doğal afetler,
- Sosyo-politik baskılar,
- Kültürel farklılıklar,
- Sosyal refah,
- Diğer nedenler.

Göç hareketleri, tarihin seyri dâhilinde analiz edildiğinde, insanların buldukları bölgelerden başka bölgelere göç etmelerinde can güvenliğinin ve ekonomik faktörlerin yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. İnsanoğlunun ana hedefi huzurlu yaşamaktır. Huzurlu yaşamının ön koşulunu ise kuşkusuz güvenlik oluşturmaktadır. İnsanlar varoluşundan bugüne kadar özellikle can, mal, nesil, akıl ve inancı güvence altına alabilmek için büyük çabalar göstermişlerdir. Bu güvenliği tehdit eden büyük tehlikeler ise, savaşlar ve ekonomik faktörlerdir. Bu tehdit unsurları milyonlarca insanın yok olmasına, yine yüz milyonlarca insanında yerinden yurdundan göç etmesine neden olmuştur.

Dünya tarihi dikkate alındığında 30 yıl gibi oldukça kısa sayılacak zaman diliminde yapılan iki büyük dünya savaşının örnek gösterilmesi yeterlidir. I. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği 1914-1918 yılları arasında, yaklaşık olarak 10 milyonu asker ve 7 milyon sivil olmak üzere toplam 17 milyon insan hayatını kaybetmiştir (Rietveld, 1914-1918, s.14). Beş buçuk yıl süren II. Dünya Savaşı'nda ise hayatını kaybeden insanların sayısı 40 milyon civarında olmuştur. Bunların yarısından fazlasını ise Avrupalılar oluşturmuştur. Sovyetler Birliği 20 milyon asker ve sivil kaybıyla ilk sırada yer alırken, 4.3 milyon Polonyalı, 4,2 milyon Alman, 1,7 milyon Yugoslav, 600

bin Fransız, 410 bin İtalyan, 390 bin İngiliz ve sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte 6 milyon olarak tahmin edilen Yahudi, Çingene, Macar ve diğer halkların can kayıpları da eklendiğinde ortaya korkunç bir manzara çıkmıştır. (Charles,1984, s.17). Savaş büyük tahribatlara neden olmuş, insanlar yerlerinden yurtlarından olmuşlar, bazı ülkeler harabeye dönerken bazı ülkeler de göçmen akınına uğramıştır.

Ekonomik faktörlerde zorunlu göçün ana nedenlerinden birini meydana getirmektedir. Ekonomik nedenler, göç olgusunun birinci nedeni haline gelmiştir. Gerek eski sömürge devletlerinden, gerekse az gelişmiş ülkelere, sanayisi gelişmiş Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkeleri gibi ülkelere göç edenlerin amacı ekonomik motivasyona yöneliktir. Bu tür göçler genelde zorunlu göç türleri kapsamına girmektedir. Wingens ve bazı uzmanlara göre, uluslararası göç çoğunlukla ekonomik nedenlere dayanmakta ancak son dönemlerde aile birleşimi gibi nedenlerin de öne çıktığı belirtilmektedir (Wingens ve dğr., 2011 s.1).

Ekonomik faktörlerin yanı sıra, doğal afetler, sosyo-politik baskılar, kültürel farklılıklar gibi nedenlerde uluslararası göçün belirleyici nedenleri arasındadır. Bir taraftan kuraklık, kıtlık, sel ve deprem gibi olağanüstü durumlar, diğer taraftan din, dil gibi kültürel farklılıklar ya da etnik yapı gibi farklılıklara yapılan yönetsel baskılarda insanları göçe zorlamaktadır. Sosyo-politik nedenli göç hareketleri genellikle, irade dışı (zorunlu) ve kalıcı nitelikteki göçlerden oluşmaktadır (Özdal, 2000, s.10).

Bazı insanlar ise sosyal refah düzeyini yükseltmek amacıyla göç etmektedirler. Bunlar genelde az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan göçlerdir. Sosyal refaha konu olan göç hareketlerinin başında iş fırsatları, yüksek gelir, fikir ve inanç özgürlüğü, akademik olanaklar, demografik yapı, aile yapısı gibi yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen hareketler gelmektedir. Belirtilen zorunlu ya da isteğe bağlı göç hareketlerinde yaşanan tüm zorluklara rağmen göç eden insanların sayısı her geçen gün artarak devam etmektedir. Konuyla ilgili en kapsamlı araştırmaları yapan Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü IOM, (United Nations International Organization for Migration) her yıl Dünya Göç Raporu (WMR) adıyla göç hareketliliğini yayınlamaktadır.

Göç ve göçmenlerin ulaştıkları düzeyin daha iyi algılanabilmesi için BM'ye bağlı Uluslararası Göç Örgütü'nün 2015 yılını baz alarak 2018 yılında yayınladığı en fazla göç alan ilk 20 ülke sıralaması aşağıdaki tablo 1 'de aktarılmıştır. Bu tablodaki verilere göre Almanya'nın 2. sırada ve nüfusunun yüzde 14,9'un göçmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 1. 2015 yılı uluslararası göçmen nüfusu ve ülkelerin toplam nüfus içinde göçmenlerin payı

Sıra	Yurtdışındaki göçmenler	Toplam Ülke Nüfusu (milyon kişi)	Toplam Göçmen Sayısı (milyon kişi)	Göçmenlerin Nüfus içinde Payı (%)
1	ABD	321.774	46.627	14,5
2	Almanya	80.689	12.006	14,9
3	Rusya	143.457	11.643	8,1
4	Sudi Arabistan	31.540	10.186	32,3
5	İngiltere	64.716	8.543	13,2
6	B. Arap E.	9.157	8.095	88,4
7	Kanada	35.940	7.836	21,8
8	Fransa	64.395	7.784	12,1
9	Avustralya	23.969	6.764	28,2
10	İspanya	46.122	5.853	12,7
11	İtalya	59.798	5.789	9,7
12	Hindistan	1.311.051	5.241	0,4
13	Ukrayna	44.824	4.835	10,8
14	Tayland	67.959	3.913	5,8
15	Pakistan	188.925	3.629	1,9
16	Kazakistan	17.625	3.547	20,1
17	Güney Afrika	54.490	3.143	5,8
18	Ürdün	7.595	3.112	41,0
19	Türkiye	78.666	2.965	3,8
20	Kuveyt	3.892	2.866	73,6

Kaynak. International Organization for Migration IOM, (2018).

Bu rapora göre Amerika Birleşik Devletleri, uluslararası göçmenlerin birinci tercihi olmuştur. 1970 yılından bu yana, ülkede yerleşen göçmen sayısının yaklaşık dört kat artmıştır. Nitekim rapora göre 1970'te 12 milyondan az göçmen yaşarken,

2015'te bu sayı 46,6 milyona ulaşmıştır. Almanya, göçmenlerin tercih ettiği ikinci hedef ülke olmuş ve 2015 yılında, 12 milyondan fazla uluslararası göçmen bu ülkede yaşamını sürdürmüştür. Göçmenler içerisinde en yoğun nüfusu, Türkler oluşturmuştur. Göç alan ülkeler arasında Rusya, Suudi Arabistan, Birleşik Krallık, Birleşik Arap Emirlikleri, Kanada, Fransa, Avustralya ve İspanya'nın ilk on ülke arasında yer aldığı ve bu ülkelerde de yaşamını sürdüren göçmenlerin sayısının 125 milyonu geçmesi, göçmen hareketliliğin gelmiş olduğu düzeyi açık bir şekilde göstermektedir. Türkiye'nin bu raporda yayınlanan verilere göre 19. Sırada yer aldığı ve 2.965.000 göçmen ağırladığı görülmektedir.

Raporda dikkati çeken önemli bir ayrıntı ise, bazı ülkelerin nüfusunun 2/3'ten fazlasının göçmenlerden oluşmasıdır. Bu bağlamda BAE'nin nüfusunun yüzde 88'i, Kuveyt'in ise yüzde 73,6 ile göçmenlerden oluşması, göçmenlerin ülkedeki nüfus yoğunluğu açısından önemli olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, Ürdün'ün yüzde 41 ile üçüncü sırada yer alması, Suudi Arabistan'ın yüzde 32,3, Avustralya'nın yüzde 28,2, Kanada'nın yüzde 21,8 ve Kazakistan'ın yüzde 20.1 ile takip etmesi ve diğer birçok ülkede toplam nüfusun yüzde 10'undan fazlasının göçmenlerden oluşması, göçmenlerin ülkeler için önemli bir güç olduğunu ortaya koymaktadır. Göç almayan ya da vermeyen ülke sayısı yok denecek kadar az denilebilir.

IOM, 2015-2016 yılları kapsayan raporuna göre; geçmiş yıllar dikkate alınarak, en fazla göç veren ilk 15 ülke ile bu ülkelere göç edenlerin en fazla tercih ettikleri ülkeler yayınlanmıştır. Raporda, göçmenlerin cinsiyete göre dağılımı ve 15-24 yaş gurubunda olanların oranı ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Aynı zamanda, G20 OECD'ye bağlı olan ve olmayan ülkeler kategorize edilmiş ve uluslararası göçmen statüsünde olan toplam sayı açıklanmıştır. Göçmen hareketliliği; hem ayrıldıkları ülkeler hem de gittikleri ülkeler açısından da önemli gelişmelere neden olmuştur. Ülkeleri bağlayıcı yetkisi olan uluslararası kuruluşların, insanın haysiyet ve onurunu koruyucu yasaların uygulanışını takip etmeleri ve gerekli durumlarda ikaz ve yaptırım kararları almaları; tüm insanlığın daha huzurlu yaşaması için önemli bir yer tutmuştur.

Tablo 2. 2015-2016 yıllarında G 20 ülkelerinde 15 yaş ve üstü göçmen kökenli ilk 15 ülke

Göç Edilin Ülke	Sayı (bin)	Tercih Edilen Ülke (Genel)	Erkek %	Kadın %	15-24 Yaş %
1 Meksika	11.697	ABD	52,0	48,0	9,6

2	Hindistan	6.695	ABD	57,9	42,1	8,3
3	Bangladeş	4.885	Hindistan	57,9	42,1	8,8
4	Çin	4.641	ABD	44,9	55,1	16,5
5	Ukrayna	4.574	Rusya	44,3	55,7	10,0
6	Filipinler	3.964	ABD	40,4	59,6	9,2
7	Polonya	3.797	Almanya	45,9	54,1	7,4
8	Pakistan	3.695	Sudi Arabistan	59,7	40,3	7,3
9	Kazakistan	3.558	Rusya	46,2	53,8	16,1
10	İngiltere	3.386	Avusturalya	50,4	49,6	6,7
11	Romanya	3.345	İtalya	45,9	54,1	10,8
12	Almanya	3.193	ABD	45,0	55,0	10,2
13	Fas	2.815	Fransa	52,5	47,5	8,7
14	Türkiye	2.395	Almanya	51,8	48,2	4,8
15	Rusya	2.268	Almanya	40,6	59,4	10,4
16	G20 Total	143.487	ABD	48,5	51,5	10,3
17	G20 OECD Toplam	112.431	ABD	48,2	51,8	10,3
18	G20 OECD dışı Toplam	31.055	Rusya	50,2	49,8	12,0
Dünya geneli Toplam		223.226		51,6	48,4	11,2

Kaynak: Foreign-born residents of G20 countries aged 15 and over. Highly educated refers to tertiary educational attainment (ISCED 11 levels 5-8). Data on age not available for Saudi Arabia. Data on education not available for Japan. Source: OECD Box 6.

2015 yılı sonu dikkate alınarak 2016 yılında yayınlanan tablo 2'deki verilere göre, 223 milyondan fazla insanın, doğup büyüdüğü ülke sınırlarının dışında yaşamıştır. Meksika'dan 11,6 milyon insanın göç etmesi ve çoğunun ABD'yi tercih etmeleri, iki ülke arasında bazen istenmeyen gerginliklere neden olmuştur. Bunu 6,6 milyon ile Hindistan, 4,8 milyon nüfus ile Bangladeş ve 4,6 milyon nüfus ile Çin takip etmiştir. Bu tabloda dikkati çeken ve bu araştırmaya konu olan, Türkiye'den göç edenlerin sayısının 2,3 milyon kişi ile (farklı araştırmalarda sayı daha da fazladır) tüm dünya ülkeleri içerisinde 14. sırada yer alması, ayrıca göç edenlerin ilk tercihinin Almanya olmasıdır.

Uluslararası göç örgütü 2020 yılında yayınladığı "Göç Raporu"nda, göç alan ve göç veren ülke sıralamalarında önemli değişiklikler olduğunu belirtilmiştir. En fazla göç veren ülke sıralamasında Hindistan'dan 4 yıl içerisinde göç edenler yaklaşık 3 kat artarak 17,5 milyon kişi ile ilk sıraya yükselmiştir. Meksika 11,8 milyon ile 2. sıraya

gerilerken, Çin yaklaşık 2,5 kata artarak 10,7 milyon kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. Rusya, 2015 yılı verilerinde 15. sırada iken, 11 basamak yükselerek 4. sıraya yükselmiş ve Suriye'nin o günkü listede ilk 20 ülke arasında yer almamasına rağmen 5. Sıraya yükselmesi de en önemli gelişmelerdendir. Suriye'deki yoğun göçün nedeninin, ülkede devam eden savaştan kaynaklandığı belirtilmiştir. Almanya ve Türkiye'nin listedeki yerlerinde ise aşağıya doğru bir hareketlilik olmuştur, diğer bir ifade ile Almanya 14. sıraya, Türkiye ise 20. sıraya doğru gerilemişlerdir. Bu durum iki ülkeden göç edenlerin sayısının, diğer ülkelere kıyasla oransal azalma olduğunu göstermektedir.

Göç alan ülkeler sıralamasında ise son 22 yılda ABD'yi tercih edenlerin sayısında ciddi bir artış sağlanarak toplamda 50.661.149 kişiyle 1. sırada yer alması son zamanlarda göçmen hareketliliğinin gelmiş olduğu düzeyi göstermesi açısından önemli bir gelişme olmuştur. İkinci sırada tercih edilen ülke Almanya olmuş ve bir önceki verilere göre yaklaşık 1 milyon göçmen daha artarak 13,1 milyon ile 2. sıradaki yerini korumuştur. Bunu Suudi Arabistan takip etmektedir. Tablodaki ülkeler arasında bulunan Rusya bir önceki listede yer almamasına rağmen bu listede 4. sırada yer almıştır. Birleşik Krallık 5., BAE 6., Fransa 7., Kanada 8., Avusturalya 9, ve İtalya 10. Sırada yer almışlardır. Listede göçmen hareketliliğiyle dikkati çeken diğer bir ülke ise Türkiye olmuştur. Önceki liste verilerine göre 2 kat civarında artarak 5.876.829 göçmeni barındırması ve 7 basamak yükselerek 12. sırada yer alması, son yıllarda göçmenlerin yoğun tercih ettiği ülkelere olduğunu göstermiştir.

IOM 2019 yılsonu raporunda savaş, çatışma, şiddet, kriz ve doğal afetler gibi “zorunlu nedenler” ile ülkesini terk eden 41,3 milyon insanın mülteci konumuna düştüğü belirtilmiştir. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkeler sıralamasında Türkiye 1. sırada yer almıştır. 2019 yılının mart ayı verilerine göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci sayısı 3.644.342 kişiye ulaşmıştır (UNHCR, 2019). Buna diğer ülkelere gelen mülteciler de eklenince, sayı yükselmektedir. Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan Ürdün ve Lübnan, küresel mülteci barındıran ilk on ülke arasında yer almaktadır. Pakistan ve İran ülkeleri de yoğun mülteci akımına uğrayan ve on ülke arasında yer alan diğer ülkeler olmuştur. Mültecilerin önemli bir kesimi Avrupa kıtasını tercih etmektedir. Almanya, tüm Avrupa ülkeleri arasında 1. Sırada iken, tüm dünya ülkeleri arasında ise ilk beş ülke arasında yer almaktadır.

Dünya ülkeleri arasında zorunlu koşullardan dolayı mülteci sayısı en fazla olan ülke Suriye'dir. BM verilerine göre Suriye, ülkeyi terk ederek mülteci konumuna düşen 6,7 milyon kişi ile 1. sırada yer almıştır. Bunu 5,8 milyon ile Kolombiya ikinci sırada, 3,1 milyon ile Kongo Demokratik Cumhuriyeti üçüncü sırada, 2,6 milyon ile Somali dördüncü sırada ve 2,6 milyon mülteciyle Afganistan beşinci sırada takip etmiştir (IDMC, 2019). Mültecilerin ilk tercihi genellikle komşu ülkeler olmuştur. Bunun nedeni ise ülkeyi terk etmelerine neden olan olayların bitmesi durumunda, geriye dönme olasılıklarının olmasıdır. Ancak, olasılıklar azalınca ekonomisi gelişmiş ülkelere doğru bir yönelimin olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda, insan ve doğa kaynaklı tehlikelerden dolayı mültecilerin belirli ülkelerde yoğunlaştığı ve buna bağlı göçmen sayısında önemli artışlar olduğu görülmüştür.

Bir ülkeden göç eden göçmen, mülteci ve sığınmacı konumunda olanların genelde aynı ülkeleri tercih ettikleri ve bundan dolayı ülkelerarası göç koridorları oluştuğu saptanmıştır. Koridor kavramı, zaman içinde göç yoğunluğu sonucu oluşan birikimi ifade etmektedir. Kaynak ülkeden hedef ülkeye göç eden yabancıların nasıl evrim geçirdiği incelemeler açısından önem taşımaktadır. Küresel ölçekte oluşan bu yığılmalar, ülkelerarası ilişkileri de önemli ölçüde etkilemiştir. BM verilerine göre, ülkeler arası koridorların oluştuğu ilk on ülke aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Bu koridorlar, aynı kıta içerisindeki ülkeler arasında gerçekleştiği gibi, kıtalararası ülkeler arasında da gelişebilir. Koridorlar, genelde zorunlu göç sonucu oluşmaktadır, ancak sosyal refah düzeyini yükseltmek adına da yoğunluklar yaşanmıştır.

Tablo 3. 2019 yılı dünya ülkeleri arasında göç koridorunun oluştuğu ilk 10 ülke

	Kaynak ülke	Hedef ülke
1	Meksika	Amerika Birleşik Devletleri
2	Suriye	Türkiye
3	Hindistan	Birleşik Arap Emirlikleri
4	Bangladeş	Hindistan
5	Rusya	Ukrayna
6	Ukrayna	Rusya Federasyonu
7	Türkiye	Almanya
8	Çin	Amerika

9	Hindistan	Amerika
10	Filipinler	Amerika

Kaynak: UN DESA, 2019a.

Tablo 3’te en fazla dikkat çeken UN DESA verilerine göre 11 milyondan fazla Meksikalı göçmen değişik nedenlerle Amerika’ya göç ederek en yoğun koridoru oluşturmuştur. Çin, Hindistan ve Filipinler’den de milyonlarca göçmen bu ülkeyi tercih ederek ilk on koridor arasında yer almıştır. Tablo 3’te dikkat çeken diğer bir gelişme; küresel ölçekte ikinci büyük göç koridorunu oluşturan Suriye’deki savaştan kaçıp Türkiye’ye sığınan mültecilerin göçleridir. Zaman ölçeğine göre kısa sayılabilecek bir süre sonrasında göçmenler 3,7 milyona ulaşmıştır. Meksika-ABD koridoru oldukça uzun yıllara dayanmaktadır. Türkiye-Almanya arasında oluşan koridor ise Tablo 3’te belirtilen verilerin dışında resmi kaynaklara dayanarak bu koridorda oluşan göçmen sayısı 3,09 milyon civarındadır.

Avrupa kıtası göç hareketinin en yoğun yaşandığı kıtalardan birisidir. Bunun başlıca nedeni ise çok sayıda Avrupa ülkesinin ekonomik alandaki başarılarıyla birlikte sosyal devlet ilkesini benimsemeleridir. AB müktesebatı kapsamında, demokratik yönetim anlayışıyla bireysel özgürlükleri önemsemeleri, evrensel insan haklarına yasal güvence getirmeleri gibi bireylerin insani değerlerini yücelten yaklaşımlar göçmenlerin bu ülkelere ilgisini artırmıştır. Bu gelişmelerden dolayı dünyanın değişik kıtalarından çok sayıda ülkenin milyonlarca vatandaşı göçmen, mülteci ya da sığınmacı statüsünde Avrupa’ya göç etmiştir. Aynı zamanda az gelişmiş Avrupa ülkelerinden de gelişmiş ülkelere milyonlarca insan göç etmiştir. BM’ye bağlı Uluslararası Göç Örgütü’nün hazırladığı raporda 2019 yılında Avrupa bağlantılı bazı ülkeler arasında göç koridorları olduğu belirtilmiştir. Kıtada özellikle yoğunluğun yaşandığı ilk 20 koridor ülke tablo 4 ‘te verilmiştir.

Tablo 4. 2019 yılı Avrupa ülkelerini kapsayan ilk 20 göç koridoru

	Göç eden ülke	Göç alan ülke
1	Rusya	Ukrayna
2	Ukrayna	Rusya
3	Türkiye	Almanya
4	Kazakistan	Rusya

5	Rusya	Kazakistan
6	Polonya	Almanya
7	Cezayir	Fransa
8	İngiltere	Avusturalya
9	Özbekistan	Rusya
10	Romanya	İtalya
11	Fas	Fransa
12	Rusya	Almanya
13	Kazakistan	Almanya
14	Hindistan	İngiltere
15	Polonya	İngiltere
16	Rusya	Özbekistan
17	Azerbaycan	Rusya
18	Beyaz Rusya	Rusya
19	İngiltere	ABD
20	Fas	İspanya

Kaynak: UN DESA, 2019a.

Tablo 4’te görülen, Rusya-Ukrayna-Rusya ya da Kazakistan-Rusya-Kazakistan, Özbekistan-Rusya-Özbekistan ya da Azerbaycan-Rusya koridorları; daha önceden üye oldukları Varşova Paktıyla yakından bağlantılıdır. Paktın dağılmasından sonra vatandaşların kendi ülkelerine dönme arzuları ya da akrabalık bağları bu koridorların oluşmasında önemli bir faktör olmuştur. Tablo 4’te üzerinde durulması gereken en önemli koridorlardan birisi kuşkusuz Türkiye-Almanya koridorudur. Avrupa’nın 3. dünyanın ise 7. büyük göçmen koridorunu oluşturan bu yoğunluk dünyadaki göç hareketi için oldukça önemsenmesi gereken bir gelişmeyi oluşturmuştur. Bazı araştırma kuruluşlarının yayınladığı verilerde bu koridordaki sayının oldukça düşük gösterilmesi, Alman vatandaşlığına geçen 1,5 milyona yakın göçmen Türk’ün sayım dışında kalmasından kaynaklanmıştır.

Almanya, Türkler dışında Polen, Rus ve Kazak göçmenlerinde yoğun olarak tercih ettikleri bir ülke konumundadır. Bundan dolayı Avrupa’nın en önemli göç koridorlarından biri olduğu söylenebilir. Almanya’nın yerli ve yabancılara karşı yasal yaklaşımı ve ekonomik gelişim düzeyi; Avrupa içi ülke göçmenleri açısından ve

kıtalar üstü yüzlerce ülkeden gelen göçmen, mülteci ya da sığınmacılar açısından ilk sırada tercih edilen ülkelerden biri olmasını sağlamıştır. Ancak ülkede varlığını sürdüren tüm göçmenler arasında Türklerin oranının yüzde 30 civarında olması iki ülke arasındaki bu hareketliliğe ayrı bir anlam kazandırmıştır. Yöneticilerin uzun yıllar bu gelişmeleri görmezden gelmeleri gerçeği değiştirmemiştir. Son zamanlarda ülkede yaşayan göçmenlere yönelik yasal düzenlemeler yapılması; entegrasyon ve sosyal huzur için oldukça önemli bir gelişme olmuştur.

Göç ekonomik ve sosyal refah için yapıldığı gibi insan ve doğadan kaynaklanan kriz risklerinden dolayı da zorunlu olarak yapılmıştır. Bu durum hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri yakından etkilemektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus hareketliliği ve Dünya Turizm Örgütü (UN DESA & UNWTO, 2019), küresel hareketlilik trendlerinin geniş kapsamlı olduğunu belirtmiştir. Bunlara göre ülke yöneticileri, önceden iyi bir hazırlık ve etkili müdahale ile göçmenlerin karşılaşılabilecekleri tehlike risklerini azaltabilirler. Aksi takdirde tablo 5'te anlaşılacağı üzere farklı gelişim düzeyi olan çok sayıda ülke önemli kriz riskine maruz kalmıştır. Kriz düzeyinin belirlenmesinde ülkede var olan göçmen nüfusu ile ilgili veriler ilişkilendirilerek, tehlikeye maruz kalma durumu ve risk seviyeleri dikkate alınarak, krizin daha yoğun şekilde yaşandığı ülkeler kategorize edilmiştir. Bazı gelişmiş ülkeler önceden aldıkları önlemlerle göçmen krizini iyi yönettikleri için liste dışında kalmışlardır.

Tablo 5. İnsan ve doğadan kaynaklanan gözlem krizleri hakkında uluslararası veriler

	Ülke	İnsani gelişim derecesi 2018	Doğal tehlikelere maruz kalma, 2018	İnsan tehlikelerine maruz kalma, 2018	Risk sınıfı, 2018	Uluslararası göçmenler,2019
A- Çok Yüksek insani gelişme						
1	Avusturalya	3	5,7	0,1	Düşük	7.549.270
2	Kanada	12	5,0	0,4	Düşük	7.960.657
3	A.B.D.	13	7,0	6,6	Orta	50.661.149
4	Belçika	17	1,6	5,5	Düşük	1.981.919
5	Japonya	19	8,4	0,6	Düşük	2.498.891
6	İsrail	22	4,5	4,1	Düşük	1.956.346
7	İtalya	28	4,8	1,7	Düşük	6.273.722
8	Birleş. Arap E.	34	5,8	0,1	Düşük	8.587.256

9	Şili	44	6,7	2,0	Düşük	939.992
10	Rusya Feders.	49	6,3	6,9	Orta	11.640.559
11	Malezya	57	5,1	1,1	Düşük	3.430.380
B- Yüksek insani gelişme						
12	İran	60	7,0	5,5	Orta	2.682.214
13	Kosta Rika	63	6,3	0,1	Düşük	417.768
14	Türkiye	64	5,9	8,0	Orta	5.876.829
15	Sırbistan	67	4,8	3,9	Orta	820.312
16	Meksika	74	7,0	9,0	Yüksek	1.060.707
17	Venezuela	78	6,0	5,7	Orta	1.375.690
18	Lübnan	80	4,1	7,0	Yüksek	1.863.873
19	Tayland	83	6,4	4,1	Orta	3.635.085
20	Ukrayna	88	3,1	9,0	Yüksek	4.964.293
21	Libya	108	4,5	10,0	Yüksek	818.216
C- Orta düzeyde insani gelişme						
22	Güney Afrika	113	4,7	5,3	Orta	4.224.256
23	Mısır	115	5,5	7,0	Orta	504.053
24	Endonezya	116	7,8	6,2	Orta	353.135
25	Tacikistan	127	6,0	5,0	Orta	274.071
26	Hindistan	130	7,6	6,4	Yüksek	5.154.737
27	Bangladeş	136	8,2	6,6	Yüksek	2.185.613
28	Kongo (The)	137	3,2	4,3	Yüksek	402.142
29	Kenya	142	4,9	6,5	Yüksek	1.044.854
30	Nepal	149	5,6	4,8	Yüksek	490.802
31	Pakistan	150	7,2	8,0	Yüksek	3.257.978
D- Düşük insani gelişme						
32	Suriye	155	5,3	10,0	Çok Yüksek	867.848
33	Nijerya	157	2,6	10,0	Çok Yüksek	1.256.408
34	Sudan	167	4,1	9,0	Çok Yüksek	1.223.092
35	Etiyopya	173	3,8	9,0	Çok Yüksek	1.253.083
36	Fildişi Sahili	170	2,6	6,4	Yüksek	2.549.141
37	D. Kongo C.	176	3,3	9,0	Çok Yüksek	963.833
38	Yemen	178	2,9	10,0	Çok Yüksek	385.628
39	Mali	182	3,1	8,0	Yüksek	468.230
40	Çad	186	3,4	7,0	Çok Yüksek	512.230
41	Güney Sudan	187	3,3	10,0	Çok Yüksek	865.552

Kaynak: UNDP, 2018; IASC, 2018, WTO & UN DESA, 2019.

Tablo 5'e göre; göçmenlerin insan ve doğadan kaynaklanan krizlerden dolayı karşılaştıkları sorunlar ile hayat standartlarını daha iyi analiz edilebilmeleri için bazı kriterler dikkate alınmıştır. Buna göre tablo 5'te hem İnsani Gelişme Endeksi (HDI) hem de Risk Endeksi'ne dâhil olan ülkelerin listesi verilmiştir ve bu endeksler dışında kalan ülkelere yer verilmemiştir. "İnsani gelişim derecesi" ölçeğiyle yasal yaklaşımlar karşısında göçmenlerin yaşam kalitesi değerlendirilmiştir. Buna göre 60 puanın altında olan 11 ülkenin "çok yüksek insani gelişim" sağladığı, 60-110 puan arasında olan 10 ülkenin "yüksek insani gelişim" sağladığı, 110-159 puan arasında kalan 10 ülkenin "orta düzeyde" insani gelişme sağladığı ve 150 puan üstünde olan 10 ülkenin ise "düşük" insani gelişme sağladığı belirtilmiştir. Bu puanlama sistemi ile çok yüksek insani gelişme sağlayan ülkelerde göçmenlerin, sorunlara düşük düzeyde maruz kaldıkları, puan dereceleri yükselen ülkelerde ise göçmenler sorunlara maruz kalmışlardır.

İnsani gelişim endeksine göre ülkeler 4 farklı grupta kategorize edilmiştir. Buna göre, çok sayıda göçmenin, doğal ve insan kaynaklı tehlikelere düşük oranda maruz kaldığı ve düşük seviyede risk olması nedeniyle insani gelişim değerlerinin çok yüksek olduğu Avustralya, Kanada, ABD, Belçika ve Japonya gibi ülkeler 1. sırada yer almıştır. İnsani gelişim endeksi birinci grup ülkelere göre düşük; ancak yine de yüksek olan İran, Kosta Riko, Türkiye, Meksika ve Ukrayna gibi ülkeler 2. sırada yer almıştır. Güney Afrika, Mısır, Hindistan, Bangladeş ve Libya gibi ülkeler ise diğer iki grup ülkeye göre insan kaynaklı tehlikelere maruz kalma oranları bakımından daha yüksek risk taşıdıkları için 3. sırada yer almıştır. Bu araştırma sonucuna göre savaş ve doğal afetlerin en fazla yaşandığı ve yaşam kalitesinin en fazla tehdit altında olduğu Suriye, Etiyopya, Yemen, Çad ve Güney Sudan gibi ülkeler 4. grupta yer almıştır.

BM'nin 1960-2019 yılları arasında dünya göç hareketliliği üzerine yapmış olduğu araştırmada ilginç sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 6 da göçmen sayısındaki yükselişler dikkati çekmektedir. Daha önce BM üyesi 193 ülke "Küresel Göç Sözleşmesi" kapsamında göçmen ve mültecilerin haklarının korunması doğrultusunda müzakerelerin yapılmasını ve sonucun bağlayıcı olmasını oy birliği ile karara bağlamıştır. Bu sözleşme dikkate alınarak konuların uluslararası düzeyde ele alınması, devletlerarasında karşılıklı diyaloglar ve iş birliği ile çözümlenmesi üzerine inşa edilmiştir. Ancak yapılan bunca yapıcı çalışmalara rağmen bilhassa doğal ve insani

tehlikelerden dolayı her yıl milyonlarca göçmen ve mülteci, doğup büyüdüğü toprakları terk ederek başka bir bölgeye ya da ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır.

Tablo 6. 1960-2019 Yılları Arasında Uluslararası Göçmen Stoku

Yıllar	Göçmen Sayısı	Toplam Nüfusa Oranı (%)
1960	75.400.000	2,4
1965	75.000.000	2,2
1970	84.460.125	2.3
1975	90.368.010	2.2
1980	101.983.149	2.3
1985	113.206.691	2.3
1990	153.011.473	2.9
1995	161.316.895	2.8
2000	173.588.441	2.8
2005	191.615.574	2.9
2010	220.781.909	3.2
2015	248.861.296	3.4
2019	271.642.105	3.5

Kaynak: UN DESA, 2008, 2019a, 2019b.

Tablo 6; 1960 yılında kendi ülkesini terk edip bir başka ülkeye gidip yerleşen göçmen sayısının 75,4 milyon iken, 2019 yılında 168,3 milyon kişi (3,22 kat) daha artarak 243,7 milyona ulaşması göçmen nüfusunun tüm dünyada ne kadar hareketli olduğunu göstermektedir. 2019 yılında uluslararası göçmenlerin yaklaşık 176 milyonu yüksek gelire sahip ülkelerde, yaklaşık 82 milyonu orta gelirli ülkelerde ve yaklaşık 13 milyonu ise düşük gelirli ülkelerde yaşamlarını sürdürmüştür. Tablo 6 da sadece uluslararası boyutta göç edenler dikkate alınmıştır, bir de ülke içinde bölgeler arası göç edenlerin sayısı çok daha fazladır. IMO'nun, geçmiş yıllardaki bir araştırmasına göre ülke içi göç edenlerin tahmini sayısının 740 milyon (IOM 2011. s.49) olduğu ve mevcut uluslararası göçmenlerde eklenince tahmini göçmen sayısının 1 milyarı aşmış, bu durum her 7,7 kişiden birinin göçmen statüsünde olduğunu göstermiştir.

Küresel bir sorun olan göç ve göçmen kavramı tüm dünya ülkelerini yakından ilgilendirmektedir. Konuyla ilgili önemli çalışmalar yapılmasına rağmen sorunlar özellikle insan ve doğa kaynaklı olduğu için, sorunların her geçen gün artarak devam ettiği verilerden anlaşılmaktadır. Globalleşen dünyada insanları bir arada yaşamaya zorlayan koşulların dizayn edilmesi hem göçmenler için hem de ev sahibi toplumun huzuru ve ülkenin kalkınması için önemlidir. Yöneticilerin, gelişen dünya koşullarını dikkate alarak tek tip homojen bir insan topluluğundan ziyade, çok kültürlü heterojen bir toplum gerçeğini kabul ederek, yasal ve yönetsel yaklaşımları buna göre geliştirmeleri daha rasyonel olabilir. Aksi takdirde sorun sadece göçmenlerinin yaşam kalitesini etkilemekle kalmaz aynı zamanda ev sahibi toplumunda huzurunu kayırabilir.

Bir ülkenin coğrafik özellikleri, ekonomik düzeyi, yönetsel yaklaşımı ile göçmenlerin yaşam standartları paralellik göstermektedir. Göçmenlerin, ev sahibi toplum ile sosyal entegrasyon sağlamaları, bir arada huzur içerisinde yaşamaları ve ülkenin değerlerine katkıda bulunmaları bu gelişmelere göre şekillenmektedir. Çok kültürlülük ve entegrasyon yaklaşımlarını benimseyen ülkelerde daha olumlu sonuçlar elde edilmektedirken, asimilasyon yaklaşımlarını benimseyen ülkelerde çoğu zaman krizler yaşanmaktadır. Ekonomisi gelişmiş, evrensel insan haklarını benimseyen ülkelerde göçmenler daha yüksek düzeyde sosyal haklar elde ederken daha az kriminal olaylara karışmaktadırlar. Az gelişmiş ve evrensel insan haklarını ihlal eden ülkelerde ise daha yüksek oranda sorunlar yaşanmaktadır.

Özellikle milliyetçi refleksleri yüksek olan gelişmiş ya da gelişmekte olan birçok ülkede, ırkçı ve dışlayıcı yaklaşımların son zamanlarda önemli ölçüde arttığı ifade edilebilir. Bu durumlara bir de doğadan kaynaklanan afetlerde eklenince göçmenlerin güven içerisinde yaşama olanakları gittikçe zorlaşmaktadır. Olumsuzluklar bazen kutuplaşma ve çatışma gibi önemli krizlere neden olduğu için ülkede yaşayan yerli ya da yabancı tüm halkı olumsuz etkilemektedir. Sorunların minimize edilmesi için, göçe muhatap olan tüm ülke yöneticilerinin acil ve ivedilikle gerekli önlemleri almalarının ülke yararına olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Ülkede gerekli önlemleri alarak; göçmenlerin, ev sahibi olan toplulukla entegrasyonunu tamamlayarak ülkenin çıkarları doğrultusunda çalışan çok sayıda örnek ülke bulunmaktadır. Burada en büyük

sorumluluk BM'ye düşmektedir. Göçmenlere yönelik alınan kararların uygulanmasını yakın takibe almalarının insanlığın yararına olacağı düşünülebilir.

2.2. Asimilasyon

Asimilasyon kelime kökeni itibariyle Latince *similis* kelimesinden türetilmiş olmakla birlikte benzer anlamına gelmektedir. Asimilasyon kavramı aynı zamanda İngilizce'de *smiler* olmak, birbirine benzemek, homojenleştirmek ve standartlaştırmak eylemi için kullanılmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından asimilasyon, sosyal ya da etnik grupların azınlığın diğer gruplarla uyumlu olması şeklinde tanımlanmaktadır. IOM yapmış olduğu bu tanım ile asimilasyonun; farklı dil, gelenek, davranışlar ve değerlerde ya da temel hayati çıkarılarda, aidiyet duygusunda değişiklik meydana getirdiğini belirtmiştir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009; IOM, s.3). Asimilasyon kavramı genel olarak; azınlık durumunda bulunan farklı etnik ya da sosyo- kültürel değerlerin ev sahibi toplumun değerlerine uyum sağlaması ve benzemesi şeklinde tanımlanmıştır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde asimilasyon: farklı kökenlerden gelen etnik gruplar ya da azınlıkları, bunların kimliklerini, kültür birikimlerini baskın yapı ve doku içinde eriterek yok edilmesi sürecinin sonu şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2012). Chicago Okulunun temsilcileri tarafından asimilasyon kavramı, grupların ve kişilerin, diğerlerinin duygularını, tutularını, düşüncelerini ve hatalarını kültürel hayatta birleştirerek tarihlerini ve tecrübelerini paylaştıkları yayılma, benzeşme ve nüfuz etme süreci şeklinde tanımlanmıştır (Alba & Nee, 1997, p.826-874). Bauman tarafından ise asimilasyon kavramı, doğal bir düzenden ziyade yapay düzenin genel planlama içinde bulunan ayrıntılarından biri şeklinde tanımlanmıştır. Asimilasyon kavramı aynı zamanda şekil verenlerin, uygun-uygun olmayan, değerli-değersiz şeklinde ayırım koymanın, aynı zamanda da ikinciden birinciye geçişin şartlarını açıklayan tekelci bir deneme şeklinde ifade edilmiştir (Bauman, 1991, p.23-29).

Asimilasyonda, aynı ülke içerisinde yaşayan farklı kültürler arasındaki birliğin devam ettirilebilmesi mümkün görülmediğinden, aradaki farklılıkların mümkün olduğu kadar kaldırılması amaçlanmıştır. Dolayısıyla ülke içinde hâkim olan kültürün, azınlık kültürünü bünyesinde eritmesi söz konusu olmuştur (Gülboy, 2015, s. 57). Bu

görüşü savunanlar, ülkenin birliği ve güvenliği için bu yaklaşımı zorunlu olarak görmekte ve farklılıkları, güçlü kültür bünyesinde eriterek homojen bir yapı oluşturan politikaların uygulanması gerektiğini savunmuştur. Bu tek tipçi yaklaşım ile asimilasyon, entegrasyondan tamamen ayrılmaktadır ve asimilasyonun entegrasyondan tamamen ayrılmasının nedeni ise entegrasyonun farklılıkların korunmasından yana olmasıdır.

Asimilasyon kavramı; biyoloji, etnoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerinde ilgisini çekmiştir. Biyoloji disiplinde asimilasyon; özümsemek, özümlemek, içine almak, anlamına gelmektedir. Özümseme, organizmanın aldığı bir besini organik hale getirmesiyle kendine mal etmesidir. Söz konusu kavram aynı zamanda psikoloji ve sosyoloji disiplinlerine de aktarılmıştır (Haksever, 2014, s. 26). Sosyolojide asimilasyon; bir toplumun kültürel bakımdan kendisinden başka bir kültüre sahip olan toplumu kendi yapısına dönüştürmesi anlamında kullanılmıştır. Etnolojide ise asimilasyon; baskın bir topluluğun, başka bir grubu veya topluluğu yapısında eritmesi ve kendine benzetmesi şeklinde tanımlanmıştır (Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1988). Farklı disiplinlerin tamamında asimilasyon olgusu; farklı din, dil, kültür ve sosyal değerlerin baskın değerler bünyesinde eritilmesi ve kendine benzetilmesi olarak tanımlanabilir.

Baskın kültürün diğer kültürlere olanak tanımaması ve bunların ikinci kimlik olarak ortaya çıkmasını engellemek, asimilasyon ile ilgili yapılan araştırmaların ortak yönünü oluşturmaktadır. Bu durum ülkedeki heterojen yapının oluşmasını engelleyerek, homojen yapının sürdürülmesinde ısrarcı olmak anlamına gelmektedir. Kymlicka; kişinin yeni geldiği ülkede, kendi ülkesinin kültürel ve politik bağlılığından vazgeçmesi, yaşadığı ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı içinde asimile olması beklendiğini ifade etmiştir (Kymlicka, 1998). Bunun nedeni ise; bu tür yaklaşımda birinci kültür ikinci kültürü yok saymıştır. Bu bağlamda asimilasyon; yeniden farklı bir şekilde sosyalleşmek ve farklı bir psikolojik yapıya girmek şeklinde açıklanabilir.

Gordon bilimsel anlamda geliştirmiş olduğu teori ile bir ülkede asimilasyonun yedi farklı boyutta gerçekleşmiş olduğunu belirtmiştir. Gordon'un teorisine göre, bir ülkeye gelen yabancıların mutlaka kendi ülkelerinin kültürel mirasını bir tarafa koymaları ve geldikleri ülkenin baskın kültürel öğelerine kendilerini adapte etmeleri

gerekir. Gordon, kendi bölgesinden bir başka bölgeye gidip yerleşen birey ya da grupların sonunda asimilasyon olacaklarını düşünerek bu süreci yedi boyutta ele almıştır. Gordon, asimilasyon üzerine ABD'ye yönelik geliştirmiş olduğu bu yedi boyutlu teorisini, farklı kültürel grupları barındıran gelişmiş ülkelerde rahatlıkla uygulanabileceğini ileri sürmüştür.

Tablo 7. Gordon'un Yedi Boyutlu Asimilasyon Süreci Şeması

	Süreç	Asimilasyon Aşaması
1	Yerli toplumun kültürel öğelerine doğru dönüşüm	Kültürel ve davranışsal asimilasyon
2	Birinci grup bazında, geniş çaplı yerli toplumun kulüplerine ve kurumlarına giriş	Yapısal asimilasyon
3	Yaygın karışık evlenmeler	Evlilikle asimilasyon
4	Yerli topluma dayalı birliktelik anlayışının geliştirilmesi	Tanımlamaya dayalı asimilasyon
5	Önyargıların yok olması	Kabullenilmiş durum asimilasyonu
6	Ayrımcılığın yok olması	Kabullenilmiş davranış asimilasyonu
7	Güç ve değer çatışmalarının yok olması	Vatandaşlık asimilasyonu

Kaynak: Gordon M. M. (1964. s.3-93)

Asimilasyonu uygulayan ülkelerin başında Amerika gelmekte ve bu alandaki çalışmaların büyük çoğunluğu da orada yapılmaktadır. Muhatap kitle olarak asimilasyon, hemen her koşulda sadece farklı kültürlerden gelen siyah ırk yani zenci topluluğuna uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak Afrika'dan köle ticareti ile getirdikleri siyah tenli insanları, değiştirdikleri yasal statülere rağmen hiç bir zaman Amerikalı olarak görmemişlerdir. Abraham Lincoln bu konudaki gelişmeleri; “Bana öyle geliyor ki soysuzlaştırma konusundaki ilerlememiz hayli hızlıdır. Millet olarak, bütün insanların eşit yaratılmış olduğunu beyan ederek başladık. Şimdi pratikte de zenciler hariç bütün insanların eşit olduğunu söylüyoruz.” şeklinde ifade etmiştir (Gordon,1964, p. 3-93).

Asimilasyonun bir ülkede tam anlamıyla uygulanabilmesi için göçmenlerin kendi kültürel değerlerinden; yani farklılık arz eden kimlik, din, dil ve diğer kültürel değerlerin tamamından ayrılmaları amaçlanmıştır. Göçmenlerin asimile olabilmesi koşulu, kendi kimliklerini yok saymaları ve hâkim kültürün değerlerini de ön koşulsuz benimsemeleri ile gerçekleşebilir. Ancak göçmen ya da azınlık statüsünde olanların kendi kimliklerinden bir anda vaz geçmeleri ve tam anlamıyla asimi edilmeleri oldukça zorlayıcı bir yaklaşımdır. Bu yönetime başvuran birçok ülke istenilen sonucu elde edememiştir. Bu bağlamda asimilasyon teorisinin istenilen sonucu vermediğini düşünen bilim adamları, özellikle kültürel çoğulculuğu öne çıkarmışlardır. Bu yaklaşım tarzı aslında çokkültürcülük yöntemlerine geçişi sağlayacak bir çeşit köprü görevi üstlenmiştir (Karataş, 2006, s. 54).

Asimilasyonun tamamen kendine benzetme, eritme teorisini benimsemeyen çok kültürlü modern ulus devletleri, hâkim kültürü ve azınlık kültürünü düşünerek iki taraflı yönelimi benimsemişlerdir. Ulus devletlere göre, “bir taraftan göçen gruplar içindeki kendi alışkanlıkları, anadilleri ve dini inançları süreklilik kazanması, diğer taraftan da ulusal devletlerin onlardan beklentilerinin benimsenmesi ve özümsemesi gerekir (Turan, 1998, s. 38). Fransa hariç, Avrupa’nın gelişmiş birçok ülkesinde bu yaklaşım benimsemiştir. Alman siyasetçilerin bir kesimi asimilasyonu destekleyici demeçler vermiştir. Bu siyasetçiler, yasal yönetim şekli ile hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin kültürel değerlerine saygı göstererek bir arada huzur içerisinde yaşamaları gerektiğini savunmuştur.

2.3. Entegrasyon

Entegrasyon kavramı; göçmen toplumun etnik, dini ve kültürel değerleri dikkate alınarak ev sahibi toplumun hâkim kültürüne uyum sağlamasına denir. Türkçede bütünleşme anlamına gelen bu kavram, İngilizce’de integration sözcüğüyle ifade edilir. Entegrasyon 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde; taraf devletlerin, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân ölçüsünde kolaylaştıracakları ifade edilmiştir. Vatandaşlığa alım çalışmalarını çabuklaştırmaya, bu işlemlerin resimlerini ve masraflarını her türlü imkân dâhilinde azaltmaya gösterecekleri belirtilmiştir (1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi 34. Madde).

Entegrasyon kavramı Oxford sözlüğü içinde; bölümlerin, parçaların bir bütün halinde birleşmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlük anlamı olarak entegrasyon, bütünleşme ve kaynaşma anlamına gelmektedir (Machlup, 1979, p.1). Somersan tarafından ise entegrasyon kavramı, yerli halkların ya da göçmenlerin kendi istekleri ile çoğunluk topluma ve kültüre uyum sağlaması şeklinde tanımlanmıştır. Aynı zamanda entegrasyon; çoğunluk toplumun düşünce ve değer kalıplarını, normlarını benimsemesi olarak da tanımlanmıştır (Somersan, 2004, p.92). Akgül ve Sezal ise entegrasyonu; toplumdaki etnik, dini, dilsel tüm sınırların ortadan kaldırılması ve birbirinden farklı grupların birleşmesi şeklinde tanımlamıştır (Akgül ve Sezal, 200, s.9). Entegrasyonun önemine değinen Bilgin ise, farklı kültürlerin hem kendilerini korumak hem de yeni toplumlarla bir arada yaşamak istediklerinde bunu sağlamak için entegrasyondan başka bir yol olmadığını vurgulamıştır (Bilgin, 2007, s. 265).

Entegrasyonun bilimsel incelenmesine 19. yüzyılda başlanmıştır. Durkheim'in; sosyal uyum, sosyal çözülme ve uyumsuzluk konusundaki görüşleri, sosyolojinin ilgi alanına giren entegrasyonun temelini oluşturmuştur (Durkheim, 1986). Entegrasyon alanında önemli çalışmalar yapan Huddlestona göre başarılı entegrasyon için birtakım etkenler vardır, bunlar (Huddleston, Niessen & Jasper, 2013);

1. Göçmenlerin Bireysel Yapılarına İlişkin Etkenler: Göçmenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri büyük önem arz etmektedir. Eğitim, dil bilgisi, kültürel değerler, demografik unsurlar, kuşak sayısı, mesleki tecrübe ve iş olanakları, coğrafik özellikler entegrasyona olumlu katkı sağlamaktadır.

2. Ev Sahibi Toplumuna İlişkin Etkenler: Makro düzey yöneticilerin uyguladığı politikalar ile mikro düzeyde ev sahibi topluluğun yaklaşımları sosyal kaynaşmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Uyum yasaları, sosyal imkanlardan eşit yararlanma, eğitim sistemi, istihdam ve eşit ücret politikası entegrasyon için önemli koşullar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda çalışma koşullarında tarafsızlık, siyasal katılım sağlama ve kamuoyunda olumlu algı oluşturmak da entegrasyonun önemli koşulları arasında bulunmaktadır.

3. İki Taraflı Göç ve Uyum Politikalarına İlişkin Etkenler: Entegrasyon tek taraflı bir süreç olmamaktadır. Uyum sürecinin sağlıklı gelişmesi için göçmenlerin yapması gereken görev ve sorumlulukları olduğu gibi, ev sahibi toplumun da önemli

ödevleri bulunmaktadır. Göçmenlerin entegre olabilmesi için ev sahibi toplumun bunlara yaklaşım tarzı büyük önem taşımaktadır. Entegre olabilmek için yaşanan ülkenin dilini bilmek, kültürünü tanımak, tarihini öğrenmek, ekonomisine katkıda bulunmak önemli olsa da yeterli olmamaktadır. Ev sahibi toplum göçmenlerin sosyo-kültürel farklılığını benimsemesi ve uyumu sağlayacak adımlar atmasıyla, entegrasyon gerçekleşebilir.

Entegrasyon sürecini başarıya ulaştıracak en önemli nedenlerin başında, ev sahibi toplumun göçmenleri dışlayıcı davranışlardan kaçınarak, sosyal ilişkileri güçlendirici ve kucaklayıcı yaklaşımlarda bulunması gelir. Göçmenlerin, böyle bir yaklaşım yöntemi ile ev sahibi toplum tarafından kabul edildikleri ve ülkeyi birlikte yönetebileceklerine olan inançları artar ve bu da entegrasyon sürecini hızlandırır.

Sosyal kaynaşmanın sağlanması, hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin lehine bir gelişme olduğu düşünülerek ülke yöneticilerinin değişik stratejiler geliştirmelerine neden olmuştur. Ülke yöneticilerinin bir kısmı, farklı kültürlerin korunmasından yana tavır alarak entegrasyon politikalarını tercih etmiş, bir kısmı da ABD'nin uyguladığı ve farklı kültürleri potasında eritmeye yönelik asimilasyon politikalarını savunmuştur. Bu kapsamda 20. asrın sonlarına doğru Kanada'da uygulanan çokkültürlülük politikalarını savunan ülkeler de olmuştur.

Bilim adamları tarafından entegrasyon farklı boyutlarda incelenmiştir. Lockwood, makro ve mikro bakış açısını birleştirmiş, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon ayrımını yaparak entegrasyona önemli katkılar sağlamıştır. Lockwood'un kullanmış olduğu yöntem, başarılı entegrasyon sisteminin nasıl gerçekleşebileceği konusunda araştırmalar yapan Habermas (1984) ve Esser (2000) gibi bilim adamlarını da etkilemiştir.

Entegrasyon konusunda Lockwood'tan esinlenen Esser, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyonu üzerinde önemli çalışmalar yapmıştır (Esser, 2000, p.49-56). Sistem entegrasyonu; göç alan ülkelerde, göçmenler ile ev sahibi toplum arasında çok büyük sorunlar yaşanmadan entegrasyonun sağlanabilmesine denir. Göçmenlerin buldukları ülkenin diline hâkim olmadan, kültürüne ve geleneklerine yeterli uyum

sağlamadan, bu toplumu oluşturan bireylerle güçlü bağlantılar kurmadan da sistem entegrasyonu sağlanır.

Ekonomik alandaki gelişmeler, sistem entegrasyonu açısından önemlidir. Göçmenlerin, sosyal yaşamlarının devamında gerekli ihtiyaçları giderebilmek için karşılaşılabilecekleri önemli sorunların başında geçim sıkıntısı gelir. Buldukları ülkede yaşamaya başlayan göçmenler; bir işte çalışmaları, ekonomiye katkı sağlamaları, vergilerini ödemeleri ve yasalara uygun hareket etmeleriyle sistem entegrasyonunu gerçekleştirmişlerdir. Göçmenlerin kendi olanaklarıyla ihtiyaçlarını karşılamaları ve elde ettikleri gelir ile ülke ekonomisine katkı sağlanmaları, entegre olmalarının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Sistem entegrasyonuna, Sosyal düzen adı altında alt sistemler oluşturan Parsons (1951), entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması ve kültürleşme açısından önemli katkılarda bulunmuştur. Parsons aynı zamanda sosyal sistemin dengeleri ve uyumu üzerine yoğunlaşmıştır.

Sosyal entegrasyon, Esser'in savunduğu diğer entegrasyon boyutu olmakla birlikte bu boyut, ekonomik gelişmelerle birlikte siyasal, sosyal, kültürel gibi pek çok alanda sosyal kaynaşmayı kapsar. Esser; dört farklı boyut olan kültürleşme, sosyal ekonomik politik konum, etkileşim ve kimlik alanlarındaki uyum ile sosyal entegrasyonun gerçekleşebileceğini savunmuştur. Söz konusu dört boyut kısaca şu şekilde tanımlanmıştır;

1. Kültürleşme; ev sahibi toplumun kültürü ile etnik kültürlerin etkileşimidir.
2. Sosyal-ekonomik-politik konum; göçmenin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını içeren durumlardır.
3. Etkileşim; göçmenin kendi toplumu ve yeni toplumun üyeleri ile olan etkileşimlerini içerir.
4. Kimlik; bireyin bulunduğu toplumda kendisini bir yere ait hissetmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu duruma aynı zamanda sosyal kimlik denir.

Esser, ileri sürdüğü dört boyutun gerçekleşebilme durumuna göre entegrasyonun dört farklı şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu farklı boyutlar arasındaki sosyal kaynaşma ve dayanışma biçimlerine göre asimilasyon; yalnızca ev sahibi ülkenin kültürünü benimsemek ve alt kültürleri bu kültür potasında eritmek şeklinde tanımlanır. Segrasyon, yalnızca geldikleri ülke kültürünü benimsemek; çoklu entegrasyon, kendi kültürlerini ve ev sahibi ülkenin kültürünü benimsemek;

marjinalleşme ise, her iki kültürü de benimsememektir (Esser, 2000, p. 56-66). Esser, göçmenlerin yaşadığı bir ülke, entegrasyon politikaları uygulayarak sosyal kaynaşmayı sağlayan bir yöntem oluşturmuştur. Aynı zamanda bu ülkeler, asimilasyon politikaları uygulayarak, alt kültürleri yok eden ve hâkim kültürün sürdürülmesine yönelik yöntemler de geliştirmiştir.

Göçmen toplumlarda, kuşaklar değiştikçe entegre olma oranı yükselir. Üçüncü kuşak göçmenler, ev sahibi toplumun değerlerini benimsemede sorun yaşamamakla birlikte asıl sorunun hâkim kültürü savunan yöneticilerin söylem ve eylemlerindeki dışlayıcı demeçlerinden kaynaklanmıştır. Üçüncü kuşaktan sonra kendi değerlerinden uzaklaşmış ve hâkim kültürel değerleri kabul ederek asimilasyon süreci başlamıştır. Asimilasyon sürecine direnç gösteren unsurların başında, dini inanç ve etnik yapı gelmiştir. Etnik yapı, kuşaklar değiştikçe direncini yitirmiştir, ancak dini inanç, asimilasyona karşı direncine devam etmiştir.

2.4. Çokkültürlülük

İnsanlık tarihinin varoluşundan bugüne kadar insanlar arasında etnik yapı, din, dil ve kültürel unsurlar bakımından farklılıklar hep olmuştur. Bu farklılıklardan kaynaklanabilecek sorunların minimize edilebilmesi ve toplulukların bir arada uyumlu yaşayabilmeleri için değişik çözümler üretilmiştir. Toplumlar; farklı hayat pratikleri, inançları, gelenekleri gibi farklı kültürel değerlerine rağmen, buldukları çözüm yollarıyla ortak bir yaşam alanı oluşturabilmiş ve uzun yıllar bir arada yaşamayı başarmışlardır. Ancak çözüm üretmek yerine tekeli bir yaklaşımla homojen yapıda bir toplumun oluşturulmaya çalışıldığı bazı ülkelerde huzursuzluğa, çatışmaya, ülke içi savaşlara hatta ülkeler arası savaşlara bile neden olmuştur. Bir ülkede var olan farklı kültürler yani çokkültürlülük ile ülkenin hukuksal yapısını uygulayan yönetsel yaklaşımlar birbirleriyle bağlantılıdır.

İnsanlık tarihinde din, dil, kültür ve etnik değerlerdeki farklılıklar her geçen gün çoğalmıştır. 5000'den fazla etnik gurubun 600'den fazla dili konuşanlardan oluşan muazzam çeşitlilikten kaynaklanan sorunların giderilmesi için toplum bilimciler ve ülke yöneticileri farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Modern ülkeler tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra geliştirilen ve sonradan birçok ülkede

yürürlüğe giren “çokkültürlülük modeli” bu yöntemlerin en önemlilerinden birisidir. Farklı, etnisiteye, din, dil ve kültüre sahip toplulukların bir arada uyum içerisinde yaşama modeli olan çokkültürlülük, bilhassa Liberal ve Postmodern yaklaşımları benimseyen toplum bilimciler ve yöneticiler tarafından savunulmuş böylece azınlıklara umut ışığı olmuştur.

Çokkültürlülük modern bir kavramdır. 1960’li yıllarda İsviçre’de uygulamaları görülmüş olsa da asıl çıkış yeri Kuzey Amerika’dır. Çokkültürlülük modelini sistematik olarak ilk uygulayan ülke Kanada olmuştur. 1970’li yıllarda konuyla ilgili “Çokkültürlülük Bakanlığı” oluşturularak ülkede farklı değerlere sahip toplulukların birlikte barış içerisinde yaşamaları sağlanmıştır. Daha sonra bu model Avrupa’nın bazı ülkelerinde de uygulanmıştır. Gelişmiş ülkelerin tamamında var olan farklı unsurları bir arada barış içerisinde yönetme sorununu aşabilmek için ülke yöneticileri, bu sistemden esinlenmiş ve uygulama yöntemleri geliştirmişlerdir. Çünkü hiçbir modern ülke tek bir etnisite, din, mezhep ve kültüre sahip homojen bir yapıda değildir. Ancak istisnası Vatikan Devleti’dir; burası da hem yönetim anlayışı hem de modern dünyaya ayak uydurulmasında farklı bir yöntem uygulamaktadır.

Çokkültürlülük kavramı hakkında yapılan açıklamalar ülkelerin tarih ve kültürel yapılarına göre farklılık göstermektedir. Bundan dolayı kavramın birden fazla tanımı yapılmıştır. Altaş’ın tanımına göre çokkültürlülük; bir toplumda farklı kültürlerin bir arada yaşamasını onaylayan bir tanınma politikasını yansıtmakta ve kelime kendi içinde bir tavır alma anlamını barındırmaktadır (Altaş, 2003, s.13). Çokkültürlülük kavramı bu tanımda, farklı etnik yapı ve kültürel değerlere sahip toplulukların bu değerlerini korumalarını sağlayan bir model olarak topluluklar üstü yeni bir yaklaşım tarzını ifade etmektedir. Dolayısıyla ülkede var olan ulusal kimlik çatısı altında, farklı kültürel kimliklerin hem korunması hem de sürdürülebilmesi bu yaklaşım ile mümkündür.

Sosyal bilimci Taylor’un yaptığı tanıma göre çokkültürlülük; bir arada yaşamak zorunda olan farklı kültürlerin her birini saygın kabul eden, o toplumun yapısına eşit haklarla entegre edilmesi gerekliliğini savunan ideal bir entegrasyon modelidir. Bu model, insanların önemsedikleri kültürel değerlerin, hukuksal teminatlarla siyasal düzeyde kabul görmesi ve ülke vatandaşlarıyla eşit ölçüde

saygınlık kazanması esasına dayanmaktadır. Taylor bu tez ile kültürel kimlikler arasında kısmen tanınma yada tanınmama veya ülkede hâkim kültürü oluşturan insanlar tarafından aşağılanan bir imajla herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmadan var olan ana kültürle eşdeğer esasına göre değerlendirilmesi ve kültürel kimliklerin yasal zeminde tanınması gerektiğini, aksi halde farklı kültürel değerlere sahip topluluklar üzerinde baskılara dönüşebileceğini savunmaktadır (Taylor, 2010, p.46).

Anık'ın tanımına göre çokkültürlülük, kültürel tanınma, etnik, dinsel ve cinsel kimliğinden ötürü dışlanmama, ayrımcılığa maruz kalmama, kamusal alanı farklılıkları yansıtacak şekilde düzenlenme, istihdam, eğitim ve siyasal katılım alanlarındaki farklılıkları içerecek yasal düzenlemelerin yapılmasını işaret etmektedir (Anık, 2012, s. 75-77). Çokkültürlülük kavramının, erime potası (asimilasyon) ya da etnik mozaige alternatif bir model olduğu ifade edilebilir. Çünkü yaklaşımın temelini farklı değerlere sahip yurttaşların eşitliği ve kültürel çeşitliliğin kabul edilmesi oluşturmaktadır. Farklı kimlikler arasında ayırım yapılmamasından dolayı birçok akademisyen bu modeli ideal bir model olarak savunmuştur.

Will Kymlicka, batı demokrasilerinde çokkültürlülüğün beş modeli olduğunu ve bunların “etno-kültürel grup” türlerine göre şekillendiğini belirtmektedir.

1. Model, “ulusal azınlıklar”dan oluşmaktadır. Ulusal azınlıklar; geçmişte devlet kuran ya da kurma teşebbüsünde bulunmasına rağmen başaramayan ancak uzun yıllar devlet olmadan mevcut devletin çatısı altında hayatını sürdüren azınlıklar ile savaş ve baskı gibi yöntemlerle ülkeyi işgal edenlerin zorla ya da anlaşmalarla topraklarını ellerinden aldığı yerli halklardan oluşmuştur. Yerli halklara örnek olarak Amerika ve Kanada’da yaşayan Kızıldereliler ve Avusturalya’da yaşayan Aborjinler gösterilebilir.

2. Model, “göçmen gruplar”dan oluşmaktadır. Göç farklı nedenlerle yapılmaktadır. Bazı insanlar ülkenin resmi daveti üzerine göç ederken, bazıları ekonomik ve sosyal statüsünü yükseltmek için, bazıları ise güvenlik gerekçesiyle zoraki göç etmektedirler. Giddens ve Sutton, modern dünyada yaşanan göçleri, dört modelle tanımlamışlardır. Bu modelleri aşağıdaki şekilde sıralamışlardır;

- Birincisi, “klasik model”dir. Modelde göçmenler, yasal yöntemlerle belirlenen koşulları yerine getirmek suretiyle vatandaşlık hakkını elde eden bir politika

ile göçe teşvik edilmektedirler. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya'ya göç eden göçmenler bu modele dâhildir.

- İkincisi “kolonyal model”dir. Genelde sömürge sonucu sömürülen ülkeden sömüren ülkeye yapılan göçlerdir. Kuzey Afrika, Hindistan, Jamaika gibi ülkelerden Fransa ve İngiltere'ye yapılan göçlerle göçmenlerin bu ülkelerde yerleşik hayata geçmeleri bu modele örnek gösterilebilir.
- Üçüncüsü “misafir işçiler modeli”dir. Bir ülkenin, istihdam ihtiyacını karşılaması için kısa ya da uzun süreli yabancı işçileri ülkeye davet etmesiyle gelişen göçlerdir. Türkiye, Yunanistan gibi ülkelerden Almanya, İsviçre ve Belçika gibi ülkelere emek piyasası kapsamında yapılan göçler bu kapsamda değerlendirilebilir.
- Dördüncüsü ise “illegal biçimler”dir. Bir ülkenin yasal isteği ya da kabulü olmadan yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapma yöntemidir. Meksikalıların Amerika Birleşik Devletleri'ne kaçak yollarla göç etmeleri bu modele örnek olarak gösterilebilir (Giddens & Sutton, 2013, s. 699-701).

3. Model “tecrit edici etno-dinsel gruplar”dan oluşmaktadır. Ülke vatandaşı olan ve o ülke sınırları içerisinde yaşamalarına rağmen toplumsal hayatın bazı kurallarına, şekillerine karşı gelen gruplardır. Örneğin askere gitmek yasal vatandaşlık görevi olmasına rağmen gitmemek için yasal düzenleme (muafiyet) yapılması için direten gruplar, ülke yasalarına göre çocukların zorunlu eğitim almasına karşı çıkan ve çocuğunu eğitim kurumlarına göndermemekte ısrar eden kişi/gruplar, ülkenin yönetim şeklini benimsemedikleri için oy vermeyi kabul etmeyenler bu modele girmektedir. Hutteritler ve Hasidik Yahudiler bu modele örnek gösterilebilir.

4. Model “metikler” olarak isimlendirilen gruplardır. Bu gruba dâhil olanlar, yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapan ve yasal dayanağı olmadığı için her an sınır dışı edilme endişesi ile karşı karşıya kalan gruplardan oluşmaktadır. Gruplar her ne kadar kaçak yollarla ülkede kalsalar da, bir yolunu bularak uzun yıllar bu şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler. Kalifornia'daki bazı Meksikalılar, İtalya'daki bazı Kuzey Afrikalılar ya da Almanya'daki bazı işçiler bu gruptandır. Bulgaristan'ın, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan önce Bulgar vatandaşların bir kısmının yasal olmayan yollarla Almanya'ya gelmeleri, uzun yıllar legal olmayan yöntemlerle çalışmaları ve sosyal yaşamlarını sürdürmeleri bu duruma örnek olabilir.

5. Model “Afrikalılar-Amerikalılar”dan oluşmaktadır. Bu grupta olanlar, özellikle Afrika’dan Amerika’ya ya da yoksul ülkelerden gelişmiş ülkelere zorla hatta köle olarak getirilmiş ve kısa zamanda kültürel değerlerinden uzaklaştırılmış, aynı zamanda ev sahibi toplumun kültürüne de entegre olması engellenmiş kişilerdir. Kymlicka göre liberal birçok kültürlülük yaklaşımının karşı karşıya kaldığı en önemli gelişmelerden birisi “etno-kültürel adaletin” koşullarını anlamak ve eklelemektir (Kymlicka, 2006. p.465-508). Kymlicka yapmış olduğu bu beş modelli analiz sonucunda belirginleşen grupların güçlü azınlık hakları ile ulus devlet modelini uzun yıllar sürdürmüş Batılı demokrasilerde bu hakların korunmasında karmaşık bir durum görülmektedir.

Çokkültürlülük alanında araştırmalar yapan Vermeulen ve Slijper, bu modelin merkezi değerlerini üç ilkeyle özetlemişlerdir. Birinci ilke, kültürel çeşitliliğin tanınmasıdır. Charles Taylor, etnik ve kültürel alanlarda eşitliği sağlayan bu ilkeyi “Tanınma Politikası” olarak isimlendirmiştir. İkinci ilke, toplumsal eşitliğin gerçekleşmesidir. Bu modelde farklı değerlere sahip olan halklara etnik ve kültürel alanlarda eşitlik sağlanması yeterli görülmediği için sosyal ve ekonomik alanlarda da eşitlik sağlanması savunulmaktadır. Üçüncü ilke ise, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasıdır. Çok kültürlülük yaklaşımında farklılıklar zenginlik olarak değerlendirilerek, toplumsal dayanışma ve kaynaşma sağlanarak, toplumda olabilecek gettolaşmanın önüne geçilmesi ve katılımcılığın en yüksek düzeye çıkarılması amaçlanmaktadır (Vermeulen & Slijper, 2003, p. 8-11).

Çokkültürlülük modeli üzerine yapılan açıklamalarda birbirine yakın vurgular yapılsa da politik uygulamalarda farklı sonuçlar söz konusudur. Çünkü her ülkenin geçmiş tarihi, sosyal ve kültürel değerlerindeki farklılıklar bu modelin uygulanmasına yansımaktadır. Dolayısıyla bu modelin uygulanma şekli üzerine, araştırma yapan bilim adamları ve siyasal yöneticiler arasında da fikir birliği sağlanamamıştır. Çünkü bazı ülkelerde, kültürel farklılıklar ve bunların geliştirilmesi öne çıkarken, bazı ülkeler sosyal ve ekonomik alanlarda farklı gruplar arasında eşit muameleyi temel almışlardır ve diğer bazı ülkeler ise, toplumsal bütünleşmeyi daha öncelikli bir hedef olarak merkeze koymuşlardır. Teze konu olan Almanya ve diğer birçok Avrupa ülkesi toplumsal bütünleşmeyi hedef almış ve entegrasyon politikaları çerçevesinde

değerlendirmiştir. Bu yaklaşım politikalarıyla istenilen başarı elde edilmediği için çokkültürcülük modeli birçok açıdan eleştirilmiştir.

Modern devletler, ulus milliyetçiliği anlayışı ile çok kültürlü toplumları daha iyi yönetilebilmek için entegrasyon ve asimilasyon gibi farklı kavramlar geliştirmişlerdir. Siyaset bilimcilerinde bu çalışmalara önemli katkıları bulunmuştur. Ancak siyasal yöneticilerin, ülke sınırları içerisinde varlıklarını sürdüren, farklı etnik, dilsel ve dinsel yapıya sahip olan azınlıkların kültürel, sosyal ve siyasal yaşam alanlarına uyguladıkları yanlış politikaların sonucu kimi zaman huzursuzluklara ve bazen de çatışmalara neden olmuştur. Ulus devlet anlayışını irdeleyen Kymlicka, farklı kültürlere sahip olan azınlıkların, fiziksel tecrit ve ekonomik ayrımcılığa tabi tutularak ve siyasi haklardan mahrum bırakılarak, yabancı muamelesi gördüklerini belirtmiştir. Azınlıkların karşı karşıya kaldıkları insanlık onuruna yakışmayan haksızlıkları ortadan kaldırmak amacıyla çok kültürlülük modeli birçok ülke tarafından benimsenmiştir.

Çokkültürlülük modelinin azınlıklara önemli haklar sağlaması, göçmenleri sevindirirken, verilen hakların ileride sorun olabileceğini savunan özellikle milliyetçi reflekse sahip sosyal bilimciler ve ülke yöneticileri tarafından eleştirilmiştir. Ulus devlet anlayışını irdeleyen Kymlicka, farklı kültürlere sahip olan azınlıkların, fiziksel tecrit ve ekonomik ayrımcılığa tabi tutularak, siyasi haklardan mahrum bırakılarak, yabancı muamelesi gördüklerini belirtmektedir. Kymlicka, çok kültürlülük modelinde sorun olarak görülen gelişmeleri şöyle sıralamaktadır; azınlıkların ve çoğunlukların dil talepleri, bölgesel özerklik istençleri, siyasi temsil hakları, eğitim müfredatına ilişkin beklentiler, toprak iddiaları, göç ve vatandaşlığa kabul edilme talepleri ve hatta milli marş veya resmi tatil günleri istekleri gibi gelişmeler sorun olarak değerlendirilmektedir (Kymlicka. 1998, p.25- 26).

Sonuç olarak gelişmiş ülke sınırları içerisinde yaşayan ve farklı kültürel değerlere sahip çok sayıda azınlık statüsünde topluluğun olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ülkeler çokkültürlü yapılanmalardan kaynaklanan ayrışmalara karşı ilk zamanlarda ulus milliyetçilik kavramını geliştirmişlerdir. Ancak bu yaklaşım tarzı sorunları çözmede yeterli olamamıştır. Dolayısıyla olumsuzluklara karşı çokkültürlülük, modernizmin ve ulus milliyetçiliğinin homojen toplum düşüncesine alternatif olarak heterojenliği savunarak ortaya çıkmıştır. Çünkü modelin amacı bütün

ırkları, dinleri ve kültürleri bir arada barındırmak, aralarında çıkacak çatışmayı ve kaosu engelleyerek uyumu sağlamaktır. Nihai hedefi ise, farklı kültürlerin bir arada, eşit haklara sahip, barış ve huzur içerisinde yaşamalarını gerçekleştirmektir. Bundan dolayı demokrasiyi ve insan haklarını gerçek anlamda savunan çevreler tarafından kabul görmüştür.

2.4.2. Çokkültürlülük ve Çağdaş Yönetim

2.4.2.1. Çokkültürlülük ve Milliyetçilik

Milliyetçilik, siyasal bir düzen içinde yer alan bireylerin, ortak bir geçmişi ve kültüre sahip olduklarını vurgulayan simgeler ve inançlar sistemine duyulan psikolojik bir bağlılık duygusu olarak tanımlanmaktadır. (Durgun, 2014 s.125). Milliyetçilik kavramı, modernleşme ile birlikte gelişim gösteren, ülkede yaşayan farklı kültürel yapılara sahip halkların, siyasal yönetime, homojen yapıda bağlılığı esas alan ve ulusal sınırları benimseyen bir düşünce hareketi olarak tanımlanmaktadır. Gelişmiş hiçbir ülke, etnik olarak homojen yapıya sahip olmadığı için, ulus milliyetçiliğini öne çıkarmamaya özen göstermiştir.

Güçlü devlet teşekküllerinden olan imparatorluklar, krallıklar ve federal devletler, çok kültürlü heterojen yapıya sahip olmuşlardır. Bu yapıya sahip olan bazı Avrupa ülkelerinde baş gösteren etnik, mezhep, din kaynaklı savaşlar sonrası yapılan Westphalia Barış Antlaşması'ndan bir buçuk asır sonra 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi ile birlikte gelişen ulus milliyetçiliği, kısa zamanda gelişmiş ülkelerde yaygınlık kazanmıştır. Amaç, bilhassa soya dayalı etnik farklılıklardan kaynaklanan heterojen yapının yerine, homojen bir yapı oluşturmaktır. Buna karşılık, imparatorluklar ya da federal yönetimler; diller, kimlikler, folklorik özellikler ve kültürel farklılıklar gibi çeşitli bölgesel farklılıkları dikkate almadan, reddiyeci politikalar uygulayarak ulus inşasını gerçekleştirmiştir. .

Ulus milliyetçiliğini benimseyen ülkelerin, tarihsel ve toplumsal özelliklerinden kaynaklanan farklılıklarından dolayı, milliyetçilik algısını farklı şekillerde uyguladıkları görülmektedir. Dolayısıyla “millet” sözcüğünü, her ülke kendi çıkarlarına göre değerlendirdiği için, çok sayıda görüş ortaya çıkmıştır. Bazı ülkeler bu kavramı, kan-soy bağı gibi etnik temellere dayandırırken, bazı ülkeler ise toprak,

dil, din ve sınıf temelli ideolojilere dayandırmaktadırlar. Ancak, modern devletlerin ulus milliyetçiliklerinin oluşmasının, tek bir etnik “homojen” yapıya dayalı olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Aynı zamanda, devletin ulusla özdeşleşmesi, şayet farklı bir milliyetçiliğin oluşmasına neden oluyorsa; bu da ülkenin modernleşme sürecinde farklı riskleri taşıyabilmektedir. Böyle bir süreç, temel olarak yazılı “ulusal dil” varlığı nedeniyle, o devlette yaşayanların homojenleşmesini ve standartlaşmasını içermesi, karşıt bir tavrı ortaya çıkartma tehlikesini içinde taşıyabilir (Durgun, 2000, s.116-1117).

Akademik çevreler tarafından genel kabul görmüş iki tür milliyetçilikten bahsedilebilir. Bunlar etnik milliyetçilik ve vatandaşlık temelli milliyetçiliktir;

- Etnik milliyetçilik; kan-soy bağına ve kültürel benzerliğe dayalı bir milliyetçilik akımıdır. Bu yaklaşımın egemen olduğu ülkelerde yaşayan ve farklı kültürel özellikleri taşıyan topluluklarda, insan hakları ihlallerinin daha yoğun yaşandığı, aynı zamanda ülke içi çatışmaların hatta savaşların olduğu görülmektedir.
- Vatandaşlık temelli milliyetçilik; etnik milliyetçiliğin aksine bireyin diline, dinine, ırkına, cinsiyetine ya da etnik kökenine bakılmaksızın vatandaşlık bağıyla bağlı olması, o ülkenin milletinden olması anlamına gelmektedir. Burada ölçü, vatandaşlık temellidir ve bu yaklaşım tarzı, demokrasi anlayışına daha uygundur. Çünkü, demokrasi anlayışı farklı kültürel değerlere sahip insanların yönetime katılma olanaklarını geliştirdiği için egemenlik yetkisi daha geniş kitlelere verilmektedir.

Milliyetçilik alanında araştırma yapan bilim adamlarının çoğuna göre, milliyetçilik denildiğinde akla gelen; etnik temele dayalı milliyetçiliktir. Nitekim ilk ortaya çıkan modern ulus-devletleri, milli temellidir. Ulus-devlet yapısını iyi algılayabilmek için, ulus kelimesinin köküne bakmakta yarar vardır. Ulus; Latince’de, sınırları çizilmiş bir ülkenin toprağında yaşayan toplumun kamusal mekânı anlamına gelmektedir. Ulus kavramını Bauman şöyle açıklamaktadır; ulus, o toplumda yaşayan üyelerin siyasi bir teşkilata sahip olduğunu düşünen ve düşündürten bir kavramdır ve bu yönüyle de özel bir sorumluluk taşıyan bir ya da birden çok etnik gruba aittir (Bauman, 2006 p.35-37). Bauman, bu açıklamasıyla etnik grup yapısına vurgu yapmaktadır.

Kymlicka ise, ulus-devlet tanımlamasını yaparken özellikle siyasi ve kültürel zemini dikkate almış; kültürel çeşitliliğin bir kaynağı belirli bir devlet içinde birden fazla ulusun yan yana yaşaması olduğunu ifade etmiştir. Daha basit bir ifadeyle “ulus”, belirli bir toprak parçası ya da yurttan yaşayan, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan, az ya da çok kurumsal olarak olgunlaşmış, tarihsel bir cemaat anlamına geldiğini ifade etmiştir (Kymlicka, 1998, p.39). Bu açıklamada etnik yapıdan daha çok ulus kimliğine atıfta bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin öne çıkardığı ulus milliyetçilik yaklaşımı bu türden olduğu söylenebilir.

Ulus-devlet yapısı ve özellikleri hakkında, alanın uzmanları tarafından konsensüs sağlanamadığı için, farklı şekillerde açıklamalar yapılmaktadır. Bu alanda kapsamlı araştırmalar yapan Durgun, tüm bu açıklamaları da dikkate alarak şöyle bir özetleme yapmaktadır; ulus, homojen kültürel bir birim olup, farklı adet, sosyal uygulama, ahlaki değerler, bireyler arası ilişki tarzları, dil, ritüeller, mitler, mizacı özellikler, ortak bir anlamlar sistemi, doğal bir anlaşma zemini, kolektif bir hissiyat vb. ile karakterize edilmektedir. Ayrı bir kimlik ya da bireyselliğe sahip olduğu gibi, diğerlerinden de kesin bir tarzda ayrılmaktadır. Bir ulusun bireyleri, kan bağıyla, evlilik ilişkileriyle, akrabalık ve ortak bir soyla birleşmektedir.

Bir ulusun bütün üyeleri, geniş bir aile gibi aynı etnik ya da kültürel birikime ait olup, birbirlerine karşı derin bir sadakat ve dayanışma bağı ile bir araya gelir. Geniş bir aile gibi ulusun üyeleri aynı etnik ya da kültürel birikime ait olup, birbirlerine karşı derin bir sadakat ve dayanışma bağı ile bağlanmışlardır. Ulus ve ülke iç içe girmiş olup, birbirine bağlıdır. Ülkenin ulustan mahrum olması, fiziki ve kültürel bütünlüğünün bozulması anlamına gelmektedir. Uluslar, ülkelerini anavatan ya da anayurt olarak görmekte ve ona çok sadık olmaktadırlar. Kısacası ulus; kültürel, dinsel ve az da olsa etnik olarak homojen olup, ailevi bir hissiyatla, kendi bilincine haiz dayanışmacı, sosyal bir gruba ve özel bir yeryüzü ülkesine, evlerine sahip olup, bunlara son derece bağlı olan gruplar şeklinde tanımlanmaktadır (Durgun, 2018, s.52-53)

Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm devletler, genelde farklı etnik yapılara ve çokkültürlü bir görünüme sahiptirler. Geçmişten günümüze, etnik sorunların ortaya

çıkış nedeni kendiliğinden değil, milliyetçilik yaklaşımına özgü ulus devlet anlayışından kaynaklanmıştır.

Ulus devlet yönetim anlayışı ile çok etnikli topluluklar arasında üç yaklaşım biçimi öne çıkmaktadır;

1. Farklı etnik yapıya sahip olan toplulukların, ulusal (hâkim) kimliği kabul etmemesidir. Bu nedenle devletin gelişmeler karşısında yürürlüğe koyduğu yaptırımlar, sert tepkiler ve baskılar sonucu ülkenin huzurunu bozan iç çatışmalar hatta savaşlar yaşanmaktadır. Asya'dan Avrupa'ya, Afrika'dan Amerika'ya kadar dünyanın birçok bölgesinde bu tür yaklaşımlar sonucunda çok sayıda insan dramı yaşanmaktadır.

2. Farklı etnik kültüre sahip toplumun, ulusal (hâkim) kimliği benimsemesidir. Bu yaklaşım, asimilasyonist bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir. 19. Asırda değişik nedenlerle Almanya'ya göç eden ve halen nesilleri bu ülkede yaşamına sürdürürken asimile olan Polen halkının durumu, buna örnek gösterilebilir.

3. Farklı kültüre sahip etnik toplumun kendi kimliğini korumakla birlikte ulusal kimliği de kabul etmesidir. Bu yaklaşım ise, çokkültürlü yapı içerisinde entegrasyonist bir yaklaşım olarak belirtilmektedir.

Bu durumda devlet, ya farklılığı reddeden asimilasyonist yaklaşım ile etnik farklılığı ulusal potada eritme politikaları uygulayacak ya da farklı etnik kimlikleri kabul ederek ulusal kimliği güçlendirici politikalar izleyebilir. Devletler, homojen olmayan halkı, asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük yaklaşımı gibi farklı bütünleştirici yöntem şekilleriyle yönetmeyi amaçlamaktadırlar. Az sayıdaki ülkelerin dışında, genelde asimilasyon modeli tercih edilmektedir.

Modern devletlerden bazıları homojenleştirici ulus inşası politikası aracılığıyla, bünyelerindeki bütün nüfusu ortak ulusal kültüre asimile etmeye çalışmaktadırlar. “Tek devlet, tek ulus, tek dil” söyleminde anlam bulan bu yöntem, azınlığın etnik ve kültürel kimliğini bir şekilde ulusal kimlik içinde eriterek, çoğunlukla kaynaşmasını öngörmektedir. Ancak, ulus-devletler farklı etnik kimlikleri tek bir çatı altında toplamayı kısmen başarmışsa da homojenleştirme politikalarına direnen ulusal azınlıklar daima var olmuşlardır. Nitekim, 21. yüzyılda demokrasi ve azınlık haklarının uluslararası ilişkilerde hâkim değerler olması ve bunun uluslararası alanda

baskı unsuru haline gelmesiyle, mevcut ulus-devletlerin ülke içindeki azınlıkların asimilasyonunu ya da entegrasyonunu sağlamasının eski usullerle çok daha da zor olacağını göstermektedir (Durgun, 2014, s.129).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, ulus-devlet tanımı yapılırken araştırmacıların kullandığı ortak kavram daha çok etnik kökene dayalı milliyetçiliktir. Bu nedenle, ulus-devletlerde söz konusu olan etnik kökene sahip bireyler yurttaşlık hakkı kazanmaktadırlar. Çokkültürlülük politikaları ile ulusçuluk politikaları da bu noktada karşı karşıya gelmektedir. Çünkü ülkelerin büyük çoğunluğu çokkültürlülük yapısına sahiptirler. Şan’ında belirttiği gibi; bugün için insanlar, geçmişte hiç olmadığı kadar birbirleri ile iç içe yaşamakta, ötekiyle her an burun buruna gelme risk ve imkânı ile bağlaşıklık bir hayat sürmektedir. Bu durumu Kymlicka; “çokkültürcülüğün meydan okuyuşu” olarak dile getirmiştir.

Çokkültürlülüğün önündeki en önemli sorunlardan biri, milliyetçilik ideolojisinde var olan homojen toplumu oluşturma çabalarıdır. Etnik temele dayalı bir toplum oluşması için, mutlaka “öteki” denecek azınlığın olması gerekmektedir. Dolayısıyla, öteki toplumu homojenleştirmek için ya eritmek ya da dışta bırakmaktan başka bir alternatif görülmemektedir. Bu da çokkültürlülük anlayışına taban tabana zıttır. Bu nedenle, homojen toplum düşüncesi demokrasiye ve evrensel insan haklarına da aykırı olup; siyasal ve kültürel çoğulculuk arzusu, demokrasi olarak ifade edilmektedir.

Çokkültürlülük stratejisi ile milliyetçilik stratejisinin arasındaki bir diğer görüş farklılığı, Milliyetçilik duyguların daha çok yoğunlaşması için ürettikleri “öteki” ya da “düşman” gruplardır. Bu durum, ülkelerin milliyetçilik yapılarına göre değişiklik göstermektedir. Bu “düşmanlar” ülke dışında yaşayan yabancı güçler veya devletler olabileceği gibi, farklı etnik yapıda ya da dinde olan azınlıklarda olabilir. Bazen de asıl yerli halk olan, yani gücü elinde bulundurandan, çok önceleri o toprakları vatan edinmiş olanlarda olabilir. Hatta, ülkeye sığınan göçmenler ya da savunmasız evsizler bile milliyetçi ideolojilere göre düşman olarak değerlendirilebilir. Milliyetçilik stratejisinde düşman olarak görünen ve etkisizleştirilmeye çalışılan farklılıklar, çok kültürlülük stratejisinde zenginlik olarak değerlendirmektedir.

2.4.2.2. Çokkültürlülük ve Postmodernizm

Posmodernizm, modernizm ile birlikte gelişen toplumsal farklılıkların oluşması, kültürel yapıların erozyona uğraması, etnik milliyetçiliğin yükselmesi ve bunlara bağlı olarak I. ve II. Dünya savaşlarının çıkmasına, bireyin küresel gelişmeler karşısında adeta robota dönüşmesine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Posmodernizmin modernizme bir başkaldırı olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim Bauman; özgürlük, eşitlik ve kardeşlik kavramlarını modernliğin sloganı olarak ifade etmekteyken, özgürlük, farklılık ve hoşgörü kavramlarının postmodernliğin ateşkes formülü olduğunu ifade etmiştir (Bauman, 2003, p,130-131).

Doltaş, posmodernizmin tarihsel süreciyle ilgili olarak; 1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkmış bir düşünsel hareket olduğunu; ancak 1970'li yıllarda ABD'de taraftar bulduğunu ve +9 1980'li yıllarda tüm Avrupa ülkelerinde yaygınlık kazandığını belirtmiştir (Doltaş,1991, s.173-174). Postmodern epistemolojinin kuramcısı Lyotard, postmodernizmi; farklılıkları etkin kılmaya çalışan modern ötesi hatta modern karşıtı bir akım, düşünce ve yeni bir durum olarak tanımlamıştır (Lyotard,1994, p.10-25). Rosenau ise; postmodernizmin kesinliğe karşı belirsizliği, düzene karşı düzensizliği, disipline karşı esnekliği, benzerliğe karşı farklılığı, tikelliğe karşı çoğulluğu öne çıkararak merkezsiz, temelsiz, türevsel ve eklektik bir yapı sunduğunu ayrıca belirlenimciliği, eşitlikçiliği, hümanizmi, liberal demokrasiyi, zorunluluğu, akılcılığı ve sorumluluğu sorguladığını ifade etmiştir.

Çokkültürlülük modelinin oluşmasında postmodernizm yaklaşımının etkisi olmuştur. Postmodernizmin savunduğu politikaların, azınlık konumunda olan halkların isteklerine cevap niteliğinde olması çok kültürlülüğünde önemsendiği bir yaklaşım şeklidir. Postmodernizm; birleştirici ya da totalleştirici teori tarzlarını, toplumsal alanın farklılaşmış ve çoğul mahiyetini karanlığa gömerken, politik açıdan uyumluluk ve homojenlik lehine olan çoğulluğun, çeşitliliğin ve bireyselliğin bastırılmasını gerektiren, indirgemeci aydınlanmanın rasyonalist mitlerini reddetmiştir (Best, Daples 1998, pp.56-58). Çokkültürlülük modelinde de homojenlikten çok heterojenlik savunulmaktadır ve çeşitlilik zenginlik olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda iki yaklaşımın bazı alanlarda birbiriyle nasıl bütünleştiğini göstermektedir. Ancak tüm yaklaşımlarda aynı bütünlükten söz etmek mümkün değildir.

Postmodernizm fikrinin önde gelen savunucularından olan Rosenau'nun açıklamaları, çok kültürlülük modeliyle bağdaşmadığı gibi, iki kavram arasında çok önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Rosenau; Marksizm, Stalinizm, Faşizm, Liberal Demokrasi, Laik Hümanizm, Feminizm, Hristiyanlık, İslam ve modern bilimi aynı kategoride değerlendirmekte, eleştirmekte ve kabul etmediğini ifade etmektedir (Rosenau, 1998, p.25). Fakat çok kültürlülük, dilsel, dinsel ve kültürel aidiyetliklerin “tanınması”na büyük önem vermektedir. Örneğin; çok kültürlü bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu, himayesindeki farklı etnik ve kültürel değerlere müdahale etmemiştir. Dolayısıyla postmodernizm ile çok kültürlülük yaklaşımları arasında görüş ayrılığı olduğu söylenebilir.

2.4.2.3. Çokkültürlülük ve Liberalizm

Liberalizm, 16. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan önemli bir harekettir. Özellikle komünizmin çöküşünden sonra yükselişe geçmiştir. Liberalizmin yükselişinin asıl nedeni ise: Avrupa ülkelerindeki inanç (Protestanlar, Katolikler) farklılıklarından kaynaklanan, din ve devletin birbirinden ayrılma gerekliliğidir. Ayrıca dine dayalı “kutsal savaşların” alternatifi olarak görülmesi ve bireylerin yaşam kalitesini iyileştirerek, modern toplumların çoğulculuğunu benimseyecek ideolojinin liberalizm olacağına olan inançtır. Bunların merkezinde bireysel hak ve özgürlükler bulunmaktadır. Burada temel aktör kuşkusuz bireydir. Kymlicka liberalizmin insanların hayatlarını devam ettirebilmek için geniş bir seçim özgürlüğü verdiğini belirtmektedir. Ayrıca insanların kendi kültürel değerlerine bağlılıklarının dikkate alınarak özerkliklerine katkı sağlayacağını; dolayısıyla öz yönetim ve çok etniklilik haklarının liberal adaletle çelişmediği gibi aslında bu adaletin varlığının zorunlu bir gereği olduğunu ifade etmektedir.

Liberal görüşün savunucularından olan Kymlicka; bireylerin ahlaki değerleri ve geleneksel hayat tarzlarını sorgulayabilme özgürlüğüne sahip olabileceklerini; azınlık kültürüne sahip bireylerin medeni ya da politik özgürlüklerinin sınırlandırılmayacağını; kültürel değerlerin yine bireyin özgür iradesine bırakılması gerektiğini belirtmektedir. Liberal ideolojiyi savunanların, bir azınlık kültürünü, büyük toplumun karşısında güçlendirici “dış koruma” taleplerini destekleyici politikalar izlemeleri gerekmektedir. Liberalizmin, farklı kültürlerden olan azınlıklarla

ilgili bakış açısı; “Azınlık grubun içerisinde özgürlüğün, çoğunluk grupları arasında ise eşitliğin sağlanmasını gerektirmektedir” şeklinde ifade edilebilir (Kymlicka,1998 pp.13- 26).

Özellikle liberalizm politikasını savunan çok sayıda gelişmiş ülke, resmi devlet politikası olarak çokkültürlülük modelini savunmakta ve ülke düzeyinde uygulamaktadır. Ülkelerin uygulamaları incelendiğinde, tarihsel ve etnik yapılarından kaynaklanan farklı yaklaşımları olduğu ifade edilebilir. Ancak yöntemsel olarak iki farklı şekilden söz etmek mümkündür. Birincisi, birey merkezli olan ve bireyin temel hak ve özgürlükleri üzerinde yoğunlaşan, aynı zamanda herkesi yurttaş olarak benimseyen “liberal çoğulculuk” anlayışıdır. Bu anlayış tarzıyla çokkültürlülük ile liberalizmin aynı görüşü paylaştığı söylenebilir.

İkincisi ise, liberal ideolojinin savunduğu gibi bireyi toplumdan soyutlayarak ve ona sadece bireysel düzlemde her türlü hakkı tanıyan yaklaşıma bir tepki olarak ortaya çıkan ve bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel yapıyı esas alan cemaatçi çokkültürcülük anlayışıdır. Liberalizm ve çokkültürlülük ideolojileri bireye bakış açısında farklı yaklaşımlara sahiptirler. Farklı bakış açısını dikkate alan Bali, siyasi hayatın bireyi değil, topluluğu esas alarak inşa edilmesi gerektiğini, çünkü bireylik vasfının ancak topluluklar tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır (Bali, 2001, p.170). Çokkültürlülük ideolojisini savunan araştırmacılardan biri olan Taylor, çokkültürlülüğü, bireysel düzlemde değil, daha çok kültürel eksende değerlendirmektedir (Taylor, 2005, p.71).

2.4.3. Almanya’da Çokkültürlülük

Almanya, imparatorluk döneminde birden fazla kültürün bir arada yaşadığı çokkültürlü bir devlettir. Ancak imparatorluk sonrası, ulus-devlet yönetim anlayışıyla hareket etmesiyle bu yapıdan uzaklaşmıştır. II. dünya savaşından sonra, zorunlu işgücü kapsamında farklı kültürlere sahip göçmen işçilerin ülkeye kabul edilmesiyle, çokkültürlü yapı yeniden güçlenmiştir. Çünkü çokkültürlülüğün temelini göçmenler oluşturmaktadır. Kanada ve Amerika’daki gelişmelerden farklı olarak, Alman yöneticiler tarafından ülkeye geçici süreli davet edilen işçilerin gelmelerinden sonra yaşanan beklenmedik gelişmeler, önemli sorunlara neden olmuştur.

Almanya'ya davet edilen İtalya, İspanya, Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya, Fas, Tunus gibi ülkelerden gelen göçmen işçilerin, farklı sosyo-kültürel değerlere sahip olmaları, çokkültürlü yapının tartışmasız göstergesidir. Ancak, Alman yöneticilerden bir kısmı bu gelişmeler karşısında, ülkenin bir göç ülkesi olmadığını savunmuş ve çokkültürlülük gerçeğini görmezlikten gelip homojen bir yapıyı savunarak sorunlara neden olmuştur. Çokkültürlü yönetim anlayışına karşı gelmelerinin asıl nedeni ise, göçmen işçileri ülkede geçici süreli görmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü yöneticilere göre, göçle gelen işçiler, kısa zamanda ülkelerine geri döneceklerdir. Ancak, göçmen işçilerin ülkelerine dönmemeleri ve kalıcı yaşama geçmeleriyle, yeni bir dönem başlamıştır.

Göçmenler, zaman içerisinde eğitim alarak, ülke dilini öğrenip kendilerini hızla geliştirerek, aynı zamanda kültürel değerlerini de koruyarak, bir kısmı işçilikten işveren konumuna geçiş yapmıştır. Böylelikle ülke ekonomisine, siyasetine ve diğer hizmet alanlarına katkı sağlamaları, Almanların da bazı gerçekleri görmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda, yerleşik hayata geçen göçmenlere yönelik, asimile politikaları savunan yöneticiler, hedeflerine ulaşamamışlardır. Bilhassa, 2000'li yıllardan sonra iktidarda bulunan siyasal yöneticilerden bazıları, kısık sesle de olsa ülkenin çokkültürlü bir göçmen ülkesi olduğunu vurgulamıştır. 2010 yılından sonra göçmenlerle ilgili önemli gelişmeler sağlanmış ve özellikle Şansölye Merkel, Almanya'nın bir göçmen ülkesi olduğu gerçeğini açık bir şekilde kamuoyu ile paylaşmıştır.

Almanya'da çokkültürcülük yaklaşımı ilk olarak, göçmen işçi ailelerin çocuklarının eğitiminde pedagoji sorunu olarak ele alınmış ve bazı eyalet okullarının ve üniversitelerin müfredatlarında kendine yer edinmiştir (Polat ve Ceylan, 2012, s.1033). Alman yöneticiler bir taraftan eğitim alanında belirginleşen sorunları çözmeye çalışırken, diğer taraftan göçmenleri topluma entegre edebilme yöntemleri aramıştır. Yöntemin başarılı olabilmesi için göçmenlerin de katılımını sağladıkları uyum zirveleri düzenlemiştir. Bu bağlamda, Federal Hükümet yetkilileri ile göçmenleri temsil eden heyetler arasında zirve toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılarda, önceden belirlenen sorunlar üzerine tartışmalar yapılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Berlin’de yapılan “Beşincisi Uyum Zirvesi” toplantısında gündeme gelen en önemli problemlerin başında, göçmen çocukların okulda Alman öğrencilere oranla eğitim seviyelerinin düşük olması, üçüncü nesil göçmen çocukların önemli bir kesiminin hala Almanca dilini istenilen düzeyde konuşamıyor olması ve göçmen işçilerin istihdam piyasasında zorlanmaları gibi sorunlar gündeme getirilerek tartışılmıştır. Çokkültürlülük yaklaşımının sonucu olarak, göçmenlerin dil öğreniminde gerekenin yapılması, eğitimde göçmen öğrencilerin dezavantajlı durumlarının giderilmesi, sanatta, sporda, kültürde ve diğer kamusal alanlarda dışlayıcı söylem ve eylemlerden uzak durulması gibi konularda önemli çalışmalar yapılmıştır.

Zirve toplantısında yapılan görüşmelerin ardından, ilgili makamlar tarafından çıkarılan bazı kararlar şunlardır; göçmenlerin diplomasının tanınması, kamu sektöründe daha fazla göçmenin çalışmasına olanak verilmesi, ev sahibi toplumla uyum içerisinde yaşayabilmeleri için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, çokkültürlülük yaklaşımının gereği olarak ortaya çıkan kararlardandır. Ancak, AB vatandaşı olmayan göçmenlerin ülkede yaşamalarına rağmen, yerel alanda oy kullanma hakkının verilmemesi ve vatandaşlığa geçişte bazı zorlukların bulunması bu modele uymayan yaklaşımlardan olmuştur. Buna rağmen, hükümet yetkilileri ile komisyon üyelerinin birlikte çalışıp sonrasında da ilgili makamların çıkardıkları uyum yasaları, göçmenler lehine olan önemli gelişmelerdir.

Almanya’da çokkültürcülük politikalarını eleştiren, entegrasyona karşı çıkan ve tekkültürcü eritme potasını savunan yöneticiler ile göçmenlerin bir an önce ülkeyi terk etmelerini isteyen aşırı sağcı parti ve grupların olması düşündürücüdür. Ülkede farklı kültürlerle yapılan saldırıların her geçen gün artarak devam etmesi, demokrasi ve insan haklarını savunan Almanya’nın geleceği için olumsuz gelişmelerdir. Nitekim 2013 yılında Almanya’da kurulan aşırı sağcı AfD’nin (Almanya İçin Alternatif Partisi), seçim kampanyalarında İslam ve göçmen karşıtı söylemleri ile öne çıkarak, kısa sürede Almanya’nın tüm eyaletlerinde meclise girmeye hak kazanması bu olumsuzlukların en önemli göstergesi olmuştur.

Yabancı düşmanlığı söylemlerle daha fazla taraftar bulan ırkçı ve ötekileştiren ideolojiler, Almanya’nın çokkültürcülük yaklaşımını derinden etkilemektedir. Bu da başta siyasal parti yöneticileri olmak üzere, bilim adamları, göçmenler ve alman

kamuoyunu endişelendirmektedir. AfD, özellikle göçmen Müslümanları ötekileştiren söylemleri ile eyaletlerden büyük halk desteğini de alarak, ülkede yaşayan milyonlarca Müslümana rağmen “İslam’ın Almanya’ya ait olmadığı” maddesini parti programına almış ve siyasal kampanyalar yaparak halktan önemli oranda destek bulması, gelecekte farklı kültürlerin birlikte uyum içerisinde yaşamasını zora sokmuştur. Bu gelişmeler, göçmenlerin huzurunu kaçırdığı gibi ev sahibi toplumu da olumsuz etkilemektedir.

2014 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde AfD partisinin, yüzde 7,1 oy oranıyla Avrupa Parlamentosuna girmesi ve 7 milletvekili ile temsil edilmesi (Berbair, Lewandowsky & Siri 2015, pp.154-178.), Avrupalıları tedirgin etmiştir. 24 Eylül 2017 tarihinde, Almanya’da yapılan genel seçim kampanyalarında AfD, farklı kültürleri ve bilhassa Müslüman göçmenleri tehdit unsuru olarak değerlendiren, ırkçı-aşırı sağcı söylemleri sonucunda, yüzde 13 oy oranıyla ülkenin üçüncü büyük partisi olarak, 94 milletvekiliyle Federal Meclise girmesi kamuoyunu derinden etkilemiştir. Çünkü, 1933 yılından (84 yıl) sonra ilk defa, Federal Meclis’e (Bundestag) ırkçı- aşırı sağcı bir parti girebilmiştir (Amerikan Bülteni, 2017). Aşırı sağcı parti AfD’nin bu çıkışları, ileride çok kültürlülük modelinde yaşanacak sorunların açık göstergesi olmuştur.

2.4.4. Çokkültürlülük Modelinin uygulandığı örnek ülke “Kanada”

Kuzey Amerika’da bulunan ve dünyanın en büyük yer ölçümüne sahip ülkelerden birisi olan Kanada, 1783 tarihinde ABD ile yapılan “Versailles Antlaşması” sonrası bağımsızlığını kazanmıştır. Kanada’nın bilinen ilk yerli halkı Kızılderililer (Aborjinler) ile birlikte Amerika, Batı Avrupa ve diğer ülke ve bölgelerden büyük kitleler halinde göç eden göçmenler ülkede farklı etnisiteli, dil ve kültürlü bir yapı oluşturmuşlardır. Bundan dolayı Kanada çok kültürlü mozaik olarak tanımlanan bir ülke konumundadır. Kanada; başta yerli halk, İngilizler ve Fransızlar olmak üzere farklı ulusal grupların federatif ilişkiler kurmalarından oluşmaktadır (Day & Richard,2000, p.177). On eyaletten oluşan ülkede yaşayan halklar kendilerini ulus olarak görmektedir. Fransızların yoğun yaşadığı Quebec eyaletindeki “Ulusal Meclis” örnek gösterilebilir. Ancak Kanada’da gelişen çok kültürlülük modelinin daha iyi anlaşılması için ülkenin demografik yapısındaki gelişmeler incelenmelidir.

Dewing ve Leman yaptıkları araştırmalar sonucunda Kanada'nın demografik yapısının üç ana güce bölündüğünü belirtmiştir (Dewing &Leman, 2006, p.1-3). Birinci demografik gücü yerliler oluşturmuştur. Bunlar Kızılderili statüsünde olanlar ve olmayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Kanada hükümeti 1982 yılında Anayasal düzenleme ile tüm yerlileri “Aborjin” olarak tanımlamıştır. 2001 yılında 1,3 milyon kişiden biraz daha fazlasının aborjin kökenli olduğu belirtilmiştir. Bu rakam toplam nüfusun yüzde 4,4'ünü oluşturmaktadır. İkinci demografik güç kendilerini Kanada toplumunun temeli sayan kolonizasyon gruplarından oluşmaktadır. İngilizce ve Fransızca konuşan bu gruplara aynı zamanda imtiyazlı gruplar da denilmektedir. Örneğin, Quebec'in yüzde 95'i Fransızca konuşanlardan oluşmaktadır. Üçüncü demografik güç ise, Kanada'da yaşayan ırksal ve etnik azınlıklardan oluşmaktadır. Bunlarda yerli, İngiliz ve Fransızların dışında kalan gruplardır. Kanada ülkesi genel olarak bu üç kesimden oluşmaktadır.

Ülkenin ilk yerlileri Kızılderililerdir. Bunların Kanada'da yaşamalarının üzerinden asırlar geçmesinden sonra İngiliz ve Fransız kolonileri gelip bu ülkeye yerleşmişlerdir. Daha sonra ise Asyalı, Afrikalı ve dünyanın değişik coğrafyalarından insanların gelerek yerleşik düzene geçmeleriyle Kanada, çokkültürlü, çok etnisiteli bir ülke haline gelmiştir. Bilhassa çokkültürlülük modelinin uygulamaya konulmasından sonra göçmenlerin sayısı hızla artmış ve yıllık göçmen miktarı toplam nüfusun yüzde 5'ine ulaşmıştır. Son yıllarda göçmen sayısı rekor denebilecek düzeyde artmış ve 1991-2000 yılları arasında 2,2 milyona ulaşmıştır. Dünyanın dört tarafından Kanada'ya kitleler halinde göç eden gruplar, Kanada'yı göçmenlerin cazibe merkezi haline getirmiştir. İlk başlarda Kanada nüfusunun yüzde 60'ı İngiliz, yüzde 30'u Fransızlardan oluşurken, zamanla bu oran düşmüş ve 2000'li yıllardan sonra etnik orijinli yerliler, İngilizler ve Fransızların toplam nüfus oranları yüzde 50'nin altına düşmüştür (Ethnic Diversity and Immigration, 2008).

2001 yılında yapılan sayımlara göre ülkede kültürel farklılık belirgin bir hale gelmiştir. Sayımda 200'den fazla farklı “etnik orijinli” topluluğun ülkede yaşadıkları tespit edilmiştir. Sayıma göre, Kanadalı yerliler, İngilizler ve Fransızlardan sonra en çok Alman, İtalyan, Çinli, Ukraynalı ve Kuzey Amerika yerlisi olan insanlar yaşamaktadır. Ayrıca sayımda nüfusun yüzde 18,4'ünün Kanada dışında doğmuş insanlardan oluştuğu belirtilmiştir. Bu artış 1930 yılından sonra, yetmiş yıl içerisinde

ülkeye giriş yapan göçmenlerin ulaştığı en yüksek orandadır. Bu durum Asya'dan gelen göçmenlerin sayısındaki aşırı artışından kaynaklanmıştır. Ülkede yaşayan azınlık oranı 1980 öncesinde yüzde 4,7'lerde iken, 1981'de yüzde 13,4'e çıkmış ve 2017 yılında bu oran yüzde 20'lere çıkmaktadır (Ethnic diversity and immigration”,Statistics Canada). Son yüzyılda 13 milyondan fazla göçmen yeni hayatlar kurmak için Kanada'ya gelmiştir. Bunlar ekonomik ailevi veya mülteci olma gibi çeşitli nedenlerle göç etmişlerdir (Dewing& Leman, 2006, s.6).

Kanada ülkesi, yerli nüfusu oluşturan Kızılderililer başta olmak üzere İngilizler ve Fransızların ağırlıklı olduğu, İtalya, İrlanda, Almanya, Çin, Hindistan gibi birçok ülkeden gelen göçlerle vatandaşlık açısından çok farklı bir nüfus yapısına sahiptir (Anık, 2012, s.140-141). Kanada'nın devlet politikası olarak göçmenler arasında doğu-batı ayrımı yapmayan eşit yaklaşımından dolayı, 1960'a kadar bu ülkeye göç edenlerin yüzde 80-90'ını ABD ve Avrupa'dan gelen göçmenler oluşturmuştur. Bu tarihten sonra ise özellikle Asya'dan yoğun göçler başlamıştır. 1994 yılına gelindiğinde göçmenlerin yüzde 57'si Asya kökenli, yüzde 17'si ise Avrupa kökenli, geri kalanlarsa Karayipliler, Afrikalılar, Orta ve Güney Amerikalılardır. Bu gelişmelerin sonucunda Kanada, ABD ve İngiltere gibi dünyanın en çok etnikli ve ırklı ülkelerinden birisi haline gelmiştir.

Kanada Başbakanı Pierre Eliot Trudeau, ülkede yaşayan çok etnisiteli ve çok kültürlü toplulukların bir arada barış ve huzur içerisinde uyumlu yaşayabilmeleri için 1971 yılında (Multiculturalism) Modelini uygulamaya koymuştur. Bu modeli sistematik olarak yöneten ilk ülkedir. Başbakan Trudeau, modeli; “İnanıyoruz ki kültürel çoğulluk Kanada toplumunun temelidir. Tüm etnik gruplar kendi kültür ve değerlerini korumak ve geliştirmek hakkına sahiptir. Bizim iki resmi dilimizin olduğunu söylemek, iki resmi kültürümüz olduğunu söylemek değildir. Bir kültür diğerinden daha resmi değildir. ... Hedefler insan haklarını korumak, Kanada kimliğini geliştirmek, vatandaş dayanışmasını artırmak, Kanada'nın birliğini güçlendirmek ve kültürel farklılıkları cesaretlendirmektir” sözleriyle savunmuştur (Helly, 1996, p.169). Model, farklı kültürel değerlere sahip halkların bir arada uyum ve istikrar içerisinde yaşamalarının temel şartı olarak kabul edilmiş ve yasal güvence altına alınmıştır.

“Kanada Modeli” olarak da adlandırılan çokkültürcülük modelinde farklı olmak, herhangi bir ayrımcılığa, dışlanmaya ve eleştiriye tabi tutulmadan, farklılıkların zenginlik olarak değerlendirildiği aynı zamanda ulusal birliği güçlendiren bir yapı taşı oluşturmuştur. Ülkenin birçok yerinde panolara yansıtılan, “Gücümüz sahip olduğumuz farklılıklardır; 169 ülke, 500 etnik grup” (Our strenght; Diversity, 169 countries, 500 ethnic groups) sloganı bu duruma örnek verilebilir. Kültürel farklılıkların korunması Kanada milli kimliğinin bir parçası olarak değerlendirilirken, diğer taraftan azınlıkların uyumunu zorlaştıran sınırlamaları da engellemiştir. Kanada uyguladığı bu yöntemle başarılı sonuçlar elde ettiğinden bu durumdan esinlenen bazı gelişmiş ülkeler de tarihsel ve kültürel yapılarına uyarlayarak çokkültürcülük modelini uygulamaya başlamıştır.

Kanada Devleti’nin çok kültürlülük politikaları üzerine araştırma yapan Mahtani; Hükümetin 1971 yılında dört temel karar aldığını, bu kararın da Kanada’yı bu sistemin öncü ülkesi yaptığını belirterek, alınan kararları şöyle sıralamıştır;

a) Kendi kimliğini ve farklılığını devam ettirmek isteyen her gruba izin verip yardım eder.

b) Kültürlerini geliştirme ve aynı zamanda Kanada toplumunun bir parçası olma konusunda her gruba yardım eder.

c) Toplumunu oluşturan bir arada tutarak yaratıcılığı gösterir.

d) Göçmenlere Kanada’daki dilleri öğretmede yardımcı olur (Mahtani, 2004). Kymlicka ise, çok kültürlülük yönetim anlayışında başarılı olan Kanada Devleti’nin uyguladığı sistemin ana başlıklarını;

- Eşitlik ve Hakkaniyet İnancı,

- İstişare ve Diyalog İnancı,

- Uzlaşma ve Hoşgörü,

- Çeşitliliğin Desteklenmesi,

- Şefkat ve Cömertlik,

- Doğal Çevreye Tutkunluk,

- Özgürlük, Barış ve Şiddete Dayanmayan Değişim olarak sıralamaktadır (Kymlicka, 1998, s.283).

Kanada 1962 yılında geliştirdiği Göçmenlik Politikasını, 1967 yılında Göçmenlik yasasında resmileştirmiş ve göçmenleri etnisite, din ya da kültür değerlere göre ayrıma tabi tutulmamaları güvence altına alınmıştır. Avrupa ülkelerinin dışındaki

lkelerden de yoğun bir Şekilde gçler olmuştur. Kanadalı yöneticiler okkltrclğ bir milli sembol haline getirmiştir. Bu yaklaşımla ülkede var olan baskın İngiliz kültürü etkisini yitirmiş ve Kanada'nın diğer ülkelerden farklılığını ortaya koymuştur. Bu politik yaklaşım ile göçmenlerin kurduğu kurumlara (okullar, ibadet yerleri, dernekler) finansal destek vererek, göçmen ve yerli dillerin gelişmesini teşvik ederek, katılımcı bir yönetim anlayışı sağlayarak, farklı toplulukların uyum ve entegrasyonu hedeflenmiştir.

Kanada hükümeti, ülkede yaşayan azınlık haklarını yasal güvence altına almak için 1982 yılında ‘‘Haklar ve zgrlkler Sözleşmesi’’ imzalamıştır. SözleŐmenin 15. bölümünde; ayrımcılık, özellikle de ırk temelli ayrımcılık, milli veya etnik köken, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engel ayrımcılığı olmaksızın bütün bireylerin kanun önünde eşit oldukları ve kanundan eşit yararlanma ve korunma hakkına sahip oldukları ifade edilmiştir (Dewing&Leman, 2006, p.4-5). 27. Maddesinde ise; Kanada'da, kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine uygun Şekilde yorumlandığı ve bu Şekilde bir bütün olarak tarif edildiği açıklanmıştır (The Canadian Charter of Rights and Freedoms, (1982). SözleŐmedeki maddeler incelendiğinde, ülkede yaşayan herkesin bireysel ifade özgürlüğü, eşitliği ve adaleti garanti altına alındığı gibi, ırkları küçük düşürücü ve ırksal nefret propagandaları yapılması da yasaklanmıŐtır. Sözleşme aynı zamanda halkın hak ihlali durumunda konuyu en üst mahkemelere taşıma olanağını da sağlamıştır.

1982 yılından sonra çıkarılan yasalar ile Kanada'da varlığını sürdüren azınlıkların, ‘‘milliyet davalarında’’ farklılıklara bakılmaksızın tüm vatandaşlara saygı duyulacağı, ırk kökeninden bağımsız, etnik orijin, milliyet, din ve renk ayrımı yapılmadan haklarının alınacağı hususları yasal güvence altına almıştır. 1983'te, çok kltrllkten sorumlu Bakan James Fleming, farklılıklardan kaynaklanabilecek sorunların giderilmesiyle ilgili kapsamlı bir çalışma başlatarak 1984'te muhafazakâr hükümet, kamu sektöründeki federal ajansların işe alma yöntemlerinde, etnik grupların istihdamında ayrımcılıktan kaçınılmasını ve ırkçılıkla mücadelenin tavizsiz sürdürülmesi için gerekli çalışmaların yapılmasını istemiştir (Mahoney,1992, s.145).

Kanada hükümetinin 1989 yılında Parlamento'ya sunduğu okkltrclk ve Vatandaşlık Yasası'nın mecliste kabul edilmesi ve 1991 yılında yürürlüğe girmesiyle

birlikte, çok kültürlülük modeli kapsamlı bir şekilde hayata geçmiştir. Düzenlemelerle Kanada, dünyada çok kültürlülük yasasını parlamentosundan çıkararak ilk ülke olma unvanına sahip olmuştur. Kanun, Kanada toplumunda var olan bütün kültürel farklılıkların gelişmesini ve iş birliğini korurken aynı zamanda bütün Kanadalıların sosyal, ekonomik ve siyasi katmanlara tam ve eşit katılımını garanti altına almaktadır. Ayrıca ırkçılığın kökünün kazınmasına ve ayrımcılık engellerinin kaldırılmasına vurgu yapılmıştır (Dewing&Leman, 2006, p.6-7).

Kanada Devleti'nin, farklı kültürleri yaşatmak amacıyla oluşturduğu "Çokkültürcülük Bakanlığı" dünyada tek örnektir. Bakanlık 1996 yılında hazırladığı raporda, kurumun yıl içerisinde gerçekleştirmeyi planladığı üç hedefini kamuoyu ile paylaşmıştır. Buna göre;

- Birincisi sosyal adaleti sağlamak; bunun için açık ve adil bir toplum düzeni inşa etmeyi hedeflemektir.
- İkincisi yurttaşların aktivitelere katılımlarını teşvik etmek; bunun için Kanada'da yaşayan tüm halkların toplumun ve ülkenin şekillenmesine katkılarını sağlamaktır.
- Üçüncüsü kimlik ve kültür farklılıklarına karşı saygı duymak ve duyarlı olmak; bu faaliyetlerle tüm insanların Kanada'ya aitlik duygusu besleyebilmelerini sağlamaktır (Dewing&Leman, 2006, p.8-9).

Kanada hükümeti, ülkede yaşayan farklı kültürel değerlere sahip toplulukları sevindirmek amacıyla, 2002 yılının kasımında kamuoyuna duyurduğu yeni düzenlemeyle, her yıl 22 Haziran gününün "Kanada Çokkültürlülük Günü" olarak kutlanılacağını ilan etmiştir. Hükümet yetkilileri 2005 yılı için hazırladıkları bütçede, "İrkçılığa Karşı Eylem Planı" adıyla ilgili kurum ve kuruluşların yapacakları çalışmalarını finanse etmek için beş yıl boyunca 56 milyon dolar ayırmıştır. Tüm bu gelişmeler Kanada hükümetinin ülkede yaşayan halklara verdiği önemi göstermektedir. Sorunların artarak devam ettiği dünyada, huzurun, eşitliğin, barışın ve hoşgörünün yaşatıldığı Kanada'nın uyguladığı çok kültürlülük politikalarıyla örnek bir ülke olmuştur.

Kanada Devleti'nin, resmi politikalar doğrultusunda uyguladığı ve başarılı sonuçlar elde ettiği çok kültürlülük modeli, bilhassa farklı etnikten ve kültürel

değerlerden kaynaklanan sorunlar yaşayan birçok gelişmiş ülke için de esin kaynağı olmuş ve bu model devletlerin resmi politikası haline getirilerek uygulanmıştır. Kanada'nın Quebec eyaletinde yaşayan farklı dil ve kültüre sahip Fransızlara verilen bölgesel özerklik gibi, Avrupa'da İskandinav ülkelerine, Belçika, İspanya ve İngiltere'de ulusal azınlıklara ve ABD'de Porto Rikolulara, bölgesel özerklik hakkı tanımıştır. Bu sistemle azınlık haklarından kaynaklanan sorunlar önemli ölçüde önlenmiştir. Ancak bazı ülkelerde özerlik, öz yönetim gibi sistemlerle azınlıklara verilen hakların ileride bölünmeye neden olacağı endişesiyle, hükümet tarafından bu sisteme müdahale edilmesi huzursuzluklara ve çatışmalara neden olmuştur. Modelin uygulamasında yaşanan bu olumsuzluklardan dolayı bazı siyasal yöneticiler, sosyal bilimciler ve milliyetçi muhafazakâr çevreler tarafından sistem eleştirilmiştir.

2.4.5. Çokkültürlülük politikalarına eleştirisel bakış

Çokkültürlülük politikalarının koşullarında farklı kültürlerin bir arada huzur içerisinde yaşayabilmesinin adresi olarak gösteren ve destekleyen çok sayıda sosyal bilimci ve ülke yöneticisi olduğu gibi eleştirenlerde olmuştur. Eleştirisel yaklaşan bazı ülkelerin daha önce azınlıklara verdikleri bazı hak ve yetkileri geri alınmıştır. Ülkeler, daha önce teşvik ve destek ile azınlıkların ana dil ve kültürlerini geliştirmek için ulusal ve bölgesel alanda düzenledikleri programları, entegrasyonu geciktiriyor gerekçesiyle, ya programların sürelerini kısaltmışlar ya da yayından kaldırmak suretiyle engellemiştir. Birçok Avrupa ülkesinde azınlıkların dil ve lehçelerinde yayın yapan televizyon ve radyoların yayın saatleri azaltılmıştır. Hatta Hollanda'da daha önce azınlıkların ana dili ve lehçelerine göre yayın yapan dört farklı televizyon kanalı yeniden Hollandaca yayına dönmüştür (Tekinalp, 2005, s.1).

Smith, Çokkültürlülük modelini eleştirmiştir Smith; Çokkültürlülük politikalarının farklı kültürlerde olanlara getirdiği yasal haklarla, 80'li yıllarda dünya düzenindeki köklü değişiklikler sonucunda, etnik milliyetçiliğin, dinsel fundamentalizmin ve uzun bir süredir yerin altında gömülü oldukları düşünülen grup antagonizmalarının yeniden ortaya çıktığını belirtmiştir. Eriksen, bu sistem sonucunda, etnik çatışmaların birçok ülkede arttığını ifade etmiştir. Abant-Unat ise, Çokkültürlülüğü amaçlayan kuruluşların önemli bir işleve sahip olmakla birlikte aslında "kültürleştirme" sürecine yardımcı olduklarını; bu sürecin ise etnik azınlıkların

varlığının sadece folklorik olarak kabul edildiğini, bölüşüm ve paylaşım süreçlerinde dikkate alınmadıklarını savunmuştur. Etnik grupların dışlanarak marjinal bir konuma itilmeleri göstermektedir ki; kültürel farklılıklar, göçmen kabul eden ülkelerden bir kısmı için bir dışlama gerekçesi, etnik azınlıklar için bir direniş mekanizması işlevi görmüştür (Abadan-Unat, 2006, s.316).

Sonuç olarak çokkültürlü yaklaşım gelişmiş ülkelerde yaşamını sürdüren göçmenlerin etnik ve kültürel değerlerinin yok olmaması ve bir arada uyumlu yaşamalarında asimilasyon politikalarının uygulanmasını engellemesi için, entegrasyon politikalarının oluşturulmasında bu sistemin uygulanması yararlı olmuştur. Bazı Avrupa ülkelerinin göçmenlerin kültürel değerlerin kaybolmamasına yönelik çıkardıkları yasalar ve uyguladıkları politikalarla, asimilasyon yerine çokkültürlülüğü tercih etmiş olmaları bu tezi doğrulamaktadırlar. Ancak çokkültürlülük sistemini destekleyen bu yasal düzenlemelere karşı, 11 Eylül saldırıları ve benzeri olumsuz gelişmelerin sonucunda, göçmenlere sağlanan liberal desteğin yerini daha kısıtlayıcı yasalara ve düzenlemelere bırakması ülke içerisinde huzursuzluklara bazen de çatışmalara yol açmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FEDERAL ALMANYA İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN TARİHSEL SEYRİ

3.1. Tarihsel Süreç İçerisinde İki Ülke İlişkilerine Bakış

Dünyanın en eski devlet olma özelliğine sahip ülkeleri arasında yer alan Türkiye ile Almanya'nın tarihsel süreç içerisindeki ilişkileri, çok eskilere dayamaktadır. Farklı etnik yapıya, dini inanca ve kültürel değerlere sahip olmalarına rağmen, iki ülke arasındaki ilişkiler derinlemesine incelendiğinde, dünyada örnek olabilecek bir şekilde ilişkiler söz konusu olmuştur. Çünkü iki ülke arasındaki ilişkiler, çok yönlü, farklı sahalara kapsayan ve çok hızlı gelişmiştir. Bu bağlamda, iki ülke arasında gerçekleşen karşılıklı ekonomik çıkarlar, iki ülkenin uzun bir tarihi geçmişe sahip olmuş ve başka ülkelere karşı da aynı safta yer almışlardır. Kısa sayılabilecek zamanda imparator olan ve uzun yıllar bu gücünü koruyabilen iki ülke, caydırıcı güce sahip olmalarına rağmen birbiriyle doğrudan savaşmamaları ilişkilerin düzeyini göstermektedir.

Türkiye ile Almanya tarihsel süreç içerisinde; devletler kurmuşlar, imparatorluk olmuşlar, sonra kurdukları devletler zamanla dağılmış ve sonradan dağılan imparatorluğun yerine cumhuriyet rejimine geçmişlerdir. Bu bağlamda devlet olma, gelişme, dağılma ve farklı rejimlere geçme süreçleri birbiriyle benzerlik göstermektedir şöyle ki; Türklerin, Orta Asya'da kurdukları ilk devlet "Büyük Hun İmparatorluğu" ile Almanların Avrupa'da kurdukları ilk devlet "Kutsal Roma Germen İmparatorluğu" birbirinden oldukça uzak bölgelerde kurulmuş ve tarihsel süreç içerisinde iki ülkenin ilişkileri oldukça uzun sürmüştür. Bu bağlamda iki toplumda bölgesel yönetimlerden imparatorluğa geçiş yaptıkları görülmektedir.

Türklerin anayurdu "Orta Asya"dır. Bu bölgede bulunan bütün Türk boyları, Çin'in kuzeyinde, Orhun ve Selenga ırmaklarının kaynak havzası olan "Ötüken"de, M.Ö. 318 yılında "Büyük Hun Devleti" veya "Asya Hun İmparatorluğu" adıyla ilk Türk devleti kurulmuştur (Ligeti, 2002, s.687). Hun Türkleri (Batı Hun İmparatorluğu, Avrupa Hun İmparatorluğu ve Ak Hun İmparatorluğu adıyla kurdukları devletler) M.S. 552 yılına kadar hüküm sürmüştür. Daha sonra Göktürk Kağanlığı (552-745),

Avar Kağanlığı (565-835), Hazar Kağanlığı (651-983), adıyla devletler kurmuşlardır. Kurdukları Uygur Devleti (745-1368), matbaayı kullanan ilk Türk devleti olma, kültür ve uygarlık açısından Orta Asya devletleri arasında en gelişmiş devlet olma özellikleri ile dikkat çekmiştir. Yine kurdukları Karahanlı Devleti (840-1212), Gazne Devleti (962-1183) ile Türkler, bölgede güçlü şekilde varlığını sürdürmüştür.

Türkler ve Almanlar arasındaki ilk temas, Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157) döneminde sağlanmıştır. II. Haçlı Seferine katılan ve Selçuklu Devletinin başkenti Konya'ya kadar gelen Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa ile Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan arasında gerçekleşen görüşmeler sonucu, Türkler ile Almanlar arasındaki ilk ilişkiler başlamıştır. (Runciman, 2004, p.71-73). Selçuklulardan sonra sırasıyla, Harzemşahlar Devleti (1097-1231) Altın Ordu Devleti (1236-1502), Timur İmparatorluğu (1368-1501) ve Babür İmparatorluğu (1526-1858) devletleri-kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu 1299-1922 tarihleri arasında en uzun süreli hüküm süren devlettir. Osmanlı imparatorluğu yıkıldıktan sonra, 1920 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yeni bir devlet yönetim anlayışıyla ortaya çıkmıştır.

Almanlar ise, 962 tarihinde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu (KRGİ) kurmuştur (Ligeti, 2002, p.687). Türklerle ilk temaslar bu dönemde başlamıştır. 1806 yılına kadar (844 yıl) süren İmparatorluk dağıldıktan sonra, modern Almanya'nın çekirdeğini oluşturan Prusya Devleti (1394-1871) (Murat, 2007 s, 25-26), Avusturya'nın himayesindeki devletlerle bir arada güçlü bir devlet olarak varlığını sürdürmüştür. Otto Von Bismarck'ın liderliğinde, birçok irili ufaklı ülkeyi himayelerine alan Prusya Devleti, Alman İmparatorluğu'nu (Deutsches Reich) (1871-1918) ilan etmiştir (Osterhammer, 2002 s, 31-35). I. Dünya savaşında yenilerek dağılan imparatorluktan sonra Weimar Cumhuriyeti (1919-1933) kurulmuş, daha sonra Nazi Rejimi doğrultusunda yeniden Alman İmparatorluğu (1933-1945) kurulmuştur. II. Dünya savaşı yenilgisinden sonra Federal Almanya Cumhuriyeti (1945) kurulmuş ve 1991 yılında iki Almanya'nın birleşmesiyle bölgede önemli bir güç dengesi olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır.

Türklerin, Avrupa kıtasında Almanlarla ilk teması, Kanuni Sultan Süleyman döneminde olmuştur. I. Viyana Kuşatması (1529) sırasında Osmanlı ordusu Avusturya

ordusuyla savaşırken, Alman prensliklerinin bir kısmı Mohaç Meydan muharebesinde (1526), Macarlar safında yer aldıkları gibi, burada da Avusturyalıların safında yer alarak Osmanlı Ordusu'na karşı savaşmışlardır. Türk ordusu Alman ordusu arasındaki son savaş, 1683 yılındaki II. Viyana Kuşatması sırasında olmuştur. Diğer savaşlarda olduğu gibi bu savaşta da Alman ordusu, doğrudan değil, Hannover'in Veliiaht Prensi Ludvig'in komutasındaki askeri birlik Avusturya safında savaşa katılmıştır.

Türklerin Alman topraklarına ilk gelişleri, II. Viyana kuşatması sonrası esir dűřen Türk askerlerin Almanya'ya getirilmesiyle başlamıştır. Esir sayısı, muhtelif rakamlarda olmakla birlikte, bir kısmı sonradan űlkelerine geri dönmüşler ancak, Almanya'da kalanların çođu oldukça zor şartlarda hayatlarını sürdürmüş ve tamamı asimile edilmişlerdir. Hatta, yaklaşık 600'ü Almanya'ya getirildikten sonra, vaftiz edilerek Hıristiyanlığa geçmiş ve Alman ismi almıştır (Heller,1986, p.255- 271). Almanya'da nasyonal sosyalist dönemde soy kütüklerine ilgi duyulmaya başlanmasıyla, vaftiz edilen Türkler kendi soy kütüklerinde yer almıştır (Cořan, 2008, s. 44). Bu gelişmeler ışığında, kendini "Alman" ırkından sayan çok sayıda insan, aslında Almanya'ya getirilen esir Türk askerlerin soyundan gelmiştir.

Türk-Alman ilişkilerinin başlangıcı, resmi düzeyde ilk diplomatik ilişkiler, Prusya Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu arasında 14. yüzyılın ortalarında başlamıştır (Dellel, 2002, s.5). Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Prusya kralı V. Karl, Ogier Chiselin de Busbecq'i 1554 yılında İstanbul'a elçi olarak göndermesiyle siyasi ve diplomatik ilişkiler gelişmiştir (Felix, 2010). 1556 yılında V. Karl'ın ölümünden sonra, Almanya coğrafyasında çok sayıda Alman Prenslikleri dağınık durumda ve güçsüz yönetim görüntüleriyle varlıklarını sürdürmüştür. 18. yüzyılın başlarında kurulan Prusya Krallığıyla birlikte, bölgede yeni bir güç dengesi oluşmuş ve birçok Alman Prensliđi bu çatı altında toplanmıştır. Bu gelişme, Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkiler açısından büyük önem taşıdığı için, Prusya Kralı Friedrich'i ilk kutlayan devleti olmuş ve Asım Efendi'nin başkanlığında 15 kişilik bir heyet Berlin'e göndererek, iki űlke arasındaki ilk resmi münasebeti başlatmıştır (Muhtar,1999).

Osmanlı İmparatorluğu gücünün zirvede olduğu yıllarda başlayan ilişkilerin, 18. Yüzyılda da hızla geliştiği görülmüştür. Bu dönemde, Türk ve Alman diplomatlar, ilişkileri güçlendirmek için yoğun çaba harcamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu,

ilişkileri daha da güçlü hale getirebilmek için, Sadrazam Nişancı Mehmet Paşa'nın hazırladığı mektup, 1718 tarihinde Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm'e gönderilmiştir. Mektupta, iki ülke arasındaki dostluğu geliştirmek istediklerini belirtmiştir. Prusya Kralı I. Friedrich Wilhelm, cevap mektubunu, 1720 tarihinde Padişah III. Ahmet ve Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'ya ayrı ayrı göndererek (Schwarz,1989, s.377), Prusya Devleti'nin de iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek istediğini teyit etmiştir. Diplomatik alanda gerçekleşen bu temasın ardından, siyasi, diplomatik, ekonomik ve askeri alanlarda karşılıklı barış, güven ve dayanışmaya dayalı antlaşmalar imzalanmıştır.

Friedrich Wilhelm, kendisinden önceki Prusya krallarının yolunu takip ederek, Osmanlı İmparatorluğu ile siyasi ve diplomatik ilişkileri geliştirmeyi sürdürmüştür. Çünkü Prusya-Osmanlı ittifakının kurulması, bölgede güçlü durumda olan Avusturya, Rusya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerden gelebilecek tehlikelere karşı stratejik bir önem oluşturmuştur. Bu bağlamda, 1761 tarihinde İstanbul'da, Sadrazam ile Prusya Elçisi Kont Karlo E. Rexin arasında imzalanan "Barış ve Dostluk Antlaşması" ile iki ülke arasındaki dostluk ve barış ilk defa resmi statü kazanmıştır. Bu antlaşmanın ardından, Osmanlı İmparatorluğu da gelişen diplomatik, ekonomik ve dostluk ilişkilerinin sürdürülmesi için, 1763 yılında Ahmet Resmi Efendi'yi ilk diplomatik elçi olarak Berlin'e göndermiştir.

Padişah III. Selim, iki ülke arasındaki ilişkilere büyük önem vermiş, hem askeri hem de stratejik açılardan, birbirlerine olan ihtiyaçların dikkate alınarak yapıldığı görüşmeler sonucunda, 31 Ocak 1790 tarihinde "İttifak Anlaşması" imzalanmıştır (Marz, 2013 p.13). Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Avrupa devleti ile imzaladığı, ilk ittifak anlaşma olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu antlaşmayla Prusya Devleti, tarihte ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü benimsediği gibi, olası bir savaşta Rusya ve Avusturya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında yer alacağını kabul etmiştir (Beydilli, 1984, s.21). Yapılan antlaşmalar sonucunda, bir taraftan diplomatik ilişkilerin devamı sağlanmış, diğer taraftan ittifakın oluşmasıyla bölgede yeni güç dengesinin köklü temelleri atılmıştır. Böylelikle, iki ülkenin de karşılıklı çıkarlarını korumaya yönelik adımlar atılmıştır.

19. yüzyılda Osmanlı-Prusya devletleri arasında diplomatik, askeri ve ekonomik ilişkiler devam etmiştir. Padişah II. Mahmut, Osmanlı ordusunu, batılı örneklerinde olduğu gibi modernize edebilmek için Prusya'ya başvurmuş, bunun üzerine Prusya askeri heyeti İstanbul'a gelerek göreve başlamıştır (Özgüldür,1993a, s.298). Prusya önderliğinde 1834 yılında, Alman Konfederasyonları arasında kurulan gümrük birliği (Zollverein), 1871 yılına kadar “Osmanlı-Zollverein” ilişkileri şeklinde tanımlanarak, iki ülke arasındaki ticari hareketliliği hızlandırmıştır. Bu anlaşma ile gümrük birliğine bağlı tüccarlar, “en çok müsaadeye mazhar yerli tüccar” olma niteliği kazanmıştır (Albayrak, 1995, s.2). Bu anlaşma çerçevesinde, İstanbul'a çok sayıda Alman girişimci gelmiş, yerleşik hayata geçmişler ve İstanbullu/Almanlar (Bosphorus Germanen) olarak adlandırılmışlardır. Türkiye’de yerleşe bu tüccarların torunlarının sayısı günümüzde 30.000 civarında olduğu belirtilmektedir (Stürmischer Wandels in der Türkei, 2008).

1961 yılında işgücü kapsamında Almanya'ya giden göçmen Türk işçilerin öncesinde, 1840'lı yıllarda gümrük birliği kapsamında İstanbul'a çok sayıda Alman tüccar göç etmiştir. Göçmen Türk işçiler, Berlin-Kreuzber, Köln-Mülheim gibi semtlere yerleşmeden çok daha önce, İstanbul-Beyoğlu ve civarına yerleşmişlerdir. Bu bağlamda, Türk-Alman ilişkilerinin ilk “misafir işçileri” (gastarbeiter) Türkler değil, Almanlar olmuştur. Ancak Türk işçiler, işçi statüsünde Almanya'ya giderken, Almanlar genelde zanaatkâr ve tüccarlardan olarak Türkiye'ye gelmişlerdir. Bunlar İstanbul'da 1843 yılında Protestan cemaatini, 1847 yılında da Alman kulübü Teutonia'yı, 1868 yılında Özel Alman Okulunu ve 1870 yılında ise Alman Hastanesini kurmuşlardır (Reiner,2014).

1862 yılında Prusya'nın Başbakan'ı olan Otto von Bismarck, bir taraftan dağınık durumda olan Prusya Krallığı'nı birleştirmek, diğer taraftan Osmanlılarla olan ilişkilerini sürdürmek için büyük çaba harcamıştır. Birinci amacı olan Prusya Krallığı'nı birleştirilerek, 1871 yılında Alman İmparatorluğu'nu (Deutsches Reich) kurmuş ve Alman Ulusal Birliği sağlanmıştır (Osterhammer, 2012, p.31-32). (İlan edilen birliği ilk kutlayan devlet Osmanlı İmparatorluğu olmuştur ve tüm ülkede sevinçle karşılanmıştır.) Alman sanayisine büyük ivme kazandıran Başbakan Bismarck, güçlenen ekonomiyle daha aktif bir dış politika izlemiş ve Rusya'ya karşı Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri daha da güçlendirmiştir. Böylelikle, iki ülke

arasında karşılıklı çıkar, güven ve dostluğa dayalı yaklaşımlar ile önemli gelişmeler sağlanmıştır.

Osmanlı ve Almanya ittifakı ile hızla gelişen ilişkiler, taraflar arasında önemli antlaşmaların imzalanmasına ve bölgede önemli bir güç dengesi olmasına neden olmuştur. 1 Şubat 1870 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile imzalanan “Askeri İttifak Antlaşması” ile önemli bir ivme kazanmıştır (Yılmaz,1993, s.113). Osmanlı Devleti yayılcı politikalarıyla Avrupa’da varlığını sürdürdüğü 16. ve 17. yüzyıllarda, Avrupa ülkelerinin birçoğunun Osmanlıları durdurmak için birlikte hareket etmelerine karşın Almanların, barışçıl politikalar sergilemeleri ittifak ruhuna uygun bir davranış olmuştur (Uzunçarşılı, 1988, s.372). Çünkü Prusya Devleti, bölgede varlığını sürdüren Avusturya ve Rusya gibi ülkelerin Osmanlı Devleti’ne karşı geliştirecekleri hamleleri karşısında, Osmanlı Hükümeti’nin yanında yer alacağını daha önce deklare etmiştir.

18. yüzyıla kadar Almanlarda Osmanlılara karşı hayranlık oluşmuş ve ilişkiler yavaş gelişmiştir. Ancak, 19. yüzyılda bu ilişkiler yoğunlaşmıştır. Osmanlıların da bu dönemde Almanlara karşı hayranlığı oluşmuştur. Bu süreçte iki ülkenin de birbiriyle devamlı temas halinde olması ve dostluklarını etkileyecek, olumsuz bir gelişme meydana gelmemesi dikkat çekmiştir. Almanya-Osmanlı İmparatorlukları arasındaki ilişkilerin, bilhassa II. Abdülhamit (1876 tahta çıkış ve sonrası) ile II. Wilhelm (1887 tahta çıkışı ve sonrası) döneminde diplomatik, ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda doruk noktaya ulaşmıştır. Bu dönemdeki ilişkilerin zirveye çıkmasının önemli nedenleri vardır. İki ülke de kendi çıkarları doğrultusunda ilişkilerin sürdürülmesi için yoğun çaba sarf etmiştir.

3.1.1. Türkler açısından ilişkilerin sürdürülmesinin önemli nedenler

- Fransa ve İngiltere’ye karşı güven bunalımının olması: 20 Ekim 1827 tarihinde Fransa, İngiltere ve Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasında çıkan “Navarin Deniz Muharebesi”nde, Osmanlı donanmasının yenilgiye uğratılması sonucu, Yunanistan’ın Osmanlı Devleti’nden ayrıldığını ilan etmesi (Maartin, 997). 1853-1856 Kırım Savaşı ile İngiltere ve Fransa’nın, Osmanlı İmparatorluğu’nun toprak bütünlüğünü garanti altına alan tutumlarını terk etmeleri gibi gelişmeler, Osmanlı’nın az da olsa Fransa’ya duyduğu sempatinin yok olmasına ve İngiltere’ye karşı güven bunalımına girmesine neden olmuştur (Özgüldür,1993b, s. 299).

İngiltere'nin bu yaklaşımından tedirgin olan II. Abdülhamit, özel doktoru Atıf Hüseyin'e şunları söylemiştir; “Evvelce de söylemiştim yine de söylerim. Bize her fenalık İngiltere'nin eli altından çıkar. Fransızlar da hayrımızı istemezler. Benim felâketim İngilizlerin eliyle olmuştur”. Daha evvel “Sultan Aziz Vakası” da yine İngilizlerin teşvikiyle, Mithat Paşa ve komitesi tarafından vukua geldi” (Ortaylı 2002, s.173).

- Osmanlıların, Almanya'yı Panislamizm politikasının güçlü destekçisi olarak görmesi: İngiltere'nin Arabistan'ı hegemonyasına alması, Osmanlı halifesine karşı Mısır'da yeni bir halife çıkararak Müslüman birliğini dağıtıp yeniden güçlü bir Bulgaristan Devleti kurma ve Osmanlı topraklarını masada bölüşerek gücünü kırma çalışmalarına karşılık, Almanya'nın Panislamizm politikasının güçlü destekçisi olarak görünmesi ve Almanların, Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamadan zengin kaynaklarını barışçıl yollarla karşılıklı yararlanma stratejisini benimsemesini Osmanlı devleti olumlu karşılamıştır . Bu bağlamda, Alman İmparatoru Kayser II. Wilhelm, 1899 tarihinde Şam vilayetine ziyaret gerçekleştirmiş ve sonrasında oldukça önem kazanacak bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında şöyle demiştir; “Sultan ve dünyanın her tarafına yayılmış olan 300 milyon Müslüman bilsin ki, Alman İmparatorluğu kendilerinin dostudur” (Alkan, 2008, s.39). Bu mesaj, iki imparatorluk arasında politik, ekonomik ve güvene dayalı dayanışma ilişkilerini geliştirmekle birlikte dünyada yaşayan Müslüman toplumunun sempatisini de kazanmıştır.

- Osmanlıların, Rusya'nın bölgede başlattığı yayılcı politikalarından tedirgin olması: Özellikle, 18. yüzyılda başlayan Osmanlı-Rus savaşları sonucunda, çöküşe geçen Osmanlı İmparatorluğu'na karşılık güçlenen Rusya'ya karşı, tarihin hiçbir döneminde doğrudan savaşmadığı ve devamlı dayanışma halinde olan Almanlar ile ilişkilerini sağlıklı sürdürmeye büyük önem vermiştir. Bismarck hükümeti, Osmanlı İmparatorluğu ile dayanışma antlaşması doğrultusunda, ordusunun modernizasyonuna katkıda bulunması, sonradan gelen Alman yöneticilerin de ilişkileri devam ettirmeleri, Osmanlıların takdirini toplamıştır. Bu bağlamda, Alman hükümeti askeri silah ve teçhizat konusunda yardımcı olmuş ve 1889-1897 yılları arasında Osmanlılar, Alman silah fabrikalarından 68,6 milyon mark tutarında silah ve mühimmat satın almıştır (Albayrak 1995, s.5).

- Osmanlı İmparatorluğu'nun sürekli batıya yönelik fütuh hareketleri:

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da en yaygın ve en güçlü olduğu 16. ve 17. yüzyıllarda, Batılı ülkeler, Osmanlıları bu kıtadan çıkarma ittifakları oluştururken, Osmanlı Devleti'yle sınırı bile bulunmayan Almanlar, barışçıl politika sergilemeye çalışmışlardır (Uzunçarşılı, 1988, s.372). Bu durum, II. Abdülhamit'in takdirine neden olmuş ve Almanya ile ilişkileri güçlendirmeyi tek seçenek olarak değerlendirmiştir. Böylelikle, dostane ilişkilere dayanarak birçok Türk subayı ve öğrenci, eğitim amacıyla Almanya'ya gönderilmiş ve askeri danışmanını dönemin Alman büyükelçisi Von Hatzfeld'e göndererek, Osmanlı ordusunun yeniden yapılandırılması çalışmaları için askeri uzmanlar gönderilmesi konusunda istekte bulunmuştur (Çalık 2014).

- II. Abdülhamit'in İslam ülkeleriyle ulaşım kolaylığı sağlama planı:

Sultan II. Abdülhamit'in, İstanbul-Medine arasında raylı ulaşım sisteminin yapılması, en önemli hedefleri arasında yer almıştır. Bunun için, ilk etap olarak İstanbul-Bağdat demiryolunun yapımını Almanların üstlenmesi, büyük memnuniyetle karşılanmıştır. Daha sonra, Bağdat-Medine arasında raylı sistemin döşenmesiyle, sultanın hedefleri gerçekleşmiştir. Çünkü, İstanbul-Medine raylı ulaşım sistemi, İslam ülkeleri arasında daha güçlü ulaşımın sağlanmasına neden olacaktır. Almanların bu katkıları, Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkilerini daha da güçlendirmiştir.

- Ekonomik gelişmeler ve bölgedeki dengeleri koruma çabaları:

Osmanlı, sanayi alanında gelişmiş ülkeler arasında yer alan ve siyasi yaptırım gücüne sahip olan Almanya'yı, bölgede dengeleyici bir güç olarak değerlendirdiği için, dayanışma sağlamışlardır.

Alanının en önde gelen uzmanlarından olan Ortaylı, Osmanlıların (II. Abdülhamit dönemi) Almanlar ile ilişkilerini geliştirmesinin en önemli nedenlerini şu şekilde sıralanmıştır;

1. Rusya ile olan siyasi ve askeri sorunların çoğunluğuna dayalı tehlikelerin olması,
2. İngiltere'nin Osmanlılara karşı geliştirdiği politikaların güvenilir olmaması,
3. Fransa'nın bölgede istenilen güçte olmaması,
4. Almanya'nın güçlü bir orduya sahip olmasıyla birlikte sanayileşmesini geliştiren ülkelerden birisi olması,
5. Almanya'yı Panislamizm politikasının en güçlü destekçisi olarak görmesi,
6. Müslüman ülkelerde sömürgelerinin olmaması ve Müslüman dostu bir ülke olarak görmesi (Ortaylı,1983).

3.1.2. Almanlar açısından ilişkilerin sürdürülmesinin önemli nedenleri.

- Alman Devleti'nin gelişmiş ülkelere karşı rekabet arzusu: ABD'nin dünyanın Batı yarımküresinde yayılcı politikalarla her geçen gün gücünü artırması, Rusya ve İngiltere'nin Orta Doğu'yu kendi amaçları doğrultusunda etkilemesi, Fransa'nın Kuzey Batı Afrika'yı hegemonyası altına alması ve Japonya'nın Çin'e yönelmesiyle gelişen, yeni "dünya dengeleri" karşısında Almanya, bu ülkelerle rekabet edebilmek için güçlü ülkelerle ittifak kurma zorunluluğu hissetmiştir. O dönemde, üç kıtada (Asya, Afrika, Avrupa) güçlü bir şekilde varlığını sürdüren Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkiler kurmak Almanlar için büyük önem taşımaktadır.

- Osmanlı İmparatorluğu üzerinden Müslüman ülkelerle güçlü ilişkiler sağlamak: Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'in, yaklaşık 300 milyon Müslümanı temsil eden "halife" olması, gelişen yenedünya dengelerinde Alman imparatorluğu için vazgeçilmez bir müttefik olarak değerlendirilmiş ve ilişkiler bu düşüncelerin doğrultusunda gelişmiştir. Böylelikle, iki imparatorluk arasında politik, ekonomik ve güvene dayalı dayanışma ilişkileri geliştirilmiştir.

- Asya ile Afrika'ya yönelik ilişkileri geliştirme arzusu: Asya ve Afrika kıtalarında istenilen hedeflere ulaşabilmek için, Osmanlı İmparatorluğu ile kurulacak ilişkiler önemsenmiştir. II. Wilhelm döneminde başlatılan Asya ile güçlü ilişkilerin kurulması politikaları çerçevesinde, Berlin-Bağdat Demiryolu projesi ile Anadolu ve Basra Körfezi'ni geçerek Hint Okyanusu'na, yani Hindistan'a ulaşmak amaçlanmıştır (Ortaylı,1983, s.127). Bu bağlamda, 21 Ocak 1902 tarihinde Alman ve Osmanlı hükümetleri arasında imzalanan sözleşme ile Anadolu-Bağdat Demiryolu yapımı başlatılmıştır. 1904 yılında demiryolu inşaatına resmen başlanmış ve I. Dünya Savaşı gibi nedenlerle bazı aksamalar olmasına rağmen, 1940 yılında bitirilmiş ve İstanbul'dan Bağdat'a tren seferleri başlamıştır (Pohl,1999, p.99).

- Rusların Balkanlarda başlattığı Panslavizm ideolojisinin yayılmasını Engelleme çabaları: 18. yüzyıl sonlarında Osmanlı-Rus savaşları sonunda iki ülke arasında yapılan Küçük Kaynarca ve Yaş Antlaşmaları ile çöküş sürecine giren Osmanlı İmparatorluğu'na karşı, 19. yüzyılın başında Balkan ülkelerinde güçlenen Rusya Devleti'nin kışkırtıcı politikalarıyla gelişen Panslavizm ideolojisinin yayılmasını engellemek için, Osmanlı Devleti'yle dayanışma ihtiyacı benimsenmiştir. Ayrıca Kayser Wilhelm, bu politikalarıyla bir taraftan Osmanlı İmparatorluğu ile ittifak kurarak güçlenmeyi, diğer taraftan Osmanlı ordusu üzerinden Rusya, Fransa ve

İngiltere gibi ülkelere karşı bir savaş hareketi başlatarak rakiplerinin gücünü kırmayı hedeflemiştir (www.3sat.de/page/?).

- Savaşı'na kadar Alman girişimcilerin Osmanlı topraklarında kurdukları çok sayıda Alman bankaları ve şirketleri, yoğun bir şekilde Osmanlı pazarına girmişlerdir (Keskinkılıç, 2002). İki ülke arasında oluşan güçlü ilişkilerin sağladığı güvenle, İmparator II. Wilhelm tahta geçtikten bir yıl sonra, 1889 yılında İstanbul'a gelerek, II. Abdülhamit ile ikili görüşmeler sonucunda Ticari Antlaşmalar imzalamış ve Bağdat demiryolunun Konya'ya kadar uzatılma imtiyazı Almanlara verilmiştir (Albayrak,1995, s.7). Bu gibi nedenlerden dolayı iki ülke, ekonomik, sosyal, kültürel, askeri, politik, eğitim gibi birçok alanda güçlü iletişim bağları oluşturmuşlardır.

Sultan II. Abdülhamit'in Alman Devleti ile olan ilişkileri, sonradan iktidara gelen İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri tarafından da sürdürülmüştür. Bu bağlamda 1907 yılında, Almanya'da 8 bin dolayında Türkün yaşadığı belgelerde gösterilmiştir (Çelik, 2013, s.232-256). Bilhassa Osmanlı Toprakları üzerinde operasyon yapmak üzere 1908 yılında bir araya gelen İngiltere ve Rusya'nın "Reval Görüşmesine" Alman Devleti'nin katılmaması, İttihat ve Terakki Partisi yöneticilerini çok mutlu etmiş ve Almanlarla olan ilişkilerini kuvvetlendirmiştir.

Alman Devleti'nin Osmanlılara karşı hayranlığı o kadar ileri düzeye gitmiş ki, 1917 yılında üçüncü kez İstanbul'u ziyaret eden II. Wilhelm, Osmanlı kalpağını ve askeri üniformasını giymiştir. Bu diplomatik ziyaretlere karşı, Osmanlı Veliht Prensi Vahdettin de Berlin'e iade-i ziyarete bulunmuştur. Bu ziyaret esnasında, Osmanlı heyeti arasında 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal de "Ordu Temsilcisi" olarak yer almıştır (Karal, 1999). Bu gelişmeler sonucunda, Alman ve Osmanlı İmparatorlukları, I. Dünya savaşında, müttefik olarak savaşa girmişlerdir.

I. Dünya Savaşı'nı kaybetmeleri sonucunda, İtilâf Devletleri ile yapılan antlaşmayla ilişkileri durdurulmuştur. Buna göre, Alman Devleti 28 Haziran 1919'da imzaladığı Versay Barış Antlaşması'nın 22. maddesi hükümleri doğrultusunda, Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini sonlandırmış ve Osmanlı Devleti de 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi'nin 23. maddesi hükümleri doğrultusunda, Almanya ile olan her türlü ilişkilerini bitirmiştir. Böylece, iki ülke arasında savaş öncesi zirveye çıkan ilişkiler, savaş sonrası varılan antlaşma gereği son bulmuştur (Koçak, 1991, s.1).

I. Dünya Savaşı sonrası Almanya ile Türkiye arasındaki Devlet yapılanma süreçleri, birbirine benzetilmiştir. Alman İmparatorluğu yıkılmış, yerine aydınlar tarafından 11 Ağustos 1919'da Weimar şehrinde, Weimar Cumhuriyeti kurulmuştur (Marcowitz, 2010, s.18-19). Türkiye'de ise Osmanlı İmparatorluğu dağılmış, 23 Nisan 1920'de Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti kurulmuş ve Türkiye'yi TBMM idare etmeye başlamıştır. TBMM, aldığı kararla 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), s. 30-32, 36-37). "Türkiye Devletinin hükümet biçimi, Cumhuriyettir" şeklinde yer almıştır. Böylelikle, savaş sonrası hem Türkiye hem de Almanya, Cumhuriyet rejimine geçmiştir.

Weimar Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki resmi ilişkiler, altı yıl sonra yeniden başlamıştır. Bu bağlamda "Türk-Alman Dostluk Antlaşması", 3 Mart 1924'te Ankara'da imzalanmıştır. 12 Ocak 1927 tarihinde "Karşılıklı İkamet Antlaşması", imzalanarak diplomatik ilişkilerde önemli bir aşama sağlanmıştır (Yavuz,1976, s.3). Daha sonra, Türkiye'nin Almanya'daki ticari faaliyetleri sırasında çok önemli roller üstlenen "Türk Ticaret Odası", 1928 yılında Berlin'de açılmış ve "Karşılıklı Konsolosluk Antlaşması", 28 Mayıs 1929 tarihinde imzalanarak ticari, siyasi ve diplomatik ilişkiler daha sağlam temeller üzerine kurulmuştur (Özgüldür, 1993c, s. 41-46).

İki ülke arasındaki ilişkiler, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Parti kurucusu ve 1930 yılında yapılan genel seçimleri kazanarak 1932 yılında Almanya Cumhurbaşkanı seçilen Adolf Hitler'in yayılmacı politikaları sonucunda zayıflamıştır. Kısaca Nazi Almanya'sı olarak ifade edilen bu süreçte Hitlerin uyguladığı politikalar, Dünya barışını tehdit eder hale gelmiş ve Türkiye ile Almanya arasında doruk noktaya ulaşan ilişkilere darbe vurmuştur. Bu gelişmeler Türkiye'yi ciddi anlamda endişelendirdiği için, Almanya ile olan ilişkilerini adeta dondurmuş ve daha çok İngiltere ve Fransa ile ilişkilere ağırlık vermiştir (Ernst, 2008, s.51-55). Ancak, çok eskiye dayanan Türk-Alman dostluğunu kaybetmek istemeyen Hitler, ilişkilerin yeniden canlandırılması için Propaganda Bakanlığı'nı görevlendirmiştir.

Alman Propaganda Bakanlığı, Türk-Alman ilişkilerini güçlendirmek için, bilhassa I. Dünya savaşı öncesinde Türkiye'de bulunmuş ve Türk subaylarıyla samimi

diyaloglar kurmuş Askeri heyeti, sıklıkla Türkiye'ye göndermiştir. Nisan 1936'da, Hans Rohde, askerî ataşe olarak Ankara'ya gelmiştir. I. Dünya savaşında Osmanlı ordusunu örgütleyen, Alman General Liman von Sanders, Moltke von der Goltz, gibi Alman askeri subayların Osmanlı Devleti için yapmış oldukları çalışmaları anlatmışlardır. Bu arada, Hitler'in iktidara gelmesinden sonra, Nazi felsefesini benimsemeyen ve idari makamlarda çalışmayı reddeden bir kısım Alman bilim adamı da Türkiye'ye gelmiştir. Bilim adamları, bilhassa akademik alanda önemli çalışmalar yapmışlar ve Türk Üniversite Reformu gerçekleştirmişlerdir (Horst 1981, s. 41-46). Bu da Türk-Alman ilişkilerini olumlu yönde etkilemiştir.

Hitler liderliğindeki Almanya, Türkiye ile olan ilişkileri oldukça önemsemiştir. Alman ordusunun Bulgaristan'a girmesi ve 6 Nisan 1941'de Yugoslavya ve Yunanistan'a saldırmasından endişe duyan Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü'ye, göndermiş oldukları mektupla; ülkeye saldırılmayacağına garantisini vermiştir (TBMM, 1974, s. 96). Hitler, kendilerine yakın gördüğü Türkiye'nin, İngiltere yanında savaşa girmesini de istememiştir. Ancak, İngiltere ve ABD, 13 Haziran 1944'te İngiltere Büyükelçisi Hugessen aracılığıyla, Türkiye'den Almanya ve Japonya ile tüm ekonomik ve siyasi ilişkilerini kesmesini ve bu ülkelere savaş ilan etmesini istemiştir. Bunun üzerine olağanüstü toplanan TBMM, aynı gün Japonya ve Almanya'ya savaş ilan edilmesine karar vermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 21 Şubat 1945). Ancak Türkiye, Meclisten karar çıkarılmasına rağmen ne Almanya ne de Japonya ile fiili bir savaşa girmemiştir.

Türkiye ile Almanya arasındaki diplomatik ilişkiler, II. Dünya Savaşındaki gelişmeler sonucunda kesilir gibi görünse de Türklerin Almanlarla savaşmaması, iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden başlamasına zemin hazırlamıştır. Bunun için TBMM'nin 24 Temmuz 1951 tarihinde kabul ettiği bir yasayla, yeniden ilişkilerin başlaması isteğini, bir nota ile Alman tarafına bildirilmiştir (Koçak, 1997). Alman yöneticilerin de olumlu cevap vermeleri üzerine, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler yeniden başlamıştır. Bu ilişkileri güçlendirmek için, 1954 yılında Almanya Başbakanı Konrad Adenauer, resmi temaslarda bulunmak üzere Türkiye'ye gelmiş ve Türkiye Başbakanı Adnan Menderes de iadeyi ziyarette bulunmak üzere Almanya'ya gitmiştir. Bu temaslardan, 1957 yılında Alman Cumhurbaşkanı Theodor Heuss Türkiye'yi ziyaret etmesinden bir yıl sonra Türkiye Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1958

yılında iadeyi ziyarette bulunmasıyla, diplomatik dayanışma daha da güçlenmiştir (Karpat, 1975).

II. Dünya savaşından sonra adeta harabe haline dönen Almanya, istihdam açığını kapatmak amacıyla arayışlarına devam etmiş ve Türkiye ile olan köklü ilişkileri de göz önünde bulundurarak Türk işçileri getirme çalışmaları başlatmıştır. 1961 yılında, Almanya Federal Cumhuriyeti İş Bulma ve İşsizlik Kurumu Başkanı Anton Seibel resmi temaslarda bulunmak üzere Türkiye'ye gelmiş, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma Bakanı Cahit Talas ve İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürü Kemal Gökçedağ ile ayrı ayrı görüşmelerde bulunmuştur. Türk işçilerin resmi kurumlar kanalıyla Almanya'ya gitmeleri için İstanbul'da "Alman İrtibat Bürosu" kurulması kararlaştırılmıştır. Böylelikle, iki ülkenin ilgili kurumları aracılığıyla, Türk işçiler Almanya'ya gönderilmeye başlamıştır. Bu tarihten sonra, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerle birlikte ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel ilişkiler de yoğunluk kazanmıştır.

Türk-Alman ilişkileri, işgücü yoğunluğuyla birlikte, Türkiye'nin AT'ye üye olabileceği çabaları karşısında göstermiş olduğu reaksiyon ile çok boyutlu ilişkilere geçiş yapılmıştır. 1961-1972 yılları arasında göçmen Türk işçilerin nüfusunun hızla artması ve ailelerini de yanlarına almalarıyla nüfusun 1 milyonun üzerine çıkması, diğer taraftan Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girme mücadelesi, kimi çevrelerde Türkiye fobisi oluşmasına neden olmuştur. Aslında göçmen Türk işçileri, ilk başlarda göstermiş oldukları performansla 1972 yılına kadar olumlu bir izlenim sergilemiştir. Ancak 1973 yılında, tüm gelişmiş ülkeleri etkisi altına alan ekonomik kriz, Almanya'yı da derinden etkilemiş, işyerlerinin kapanması ya da işçilerin işten çıkartılması, dikkatleri istihdamda yaşanan sorunlara çevirmiştir. Bu gelişmeler, göçmen Türk işçilerini birinci derecede etkilediği gibi, Türk-Alman ülkeleri arasındaki ilişkilere de yansımıştır.

1980 yılında Almanya'da göçmen Türklerin sayısının hızla artış göstermesine ilaveten, Türkiye'de gerçekleşen askeri darbeden sonra Almanya'ya giden Türk vatandaşları da eklenince, sayı daha da artmıştır. Göçmen Türk vatandaşların farklı etnik yapıları, farklı mezhepsel görüşleri ve farklı bölgesel yaşam kültürleri doğrultusunda kısa zamanda kurdukları cemiyetler, dernekler, vakıflar ve birlikler gibi

kuruluşlarla değişik amaçlarla faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu kuruluşlar, Türkiye'deki etnik, dinsel ve kültürel farklılığı ve o dönemdeki ideolojik ayrışmaları yansıtmıştır. Ancak bu durum, Türkiye'den gelen göçmenlerin kendi aralarında bölünmesine ve çekişmelere neden olmuştur. Göçmen Türklerin sayısında bu denli artış olması ve ayrışmalar yaşanması, Alman kamuoyunda endişeyle karşılanmış ve dış politikalarına da yansımıştır.

Alman Hıristiyan Demokrat Partisi Genel Başkanı ve Başbakan Helmut Kohl geliştirdiği politikalarla, artan göçmen sayısını düşürme kararını almıştır. Buna gerekçe olarak ise, Almanya'nın kapasitesinin çok üzerinde göçmen barındırdığını, dolayısıyla göçmenlerin evlerine geri dönmelerini özendiren teşvik primleri önermiş ve kabine tarafından karara bağlanmıştır. Muhafazakâr ideolojiye sahip Başbakan Kohl kabinesi aynı zamanda, Türkiye'nin, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılımını zorlaştıran çıkışlarda bulunmuştur. Bu bağlamda Türkiye, 1987'de AET'ye başvurarak, Roma Antlaşması'ndan kaynaklanan serbest dolaşım hakkından yararlanmak istemiş ancak, Almanya'nın sıcak bakmaması sonucu talebin kabul edilmemesi (Teitelbaum,1994, s. 436), iki ülke arasındaki dostluk ve çıkar ilişkileriyle bağdaşmayan bir sonuç doğurduğu için hayal kırıklığına neden olmuştur.

Türk-Alman ilişkileri, bilhassa Alman Sosyal Demokrat Parti Lideri ve Başbakan Gerhard Schröder'in, 1998 yılında seçimi kazanarak 90 Birliği/ Partisiyle kurdukları koalisyon ile düzelmiş ve 7 yıl süren Schröder'in Şansölyeliği döneminde adeta altın yıllarını yaşamıştır. Türkiye, 1999 yılında AB'ye girmek için aday ülke statüsü kazanmıştır. 17 Aralık 2004 tarihinde, Avrupa Birliği devlet başkanlarının gerçekleştirdikleri zirve toplantısında alınan kararla, Türkiye ile 22 Kasım 2005 tarihinde müzakereler başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile Almanya Başbakanı Schröder arasında gelişen ilişkiler, adeta Sultan II. Abdülhamit ile Kayser II. Wilhelm arasındaki gelişmeler gibi oldukça samimi bir düzeyde devam etmiştir. Gelişmeler sonucu, 1 Ocak 2005 tarihinde "Göç Yasası" (Das Zuwanderungsgesetz) yürürlüğe girmiştir. Bu da Almanya tarihinde bir ilk olarak gerçekleşmiştir.

22 Kasım 2005 tarihinde yapılan erken genel seçimler sonucunda iktidara gelen, Hristiyan Demokrat Partisi lideri Angela Merkel'in Başbakan olmasından sonra, iki

ülke arasında devam eden ilişkiler durağan düzeye gelmiştir. Köklü bir geçmişe sahip olan bu iki stratejik ortak, dost ve müttefik ülke, bu dönemde önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak Merkel, selefi olan Hıristiyan Demokrat Partisinden eski Başbakan Helmut Kohl ve Edmund Stoiberg'in Türkiye aleyhinde agresif tutumlarına göre daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Merkel, 2005 yılında Başbakan olduğu dönemde kurulan büyük koalisyon (CDU/CSU-SPD) ile 2009 yılında kurulan CDU/CSU-FDP koalisyonu dönemlerinde, Türkiye'ye yönelik bazı alanlarda sorun yaşansa da ekonomik ilişkilerde olumsuzluk yaşanmadığı gibi bazı kalemlerde de pozitif ilerleme sağlanmıştır.

Merkel hükümeti ile Türkiye arasında ilk önemli sorun 2007 yılında yaşanmıştır. 2005'teki çıkarılan göç yasasında hükümetin değişiklik yapması, Türkiye'yi ve göçmen Türkleri rahatsız etmiştir. Yasada, AB üyesi ülkelerden, aile birleşimi kapsamında Almanya'ya getirilecek eşin "Almanca dilini bilme" koşulu aranmazken, Türkiye'den getirilenlerde aranması, eşitliğe aykırı görülmüştür. T.C. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Alman meslektaşı Horst Köhler'e mektup yazarak, Göç Yasası'nda yapılan değişikliğin, BM İnsan Hakları Sözleşmesi'yle bağdaşmadığını belirtmiştir. TBMM'de oluşturulan komisyon hem Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Eckart Cuntz, hem de Alman içişleri bakanı Wolfgang Schauble ile görüşme yaparak yasanın insan haklarını ihlal ettiğini belirtmiştir. Almanya'da yaşayan yaklaşık 3 milyon göçmen ve Türk Sivil Toplum Kuruluşları da yasayı ayrımcı ve anayasa aykırı olarak değerlendirmişler ve Almanya'daki Türk kökenli vatandaşlar tarafından yasa protesto edilmiştir (Klimova, 2008, s. 51-52).

Yeni Göç Yasası'na karşı gösterilen yoğun tepkilere rağmen, Almanya hükümeti geri adım atmamıştır. Şansölye, bu olumsuz gelişmeler karşısında göçmenlerle diyaloga açık olduklarını belirterek, herkesi bu değişim sürecine katılmaya davet etmiştir. Uyumdan sorumlu devlet bakanı Böhmer, yasayı savunarak, ülkede uzun yıllar yaşayacak 15 milyon göçmenin entegrasyonun önemine değinmiştir. Ancak, tüm bu olumlu mesajlarla birlikte Alman yöneticiler, Türkiye'nin çıkışlarını, Almanya iç işlerine müdahale olarak değerlendirmiş ve protesto etmişlerdir (Aydım 2014). Bu gelişmeler, iki ülke arasında kısa dönemli bir krizin yaşanmasına neden olmuştur.

İki ülke arasında güven bunalımına neden olan diğer bir gelişme de Almanya’da görülen “Deniz Feneri e.V.” davasıdır. Hâkim Johann Müller’in, Almanya’nın en büyük bağış skandalı olarak açıkladığı davaya, Alman Savcı Kerstin Lötzt’ün “Asıl failler Türkiye’de” iddiası, Türk hükümetinin tepkisine neden olmuştur (Milliyet, 2008). İki ülke arasında güven bunalımına neden olan diğer bir olay ise, 2008 yılında Ludwigshafen şehrinde meydana gelen yangın sonucunda 9 göçmen Türk’ün hayatını kaybetmesi sonrası, Türklerin yaşadığı birkaç kasabada daha yangınların çıkması, tüm dikkatleri neo-nazilerin ırkçı saldırılarına çevirmiştir. Ankara Hükümeti, bu gelişmeleri kundaklama olarak değerlendirmesine karşılık, Alman hükümet yetkilileri iddiaları kabul etmemiştir.

Türkiye-Almanya arasındaki ilişkiler, bazı aksamalara rağmen devam etmiştir. 2010 yılı içerisinde, Federal Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, Federal Meclis Başkanı Norbert Lammert, Federal Eğitim ve Araştırma Bakanı Annette Schavan, Federal Başbakan Angela Merkel ve son olarak Almanya Federal Cumhurbaşkanı Christian Wulff’un Türkiye’ye gerçekleştirdikleri resmi ziyaretler, ilişkilerin devamı için önem arz etmiştir. Westerwelle’nin, Türkiye Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile görüşmesinde, Türkiye’nin AB tam üyeliğine destek vereceklerini bildirmiştir. Ancak, koalisyonun büyük ortağı ve Başbakan Merkel, Türkiye’nin AB’ne tam üye olması yerine “İmtiyazlı Ortaklık” teklifinde diretmiş ve AB ülkelerine de benimsetmiştir (Deutsche Welle (DW), 2004). Merkel, sonraki iktidarları döneminde ise yaşanan bazı sorunlar yüzünden Türkiye’ye karşı daha sert bir dil kullanmış ve bu yaklaşımın günümüze kadar devam ettiği gözlemlenmiştir.

Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü (NSU) ve Aşırı Sağ örgütü, Almanya’nın genelinde göçmenlere, özelde Türklere yönelik terör saldırıları, Alman ve Türk kamuoyunu ciddi şekilde endişelendirmiştir. 2011 yılında Türklere yönelik art arda yapılan saldırılar, Alman kamuoyunda “dönerci cinayetleri” olarak adlandırılmış ve 9 göçmen Türk işçisi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırıları gerçekleştiren Neo-Nazi (NSU) terör örgütünün devlet kurumlarıyla derin ilişkiler içerisinde olması gerçeğinin, Alman kamuoyunda da kabul edilmesi, tüm göçmenleri tedirgin etmiştir. Daha sonra, ırkçı ve İslamofobi söylemleriyle siyasal yapılanmaya giden PEGIDA ve AfD’nin yaygınlık kazanması ve ülkede yapılan en son genel seçimlerde AfD’nin, yüzde 11’e yakın oy oranıyla üçüncü parti haline gelmesi düşündürücü olmuştur. Bu partiye

yönelik özellikle orta tabakaya mensup seçmenler arasında desteğin giderek artması, tüm kesimler tarafından tedirginlikle karşılanmıştır (Karaalioglu ve Klimentiouk, 2017).

Türkiye’de 2013 yılında baş gösteren ve günlerce devam eden “Gezi Parkı Olayları” karşısında bazı Alman siyasetçileri ile medyasının yaklaşımları, Türk yetkililer tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Türk yöneticilerin bu çıkışları karşısında Alman Dışişleri Bakanı Guido Westerwelle, “Ankara, takındığı tavırlarla Avrupa’ya yanlış sinyal veriyor.” diyerek Türk yetkilileri eleştirmiştir. Hıristiyan Demokrat Partisi (CDU) küçük ortağı Hıristiyan Birlik Partisi (CSU), Türkiye’nin AB üyelik müzakerelerinden tamamen uzaklaştırılmasını ya da uzun vadeli askıya alınmasını teklif etmiştir. Yine CSU Milletvekili Stefan Müller, “Türk hükümetinin tutumunun otoriter olduğu, polisin orantısız şiddet kullanımının Avrupa demokrasi ve düşünce özgürlüğü anlayışıyla bağdaşmadığını” belirtmiştir (Hürriyet, 2013). Buna benzer yaklaşımlar, iki ülke arasındaki ilişkileri derinden etkilemiştir.

Bu olumsuzluklara ilaveten, Hıristiyan Demokrat Partisine ya da sağcı Partilere yakın ve Türkiye karşıtlığı yayınlarıyla bilinen Die Bild, Der Spiegel, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Welt, Die Zeit gibi gazete ve dergilerin taraflı yayınları, iki ülke arasında krize davetiye çıkartmıştır. Bu gazeteler özellikle, Türkiye’nin Avrupa’ya ait olmadığı, demokratik yönetim anlayışından uzaklaştığı gibi aleyhindeki yazı ve makaleler ile okuyucularının belleğinde, Türkiye aleyhinde bir imaj oluşturmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Almanya’da yüzbinlere hitap eden Der Spiegel Dergisi’nin, Gezi Parkı Olayları için 10 sayfa ayırması ve bunu Türkçe yayınlaması, aynı zamanda “Boyun eğme” yazısını kapak yaparak Türk hükümetinin politikalarını eleştirmesi, Türk yöneticiler tarafından içişlere müdahale olarak değerlendirilmiştir. Bu gelişmeler, Türk hükümetinin tepkisine neden olmuş ve rahatsızlığını Alman makamlarına en üst düzeyde bildirilmiştir.

İki ülke ilişkilerini sarsan en önemli gelişmelerden biri de Almanya Federal Devleti istihbaratının (BND), Türkiye’deki üst düzey yöneticileri dinlediği iddiası üzerine yaşanan gerginliktir. Alman Focus Dergisi tarafından ortaya atılan iddia, Alman hükümet kaynakları tarafından da doğrulanmasının üzerine, zamanın Türk Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun “Doğruysa vahimdir, maruz görülemez”

(Yetkin, 2014), şeklinde açıklamalarından sonra, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Bakanlığa çağrılarak, sözlü nota verilmiş ve ülkenin rahatsızlığı en üst düzeyde iletilmiştir. Daha önce Almanya ile ABD arasında gerginliğe neden olan telefon dinleme skandalının gelişmesi üzerine, Alman Başbakanı Merkel'in "Dostlar birbirini dinlememeli" sözlerinin gazeteciler tarafından hatırlatılması üzerine Merkel, sözünün ABD için geçerli olduğunu ancak Türkiye'nin bu kategoride (dost) olmadığını belirtmiştir. Bu durum, iki ülke arasında ilişkilerin geldiği son noktayı göstermektedir.

İki ülke ilişkilerini derinden sarsan bir diğer sorun Alman Devleti'nin PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmesine rağmen, ülkenin farklı eyaletlerinde yaptıkları değişik etkinliklerin engellenmemesi ve örgüt mensuplarına yönelik müeyyideler uygulanmamasıyla birlikte, Türk yöneticiler her defasında rahatsızlığını ilgili makamlara iletmesine rağmen, sonuç alınmaması, iki ülke arasındaki ilişkiler yerine soğuk rüzgarların esmesine neden olmuştur. Almanya'nın en büyük tirajına sahip gazetelerden biri olan Süddeutsche Zeitung gazetesinin, son zamanlarda PKK ve FETÖ terör örgütleri hakkında yayınladığı bir makalede, PKK terör örgütü ve Almanya'da faaliyet gösteren NAV-DEM gibi dernekler arasında organik bir bağ bulunmasına ve örgütün bu dernekler yoluyla eleman ve finansman sağladığının bilinmesine rağmen devletin bu örgütlerin faaliyetlerine sessiz kalması eleştirilmiştir (Süddeutsche Zeitung, 2017).

Türkiye-Almanya arasında asırlara dayanan dostluk ve dayanışma ilişkileri, özellikle 15 Temmuz'da FETÖ terör örgütünün darbe girişimi sonrası, Alman yöneticilerin yaklaşımlarıyla radikal bir paradigma değişikliğine neden olmuştur. Özellikle FETÖ terör örgütüyle bağlantılı eski savcılardan Zekeriya Öz ve Celal Kara'nın Almanya'da oldukları iddiasıyla çıkartılan kırmızı bülten ile iadeleri talep edilmesine karşılık Alman yetkililerin duyarsız davranışları, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Bu kırmızı bültenle beraber Alman yetkililerini de göreceğiz, bakalım ne yapacak. Oldu oldu, olmadığı takdirde, Almanya bizden herhangi bir suçluyu bundan sonra Tayyip Erdoğan imzasıyla isteyemez, alamaz, vermem. Herkes, uluslararası hukukun gereği neyse bunu yerine getirecek, getirmediği takdirde bizde aynen mukabiliyle cevap veririz" (Aljazeera, 2015) şeklinde sert açıklamasıyla, Almanya'yı uyarmasına neden olmuştur.

Türkiye hükümeti, FETÖ terör örgütü hakkında bu kadar net tavırları olmasına karşın Alman Devleti'nin ikircikli yaklaşım tarzının, bardağı taşıran son damla olduğunu belirtmiştir. Almanya Dış İstihbarat Şefi Bruno Kahl'ın, FETÖ'nün 15 Temmuz darbe girişiminde rolü olduğuna inanmadığı şeklindeki beyanatları (Knobbe, Schmid und Weinzierl 2017), Türkiye'ye karşı Alman yöneticilerin tavrını belli etmiştir. Ancak, bu yaklaşım tarzını eleştiren bir kısım Alman yönetici ve medya mensupları da olmuştur. TAZ gazetesi Kahl'ın, FETÖ zararsız bir tarikat ve faydalı bir sivil toplum kuruluşu yönündeki açıklamalarına atıfta bulunarak, “Bu adam ya gerçekten ne olup bittiğinin farkında değil, ya da Fethullah Gülen örgütünü kasıtlı olarak destekliyor” şeklinde sert ifadelere yer vermiştir (TAZ, 2017). Bu gelişmeler, iki ülke arasında eski dostluk ilişkilerine zıt bir görünüm sergilemiştir.

İki ülke arasında bir diğer olumsuz gelişme ise Alman vatandaşı Peter Steundtner'in Büyükkada'da ajanlık iddiasıyla tutuklanması olmuştur. Almanya Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel, bu tutuklamanın, çeşitli yaptırımlara neden olacağı tehdidinde bulunmuştur. Hatta Alman basını, Almanya ve Türkiye ile olan köprüleri attığı yönünde açıklamalara yer vermiştir. Bu gelişmelerden sonra, Alman firmaların Türkiye'de yatırım ya da ihracatı karşılığında Alman Devleti tarafından verilen “Hermes kredi garantisi” gözden geçirileceği ve Türkiye'ye gidecek Alman vatandaşların güvenliği konusunda uyarılmıştır. Aynı zamanda, Avrupa Birliği ülkelerine de Türkiye'ye yönelik ekonomik yaptırımlar uygulamaları çağrısında bulunması, Almanya'nın, bir taraftan ekonomik enstrümanlar ile tehdit etmek diğer taraftan AB gücünü kullanarak somut baskı kurmak istemesi ilişkileri zora sokmuştur.

Türk siyasetçilerin Almanya'da yapmak istedikleri seçim kampanyalarını engellemesi, iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen diğer bir gelişme olmaktadır. Referandum ve genel seçimlerde Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının oyunu alabilmek için Türk siyasetçileri bu ülkede düzenlemek istedikleri seçim kampanyaları, güvenlik ve toplumsal huzur sorunları ileri sürülerek Alman makamlarınca engellenmesi tepkilere neden olmuştur. Yine bu dönemde Alman parlamento heyeti Adana-İncirlik Üssünde konuşlanan Alman Askeri birliğini ziyaret etmek isteklerine karşı Türk makamları, gelen heyet arasında PKK'yı terör örgütü olarak görmediğini savunan Sol Parti milletvekillerinin bulunmasını gerekçe göstererek bu ziyarete izin vermemesi Almanların tepkisine neden olmuştur. Bunun

üzerine Alman yöneticiler, tüm riskleri göze alarak birliğini İncirlik'ten Ürdün'e taşımıştır. Bu gelişmeler sonucunda ilişkilerde önemli krizler yaşanmıştır.

Alman yöneticiler Türkiye'nin genel olarak; demokratik yetersizlik, azınlık ve insan hakları, ifade özgürlüğü, kadın erkek eşitliği gibi evrensel değerleri yeterince yerine getiremediğini savunmaktadır (Jürgen, 2004). 2016'da Alman Yeşiller Partisi Eş Başkanı Cem Özdemir, sözde "Ermeni Soykırımı" yasa tasarısı hazırlanmış ve bu tasarımı Alman Federal Meclisi'ne sunmuştur. Sözde "Ermeni Soykırımı" yasa tasarısının, mecliste bulunan Türkiye kökenli milletvekillerinin tamamı dâhil olmak üzere büyük bir çoğunlukla kabul edilmesi, iki ülke arasında krize neden olmuştur. Bunun yanı sıra Özdemir, Almanya-Türkiye arasında yaşanan krizleri bahane ederek, AB'nin Türkiye ile üyelik müzakerelerini sonlandırma çağrısında bulunmuştur (Focus Online, 2016). Özdemir'in bu çağrısı, hem Türk devleti hem de Almanya'da yaşayan göçmen Türk işçilerinin tepkilerine neden olmuştur.

Türkiye-Almanya arasında yaşanan gerginliklerin Almanya'da yapılan genel seçimlerin kampanyalarına da malzeme olması, iki ülke arasındaki ilişkilerde gelinen noktayı göstermektedir. En fazla seçmene sahip olan partiler, seçim kampanyalarında Türkiye ile ilişkileri sonlandırmayı öncelikli hedefleri arasına aldıklarını beyan etmişlerdir. 3 Eylül 2017 tarihinde CDU Genel Başkanı ve Başbakan Merkel ile SPD Genel Başkanı ve Ana Muhalefet Lideri Schulz arasında bir televizyon kanalında seçim düellosu gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu seçim düellosunda Schulz, seçimleri kazandığı takdirde Türkiye ile AB üyelik müzakerelerini sonlandıracağını ifade etmiştir. Schulz'un sözlerine karşılık Merkel, ekonomik yaptırımları Türkiye'yi kontrol altına almak için bir baskı ve yaptırım aracı olarak gördüğünü açıkça dile getirmiştir (Spiegel Onlin & Focus Online, 2017). CDU'nun Türkiye'ye bakış açısı belli olmasına karşılık, yakın zamana kadar siyasi politikalarıyla Türkiye'yi desteklediğini açıkça ifade eden SPD'nin bu derece eksen değiştirmesi hayal kırıklığına neden olmuştur.

İki ülke arasında yaşanan sorunlar, ilişkileri bazen kopma noktasına getirmesine rağmen; diplomatik, ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel ve askeri ilişkilerden köklü bir geçmişe dayanmaktadır. İlişkiler, köklü geçmişe dayandığı için özellikle ekonomik, turizm ve eğitim alanlarındaki ilişkiler artarak devam etmiştir. Geçmişten gelen

ilişkilere ilaveten bir de Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik girişimleri ve göçmen Türk işçilerin Almanya'daki potansiyel gücü de ilişkileri etkileyen temel faktörlerin başında gelmektedir. Nitekim, Almanya Federal Cumhuriyeti'nin Türkiye Büyükelçisi Dr. Eckart Cuntz, I. Türk-Alman İşbirliği Forumun toplantısında gelişmeleri şöyle ifade etmiştir; “başka hiçbir iki ülke arasındaki ilişkiler, Türkiye-Almanya ilişkileri kadar insan yoğun (mensenintensiv) değildir” (Esen,2007 s. 42-43). Türk Alman ilişkileri, dünya ülkeleri arasında eşine az rastlanacak bir yapıya sahip olmaktadır. İki ülkenin, hem farklı kültürel değerlere sahip olmaları hem de sınır komşusu olmamalarına rağmen stratejik ilişkileri asırlarca sürdürmeleri, dünya tarihindeki nadir gelişmelerden biri olmuştur.

Siyasal aktörlerinin iç kamuoyuna yönelik demeçlerinden kaynaklanan siyasi ve diplomatik krizler kafaları karıştırmış olsa da ekonomik gelişmeleri fazla etkilememiştir. İki ülke arasında karşılıklı ihracat-ithalat rakamları, tüm dünya ülkeleri arasında üst sıralarda gerçekleştiği ve her geçen yıl artarak devam ettiği tablo 9'da görülmektedir. Türkiye'nin uzun yıllar ihracat yaptığı ülkeler arasında Almanya ilk sırada yer almaktadır. İthalatta ise Almanya'nın Rusya'dan sonra ikinci sırada yer alması, iki ülkenin ticari ilişkileri için büyük önem taşımaktadır. Bu durum, kısa zamanda kendiliğinden gelişen bir ticari ilişki olmamakla birlikte tarihsel geçmişi olan karşılıklı ticari dayanışmaların sonucu gerçekleşmiştir. Bundan dolayı iki ülke arasında ticari alışveriş tercihlerinde hep öncelikli konumda olmuşlardır.

Tablo 8. 2014-2019 yılları arasında Türkiye'nin ihracatını gerçekleştirdiği ilk 20 ülke

Ülkeler	İhracat (2014, Milyar \$)	İhracat (2015, Milyar \$)	İhracat (2016, Milyar \$)	İhracat (2017, Milyar \$)	İhracat (2018, Milyar \$)	İhracat (2019, Milyar \$)
1 Almanya	15.147	13.417	13.999	15.119	16.139	15.854
2 İngiltere	9.903	10.556	11.686	9.603	11.109	11.121
3 İtalya	7.141	6.887	7.581	8.473	9.561	9.414
4 Irak	10.888	8.550	7.637	9.055	8.349	8.414
5 A. B. D.	6.342	6.396	6.623	8.654	8.305	8.247
6 İspanya	4.750	4.742	4.988	6.302	7.709	7.952
7 Fransa	6.464	5.845	6.022	6.584	7.287	7.235
8 Hollanda	3.459	3.155	3.589	3.864	4.761	4.734
9 İsrail	2.951	2.698	2.956	3.407	3.895	3.972
10 Romanya	3.008	2.816	2.671	3.139	3.867	3.942
11 Belçika	2.939	2.558	2.548	3.151	3.951	3.728
12 Rusya Fd.	5.943	3.588	1.733	2.734	3.400	3.445
13 Polonya	2.402	2.329	2.651	3.071	3.346	3.364
14 B.A.E.	4.656	4.681	5.407	9.184	3.137	3.351

15	Mısır	3.298	3.125	2.733	2.361	3.054	3.190
16	Suudi Arab.	3.047	3.473	3.172	2.735	2.636	2.837
17	Çin	2.861	2.415	2.328	2.936	2.913	2.782
18	Bulgaristan	2.040	1.676	2.383	2.803	2.670	2.659
19	İran	3.886	3.664	4.966	3.259	2.393	2.214
20	Yunanistan	1,1611	1,330	1,393	1.662	2.086	2.166

Kaynak: TÜİK (2019) Dış Ticaret İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler verileri

Tablo 8’de yıllara göre gerçekleşen verilerde görüldüğü gibi ihracatta tüm dünya ülkeleri arasında Almanya’nın açık ara birinci olduğu görülmüştür. Almanya’dan sonra ikinci sırada İngiltere, üçüncü sırada İtalya’nın yer alması ve ilk on sırada 7 Avrupa ülkesinin yer alması, ticari tercihin Avrupa’ya yönelik olduğunun kanıtı olmuştur. Tablodaki veriler dikkate alındığında Türkiye’nin bundan sonraki yıllarda da Almanya başta olmak üzere ihracat rotasının Avrupa’ya yönelik olacağı olasıdır. İki ülke yöneticilerinin bu gerçeği göz önünde bulundurarak siyasi demeçler vermeleri, daha rasyonel bir politik davranış olabileceğini düşündürmüştür. Bu tabloda, bazı sınır komşusu ülkelerin ilk yirmi ülke arasında yer almaları; Irak, İran gibi ülkelerin de geçmiş yıllara göre rakamsal düşüşlerin görülmesi dikkat çekmektedir.

Almanya, ihracatta olduğu gibi ithalatta da Türkiye’nin en önemli partnerlerinden biri olmuştur. Tablo 9’da görüldüğü gibi Türkiye ithalat tercihini; Rusya, Almanya ve Çin ile daha yoğunlukta yapmıştır. Bölgesel konjonktürel dalgalanmalardan kaynaklanan stratejik dayanışma sonucunda Rusya Federasyonu ile son iki yılda ithalatta önemli gelişme sağlanmıştır. Bu gelişmelerin sağlanması sonucunda ilk sırada Rusya yer alırken, ikinci sırada Federal Almanya gelmektedir. Türkiye; 2015, 2016 ve 2017 yılları arasında Rusya’dan daha fazla Almanya’dan ithalat yapılmıştır. Almanya’dan gerçekleştirilen ithalat miktarında yıllık bâzda küçük oranda bir düşüş görülse de ihracatta olduğu gibi ithalatta da güçlü bir ticari ilişki sağlanmıştır.

Tablo 9. 2014-2019 yılları arasında Türkiye'nin ithalatını gerçekleştirdiği ilk 20 ülke

Ülkeler	İthalat (2014, Milyar \$)	İthalat (2015, Milyar \$)	İthalat (2016, Milyar \$)	İthalat (2017, Milyar \$)	İthalat (2018, Milyar \$)	İthalat (2019, Milyar \$)	
1	Rusya Fd.	25,289	20,402	15,162	19,514	21,990	21,238
2	Almanya	22,369	21,352	21,475	21,302	20,407	19,176
3	Çin	24,918	24,873	25,441	23,371	20,719	18,917
4	ABD	12,728	11,141	10,868	11,952	12,378	11,833
5	İtalya	12,056	10,639	10,218	11,305	10,154	9,286

6	Hindistan	6,899	5,614	5,757	6,217	7,536	7,404
7	İran	9,833	6,096	4,700	7,492	6,931	6,623
8	Fransa	8,123	7,598	7,365	8,071	7,413	6,553
9	İngiltere	5,932	5,541	5,320	6,549	7,446	6,298
10	G. Kore	7,548	7,057	6,384	6,609	6,343	6,137
11	İspanya	6,076	5,589	5,679	6,373	5,492	4,884
12	Japonya	3,200	3,140	3,944	4,281	4,124	3,958
13	BAE	3,253	2,009	3,701	5,547	3,781	3,424
14	Belçika	3,864	3,147	3,201	3,729	3,571	3,258
15	Brezilya	1,729	1,792	1,788	2,545	3,258	3,183
16	Hollanda	3,517	2,914	3,000	3,748	3,305	3,127
17	Polonya	3,082	2,978	3,244	3,446	3,102	2,825
18	İsviçre	4,821	2,446	2,503	6,900	2,817	2,818
19	Ukrayna	4,243	3,448	2,548	2,817	2,646	2,421
20	Çek Chm.	2,420	2,218	2,562	2,828	2,650	2.226.

Kaynak: TÜİK. (2019) Dış Ticaret İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı Dış İlişkiler verileri

İthalat yaptığı dünya ülkeleri arasında ilk 20'nin 11 tanesinin Avrupa'dan olması ve Almanya'nın hep ilk ülkeler arasında yer alması, Türkiye'nin bu yöndeki tercihini göstermektedir. Toplamda ithalatın yüzde 50'ye yakın oranı kıta Avrupa'sından, yüzde 20'den fazlası ise Asya ülkelerinden, diğer oran ise geri kalan ülkelere sağlanmaktadır. 2019 yılında Almanya'nın dünya devi Çin'i bile geçmesi, iki ülke arasındaki ticari ilişkiler açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın ilk sırada yer almasının temel nedeni ise Türkiye'nin önemli ithalat kalemlerinden olan doğalgazın önemli bir oranının bu ülkeden alınması olmaktadır. Petrol ve enerji fiyatlarının yükselmesi bu ülkeye yapılan ödemelerin yükselmesine neden olmuştur. 2019 yılının ilk çeyreğinde petrol fiyatlarının yüzde 35 oranında yükselmesi bu duruma örnek olarak verilebilir. Türkiye'nin Almanya'dan ekonominin diğer bir devi olan ABD'den yaklaşık iki kat daha fazla ithalat yapılması, Almanya'nın tartışmasız üstünlüğünü kanıtlamaktadır.

İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin daha iyi anlaşılması için araştırmalarda elde edilen verilerin kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Türkiye, dünyanın 214 ülkesine 4.729 GTİP kodlu ürün ihraç etmektedir. İhracatta Almanya 1. sırada yer alırken ithalatta ise 2019 yılı itibarıyla 2. sırada yer almıştır. IMF'nin, Nisan 2019'da yayınladığı verilere göre 194 ülke arasında dünyanın 4. büyük ekonomisine sahip olan ülkesi Almanya olmuştur. İhracat ve ithalat yaptığı 222 farklı ülke arasından Türkiye, ihracatta 18. Sırada yer alırken ithalatta 17. sırada yer almaktadır. İki ülke arasındaki

iş hacmi, son yıllarda stabil bir görüntü sergilemekle birlikte önceki yıllarla kıyaslama yapıldığında istikrarlı bir artış sağlanmıştır. Almanya bu bağlamda Türkiye'den; 2001 yılında 5.823 milyar dolar, 2010 yılında 10.814 milyar dolar ve 2019 yılında ise 15.854 milyar dolar ithalat yapmıştır. Bu da 18 yıl içerisinde 3 kata yakın bir artışı ifade etmektedir. İki ülke arasında son yıllarda yaşanan diplomatik ve siyasi krizler, ekonomik gelişmeleri fazla etkilemediğini ortaya koymuştur.

Türkiye ile Almanya arasında ticarete olduğu gibi turizmde de önemli hareketlilik yaşanmaktadır. Turizm, ekonomik getirisiyle birlikte ülkelerarası sosyo-kültürel boyutu olan önemli iletişim aracı olmaktadır. Bu kapsamda ülke ziyaretlerinde doğa, deniz ve güneş etkisi kadar kültürel ilişkiler de önem kazanmaktadır. Ülkenin dışa yansıyan imajında da bu ziyaretlerin katkısı büyük olmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda insanlar birbirleriyle ilişki kurmuş, kaynaşmışlar hatta bazıları yaşamını bir arada sürdürmeye karar vermişlerdir. Bu tür eylemlerde yabancıların memnuniyet düzeyleri, bir sonraki yıl o ülkeden gelenlerin sayısındaki hareketlilikle değerlendirilebilir. Türkiye'yi ziyaret eden Alman vatandaşların sayısının artması, az sayıda olsa da bazılarının Türk vatandaşları ile hayatını birleştirmesi ya da mülk edinerek Türkiye'de yerleşik yaşama geçmeleri, iki ülke arasındaki ilişkiler için önemli olmaktadır.

2019 yılında Türkiye, Türkiye Seyahat Acentalar Birliği (TÜRSAB) ve diğer ilgili kuruluşların yapmış olduğu araştırmalarda 52,5 milyon turist sayısı ile tüm dünya ülkeleri arasında en fazla yabancı ziyaretçinin uğradığı 6. ülke konumunda yer almıştır. Almanya ise 39,4 milyon turist sayısı ile dünya sıralamasında 9. sırada yer almıştır. 1. sırada 90,2 milyon ile Fransa; 2. sırada 83,8 milyon ile İspanya; 3. sırada 78,7 milyon ile ABD; 4. sırada 67,5 milyon ile Çin ve 5. sırada 52,5 milyon ile İtalya yer almaktadır. Bu verilere göre hem Türkiye hem de Almanya yabancıların çok yoğun şekilde ziyaret ettiği ülkelerden biri olmuştur. Tablo 10'da 2007- 2019 yılları arası Türkiye'yi ziyaret eden Alman vatandaşları ile Almanya'yı ziyaret eden Türk vatandaşlarının sayısı verilmiştir.

Tablo 10. Almanya'dan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den Almanya'ya giden turist sayısı

Türkiye'yi Ziyaret Eden Alman Turistler		Almanya'yı Ziyaret Eden Türk Turistler	
Yıl	Kişi Sayısı	Yıl	Kişi Sayısı
2007	4.149.805	2007	437.118
2008	4.415.525	2008	408.927
2009	4.488.350	2009	474.840
2010	4.385.263	2010	549.198
2011	4.826.315	2011	425.428
2012	5.028.745	2012	383.472
2013	5.041.323	2013	315.384
2014	5.250.036	2014	493.592
2015	5.580.792	2015	477.927
2016	3.890.074	2016	521.933
2017	3.584.653	2017	452.412
2018	4.512.360	2018	347.638
2019	5.027.472	2019	412.216

Kaynak: TÜRSAB ve <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?altid=1072>

Tablo 10'da görüldüğü gibi Türkiye'yi ziyaret eden Alman vatandaşlarının sayısı 2007 yılına göre 1 milyona yakın artmıştır. Bu da Türkiye'nin doğal güzelliklerinin beğenildiğini ve vatandaşların sosyo-kültürel yaklaşımlardan memnuniyetini göstermektedir. Türkiye'den Almanya'ya giden ziyaretçi sayısındaki artış stabil düzeyde seyretmektedir. Bunun nedeni ise, ekonomik olanaklar ve vize zorlukları ile bağlantılı olabilir. İki ülke arasındaki ziyaretlerin daha iyi anlaşılabilmesi için tüm ülkelerarası ziyaretçi hareketliliğiyle değerlendirildiğinde ilişki düzeyi daha iyi anlaşılabilir. Tablo 11'de tüm dünya ülkeleri arasında Türkiye'yi ziyaret eden ve Türkiye vatandaşlarının ziyaret ettiği ilk on ülke verilmiştir.

Tablo 11. Türkiye’yi ziyaret eden ilk 10 ülke vatandaşları ve Türk vatandaşlarının ziyaret ettiği ilk 10 ülke

Türkiye’yi ziyaret eden ilk 10 ülke vatandaş sayısı		İlk 10 yabancı ülke ziyaret eden Türk vatandaşların sayısı		
Ülkeler		2019	2018	
1	Rusya	7.017.652	Bulgaristan	1.083.150
2	Almanya	5.027.472	Gürcistan	1.007.948
3	Bulgaristan	2.713.464	Yunanistan	789.315
4	İngiltere	2.562.064	İran	436.320
5	İran	2.102.890	Almanya	412.216
6	Gürcistan	1.995.254	Azerbaycan	275.488
7	Ukrayna	1.547.996	İtalya	220.258
8	İrak	1.374.896	Ukrayna	217.113
9	Hollanda	1.117.290	A.B.D.	130.032
10	Azerbaycan	901.723	Avusturya	90.028

Kaynak: TÜRSAB, Resmi Sitesi

Türkiye’yi ziyaret eden tüm ülkeler arasında 7 milyon kişi ile Rusya 1. sırada yer alırken, Almanya 5 milyon ile 2.sırada, Bulgaristan 2.7 milyon kişi ile 3. sırada yer almaktadır. Rusya ve Bulgaristan’ın Türkiye’ye yaptığı yoğun ziyaretler, komşuluk ilişkileriyle ilişkilendirilebilir. Ancak Alman vatandaşlarının, hem mesafe hem de sosyo-kültürel açıdan daha yakın olan Fransa, İspanya, İtalya ve Yunanistan gibi ülkelere rağmen önemli bir kesiminin Türkiye’yi tercih etmeleri ise anlamlı olmaktadır. Bu durum, iki ülke arasındaki insani ilişkilerin boyutunu göstermesi açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda Türkiye’yi ziyaret eden ilk 10 ülkenin 5’inin ve ilk 20 ülkenin 11’nin Avrupalı olması, Avrupalıların Türkiye’deki doğal güzellikleri beğendikleri gibi sosyo-kültürel yapısını da önemsediklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Türk vatandaşların tüm ülkeler arasında en fazla ziyaret ettiği 1. ülke Bulgaristan olmuştur. Bunun nedeni ise; Bulgaristan’ın sınır komşusu olması, Avrupa’ya açılan kapı ve transit geçiş güzergâhı olması, aynı zamanda güçlü bir akrabalık bağının bulunmasıyla ilişkilendirilebilir. 2. sırada Gürcistan’ın tercih edilmesi; sınır komşusu

olması, akrabalık bağının olması ve vize muafiyetinin uygulanması etkili olmuştur. 3. sırada Yunanistan'ın tercih edilmesi; komşuluk ilişkilerinin yanı sıra Türkiye'ye çok yakın olan adaların olması ve akrabalık bağının olması olmuştur. 4. sırada İran'ın tercih edilmesi; komşuluk, akrabalık, ticaret ve eğitim ağırlıklı ilişkilerden kaynaklanmaktadır. 5. sırada Almanya'nın tercih edilmesi ise farklı bir anlam taşımaktadır, çünkü Almanya ile Türkiye sınır komşusu olmamaktadır. İki ülke arasında ziyaret trafiğinin yoğun olmasının nedeni; 3 milyondan fazla soydaşın orada yaşıyor olması, geçmişten gelen ekonomik, diplomatik ve askeri ilişkilerin olması, günümüzde karşılıklı ticari ve eğitim ilişkilerin güçlü olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkileri güçlendiren diğer bir özellik eğitim olmuştur. Bir insanın vatandaşı olduğu ülkenin dışında yabancı bir ülkeye bağlanmasına neden olan ve ülke hakkında olumlu düşünmeye sevk eden temel unsurların başında, eğitim gelmektedir. Bireyi geliştiren ve topluma kazandıran ana güç akımı eğitim olduğu için kişi, eğitim aldığı ülke ile olan bağlarını koparamamakta ve yaşamı boyunca hep olumlu yaklaşımlarda bulunmaktadır. İstisnalar olsa da genel olarak eğitimin birey üzerinde etkileri olumlu düzeyde olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ile Almanya arasında eğitim ilişkileri geçmişten günümüze kadar güçlü bir şekilde devam etmektedir. Tablo 12'de görüldüğü gibi Türkiye'den Almanya'ya eğitim amaçlı çok sayıda öğrenci bilhassa ihtisas yapmak üzere gitmiş ve Almanya'dan da Türkiye'ye öğrenci transferi yapılmıştır. İki ülke arasında oluşan bu eğitim ordusu, ilişkilere olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Tablo 12. Almanya'da eğitim gören Türk öğrenci sayısı ve Türkiye'de eğitim gören Alman öğrenci sayısı

Almanya'da Eğitim Gören Türk Öğrenci Sayısı (Göçmen Türk Öğrencileri dâhil değildir)		Türkiye'de Eğitim Gören Alman Öğrenci Sayısı	
Yıl	Kişi Sayısı	Yıl	Kişi Sayısı
2005-2006	7.077	2005-2006	202
2006-2007	7.180	2006-2007	266
2007-2008	6.911	2007-2008	389

2008-2009	6.711	2008- 2009	552
2009-2010	6.635	2009- 2010	790
2010-2011	6.535	2010- 2011	119
2011-2012	6.584	2011- 2012	1.337
2012-2013	6.666	2012- 2013	1.730
2013-2014	6.701	2018- 20191	4.378
2014-2015	6.785		

Kaynak: "Statistisches Bundesamt "Deutsche Studierende im Ausland

İlişkilerinin düzeyini etkileyen temel faktörlerden biri olan göçmenler olmaktadır. Göçmen Türklerin Almanya'daki sayısal çokluğu ülkenin; ekonomik, siyaset, sosyal, sanatsal, spor gibi birçok alanında etkin olmalarını sağlamıştır. Alman kamuoyunda bu gelişmeler, farklı tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sol ideolojiyi savunanlar tarafından bu gelişmelere olumlu reaksiyon gösterilirken; milliyetçi, muhafazakâr kesim tarafından gelişmeler ihtiyatlı karşılanmıştır. Aşırı sağcı-ırkçı kesim ise Türk göçmenlerin bir an önce ülkeyi terk etmeleri gerektiğini savunarak fiziki baskılar uygulamıştır. Almanya'da meydana gelen bu olumsuzluklardan dolayı çok sayıda göçmen hayatını kaybetmiş ve bir kısmı da ekonomik kayıplara uğramıştır. Bu gelişmeler, göçmenlerin Almanya'ya bakış açısını etkilemekle birlikte onları yıldırınmamıştır. Tablo 13'te görüldüğü gibi göçmenlerin sayılarında istikrarlı bir artış olduğu saptanmıştır.

Tablo 13. Almanya'da yaşayan Türk vatandaşların yıllara göre sayısı

Yıl	Kişi Sayısı	Yıl	Kişi Sayısı
1992	1.854.900	2005	1.764.041
1993	1.918.400	2006	1.738.831
1994	1.965.577	2007	1.713.551
1995	2.014.311	2008	1.688.370

1996	2.049.060	2009	1.658.083
1997	2.107.400	2010	1.629.480
1998	2.110.223	2011	1.946.444
1999	2.053.600	2012	1.575.717
2000	1.998.500	2013	1.549.808
2001	1.947.900	2014	1.527.118
2002	1.912.169	2015	1.506.113
2003	1.877.661	2016	1.492.580

Kaynak: Ausländische Bevölkerung nach Ausgewählten Staatsan (DESTATIS), (Erş: 19 Eylül 2017)

Almanya’da göçmen Türklerin sayısı, daha önceki verilerde belirtildiği gibi 60’lı yıllarda binlerle ifade edilirken, 70’li yıllarda yüzbinlerle ifade edilmeye başlanmıştır. 80’li yıllarda geriye dönmeleri istenmesine rağmen Türk göçmenler geriye dönmemiş, sayıları hızla artmış ve 1990’lı yıllarda ise 2 milyonu geçmiştir. Bu dönemde Alman vatandaşlığına geçişler artmış, 2 bin yılından sonra Türk vatandaşı sayısında nispi düşüşler yaşanmış ve bu düşüşler her geçen yıl da devam etmiştir. Düşüşlerin nedeni ise; üçüncü nesil göçmenlerin büyük çoğunluğunun bu ülkede dünyaya gelmiş olmalarıyla birlikte birinci ve ikinci nesil göçmenlerin Alman vatandaşlığına geçişlerinde görülen hareketlilik olmaktadır. 11 Eylül saldırı sonrasında bu dönemde, Alman kamuoyunda göçmen Müslümanlara yönelik nefret söylemleri gelişmiştir. Gelişen nefret söylemleriyle bağlantılı islamofobinin göçmen sayısını olumsuz etkileyeceği ve daha çok kendi köşelerine çekilecekleri beklenirken, Alman vatandaşlığına geçişlerinde artış görülmesi Almanya’da kalıcılıklarıyla yakından ilgili olmaktadır.

Alman yöneticiler ülke ile göçmenlik kavramını uzun yıllar bir arada telaffuz etmekten kaçınırsalar da 2013 yılı Alman istatistik dairesinin yayınladığı verilerde, ülkede 15 milyon göçmen kökenli insan yaşadığı belirtilmiştir. 2013 yılında Alman nüfusu 80,2 milyon olarak hesaplanmış ve göçmen Türklerin bu nüfusa oranının yüzde 4 düzeyinde olduğu açıklanmıştır. Bu da Alman ve Türk hükümetleri arasında bazı dönemlerde istenmeyen krizler yaşansa bile iki ülke arasında geçmişe dayalı çok güçlü bağların olmasının bir kanıtı niteliğinde olmaktadır. Türkler, Almanya’da yaşayan en büyük göçmen grubunu temsil ettiğinden dolayı kriz kısa sürede aşılmış ve ilişkiler

sürdürülmüştür. Yöneticilerin bazı olumsuz gelişmeleri dikkate alarak karamsar tablo çizmelerindense bu gelişmelere odaklanmaları kuşkusuz ülke yararına olmuştur.

Türkiye ile Almanya arasındaki diplomatik ilişkilerin bu düzeye gelmesinin mimarları, Sultan II. Abdülhamit ile Kayser II. Wilhelm'in karşılıklı yaklaşımları olmuştur. İttihat ve Terakki yöneticileri de iki ülke arasındaki ilişkileri sürdürmek için büyük çaba sarf etmişlerdir. Türkiye ile Almanya köklü bir geçmişe sahip olduğu için son zamanlarda yaşanan önemli sorunlara rağmen iki ülke arasında ilişkiler kesilmemiştir. İki ülke arasında özellikle sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim ve turizm gibi farklı boyutlarda ilişkiler artarak devam etmiştir. İki ülke Dışişleri Bakanları düzeyinde "Stratejik Diyalog Mekanizması" çalışmaları 2013 yılında başlatılmıştır. 22 Ocak 2016 tarihinde Türkiye-Almanya üst düzey yöneticileri arasında gerçekleştirilen toplantıda, Hükümet Başkanları düzeyinde istişareler mekanizmasının iki yılda bir dönüşümlü olarak gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

3.2. Federal Almanya Cumhuriyeti Yasalarına Göre Yabancılar ve Vatandaşlık

Göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve vatansızlar olarak isimlendirilen yabancılar hakkında ilgili kurum ve uzmanlar tarafından değişik tanımlar yapılmıştır. 1892 yılında Cenevre Toplantısında açıklama yapan Devletler Hukuku Enstitüsü yabancı kavramını, bir devletin ülkesi içinde yer alan ve vatandaşlık konusunda hakkı olmayan insanlar şeklinde tanımlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü'nün göç terimleri sözlüğünde ise yabancı kavramı, belli devletler bakımından o devlet vatandaşı olmayan bireyler olarak tanımlamaktadır (Çiçekli, 2009, s, 64). AB istatistik kuruluşu Eurostat tarafından ise, vatansız kişiler ve vatandaşlığı belli olmayanlar da dâhil olmak üzere, yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmayan bireyler şeklinde tanımlamıştır.

Vatandaşlık kavramı, ülkesel ölçekte devlete siyasal bağımlılığı ifade eden ve bireyi bir dizi özel hak ve görevlerle bağlı bir yasal statüyle donatmak şeklinde tanımlanmıştır (Durgun, 2018, s, 173). Aybay (2008) tarafından vatandaşlık kavramı, bireyin belirli bir devletle arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bir bağ olarak tanımlanabilir. Temsil edilebilme ve siyasete katılma hakkına sahip olunabilen statü de vatandaşlık olarak tanımlanmıştır (Baylis & Steve 2001. Vatandaşlık ile yabancılar, ulus devlet sınırları içerisinde kimlik kazandığı gibi siyasal katılıma da katkı sağlamıştır (Polat, 2011 s.127-157). Dolayısıyla

vatandaşlık kavramı bir taraftan kişiler tarafından talep edilen haklar diğer taraftan da devletler tarafından verilen bir statü ve kimlik olarak gelişmiştir.

Vatandaşlık kavramı göçmen, mülteci, sığınmacı ya da vatansızlar açısından değerlendirildiğinde; bulunduğu ülkede yaşayan halkın sahip olduğu tüm haklara sahip olmak, siyasi temsil ve katılım hakkını elde etmek şeklinde tanımlanmıştır. Söz konusu kavram; geniş kapsamlı iş imkânlarından yararlanmak ve serbest dolaşımın önündeki engellerin kaldırılmasıyla birlikte ailesi ülke dışında ise aile birleşimi ya da aile üyelerinin de belli şartlarda ülkeye kabul edilmesinin temel şartı olmuştur. Vatandaşlık kapsamında bireyler, ülkede yaşayan yerli halklar ile aynı hak ve yükümlülükleri olan insanlar olarak yasalar önünde eşit kabul edilseler de bu durum vatandaş olabilmeleri için yeterli görülmemiştir. Dolayısıyla vatandaş, sadece devlete karşı ödevlerinin değil, haklarının da bilincinde olarak, siyasal yaşama etkin bir biçimde katılabilen aktif birey olarak tanımlanır (Durgun, 2018, s, 173).

Yabancıların buldukları ülke vatandaşlığına geçebilmeleri için bazı kurallar vardır. Bu kurallar, ülkelerin düzenledikleri hukuksal yapı ve haklara göre farklılıklar göstermiştir. Muhafazakâr politikaları benimseyen ülkeler vatandaşlığa geçişe kısıtlayıcı yaklaşımlarda bulunurken, liberal politikaları benimseyen ülkeler daha esnek kurallar uygulamışlardır. Dünyada bu yaklaşımlarla birlikte yabancıların vatandaşlığa geçişleri üç farklı şekilde gerçekleşmiştir. Birinci geçiş şekli; kişinin ebeveynlerinin sahip olduğu vatandaşlığı kazanması yani soy bağı ve etnik yapı esasına göre vatandaşlığa geçişi ifade eder. Muhafazakâr politikaları savunan ülkeler, bu esası benimsemişlerdir. İkincisi doğum yeri esasına göre vatandaşlığa geçiş şeklinde ifade edilmemiş olmakla birlikte liberal politikaları savunan ülkeler bu esası benimsemişlerdir. Üçüncüsü şekil ise, doğumdan sonra belli koşullarla kazanılan müktesep haklar esasına dayalı vatandaşlığa geçiştir.

Bir ülkenin vatandaşlık yasaları ile yabancıların vatandaşlığa geçişleri sonrası yaşam süreçleri birbiriyle yakından ilgilidir. Vatandaşlık, yabancıların entegre olmalarını destekleyen en önemli araçlardan biri olduğu gibi asimilasyon politikaların da bir parçası olarak kullanılır. Vatandaşlık, uygulamalarda entegrasyondan daha çok asimilasyonun bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda vatandaşlık, yabancıların buldukları ülkede elde ettikleri bir statü veya hak unsuruyla birlikte siyasal, sosyal

ve ekonomik alanda entegrasyonlarını ya da asimilasyonlarını sağlayan bir araç olarak kurgulanmıştır. Entegrasyon, bir ülkenin kendi vatandaşlarına sunduğu fırsatlara, göçmenlerin de eşit imkânlarla erişim sağlayabildiği süreç olarak tanımlanır (Aleksynska & Algan 2010). Dolayısıyla vatandaşlık politikaları, entegrasyonun ya da asimilasyonun tamamlayıcı unsuru olmuştur.

Alman Federal Cumhuriyeti, yabancıların vatandaş olma taleplerini, ilk başlarda muhafazakâr politikalar doğrultusunda katı kurallara bağlamıştır. 1913 yılında çıkarılan “Alman İmparatorluk Vatandaşlık Yasası”, Alman vatandaşlığını “Soy Bağı Esaslı” yani Alman ırkı koşuluna dayandırarak yabancıların vatandaşlığa geçişini zorlaştırmıştır. Çünkü bu yasaya göre bireyin Alman vatandaşı olabilmesi için anne-babası ya da ikisinden birinin Alman vatandaşı olması gerekir. Almanya’da vatandaşlığa geçiş oldukça ağır koşullara dayandırılmıştır. Başta göçmen Türkler olmak üzere yabancılar uzun yıllar Almanya’da yaşamalarına rağmen vatandaşlığa geçişte değişik zorluklarla karşılaşmışlardır. Bunun üzerine yasa üzerinde birkaç kez kısmi değişiklikler yapılsa da yapılan değişiklikler yabancıların vatandaşlığa geçişini kolaylaştırmamıştır.

Alman yöneticiler, ülkede yaşayan milyonlarca yabancıyı adeta görmemezlikten gelerek, çok uzun yıllar ülkenin bir “göç ülkesi” olmadığını savunmuş ve vatandaşlığa geçişte soy bağı esaslı koşulu ısrarla sürdürmüşlerdir. Alman Vatandaşlık Hukuku yasası (Staatsangehörigkeitsgesetz-StAG) aynı zamanda kural olarak çifte vatandaşlığı reddetmektedir. Ancak bu yasada köklü değişiklikler, 1999 yılında yapılmış ve yabancıların vatandaşlığa geçişinde reform niteliğini taşıyan bu yasa, 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yenilenen bu yasayla, Alman vatandaşlığına geçiş artık Soy Bağı Esası dışında bir de “Doğum Yeri Esaslı” kuralıyla da elde edilme olanağı getirilmiştir. Vatandaşlık Kanununun 4. maddesinin 3. fıkrasında belirtilen koşulları yerine getiren yabancı çocuklarının, doğrudan Alman vatandaşı sayılacağı ifade edilmiştir. Yasada belirtilen koşullar şu şekilde sırlanabilir;

- Çocuğun Almanya sınırları içerisinde doğmuş olması, (Almanya bayrağını taşıma hakkına sahip gemi ve uçak gibi araçlarda gerçekleşen doğumlarda buna dâhildir.)

- Ebeveynlerden en az birinin, yasal olarak en az sekiz yıl Almanya sınırları içerisinde ikamet etmesi,
- Sekiz yıl ikamet eden anne ya da babanın süresiz oturma hakkına sahip olması durumunda doğan çocukları Alman vatandaşlığını kazanma hakkını sahip olur.

Alman Vatandaşlık Hukuku yasası kapsamında belirlenen koşullara göre Alman vatandaşlığını kazanan çocuklar, aynı zamanda çifte vatandaş hakkını elde etmişlerdir. Bu durum 29. maddenin 1. Fıkrasında; 18 ila 23 yaşları arasına kadar devam edeceği ve bu süreden sonra iki vatandaşlıktan birini tercih etmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Aynı yasanın 29. Maddesinin 2. Fıkrasında, kişilerin diğer ülke vatandaşlığını tercih etmesi ya da 23 yaşını doldurduğu tarihe kadar her hangi bir tercihte bulunmaması durumunda Almanya vatandaşlığını kaybedecekleri ifade edilmiştir. Yabancıların daha önce Alman vatandaşlığını elde etmeleri oldukça zor olduğu için bu yasal düzenleme büyük kolaylık sağlamış ve vatandaşlığa geçişleri hızlanmıştır.

Yeni yasada yer alan doğum yeri esasına göre Alman vatandaşlığını kazanmayan yabancılar, farklı yollarla da vatandaşlık kazanabilme olanaklarına sahip olmaktadır. Bir yabancı, Alman Vatandaşlık Yasasınının 10. Maddesinde belirtilen koşulları yerine getirerek vatandaşlığa müracaat ederse ilgili kurum bu başvuruyu reddetme hakkına sahip olmadığı gibi gerekeni yerine getirmek zorunda olmaktadır. Alman vatandaşlığa geçişte aranan koşullar şöyle sıralanmıştır;

- Bu yasanın 10. Maddesinin 1 fıkrasında yabancıların sekiz yıldan beri Almanya’da kesintisiz ikamet etmiş olması gerektiği ifade edilmiştir (daha önce 15 yıl ikamet etme koşulu aranırdı). Bir entegrasyon kursuna katıldığına ve başarılı olduğuna dair Federal Göç ve Mülteci Dairesinden bir belge alanlar için süre 7 yıldır. Ancak 2007 yılında yapılan düzenleme ile bu süre 6 yıla düşürülmüştür. Yabancıların eş ve çocuklarının Alman vatandaşlığa geçişlerinde bu sürenin doldurulma şartı aranmaz.
- Bireylerin eşi ve çocuklarını da Alman vatandaşlığına geçirmek istediğinde başvuru esnasında; eşinin, Almanya’da en az dört yıllık bir süre geçirmiş olması, altı yaşından büyük çocukların üç yıllık bir süre, şayet altı yaşından küçükse hayatının yarısını Almanya’da geçirmeleri yeterlidir.
- Bir Alman vatandaşı ile evli olanlar yasal olarak en az beş yıl ikamet etmesi,

- Mülteci başvurusu kabul edilenler ya da Alman devletinin koruması altında bulunanlar altı yıl ikamet etmesi.
- Altmış yaşı üzeri yabancılar ise en az on iki yıl Almanya’da ikamet etmesi,
- Süresiz oturma müsaadesine sahip olması,
- Yeterli derecede Almanca dil bilgisine sahip olması,
- Anayasal düzene bağlılık belgesinin imzalanması, ülkenin özgürlükçü, demokratik anayasal düzenine uyacağına ve bu düzeni bozacak davranışlarda bulunmayacağına dair taahhütte bulunulması gerekir. 16 yaşından küçük olanlarda ve fiili ehliyeti bulunmayanlarda bu şart aranmaz.
- Şayet geçmişte temel özgürlükçü demokratik düzeni bozacak eylemlerde bulunulmuşsa, bunun bir daha tekrarlanmayacağına inandırıcı bir şekilde kanıtlanması,
- Kendisi ve ailesi için yeterli bir konuta ve yeterli bir gelire sahip olması. Başvuruda bulunan kişinin ve vatandaşlığa geçirmek istediği yakınlarının geçimini temin edebiliyor olabilmesi, bunların bir sosyal yardım veya “Hartz IV”den yararlanmaması, başvuru esnasında ilgili kurumun belirlediği bir süre (öncesi ve sonra) sosyal yardım almamış ve almayacağına dair inandırıcı olması,
- Alman yasaları ve sosyal sistemine ilişkin soruların yer aldığı vatandaşlık testini geçebilmesi,
- Entegrasyon kursu sertifikasını (Zertifikat Integrationskurs) alabilmiş olması,
- Başvuruda bulunanların mevcut vatandaşlıklarını kaybedeceklerini ve geri almayacaklarını kabul etmesi aranan şartlardır.

Bireylerin vatandaşlık alabilmeleri için gerekli olan “Entegrasyon Kursu Sertifikası” alabilmek için iki yıllık bir zaman sürecinde, altı yüz saat Almanca dil dersleri alması gerekmiştir. Bununla birlikte Almanya’nın genel yapısını daha iyi tanıyabilmek için altmış saat ülkenin tarihi, kültürü, sosyal hayatı, çalışma koşulları ve yasal hak ve sorumlulukları hakkında dersler alınması gerekir. İlgili dersler alındıktan sonra başarılı olanlara sertifika verilmektedir. Bununla birlikte yabancılar “vatandaşlık testi” başlığıyla otuz üç soruluk bir teste de tabi tutulmuşlardır. Vatandaşlık testi, temelde demokratik bir toplumda yaşamak, insan ve toplum ilişkileri gibi konular üzerine hazırlanmış sorular içerir. Testte yer alan soruların içeriği farklı kültürlere uygun olmadığı için tartışmalara neden olmuştur.

Tablo 14. Avrupa ülkelerinde yasal oturma süresine bağlı vatandaşlığı kazanma (Yabancılar ve Mülteciler)

Ülkeler	Yabancılar için yasal oturma izni	Mülteciler için yasal oturma izni	Vatandaşlık için aranan temel şartlardan bazıları	
1	Almanya	8 yıl	6 yıl	- Yeterli düzeyde Almanca bilmek, - Yeterli bir konut ve gelire sahip olmak, - Sosyal yardım almıyor olmak, - Vatandaşlık testini geçebilmek, - Entegrasyon kursu sertifikasını alabilmek,
2	Türkiye	5 Yıl	(Ayrı bir uygulama yok)	- Yeterli düzeyde Türkçe bilmek, - Yeterli gelir ve meslek sahibi olmak, - İyi ahlak sahibi olmak, - Tehlike teşkil eden bir hastalığı bulunmamak, - Kamu düzene engel bir hali bulunmamak - (İstisnai durumlarda da vatandaşlık alınabilir.)
3	İsviçre	10 yıl	Ayrı bir uygulama yok	- Ülkede konuşulan resmi dillerden birinde yeterlilik, - Son üç senede sosyal yardım almıyor olmak, - İsviçre toplumsal yaşamına entegre olmuş olmak
4	İspanya	10 yıl	5 yıl	- Yeterli düzeyde İspanyolca bilmek - İspanya toplumuna entegre olmak, - İspanyol kültürü ve yasaları sınavını geçmek
5	İtalya	10 yıl (AB vatandaşlar için 4 yıl)	5 yıl	- Son 3 senedeki gelir bilgisi, - Sabıka kaydı olmaması - (Dil yeterliliği, Ülke bilgisi ve Entegrasyon şartları yoktur)
6	Danimarka	9 yıl	8 yıl	- Yeterli düzeyde Danca bilmek, - Yeterli ve sabit bir gelire sahip olmak, - Son bir yıldır sosyal yardım almamış olmak, - Vatandaşlık ve tarih sınavını geçmek, - Ülke ve toplumu hakkında bilgi sahibi olmak
7	Yunanistan	7 yıl	3 yıl	- Yeterli düzeyde Yunanca bilmek, - Ekonomik ve sosyal hayata entegre olmak, - Siyasete aktif katılım sağlayabilecek olmak, - Son 10 yılda herhangi bir suça karışmamış olmak,
8	Fransa	5 yıl	Muaf	- Yeterli düzeyde Fransızca bilmek, - Fransız kültürü ve toplumuna entegre olmak - Sabit ve düzenli gelire sahip olmak, - Vergilerini düzenli ödüyor olmak
9	İngiltere	5 yıl	6 yıl	- Yeterli düzeyde İngilizce, - "İngiltere'de yaşam" (vatandaşlık) testini geçmek, - Yasadışı giriş yapıldıysa 10 yıl süresince vatandaşlığa başvuru yasağı
10	Belçika	5 yıl	5 yıl	- Ülkede konuşulan resmi dillerden birinde yeterlilik, - Sosyal ve ekonomik uyumu sağlamış olmak, - 400 saat Mesleki eğitim, - Son 5 yılda 468 gün çalışmış olmak
11	Avusturya	5 yıl	6 yıl	- Yeterli düzeyde Almanca bilmek, - Yeterli ve sabit bir gelire sahip olmak, - Avusturya'nın demokratik düzeni ve tarihi ile ikamet edilen Eyalet hakkında temel bilgiler
12	İsveç	5 yıl	4 yıl	- Yabancılar için yasal oturma izni - Sabıka kaydının olmaması - (Dil yeterlilik, ülke bilgisi ve entegrasyon şartları yoktur)

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Ankara, ISSN 2149-5548, Cilt:3 Sayı:1. s,47-48.

Düzenlenen yeni Alman vatandaşlık hukukuyla yabancıların vatandaşlığa geçişi kolaylaşmıştır. Vatandaşlığa geçişin kolaylaşması ile bir taraftan ülke sınırları içerisinde dünyaya gelen çocuklar doğrudan vatandaşlığa geçişi sağlandığı gibi diğer taraftan koşulları yerine getirenlerde vatandaşlığa geçişleri hızlanmıştır. Yapılan araştırmalara göre 2000-2012 yılları arasında Almanya’da dünyaya gelen 9 milyon çocuktan sadece yüzde 5’i belirtilen şartları yerine getirerek Alman vatandaşlığı almıştır (DESTATIS, 2016). Bu yasadan yararlanarak göçmen Türklerin Alman vatandaşlığa geçiş oranı günümüzde yüzde 30’un üzerine çıkmıştır.

Tablo 15. Alman Vatandaşlığına Geçen Göçmen Türklerin Sayısı

Yıl	Alman Vatandaşlığına Geçen Göçmen Türk Sayısı	Yıl	Alman Vatandaşlığına Geçen Göçmen Türk Sayısı
1991	3.529	2005	32.661
1992	7.377	2006	33.388
1993	12.915	2007	28.861
1994	19.590	2008	24.449
1995	31.578	2009	24.647
1996	46.294	2010	26.192
1997	42.240	2011	28.103
1998	59.664	2012	33.246
1999	103.900	2013	27.970
2000	82.812	2014	22.463
2001	76.573	2015	19.695
2002	64.631	2016	16.290
2003	56.244	2017	14.984
2004	44.465	2018	16.700
Toplam:		1.001.461	

Kaynak: DESTATIS, (Erişim tarihi:2019).

Tablo 15’te görüldüğü üzere 1990 yılı ve öncesinde Almanya vatandaşlığına geçen göçmen Türklerin sayısı oldukça düşüktür. 1991 yılında toplamda sayıları milyonlarla ifade edilirken sadece 3.529 kişi vatandaşlığa geçebilmesi, yasal engellerden kaynaklanmıştır. Çünkü istisnalar dışında 2000 yılına kadar vatandaşlığa geçiş koşulu (istisnalar dışında) soy bağına dayalıdır. Yasal engelleri aşabilmek için büyük çaba sarf ederek her geçen gün daha fazla göçmenin vatandaşlığa geçmiştir. 2000 yılında yasada yapılan değişiklikle doğum esasını da getirmeleri vatandaşlığa geçişleri daha da hızlandırmıştır. Tablo 15’te 1 milyon civarında görülmesine ilgili dairenin farklı nedenlerle hesaplama dışında tuttuğu kişilerde eklenildiğinde toplamda 1,4 milyonun üzerinde vatandaş olduğu görülmüştür.

3.3. Alman Yöneticilerin Yabancılara Bakış Açısı

Almanya, modern devlet yapısına sahip gelişmiş ülkelerden birisi olmuştur. Modern devlet, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, adalet, eşitlik, özgürlük gibi toplumdaki farklı kesimlerin hukukunu yakından ilgilendiren alanlardaki yönetsel yaklaşımlar bakımından modern öncesi devletlerden ayrılır. Modern devlette yöneticilerin, düzene göre değil yasalara göre hareket etmeleri, ayırım yapmadan toplumun tüm kesimini kucaklamaları beklenmiştir. Yöneticilerin ayrıca kurumsal ve idari hizmetlerde ülke sınırları içerisinde yaşayanlara eşit olanak sunmaları, etnik, dinsel ya da kültürel farklılıklardan dolayı dışlayıcı davranışlardan uzak durmaları beklenir. Vatandaşlık genelde ülke sınırları içerisinde doğmakla kazanılmakta ve 2000 yılına kadar Almanya’da kan-soy bağına göre vatandaşlık kazanılmıştır. Ancak devletin koruması ülke sınırları içerisinde bulunan herkese, ister vatandaşı olsun ya da olmasın uygulanmıştır (Durgun, 2018, s. 46-51).

Modern ülkeler, vatandaşlarının hukukunu anayasal güvenceyle korumuşlardır. Gelişen olaylara göre ihtiyaç duyulduğunda bazen yasal düzenlemeler yapılmıştır. Almanya, kendi vatandaşlarının hukukunu korumak için 1913 yılında çıkardığı yasayı, görülen lüzum üzerine 1999, 2005, 2007 ve 2014 yıllarında düzenlemeler yapmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri II. Dünya savaşıdan sonra yoğun göç almasına rağmen siyasi yöneticilerin, ülkenin bir göçmen ülkesi olmadığı ısrarlarından doğan yasal boşluklardır. Güvenilir verilere göre, ülkede 8 milyona yakın göçmen bulunmasına rağmen, en büyük seçmen kitlesine sahip ve en uzun süre iktidarda bulunan CDU’nun önemli simalarından İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble’nin 2006 yılında katıldığı bir kongre konuşmasında, Almanya’nın göçmen ülkesi olmadığını söylemesi, bazı yöneticilerin göçmenleri görmemezlikten geldiğinin kanıtı olmuştur (Der Tagesspiegel, 2016).

CDU Genel Başkanı Angela Merkel, Başbakanlık dönemlerinde, partili yönetici ve tabanın önemli bir kesiminin göçmenler hakkındaki mesafeli duruşuna rağmen olumlu politikalar geliştirmiştir. 25 Mayıs 2004 tarihinde SPD’li Başbakan Schröder hükümeti ile muhalefetin uzlaşmasıyla çıkartılan “Göç Yasası” (Zuwanderungsgesetz – ZuWG), 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş ve “Yabancılar Kanunu” yürürlükten kaldırılıp yerine “Göçmen Kanunu” ikame edilmiştir. Merkel 2005 yılında

seçimleri kazanarak başbakan olduktan sonra göçmenleri yakından ilgilendiren “Alman vatandaşlık hukuku”nda önemli yasal değişiklikler yapmıştır.

Genel Eşit Muamele Kanunu (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz-AGG) 2006 yılında yürürlüğe girmiştir (AGG, Erişim tarihi, 2016). Bu yasa; göçmen, mülteci ve vatansızların haklarını savunmakla birlikte iş dünyası ve sivil toplum kuruluşlara yönelik olası ayrımcılıkları önlemek amaçlanmıştır. AGG yasasıyla devlet; etnik köken, dini inanç ve cinsiyet ayrımcılığı gibi unsurlarla mücadele edebilmek için “Ayrımcılıkla Mücadele Ofisi” (Die Antidiskriminierungsstelle des Bundes-ADS) kurmuştur. CDU hükümetinin çıkardığı yasalar ile İkamet Kanunu ve Göç Kanunu birleştirilmiştir. Bu yasalarda aynı zamanda yabancıların ülkeye girişi, oturma hakkı, çalışma izni, aile birleşimi ve yurt dışı edileme koşulları gibi birçok konu hakkında önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Şansölye Merkel, Almanya'nın göçmenler lehine olan politikalarını daha da geliştirmiştir. AB ülkeleri dışında Almanya'da yaşayan yabancı ebeveynlerden dünyaya gelen çocukların doğumla Alman vatandaşlığı kazanmasından sonra, 21 yaşında iki vatandaşlık arasında seçim yapmaları istenmiştir. AB ülke vatandaşlarının doğumla Alman vatandaşlığı kazanmasından sonra tercih yükümlülüğü getirilmemesi ve çifte vatandaşlık hakkı verilmesi, Alman Anayasasının 3. maddesinde yer alan “tüm insanların yasalar karşısında eşittir” ilkesine aykırı olduğu için, yürürlükten kaldırılmıştır. 2014 yılında çıkarılan yasa ile yabancı-göçmen çocuklarının çifte vatandaş olmalarına olanak sağlanmıştır. Göçmenler lehine yapılan yasal düzeltmelerde Merkel'in yaklaşımları etkili olmuştur.

CDU Kasım 2014 yılında düzenlediği bir konferansta Almanya'nın çok iyi bir entegrasyon ülkesi olabileceği üzerinde durulmuştur. Haziran 2015'te ise Almanya'nın aynı zamanda bir göçmen ülkesi olduğu belirtilmiş (Frankfurter Allgemeine, 2014-2015) ve göçmenler hakkındaki yaklaşımını ortaya koymuştur. 2015 yılından itibaren Almanya'ya göç eden göçmenler ve mültecilerin sayısının artarak devam etmiştir. Bu durumda Merkel'in mülteci yanlısı söylem ve politikaları, Almanya'nın eskiden beri sürdürdüğü yabancı karşıtı politikalarının yumuşamasına neden olmuştur. Merkel bu politikalarından dolayı, başta kendi partisi CDU ve Bavyera eyaletinde uzun yıllar koalisyon ortağı olan CSU partisi olmak üzere, İslam

ve yabancı düşmanı PEGİDA-(Patriotische Europäer Gegen Die Islamisierung des Abendlandes-Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar) ve AfD (Alternative für Deutschland-Almanya için Alternatif Partisi) tarafından yoğun eleştirilmiştir. Ancak tüm bu baskılara rağmen Merkel bu yöndeki politikalarını sürdürmüştür.

Tablo 16. Avrupa ülkelerinde ikamet eden göçmenlerin dağılımı

	Ülke	Sayı
1	Almanya	7.011.811
2	İngiltere	5.047.653
3	İtalya	4.922.085
4	İspanya	4.677.059
5	Fransa	4.157.478
6	İsviçre	1.936.412
7	Belçika	1.264.427
8	Avusturya	1.056.782
9	İsveç	687.192
10	Lüksemburg	248.914
11	Polonya	101.204

Kaynak: Avrupa İstatistik Ofisi, (Erişim tarihi: 1 Şubat 2016)

3.4. Alman Yasalarında Çifte Vatandaşlığa İzin Veren Haller

1913'te çıkartılan ve 2000 yılına kadar devam eden İmparatorluk ve Devlet Tabiiyeti Yasası (Reichs und Staatsangehörigkeitsgesetz-RuStAG), prensip olarak çifte vatandaşlığa sıcak bakmamıştır. İmparatorluk ve Devlet Tabiiyeti Yasası, özellikle göçmen Türkler ve yabancıların Alman vatandaşlığına geçmesi durumunda kendi ülke vatandaşlığından çıkmalarını zorunlu hale getirmiştir. Ancak bazı istisnai durumlarda çifte ya da çoklu vatandaşlığı kabul etmiştir. Bu yasanın 25. maddesinin 2. fıkrasına göre; Alman vatandaşı olanlar, Alman mercilerinden izin almadan başka bir ülkenin vatandaşlığına geçmeleri durumunda kendi ülke vatandaşlıklarını kaybetmişlerdir. İlgili mercilerden izin aldıktan sonra başka bir ülkenin vatandaşlığına geçmeleri durumunda ise, Alman vatandaşlığını korumuşlar yani çifte vatandaş olabilmişlerdir.

İmparatorluk ve Devlet Tabiiyeti Yasasınının 25/1 maddesine göre; Almanya Federal Devleti sınırları içerisinde bir ikametgâhı ya da meskeni bulunan vatandaşlar, başka bir ülkenin de vatandaşlığını kazanmaları durumunda, Alman vatandaşlıkları

ellerinden alınmıştır. Yurtiçi Şartı olarak alınan bu hüküm sayesinde başta göçmen Türkler olmak üzere çok sayıda yabancı, Alman vatandaşlığını kazanmak için çıktığı eski vatandaşlıklarına tekrar geri dönmüş ve çifte vatandaşlığa sahip olabilmişlerdir. Yetkili merciler, yabancıların Alman vatandaşlığına geçildiği esnada kişinin tekrar eski vatandaşlığına dönme amacı içerisinde olduğunu gerekçe gösterdiklerinde vatandaşlık hakkını geri almaları mümkün olabilmıştır. 2000 yılında yürürlüğe girmiş olan yeni Alman Vatandaşlık Yasası (Staatsangehörigkeitsgesetz-StAG) ile bu tür çifte vatandaşlığın önüne geçilmiş ve yaklaşık 50.000 Türk asıllı Alman vatandaşın Alman vatandaşlıkları ellerinden alınmıştır (Renner, 2005, s. 137-231; Uslucan 2005, s.115).

3.4.1. Soy bağı esasına göre çifte vatandaşlık

Ebeveynlerinden biri Alman olan çocuklar, Alman vatandaşlığını doğrudan kazanmışlardır. Ebeveynlerden birinin birden fazla vatandaşlığı varsa sahip oldukları vatandaşlık hakkına çocukları da doğrudan sahip olabilirler. Soy bağı esasına göre elde edilen çifte ya da çoklu vatandaşlık hakkıyla süreklilik kazanmışlardır. Dolayısıyla Alman çocuklarının belli bir yaşa geldikten sonra vatandaşlıklar arasında tercih yapma zorunluluğu bulunmamış olmakla birlikte farklı vatandaşlıkları hakkında ayrıca bir işlem yapmaya da gerek duyulmamıştır. Bu bağlamda AB üyesi ülkeler ya da İsviçre vatandaşı olanlar da Alman çocukları gibi Alman vatandaşlığı kazanarak çifte vatandaş olmuşlardır. Çifte vatandaş olabilmeleri için kendi ülke vatandaşlığından çıkmalarına gerek olmamıştır. Ancak bunların dışında Almanya’da yaşayan yabancı uyruklulara bu haklar tanınmamıştır.

3.4.2. Doğum yeri esasına göre çifte vatandaşlık

2000 yılında yürürlüğe giren Doğum Yeri Esası ile Alman vatandaşlık hukukunda reform niteliğinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu yasaya göre Alman olmayan ancak 2000 yılı ve sonrası Almanya’da doğan çocuklar, belirli şartlar doğrultusunda çifte vatandaşlık hakkına sahip olacakları ifade edilmiştir. Doğum Yeri Esasına göre çifte vatandaşlık süresiz olmamakla birlikte birey 21-23 yaşına kadar Alman vatandaşlığı ile birlikte sahip olduğu diğer ülkelerin vatandaşlığını koruyabilmişlerdir. 21-23 yaşından sonra ülke vatandaşlığı hakkında tercih yapılması zorunlu olmakla birlikte “Opsiyon Modeli” olarak da adlandırılan bu zorunluluk, belli çevreler tarafından eleştiriye neden olmuştur.

2014 yılında Alman Vatandaşlık Yasasında yapılan son değişiklikle çifte vatandaşlık için yeni koşullar belirlenmiş ve yasa 2015 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre, 1990 yılından sonra Almanya’da doğanlar belirlenen koşulları yerine getirdikleri takdirde Alman ve diğer ülke vatandaşlıkları arasında tercih yapma zorunluluğundan kurtularak çifte vatandaş olabileme olanağına kavuşmuşlardır. Yapılan düzenlemeyle çifte ya da çoklu vatandaşlık süresiz hale gelmiştir. 1990 yılı ve öncesi doğanlar ise doğum yeri esaslı koşullarından farklı koşulları yerine getirdikleri takdirde kendi vatandaşlıklarını kaybetmeden çifte yani çoklu vatandaşlık hakkını elde edebilmişlerdir.

Vatandaşlık yasasının 29. maddesinin 5. fıkrasında belirtilen koşullara göre doğumla çifte vatandaşlığı kazanmış olan yabancıların 21-23 yaşına kadar aşağıdaki şartlardan birini yerine getirmeleri durumunda çifte vatandaşlıkla süresiz hale gelmiştir. Bu yasaya göre;

- Sekiz yıl boyunca Almanya’da ikamet etmiş olunması,
- Altı yıl boyunca Almanya’da bir okula gitmiş olunması,
- Almanya’da bitirilmiş bir okul diplomasına ya da meslek eğitimine sahip olunması gerektiği vurgulanmıştır.

1990 sonrası “Almanya doğumlu” olan ve eski yasaya göre 23 yaşına gelmeden önce opsiyon modeli gereğince tercih yaparak çifte vatandaşlığı kaybedenler, vatandaşlık yasasında (29/5) reform niteliğinde yapılan yeni düzenleme ile birlikte opsiyon zorunluluğundan muaf oldukları için yeniden çifte vatandaşlık hakkına kavuşabilmişlerdir. Yeniden çifte vatandaşlık hakkına sahip olabilmeleri için ilgili ülkenin yetkili mercilerine başvurarak kaybettikleri ikinci vatandaşlığı yeniden talep etmeleri gerekir. Bu durumda Alman yetkililer, opsiyon modelinden muaf kişilerin çifte vatandaşlığından dolayı Alman vatandaşlığına müdahale edememişlerdir. Yeni yasadaki zorunlu tercih ile Alman vatandaşlığını kaybedenler de ilgili mercilere müracaat ederek yeniden Alman vatandaşlığını kazanmışlardır.

1. Yılında Alman Vatandaşlık Yasasına göre;
1. 1990 sonrası Almanya’da doğmuş olanlar,

2. Almanya’da doğmuş olmakla birlikte belirtilen süreden daha az Almanya’da yaşadktan sonra bir başka ülkeye taşınıp yaşamını orada sürdürenler,
3. Almanya’da altı yıl süreyle bir okula gitmediği gibi, Almanya’da bitirmiş olduğu bir okul diplomasına sahip olmayanlar opsiyon modelinden muaf sayılmadıkları için Alman vatandaşlığını doğum ilkesi dışında alanlara uygulanan kuralların aynısı bunlara da uygulanmıştır.

3.4.3. İstisna durumlarda çifte vatandaşlık (Talep yoluyla)

Alman vatandaşlık kanununda yapılan yeni düzenlemeye göre, vatandaşlığa müracaat eden yabancıнын önceki vatandaşlığını ya terk etmesi ya da kaybetmesi gerekir. [10/1(1),4]. Ancak yabancıların sahip oldukları vatandaşlığı terk etmesinin mümkün olmadığı veya çok ağır şartlar altında mümkün olabileceği durumlarda istisnai bir hüküm öngörülmüştür. Yabancılara, Alman Vatandaşlık Yasa’nın 12. Maddesinin 1. Fıkrasına göre çifte vatandaşlığa izin verilmiştir. Yasaya göre;

- Yabancıнын geldiği ülkenin hukuku, kişinin vatandaşlıktan çıkmasına izin vermemesi (12/1(2),1), buna hukuki imkânsızlık denir.
- Yabancı, vatandaşı olduğu ülke tarafından vatandaşlıktan çıkma isteğinin sürekli reddedilmesi (12/1(2),2), buna fiili imkânsızlık denir.
- Yabancı geldiği ülke vatandaşlığından çıkması çok ağır şartlara bağlanmışsa veya kurallara tam olarak uygun yapılan çıkma talebi yabancı ülke tarafından uygun bir süre içerisinde karara bağlanmamışsa (12/1(2),3),
- Yabancıнын, yaşlı (60 yaş üzeri) olması sebebiyle vatandaşlığından çıkması zor ise (12/1(2),4),
- Yabancıнын, vatandaşlıktan çıkması ile ekonomik durumu veya malvarlığı hakları açısından ağır zararların (sınır 10.225 Euro) doğmasına neden olacaksa (12/1(2),5),
- Yabancıнын, 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Statüsü Hakkındaki Antlaşmanın 28. paragrafına uygun seyahat kimliğine sahip ise (12/1(2),6), çifte vatandaşlığa geçişine izin verilmektedir (II. Einzelbegründung, DB. Wahlperiode, Druksache 14/533)

- Bu sayılan istisnalar dışında, devletler umumi hukukundan kaynaklanan antlaşmalarda da istisnalar öngörülmüştür (12/3).

Alman Vatandaşlık Yasası'nda, yabancıların çifte vatandaşlık hakkını elde etmelerine yönelik ayrımcılık yapıldığı durumlar da vardır. Yasanın 12. maddesinin 2. fıkrasına göre, yabancıların Avrupa Birliğine üye ülkelerden birinin vatandaşı olması durumunda veya yabancılar İsviçre vatandaşlığına sahip ise, istisnai durum olmadan da çifte vatandaşlığına izin verilir. Çıkarılan yeni yasalardan anlaşıldığı üzere, yabancı yetişkinlerin çifte vatandaşlığı AB ülkeleri ve İsviçre hariç sınırlı bir şekilde kabul edilmiştir. Yetişkin olmayanlar için ise geçici bir süreye yani 21-23 yaşına gelene kadar kabul edilmekte ve bu yaştan sonra iki vatandaşlık arasında tercih yapma koşulu getirilmiştir.

Almanya'da yaşayan yabancıların büyük çoğunluğunu göçmen Türkler oluşturmuştur. Bundan dolayı Türk Devleti Almanya'da yaşayan vatandaşlarının Alman vatandaşlığına geçişlerini desteklemek amacıyla, 29-05-2009 tarihinde yürürlüğe koyduğu 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. Maddesi gereğince "Mavi Kart" uygulamasını başlatmıştır. Yapılan bu düzenleme ile Türk vatandaşlığından izin alarak çıkan kişiler, daha önce istisnai durumlar hariç Türkiye'de sahip oldukları haklarını kaybetmek istememiştir. Ancak Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler; Türkiye'de taşınmaz mallar, miras hukuku gibi konularda sorunlar yaşayacakları endişe duymuşlardır. Türkiye'deki ilgili mercilerin önemli bir kesiminin mavi kart uygulaması hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanan sorunlar yüzünden, istenilen sonuçlar elde edilememiştir. Söz konusu durum Alman vatandaşlığına geçenlerin yeniden Türk vatandaşlığına geçme isteklerini artırmış, bu da çifte vatandaşlığı tetiklemiştir (Şenol, 2005, s. 231).

3.4.4. Göçmen Türklerin Alman vatandaşlığına geçişleri

Alman hükümetinin 2007 yılında yürürlüğe koyduğu ve hala devam eden, Almanya dışında yaşayan eşin aile birleşimi kapsamında Almanya'ya getirilmesi için vize başvurusunun ön koşullardan biri olan dil sertifikasıdır. Dil sertifikalarının ülkelere göre farklı uygulamalara tabi tutulması tepkilere neden olmuştur. Türkiye'den getirilecek eşin, Goethe Enstitüsü'nden "Almanca A1 seviyesinde dil sertifikası" alması zorunlu koşullar arasında yer almıştır. Almanya'ya getirilmek istenen eşin

belirtilen kursa belli bir ücret karşılığında devam etmesi ve sonunda yapılan sınavda da başarılı olması sonucunda Almanya'ya gitmişlerdir. Kursa devam edenlerin önemli bir kısmı sınavlarda başarısız olduğundan dolayı genellikle aile birleşimi gerçekleşmemiştir. 2013 yılında dil sertifikasına devam eden katılımcılardan 12.828 kişi ve 2014 yılında katılımcılardan 12.448'i sınavda başarısız oldukları için Almanya'ya gidememişlerdir (Tauscher, 2016 s. 13-14).

Avrupa Adalet Divanı (AAD), AB'nin 2003 yılında kabul ettiği aile birleşimi hakkındaki yönergesini dikkate alarak, 2014 yılında bir karar almıştır. Alınan bu kararda; ABD, AB ülkeleri, Andorra, Avustralya, Brezilya, El Salvador, Güney Kore, İsrail ve Japonya vatandaşlarının aile birleşiminde zorunlu tutulmayan dil sertifikası sınavının Türk vatandaşlarına uygulanmasının uygun olmadığı karara bağlamıştır. AAD'nin aldığı bu karara İçişleri Bakanlığı gibi CDU yöneticilerinin bir kısmı mesafeli yaklaşırken, SPD Dışişleri Bakanlığı ise, karara uyacaklarını beyan etmiştir. Ancak Alman Federal hükümeti gerekli yasal düzenlemeyi yapmadığı için, konsolosluklar hala AAD'nin almış olduğu karara uymayarak, aile birleşimi için vize başvurularında dil sertifikası talebinde ısrar etmiştir.

Alman Devleti'nin aile birleşiminde uyguladığı çifte standart, her üç eşten birisinin kavuşmasını engellemiştir. Mağdur olan bu eşler, dil testinde başarılı olabilmek için her defasında kurs ve sınav ücreti ödemek zorunda kalmışlardır. Goethe Enstitüsü tarafından yapılan bir sınava ödenen ücret 300 Türk lirası olmuştur. Bununla birlikte kurs ücreti ve diğer masraflarda eklenince eşlerin yaşadıkları sorunlar ortaya çıkmıştır. Aile bütünlüğünün korunması ve sürdürülebilmesi için, eşlerin ve çocukların birlikte yaşaması gerekir. Aile birleşiminin engellenmesi kabul edilebilir bir durum olmamıştır. Bu yaklaşımlar, AAD'in almış olduğu kararlara aykırı, çifte standartlı ve siyasi kararlardır. Söz konusu yaklaşımlar, Alman Anayasasının 3. Maddesine bütün insanların yasalar karşısında eşit olduğu kuralı ile 2006 da çıkartılan "Genel Eşit Muamele Kanunu (AGG)" ilkelerine aykırı özellik gösterir. Brezilya, Güney Kore gibi ülke vatandaşları aile birleşimi başvurularında uygulanan prosedürlerin aynısı Türkiye'den gelecek eşlere de uygulanması Alman devletinin AGG kanununa uygun yaklaşım olacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA İŞGÜCÜ GÖÇÜ VE ENTEGRASYONDA YAŞANAN SORUNLAR

4.1. Göç Alan ve Göç Veren Ülke Türkiye

Tarihsel bir gerçek olan göç, Türkiye'yi uzun süre doğrudan veya dolaylı yönden etkilemiştir. Türkiye'nin, Asya ile Avrupa kıtaları arasında önemli transit geçiş güzergâhında bulunması sonucunda farklı din, dil ve etnik yapıda olan çok sayıda topluluklar farklı tarihlerde bu coğrafyaya göç etmişlerdir. Aynı zamanda verimli ekolojik yapıya sahip olması ve bu topraklar üzerinde asırlarca hüküm süren Osmanlı Devletinin yabancılara karşı hoşgörülü davranmasından dolayı da göçler yaşanmıştır. Türkiye'deki Ekonomik sıkıntılar, yönetsel baskılar ve sosyal refah gibi nedenlerden dolayı da yurtdışına çok sayıda vatandaşımız göç etmiştir. Bu durum Türkiye'nin hem göç alan hem de göç veren bir ülke olduğunu ortaya koymuştur.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra; Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Bosna, Kosova, Makedonya gibi ülkelere gelen göçmenler göç etmiştir. Irak, Afganistan, Pakistan ve Suriye gibi ülkelere kimileri savaştan kaçan, kimileri de ekonomik ya da insan haklarından kaynaklanan sıkıntılardan kurtulmak amacıyla çok sayıda insan kitleler halinde göç etmişlerdir. Bunlardan bir kısmı Türkiye'ye yerleşmeyi amaçlarken, bir kısmı ise Türkiye üzerinden Avrupa'ya ya da diğer gelişmiş ülkelere göç etmeyi planlamışlardır.

Türkiye'ye göç edenlerin sayısal çoklukları siyasi, sosyal, kültürel ve yönetsel sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1960 yılı sonrasında da işgücü amacıyla ülke dışına çıkan ve sayıları milyonlara varan göçmen Türklerde ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Göçmenler önemli katkılarda bulunmalarına rağmen, buldukları ülkelere yaşamış oldukları sorunlardan dolayı ülkede gündem oluşturmuşlardır.

4.1.1. Osmanlı döneminden günümüze göç hareketleri

Osmanlı döneminden günümüze kadar Türkiye'ye yapılan başlıca göç hareketlerinin tarihleri Tablo 17'de gösterilmiştir;

Tablo 17. Osmanlı Devletinden günümüze Türkiye'de göçmen, Mülteci, Sığınmacı sayısı

Yıl	Göç Edilen Ülke	Sayı
1492	İspanya	On binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı Devleti topraklarına getirilmiştir.
1709	İsveç	Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı Devletine sığınmıştır.
1718	Macaristan	Pasarofça Antlaşmasının ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı Devletine sığınmıştır.
1841	Polonya	Polonya İhtilalinin liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin Osmanlı Devletine iltica etmiştir.
1858-1864	Kafkasya	Rus kaynaklarına göre yaklaşık 493.000 Müslüman Kafkas nüfusun Osmanlı Devletine sığınmıştır.
1864	Rusya	Rus ordusundan kaçan yaklaşık 1 milyon Kafkas nüfusun Osmanlı Devletine kabul edilmiştir (Çerkez Sürgünü).
1917	(Bolşevik Uygulamaları)	Bolşevik İhtilalinin ardından Vrangeli'nin yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlıdan koruma talep etmiştir.
1923-1945	Balkanlar	Balkanlardan 800 bin kişi göç etmiştir.
1933-1945	Almanya	Almanya'dan 800 kişi göç etmiştir.
1988	Irak	Irak-Halepçe katliamından sonra Irak'tan 51.542 kişi göç etmiştir.
1989	Bulgaristan	Bulgaristan'dan 345 bin kişi göç etmiştir.
1991	Irak	Birinci Körfez Savaşından sonra Irak'tan 467.489 kişi göç etmiştir.
1992-1998	Bosna	Bosna'dan 20 bin kişi göç etmiştir.
1999	Kosova	Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişi göç etmiştir.
2001	Makedonya	Makedonya'dan 10.500 kişi göç etmiştir.
2011-2019	Suriye	Suriye'de başlayan iç savaştan dolayı Türkiye'ye kitleler halinde mülteci sayısı 3.644.342 kişiye ulaşmıştır.*
Farklı tarihler	Değişik Ülkeler	Irak, Afganistan, İran, Somali gibi ülkelerden yaklaşık 900 bin sığınmacı Türkiye'de yaşamını sürdürüyor.

*Suriyeliler, "Geçici Koruma Statüsü" (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) YUKK'un 91.

Maddesi), yönetmeliği kapsamında ülkemizde barınmaktadır.

Kaynak: (Türkiye Büyük Millet Meclisi TBMM, (2018), s.240-245), (UNHCR, 2019).

Yaklaşık 190 farklı ülkeden, farklı statülerde 4,3 milyon göçmenin 2017 yılı sonu itibariyle ülkemizde göçmen olarak yaşadıkları saptanmıştır (Türkiye Büyük

Millet Meclisi TBMM (2018), s. 240-245). Tablo 17'ye bakıldığında sadece Cumhuriyetin kuruluşundan 2001'e tarihine kadar Türkiye'ye toplam 1.713.077 kişinin göç ettiği belirlenmiştir. Göç edenler içine Suriyeli göçmenleri de dâhil edersek toplam göç edenlerin sayısı 6.037.314 kişi olmuştur.

4.1.2. Türkiye'den Federal Almanya'ya göç hareketi

Türklerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine yapmış oldukları işgücü göçü önemli göç hareketlerinden biri olmuştur. 1961 yılında Türk vatandaşlarının kısa süreli ve geçici misafir işçi statüsünde Almanya'ya gönderilebilmesi için Alman yetkililer ile anlaşma sağlanmıştır. Alman İşçi Kurumu ile T.C. Çalışma Bakanlığı arasında 30 Ekim 1961 tarihinde Türk-Alman İşçi Mübadele Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada, Alman yetkililerin Türkiye'den gelecek işçilerin kalıcı olmaması ve sadece 3 yıllık çalışma süresiyle sınırlı olması koşulu aranmıştır. Alman Devleti bu anlaşmayla Türkiye'den gelen işçilerin pasaportuna en fazla üç yıl uzatma hakkı tanımış ve çalışma ile oturma müsaadelerini iki yıla sınırlandırmıştır.

Almanya daha önce işçi olarak aldığı ülke vatandaşlarına sağladığı yabancıların aile birleşimine imkân sağlanması hakkını, Türkiye ile yapılan anlaşma metninden çıkartmıştır. Anlaşma metninden bu hakkın çıkarılması, bu da diğer ülke işçilerine sağlanan bazı haklardan Türk işçilerin yararlanmaması sorununa neden olmuştur. Türk işçileri bu uygulamadan dolayı hem ailelerini yanlarına alamamış hem de Çocuk Parası "Kinder Geld" hakkından mahrum kalmıştır. Anlaşma metni ile yapılan bu haksız uygulama 1964 yılında yapılan düzeltmeyle giderilebilmiştir (Eryılmaz, 2007, s. 1).

1961-1973 yılları arasında Alman Devleti, geçici ya da misafir işçi önlemleri doğrultusunda Türkiye'den yaklaşık 865.000 işçi almıştır. Misafir ya da geçici işçi olarak alınan işçilerin büyük çoğunluğu orta eğitim düzeyindeki erkelerden oluşmuştur ve nitelikli işçi sayısı oran olarak çok düşük düzeyde seyretmiştir. Göçmen işçiler arasında 9 bin civarında öğretmen olduğu tespit edilmiştir (Canatan, 1990, s.17).

Misafir işçilerin ülkede kalma ve çalışma sürelerinin uzatılmasına karşın, Alman yetkilileri tarafından yeterli tedbirlerin alınmamasından kaynaklanan barınma problemleri, uzun yıllar yaşanmıştır. Geçici ya da misafir işçiler daha çok barakalar,

çatı katları, bodrum katları, yurtlar ve depolar gibi kalitesi düşük, sağlık koşullarına uygun olmayan yerlerde barınmışlardır. Misafir Türk işçileri, Almanya'da, yaşam standartlarına uymayan yerleşim birimlerinde hayatlarını sürdürmek zorunda kalmışlardır.

Alman Devleti, göçmen Türk işçilerin çalışma alanları ile ilgili anlaşma metninin dışına çıkarak, maden ocağı, taş ocakları, plastik madde, aspest ve lastik işlemede, demir-çelik, metal sanayi, inşaat sektörü, kiremit ve tuğla fabrikaları, tekstil ve otomotiv sanayi gibi ağır iş kollarında çalıştırılmıştır. Almanya'da iş yerlerinde çalışma koşullarının çok ağır olması, önemli sağlık sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur.

Göçmen Türk işçiler kısa sürede çok para kazanmayı planladıkları için yöneticiler tarafından teklif edilen en ağır işleri bazıları kabul etmiş, bazıları ise dil bilmedikleri için kendilerine sonradan imzalatılan bazı sözleşme şartları karşısında buralarda çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu işlerin çoğu, Alman işçilerin kaçındığı ya da mecburi durumlarda kabul ettikleri iş kollarıydı. Bu durum, işçilerin büyük bir kısmında psikolojik sorunlarının ve iş kazalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Perşembe, 2005, s. 64; Eryılmaz, 2007, s.65).

1961 yılında işgücü kapsamında Almanya'ya giden göçmen Türkler, itici ya da zorlayıcı göç kapsamında değerlendirilebilir. Ekonomik faktörlerden kaynaklanan uluslararası göçler, diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Almanya, kısa zamanda birçok küçük ölçekli Avrupa devletinin nüfusundan daha fazla Türk vatandaşının yaşadığı bir ülke haline gelmiştir. Göçmen Türk sayısı o kadar belirgin hale gelmiş ki, Almanya'nın 16 eyaletinden biri olan Nordrhein Westfalen'de bir milyona yakın göçmen Türk yaşadığı verilerle belirtilmiştir. Yaşlanan ve işgücü ihtiyacı her geçen gün artarak devam eden Almanya için bu durum önemlidir.

4.2. Çokkültürlü Almanya'da Göçmenler ve Entegrasyon

Sosyal birer varlık olan insanlar; kişisel, sosyal veya farklı nedenlerle daha az gelişmiş bölgelerden olanakları daha fazla gelişmiş bölgelere göç etmişlerdir. Bireyler, göç ettikleri yerlerde güven içerisinde huzurlu ve ferah yerlerde yaşamayı amaçlamışlardır. Asya'dan Amerika'ya, Afrika'dan Avustralya'ya varıncaya kadar

dünyanın her tarafında, kıta içi ya da kıtalararası göç hareketleri yapılmıştır. Yaşanılan bu süreçte göçmenlerin yeni yerleştikleri yere entegrasyonu ve uyumundan söz edilmiştir.

Avrupa, göçün en yoğun yaşandığı kıtalardan birisi olmuştur. Avrupa kıtasında yaşanan savaşlar ve endüstriyel gelişmeler, göç hareketlerinin daha yoğun yaşanmasına neden olmuştur. İlk başlarda Amerika kıtasına yoğun göç veren Batı Avrupa, daha sonra Asya, Afrika ve Doğu Avrupa'dan gerçekleştirilen göç akımlarının merkezi haline gelmiştir. Bunun nedeni, II. Dünya savaşından sonra başta Almanya olmak üzere bazı Batı Avrupa ülkelerinin sanayi alanındaki yatırımlarından doğan istihdam açığını kapatmak için başka ülkelere işçi alımı yapılmasıdır. Az gelişmiş ülkelere sanayisi gelişmiş bu ülkelere işgücü göçü kapsamında kısa sayılabilecek bir zaman sürecinde milyonlarca işçi akımı başlamıştır. Bu hareketlilik birlikte yaşamayı zorunlu hale getirmiş ve ülke yöneticileri uyum ve entegrasyonu sağlayabilmek için çalışmalar yapmışlardır.

Göç hareketi ile farklı dil, din, kültür ve etnik özelliklere sahip toplulukların bir arada yaşaması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumda olan topluluklar üç farklı boyutta değerlendirilmektedirler. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır;

1. Kalış şekli: Göçmenlerin gönüllü veya zorunlu olarak, kendi bölgelerinden göç ederek başka bölgelerde yaşamaya başlamasını ifade eder. Bunlara göçmen, mülteci, sığınmacı ve azınlık denir.
2. Kalış süreleri: Göçmenlerin işçi, mülteci ya da öğrenci gibi farklı amaçlar doğrultusunda ülkede kalıcı veya geçici süreli kalmayı ifade eder.
3. Hareketlilik durumu: Göçmenlerin ev sahibi toplumun farklı etnik ya da kültürel değerleri karşısındaki tutum ve davranışlarını ifade eder. Bu durum entegrasyon ya da asimilasyon gibi kaynaşma ve erime yaklaşımların boyutunu gösterir.

Göç alan ülkede, sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi için, hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplum ve yöneticilerin sorumlulukları vardır. Göçmenler ev sahibi toplumun hâkim kültürüne uyum sağlayabilmek için başta ülkenin dili, sosyal dokusu ve yaşam koşullarını benimsemesi gerekir. Ev sahibi toplumda göçmenlerin sosyo-kültürel değerlerine saygı göstermeleri entegrasyonun önemli koşullarından biridir.

Sosyal ilişkilerin geliştirilmesine göre, bireylerin öz güveni artmış, güçlü topluluklar dolayısıyla güçlü ve istikrarlı devletlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Göçmenler ve ev sahibi topluluklar arasındaki sosyal ilişkilerin başında sosyal kimlik gelir. Sosyal kimlik kuramına göre bireyler, bağlı oldukları sosyal grubun değerlerini göre kendilerini tanımlamıştır. Göçmenlerin ev sahibi toplum ile bütünleşmesinde bu değerler önemlidir. Göçmenlerin bu süreçte, yaşadıkları topluma ve o kültüre kendi öz kültürlerinden kopmadan uyum sağlayabilmeleri entegrasyonun sağlanması için gerekli olmuştur. Bunun yanı sıra entegrasyonun sağlanabilmesi için ev sahibi ülke yöneticilerinin ve toplumun da bütünleşmenin sağlıklı gerçekleşebilmesi için uygun altyapılar hazırlamaları önemli olmuştur.

Göçmenleri barındıran ülke yöneticilerin entegrasyona yönelik atacakları adımlar, ülkenin geleceği için önemlidir. Göçmenlere ait değerler dikkate alınmadan yapılacak düzenlemeler sosyo- kültürel kopmalara ve iç huzursuzluklara neden olmuştur. Göçmenlerin kültürel kaynaşmalarına yönelik; entegrasyon, ayrılma, asimilasyon ve marjinalite yönelimleri gibi pek çok farklı strateji uygulanmıştır.

Entegrasyon, göçmenlerin kendi kültürünü devam ettirirken, diğer yandan ev sahibi toplumla etkileşimde bulunma durumunu ifade eder. Entegre olmuş kişiler, bir taraftan kendi öz kültürel değerlerini korumakta, diğer taraftan ev sahibi toplumla kaynaşmak istediklerinden dolayı her iki kültüre ait birçok özelliği benimseme çabası göstermişlerdir (Berry, 2009, p. 227-240).

Lockwood (1964), Habermas (1987), (Berry 1990- 1992- 1997-2001), Eser (2000), Schmitz (2001), Virta & Westin (2004), Sam & Vedder (2006), Lahti ve ark. (2011) gibi çok sayıda araştırmacı, göç ve entegrasyon konusu ile ilgili araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmacılar, entegrasyona önemli katkılar sağlamışlardır. Entegrasyon, hem göçmenleri ve azınlıkları hem de ev sahibi toplumun birbirlerine karşı olumlu yaklaşım göstermeleri ilkesine dayandırılmıştır. Her iki tarafın birbirlerinin değerlerini kabul etmeleri, aynı zamanda farklılıkları koruma ve yaşatma istekleri, hem ülke içi huzura hem de ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Entegrasyonu savunan bilim adamları; farklı din, dil, kültür, etnik yapı, sosyal yaşam gibi değerlere sahip kişilerin bir arada yaşamalarının ve sosyal kaynaşmayı sağlamanın kolay olmadığını ortaya koymuşlardır. Sosyal kaynaşmanın sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için, hem göçmenlerin hem de ev sahibi topluluğun değişiminin kaçınılmaz olduğunu belirtmişlerdir. İki tarafın sergilemiş olduğu yaklaşıma göre bütünleşmenin sağlanması kolaylaşmakta ya da güçleşmektedir. Göçmenlerin eğitimi, yaşı ya da sosyal statüleri ne olursa olsun farklı ülkelerde ve farklı topluluklarla karşılaştıkları için sosyo-psikolojik değişiklikler yaşanmıştır.

Ekonomik, psikolojik, politik, kültürel sorunlar, göç hareketi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel farklılıklara sahip olan toplulukların bu sorunları minimize edebilmelerinin ana koşulu, bir arada uyum içerisinde entegre olmalarıyla oluşur. Entegrasyonu sağlamak için göçmenleri barındıran ülkeler, kendi vatandaşlarına sağladığı olanakları göçmenlere de sağlayarak, sosyal dayanışmayı ve kaynaşmayı gerçekleştirmiştir. Başarılı bir entegrasyon, başarılı bir sosyal bütünleşme anlamına gelir. Entegrasyon ile statü kazanan ve haklar elde eden göçmenler, ülkenin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel değerlerine daha fazla katkı sağladıkları saptanmıştır.

Almanya, göç hareketlerini en yoğun yaşayan ülkelerden biri olmaktadır. Alman yöneticilerin bir kısmı, ilk başlarda bir göçmen ülkesi olmadığını ısrarla savunmuş olsalar da daha sonra göçmen yoğunluğunu dikkate alarak daha olumlu yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Alman yöneticiler, çokkültürlü yapıyı kabul ettikten sonra farklı kültürlerle bir arada uyum içerisinde yaşayabilmeleri için entegrasyon yöntemini de benimsemişlerdir. Entegrasyonun sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için; Eğitim ve Araştırma Bakanlığı, Sosyal hizmetler ve Çalışma Bakanlığı, Aile Bakanlığı, Kadın ve Genç Bakanlığı gibi kurumlar görevlendirilmiştir. Entegrasyondan asıl sorumlu kurum ise bakanlıkları koordine eden Federal Göçmen ve Mülteci Bürosu (BAMF) olmuştur.

BAMF, Almanya'nın genelinde eğitim ve iş odaklı olarak entegrasyon politikalarını yürütmekle sorumlu olan kurumdur. Kurum, göçmenlere yönelik kurslar vermekte ve ülkenin her tarafında entegrasyon ile ilgili projeleri desteklemiştir. Ayrıca bölgesel alanlardan sorumlu Lander yönetimleri de entegrasyon politikalarını yürütmüştür (Tuncer, 2012, s.796-799). Almanya Hükümeti'nin göçmenlerden

sorumlu yöneticiler entegrasyonun önemi hakkında önemli açıklamalarda bulunmuşlardır. Eski yabancılar sorumlusu Bayan Lise Lotte Funcke, entegrasyonu şu şekilde tanımlamıştır: Entegrasyon, yabancıların ulusal, kültürel ve dini özelliklerine saygı göstererek, onları ayırım yapmaksızın topluma ve meslek yaşamına kaynaştırmaktır (Ulu, 2008). Başka bir demecinde ise, Almanların ve Türklerin birbirlerinin farklılıklarına saygı göstererek, barış içerisinde birlikte yaşamaları olarak tanımlamıştır (Demirbaş,1990). Asimilasyona karşı çıkan ve entegrasyonu savunan Alman yöneticiler bu açıklamaları benimsemişlerdir.

1957’li yıllardan itibaren Almanya’ya göç eden Türkler, kısa sürede sayıları milyonlara ulaşarak en yoğun göçmen nüfusunu oluşturmuşlardır. Göçmen Türklerin sayısı Almanya’nın toplam nüfusunun yüzde 3,1’ine tekabül eder. Göçmen Türklerin sayısı, 16 eyaletten oluşan Federal Almanya’nın; Brandenburg, Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern, Saarland, Saksonya-Anhalt, Thüringen eyaletlerinin nüfusunun toplamından daha fazla olmuştur (Şen, 2005, s.14). Göçmen Türkler, nüfus yoğunluklarıyla birlikte sosyo-ekonomik hayata da önemli katkılarda bulunmuşlardır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla tablo 18’de T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına Bağlı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü (DİYİH), Federal Almanya İş ajansının verilerini referans almıştır.

Tablo 18. Almanya’nın 16 eyaletinde çalışabilir durumda olan göçmen Türklerin sayısı

Eyaletler	Çalışan	İşsiz	Toplam
Kuzey (Schleswig-Holstein, Hamburg ve Mecklenburg-Vorpommern) Eyaletleri	24.646	8.239	32.885
Aşağı Saksonya-Bremen Eyaletleri	33.792	13.554	47.346
Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti	154.972	59.415	214.387
Hessen Eyaleti	57.481	13.291	70.772
Rheinland Pfalz ve Saarland Eyaletleri	23.178	6.042	29.220
Baden-Württemberg Eyaleti	105.771	16.180	121.951
Bavyera Eyaleti	83.397	10.397	93.794
Berlin ve Brandenburg Eyaletleri	24.360	15.103	39.463
Saksonya, Saksonya-Anhalt ve	2.781	1.016	3.797

Thüringen Eyaletleri			
Toplam	510.378	143.237	653.615

Kaynak: Bundesagentur für Arbeit (Almanya Federal Çalışma Ajansı İstatistikleri)

Almanya’da çalışmaya elverişli olmakla birlikte çalışma olanağı bulamayanlar da eklenince emekçi sayısı 653 binin üzerinde çıkmıştır. Türk göçmenler, aileleriyle birlikte Almanya’nın tüm eyaletlerine bağlı il, ilçe ve köylerinde Alman komşularıyla sosyal hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Almanya’nın nüfus yoğunluğu bakımından en büyük eyaleti olan Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde 214 bin çalışmaya elverişli göçmen Türk işçisi vardır. Bunların eyalet yerleşim birimlerine dağılımı Tablo 19’da verilmiştir. Bu da Türk göçmenlerin Alman toplumuyla entegre olduğunun en önemli kanıtı olarak gösterilmiştir.

Tablo 19. Vilayetlere göre Ruhr Havzası’nda nüfus dağılımı ve göçmen Türklerin sayısı

İdari Birim	Toplam Nüfus	Yabancı Oranı (%)	Tüm Göçmenler	Türklerin Oranı(%)	Türklerin toplam sayısı
İlçesiz kentler					
Duisburg	499.111	14,9	74.272	55,9	41.517
Essen	583.198	10,9	63.762	27,3	17.427
Mülheim a. D. Ruhr	169.414	11,0	18.583	30,4	5.651
Oberhausen	218.181	10,7	23.410	40,2	9.407
Bottrop	118.975	8,6	10.174	52,1	5.304
Gelsenkirchen	266.772	14,6	38.843	55,7	21.641
Bochum	383.743	8,6	33.148	31,9	10.580
Dortmund	587.624	13,9	81.522	34,0	27.724
Hagen	196.671	13,6	26.733	34,9	9.343
Hamm	183.672	11,1	20.329	54,3	11.029
Herne	169.991	11,6	19.741	58,8	11.607
Toplam	3.377.352	12,2	410.517	41,7	171.230
İlçeli Vilayetler					
Ennepe-Ruhr-Kreis	340.557	8,2	27.985	28,5	7.978
Kreis Recklinghausen	643.411	9,1	58.381	51,3	29.938
Kreis Unna	421.464	6,8	28.695	49,7	14.250
Kreis Wesel	475.433	6,8	32.182	41,4	13.325
Toplam	1.880.865	7,8	147.243	44,5	65.491
KRV ve Ruhr Havzası Toplamı					
Ruhr Havzası toplam	5.258.217	10,6	557.760	42,5	236.721
KRV toplam	18.028.745	10,1	1.814.744	32,2	583.941
Ruhr Havzası’nın Oranı	(%) 29,2	-	(%) 30,7	-	(%) 40,5

Kaynak: Landesamt für Datenverarbeitung und Statistik NRW,(31.12.2006 itibarıyla)

Tablo 19 incelendiğinde Almanyanın en yoğun nüfusuna sahip NRW eyaletinde Türk göçmenler il, ilçe ve köylere varıncaya kadar tüm yerleşim birimlerinde varlıklarını sürdürdükleri saptanmıştır. Duisburg ve Gelsenkirchen gibi şehirlerde yaşayan toplam nüfusun yüzde 10'una yaklaşmış, Ruhr Havzası'nda yüzde 5'lere yaklaşmış ve eyalet genelinde yüzde 3'ün üzerine çıkmıştır. Son araştırmalarda ise eyaletin demografik yapısında ciddi değişiklikler olmuş, Alman nüfusunun azaldığı ve göçmen Türk nüfusunun ciddi oranda arttığı ve 1 milyon civarında olduğu belirtilmiştir.

Göçmen Türkler 60 yıla aşkın bir süredir Almanya'da yaşayan, ev sahibi toplumla aynı okullara giden, aynı sokağın havasını teneffüs eden, aynı fabrikalarda haftanın beş günü çalışan ve ülkenin kalkınmasına aynı katkıları sağladıkları için entegre olmuşlardır. Tablo 20, entegrasyonun gerçekleştiği ve katılımcı bir yaklaşım ile Alman kamuoyunun etkilendiğini ortaya koymuştur.

Tablo 20. Federal Almanya'da çalışan göçmen Türklerin işkollarına göre dağılımı

İşkolları	Sayı
1 Tarım, orman, balıkçılık	1.069
2 Maden ve taş toprak	2.654
3 İmalat sanayi	164.095
4 Enerji	90.131
5 Su işleri, kanalizasyon, çöp sektörü	3.708
6 İnşaat sektörü	29.117
7 Ticaret, otomobil ve motorlu araçlar tamirciliği	72.536
8 Ulaştırma ve depolama	42.893
9 Otelcilik, lokantacılık	27.737
10 Bilişim ve iletişim	4.547
11 Kredi ve sigortacılık	3.935
12 Emlak ve konut sektörü	1.496
13 Serbest ve bilimsel hizmetler sektörü	11.561
14 Diğer iktisadi hizmetler sektörü	84.009
15 Kamu idaresi, sosyal sigortalar	7.778
16 Eğitim ve öğretim	7.547
17 Sağlık ve sosyal hizmetler	28.746
18 Sanat, eğlence, dinlence	2.590
19 Diğer hizmet sektörleri	12.620
20 Özel ev hizmetleri	254
21 Uluslararası organizasyonlar	201
22 Başka işkoluna girmeyen hizmetler	384
Toplam	510.378

Kaynak: Bundesagentur für Arbeit (Almanya Federal Çalışma Ajansı İstatistikleri)

Tablo 20 incelendiğinde, göçmenler başlangıçta en ağır işlerde çalışmalarına karşılık Federal Çalışma Ajansının verilerine göre 22 farklı alanda mal ve hizmet ürettikleri görülmüştür. Alman sanayisinin önemli kalemlerinden olan imalat sanayisinde 164 binden fazla insanın çalışıyor olması; ticaret, otomobil ve motorlu araçlar tamirciliği alanında 72 binin üzerinde çalışması, kalifiyeli eleman konusunda gelinen düzeyi göstermiştir. Eğitim-öğretim, sağlık ve sosyal hizmetler, kamu idaresi, bilimsel hizmetler, sanat, enerji, emlak vb. gibi alanlarda yüzbinlerce insanın çalışması, Türk göçmenlerin ekonominin her alanda aktif olduklarını ortaya koymuştur.

On binlerce göçmen Türk girişimci, 100'ün üzerinde sektörde yurtdışında kurdukları işletmelerde yarım milyona yakın emekçiyi istihdam ederek önemli bir başarı elde etmişlerdir. Bu girişimciler, işletmelerinde ürettikleri mal ve hizmet aracılığıyla yaklaşık 40 milyar Euroluk bir hareketlilik sağlamışlardır. Bu durum, elde edilen olanaklarla entegrasyon tartışmalarından bağımsız olarak Alman toplumunun bir parçası haline geldiklerinin en önemli belgesi niteliğindedir.

4.3. Göçmen Türklerin Ev Sahibi Toplumla İletişim Düzeyi

4.3.1. Ekonomik rekabet ve gelecek endişesi

Türk işçilerin Almanya'ya göç etmelerinin üzerinden 60 yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen entegrasyon tartışmaları gündemdeki yerini korumuştur. Bu bölümde araştırmamıza konu olun entegrasyonu etkileyen temel sorunlar incelenmiştir. İlk başlarda ekonomik karakterli gelişmeler, gelecek kaygısı, sosyal refah, önyargılar, medya ve siyasal yaklaşımlar, sorunların oluşumunda baskın olduğu, daha sonra göçmenlerin sayısal artışlarıyla birlikte sosyal yaşamda daha etkin olmalarıyla belirginleşen etnik yapı, dil sorunu, dini ve kültürel yaşam tercihleri gibi farklı değerlerden kaynaklanan sorunlar saptanmıştır. Bu bağlamda, Almanya'ya ilk giden göçmen Türk işçilerle temas sağlanmış ve ev sahibi toplum ile entegrasyonda yaşadıkları ya da çevrelerinde edindikleri izlenimleri aktarılmıştır. Aynı zamanda ülkede doğup büyüyen, iyi bir eğitim alan, dilini ve sosyal dokusunu çok iyi bilen, yaşamının tamamını bu ülkede geçiren ve ekonomide, siyasette, sanatta, kurumlarda, sosyal hayatta etkin durumda olanlarla da görüşmeler sağlanmış ve farklı nesiller arasında sentezleme yapılarak kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.

Alan araştırması yapan bazı uzmanların değerlendirmeleri incelendiğinde, gmen Türk işçiler ile ev sahibi topluluk arasında 1961-1980 yılları arasında entegrasyona yönelik toplumsal iletişimde kayda değer bir sorun yaşanmadığı, bu tarihten sonra özellikle ikinci neslin sosyal hayata daha fazla katılımlarıyla birlikte sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklan sorunlar yaşandığı belirtilmiştir. Bu değerlendirmeleri önemsemek ve sorunların bir kısmını göçmenlerin sahip oldukları kültürel farklılıklara endekslemek birlikte, asıl sorunlar 1960'lı yılların sonlarına doğru ekonomik nedenlerle ortaya çıkmış ve 1972 yılından sonrada fiili eyleme geçmiştir. 1980'li yıllarda Hükümet, göçmenlerin uyumunun koordinasyonu için hayata geçirdiği yabancılardan sorumlu ‘‘Danışmanlık’’ görevi ile bu sorunu giderme arayışları başlatmış ancak istenilen sonuçları elde edememiştir. Göçmenlerin sosyal hayatta daha fazla görülmesiyle paralel uyum ve entegrasyon sorunları artış göstermiştir.

Entegrasyonda yaşanan sorunların öncelikli nedenleri daha iyi algılanabilmesi için göçmen Türk işçilerin Almanya'ya gelişleri ve ilk yıllarda karşılaştıkları olaylar incelenmiştir. Federal Alman İçişleri Bakanlığı ile bazı Alman sendikaları, ilk başta göçmen Türk işçilerin Almanya'ya gelmelerini istemediklerini belirtmişlerdir. Ancak Alman firmaları ve Federal alışma Bakanlığı istediği üzerine göçmen Türk işçileri alımına karar verilmiştir. Karşılıklı imzalanan protokollerden sonra Almanya'ya gönderilecek işçiler sağlık taramasından geçirilirken insanlık onuruna yakışmayan bir muameleyle karşılaşmışlardır. Almanya'ya girişlerde diğer ülkelerden davet edilen işçilere sağlanan haklar, Türk işçilerine sağlanmamıştır. İki lke arasında yapılan anlaşmaya göre, göçmen Türk işçilerine sadece iki yıl süreli çalışma izni verilmesi, aile birleşiminin talep edilmemesi ve ocuk parasının da istenmemesi karara bağlanmıştır. Göçmen Türk işçiler sadece emek karakterli bir yaklaşım ile değerlendirilmeleri, sosyal ve kültürel yönleri dikkate alınmaması zamanla sorunlara neden olmuştur.

Anlaşma sonrasında Almanya'ya giden göçmen Türk işçileri, sosyal yaşam standartlarını yerine getirmekten daha çok para kazanmayı birincil amaç edindikleri için tamamen işe konsantre olmuşlardır. Bu durum, aynı işe yerinde çalışan ev sahibi ülke işçilerinden daha disiplinli, düzenli ve özverili mesai harcamalarına neden olmuştur. Göçmenlerin bu durum karşısında Alman işe arkadaşları tarafından takdir edilmesi beklenirken, gelecekte işsiz kalma endişesiyle bir kesim tarafından direk ya

da dolaylı yoldan tepkilerle karşılanmıştır. İşverenler ya da firma sahipleri Türk göçmenlere işçiler gibi davranmamış ve göstermiş oldukları başarıları ödüllendirmişlerdir. Göçmen İşçilerin bir kısmı daha üst düzeyde görevlere getirilirken, diğerlerinden daha fazla yararlanmak için prim verme, vardiyalı çalıştırma, gece işe çağırma ve parça başı iş yapma tekliflerinde bulunulmuştur. İki tarafın da yararına olan bu teklifler, göçmen işçiler tarafından olumlu karşılanmış ve daha fazla kazanmaya başlamışlardır.

Göçmen işçilerin iş yerinde gösterdikleri performansların ülke ekonomisine olumlu katkı sağladığını fark eden sendika yöneticileri, önyargılı davranmayı bırakmışlardır. Alman yöneticilerden bazıları, göçmen Türk işçileri Almanya'ya çok iyi uyum sağlıyorlar diyerek memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Alman İşverenler Sendikaları Federal Birliği (Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände-BDA), 12 Aralık 1962'de Alman Federal Çalışma Bakanlığına bir mektupla başvuruda bulunarak, Almanya'ya kısa süreliğine gelen ve ülkelerine dönmeleri yaklaşan işçilerin ülkede kalmaları talebinde bulunmuşlardır. Bu durum, sendika yöneticilerin kısa zamanda gösterilen performanstan memnun olduklarını ortaya koymuştur. Göçmen Türk işçilerin Almanya'da kalmalarının, hem ülkenin kalkınması hem de sendikanın amaçları için daha yararlı olduğunun göstergesi olmuştur.

BDA'nın Bakanlığa gönderdiği mektupta: "Türk işçileri çok çabuk uyum sağlıyorlar, yabancı iş gücü ihtiyacımız da devam ediyor, uyum sağlamış ve Almanya'yı tanımış Türk işçileri iki yıllık bir süre sonra geri gönderilip yerine yenilerini getirmek ülkemiz için de önemli bir külfet oluşturmaktadır. Bu nedenle Türk işçileri için iki yıllık sınırlandırmanın kaldırılmasını ve oturma izinlerinin uzatılmasını talep ediyoruz." şeklinde ifadeler yer verilmiştir. Mektup, bakanlık tarafından kısa sayılacak bir sürede değerlendirmeye alınmış ve 28 gün sonra, 9 Ocak 1963 tarihinde bu konuda yeni bir düzenleme yapılacağına yönelik bir bildiri gönderilmiştir. Bu kapsamda, Türk göçmenlerin ötekileştirilmesine gerek olmadığı, herhangi bir soruna neden olmadıkları ve Alman vatandaşları kadar ülkeye hizmet edecekleri vurgulanmıştır.

Sendikanın bakanlığa ilettiği bu teklif ile 1960'ların ikinci yarısında var olan rotasyon sistemi, ekonominin işlemesi ve yeniden oluşacak eğitim maliyetlerini engellemek için gevşetilmiştir (Çelik, 2012, s. 156-159). 30 Nisan 1964

tarhinde Bonn'da imzalanan yeni anlaşmaya göre; göçmen Türk işçilere çocuk parası ödenmesi ve daha sonra da aile birleştirilmesinin sağlanması bu işçiler için büyük bir kazanım olmuştur. Türkiye Almanya Sosyal Güvenlik Anlaşması olarak arşivlere geçen bu resmi yazışma, göçmen Türk işçilerin Almanya'da yerleşik düzene geçeceklerinin en önemli belgelerinden biri olmuştur. Anlaşma kapsamında işgücü göçünün süreklilik kazanması açısından da çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Türkiye'ye dönmeyi arka plana atan işçiler, Türkiye'de bulunan yakın çevresini yanına almaya başlamıştır.

Alman basınında çıkan haberlere göre Türk göçmenlerin; temiz, geleneklerine bağlı, mütevazı oldukları ifade edilmiştir. Alman işverenler de göçmenlerin çalışma hayatındaki disiplin, kanaatkâr ve çalışma arzusu ile dolu performanslarından dolayı göçmenleri; İtalyan, Yunan ve İspanyollardan daha fazla tercih etmişlerdir. Alman basını, Türk göçmenler hakkında övgü dolu yayınlar yapmaya başlamıştır. Göçün 8. yılında Konyalı İsmail Bahadır'ın Almanya'ya gelişiyle geçici işçilerin sayısı 1 milyonu aşmıştır. Bunu üzerine bu durumu dikkate alan Süddeutsche Zeitung yani Güney Almanya Gazetesi 28.11.1969 tarihli baskısında, "Bir milyonuncu (Der Millionste)" diye haber yapmıştır (Der Spiegel, 07.10.1964, s. 44; Milliyet, 29.11.1969, s. 3).

Yapılan ikili anlaşmaların üzerinden birkaç yıl geçmesine rağmen Alman yöneticiler göçmen Türk işçilerden fazlası ile memnuniyet duymuşlardır. Bunun üzerine Alman Çalışma Bakanı Josef Stinğ İstanbul Yeşilköy Havaalanına, 1972 yılında Türkiye'den Almanya'ya gönderilmek üzere gidecek olan 500 bininci işçi Nazım Güven ve diğer işçileri uğurlamıştır (Milliyet, 21.07.1972, s.1). Bu durum o zamanın şartlarında göçmen Türklere verilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Aynı zamanda bu durum Alman yöneticilerin, göçmen işçilerin; dininden, dilinden ya da kültüründen rahatsız olmadıklarını ortaya koymuştur. Aksi takdirde 2 yıllığına Almanya'ya gelen göçmen Türk işçilerin oturum ve iş vizeleri uzatılmaz, geri gönderilir ve ihtiyaç duyulduğunda kültürel değerler açısından kendilerine daha yakın olan ülke vatandaşları davet edilmiş olurdu.

Almanya'da göçmen Türk işçilerinden önce sosyo-kültürel değerler bakımından kendilerine çok daha yakın olan; İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkelerden getirmiş oldukları ve farklı sektörlerde istihdam ettikleri milyonlarca işçisi

vardır. Talep edildiği takdirde yeni işçilerde gelebilirdi. İşverenler ve sendika temsilcileri, soyo-kültürel değerlerden önce iş disiplini, iş verimliliği ile iş yeri adaptasyonuna önem verdikleri için göçmen Türk işçilerden yana tercihini kullanmışlardır. O dönemde İtalya'dan dört milyona yakın işçi Almanya'ya göç etmiş ancak daha sonra farklı nedenlerle bunların yüzde 89'u ülkelerine geri dönüş yapmıştır (50 Jahre deutsch-italienisches Anwerbeabkommen, 2014). Ekonomik krizlere dayalı işçi alımlarının durdurulduğu 1973 tarihine kadar Almanya'ya 14 milyon göçmen gelmiş ve bunlardan 11 milyonu tekrar geri döndüklerinden bahsedilmiştir (Braun & Heinz, 2006, s.205).

Resmi kurumların yapmış olduğu antlaşma ile Türkiye'den getirilecek işçilerden önce de farklı sosyo-kültürel değerlere sahip Müslüman Türk işçileri, Almanya'nın farklı kentlerinde ve farklı firmaların da çalışmıştır. Şayet sosyo-kültürel farklılık sorun olsaydı firma sahipleri Türkiye'den daha fazla işçi gelmesi için girişimlerde bulunmaz ve resmi kurumlar işçi alımı için anlaşma yapmazlardı. Ancak göçmen Türk işçilerden memnun olduğu için daha fazlasının getirilmesi talebinde bulunmuş ve resmi anlaşma sağlanmıştır. Alman kamuoyunun o günkü yaklaşımını en güzel şekilde yansıtan örneklerden biri, NRW eyaletinin Başkenti Düsseldorf şehrine geçici işçi statüsünde gelen 450 kişilik ilk kafilenin çiçek, davul, zurna eşliğinde Alman Çalışma Bakanı tarafından karşılanması olmuştur (Şahin, 2012, s.2).

Göçmen Türk işçileri, ilk başlarda ağır işlerde çalıştırıldığı için Alman çalışanlar daha iyi işlerde istihdam edilmişlerdir. Almanya'da 1960 ile 1970 yılları arasında 2,3 milyon Alman çalışanı daha üst düzeydeki kadrolarda istihdam edilmiştir (Braun & Heinz, 2006, s.204). Alman emekçilerin bu olumlu gelişmelere odaklanmaları beklenirken, göçmen işçilerin bir kesiminin göstermiş oldukları performans ile firma ve sendika yöneticilerin takdirini almışlardır. Bunun yanı sıra göçmenler azda olsa daha iyi statülere getirilmiştir. Bazı Alman çalışanlar, ileride işi kaybetme endişesiyle göçmen işçiler hakkında önyargılı davranmaya başlamışlardır. Bundan dolayı birlikte çalıştıkları mesai arkadaşlarına karşı tepkileri artmış, bu durum çekişmelere ve huzursuzluklara neden olmuştur (Luft, 2011). İşçilerin bu tepkisel yaklaşımları önce yakın çevrelerinde karşılık bulmuş daha sonra genişleyerek kamuoyunun önemli bir kesimini etkilemiştir.

Konunun daha anlaşılır olabilmesi için, Almanya’da uzun yıllar kaldığım süre içerisinde iletişim kurduğum Türk STÖ yöneticileri, Almanya’ya giden ilk işçiler ve sonraki nesil çalışanlar, girişimciler, sendika yöneticileri, kurum yöneticileri, farklı alanlarda ihtisas yapmış meslek sahipleri ve ülkede akademik kariyer yapmış uzmanlarla görüşme sağlanmıştır. Bunlara, Alman işçilerle bir arada çalışırken yaşadıkları ya da yakın çevre ve araştırma sonucunda edindikleri izlenimler sorulmuş ve samimi cevaplar alınmıştır. Yaşanılan koşullar birbiriyle benzerlik göstermesi ve bazı açıklamalar örtüşmesinden dolayı, çok sayıda tekrardan kaçınılmıştır. Görüşmelerde, büyük çoğunluk iş yerinde sorun yaşandığını belirtirken, aksi yönde açıklamalarda bulunanlarda olmuştur. Muhatapların verdikleri cevaplar olduğu gibi aktarılmıştır, şunları söylemişlerdir;

Alman ve göçmen Türk işçiler arasında bazen gerginlikler ve dışlanmışlıklar yaşanıyordu. Bunun nedeni, farklı etnik yapıdan ziyade, sınıf mücadelesidir. Çıkar ve menfaat çatışmasıdır. Entegrasyonu olumsuz etkileyen gelişmelerin başında, ekonomik çıkarlar gelmektedir. Göçmen Türk işçilerinin, Alman iş arkadaşlarından daha disiplinli, dürüst ve adaptasyonlu çalışmaları, amirlerinin, firma sahiplerinin takdirini almaları ve görevde yükselmeleri, gelecek kaygısıyla huzursuzluğa neden oldu. Bu durum, Hz. Adem’den günümüze böyle devam etmiştir. Din, dil, ırk gibi farklılıklar, emellerin gerçekleştirilmesi için negatif kavramlar gibi değerlendirilmektedir. Yani, amaca ulaşmak için uydurulan farklılıkların altında yatan gerçek neden “çıkar çatışmasıdır. B. G. Hamburg (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Almanya’ya 1958 yılında öğrenim yapmak için geldim. Sonra Türkiye’ye döndüm ve 1961 yılında, yeniden Almanya’nın Köln şehrine geldim ve Ford fabrikasında çalışan ilk dokuz Türk işçiden biri oldum. 61 yıllık Almanya yaşamımda, 39 yıl bağımlı ve bağımsız çalıştıktan sonra 65 yaşında emekli oldum. Almanlar ile Türkler arasında çıkan sorunların başında, iş yerindeki disiplinli çalışmalar gelmektedir. Türk işçileri, aldıkları paranın karşılığını vermek için çok çalışıyor, bazen mesai saatlerini aşarak çalışıyor, oysa Almanlar, mesai bitimi ile birlikte işi bırakıyor ve Türklere “sizde bırakın” diyorlardı. Bırakmayınca da tepki ve gerginliğin çıkmasına neden oluyordu. Bunlara ilaveten, Türklerin iş hayatına atılarak orta sınıfa yükselmeleri, okuyarak üst düzey meslekler edinmeleri ve bir kesimin ekonomik gelirlerine ortak oldukları için, tedirginliği ve tepkileri daha da artırmıştır. Tüm bu gelişmelerden anlaşılan, uyuma hazırlıklı olmayan göçmenler değil ev sahibi topluluk

oldu. Çünkü hem Almanlar hem de Avrupalılar bu gelişmelere hazırlıklı değillerdi. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

Ben Almanya'da dünyaya geldim. Alman firmalarında çalıştım ve yaşanan sıkıntılara şahit oldum. Alman işçiler, Türk işçilerin yoğunluğu ve iş adaptasyonundan dolayı, ileride işsiz kalacakları düşüncesiyle hoşnutsuzluklarını belirtiyorlardı. Saat ücreti ortalama 15 mark üzerinden çalışıyorlardı. Türk işçileri, saat ücreti 10 marktan ve daha verimli çalışmaya başlayınca, bir tarafta Alman işçiler saat ücreti artış talebinde bulunmakta zorlandılar, diğer taraftan yöneticiler, Türk işçilerini tercih edince, bu işçilerin ileride işsiz kalma endişesiyle, Türk işçilere yönelik tepkileri arttı.

Günümüzde, 4 milyon civarında Alman işsiz, "Hartz-1V" denilen bir sistem dâhilinde, işsizlik parası almakta ve iş bulamamaların nedenlerinden biri olarak, göçmen Türk işçileri göstermektedirler. Bununla birlikte, her geçen gün artan Türk işçi sayısını dengelemek için, yaklaşık 4 milyon Rus'u (bunların önemli bir kısmının Alman asıllı olduğunu savunarak) Almanya'ya getirdiler. 25 bin mark para verdiler, 6 ay ücretsiz dil kursuna gönderdiler, kalacak evler tahsis ettiler ve Rusya'daki gayrimenkulleri de değerlendirildi. Ö. D. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

Alman ve Türk işçiler arasında disiplinli çalışma ve görevde yükselmelerden dolayı, bazı olumsuzluklar yaşandı. Bir kısım alman işçiler, gelecek kaygısı ya da bir yabancının emrinde çalışmayı kabul etmek istemediklerinden sorunlar yaşandı. Bu düşüncede olanlar, "Türk işçiler ülkelerine dönerse bizde işsizlik sorunu kalmaz" düşüncesine sahiptiler. Aslında, ırkçılığın bu kadar yüksek oranda artmasının önemli nedeni ekonomiktir. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Almanya'da entegrasyonun gerçekleşmesini geciktiren sorunlar yaşandı. Bu sorunların başında, ekonomik rekabete dayalı gelecek endişesi gelmekteydi. Almanya'da sosyal devlet sistemi çalıştığı için, emekçiler ve alt gelirli, durumundan memnundur. İşçiler ve sosyalden geçinenlerin aldıkları ücretten, 50 Euro kesinti yaparsanız, o zaman sesleri çıkar. İş yerinde kıskançlık ve rekabet had safhadaydı. Çünkü Alman halkının ekonomik gereksinim, para ve gelecek kaygısı hep vardır. Bunun için, Türk işçileri ve girişimcilerin, onlardan daha iyi olmasını asla istemezler.

Göçmen Türk işçileri, başarıları ve işe odaklı çalışmalarından dolayı, prim ve maaşlarında artış sağlanması, aynı zamanda görevde yükselmeleri, Alman iş

arkadaşlarının tepkilerine neden oluyordu. Bir arkadaşım diyor ki; “ben bir fabrikada makine başında çalışıyorum, zamanla makinanın tüm fonksiyonlarını öğrendim. Bir gün makine arıza yaptı, yanımda Alman iş arkadaşım da var. Tamir etmeye yanaşmadı, biraz zor da olsa, makinayı onardım ve çalıştırmaya başladım. Bu arada Alman iş arkadaşımın bana öfkeli baktığını hissettim ve neden böyle tavır takındığını sorduğumda şöyle dedi. Bu makina arızalandığı için biz biraz dinlenecektik, şimdi tamir ettin, çalışmamız gerekiyor. Bir de amirimiz bu başarından dolayı, seni bana tercih edeceğini düşünüyor. F.M. Mönchengladbach (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Ben, 1969 yılında İŞKUR aracılığıyla Almanya'nın Krefeld şehrine geldim. Yurt (heim) müdürlüğü yaptım. 1996'dan günümüze kadar 22 yıldır bir şirket üzerinden bankacılık ve sigortacılık çalışmaları yapıyorum. Almanya'ya gelen işçilerin yaşadıkları sorunlar hakkında şu izlenimleri edindim. İŞKUR aracılığı ile Almanya'ya gelen işçiler, hangi işte çalışacağı, hangi şehirde ve yurttan kalacağı önceden belirleniyordu. Bende bu şekilde Krefeld şehrine geldim. Az da olsa Almanca bildiğim için yurt müdür yardımcısı yaptılar. Daha sonra “Yurt Müdürü” olarak Troisdorf kasabasında bulunan Dynamit Nobel firmasına gönderdiler. Benin yönetici pozisyonunda olmamı bazı Almanlar istemiyordu, 2-3 kişi bir araya gelip aleyhimde kulis yapıyorlardı. Hatta bazı Türk arkadaşlarımız bile bu durumu hazmedemiyordu. Dışlanmışlığın nedeni, göçmen Türklerin çoğu buraya köyden işçi sınıfında gelmeleri idi. Almanlar hep alt gözle bakıyordu. Daha sonra eğitimli işçiler gelince durum değişti. Ancak bana göre Almaların büyük çoğunluğunun iç dünyasında bir “Milliyetçilik” düşüncesi vardır. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Uzun yıllar değişik sektörlerde farklı pozisyonlarda çalıştım. İş hayatında karşılaştıklarım hakkında şunları söyleyebilirim; 250 civarında Alman ve Türk işçilerle birlikte çalışıyorduk, kalfalığa yükselince Almanlardan çekemeyenler olduğu gibi bizim Türklerden de oldu. Bizim sadece görevde yükselmemiz değil daha düşük ücretle çalışmamızda tepkilere neden oluyordu. Çünkü Alman 2000 Mark alıyordu, Türk işçisi aynı işi 1500 Marka yapınca işveren Türk işçiyi daha fazla önemsemi. Onun için din, ırk, kültür gibi farklılıktan ziyade kazanç önemliydi. Buda Alman işçiyi rahatsız ediyordu. Birde biz daha fazla çalışıyorduk, Örneğin, Alman usta ile yardımcısı günde 1 merdiven yapıyordu. Hastalanınca ustabaşı beni çağırdı ve arkadaş gelinceye kadar merdivenleri benim yapmamı söyledi. Bende yardımcımı yanıma

olarak günde 3 tane merdiven yapmaya başladık. Ustabaşı bu verimliliği görünce işi bana verdi. İ. D. Reutlingen (kişisel iletişim, 11 Aralık 2018)

1973 yılında, İŞKUR aracılığıyla Almanya- Köln Ford fabrikasına düz işçi olarak gittim. 40 yıldan fazla bir süre Almanya’da yaşadım. İlk zamanlara yurtlarda kalıyorduk. Bizi en zor işlerde çalıştırıyorlardı. Ben 10 saat içerisinde 1800 piston yapıyordum. Bu işi bilenler benim ne kadar büyük iş başardığımı bilirler, hatta bunu başaracağıma inanmaları çok zor. Almanların büyük çoğunluğunun böyle çalışma gücü yoktu. Ancak bu işleri Almanlara göre daha az ücretle yapıyordum. Bu durum ister istemez Almanları rahatsız ediyordu. S. M. Köln (kişisel iletişim, 28 Mart 2019)

Ben 1973 yılında İŞKUR aracılığıyla Almanya-Schweinfurt şehrine gittim. Schweinfurt’ta 6 yıl, Biberach’ta 19 yıl olmak üzere toplamda 26 yıl çalıştım. 2000 kişilik bir firmada çalışıyordum. Bu iş yerinin çalışanların yüzde 50’den fazlası Türk işçilerden oluşuyordu. Dolayısıyla firma adeta Türk işçilerin elindeydi. Ben şahsen Alman işçilerle sorun yaşamadım. Firma sahibi bizden çok memnundu. Çok ahenkli çalışma hayatımız vardı. Hatta firma sahibi ölmeden önce çocuğuna şöyle vasiyette bulunuyor. “Oğlum, firmamızda Türkleri çalıştırın, çünkü bizim zengin olmamızı sağladılar”. Sonra 20 yıl işsiz kaldım ve Alman Arbeitsamt’tan (İş ve İşçi Bulma Kurumu) geçindim. V. A. Schweinfurt (kişisel iletişim, 10 Aralık 2018)

1971 yılında İŞKUR aracılığıyla işçi olarak Almanya-Stuttgart’a gitti Mercedes fabrikasında 25 yıl aralıksız çalıştım. Bizim çok çalışmamız, disiplinli oluşumuz, işe adaptasyonumuz Alman işçileri rahatsız ediyordu. Bazıları bana şayet siz gelmeseydiniz saat ücretimiz üç kat daha fazla olurdu (saat ücretleri 15-20 Mark’tı). Çok tehlikeli bir iş olan Mercedes’in boyacıydım. Bir defasında hastalık raporu alarak 3 gün evde dinlendim. İşbaşı yaptığımda çalıştığımız makinanın bozulmuştu ve arkadaşlarım oturuyorlardı. Onarıp çalışır duruma getirince ustabaşımız çok memnun oldu ve elini omuzuma koyarak; “Küçük Türk makineyi yaptın, maaşını artırıyorum” dedi. Çok çalışkan ve başarılı olduğum için saat ücretim 35 marktı. Ben 25 yıllık çalışma hayatımda sadece 40 gün rapor aldığım için, AOK sigorta bana plaket verdi. M. D. Stuttgart (kişisel iletişim, 13 Aralık 2018)

1976 yılında olimpiyat etkinliklerini izlemek üzere turist olarak Almanya’nın München şehrine gittim. 44 yıldır Almanya’da yaşıyorum. Firmalarda işçilik ve Türk STÖ’de yöneticilik yaptım. Almanlarla karşılaşmam 1979 yılında işçi olarak

çalışmaya başlamamla gerçekleşti. Başlangıçta düz işçi olarak çalışıyordum. Kısa zamanda işe adapte oldum. Çalıştırdığım makinayı iyi anlamaya ve daha verimli çalışmaya başlayınca ustabaşım derecemi 4'ten 7'e yükseltti ve ikramiye verdi. Bu durum Alman iş arkadaşlarımın beni çok kıskanmasına neden oldu. Bizim amirimiz bir almandı. Onun amiri bir göçmen Türk oldu. Bunu kabul etmek istemedi. En üst pozisyonda bulunan yöneticiye gitti ve bunun emrinde çalışamayacağını söyledi. İsteğini gerçekleştiremeyince “düne kadar emrimde olan bugün başıma amir olarak atanıyor” diyerek işten ayrıldı. Bu davranışa benzer bir gelişmeyi İşveren bir arkadaşım şöyle anlattı; M.K. ismindeki Alman çalışanın yanıma gelerek, “benim sırtımdan para kazanıyorsun” diyerek işi bıraktı ve gitti bir başka işte çalıştı. O. P. Donauschingen (kişisel iletişim, 15 Aralık 2018)

1984 yılında Almanya-Solingen şehrine aile birleşimiyle gittim. Bir yıl okula devam ettim. 1985-2016 yılına kadar 31 yıl çalıştım. Başta düz işçi olarak çalıştım. Daha sonra çalışmamın performansını dikkate alan amirim beni üst göreve getirdi. İş yerinde dışlanma ya da hakların engellenmesi gibi bir sorunla karşılaşmadım. Tam tersine sevilen birisiydim. İş yerinde 1. nesil sorun yaşıyordu. Ben hakkımı rahat bir şekilde talep edebiliyordum. “İslami ahlaka sahip olduğum için sıkıntı yaşamadım”. Bazı Almanların: “Türkler iyi çalışıyor, ama ülkelerine gitseler iyi olur, hatta üzülmez, memnun oluruz. Ancak sen gitme” söylemlerine şahit oldum. M. T. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Alman ve Türk işçiler arasında iş yerinde rekabet yaşandı. Türk işçileri uzun yıllar çalışıp didinmesine ve bazı üst düzey konumları hak etmesine rağmen bazı yerlerde mobbing uygulandı. Mesela 20-30 yıl bir iş yerinde çalışan Alman ve Türk işçiler arasında eşit koşullarda Türk'ün bir üst kadroyu hak etmesine rağmen Alman tercih edildi. Bir Türk doktor hastanede uzun yıllar çalışıyor, akademik kariyeri yapıyor, hastaneye başhekim ataması ihtiyacı oluştuğunda ve ikisi Türk biri Alman üç doktor aday olduğunda genelde Alman tercih ediliyordu. Aslında bunlar sadece Müslümanlara karşı değil, örneğin Nürnberg şehrinde Katolik ve boynunda haç taşıyan İtalyan asıllı tanıdık birisi, yakınımızda bulunan spor kompleksini ailesiyle birlikte başarılı bir şekilde yönetiyordu, bunu görevden aldılar yerine bir Alman aileyi atadılar. Bu yaklaşımlar emeğe saygısızlıktır ve göçmenleri olumsuz etkilemektedir. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Ben, 1973 yılında İŞKUR aracılığıyla, Almanya'nın Osnabrück şehrine gittim. İşçi olarak çalışmaya başladım. Aynı zamanda Sosyal Pedagoji üzerine eğitim gördüm. Kısa zamanda, firmada ustabaşı (Vorarbeiter) oldum. Sendika temsilciliği yaptım. Hapishanelerde 6 yıl sosyal pedagoğ olarak çalıştım. Eşimin Alman olmasına rağmen, Almanlar benim işyerindeki yükselişimi kıskandılar ve dışlandım. Alman iş arkadaşlarıma, “şu işi şöyle yapalım” dediğimde, beni kızdırmak için yapmayanlar oluyordu. Almanlardan işsiz olanlardan şöyle söyleyenler oluyordu; “Arkadaş, Türkler geldi, ben işsiz kaldım. Onlar rahat yaşıyorlar” diyerek tepki gösteriyorlardı. A. Ş. Osnabrück (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2018)

Ben, 48 yıldır Almanya'da yaşıyorum. 1972 yılında Bottenheim Hochwalt Krankenhaus'e (Hastane) Hemşire olarak geldim. Bu arada okula da gittim. 6 yıl çalıştıktan sonra 1978 yılından estetisyen olarak çalışmaya başladım. Kendime ait yer açtım ve halen bu çalışmalarım devam ediyor. Çalışmaları yaparken herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadım. Hatta çok da destek gördüm. A. Y. Bottenheim (kişisel iletişim, 10 Eylül 2019)

Ben 1973 yılında meslek okulu “Torna” bölümünü bitirdikten sonra, İŞKUR aracılığıyla BMW firmasında tornacı olarak 1 yıl çalışmak üzere Münih'e gönderildim. 1973 Petrol krizi çıktı ve yılsonunda çok sayıda firma işçilerinin çıkışını verdi. Bonn yakınlarında Troisdorf şehrine gittim ve D.N. firmasında 1976'da çalışmaya başladım. Kısa sayılacak bir zamanda terfi yaptım; bunu hoş karşılamayan bazı Alman iş arkadaşları amirimize şöyle bir sitemde bulundular; “Bu işçi Türk ve Almancayı da bilmediği halde bu işin sorumluluğunun verilmesi yanlıştır.” Amirimizde; “Siz işe doğru-dürüst gelmiyorsunuz, oysa bu işçi disiplinli çalışıyor” dedi. Bir de gelecekte bunlardan dolayı işsiz kalabilir miyiz endişesi taşıyorlardı. Bu fabrikada 23 yıl çalıştıktan sonra emekli oldum. A. B. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Almanya'da doğdum ve büyüdüm, evlendim ve iki çocuğum var. Çalışma hayatımda karşılaştığım ve huzursuz olduğum durum, bizim elde ettiğimiz iyi şeyleri Almanların kıskanmasıdır. Biz çok dürüst, samimi ve çok çalışınca dikkati çekiyoruz, haklı olarak bizi daha iyi bir göreve getiriyorlar. Bunu gören Alman arkadaşlarımız çekemiyorlar ve neden biz bu pozisyona gelemedik diye kıskanıyorlar. Bunun için bizi farklı şekilde eleştiriyorlar. Oysa kendilerini eleştirmeleri gerekir. Neden biz de çalışıp

bu pozisyona gelmedik diye. Mesela ben markette yöneticiyim, bu pozisyonumu kıskanıyorlar, bu da beni rahatsız ediyor. Aslında doğru olan kıskanmamalarıdır. Çünkü o makama öylesine gelmedim, okudum, çalıştım ve tecrübe kazandıktan sonra o pozisyona geldim. İnanın gelişim hiç de kolay olmadı, çok çalıştım.

İkincisi bir Türk iyi bir arabaya biniyorsa bunu da kıskanıyorlar, biz binemiyoruz onlar nasıl biniyor diyorlar. Aslında çok basit çalışsa oda belki daha iyisine binecek ama Türk'ün bindiği araba dikkatini çekiyor. Bazen konuşmalarında, bu Türkler bizi geçtiler bizden daha iyi yaşıyorlar, daha güzel giyiniyorlar diyorlar. Almanların şöyle bir yapısı var; “Her şeyini elinden al ama işini elinden alma”. İşini elinden alınacağını hissederse sıkıntı yaşatır. İşçiler için en büyük sıkıntı, bizim başarılı olmamızdı. S. O. Münster (kişisel iletişim, 15 Mart 2019)

1973 yılında Alman hükümeti işçi alımlarını durdurmasına rağmen, talep üzerine gittim. Önce Karlsruhe'ye oradan babamın işçi olarak çalıştığı Berlin şehrine gittim. Burada ağır sayılabilecek işte çalışmaya başladım. İşçi, ustabaşı, STÖ yöneticisi ve girişim olarak 47 yıl Almanya'da çalıştım. Bana verilen işleri titizlikle yapmam ve verimli çalışmalarımın dolayısı kısa zamanda yetkililerin dikkatini çektim ve beni bölüm başkanlığına getirdiler. Firma sahibi ve yöneticilerle çok iyi diyaloglar kurmamdan dolayı iş arkadaşım Almanlar durumu hazmedemiyorlardı, hatta bazen beni şikayet bile ediyorlardı. Alman işçiler bizim performans, titiz çalışma, fazla mesai yapma, dürüst ve ilkeli davranma ve idari kadrolara gelmemizden çok tedirgindiler. Gelecekte herhangi bir iş krizinde yöneticilerin bizi tercih edip onları işten çıkaracaklarını söylüyorlardı. Bu da iş yerinde gerginliklere ve bazen hoş olmayan fiziki eylemlere dönüşebiliyordu. M. K. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2019)

Almanya'ya 1979 yılında aile birleşimi kapsamında geldim. Aachen Üniversitesi'nde Yüksek Mühendisliği bitirdim. Santex Tekstil, İhlas Gmbh'da çalıştım. Kuyumculuk yaptım ve uzun yıllar gazetecilik yaptım. Türk Sivil Toplum Örgütlerine katkıda bulundum. Almanların bazıları, özellikle yabancıların iş performansıyla yükselmesini, öne geçmesi istemezler. Birçok arkadaşım, iş yerinde bu nedenlerle huzursuzluk yaşadıklarını anlattılar. Benim de şahit olduğum şöyle bir olay yaşandı: Aachen kentinde Türklere ait büyük bir tekstil fabrikasında Almanlar, Türkler ve Araplar birlikte çalışıyoruz. Müdürümüz Arap asıllı, Almancası çok iyi mühendis ve başarılı organizasyon yapıyor. Bu arada, bir Alman mühendis de başka bir bölümde

görev yapıyor. Arap müdürün pozisyonu daha iyi olduğu için, onun yerine geçmek adına kulis çalışmalarına başladı. Altı ay sonra, Arap müdürü görevden aldırtıp, yerine geçti. Ş. E. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Almanya'da Amerikalılara ait büyük bir firmada 15 yıl çalıştım. 261 çalışan arasında tek yabancı bendim. Disiplinli çalıştığım için amirlerimin takdirini aldım ve ödül olarak bir aylığına beni Amerika'ya gönderdiler. Geldikten sonra Alman çalışan arkadaşların beni rahatsız edecek derecede farklı yaklaşımları oldu. Benim bu başarıyı kesinlikle kıskandılar. Şunu söylemek istiyorum, güzel bir arabaya bindiğinizde, kaliteli şık bir takım elbise bile giydiğinizde bunlar sizi kıskanır. Bizim daha planlı, daha disiplinli ve daha dikkatli çalışmamız iş yerinde fark ediliyor. Fazla çalışarak hem daha fazla para kazanmaya hem de firmanın üretim kapasitesini artırarak amirlerin ve firma sahibinin takdirine neden oluyor. Bundan dolayı amirlerimiz tarafından üst pozisyonlara getirilerek ödüllendiriliyoruz. Bu durum Alman işçilerini kıskandırdı ve aleyhimize çalışanlar oldu. M. H. Witten (kişisel iletişim, 22 Mart 2019)

Yapılan tüm araştırmalardan esinlenerek, göçmenlerin entegrasyon adıyla yaşadıkları asıl sorunların başlangıcı, ekonomik karakterli gelişmelerden kaynaklandığı söylenebilir. Bu tezi destekleyen gelişmelerden birisi, 1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve Doğu-Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra Almanya'da; üç milyonu açık, iki milyonu gizli, yaklaşık beş milyon işsiz vardır (Çulcu, 1993, s.181). Doğu Almanya vatandaşlarının Batıyla birleşimlerinden asıl beklentileri, ekonomik ve sosyal refahı elde edilmesi olmuştur. Yaşanılan yoğun işsizlikten dolayı istenilen olanakları elde edemeyince, bu olumsuzluğun nedeni olarak göçmenler hedef gösterilmiştir. Yabancılar arasında en büyük yoğunluğu göçmen Türkler oluşturduğu için bilhassa Nazi ideolojini savunan aşırı sağcı ve ırkçı guruplar, bunlara ait iş yerlerine, kültürel faaliyet yapan kuruluşlarına ve doğrudan kendilerine yönelik saldırılar yapmışlardır. Gelişmelerden çekinen bazı firmalar da göçmen Türkleri işten çıkarmak için mobbing uygulamıştır (Braun & Heinz, 2006, s.206).

Alman Anayasasını Koruma Teşkilatı, aşırı sağcı-ırkçı 763 sanık üzerinde yapmış olduğu araştırmalarda ilginç sonuçlar elde etmiştir. Bu araştırma sonucuna göre; saldırganların yüzde 51,3'ünü küçük esnaf veya kalifiye işçi, yüzde 28,7'sini niteliksiz işçi ve yüzde 11,3'ünü ise işsizler oluşturur. Saldırganların yüzde 92,4'ünü ise 30 yaşın altındaki gençlerden oluşturmuştur. Bunların yüzde 33,6'sı öğrenci ve

yüzde 40'ı ise ancak 18-20 yaş arasında gençlerden oluşurken, yüzde 16,8'i henüz ergenlik çağına bile gelmemiş yani 18 yaşından küçük çocuklardır (Ceyhun, 1995, s. 24-25). Bu araştırmadan anlaşılacağı gibi, ekonomik koşullardan kaynaklanan sorunlar yabancı düşmanlığını artırmıştır. Buda aşırı sağcı ve ırkçı Nazi ideolojiden beslenen Nasyonal Sosyalistleri ve diğer marjinal gurupları daha saldırgan hale getirmiştir. Dolayısıyla Almanya'da ekonomik sıkıntılar artmasına paralel yabancı düşmanlığı ve ırkçı saldırılar artmıştır.

Ev sahibi topluluk ile göçmen Türk işçilerin sosyo-kültürel temaslarında yaşanan sorunların başlangıcı; farklı kimlik, dil, din, eğitim gibi nedenlerden ziyade ekonomik, istihdam, nüfus yoğunluğu ile söylem ve eylem farklılıklarından kaynaklanmıştır. Ancak bu kaygıları gizlemek için ev sahibi toplumun bir kesimi ilerleyen zaman içerisinde uyumu etkileyen ve entegrasyonu geciktiren önemli bir gerekçe olan farklı sosyo-kültürel değerleri ileri sürmüş ve kamuoyunu olumsuz yönde etkilemişlerdir. Bu bağlamda göçmen işçileri topluma adapte edecek ve diyalogu güçlendirecek unsurlardan olan Almanca dilini öğrenmemeleri, sosyal yaşama katılmamaları vb. davranışlar, karşı tarafın önyargısını olumsuz etkilemiştir.

Yaşanmış olan bazı olumsuzluklara rağmen göçmenler, sistem entegrasyonunu gerçekleştirmişlerdir. Entegrasyon sorunlarının zamanla artmasının nedeni; aynı işyerinde çalışan Alman ile göçmen işçiler arasında emek karakterli rekabetin hissedilmesidir. Aynı zamanda, dar gelirli ev sahibi toplumun ekonomik kaygıları ile göçmen nüfus yoğunluğu karşısında yerli halkın tedirgin olması da entegrasyon sorunlarının artmasına neden olmuştur. Göçmenler arasında marjinal gurupların kriminal söylem ve eylemleri ile Eylül 1980'de Türkiye'de gerçekleşen askeri darbeden kaçan farklı ideolojilere sahip Türk vatandaşlar Almanya'ya gelmiştir. Türk vatandaşların Almanya'ya gelmesiyle çatışmalara varan olayların eklenmesi, zaten hissedilen tedirginlik ve sorunlar daha da arttırmış ve entegrasyon sorunu kartopu etkisiyle gündemdeki yerini korumuştur.

4.3.2. Göçmen nüfusta artışlar ve yerleşik hayata geçişte yaşanan gelişmeler

Göçmen Türklerin sayısı kısa zamanda çoğalması, 70'li yıllardan itibaren il, ilçe ve köylerde yerleşik düzene geçmeleri, Alman halkının hazırlıklı olduğu bir durum olmadığı için endişelere neden olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda farklı

sektörlerde yoğun şekilde istihdam edilmeleri, diğer göçmen işçilere göre işverenler tarafından daha fazla tercih edilmeleri, az da olsa bazı firmalarda Alman işçilerden bile daha fazla takdir görmeleri ve iş yerleri istihdam kapasitesinin dolması endişeleri daha da arttırmıştır. Bu gelişmeler karşısında zamanın Başbakanı Ludwig Erhard (1966/67), Alman işçilere yönelik şunları söylemiştir; “Bir işçi, haftada bir saat fazla çalışsa yabancı işçilere ihtiyaç duyulmayacaktı.” Bu itiraflarda bulunmasına rağmen ihtiyaç olduğu için başbakanlığı döneminde, İtalya'dan ilk işçi alımları girişimlerde bulunmuştur. Bu ifadenin kullanıldığı dönemde ekonomik bir krizden bahsedilmiş ve yabancılar günah keçisi gösterilmiştir. Bunun üzerine 1966 ve 1968 yıllarında bazı eyaletlerde yapılan seçimlerde NPD (Almanya Ulusal Demokratik Partisi) eyalet meclislerine girmeyi başarmış ve bu başarının temelinde ise yabancı düşmanlığı ifadelerinin kullanılması büyük rol oynamıştır (Meier & Karl, 2006, s. 204).

Göçmen Türkler, zorlayıcı koşullara rağmen, az sayıda olsa bile ev alarak, iş yeri kurarak, cami ve dernek gibi sosyo- kültürel hizmetler veren yerler açarak, kalıcı bir topluluk haline gelmişlerdir. Bu gelişmeler bilhassa muhafazakar, milliyetçi, ırkçı kesimleri rahatsız etmiş ve kamuoyunda seslerin yükselmesi üzerine, zamanın Alman Başbakanı Helmut Schmidt; “Türk işçileri göndeririz, size iş yeri açarız” diyerek endişeleri gidermeye çalışmıştır. Ancak alınan tedbirler ve engelleyici girişimlere rağmen sayı artmaya devam etmiştir. Ekonomik ve sosyal gelişmeler göçmen toplumun yaşamında oluşturduğu değişimler, artan toplumsallaşma hareketliliği, eğitim düzeyinin yükselmesi, kültürlerarası alışverişin hızlanması beraberinde huzursuzluğa ve çatışmaya neden olmuştur. Birinci ve ikinci kuşak göçmenler kendi inanç ve kültürel değerlerini korumaya çalışmış ve gelecek kuşaklarında bu değerleri yaşayabilmesi için bir takım önlemler alma ihtiyacı hissetmişlerdir. Buna karşılık aşırı sağcı-ırkçı gruplar saldırılarını arttırmıştır. Bu gelişmeler sosyal entegrasyonu olumsuz yönde etkilemiştir.

Entegrasyonu etkileyen diğer bir gelişme, göçmen Türk işçileri geçici işçilikten yerleşik hayata geçerken, yurtlardan kiralık evlere taşındıklarında karşılaştıkları sorunlardır. Bunların başında kiralık ev bulamamaları, tercih edilmemeleri ya da kira ücretlerinde farklı yaklaşımlarla karşılaşmalarıdır. Göçmenlerin yoğunlukta yaşadıkları bölgelerde ev kiralalarının aşırı derecede artması, aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan dar gelirli Almanların tepkisine neden olmuştur. Çünkü belli bir

bütçesi olan nispeten daha düşük kazançta sahip olanlar, sosyal konforda kısıtlamalara gitmek zorunda kalmışlardır. Önceden 1 metre karesi 2,80 mark olan 3 odalı 100 metrekarelik bir daireyi ev sahibi 18 yatak yerleştirip, metrekaresi 18 marktan Türk işçilere kiraya vermiştir (Der Spiegel 30 Juli. 1973, p.29). 1973 yılında NRW Çalışma Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmaya göre, kişi başı kira miktarı 49,17 Alman markı olan ve metrekare fiyatı 8,58 Alman Markına tekabül eden bir yerde 63 kişi aynı küveti kullanmış, bu fiyatların sunulan imkânlarla oranla fazla olduğu belirtilmiştir (Dieter, 1973).

Ev kiralının artışına tepki gösterilmesinin diğer bir nedeni de ev sahiplerinin evlerini Alman vatandaşlara vereceğinden daha yüksek değerle yabancıya kiraya vermesidir. Dar gelirli Almanlar üzerinde bu durum, pasif kızma ve yabancıyı aşağılama gibi tepkilere neden olmuştur (DDR", Sozialforschung und Gesellschaftspolitik, Köln, 1990). Buna ilaveten güvenlik ve sağlık gerekçesiyle Almanlar tarafından daha önce terkedilmiş ve adeta harabeye dönmüş yıkık, dökük binaların göçmen işçiler tarafından satın alınarak onarılmıştır. Bu durum, Alman emlak piyasasını hareketlendirmiş ve daire satış fiyatlarında nispi artışlar görülmüştür. Tüm bu gelişmeler düşük gelirli insanların bütçesini doğrudan etkilediği için göçmenlere karşı tepkiler daha da artmış ve daha önce var olan emekçi tepkilerine bunlarda eklenmiştir. Zamanında gerekli önlemler alınmadığı için kamuoyunda her geçen gün daha geniş taraftar bulmuş ve göçmenler istenmeyen topluluk olarak dışlanmaya başlamıştır.

Yasal düzenlemelerle işçi yakınlarının (eş, çocuklar) Almanya'ya gitmeleri, çalışma, eğitim, turistik gibi farklı nedenlerle gidenler, 1980 yılında Türkiye'de gerçekleşen Askeri darbe sonrası mülteci, sığınmacı statüsünde gidenlerle birlikte göçmen Türklerin sayısı hızla artması ve başlangıçta yurtlara yerleştirilen ve misafir statüsünde konaklayan göçmen Türk işçilerin, kısa zaman sonra kiraladıkları evlere geçişlerinde, kira ücretlerinde yaşanan hareketliliğin entegrasyona etkileri saptamaya çalışılmıştır. Bu gelişmelerin entegrasyona etkileri daha iyi anlaşılabilmesi için, STÖ yöneticisi, Akademisyen, Meslek gurupları, eğitimci, öğrenci, işçi ve işsizlerle görüşülmüştür. Verilen cevapların birbiriyle benzerlik göstermesi ve bazılarının örtüşmesinden dolayı, çok sayıda tekrardan kaçınılmıştır. Görüşmelerde, büyük çoğunluk göçmen Türklerin sayısında görülen artışların bilhassa milliyetçi, aşırı sağcı

ve ırkçı kesimlerde tepkilere neden olduğu, ev kiralarında yaşanan hareketlilik özellikle dar gelirli Alman ve göçmen Türklerin yaşam konforunu etkilediğini belirtmişlerdir. Diğer kesimlerde ise, nüfus artışı ve kiralarda yaşanan hareketlilikten dolayı tepkilere neden olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Muhatapların verdikleri cevaplar olduğu gibi aktarılmıştır, izlenimleri şu şekilde açıklamışlardır;

1961 yılı sonunda 6.800 olan Türk sayısı, 1972’de 1 milyon sınırını aşarken 1983’te 2 milyon sınırına ulaştı. Bu göç süreci belirli geri dönüşlere rağmen devam etti ve bugün Alman sınırları içinde 1,5 milyonu Alman vatandaşlığına geçen insanlarımız olmak üzere 3 milyon 200 bin Türk kökenli göçmen yaşamaktadır. Buda Almanya’nın nüfusunun yaklaşık yüzde 4’ünü oluşturuyor. Almanya’da bu azınlığa karşı Alman hükümetinin ve Alman halkının tavrı artmaktadır. Türk göçmenlerin sayısı, 16 eyaletten oluşan Federal Almanya’nın dört eyaletinden (Bremen, Hamburg, Mecklenburg-Vorpommern ve Saksonya) daha fazla nüfusa sahipken, bugün Almanya’daki Türk göçmenlerin konumuna bakıldığında, burada iş kurarak, ev alarak köklenen bir kitle haline gelmişlerdir.

Türkler arasında kendi işini kuran ve istihdam sağlayanların sayısı 88 bin sayısına ulaşmıştır. Sadece Kuzey Ren Vesfalya eyaletinde 300 binin üzerinde Türk’ün Alman vatandaşlığına geçtiği ve 25 bine yakın irili ufaklı Türk girişimcinin bu eyaletin ekonomisine büyük katkılarda bulunduğu saptanmıştır. Almanya’da okullara giden Türk çocukların sayısı artmakta ve sadece yükseköğrenim gören öğrenci sayısı 80 bin sınırını aşmıştır. Kurdukları camiler, sportif ve kültürel amaçlı kulüp, dernek ve benzeri örgütlerde dini, sosyal ve sportif ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Ancak, Türkler arasındaki işsizlik, yüzde 26 sınırında olup, fakirlik sınırının altında yaşayanlar da yüzde 34 düzeyindedir. Göçmen Türklerin sorunu, diğer göçmenlere göre daha fazladır. F.Ş. Essen (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin sayısının çoğalması ve yerleşik hayata geçerek uyum içerisinde yaşamaya başlamaları, özellikle ırkçı ve marjinal gurupları rahatsız ediyordu. Bu davranışlardan vaz geçeceklerini de sanmıyorum. Bir alman yazar, “bu gidişle gelecekte Türk başbakan olur” diye makale yazdı. Bilhassa, kırsal kesimden gelen ve şehir kültürü olmayan göçmenler ile modern metropollerde yaşayan Almanlar arasında, kültürel farklılıklardan dolayı, ülkenin geleceğinden endişe duyanların sayısı

oldukça fazlaydı. Bu durum, aşırı sağcı ve ırkçı olanlar tarafından endişe hatta korku ile karşılanıyordu.

Nazi zihniyeti taşıyanlar, tüm kamuoyunu etkilemek için yabancılara saldırma, ev, işyeri, cami ve kültürel faaliyette bulunan dernekleri kundaklama, insanları yakmaya varan insanlık dışı eylemlerde bulunarak, Almanya'da yaşayan tüm toplulukları huzursuz ediyorlardı ve bu olumsuzluklar artarak devam ediyor. Almanların büyük çoğunluğu bu eylemlerden tedirgin oldukları biliyoruz. Ayrıca göçmenlerden de çok azda olsa, kriminal olaylara katılarak, terörist eylemler gerçekleştirerek, toplumsal huzuru bozucu davranışlarla bulunanlar oluyordu. Toplumun büyük çoğunluğu bu marjinal gurupları desteklemediği bilinmektedir. Bizlere düşen görev farklılıklarımızı zenginlik kabul ederek toplumsal birliği, uyumu ve entegrasyonu güçlendirecek çalışmalar yapmaktır.

Toplumsal uyumu, sosyal entegrasyonu etkileyen diğer bir gelişme yerleşik hayata geçişlerde yaşanılmıştır. Ev kiralari Almanya'da hep sorun olmuştur. Bunu, üniversiteye başladığımda daha fazla hissettim. Münster ili ve yakın çevresinde ev bulmadığım için, 40 kilometre uzakta bulunan Hamm şehrinde, dedemin evinde zorunlu kalıyordum ve her gün, zamanımın yaklaşık 3 saati yolda geçiyordu. Münster ve civarında, kiralık 25-35 metrekarelik 1 oda + salonun aylık kirası 400 Euro'dan başlıyordu ve bulunmuyordu. Bizden önceki nesiller ise dil bilmemelerinden kaynaklanan iletişim eksikliği, kültürel farklılıkları, kısaca yabancı olmalarından dolayı ev bulamamaları ya da buldukları evleri bazen yüksek ücret ödeyerek kiralamaları sorunlara neden olmuştur. Buda sosyal entegrasyonu geciktirmiştir. Y. K. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Wilhelmsburg-Altona semtinin yüzde 60-70 oranı göçmen Türkler ve diğer yabancılardan oluşmakta ve bölgede kriminal olaylar çok artmaktadır. Bir defasında elinde silah olan çete gurupları geldi ve silahlı çatışma yaptılar. Biz polisi aradık ancak 45 dakika sonra gelebildiler. Bir bölgede göçmen sayısının artması ve kriminal olayların çoğalması huzuru kaçırdığı için Almanlar o bölgeyi terk ediyor. Buda inanılmaz rahatsızlara neden oluyor.

Müstakil evimiz vardı, daha iyi bir bölgeye taşınmak için sattım ve ev alıncaya kadar kiralık ev tutmaya karar verdim. Ancak birkaç yeri aramadım, bizim Türk olduğumuzu fark edince ev kiraya verildi diye bize vermek istemediler, ancak çok iyi Almanca bilen birisi aracılığıyla arayınca evi kiraya vereceklerini söylediler. Biz göçmen Türklerin ev bulmada bunca zorluklar yaşamamız ve kiraların yüksek olmasından dolayı zorlanmamıza rağmen, geçim sıkıntısı yaşayan orta ve dar gelirli bir kesim Almanlar, kiraların yükselmesine sebep biz göçmenleri gösteriyorlardı. H. Ö. Hamburg (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Almanlar her yerde Türkleri görüyorlardı. Bizim statümüz artıyor, her kurumda önemli pozisyonlarda görev yapıyoruz. Bu da onları endişelendiriyordu. Bir de kendimize özgü davranışlarımız vardı. Bunlar ya yanlış anlaşıldığı ya da gerçekten yanlış olduğu için tepki çekiyordu. Örneğin, 22 bin kişilik Bergneustadt kasabasının 5 bini Türklere oluşuyordu. Bundan dolayı Almanlar, “gelecekte bu şehri ele geçireceksiniz” diye tepkilerini dile getiriyorlardı.

Ev kiralari çok sorunluydu ve talebi karşılamıyordu. Bazı ev sorumluları (haksız şekilde) göçmen Türklere 1000 Mark alarak, kiralık ev veriyordu. Bu da kiraların yükselmesine, dar gelirli olanların cebine dokunmaya neden oluyordu. A. D. Bergneustadt (kişisel iletişim, 27 Mart 2019)

Göçmen Türk nüfusundaki artışın kamuoyundaki etkisi hakkında şunları söyleye bilirim. Almanya’da 70’li yıllarda 1 milyon civarında olan nüfusumuz, günümüzde 3 milyonun üzerine çıkmış ve toplam göçmen sayısı 7-8 milyon civarındadır. 82 milyona ulaşan Alman devleti içinde ki bu sayı, yerli toplumu fazla endişelendirdiğini sanmıyorum. Bu yüzden sayı artması, tüm Almanlar tarafından tepkiyle karşılanmadı. Toplumun belirli bir kesimi tarafından tepkiyle karşılandı. Gerçi yabancı sayısının artması diğer ülkelerde ve Türkiye’de de (Suriyelilerin durumu) bazı kesimlerin tepkisine neden oluyor. Ancak toplumun tamamını aynı kategoride değerlendirilmesi gerekir.

Bizler 3. ve 4. Neslin tamamına yakını Alman arkadaşlarımızla aynı hastanelerde dünyaya geldik, aynı okullarda okuduk, aynı mahallede büyüdük, aynı firmalarda çalışıyor, aynı marketlerden alış-veriş yapıyor ve aynı apartmanlarda kalıyoruz. Aynı takımında oynuyor ya da aynı takımı destekliyor ve aynı şarkıları dinliyoruz. İşverenlerimiz Almanlarla ortak iş yapıyor, siyasetçilerimiz aynı parti

çatısı altında ülke değerlerine katkı sağlamaya çalışıyorlar. Örnekleri çoğaltmak mümkün, yani bu ülkede birlikte eğleniyor, birlikte gülüyor, birlikte hüzünleniyor ve birlikte geliyoruz. Bizlerde Almanlar gibi ülkenin değerlerine katkı sağlamak için büyük çaba harcıyoruz. Öyleyse bir kesim hariç, sayımızdan tedirgin olduklarını sanmıyorum.

Ev kiralarda yaşanan hareketlilik hakkında şunları söyleyebilirim. Bazen internet sitelerinde kiralık evler ile ilgili yapılan yorumlarda, yaşanan sorunlar ve fiyat artışını, Almanya'ya yoğun akın eden yabancılarla, özellikle göçmen Türklerle ilişkilendiriyorlar. Bana göre bu doğru bir yaklaşım değildir. Kiraların yükselmesi ülkedeki ekonomik gelişmelerle doğrudan bağlantılıdır. Günümüzde göçmen Türkler inşaat sektörüne önemli katkılar sağlamaktadırlar. Şayet ucuza sağladıkları iş gücü ve emek olmasaydı belki kiralar ve ev fiyatları çok daha yüksek olabilirdi. Artık eskisi kadar kiralık ev bulmada sorun yaşanmamaktadır. Bu gün göçmenlerin önemli bir kesimi en güzel evlerde oturuyor. Ancak geçim sıkıntısını yaşayan bir kısım işsizler, düşük gelirliler ve ön yargılı olanlar özellikle bazı çevresel yönlendirmelerin etkisinde kalanlar, kira ücretlerinde ki artışların nedeni olarak göçmenleri göstermektedirler. Bu durum yabancılarla tepkileri artırıyor ve entegrasyonu olumsuz etkiliyor. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin sayısının çoğalması, kesinlikle Almanları tedirgin etti. Öyle ki, 1990'lı yıllardan sonra, bilhassa aşırı sağcı-ırkçı Nazi zihniyetliler tarafından, Möln, Solingen, Ludwigshafen gibi şehirlerde yapılan kundaklama ve saldırılarda, çok sayıda insanımız hayatını kaybetti. Bu olayların çıkmasında medyanın ve siyasilerinde etkisi fazladır. Bu da göçmenlerin birlikte yaşamını etkileyici gelişmelerdir.

Almanya'da ev kiralama hep sıkıntılı olmuştur. Ya istenildiğinde kiralık ev bulunmamış ya da bulunan evlerin kiralaları, zaman içerisinde yükselmiştir. Bu da ister istemez belli kesimleri etkilemiştir. Benim bir müvekkilim vardı. 38 yıldır aynı evde kiracı olarak oturuyor ve 76 yaşında. Diğer evlere göre daha uygun fiyata kaldığı için, ev sahibi torunuma vereceğim bahanesiyle, bunu evden ya çıkarmak ya da kirayı yükseltmek istiyor. Bu da çıkmamak ve kiranın da normalden fazla yükseltilmemesi için, bana müracaatta bulundu. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin sayısının çoğalması sorun olmaya başladı. Çünkü yabancılar az iken sorun değillerdi, ne zaman ki çoğaldılar ev sahibi oldular, işte o zaman toplumun tedirginliğine neden oldu. Bir de gurbette olmaktan kaynaklanan kenetlenme, dayanışma, hasta ziyareti gibi birlik ve beraberliğin oluşturulması, kahvehane, restoran ve iş yeri açılması, Almanları ciddi tedirgin etti. Bu tedirginliğe bir örnek vermek istiyorum. Yaşlı Alman diğer Almanya 15 yıl önce şöyle söylüyordu; “2 yıl öncesine kadar bu caddede esnafın dizilişi şöyleydi, Alman, yanında İtalyan, yanında İtalyan, yanında Yugoslav, yanında Türk, yanında diğer milletlerden başka bir esnaf şeklinde dizilirdi. Şimdi durum değişti, Türk, yanında Türk, yanında Türk yanında Türk esnaf olması gidişatın çok kötüye gideceğine işarettir”. Günlük yaşantıda göçmen Türklerin çokluğu, aşırı sağcı siyasetçilerin ve bir kısım medyanın yanlış yayınları tedirgin ediyordu. Örneğin, Köln, Solingen gibi Türklerin kalabalık olduğu şehirlerin bir caddesinin sadece göçmen Türk esnafından olması ya da bir mahallenin tamamı göçmenlerden oluşu, Almanların tedirgin olmasına neden olmuştu.

Ev kiralamada sıkıntı yaşıyorduk. Ben ilk başta babamın evinde kalıyordum. Kiralık bir ev bulmak zordu. Bir de Polonyalı ve Doğu Almanya halkıda eklenince kiralık evleri bulmak çok daha sorun oldu. Türkler kendi aralarında “hava parası” gibi bir sistem oluşturmuşlardı. Birisi kiralık evden çıkmak isteyince fısıltı gazetesi gibi, “arkadaşlar ben çıkıyorum, gel sana evi vereyim, ancak hava parasını verirsen, seni ev sahibiyile görüştürürüm”. Bu durumlardan dolayı önemli sorunlar yaşandı. Ben 1989 yılında evlendim. Ev bulamadığım için çok sıkıntı yaşadım. Sonunda 50 metrekarelik bir ev bulup oraya taşındım. M. T. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin sayısının çoğalması bilhassa milliyetçi duyguları ağır basan ve ırkçılık ideolojini görev bilen kişi ya da toplulukları tedirgin ediyordu. Bazıları şöyle diyordu; “bu gidişle 2050 yılında Almanya’nın Cumhurbaşkanı bir göçmen Türk olabilir.” Tedirginliklerin asıl nedeni Almanların yaşlanması ve doğurganlık oranının düşük olmasına bağlı genç nüfus oranının az olmasına karşılık, göçmen Türklerde doğurganlık oranının yüksek olması, Türkiye’den ülkeye gelişlerin devam etmesi ve genç nüfus oranında belirgin bir artış olması, belli kesimleri düşündürmüştür.

Ev kiralarda Türklere karşı bir ön yargı vardı. Almanların oturduğu bir mahalleye bir Türk taşındığında “buralara kadar geldiler” diyerek hoşnut olmadıklarını

belirtiyorlardı. Kiralardaki artışları bazen göçmen Türklere mal ediyorlardı. Bütün Almanlar aynı düşüncede olduklarını sanmıyorum, yüzde 10'u tepki gösterirken yüzde doksanı daha ılımlı yaklaşıyorlardı. Yabancılara karşı asıl tepkiler Suriyeli mülteciler geldikten sonra yaşandı. Çünkü boş olan ya da müsait durumda olan evlerin çoğunu bunlar tarafından kiralandı. Ben Türkiye'de yaşayan Suriyeliler ile Almanya'da yaşayan Türkleri ev kiralari, ekonomik etki-tepki gelişmeleri bakımından biraz birbirine benzetiyorum. İki ülkede muhalefet bunlar üzerinden iktidarı ağır bir dille eleştiriyor ve tabanda geniş yankılar buluyor. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin sayısının artması başta sempati ile karşılandı. 1980'li yıllarda sayı milyon ile ifade edilince, Almanlar tedirgin olmaya başladılar. Ancak bu durum Türkiye'de de olsa aynı tedirginlik yaşanacağını düşünüyorum. Almanları rahatsız eden sadece kira artışları değildi, yanlış anlaşılmaya neden, toplumda yanlış anlaşılmaya neden kendimize özgü bazı hareketlerimizde tedirginlikleri arttırdı. Örneğin; babam, Alman iş arkadaşıyla karşılıklı sözde konuşuyorlar. Alman bir şeyler anlatıyor, babam hep Ja, Ja (evet, evet) diyor. Dedim ki; "baba, Almanın ne dediğini anlıyor musun?" "hayır" dedi. Dedim ki; "iş yerindeki sıkıntılardan bahsediyor, önemsemelisin." Kısacası, iletişim konusunda sıkıntılar yaşıyordu.

Ev bulmada birinci nesil çok zorluk çekti. 80'li yıllarda kiralık ev sorunu had safhadaydı. Kiralık ev bulunmuyor, bulunanlar da Türklere vermede sorun yaşıyorlardı. İlk başta ben ve eşim 12 metrekarelik bir evde kaldık, daha sonra 34 metrekarelik bir eve taşındık. Sonra da zemin katta 50 metrekarelik bir ev zorla bulabildik ve oraya taşındık. Ev bürosu (Wohnungsamt)'da bir sorun yaşadım. Bazı aracı Türkler bu işlemlerde haksız kazançlarla ev buluyorlardı. Buda kiraların yükselmesine hatta iki kata çıkmasına neden oluyordu. Almanlar ev kiralalarını Türkler yükseltti diyorlardı. Daha sonra ev satın alarak, kendi evime taşındım ve halen orada yaşıyorum. B. K. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

Sayımızın çoğalması hakkında şunları söyleyebilirim; İşverenler çalışmamızdan memnun olduğu için, çokluğumuz onları sevindiriyordu. Ancak diğer halkın çoğunu tedirgin ediyordu. Bir kısım milliyetçiler ise, bunlar yakın zamanda Almanya'yı ele geçirecekler diye söyleniyorlardı." Tabi bu tamamen ön yargılı

yaklaşımından başka bir şey değildi. Çünkü Alman nüfusu içinde ki oranımız belliydi ve Almanya’da oluşumuzun amacı bu tür endişelere yer vermeyecek kadar açıktı.

Ev kiralari Almanya’ya gidişimizle daha da hareketlendi. Türkiye’den yönlendirmeye bölgeye gittiğimizde kiralar çok düşüktü. Aylık 50-70 marka bile kiralık küçük evler vardı. Bizlerde yurtlarda kalıyorduk. Maddi durumumuz biraz iyileşince yurtlardan kiralık evlere çıkmaya karar verdik. 4-6 arkadaş bir araya gelerek bir daireyi kiralyorlardı. Bizde, 5 arkadaş kiraya çıkmak için bir ev sahibiyle anlaştık. Normalde evin kira ücreti 100 mark civarında olması gerekirken, her birimizden 50 mark istedi, bizde kabul ettik. Dolayısıyla 250 marka evi kiraladık. Almanlar kiralari yükselmesini bizimle ilişkilendiriyorlardı. Bundan dolayı da bize karşı tepkiliydiler. O dönemde yaşadığım Schweinfurt şehrinde ki halkın bir kesimi, sayımızın okluğundan bizlere karşı tepkiliydiler. Hatta ilginç bir yaklaşımları vardı. Derlerdi ki; “İyi ki domuz eti yemiyorsunuz, yoksa onunda fiyatı artardı.” V. A. Schweinfurt (kişisel iletişim, 10 Aralık 2018)

STÖ’lerinde yöneticilik yaptım. Çok sayıda üyesi olan bir il Federasyonun genel başkanlığını yapıyorum. Ayrıca, çok sayıda kültürel faaliyet yapan oluşumlara da katkıda bulundum. Tüm bu çalışmalarda edindiğim tecrübelerle, Türklerin sayısındaki artış, Alman kamuoyunu tedirgin ettiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Kanaatimce bu doğru bir yaklaşım değil tamamen önyargılı bir düşüncedir. Çünkü artan sayı ile birlikte, ekonomiye katkılarda her geçen gün artıyor. 2000 yılında, inşaat sektöründe hizmet üreten Türk girişimcilerin çalıştırdığı, işçi sayısı 100’ün üzerinde olan, 2 binin üzerinde inşaat firmasıyla önemli çalışmalar yaptılar. Tabi daha az sayıda işçi çalıştıranları da hesaba katarsak, bu sayı çok daha fazladır.

Diğer sorun, kiralık evlerin bulunmasında yaşanan zorluklardır. Bu bağlamda, Türkler Almanya’ya geldikleri zaman, ciddi anlamda ev sorunu ile karşı karşıya kaldılar. Çünkü kısıtlı sayıda ev olması karşısında, talebi karşılamada sorun yaşanmıştı. Bazı emlakçılar bunu fırsat bilerek, harabe halindeki evleri onardılar ve kira ücretleri ya da alım fiyatlarını aşırı derecede arttırdılar. Talep yoğunluğuna Türklerinde katkısı olmasından dolayı, belirli gelir düzeyi olanların tepkisine neden olmuştur. S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Göçmen Türklerin nüfusunun artması Almanları korkutuyordu. Bizden çok çekiniyorlardı. Diyorlardı ki biz yaşlanıyoruz, siz gençsiniz ve nüfusunuz her geçen gün artıyor. Gelecekte sayınız çok daha artacak ve Almanya'yı ele geçireceksiniz. İşte bu tedirginlik bilhassa milliyetçi duyguları yoğun olan Almanların bizleri istememesine neden oldu. Irkçı ve Nazi kafalı Almanlar ise, bizi hiç sevmezdi. Ülkeyi yönetme yetkisi bunlarda olsa, kanaatimce bizi bir gün bile Almanya'da barındırmak istemezlerdi. Bunlara göre Almanya'da yaşanan bütün sorunların birinci sorumlusu yabancılarıdır, yani bizleriz.

Ev kiralarda yaşanan sorunlar hiç bitmedi. İlk başta sorunlar şöyle başlıyor; Babam Almanya gittiği ilk zamanlarda bir yurttan 40 kişi kalıyorlar ve kişi başına ayda 50 mark kira ücreti ödüyorlarmış. O zamanlar ev kiralari 200 ila 250 mark arasında değişiyormuş. Arkadaşlarıyla kendi aralarında anlaşarak gruplar halinde kiralık evlere geçiş yapmışlar. Ev sahibi kişi başına 60-80 Mark talep ederek bunlarla anlaşma imzalamış. Böylelikle kira bir anda ortalama 300-400 marka yükselirken, geçimini zor yapan Almanlar; "Türkler gelmeden önce ucuza kirada kalıyorduk, siz gelince kiralari yükseldi" diyerek kızgınlıklarını belirtmişler. Ben ikinci nesil olarak farklı sıkıntılar yaşıyorum. Aslında bunlar bahane, bizim Almanya'da kalışımızı istemeyen çok sayıda Alman var. M. D. Bergneustadt (kişisel iletişim, 27 Mart 2019)

Türklerin sayısının çok olması bir Alman olarak beni ve çok sayıda tanıdığımı tedirgin etmedi. Hatta bizler seviniyoruz. İstiyoruz ki, daha fazla Türk gelsin ve Almanya için bizimle beraber çalışsınlar. Tabi bazı NAZİ ideolojisine sahip insanlar var onlar sadece Türkleri değil yabancıların hepsini istemiyor. Hepsinin ülkeden gitmesini istiyorlar. Ama bu gerçek olamaz. Çünkü milyonlarca yabancı burada yaşıyor, evleri burada, yatırımları burada, çocukları burada eğitim görüyor, nasıl gidecekler, olması mümkün değil. Yasalarımız da bu düşünceye müsaade etmiyor. Zaten Almanları çoğu ırkçı hareketleri istemiyor. Marjinal ekstrem gruplar her ülke için zararlıdır. E. M. S. Wiesbaden (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

Almanların bize bakış açısının değişmesi bilhassa 1980 askeri darbesinden sonra Almanya'ya gelen sağcı-solcu düşüncesini taşıyanların huzursuzluk yapmaları, PKK ve benzeri bölücü örgütlerin aşırı davranışlarıyla başladı. Aynı zamanda Türkiye'den görevli olarak gelen bir kısım insanların Milli Görüş gibi dini hizmet veren teşkilatları dışlayıcı propaganda yapmaları gerginliği ve huzursuzluğu daha da

arttırdı. Birde bazı insanımızın hatalı davranışları da imajımızı kötü yönde etkiledi. Örneğim Münih şehrinde bir dergide çizilen karikatürü hatırlıyorum, şöyle bir manzara vardı. Kırmızı lambalar yanıyor, Alman köpeği karşıya geçmek için yol kenarında yeşil ışığın yanmasını bekliyor, pala bıyıklı bir Türk ise lambalara aldırış etmeden karşıya geçmeye çalışıyor. Buna benzer durumlar imajımızı inanılmaz derecede etkiledi.

Ev kiralarda yaşanan sorunlar hakkında şunları söylemek istiyorum. Ailem ile birlikte Troisdorf kasabasına gittiğimizde ev kiralamakta çok zorluk çektik. İlk başlarda kiralık ev bulamadığımız için abimin evinde kalıyorduk, bina sorumlusu abimi çağırarak 15 günden fazla kalamayacağımızı dolayısıyla bir yer kiralamamızı söylemiş. Bizde 1826 yapımı harabe gibi bir yer bulduk, oturulmayacak durumdaydı, mecburiyetten dolayı biraz onardıktan sonra oraya taşındık. Ayda 80 mark kira ödüyordük, daha sonra 380 Mark'a kiralık daha güzel bir daire buldum ve oraya taşındım. Kira artışları sadece bizi değil Alman çalışanları da etkiliyordu. A. B. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Sayımızın çokluğu Almanları nasıl etkilediğini şöyle anlatabilirim. Türkler Almanya'da önemli başarılarla imza attılar. Almanların başaramadıklarını yaptılar, ekonomide cirolarını çok yükselttiler, birde sayıları her geçen gün artması Almanları tedirgin etti. Ancak hepsini etkilemedi, Türklerin sayısının artmasına sevinenlerde vardı. Sayının artmasıyla göç alan bütün ülkelerde tedirginliğin yaşanması normaldir. ABD, Şili ve diğer ülkelerde de bu tedirginlikler yaşandı. Biz başta daha dikkatli olsaydık tedirginlik daha az olurdu. Yanlış yaptık, bizde bir söz vardır, derler ki; "adam ata binmiş, ama eşeğini arıyor". Biz Almanya'ya geldik, burada çalıştık kazandık, ancak yatırımını Türkiye'ye yaptık. Şayet ilk günden itibaren kazandıklarımızı burada değerlendirseydik, daha fazla istihdam sağlar, Almanlar bizi daha iyi tanır ve durumumuz çok daha farklı olurdu. Burada üç küsur milyonluk küçük bir ülke gibiyiz. Bu gücü iyi değerlendirmeliyiz.

Ev kiralari devamlı gündem oluşturdu. Bu sıkıntı dün de vardı bugünde var, yarında olacak. Ancak kira artışlarında muhatap olarak Türkler gösterilmemektedir. Konut fiyatlarının artması bizimle yakından ilgisi yoktur. Bizler emlak işlerinde sıkıntı değil katkı sağladık. Wiesbaden'in merkezde bulunan bir caddesi vardı, tamamen atıl durumdaydı. Oraya genelde uyuşturucu kullananlar ve sıkıntılı olanlar giderdi. Bizim

Türkler o caddenin müteahhitlik işlerini aldılar, inşaatlar yaptılar, şimdi şehrin en güzel ve lüks caddelerinden biri oldu. M. A. Bonn (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Sayımızın çoğalması bazı Almanların pekte hoşuna gitmiyordu, hatta rahatsızlıklarını söyleyenler bile oluyordu. Örneğin; benim 4 kız çocuğum var. Alman komşumuzun dinlenme günlerinde, çocuklarımın kendi aralarında evin ön bahçesinde eğlenmelerine sıcak bakmadığı için, sıkıntı yaşadığımız durumlar olurdu. Onların ya çocukları yoktu, olanlarında bir-iki çocuğu vardı. Dolayısıyla çocuklarımızın sayısının fazla olması onları rahatsız ediyordu. Sayımızın çoğalmasından dolayı kurumlarda işlem yaparken, genel anlamda ayrımcılığa tabi tutulmuyorduk. Bazı istisnalar oluyordu o da geçiciydi.

Kiralık ev bulmak ilk zamanlarda çok problemlili bir durumdu. Bu yüzden çok sayıda tanıdık arkadaşlarım, hemşerilerim Türkiye'den yakınlarını istedikleri zaman yanlarına getiremiyorlardı. Çünkü yeterli sayıda ev yoktu. Bunun nedeni, II. Dünya savaşında Almanya'da çok sayıda binanın hasar görmesi ve var olanlarla birlikte yeniden restore edilenlerin, talepleri yeterli düzeyde karşılamamasından kaynaklanıyordu. Buna birde bizim kısa zamanda yüzbinlere dayanan sayımız eklenince sorun daha da büyüdü. Ben çalıştığım firmanın evinde kaldığım için hiç sorun yaşamadım. Ancak insanlarımızın büyük çoğunluğu bu sorunu yaşadı. Alman ve göçmen Türklerden çok sayıda insan kiralık ev aramasını fırsat bilen bazı ev sahipleri kiralaları arttırıyordu. Buda çalışan Almanları etkilediği gibi göçmenleri daha fazla etkiliyordu. K. B. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

Sayımızın çoğalması ayrı bir sorun. Aslında Almanların göçmen Türk düşmanlığı yoktur, Türkiye düşmanlığı vardır. Geçen yıllarda bizim bir kısım siyasetçilerin Alman devletini itham ettikleri sıfatlar iki ülke arasında krize neden oldu. Ben A. G. (önemli bir siyasetçi) aradım ve kullandığımız sözcüklere dikkat etmemiz gerektiğini aksi takdirde bizlerin burada sorun yaşayabileceğimizi söyledim.

Ev kiralaları Almanya'da sorun olmaya devam etmektedir. Almanya'ya işçi olarak giden göçmen Türklerden ailesi yanında olmayanlar yurtlarda kaldılar. Daha sonra bunlardan bazen 4 bazen de 6 kişi anlaşarak birlikte kiralık bir daire tutarak yurttan ayrıldılar. Tabi ev sahipleri her bir kiracıdan yaklaşık 100 mark alınca, kiralalarında 3 ila 4 kat arasında bir artış oldu. Bu da başta göçmenler olmak üzere alt tabaka

Almanların ekonomisini etkiledi. 90'lı Belçika askeri evleri vardı ve 80 bin marka satılıyordu. Göçmen Türkler bu evleri almak için yoğun ilgi gösterince kısa zamanda fiyatlar 180 bin marka çıktı. Bu evleri almak isteyen dar gelirli Almanlar, fiyatların bu kadar yükselişinin nedeni olarak bizleri gösterdiler. M. T. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Almanya'da doğdum ve bu ülkede ihtisas yaptım. Kısa sayılabilecek bir zaman içerisinde sayımızın çoğalmasa Almanları tedirgin ediyor. Ancak tüm kesimleri değil, bilhassa ırkçı ve milliyetçilik duyguları yüksek olanlar sayımızın çoğalmasından hoşnut olmuyorlar. Hatta biran önce ülkeyi terk etmemizi istiyorlar.

Kiralık ev bulmak bu günün sorunu değil, Birinci kuşak daha büyük zorluklar yaşadıklarını söylüyorlar. Günümüzde hala bu sorun devam etmekte ve Almanların bazı kesimleri bu sorunu bizimle ilişkilendiriyorlar. Sadece ekonomik boyutta değil birde davranışsal boyutta rahatsız olanlar vardır. Örneğin, ayakkabıların dışarıda bırakılması, yapılan yemeklerin kokusundan rahatsız olunması, nüfusun kalabalık olması ve gürültüden rahatsız olunması gibi durumları öne sürüyorlardı. B. Leverkusen (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

Bazı Alman vatandaşı, sayımızın artmasından dolayı diyorlardı ki biz yaşıyoruz, siz gençsiniz ve nüfusunuz her geçen gün artıyor. Gelecekte sayınız çok daha artacak ve Almanya'yı ele geçireceksiniz. İşte bu tedirginlik çok sayıda Almanın bizleri istememesine neden oldu.

Ev kiralarda şöyle bir gelişme yaşandı. Biz yurttan kalıyorduk. Arkadaşlarım ev kiralararak yurttan ayrılmak istediler. 90-95 metrekarelik bir evin kirası 150 mark civarındaydı. Bu metrekaredeki eve 5 arkadaşımız taşındı ve ev sahibi her arkadaşımızdan 100 mark alacağı konusunda anlaştilar. Böylelikle kiralar bir anda 3,5 kata yakın artarak 500 marka yükselmiş oldu. Bu durum dar gelirli Almanları çok etkiledi, çünkü yeni eve tanışmaya kalkınca daha yüksek düzeyde ev kirası ödemek zorunda kalıyorlardı. Ev kiralarda artış oluyordu ancak, o gelişmeleri bizimle ilişkilendirdiklerine şahit olmadım. Bu sıkıntının sorumlusu olarak bizleri görüyorlardı. E. T. Köln (kişisel iletişim, 28 Mart 2019)

Biz göçmen Türklerin yaşamını etkileyen önemli konulardan biri her geçen gün artan sayımız ile sokakta, mahallede ve diğer yerlerde yoğun bir şekilde görünmemizden özellikle milliyetçi ve aşırı sağcı-ırkçı Almanların huzursuzluklarını hissettirmeleridir. Tüm bu gelişmeler, Almanları tedirgin ettiği gibi entegrasyonu da etkiliyordu. Bu olumsuzluklara ilaveten, bizim insanımızın karıştığı kriminal olaylar, kural ihlali ve gürültü gibi rahatsız edici davranışlarımız da tepkileri artırdı. Almanlar ile göçmen Türk işçileri arasında önemli sorunlardan biride ev kiralalarında yükselmeydi. Bizler ilk başlarda bir taraftan kiralık ev bulmada zorlanırken, diğer taraftan ev sahiplerinin kiralari artırması, hem bizi hem de orta gelir düzeyine sahip olan Almanları etkiledi. Bu da Almanların bize karşı tepkilerine neden oldu. A. L. Köln (kişisel iletişim, 29 Mart 2019)

Ülkede ilk zamanlar çok fazla göçmen Türk yoktu, fabrikalarda istihdama yönelik taleplerden kaynaklanan işçi alımları sonucunda sayının yüz binleri bulması ve bunlarda hanımları ve çocuklarını yanlarına almaları, daha sonra burada yerleşik düzene geçip çoğalmaları Almanların dikkatini çekiyordu. Kısa denilebilecek zaman içerisinde sayıları o kadar arttı ki, Almanya şehirlerinin çoğunda, kasaba ve köylerinde Türkiye’den gelen insanlarla karşılaşılıyordu. Bunlar iş yerinde çalıştıkları gibi, işveren, sanatçı, sporcu, eğitimci ve farklı alanlarda görevli olarak karşilarına çıkıyordu. Bu durum bilhassa milliyetçi, ırkçı Almanları rahatsız ettiği gibi tepkiler ve bazen de maalesef çatışmalara neden oluyordu.

Ev kiralalarının yükselmesini göçmen Türk işçilerin talebinin fazlalığına bağlayan ekonomik gücü düşük Almanlar varlığımızdan rahatsızlıklarını belirtiyorlardı. N. S. Lüsdrof- Siegburg (kişisel iletişim, 05 Eylül 2019)

Türklerin sayısının çoğalması ve sokakta, mahallede, şehirde, değişik firmalarda görünmeleri, eğitimden kültüre, ticaretten siyasete, sanattan sporda varıncaya kadar her alanda etkinliklerini sürdürmeleri göçmenlerin varlığını kabul etmeyen Almanların endişelenmesine neden oldu. İş yerleri istihdam kapasitesini doldurup yerli halkın işsiz kalma endişesi karşısında Başbakan H. Schmied; “Türk işçileri göndeririz, size iş yeri açarız” diyerek iç kamuoyuna yönelik mesaj verdi. Alman devleti, Solingen’de Türk ailelerine yönelik kundaklamaya ve diğer bölgelerde buna benzer saldırılara karşı ciddi tavırlar koyabilseydi, iki toplum arasındaki gerginlik bu hale gelmezdi. Yöneticiler de gerekeni yapamadı. Bunları ilaveten bir de

kendimize özgü davranışlar (gürültü, kural ihlali, kriminal olaylar) tepkileri daha büyüttü.

Almanya'daki ev kiralının artışı hakkında şöyle gelişmeler oldu. 80 metre karelik evler ilk başlarda 70 mark iken kısa zamanda 300 Mark'a yükseldi. Almanya gündeminde hep var oldu. Almanlardan boşalan ya da harabeye döndüğü için terkedilen evleri Türkler, önce restore ettiler, sonra da orada oturmaya başladılar. Ancak, artan ev taleplerine karşı bu girişimlerde yeterli gelmeyince, kiralık ev bulma sıkıntısı, toplumun alt tabakalarını daha fazla etkiledi. K. D. Ansbach (kişisel iletişim, 09 Eylül 2019)

Uzun yıllar Almanlarla birarada yaşamış ve gelişmelere tanık olmuş uzman, yönetici ve diğer kişilerin açıklamalarından esinlenerek, göçmen Türklerde görülen nüfus artışı ve yerleşik yaşama geçişler, Almanların görmeye alışık olmadıkları bir gelişme olduğu için belli kesimleri huzursuz etmiştir. Bu olumsuz gelişmelerden dolayı 1990'lı yıllardan sonra göçmenlerin sosyal entegrasyonu, Almanya'nın en önemli sorunlarında biri haline gelmiştir. 1990 sonrasında çok sayıda Alman yönetici ülkenin göçmen ülkesi olmadığını savunmuştur. Başta yöneticiler olmak üzere, bilim insanlarının ya da medyanın göçmenler aleyhinde en ufak açıklamaları bile yabancı düşmanlığının artmasına neden olmuştur.

Göçmen nüfusunda yaşanan gelişmeler kamplaşmalara, marjinal gurupların harekete geçerek fiziki eylemlerde bulunmalarına ve psikolojik baskılar yaşatmalarına neden olmuştur. 1990'dan sonra, siyasi değerlendirmeler ve toplumsal iletişimler çok farklı bir boyut kazanmış ve göçmen Türklerin entegrasyonundan ziyade ülkelerine geri dönmeleri ya da asimile edilmelerine yönelik politikalar izlenmiştir. Ülke yöneticileri, kurum amirleri ve kamuoyunun büyük kesimi bu ayrımcılık yaklaşımına karşı çıkmalarına rağmen, bu düşünceyi benimseyenlerin sayısı da her geçen gün artış görülmüştür. Bu durum göçmenlerin tepkisine neden olduğu gibi ev sahibi toplumunda huzurunu kaçırmıştır

2000'li yıllardan sonra ülkenin çokkültürlü ve göçmen ülkesi olduğu kısık sesle de olsa yöneticiler tarafından ifade edilmiştir. İki farklı sosyo-kültürel değerlere sahip olan topluluğun bir arada yaşamalarının üzerinden yarım asra yakın bir zaman

geçmesine rağmen sosyal kaynaşma tam anlamı ile sağlanamamıştır. Yeni kuşak göçmen Türklerin Almanya'da dünyaya gelmesi ve bu ülkenin okullarında eğitim görmesi, ekonomiden ticarete önemli katkı sağlanması, siyasal yapılara yerelde, eyaletlerde, genelde ve Avrupa boyutunda katılım sağlanmasına rağmen entegrasyon hala bir sorun olarak görülmüştür. Bu sorunu gidermek için başta Alman yöneticiler olmak üzere iki tarafın temsilcileri, çokkültürlü yapıya sahip olan ev sahibi toplum ile göçmenler arasında uyum ve entegrasyon konusunda yeni adımlar atılmasına karar verilmiştir.

Entegrasyon sorunlarının giderilmesi ve bir arada uyum içerisinde yaşanmasında gerekli koşulların sağlanması için iki ülkenin temsilcileri bir masa etrafında toplanarak önemli adımlar atılmıştır. Farklı kültürlerin hem yaşatılması hem de kamuoyunda oluşan yanlış imajların düzeltilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Entegrasyon, hem ev sahibi hem de göçmen toplulukların bir arada huzur içerisinde yaşamalarını öneren bir sistem olmuştur. Alman yöneticiler ülkede yaşayan farklı topluluklarla entegrasyon yöntemiyle uyumlu yaşayacaklarını önerdikleri için bu yönüyle Hollanda Devletinin çokkültürlülük yönetim anlayışı ile Fransa Devletinin asimilasyonu yönetim anlayışından ayrılmıştır.

4.3.3. Medyanın kamuoyunu etkileme gücü

Medya, toplum psikolojisini etkileyen en önemli araçlardan birisidir. Medya, toplumu doğru bilgilendirdiği gibi yanlışta da yönlendirebilir. Alman medyasının önemli bir kesimi bilhassa göçmenler hakkında önyargılı yayınlarıyla kitleleri manipüle etmişlerdir. Alman basını güncel gelişmeler doğrultusunda daha fazla okuyucu ve izleyici kitlelere ulaşabilmek için milliyetçi söylemleri önceleyen ve göçmenleri toplumsal entegrasyona uyumda sorunlu gösteren yayın politikaları sorunları daha da artırmıştır. Türk-Alman Parlamenterler Grubunda görevli ve Alman medyası hakkında araştırma yapan Ünal (2011 s. 40), Alman televizyonlarının Türkiye hakkındaki yayınlarının, çoğu zaman yeterli ve gerekli araştırma yapılmaksızın, altyapısız ve yanlı olduğunu ifade etmiştir. Ünal aynı zamanda medyanın, olumlu kültür alışverişine çok da pozitif katkıda bulunmadığı, aksine önyargı çukurlarını derinleştirdiğini ve düşmanlığı körüklediğini belirtmiştir.

Alman medyasının önemli bölümü, göçmen Türklerle ilgili önyargılı davranışlar sergilemiştir. Bilhassa İslamofobi, namus cinayetleri, kadına şiddet, zorunlu evlilik,

terörizm gibi kamuoyunun oldukça duyarlı olduğu eylemler ile göçmen Türkleri birlikte ekrana veya manşete taşınmaları iyi niyetle bağdaşan bir durum olmamıştır. Yine medyada sıklıkla tekrarlanan İslami fundamentalizm, gettolaşma, paralel toplum oluşturma, kriminal olaylar, etnik ayrımcılık ve ötekileştirme gibi kavramları da göçmenlerle ilişkilendirmiştir. Bu durum da göçmen Türklerin entegrasyonunu olumsuz yönde etkilemiştir. Alman medyası, yabancı düşmanlığı ve aşırı sağcı şiddeti körüklemiş ve Türklere ilişkin olumsuz haberler üretmiştir (Alver, 2001, s. 135-155).

Alman medyasında önemli tirajı olan bazı gazeteler, çok önceden Türkler ve İslam'la ilgili önyargılarla dolu, olumsuz, ürkütücü haberler yazmışlardır. Temmuz 1973'te *Der Spiegel* dergisi, işçi alımlarının durdurulmasından bir kaç ay önce, "Türkler geliyor, kendini kurtarabilen kurtarsın" şeklinde başlık atmıştır (*Der Spiegel* 30 Juli. 1973, p.24). Bu dergi 1997 yılında "Tehlikeli Yabancı: Çokkültürlü Toplumun Sonu" şeklinde başlık atmıştır. 1997 Nisan sayısında ise bu dergide: Almanya'daki göçmenlerin büyük bir bölümü kökten dinci, milliyetçi ve şiddet yanlısı olarak nitelenmiş ve Türklerin gettolar sebebiyle çok kültürlü Alman toplumuna uyum sağlayamadıkları ileri sürülmüştür (Kaya, 2000, s. 18-31). Medyanın bu gibi ayrıştırıcı yayınları toplumda endişelere ve huzursuzlukların artmasına neden olmuştur.

Bir kısım medya son derece ırkçılığı tetiklemektedir. Alman ARD ve diğer bir kısım kamu televizyonları ve bazı yazılı medya, yanlı yayınlar yapmaktadırlar. Leipzig Üniversitesi, Rosa Luxemburg Vakfı, Heinrich Böll Vakfı ve Otto Brenner Vakfı tarafından ortak yapılan "Die enthemmte Mitte" adlı bir araştırma, Almanların yarısının, 2016 yılında İslam karşıtı düşünceye sahip olduğunu gösteriyor. Her iki Almandan birisi "Müslümanlar yüzünden bazen yabancı bir ülkedeymişim gibi hissediyorum" diyor. Bu düşünce, 2009 yılında yüzde 32,9 düzeyindeydi. "Müslümanların Almanya'ya gelişi yasaklansın" diyenlerin oranı ise 2009 yılında yüzde 20 seviyesindeyken, 2016 yılında bu oran yüzde 41,4 ile çok ürkütücü bir düzeye yükselmiştir.

Federal Almanya Aile Bakanı K. Barley Eylül 2017 tarihinde katıldığı ARD televizyonunun tartışma programı "Hart aber Fair" de bu sorunu eleştirerek rakamlarla açıklamıştır. 2016 yılında iki Alman devlet televizyonu olan ARD ve ZDF'de toplam 141 tartışma program yayınlandığını belirtmiştir. Bu programların yüzde 54'ü

İslamiyet ve mülteci karşıtı AfD'ye karşı olsa da Barley'in görüşüne göre mültecilerin sürekli gündemde tutulması AfD'nin yükselmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine program sunucusu F. Plasberg; "bu konularla yüksek reyting oranlarına ulaştıklarını ve bu yüzden bu konuları seçtiklerini" itiraf etmiştir. Alman Aile Bakanı, AfD'ye bir televizyon devlet kanalı olduklarını ve özel televizyon kanalı olmadıklarını ifade ederek tepki göstermiştir. Bu bağlamda 2018 yılında yapılan bir araştırmada, 200 programın yaklaşık yüzde 58'inin göçmen ve yabancıların aleyhinde yayınlar yaptığını saptamıştır.

Medyanın Türk göçmenlere karşı sergilemiş olduğu bu tutumu ile birlikte Almanların en çok korktukları konular değişmiştir. R+V Versihcherungen'in verilerine göre 2007 yılında vatandaşlar en çok; terör, siyasi radikalizm ve yabancıların Almanya'ya göç etmesi ile birlikte gerginliklerin yükselebileceğinden endişe duyduklarını belirtmişlerdir. Bu korkular, nefrete ve mültecilere yönelik saldırılara yol açmıştır. Alman Federal İçişleri Bakanlığı'nın verilerine göre 2016 yılında mültecilere ve mülteci kamplarına yönelik Almanya'da 3.500 saldırı gerçekleşmiştir. Ayrıca bu saldırılarda 43'ü çocuk olmak üzere 560 mülteci yaralanmıştır. Buda basın ve medyanın Alman toplumu üzerinde ki etkisini açık bir şekilde göstermiştir (<https://www.boell.de/de/2016/06/15/die-enthemmte-mitte-studie-leipzig>).

Alman medyasının toplumu etkileme gücü hakkında, Almanya'da doğmuş veya uzun yıllar orada yaşamış, göçmen Türkler ve Alman halkıyla değişik düzeylerde diyaloglar kurmuş, onları yakından tanımış, medya alanında araştırmalar yapmış, STÖ yöneticileri, akademisyenler, meslek gurupları ve diğer ilgililerden oluşan kişilere sorular yöneltilmiştir. Verilen cevapların birbiriyle benzerlik göstermesi ve bazılarının örtüşmesinden dolayı, çok sayıda tekrardan kaçınılmıştır. Görüşmelerde, büyük çoğunluk yazılı ve görsel medyanın Alman toplumu üzerinde etkisi olduğunu, yayınların entegrasyon ve uyumu yakından ilgilendirdiğini belirtmişlerdir. Siyasetçiler ve kamuoyunun göçmenlere bakış açısına katkı sağladığı, aynı zamanda göçmenler aleyhine atılan manşetlerin milliyetçi, aşırı sağcı ve ırkçı kesimi de etkilediğini açıklamışlardır. Muhataplar deneyimlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

İslam karşıtlığının yükselmesinin en önemli nedenlerinden birisi, Alman yazılı ve görsel iletişim araçları, 90'lı yıllardan beri özellikle 11 Eylül 2001 Amerika'daki

ikiz kule saldırılarından sonra, Müslümanlara yönelik ön yargıları körükleyen yayınlar yapmış olmasıdır. Alman medyası ve özellikle iki büyük Devlet televizyon kanallarından olan ARD ve ZDF'nin Müslümanları, göçmenleri ve mültecileri sürekli gündemde tutması, yabancı karşıtlığının yükselmesinde etkili olmuştur. 2015-2016 yıllarında ülkeye kabul edilen mültecilerden dolayı hükümet ve özellikle Şansölye Merkel ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Yine medya yayınlarıyla bağlantılı olarak, göç ve İslam karşıtı AfD partisi, eyaletlerde tümünde seçim barajını aşarak meclise girdiği gibi, 2017 yılında yapılan federal seçimlerde de yüzde 14'e yakın oy alarak parlamentoya girebilmişlerdir. Tüm bu gelişmeler görsel ve yazılı medyanın kamuoyu üzerinde oluşturduğu etkiyi göstermektedir. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Alman medyasının önemli bir kesimi, Müslümanların aleyhinde yayın yapmaktadır. Almanya'da yaşayan Türkler de Müslüman olduğu için, hedef haline gelmektedir. Bilhassa, Axel Springer Verlag grubu çok fazla önyargılı davranmaktadır. Axel Springer; Die Bild ve Die Welt başta olmak üzere, 240 ulusal, uluslararası ve yerel gazete ve dergi ile 140 internet sitesine sahiptir. 15 bin civarında insan da istihdam edilmektedir. Sadece Almanya'da değil, Türkiye, Fransa, İsviçre, Hindistan ve Rusya gibi 40 ülkede aktiftir. Amerikalı yatırımcılar, bu devasa grubun yüzde 42,5'ini yakın zamanda satın aldıklarını bildirdiler. Bu kadar büyük bir güce sahip olan Springer medya grubunun, yabancılar aleyhinde yayınları, göçmen Türkleri etkilediği gibi, Almanları ve diğer yabancıları da inanılmaz derecede etkilemektedir. İlginçtir, Bild gazetesinin yazılı kuralına göre, İsrail "Yahudi" aleyhine yayın yapmaları yasaktır.

Die Bild gazetesi ile Der Spiegel dergisi ve ARD, WDR gibi televizyonları çifte standart uyguladıklarına çok şahit oluyoruz. Örneğin, bir Alman tüm ailesini ya da okul arkadaşlarından birkaçını öldürdüğünde gazete haberi "failin psikolojik rahatsızlıkları" şeklinde okuyucularına aktarırken, bir Müslüman Türk çok daha düşük tesirli olay işlerse manşetten Tüm Müslümanlar hedef alınmaktadır. Bu da birlikte uyum içerisinde yaşamayı doğal olarak etkilemektedir. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

1980 yılında aile birleşimi çerçevesinde Almanya'ya geldim. 39 yıllık Almanya'daki yaşantım süresinde genelde ticaretle uğraştım. Televizyon kanalı kurdum, Medya ile ilgilendim, girişimcilik yaptım. 39 yıldır Almanya'da hayatımı sürdürüyorum. Ayrıca Türk dernek ve sosyal aktivitelere önemli katkılarda bulundum. Görevim gereği Türkiye ile Almanya arasında mekik dokudum. Önemli şahsiyetleri televizyon kanalında ağırladım. Bu sektörde çok zorlanmamıza rağmen bugüne kadar getirebildim. K. Avrupa ailesi olarak burada yaşayan vatandaşlarımızın sesi olmaya çalıştık.

Bütün dünyada dördüncü güç olarak bilinen ve kabul edilen medyanın tüm toplumlarda olduğu gibi Almanlar üzerinde de büyük etki oluşturmaktadır. Basın ve medya siyasetçilerin konuşmalarını, yerli ve yabancılara karşı davranışlarını etkiler. Hatta siyasetçileri çoğu zaman yönlendirir. Dolayısıyla Medyanın attığı manşet ve buna bağlı Siyasetçinin ağzından çıkan sözler hem Almanları hem de bizi etkilemektedir. Bunların ön yargılı açıklamaları bazen oluyor. Buda birinci derecede bizi sonra Alman toplumunu etkiliyor. Bunun farkında olduğumuz için uzun yıllardır bu sektörde hizmet vermekteyiz. Görsel ve yazılı basın kurum ve kuruluşları kamuoyunu etkilemede önemli araçlar olduğu için, Türkler, Almanlar ve bu ülkede yaşayan diğer toplumların uyum ve entegrasyonu sorunsuz gerçekleştirmelerinde önemli görevler üstlenebilirler. Yani entegrasyonda, dayanışma ve kaynaşmada sorun gibi görünen birçok şey, kitle iletişim araçlarından olan televizyon ve gazete yayın aracılığıyla çözülebilir. Bugün entegrasyonda sorun yaşıyorsa bu kurum kendisini sorgulamalıdır. A. A. Mülheim- Ruhr (kişisel iletişim, 24 Mart 2019)

Alman medyası, göçmen Türk Müslümanlar aleyhinde çok yayınlar yapıyordu ve medyanın başını, Bild gazetesi çekiyordu. Örneğin; Yeşiller Partisinden bir Alman Milletvekili, Müslümanların “iki bayram gününde izinli sayılmaları” teklifinde bulundu. Bir gün sonra bu gazete, milletvekilini, başında sarık ve uzunca bir sakalla karikatürize ederek, Humeyni'ye benzer bir fotoğrafla okuyucularıyla paylaştı. Bazı yöneticiler, cuma namazında Müslümanlara esneklik yapılması için, girişimde bulunmak istemelerine rağmen, medyadan çekiniyorlardı. Diğer bir örnek, karı-koca Müslüman bir çift ayrılmak için mahkemeye müracaat ediyorlar ve İslam hukukuna göre ayrılmak istiyorlar. Alman hâkim, bu teklife olumlu yanıt ve karar veriyor. Bunun üzerine medya, “nasıl böyle karar verir” diye manşetten hâkimi deşifre edince,

görevden alındı. Kısaca, bir kısım medya, Müslümanlar aleyhine bir gelişme yakalayınca, hemen yayınlıyorlardı. F. G. Neustadt- Hannover (kişisel iletişim, 20 Mart 2019)

Alman kamuoyunu en fazla etkileyen kuruluşların başında medya gelir. Medya, genelde belli bir grubun etkisindedir. Aslında, Almanlar da bu durumdan hoşnut değildir. Son zamanlarda, Türkiye ile Almanya arasında olan krizler, aslında oldukça basit nedenlere dayanmaktadır. Bir de liyakatsiz insanların iki ülke arasındaki ilişkilerden sorumlu diplomat vs. görevlerine atanması, krizi daha da derinleştirmektedir. Bu olumsuz gelişmelerde bir kısım basın ve medya, silah gibi kullanılmaktadırlar. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Alman medyası toplum üzerinde her zaman etkili olmuştur. Bir kısım medya bilinçli bir şekilde ayrımcılığa neden olan yayınlar yapıyordu. Türk Cumhurbaşkanı'nın politikalarını eleştiren bu kesim medya, Almanya'daki Türklerin seçimlerde yüksek oranda destek vermesini de açık şekilde eleştiriyordu. Benim çalıştığım fabrika yöneticileri 2018 yılında Türkiye'nin Adapazarı ilinde en az 500 kişinin çalışacağı (vardiya usulü çalışma olacağından sayıyı en az üçe katlanacağı, 1500 kişi olacağı), bir fabrika açacakları büyük bir yatırımı planladıklarını açıkladılar. Bu plan üzerinden biraz zaman geçtikten sonra Türkiye'deki son durumu değerlendirme toplantısında, gelişmelerin iyiye gitmediği ve güven vermediğini ifade eden yöneticiler, bu projeyi askıya aldıklarını belirttiler. Burada medyanın Türkiye hakkında ön yargılı yayınlarının yöneticiler üzerindeki etkilerini de belirtmek gerekir. Ş. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

Alman medyasının halk üzerinde etkisini şu örnekle açıklamak istiyorum. Bir zamanlar Alman Başbakan, "Alman okullarının 1. ve 2. sınıflarında İngilizcenin kaldırılması lazım" dedi. (bana göre çok doğru bir yaklaşım, herkes önce iyi şekilde anadilini öğrenmesi lazım) Ancak, ertesi gün medya, "İngilizce yerine Türkçe istedi" diye aleyhinde manşet attı. Köln'e Stadt Anzeiger, Die Bild gibi gazeteler, "Türk çocuklarında şiddet üzerine araştırma" yaparak ön yargılı yaklaşımlarda bulundular. Bild gazetesi, bir adım daha ileri giderek, "okullarda İngilizce mi? yoksa Türkçe mi? yabancı dil dersi verilsin" diye yayın yaptı. Böylelikle, Başbakanın teklifi karşılık bulmadı. Almanya'da ırkçılığı körükleyen kurumlardan biri de bazı medya organlarıdır. Bilhassa, tirajını artırmak ve okuyucu kitlesini çoğaltmak için, milliyetçi

ve ırkçı yayınlarda bulunuyor. Medyada çifte standart var. T. K. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Bir kısım, basın ve medya Almanya'da yaşayan toplumunu adeta ateşe atıyor. Göçmenler ve mülteciler aleyhinde çok şeyler yazmaktadır. Nazi partisi AfD, medya yayınlarıyla besleniyor. Dolayısıyla, AfD gücünün büyük çoğunluğunu, görsel ve yazılı medyadan almaktadır. Bild gazetesi, Yahudiler aleyhinde tek bir laf etmezken, göçmenlerden birinin işlediği kriminal bir olayı, tümüne mal etmesi çifte standarttır. Daha vahim olanı, bu gazeteyi orta ve alt grup insanların okuması ve etkilenmesidir. Gazetelerde, hakkında en fazla haber yapılan liderlerden birisi, Sayın Erdoğan'dı. Oysa, Avrupa'da 30'a yakın lider var. Ancak, hep Sayın Erdoğan aleyhinde yayın yapılmaktadır. Bild gazetesi, adeta gözü kapalı ve yargılanmadan takip edilmektedir. B. C. Osnabrück (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

Bu insanlarla yaşadığım uzun yıllar içerisinde edindiğim izlenimlerle şunu söyleyebilirim; Almanlar gördüğüne, duyduğuna inanırlar. Bundan dolayı yazılı ve görsel medya yayınlarını dikkate alırlar. Alman medyasının göçmenlere olumlu değildir. Yazarların basında çıkan yazılarının büyük çoğunluğu aleyhimize olduğu gibi, Televizyonlar da lehimize konuşanlara pek rastlamadım. Yeri geldiğinde hepsi aleyhte yayın yapıyor. Örneğin, son zamanlarda hep Erdoğan'ın aleyhine yayın yapıyorlar. Türkiye ve Erdoğan o kadar gündemde tutuluyor ki geçenlerde bir Alman çocuk büyüğüne; "Almanya'nın başbakanı Erdoğan mı?" dediğini duydum. Tabi bu durumlar bir arada uyum içerisinde yaşamayı son derecede kötü etkiliyor. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Alman Medyası genellikle, Türkiye ve İslam dini aleyhinde yayın yapıyor. Buda Almanya'daki Türk'ün, Müslümanın entegrasyon ve uyumunu etkiliyor. Der Spiegel gibi medya kuruluşlarının hangi sayısına bakarsanız muhakkak Müslümanların aleyhinde, bilhassa Türkiye ve özellikle Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan'ın aleyhinde haberlere rastlarsınız. Medyanın önemli bir kısmı bilinçli bir şekilde Müslüman toplumu hedef göstererek kamuoyunu etkilemeye çalışıyor şöyle ki; Avrupa'da ya da dünyanın herhangi bir köşesinde ruh hastası ya da marjinal kişi yada gurubun İslami sembollere atıfta bulunarak (İslam'la bağdaşmayan bir hareketi), yaptığı bir eylemi toptancı bir zihniyetle tüm Müslümanları zan altında bırakıcı yayın

yapmasına karşılık, aynı eylemi Hıristiyan sembollere atıfla yapıldığında kişiselleştirmektedir.

Müslümanların aleyhinde yayın yapan Medya bazen lehte de yazabilmekte. Nitekim, Avusturya’da teröristlerin saldırısında polisleri kurtaran iki Türk gencini Bild gazetesi kahraman olarak haber yaptı. Bu tür tarafsız yayınların çoğalması ve İslam inancına sahip insanların rencide edilmemesini medya görev bilmesi, birlikte uyum içerisinde yaşamak için önemlidir. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Alman basını, medyası bazı konuları kamuoyuna farklı anlatma gayretindedir. Buda etkili oluyor. Aile birleşimi yürürlüğe girip buraya aileler gelmeyinceye kadar hiçbir sorun yoktu, ne zaman ki aileler buraya geldi farklı bir görünüm oldu sorunlar o zaman başladı. Basın ve medya, bu gelişmeleri devamlı gündemde tuttu. Burada insanların sorunlarını ilgili makamlara aktarıp çözebilmek için çok tercümanlık yaptım. Radyo kurdum. Çünkü basın ve medya kuruluşların toplum üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu biliyorum. Örneğin, Almanca öğretmek için bir evde bulunuyoruz, o arada polis geldi, televizyonda Türkçe yayındaydı, “siz böylelikle entegre olamazsınız” dedi. Bu davranış, medyanın toplumu etkileme gücünü göstermektedir. H. N. Köln (kişisel iletişim, 29 Mart 2019)

Entegrasyonu etkilemede Alman medyasının rolü büyüktür. Medyanın önemli çoğunluğu hiçbir zaman Müslümanların yani göçmen Türklerin lehine yayın yapmadı, hep olumsuzlukları manşete çıkardı. Almanlar gazete haberlerine önem verirlerdi. Bild gazetesi bunların adeta sözcüsü konumundaydı ve yazdıklarına inanıyorlardı. Hannover’de basılan bu gazete başta olmak üzere, Hannoverische Allgemeine Zeitung gibi Hannover eyaletine yönelik yayın yapan gazeteler hep aleyhimizde yayın yaparlardı.

Söylediklerimin teyidi olarak değer verdiğim bir abimin anlattığı olayı örnek vermek istiyorum. Hannover stadı üç günlüğüne bir Türk Derneği tarafından kiralanıyor ve kültürel faaliyetlerle birlikte sportif müsabaka yapılıyor. Hannover’de önemli bir kuruluş her yıl sportif faaliyetler yapan derneklerden birisini altın, birisini gümüş, birisini de bronz madalya ile ödüllendiriyor. O yıl stadı doldurup üç günlük kültürel ve özellikle “spor müsabakasında”, herhangi bir taşkınlık yapılmadan ve huzurlu bir şekilde sonlandırıldığı için, üç madalyayı da bu Türk derneğine vermeyi uygun görüyorlar. Olay çok büyük yankı yapıyor. Dolayısıyla yazılı ve görsel medya

manşetten bu başarıyı vermesini beklenirken sadece Hannoverde mahalli bir gazete (Neu Presse) okurlarına bildirdi. Diğer gazeteler ise görmemezlikten geliyorlar. Bu bir Alman derneğinin başarısı olsaydı, basın ve medya bu kadar duyarsız kalmayacağını tahmin ediyorum. C. C. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Alman medyasının bir kesimi hep ön yargılı davranıyordu. Bizim insan haklarını önceleyen yürüyüş ve gösterilerimizi kendilerine göre yorumlar, panik havası oluşturmaya çalışırlardı. Örneğin, Baba Esat'ın Hama katliamı, İsrail Devleti'nin Filistinlilere yaptığı, Bulgaristan'da soydaşlarımıza yapılanlar, Türkiye üniversitelerinde türban yasağı gibi haksızlıklara karşı protesto yürüyüşleri yapıyorduk. İnsan haklarını öne çıkardığımız haklı protesto yürüyüşlerini, bir kısım medya farklı mecralara çekiyordu. Bize "fundamentalistler", "İran yanlıları" gibi ithamlarda bulunarak dışlıyorlardı. Günümüzde, Türkiye Cumhurbaşkanı'nın aleyhinde çok yazılar kaleme alınmakta ve tabanda tepki oluşturmaktalar. M. O. Bochum (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Medyanın, yabancıları ötekileştirici yaklaşımı, bir arada yaşamı daha da zorlaştırıyordu. Emekçi-işçi sınıfında olanlar, genelde bilgileri Expres ve Bild gazetelerinden öğrenirler. Gazeteler, yabancıların aleyhinde yazı yazdıklarında, bu sınıftaki insanlar ona göre gardını alır. Bundan dolayı, gerçekleri yansıtmayan haberlerle, toplumda huzursuzluk oluştururlar. Türkiye'nin tarihler boyunca Almanya ile stratejik dostluğunun olmasına rağmen, Türkiye düşmanı bölücü örgütlerin ülke aleyhinde Almanya'da gösterdiği faaliyetlere karşılık medyanın duyarsız davranması ve Türkiye'nin iç politikalarına yönelik önyargılı yayınlar yapması, stratejik ilişkiler ve dostlukla bağdaşmaz. S. T. Köln (kişisel iletişim, 30 Mart 2019)

Alman medyası hakkında özellikle şu tespit yapılabilir. Alman medyası tarafsız değildir ve özellikle Müslümanlara ve Türklere karşı bu medyanın azami çoğunluğu ön yargılıdır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren Alman medyası İslam, Müslümanlar, Türkiye ve Türk karşıtı yayınlarını çoğaltmaya başladılar. Bu yayınlar sonucu Alman toplumunun ve diğer gayri Müslimlerin İslam'a, Müslümanlara karşı tutumu olumsuz etkiledi ve halen etkilemektedir. Özellikle Springer Medya Holdingin yazılı ve görsel yayınları Spiegel, Focus, Stern gibi magazinler çoğunlukla İslam, Müslümanlar ve dolayısıyla Türkler aleyhinde yayınlar yaparak, Alman toplumunu şartlandırmaktadır. M. Ö. Leverkusen (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Medya, maalesef doğru davranmamaktadır. Yabancılar aleyhinde çok sayıda yanlış bilgiler aktararak, habercilikte etik kurallara uymuyor ve objektif yayından uzaklaşabiliyor. Bazı gazete ve internet siteleri, yabancı düşmanlığını, sanki asli görevleriymiş gibi yaklaşımda bulunabiliyorlar. Oysa biz, Almanlarla aynı okullara gidiyor, aynı mahallelerde oturuyor ve aynı parklarda eğleniyoruz. Ancak, akşam televizyon izleyince ya da ertesi gün gazete okuyunca, sanki o samimi arkadaşlığımız ya da sohbetimiz yokmuş gibi bir yayın anlayışıyla karşılaşıyoruz. Bazen, manşetten öyle haberler veriyorlar ki hayretlere düşüyoruz. Bu yayın anlayışı bizi endişelendirdiği gibi, Almanları da tedirgin etmektedir. F. N. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Medya, Almanlar için önemli bir sektördür. Hepsi kötü niyetli değildir. Bakınız, Köln Büyük Şehir Belediye Başkanının hukukçu oğlunun, serseri Türk gençlerinin şehir içi araba yarışı sonrası çarparak ölümüne sebep olmalarının ardından babası, medyaya şöyle ricada bulundu; “Sakın Türklerin benim oğlumu öldürdüğünü yazmayınız” onlar da o şekilde yazmadı. Ama göçmen Türklere yönelik yayın yapan ve önemli tirajı olan H. Gazetesi bu haberi etraflıca yazdı. Medyanın bir kısmı, Türklere Almanların arasının açılmasını ister ve bu kesim, ayrışmalara çanak tutar. M. D. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

Ben bir firmada genel müdürlük yaptığım için insanlarla sıkı diyaloglarım var. Almanya’da göçmen Türklere yönelik okullarda, iş yerlerinde ve sosyal hayatta sorunlar yaşanmaktadır. Bu ayrımcılığı körükleyen unsurların başında medya gelmektedir. Etnik kimliğimizden ve sosyo-kültürel yaşamımızdan dolayı sorun yaşamaktayız. Son zamanlarda, aşırı sağcı-ırkçı grupların göçmenlere yönelik saldırıları, durumu daha vahim boyutlara taşımaktadır. Her alanda ayrımcılık ve önyargı var ve bu nedenle entegrasyonun hiçbir zaman gerçekleşeceğini sanmıyorum. Tüm bu gelişmelerde medyanın etkisi küçümsenemez. Y. A. Wuppertal (kişisel iletişim, 25 Mart 2019)

Alman Medyasının toplum üzerindeki etkisi yüksektir. Bunun için atacağı manşet, yayınlayacağı yazılar ya da görsel medyada ki haberleri bu hassasiyetler doğrultusunda olmalıdır. Gazetelerde ki bir manşet, televizyondaki bir program farklı kültürlerle sahip toplulukların entegre edilmesine katkı sağlayacağı gibi, huzursuzluğa da neden olabilir. Tüm Alman basın-yayın organlarını aynı potada değerlendirmek

yanlış olur. Toplumun birliğine ve uyumlu yaşamına yönelik yayın yapanlar olduğu gibi, bilhassa milliyetçi ve ırkçı eğilimde olanların yayınları iki toplumu gerdiğini izleyebiliyoruz. Örneğin, önyargılı yayın yapanlar Türkiye'deki siyasi gelişmeleri devamlı eleştiriyorlar.

Türkiye'de, yöneticilerin yaptıkları yanlışlıklar vardır, Almanya'da da çok yanlışlıklar yapılıyor, tabii ki, bunlar yazılacak, eleştirilecek, ancak olumlu ve doğru yapılan çalışmalarda yazılması gerekir. Tek taraflı ve her şeye eleştirel bir gözle bakıldığında Almanya'da yaşayan Türklerle Almanları bazen karşı karşıya getirmeye araç olunuyor. Buda basın ve medyanın entegrasyonu etkileyen olumsuz yaklaşımdır. C. P. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Medya Almanları yönlendiren kurumlardır. Stern dergisi Almanların bir kesimine hitap eder. Bild ve Frankfurterallgemeinezeitung gibi gazeteler, göçmenlerin aleyhine bir sıkıntı işittiğinde hemen aleyhte haber yapardı. Ancak Stern bilinçli ve hedef gösterirdi. Bir kısım medyanın bu tür yaklaşımları bir arada uyum içerisinde yaşamayı olumsuz etkiliyordu. Başbakan Kohl döneminde geri dönenlere 10.500 mark verilmesini şöyle haber yaptılar. "Göçmen Türkler geri gidiyor, ama paralarını biz ödüyoruz". Bu tür yayın organları iki toplumun kaynaşmasını geciktirmiştir. Biz aile olarak Kohl Hükümetinin geri dönüş teşvik primini alarak Türkiye'ye geri döndük. F. B. A. Osnabrück (kişisel iletişim, 16 Mart 2019)

Medyanın toplum üzerinde oluşturduğu etki bilinen bir gerçektir. Alman yazılı ve görsel medyasının yanlış, taraflı yayınları oldu. Ancak çok sayıda olumlu yayınları da oldu. Medya birilerinin tekelinde olmamalıdır. Aksi takdirde yayınları taraflı olur ve kendisinden olmayan öteki tarafa haksızlık yapabilir. Türk Medyasının bir kesimi de taraflı yayınlara ağırlık veriyor. Bazen çok yanlış yaklaşımlarda bulunuyor. Diyelim ki bir gazetenin köşe yazarı Türkiye'nin aleyhine bir yazı kaleme alıyor, bunu tüm medyaya mal ederek ve Alman halkını itham altında bırakanlar oluyor bu çok yanlış bir değerlendirmedir. Bunu bir örnekle şöyle açıklayabilirim. Malatya ve Trabzon'da Hıristiyanlara yönelik saldırılar oldu ve insanlar öldürüldü, bu olayı bütün Türklere mal etmek ne kadar yanlışsa bir köşe yazarın yorumunu bütün Almanlara mal etmekte o kadar yanlıştır. Dolayısıyla iki tarafın basın ve medyasında olumlu ve olumsuz yayın politikaları izleniyor. Şunu savunuyorum; Medya farklı toplumların entegre olmasında etkilidir. Almanya'da hala entegrasyon sorunu konuşuluyorsa,

Alman-Türk medyasından kaynaklanan önyargılı yayınların etkisi vardır. A. A. Frankfurt (kişisel iletişim, 09 Eylül 2019)

Ben, Almanya’da doğdum ve Yüksekokulu bitirerek mühendis oldum. Alman medyasını yakından takip ettiğim için şunları söyleyebilirim. Medya, özellikle göçmen Türkleri hedef haline getirmektedir. Almanlara göre Medya ne diyorsa doğrudur gibi bir düşünceleri vardır. Bir haber kanalı, bir belgesel ya da bir gazete “barbar Türkler, Osmanlı’nın bakiyesi defolun” gibi yayınlar bir arada yaşamayı olumsuz etkilemektedir. ARD Televizyonu bir programında, Türkiye’deki 1985- 86 yıllarında karakol sistemi (karakolda yapılan işkenceler) üzerine bir belgesel yayınlandı. Bu yayınında Türkiye karalanıyordu.

Neredeyse bütün kanallar T.C. Cumhurbaşkanı aleyhine yayın yapmaktalar. Sayın Erdoğan’ın, kanunları kendi çıkardığı belirtilmektedir. Hiçbir kanalda Erdoğan’ın lehine pozitif bir yaklaşım yoktur. Şayet lehinde bir haber yayınlanmışsa ondan da benim haberim yoktur. Bu olumsuz yayınlar iki toplum arasındaki uyum ve entegrasyonu olumsuz etkilemektedir. B. K. Berlin (kişisel iletişim, 13 Eylül 2019)

Basın-yayın dalında Yüksekokul okudum. Alman medyası aleyhimizde çok yayınlar yapardı. Bir kısım insanlar üzerinde medya o kadar etkili olabiliyordu ki, 15 Temmuz FETÖ terör örgütünün Türkiye’de darbe girişimi medya farklı anlatınca, darbe kalkışmasından 1 gün sonrası arkadaşşımla bir kafeteryada oturuyoruz, ırkçı bir Alman geldi ve artık bu ülkedeki ilişkilerinizi durdurarak ülkenize dönebilirsiniz diye tehdit edici bir söylemde bulundu. F. T. Frankfurt (kişisel iletişim, 08 Eylül 2019)

Alman Medyasının Müslümanlar ve Türkler hakkında olumlu ya da olumsuz yayın yapın yaptığı sorusu iyice incelemek gerekir. Doktor nasıl ki bir hastaya hemen operasyon yapmıyorsa, önce hastanın nesi var diye soruyor, sonra tespit edilen hastalığa müdahale ediyorsa, medyanın da lehte ya da aleyhte niye yayın yaptığını iyice araştırmak gerekir. Aleyhte yayın yapmasının bir nedeni de bizden kaynaklanıyor. Kendimize çekidüzen vermemiz gerekiyor. Tüm dernekleri ve alevi derkleri kazanmamız gerekiyor. Türkiye’de sahtekârlık yapmış, illegal eylemlerde bulunmuş ve buraya gelip sığınma istemiş bazıları devamlı Türkiye’yi kötülüyorlar. Medyada bunların sözlerini manşetten veriyor. Yani bunlar Almanların eline koz veriyorlar. Medyanın eline fazla koz vermemek gerekir, zaten hakkımızda ön yargıları vardır. Muhafazakâr geçinen Türkler ise, çok geride kalmışlar. Alman medyası Sayın

Cumhurbaşkanımıza düşmanlığı vardır. Medya Türklerin lehine çok az, cılız yayınlar yapmaktadır. Türkiye’den gelen haberlerin yüzde 80’ni negatif olduğu için, medyada negatiftir. M. A. Bonn (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Matbaacılık alanında girişimcilik yaptım, uzun yıllar STÖ yöneticilik görevinde bulundum. 35 yıldır Almanya’da yaşıyorum, Alman Medyasının etkisini şöyle anlatabilirim. Der Spiegel, Die Bild gibi dergi ve gazeteler magazinsel olduğu için Almanların belli kültürlü düzeyde olanları bu gibi gazeteleri okurlar. Bunların yayın politikasında daha çok Müslümanların aleyhinde haberler yoğunlukta. Örneğin, bizim asla onaylamadığımız “namus cinayeti” olayını Bild gazetesi, erkek kardeşin kız kardeşini öldürdüğü şeklinde haftalarca yayın yapıyor ve Müslümanları töhmet altında bırakabiliyordu.

Basılı ve görsel medya, Türkiye ve Türkler aleyhine çok haber yapıyorlardı. Günlük gazetelerin bunlara benzer haberleri daha çok alt tabakadaki Almanları olumsuz etkilerdi. Der Spiegel ve Stern gibi dergiler her hafta olmasa da ayda bir kültürel yapıyı etkileyen haberler yapıyorlardı. Genelde Türkiye’yi ve siyasi yöneticileri eleştiriyorlardı. Bu da Almanya’daki göçmen Türkleri etkiliyordu. Örneğin, İş yerinde Alman Türk işçilere Türk siyasetçilerin dergi ya da gazetede belirtilen tutum ve davranışlarını sorarlar, ikna olmayınca da bu durum tartışma konusu olurdu. Bunu haftalık dergiler çok yapıyordu. M. T. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Alman medyasında önce Bild gazetesi, sonra Stern dergisi öncüdür. Medyada, Almanya eşittir Bild Gazetesi demektir. Alman halkından orta sınıfın okuduğu gazetedir. Bu medyayı, emniyet teşkilatından, bilhassa ırkçı eğilimli olanlarda destekliyor. Göçmen Türklerin aleyhinde en fazla bu gazete yayın yapmaktadır. Bazen ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi aleyhimizde yazılar yayınlamaktadır. İkinci nesil göçmen Türklerin çoğu, Almanya hastanelerinde doğdular, aynı okullara gittiler, yaşamlarını Almanya’da geçirdiler. Bunların ayrımcı olması düşünülemez. Ayrıca Almanya’da çalışma yapan bazı Türk kökenli gazetecilerde (C. D., D., gibi) Türkiye ve bizim aleyhimizdeki yazıları da etkileyici oluyor. Bu gelişmeler uzun yıllar birarada yaşamış, aynı iş yerinde çalışmış, iş ortaklığı yapmış, birbirleriyle evlenmiş, çocuk sahibi olmuş Alman ve Türk toplumunun adaptasyonuna zarar vermektedir. A. Ş. Osnabrück (kişisel iletişim, 16 Mart 2019)

Alman kamuoyunu ve siyasetçileri etkileyen kamu kurum ve kuruluşların başında basın ve medya gelmektedir. Bilhassa 2000’li yıllardan sonra, göçmenler aleyhinde yapılan yayınlar, iki toplumun uyumunu ciddi anlamda etkiledi. Medyayı yakından takip ediyorum. Gelişmelere objektif yaklaşmadı. Görsel ve yazılı basının çoğunda toptancı bir mantık ile ve Müslümanlara, göçmenlere önyargılı bir yaklaşım sergiledi. 11 Eylül’de Amerika’da ikiz kulelere yapılan saldırıları, medya tamamen Müslümanların aleyhinde kullandı. Aynı medya, 2007 yılında Norveç’te, 90 insanın hayatını kaybetmesine neden olan saldırıyı, ilk başta “İslami inanca sahip teröristlerin” yaptığını belirterek, tüm Müslümanları töhmet altında bıraktı. Ancak saldırıyı yapanın Müslüman olmayan bir Norveçli olduğu anlaşılınca, ağız değiştirerek, “ırkçı bir ferdin, insani bir trajedi yaşattığını” okurlarına aktardı. Göçmenlerin aleyhinde en fazla yayın yapanlardan olan “Der Spiegel” dergisi, Alman derin devletinin dergisidir. S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Alman medyasının, yabancılar üzerinde oldukça etkili olduğu söyleyebilirim. Örneğin; 1997 yılında Der Spiegel dergisi, kapak sayfa olarak “Tehlikeli ve Yabancı” diye haber yayınladığı sayısını, koleksiyonumda saklamaktayım. Medyanın çoğu zaman önyargılarla dolu yayınları, Almanların Türklere karşı tepkisini artırmıştır. Örneğin; 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, 1979 yılında Roma’da M. Ali Ağca tarafından yapılan suikast teşebbüsü, Alman kamuoyunda infiallere neden olmuştur. Ö. D. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

STÖ yöneticiler, akademisyenler, medya uzmanları ve değişik meslek guruplarıyla yapılan görüşmelerden esinlenerek “bir gurup” Alman medyası toplumu kutuplaştırdığı, uyumu zorlaştırdığı ve sosyal entegrasyonu etkilediği savunulabilir. Ülke kalkınmasına, huzuruna ve demokratik kültürüne aykırı olan bu yaklaşımdan göçmenlerle birlikte kamuoyu da olumsuz etkilenmiştir. Göçmen Türklerin 4 nesildir ülkede yaşamını sürdürmelerine rağmen, sosyal entegrasyonda yaşanan sorunlar hala gündem oluşturması tartışılmaktadır. Karşılıklı uyum ve hoşgörü kültürünün gelişmediği, marjinal gurupların ırkçı saldırıları artarak devam ettiği, göçmenlere ait iş yerleri ve evler kundaklandığı, çok sayıda can kaybının yaşandığı ülkede, göçmenler ile uyumdan yana olan ev sahibi kitleler ısrarla sosyal entegrasyonu savunmaktadırlar.

Demokratik toplumlarda dördüncü büyük güce sahip olan medya, farklı kültürel değerlere sahip toplumların entegrasyonu ya da kutuplaşmasında etkilidir. Kitle iletişim araçlarından olan Televizyon ve Gazete gibi medya kuruluşların toplum üzerindeki etkisi göz ardı edilemez. Farklı toplulukların uyum içerisinde yaşamalarına katkıları yadsınamaz. Bu alanda Heinrich Böll Vakfı'nın öncülüğünde yapılan bir araştırmaya göre Alman toplumundaki Türkiye imajının ve Türkiye toplumundaki Almanya imajının oluşumunda da medyanın belirleyici bir rolü olduğu ifade edilmiştir (Kamp, 2009). Çokkültürlü Almanya'da Medya sorumluları, yayınladıkları gazete başlıklarında ve yazılarda, Televizyon programlarında kamuoyunu gözetmeleri, uyum ve entegrasyon için büyük önem taşımaktadır. Bu bilinç doğrultusunda medya üzerinden önyargısız kamuoyunun bilgilendirilmesi; önyargıların azalmasına, sosyal entegrasyonun gerçekleşmesine ve hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin huzur içerisinde yaşamalarına katkı sağlayabilmektedir.

4.3.4. Siyasal yöneticilerin göçmenlere yönelik politikaları

Siyasal yöneticilerin demeçleri başta tabanları olmak üzere kamuoyunu yakından etkilemiştir. Alman halkının milliyetçi ve muhafazakâr olanları, yöneticilerin yabancılara yaklaşımına göre tepki göstermiş, siyasal yöneticilerde, tabanlarını koruyabilmek, yeni üyeler kazanmak ve toplumu ilgilendiren olayları gündemde tutmak için bazen bunların hissiyatına göre tutum ve davranışlarda bulunmuşlardır. Hatta farklı tabana sahip olan bazı yöneticiler bile nadiren milliyetçi söylemlerle tabanını güçlendirici girişimlerde bulunmuştur. Almanya'da iki dönem Başbakanlık yapan Sosyal Demokrat H. Schmidt, 1982 yılında Almanların çok okunan "Stern Dergisine" verdiği bir mülakatta "Artık sınırdan tek bir Türk bile geçemez." ifadesini kullanmıştır.

Almanya'nın 16 yıl başbakanlığını yapan, 1989 yılında Doğu-Batı Almanya'nın birleşmesini sağlayan ve Alman ekonomisine büyük vizyon kazandıran H. Kohl: İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in Bonn ziyaretinde, Almanya'da yaşayan göçmenlerin yarısının, dört yıl içerisinde gönderileceğini ifade etmiş ve "Şu anki Türk nüfusunu asimile etmek Almanya için imkânsız" sözleriyle asıl düşüncesini belirtmiştir. Bunun üzerine Kohl kabinesi, 1984 yılında çıkarmış olduğu, "Geriye Dönüşü Teşvik Yasası" ile Türk, Yugoslav, İspanyol, Portekiz, Fas ve Tunus uyruklu

göçmenlerden kesin dönüş yapacak olan bireylere, 10.500 mark ülkeden ayrılmaları, her çocuk için de 1.500 mark ödeyeceklerini taahhüt etmişlerdir. (Öztürk, 2011, s.76). Ancak göçmen Türkler için Kohl kabinesinin planı tutmamış ve sadece 100 bin civarında göçmen işçi, Türkiye'ye geri dönüş yapmıştır (Hecking, 2013).

Alman siyasetinin önemli aktörlerinden birisi olan Alman İçişleri Bakanı O. Schily, "Göçmen Türk çocukların ana dilini öğrenme" konusunda, Süddeutsche Zeitung gazetesine, Almanya'da azınlıklara ait dillerin yaşatılmasından yana olmadığını belirtmiştir. "Türkler bizim kültür alanımızın içinde büyümek zorundalar. Birbirimizi yanlış anlamamız için ana dilleri Almanca olmak zorunda veya olacak. Entegrasyon benim için; göçmen olanların Alman kültüründe ve dilinde yaşamasıdır. "Ben Almanya'da birçok dilin yan yana oluşabileceği ve sonunda bize gerilim ve çatışma yaratacak hiçbir gelişme istemiyorum" sözleriyle ifade etmiştir. Aynı zamanda, yabancıların entegrasyonu ile ilgili de "entegrasyonun en iyi formu asimilasyondur" (Otto Schily zum Zuwanderungs- und Integrationsgesetz, 2014) sözleriyle, nihai düşüncesinin, yabancıları asimile etmek olduğunu belirtmiştir.

Berlin Eyaleti Sosyal Demokrat Parti (SPD) eski Bakanı ve Alman Federal Merkez Bankası eski yöneticisi olan T. Sarrazin'in, "Almanya Yok Oluyor" başlığıyla yazdığı kitabının ana fikri; Almanya'da yaşayan Müslümanların akıllı olmadıkları ve Alman halkını da yobazlaştırdıkları şeklinde ifade edilmiştir. Ancak kitap, ırkçı ve yabancıları aşağılayıcı olmasına rağmen, iki milyon satmıştır. Kitabında belirttiği "...Deri renginin farklı ayıklanma koşullarına birkaç kuşakta uyum sağladığı biliniyor. ... Bu yüzden, farklı kültür geleneklerine sahip halkların ve toplum tiplerinin, modern sanayi toplumunun taleplerine daha iyi ya da daha kötü cevap vermeleri ve tamamen farklı gelişim durumlarına sahip olmaları doğaldır" sözleriyle, yabancı düşmanlığını kesin bir ifade ile belirtmiştir (Sarrazin, 2010, p.173).

Alman siyasal yöneticilerin dışında, toplumu yönlendirebilen din adamlarının da yabancıları ötekileştiren ve entegrasyonu olumsuz yönde etkileyen demeçleri olmuştur. Kilise görevlisi Kardinal J. Meisner'in 2013 yılında göçmenlere yönelik söylediği; "Bir Katolik aileyi, üç Müslüman aileye tercih ederim." (Wensierski, 2014) sözleri, bir kesim göçmen tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Bir din adamının bu tür açıklamaları kamuoyunda da geniş yankı uyandırmasına rağmen, kilise tarafından

sözlerin yanlış anlaşıldığı ya da maksadı aştığına yönelik herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu gelişmeler, entegrasyon ve asimilasyon yaklaşımlarını etkilediği gibi, tartışmalara da farklı boyutlar kazandırmıştır.

Siyasal yöneticilerin kamuoyuna yönelik söylemlerinin entegrasyonu etkileme düzeyi daha anlaşılır olabilmesi için, Almanya siyasetinde, sendikalarında ve STÖ'lerinde uzun yıllar görev yapmış kişiler, Alman vatandaşı olmuş ve seçimlerde oy verme hakkına sahip olanlar, alanın uzmanları, mesleki gurup temsilcileri, girişimciler, işçiler ve Alman siyasetçilerin topluma bakış açılarını iyi analiz edebilen kişilerle görüşme yapılmıştır. Bunlardan bazıları milliyetçi ve ırkçı söylemleri benimseyen siyasal yöneticilerin, kamuoyuna yönelik demeçleri toplumun iki tarafını gerdiğini ve uyumu sorunlu hale getirdiğini savunurken, bazıları kamuoyuna yönelik verilen mesajların göçmenler ile yerli halkın uyum içerisinde yaşamalarına katkı sağladıklarını savunmuştur. Diğerleri ise, entegrasyonda yaşanan sorunların nedeni, göçmenlerin hatalı davranışlarından kaynaklandığı ve siyasal yöneticiler iyi niyetle bu hataları açıklayarak uyarıcı söylemlerde bulunduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalar aşağıda aktarılmıştır;

Siyasetçilerin tüm toplum üzerinde etkileri bilinmektedir. CDU'lu bazı milletvekilleri dini referansları öne çıkarmaktadırlar. "Hristiyan inancına sahip olan göçmenler ile mülteciler diğer yabancılara göre daha önceliklidir" diyerek, Müslüman göçmenleri rencide etmektedirler. İrkçi ve aşırı sağcı siyasetçilerin şöyle bir yaklaşımı vardır; göçmen Müslümanın işlediği kriminal bir olayı, tüm Müslümanlara mal etmektedirler. SPD, göçmenlere ve mültecilere ılımlı mesaj veriyor. CDU'nun ortada olması gerekirken, AfD'nin, ırkçı söylemlerine benzer mesajlar vererek iktidarda kalış sürelerini uzatmak isteyen bazı siyasetçileri vardır. Örneğin; Türkiye Devleti'nin barındırdığı milyonlarca Suriyeli mülteciler için harcanan paralar karşılığında, 4 milyar Euro'nun verilmesine karşı çıkan iktidar milletvekilleri, büyük tehlikeyi göremiyorlar. Türkiye'de yaşayan 4 milyon civarındaki mültecinin önü açılır ve Almanya'ya yönelirse, mevcut iktidarın ne kadar zor durumda kalacağını düşünmelidirler.

Siyasetçilerin yaptığı ikinci hata, ülke gerçeklerini ve toplumun tümünü dikkate almadan sadece tabanı mutlu etmeye yönelik geliştirdikleri politikalarıdır. Hem Almanya'da ki siyasetçiler hem de Türkiye'deki siyasetçiler bazen bu hataya

düşebiliyorlar. Sadece iç kamuoyuna yönelik verilen mesajlar bazen iki toplum arasında ayrışmalara neden olabiliyor. Bu tür söylemler ne Almanya ve Alman halkına ne de Türkiye ve Türk halkına yararlı olmadığını düşünüyorum. Bu söylemler sadece aşırı sağcı-ırkçı AfD Partisine ve marjinal guruplara yaramaktadır. Almanya’da yapılan son seçimlerde bu durum açık şekilde kendini gösterdi ve bu ırkçı parti eyalet ve ülke seçim barajını aşarak, tün Eyaletlerde ve Federal Parlamentoda temsil hakkını elde etti. Bu gelişmeler göçmenleri olduğu kadar Alman toplumun büyük çoğunluğunu tedirgin etmiştir. Y. K. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Hamburg’ta Siyaset Bilimi, İktisat ve Sosyoloji okudum, mastır yaptım. Tübingen’de doktora yaptım. Siyasi partilerde, önemli katkılarda bulundum ve farklı eyaletlerde, çok sayıda konferanslar verdim. Güncel konularda, köşe yazarlığı yaptım. Siyasetçilerin toplumu etkileme gücü hakkında şunları söyleyebilirim; Alman Devleti’nin 1871 tarihinde imparatorluğunu kurmasıyla gelişen Alman ırkının üstünlüğü, her zaman korunmuştur. Yoksa, Hitler öylesine gelmedi, bu sosyoloji ile iktidara gelmiştir. Bakınız yapılan bir araştırmada, Almanların yüzde 70’lik ezici bir çoğunluğu, AfD (aşırı sağcı-ırkçı) partisinin söylemlerinde haklılık payı olduğunu söylemişlerdir. Merkel, bir tarihte “İslam Almanya’nın parçasıdır” demesine rağmen, bir gelişme olmadı, çünkü belli ki onu da aşan güçler vardır. Alman eski Cumhurbaşkanı Wulf, bir demecinde, istifasına neden olan gelişmelerin perde arkasında, “İslam Almanya’nın gerçeğidir” sözlerinden kaynaklanan rahatsızlıklar olduğunu açıklamaktadır.

Alman siyasetinin önemli isimlerinden Scholz bana şöyle söyledi; “Hamburg’ta SPD’nin 15 bin kayıtlı üyesi var, birikim ve katkılarıyla ilk on kişiden birisin. Ancak bizim istediğimiz Türk değilsin” sözleri, siyasete ve topluma bakışımı yeniden gözden geçirmeme neden oldu. Dilini biliyorsun, almış olduğun eğitim ve yaşamın ile entegre olmuşsun, siyasi katılımlarınla takdir görmüşsün, bunlar yeterli görülüyor. Onlardan olacaksın yoksa, seni kontrol edemezler ve istediğin yere gelemezsin. Siyasal yöneticilerin göçmenleri dışlayıcı söylemleri, uyum ve entegrasyonu olumsuz etkiledi denilebilir. B. G. Hamburg (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Yabancılar meclisinde (Ausländerbeirat) 1972-2015 yılları arasında 43 yıl aralıksız görev yaptım. Bu kadar uzun süreli çalışmalardan sonra edindiğim

tecrübelerim şöyledir; Siyasi Yöneticilerin yabancılara/göçmenlere bakış açısı olumlu değildir. Her siyasetçi kendi tabanını korumak için söylem geliştirir. Hatta daha fazla taraftar bulabilmek için popülist söylemlerde bile bulunur. Son zamanlarda milliyetçi ve ırkçı eğilimler arttığı için bu ideolojiyi taşımayan parti sözcüleri bile bazen böyle yaklaşımlarda bulduklarını duyuyoruz. Mesela CDU'nun tabanı milliyetçi-muhafazakâr olduğu için açıktan yabancılara karşıdırlar. SPD ise konjonktür gereği aleni olmayan dolaylı yoldan düşmanlık yapar. Yeşiller destekliyor gibi görünseler de, hepsinde yabancılara dışlayıcı davranışlar sergilemekte ve hep aleyhtedirler.

Her partili kendi siyasetçisini desteklerken, siyasetçilerde tabanı korumaya çalışırlar. CDU, zenginleri destekler. Yeşiller, göçmenleri destekler. Ancak bunlar genelde Türkiye'deki Kürtleri öne çıkarırlar. Türkiye kökenli parlamenterlerin çoğu, Türkiye aleyhinde çalışır ve parti yöneticilerin takdirini alabilmek ve siyasette bir yerlere gelebilmek için gerçekleri saptırabiliyorlar. Tüm bu hareketler, Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin lehinde olmayan gelişmelerdir. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Siyasi yöneticilerden göçmenlerin lehine konuşanlar dışlanıyor, aleyhine konuşanlar önemseniyor. Örneğin, eski Alman Cumhurbaşkanı C. Wulf, çok ılımlı ve Müslümanların sempatisini kazanan bir siyasetçiydi. Bir beyanında; "İslam Almanya'nın parçasıdır" deyince, basın aleyhine yayın yapmaya başladı. Sonunda istifa etmek zorunda kaldı. Buna karşı, yaklaşık 83 milyon Alman nüfusunun 20 milyonunun göçmen olmasına rağmen, şu an görevde bulunan İçişleri Bakanı, "İslamiyet Almanya'ya ait değildir" diyebiliyor. Partisinin genel başkanı ve Başbakan Merkel'in bu görüşte olmadığını bilmesine rağmen, kafa tutabiliyor. Bu olumsuzluklara ilaveten, yeni dönemde farklı bir sıkıntı ile de karşı karşıyayız. Alman medya ve siyasi yöneticilerin önemli bir kesiminin, Sayın Cumhurbaşkanımız Erdoğan'a karşı olduklarını her platformda dile getirmelerine rağmen, Türkiye seçimleri için Almanya'da oy kullanan Türk vatandaşlarının yüzde 60-70'inin Ak Parti'ye oy vermeleri, kamuoyunda tedirginliğe neden olmaktadır. Siyasilerin, yabancılara ötekileştirici yaklaşımı, bir arada yaşamı daha da zorlaştırıyordu. M. Ş. Köln (kişisel iletişim, 01 Mayıs 2018)

Siyasilerin topluma hitap tarzı çok önemlidir. Çünkü, halk siyasetçisini dinler. Ses tonunu ve karşısındaki muhatabı iyi analiz etmeleri gerekir. Aksi takdirde,

ilişkileri bozar hatta telafisi zor sorunlara neden olabilir. Bilhassa, siyasi aktörlerin daha fazla oy almak için birbirlerini suçlayıcı üslupları iki toplumu da germektedir. Dolayısıyla iki toplumu bir arada tutmak ya da ayırıştırmakta yöneticilerin rolü yüksektir. Siyasetçi toplumun geneli için değil sadece tabanını memnun etmek için popülist politikalar izlerse, tabanını belki memnun eder, ancak toplumun diğer kesimlerini ve diğer ülkelerle ilişkileri sıkıntıya sokar. G. K. Köln (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Alman toplumu siyasal yöneticilerin söylemlerini dikkate alırlar. Bir zamanlar Alman siyasetinde aktif görevlerde bulundum ve göçmenlere bakış açılarını yakından izleme olanağını yakaladım. Siyasi yöneticilerin aleyhte demeçleri toplumda zaten mevcut olan İslam ve Türk düşmanlığını körüklemekte ve meşrulaştırmaktadır. Bu demeçlerden güç alan ırkçı guruplar daha açıkça ırkçılıklarını sergileyebilmektedirler. Ben şahsen ırkçıların saldırısına uğramadım ancak ülkenin birçok bölgesinde göçmenlere yönelik saldırılar yapılmaktadır. Ülkede ırkçı saldırıların azalması, göçmenlerin huzur içerisinde yaşamaları ve ülke değerlerine katkıda bulunmaları, aynı zamanda uyum ve entegrasyonun gerçekleşebilmesi için, siyasetçilerin söylemleri ve eylemleri önemlidir. M. Ö. Leverkusen (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Siyasiler, tabanı güçlendirmek için bazen eksen sapması gösterdiler. Amerika'da Cumhuriyetçiler beyaz Protestan'dırlar yani, siyah tenlilere karşı mesafelidirler. Demokratlar ise Protestanlığın yanında, zencilere ve diğer yabancılara daha ılımlı yaklaşırlar. Obama, bundan dolayı başkan olabildi. Cumhuriyet partisinde bu mümkün değildir. Almanya'da da SPD, göçmenlere daha ılımlı politikalar izlerken, son zamanlarda oy oranının düşmesiyle, muhafazakâr söylemlerde bulunması, göçmenleri tedirgin etti. CDU yöneticileri ise, zaten var olan güçlü yerli tabanlarına, Almanya'da her geçen gün artan göçmenlerin desteğini ekleyebilmek için, göçmenlere yönelik demeçler verdiler. Siyasilerin, göçmenlere yönelik olumlu ya da olumsuz demeçleri, Alman kamuoyunu yakından ilgilendirmektedir. M.T. Kırşehir (kişisel iletişim, 12 Mayıs 2018)

Göçmenlerin özelde Müslümanları tehdit gibi algılamalarının diğer bir nedeni, bazı siyasilerin söylemleridir. Siyasilerin tabanı korumak ya da güçlendirmek için iç kamuoyuna yönelik demeçleri, göçmenleri zor durumda bırakmıştır. Tabii söylemlerinde medyanın da etkisi görülmektedir. Tüm bu önyargılı yaklaşımlar

neticesinde, bir kesim Alman tarafından Türkler, düşman gibi algılanmaktadır. Örneğin, Dresden’de yabancı düşmanlığı yapanlara sorsanız, deseniz ki; “Siz Müslümanlarla karşılaştınız mı? Bunların bu kadar tehlikeli oldukları yargısına nereden vardınız?” Diyecekler ki; “medyadan öğrendik ve bazı siyasilerde söyledi.” Dolayısıyla siyasetçilerin demeçli ülkenin refahı, huzuru içinde önemlidir. Y.A. Adana (kişisel iletişim, 15 Mayıs 2018)

Alman siyasetçilerin demeçleri, iki toplum üzerinde de etkili olmuştur. CDU Parti Genel Başkanı H. Kohl’un, 1980 yılında şöyle bir demeci vardı; “Ben, seçilip iktidara gelirim, Almanya’yı göçmen görünümünden kurtaracağım.” Nitekim, Başbakan olduktan sonra 1983 yılında, göçmenleri Almanya’dan göndermek için “Teşvik Primi” uygulaması başlattı. 1990 yılında, Almanları daha güçlü hale getirmek için, Doğu-Batı Almanya’yı birleştirdi. Rusya’da, Kazakistan’da ve diğer ülkelerde yaşayan Almanları, ülkeye davet etti. Bu arada, Alman siyasi yapısında iki güçlü ekol vardır. Birincisi, Doğu Almanlarında desteklediği, Berlin ekolu, diğeri ise ekonomik gücüyle öne çıkan, Münih ekoludur. Kohl ve Merkel, Berlin ekoludur. Bu ekol, genel anlamda yabancılara, özeldir Türk göçmenlere karşıdır. Ö. D. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

Ben, Sosyal Demokrat Partiliydim. Brant, Schmied, Schröder’i tanıdım. Siyasal zeminde ırkçılık yapan AfD gibi partiler vardı. Hristiyan Demokratik Birliğin (CDU), Bayern eyaletinde seçim ortağı olan CSU Partisi, yabancı düşmanlığı yapıyor. Örneğin; bu partiye mensup İçişleri Bakanının şöyle bir demeci var; “Türkiye AB’den uzaklaştırılmalı”. Bazı Alman siyasetçilerin, bilhassa Türkiye Cumhurbaşkanı, Recep Tayyip Erdoğan’a aşırı tepkileri vardır. Örneğin, 100 binin üzerinde Türkün yaşadığı Köln şehrinde bir toplantı yaptık, bu toplantıya Sayın Erdoğan katılacak diye Alman siyasetçiler gelmediler. Alman siyasetçilerin tamamına yakını Erdoğan’a karşıdır. A. Ş. Osnabrück (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2018)

Siyasal aktörlerin, yabancılara aleyhine bazen söylemleri oluyor. Son zamanlarda, aşırı sağcı ve Nazi ideolojisini taşıyan AfD Partisi, Almanya’nın tüm eyaletlerinde ve federal düzeyde yasal barajı aşarak, parlamentoya girmeyi başardı. Bu gelişme, gelecek Almanya’sı için tehlike çanlarının çalmasına işaretler. Bu ırkçı partinin hızla büyümesi, başta, iktidarda olan ve muhafazakâr eğilimli CDU Partisinin genel başkanı ve Başbakan Merkel ve çok sayıda milletvekili, SPD yöneticileri, diğer

liberal ve sol partiler tarafından eleştirildi. Ancak, tabanın ırkçı söylemlere yönelmesi ve ırkçı partinin her geçen gün taraftar sayısının artması, diğer partilerin de eksen kaymasına ve ırkçı, nasyonal milliyetçilik söylemleri arttığı görülmektedir. Bu gelişmeler, çokkültürlü Almanya'nın geleceğini tehdit eden gelişmelerdir. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Türkler ve diğer göçmen kökenliler, siyasette daha bilinçli davranıp seçimlere katılım oranını yükseltebilseydi, AfD aşırı sağcı-ırkçı partisi bu kadar güçlenmezdi. Ben, Türkiye adına burada sandıkların kurulup, burada yaşayan Türk vatandaşların oy vermesine karşıydım. Ancak, sözüm dinlenmedi ve gücüm yetmedi. Uzun yıllardır burada yaşayanlar, bu ülkenin genel seçimleri için gerekli hassasiyeti görmezden gelerek, Türkiye için yapılan seçimlerde daha yoğun katılım sağlanması, kamuoyunda, bu ülkeye bağlılığı ve önemsemeyi sorgular hale getirdi. Bu da ırkçıların elini güçlendirdi. Örneğin, Türkiye'deki seçimler için burada kullanılan oyların yüzde 63'ü, Sayın Erdoğan'ın partisine gitti. Diğer partilere ise çok düşük oranlarda oy verildi. Almanya için kullanılan oylarda, hükümeti oluşturan partiye giden oy oranının tahmini yüzde 5-10 oranında kalması, bilhassa Alman muhafazakâr ve milliyetçi kesimin tepkisine neden oldu. T. K. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Siyasetçilerin bir kesimi de göçmenlerin, özelde Türklerin aleyhinde beyanatlarda bulunuyorlardı. Örneğin, Başbakan H. Kohl, göçmenlerin sayısını azaltacağını söyledi. Bazı siyasi yöneticiler, göçmenlerin işe alınmaması için, firma ve fabrikalara gizli haberler gönderirlerdi. Hatta İçişleri bakanlığı deşifre olunca, kamuoyunda skandala neden olmuştu. CDU bu konuda daha katı, SPD ise daha yumuşak davranıyordu. Ancak SPD'li bazı siyasiler de göçmenlerin aleyhine mesajlar verdiler. Mesela, Berlin eyaletinin eski senatörü ve Almanya Merkez Bankası Yönetim Kurulu Üyesi SPD'li Sarrazin, "... göçmenler para için çocuk yapıyorlar" diyerek dışladı. Bunlar, çok sıkıntılı sözlerdir.

Siyasetçilerden göçmenlere yakın duran ve haklarını savunanlarda vardı. Buna bir örnek vermek istiyorum; 1980'li yıllarda, göçmen işçiler olarak, 66 metrekaarelik yurtlarda, 4 kişi kalıyoruz. Süresiz oturma hakkı alabilmek için müracaatta bulduk. Yabancılar dairesinde ırkçı bir memur vardı ve tüm başvuruları taleplerimizi, her defasında yeterli yerimizin olmadığı bahanesiyle reddediyordu. Ben de başvuruda bulunan tüm arkadaşlarımla ret yazılarını topladım ve IG Metal Sendikası başkanı ve

Osnabrück Belediye başkanı SPD'li E. Weber'e götürüp verdim. Sıkıntılarımızı dile getirdim. Yardımcı olacağını söyledi, kısa zaman sonra bütün arkadaşlarımın posta kutusuna gelen mektupta, süresiz oturma talebinin kabul edildiği belirtilmişti. F. G. Neustadt-Hannover (kişisel iletişim, 09 Mayıs 2018)

Siyasetin ve siyasetçinin toplum üzerindeki etkisi bana göre şöyledir. Bir siyasi parti yöneticisinin Türkiye ve göçmen Türklerin düşmanı olması ya da dostu olması bizim elimizde. Belediye başkanı ve çok sayıda parlamenterlerle görüşüyorum. Bunların çoğu sayın Erdoğan'ın aleyhinde politikalar yapıyor. Kendimizi ve Türkiye'yi bunlara çok iyi anlatmamız gerekiyor. SPD ve CDU parti yöneticilerine kendimizi tanıtıyoruz, Yeşilleri kazanmalıyız, sol (Die Linke) partisinin içine daha fazla girmemiz gerekiyor. Siyasilerin bize tepkili olmalarının bir sebebi de şudur. Burada doğuyorsun, okuyorsun, büyüyorsun, işe atılıyorsun ve evleniyorsun, yani hayatının tamamı burada geçiyor, ancak ülkedeki seçimlere gelince buradakiler için sandığa gidip oy vermiyorsun, ancak sayın Erdoğan ve Türkiye'deki siyasi partileri desteklemek için seçimlerde oy vermek için büyük çaba gösterirsen, Almanlar sana tepki gösterir.

Siyaseti etkilemek için burayı düşünmek lazım, Alman halkının yüzde 8'i Müslüman, her yüz Almandan 4'ü Türk, bu potansiyel gücü iyi değerlendirmek gerekir. Bizim Türklerin kurduğu BİG parti yöneticileri bana geldi, başkan H. Y'a, dedim ki, yaşlıları bırak, burada iyi yetişmiş gençlerimiz var bunları yanına alırsan daha fazla mesafe kat edersin. Birde siyasi yöneticileri etkilemek için, bütün partilerle diyalogumuz olmalıdır. Her partide adayımız, temsilcimiz olmalıdır. CDU ve SPD partilerinde daha ılımlı temsilcilerimiz var. Grüne (yeşiller) ile sol partilere el atmalıyız, çünkü orada aleyhimize çalışan Türkiyeli temsilciler var. M. A. Bonn (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Siyasi partilerde entegrasyonun oluşmasında önemli bir güce sahiptirler. Parti yöneticilerin demeçleri toplumu etkiliyordu. Siyasetçilerin çoğu Müslümanları "faşist" gibi göstererek Almanları etkiliyorlardı. 1979 İran İslam Devrimi, Almanya'da ve Avrupa'da geniş yankılara neden oldu ve korkmuşlardı. Bizlerde siyasi parti seçiminde isabetli davranmıyorduk. Kanaatimce, insanımız genelde yanlış tercih yapıyordu. Çoğunluğun desteklediği Sosyal Demokrat Parti (SPD) ile ikinci sırada desteklenen Yeşiller Partisi Müslümanlara ılımlı olmadılar. Çok az destek verdikleri

Hıristiyan Demokratlar Birliği CDU ise daha ılımlı yaklaşımlarda bulunuyordu. H. Kohl (CDU) başbakan bize karşı ılımlıydı. G. Schröder (SPD) başbakan olunca her şey aleyhimize gelişti. 2005 yılında iktidara gelen ve halen (2020) başbakan olan A. Merkel (CDU) ise Müslümanlara, göçmenlere yönelik ılımlı politikaları daha başarılı sürdürdü. O. C., C. Ö. gibi sözde bizi temsilen seçilen milletvekilleri, Müslümanların aleyhine çalıştılar. Bu gelişmeler göçmenleri gerdiği gibi, iki toplum arasında var olan kaynaşma ve dayanışma ruhunu olumsuz etkiledi. Ö. B. Neustadt-Hannover (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

... Bazen, ırkçı milliyetçi olmayan siyasi parti yöneticileri bile, göçmenleri dışlayıcı ifadeler kullanabiliyor. Hür Demokrat Partisi (FDP) üyesi ve uzun yıllar Dışişleri Bakanlığı yapan H. Dietrich Genscher, aşırı sağcılar gibi davrandı. Almanya'da yabancı denilince, akla ilk olarak Türk Müslümanlar gelmektedir. Siyasilerin, yabancılar aleyhinde bir açıklaması, Türkleri doğrudan etkilemektedir. S. S. Düsseldorf (kişisel iletişim, 02 Eylül 2019)

Siyaset alanında burada kendini yetiştiren gençlerin ön plana çıkması gerekir. Gerçekten iyi eğitim almış, her bakımdan kendini geliştirmiş pırlanta gibi gençlerimiz var. Neden se, siyaset arenasında bunlara yer verilmezken, kendi kimliğini ve kültürünü yitirmiş insanlar ön plana çıkarılıyor. Tabi ki, bunlar siyasi yönetimde istenilen verimi sağlayamıyorlar. Çünkü göçmen Türklerle yeterli diyalogları yok. Almanlar kimliğini koruyarak kendini geliştirmiş gençlerimize siyasette yer verirse entegrasyon için daha verimli sonuçlar alabilirler. Buna bir örnek vermek istiyorum. Bu gün siyasi arenada C. Ö. ve PKK yanlısı seçilmişler var. Almanya'daki Türkler acaba bunları ne kadar önemser, bunları ne kadar dinler. Bunlar göçmen Türklerle Almanlar arasında köprü görevi yapamazlar. Bazı siyasetçi yöneticilerde ön yargılı davranışları bu olumsuzluklara eklenince Türk toplumun tepkisine neden oluyor. Siyasetçi entegrasyonda çözüm merkezi olması gerekirken, bazıları sorunların yönlendiricisi oluyor. Y. E. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

Siyasetçilerin vermiş oldukları demeçlerde objektif olmadıkları, basına verdikleri mülakatlar ya da bazı canlı yayın programlarda yaptıkları konuşmalarından anlaşılmaktadır. Genelde ikiyüzlü politikalar izliyorlar. Kendi halkına ayrı yabancılarla ayrı yaklaşımlarda bulunuyorlar. Bunların bazı demeçleri göçmen Müslümanları ve özellikle Türkleri olumsuz etkilediği ve rahatsız ettiği gibi Almanların bir kesimini de

endişelendirmektedir. Çünkü ülkede yaşanılacak bir gerginlik tüm toplumları etkileyeceğini biliyorlar. Öteden beri siyasetçilerin bu söylemleri iki toplumun bir arada yaşamasını etkilediği gibi göçmenleri entegrasyondan soğutmaktadır. E. A. Troisdorf-Siegburg (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

Alman siyasetçiler, yabancılara karşı söylemleri Alman toplumunu çok etkiliyordu. Bazen yanlış hedef seçiyorlardı. PKK'ya müsaade ediyorlardı, bunlar otobanları kapatıp, polisleri dövünce kamuoyu yabancılara karşı yani bize karşı nefret duyguları oluşuyordu. Oysa bizde PKK fikrine çok karşıydık, ancak sıkıntısını yaşıyorduk. Bir kısım Türkler yasal olmayan bir şey yaptığında bunu bütün Türklere mal ediyorlardı. Bilhassa Ruslar gelince bizi çok sevmeye başladılar. Bizlere yardımcı olmak isteyen siyasetçilerde vardı. Örneğin, İbadet yapmak için ihtiyacımız olan cami yeri için Philippsburg belediye başkanına müracaatta bulunduk, başkan önce 75 sonra 350 metrekare yer bedava verdi. Orada cami yaptık. Elektrik, su ve cami telefon parasını da belediye ödedi. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

Siyasi yöneticiler özellikle Türkiye'deki yöneticilerle bir araya geldikten sonra kamuoyuna her iki tarafında olumlu mesajlar verdiklerinde, toplumda sevinçle karşılanırken, iç kamuoyuna yönelik ortamı geren demeçler verdiklerinde ise tedirginliklere neden oluyor. NRW eyalet Başbakanı A. Laschet'in katıldığı Müslümanların iftar programında, "Türklerin ciddiye alınması gerekir" ifadesi, Bavyera Ekonomi Bakanı Dr. Markus S., basını da davet ederek, bakanlık ofisinde biz Müslümanlara verdiği İftarda, Müslümanların tuttuğu orucun faydalı anlatırken, "Hıristiyanlarda da oruç vardır ve faydalıdır" ifade etmesi bizim dini değerlerimize saygı açısından önemlidir. Ancak Berlin'de bir başka siyasetçi olan Sarrazin, yazdığı kitapta, Müslümanların kafası çalışmaz, sadece bakkal işletirler, anlamına gelen dışlayıcı ifadelerle yer vermesi göçmenleri tedirgin etti. Kısacası entegrasyonun gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi siyasetçilerin yönlendirmesiyle bağlantılıdır. Maalesef çok sayıda siyasetçi göçmenlerin aleyhine demeçler verdiler. Buda, entegrasyonun uygulamasını olumsuz etkiledi. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Alman siyasetçiler demeçlerinde bizi aleni dışlamıyor. Siyasetçiler 1960 ve 1970'li yıllarda aleyhimize demeçleri yoktu. Çünkü bize ihtiyaçları vardı. Günümüzde bunların bir kısmı İslam'a ve Müslümanlara karşı hoşgörülü davranıyor. Baden-

Württemberg eyalet başbakanı Müslümanlara iftar yemeği verdi. İftar konuşmasında şöyle dedi; “Müslüman halkı ve İslam dini Almanya’ya uygundur” dedi. Günümüzde Roman, Bulgar ve mültecilere karşı bir tepki var, ancak bize karşı böyle sorun kalmadı. Türklerin kriminal olaylara karışma oranı da azaldı. Ancak Türkiye’de insan hakları ihlali, basının sansürlenmesi, gazetecilerin tutuklanması gibi konuları gündeme getiren siyasetçiler, Erdoğan’a karşı aşırı derecede tepki gösteriyorlar. Aslında Almanya’da da basına sansür var, insanların üstsüz suya girdiği bir Alman kampında, Başbakan Merkel’in üstsüz fotoğrafları çekilince, Google bile kapatıldı. Bu yaklaşımlarıyla dürüst davranmıyorlar. O. T. Münster (kişisel iletişim, 15 Mart 2019)

Siyasetçilerin söylemleri toplum üzerinde olum ya da olumsuz etkilere neden oldu. H. Kohl’un 16 yıllık başbakanlık dönemi, yabancıların yok sayıldığı, görmemezlikten gelindiği dönemdir. Yalnız Almanlar, bu olumsuz söylemleri genelde Türkiye kökenliler üzerinden yapmaktadır. Örnek olarak; NRW Eyaletinde CDU partisinden Eyalet Parlamentosuna giren S.G’nin, A. Lasched CDU hükümetinin “Entegrasyon ve Uyumdan Sorumlu Müsteşar” görevine atandıktan sonra, demeçleri dikkati çekmektedir. Hannover Büyük Şehir Belediye Başkanı B. Onay’ın pandemi süreci sonrası, tatil için Türkiye’ye gitmemeleri konusunda söylemler, C. Özdemir’in “ermenî yasa tasarısını” meclise getirmesi ve onanması gibi gelişmeler, iki toplum arasındaki uyumu olumsuz yönde etkilemektedir. S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Siyasi yöneticiler, bazen Türkiye’yi ve Türk siyasetçilerini, özellikle de Sayın Cumhurbaşkanımız Erdoğan’ı tek taraflı eleştirmektedir. Tabii burada suç sadece bunların değildir. Cumhurbaşkanının basın danışmanları, galiba yanlış bilgiler verdikleri için, Erdoğan’ın demeçleri farklı anlaşılmakta ve bunlar Almanya hakkında yeterince hazırlıklı değildirler. Dolayısıyla, iletişim eksikliğinden dolayı sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sıkıntıları en fazla hisseden de Almanya’da yaşayan göçmen Türk toplumdur. Siyasi danışmanlar, Büyükelçiler, Konsololar ve ilgili kurum yöneticileri bu ülkenin muadil yetkilileriyle iyi kontak kurarlarsa, bu sorunların çözüleceğini tahmin ediyorum. A. A. Bremen (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Siyasetçiler konuşmalarında Anadolu çocuğu gibi direk konuşmaz, dolaylı konuşur ve göçmenlere karşı çıkarlar. Merkel ve Schröder Türklere karşı iyiydi. Bizden sayılan ve Avrupa parlamentosuna giren, federal parlamentoya giren vekiller

bizi temsil etmediler. Bazı terör örgütlerine daha yakın durdular. 2019 yılında (bu yıl) Almanya adına Avrupa parlamenti olan İ. E. davet ettik, bir konuşmasında; “ben Almanların temsilcisiyim, onlar beni seçti” diyerek bizi görmemezlikten geldi. Bunların yüzde 90’ını bizi savunmuyor. Bizden olan, bizi gerçekten temsil eden tek bir milletvekilini göremiyorum. Türkiye’mizin dik duran Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı tanıyan-tanımayan her kes düşmanlık yapıyor. Çünkü bu adam cesur, çalışkan ve yumruğunu masaya vurabiliyor. M. Z. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Bugünkü yönetim sistemi Türklere karşı değil, Türk siyasetçilerin bazı demeçlerine karşıdır. AfD Partisi’nin Federal Meclise yüzde 14’de yakın oy alarak girmesi yabancıları endişelendirmektedir. Bunların meclise girmelerini CDU Genel Başkanı ve Başbakan Angela Merkel’in göçmenlere yönelik olumlu demeçleri de tetiklemiştir. Bazı siyasi yöneticilerin, Türkiye ve Almanya’daki Türkler aleyhinde demeçleri oldu. Bilhassa Sayın Erdoğan ile bazı Alman siyasetçiler arasında yaşanan söz düellosu Almanya’da yaşayan göçmen Türkler ile Almanları karşı karşıya getirmektedir. A. Y. Bottenheim (kişisel iletişim, 10 Eylül 2019)

Alman siyasetçiler ve medya, toplumu çok etkiliyor. Almanlar, bunların göçmenlere bakışını dikkat alıyorlar. Ben, işim gereği birçok Alman siyasetçiyle görüştüm. Bir defasında, Hamburg Büyük Şehir Belediye Başkanı, benim restoranıma geldi. Kalite, lezzet ve hijyen kurallarından ödün vermeden çalışırız, yarım tavuk 6 mark ve sulu yemeklerimiz de çok ucuzdu. Bana, “nasıl bu kadar ucuza verebiliyorsunuz?” dedi. Ben de “bizler daha düşük ücrete çalışıyor ve işçi çalıştırıyoruz. Bu da fiyatlara yansıyor. Şayet biz olmasaydık, insanlar İtalyan restoranlarında 70-80 marka yemek yiyecekler” diye söyledim. Başkan da “doğru söylüyorsun” dedi. Entegrasyonun daha güçlü hale gelmesi için, biz göçmenler ile siyasetçiler hep diyalogda olmalıyız ve siyaseti bilenler ise milletvekilliği, belediye başkanlığı ve teşkilat yöneticiliği için aday olmaları gerekir. Yoksa kendimizi iyi anlatamazsak, iyi niyetli olmayan insanların bizi tanıttığı gibi karşılık buluruz. Bugüne kadar çok defalar sorun yaşamamızın nedeni siyasette etkili olmamızdır. S. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

... Siyasetçiler de başlangıçta bize karşı iyi davranıyorlardı. Son zamanlarda Türk siyasetçilerle yaşadıkları diplomatik krizler, bize etkiledi. Aslında Alman halkı bizim gibi politize olmamışlar, günlük yaşamlarında siyaset yoktur. Daha çok siyasetle

biz iç-içeyiz. Bilhassa Alman parlamentosuna seçilen Türkiye kökenli milletvekillerin demeçleri bizi daha fazla rahatsız ediyor. Ermeni yasa tasarısının Federal Parlamentodan geçmesi, Türkiye’de insan haklarının olmadığı, fikir hürriyeti bulunmadığı gibi söylemler, hem Alman parlamenterlerini hem de kamuoyunu etkiliyor. Bu yaklaşımlar entegrasyonu da etkiledi. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

Siyasiler demeçlerine çok dikkat etmelidirler. Olumlu söylemler toplumun entegrasyonu için etkili olduğu gibi, olumsuz ve dışlayıcı söylemleri de oldukça negatif etki yapmaktadır. Ben, 2000 yılından itibaren SPD üyesi oldum ve oldukça aktif katılım sağladım. 2004 yılında Solingen’de, yabancılar meclisine seçildim. Ancak, göçmenlere yönelik olumsuz yaklaşımlarından dolayı, 2011 senesinde partiden ayrıldım. Siyasal yöneticilerden sağcı, muhafazakâr ve solcu politikaları savunanların çoğu, yabancı düşmanlığında adeta yarış içerisindedirler. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Siyaset bilimciler, STÖ yöneticiler, sendikacılar ve değişik meslek guruplarının deneyimleri dikkate alındığında, Alman siyasal yöneticilerin göçmenlere yaklaşımı hakkında şöyle bir sonuca varılabilir. Siyasal aktörler; ülkeyi yöneten, kamuoyunu yönlendirme etkisine sahip oldukları için, bazıları göçmenlerin varlığını kabul etmiş, haklarını korumaya çalışmış, göçmenleri dışlamadan ev sahibi toplum ile birlikte uyum içerisinde yaşamayı savunmuşlar, ancak farklı baskı gurupların etkisinde kalarak iddialarından bazıları vaz geçmiş ya da istifa etmek zorunda kalmıştır. Bunlar sadece bir partiye mensup siyasal yöneticiler olmadığı gibi, parti tüzükleri dışına çıkarak göçmenlere yakınlık ya da dışlanmışlık göstermişlerdir.

Siyasal yöneticilerden bazıları, ülkenin göçmen görünümü olmasına hazırlıklı olmadıkları için, yabancıların varlığından rahatsız olmuşlar ve göçmen toplulukları ülkelerine geri göndermek ya da asimile ederek ev sahibi toplumun kültür potasında erimesini istediklerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Bazıları ise, AfD gibi, ırkçı ve aşırı sağcı ideolojileri savunmuştur. Bunlar göçmenlerin ülkede barındırılmasına karşı çıkmış ve dışlayıcı demeçleriyle aşırı milliyetçi, ırkçı gurupları harekete geçirmiştir. Bu zihniyeti savunan Nazi gurupları, göçmenlere ait çok sayıda iş yeri ve haneyi kundakladıkları gibi, yabancılara saldırmışlar, ekonomik kayıplarla birlikte çok sayıda can kaybı yaşanmıştır. Buda sosyal entegrasyonun gecikmesine neden olmuştur.

4.4. Kimlik, Eğitim ve Dil

Kimlik, insana özgü bir kavramdır ve bireyin “Ben kimim?” sorusuna verdiği cevabın karşılığı olup, kimliği oluşturan temel unsurlar tanıma ve aidiyettir. Tanımanın en belirgin özellikleri ise dil ve kültürel değerlerdir. Kimlik, bireyin kendine ait olan sosyal ve kültürel değerlerle varlığını hissettirme ve bir arada yaşamını sürdürdüğü toplumun, bireye bakış açısını belirleyen bir kavram şeklinde tanımlanmaktadır. Yani kimlik, farklılıkları-ifade etmektedir.

20. yy 'da modern yaşama geçiş yapan toplumlarda kimlik kavramı, tartışılan baş konulardan birisi olmuştur. Kimlik, bazı toplumlarda olumlu karşılanırken, bazı topluluklarda ise huzursuzluklara ve kimi zamanda çatışmalara neden olmuştur. Bu nedenle 1930'lu yıllarda, gelişmiş birçok ülkede, kimlik meseleleri ön plana çıkmıştır. 1960'lı yılların sonlarında, Amerika Birleşik Devletleri kimlik siyasetini geliştirmiş, bunu gelişmiş ülkeler takip etmiş ve giderek diğer ülkelerde yaygınlık kazanmıştır.

Modern çağ öncesi devlet anlayışında kimlik kavramı, yalnızca bireysel ya da cemaat denilen küçük grupları kapsamış, ülke sınırları dâhilinde yaşayan vatandaşların ortak kimliğini oluşturmamıştır. Ancak modern dönemde geliştirilen “ulusal kimlik” ile tüm vatandaşları kapsayan bir konuma gelmiştir. Modern dönemde, bireysel kimliklerden ziyade, ulusal kimlik ön plana çıkartılmış ve vatandaşlar ulusal kimliklerle anılmıştır. Modern yaklaşımda, bireyin kendi bilinçliliğini oluşturan "benlik" ile onun farkındalığını ortaya koyan "kimlik " kavramının ortak çalıştığı görüşü ileri sürülmüştür. Özellikle, post modern dönemin başlangıcında bu tartışmalar, sosyal yaşamı daha fazla etkilemiştir.

Toplumsal yaşamı etkileyen kimlik kavramı hakkında, çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Türk Dil Kurumu, "Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü" olarak açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu TDK 1983, s.1324). Özdemir'e göre ise, “Bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, dinine, gelenek ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilinci ve çoğu zaman, bilinç ötesinde bir işlev yüklenerek bireyin bütün varlığına hükmetme” olarak ifade edilmiştir (Özdemir, 2001, s.108). Bu

yaklaşımlar göz önüne alındığında kimlik; kişinin sahip olduğu sosyo-kültürel değerlere bağlı sosyal yaşamını sürdürerek, birlikte yaşadığı toplumda varlığını hissettirme eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Kimlik, bireye toplum içerisinde farklı statü kazandırırken, modern ülke sınırları dâhilinde yaşayan kitlelerin sahip oldukları ulusal kimlik ise milli ölçekte farklı toplumsal özellikler kazandırmaktadır. Dolayısıyla kimlik, ulusal boyutta milli içerik taşımasıyla, Almanya’da yaşayan göçmen Türkler ve yerleşik Alman toplulukları arasında, bireysel ve kitlesel kapsam farkını ortaya koymuştur. İki toplumun bir arada olma ve ulusal kimlik eylemine, pozitif veya negatif anlamda etki sağlamıştır. Böylelikle, farklı etnik ve sosyo-kültürel yapıda olan iki toplumun, değişik özelliklerde olan alt kimlik yapıları, iyi bir entegrasyon ile uyum içerisinde yaşamaya elverişli hale getirilmiştir. Bazı durumlarda farklı bir rezonans ile bu iki kültürden de bağımsız yeni bir kimlik (hibrit kimlik) yapısının doğduğu üçüncü bir sosyal statüde oluşturmuştur. Bu bağlamda kimlik, sosyo-kültürel değerleri farklı toplulukların, sosyal entegrasyonunda önemli olmuştur.

Yapılan araştırmalarda, kimliği oluşturan değerlerin, göçmen kuşaklar arasında, anlamlı oranlarda farklılaştığı ifade edilmiştir. 1961 yılında Almanya’ya göç eden Türkler ile üçüncü kuşak Almanya’da doğan göçmen gençler arasında bu farklılık bariz bir şekilde görülmüştür. Ev sahibi toplumda ise kuşaklar arasındaki farklılaşma düzeyinin aynı oranda değişmediği gözlemlenmiştir.

4.4.1. Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin kimlik sorunu

Modern devlet anlayışına sahip ülkelerde kimlik tanımının, belli bir etnik yapı üzerinden değil, ülke sınırları içerisinde yaşayan ulus-devlet vatandaşlığı üzerinden yapıldığı belirtilmektedir. Bu nedenle, modern devletlerde kimlik tanımlaması yapılırken, belirli bir ırk ya da etnik bir temelden hareket gerekli olmayıp, bunun dışındaki gerekçelerden yola çıkarak da modern kimlik tanımlaması yapılabileceği ifade edilmektedir. Nitekim, etnik bir temeli olmayan ve çoğunluğu göçmenlerden oluşan modern kimlikli devletlerin var olduğu belirtilmiştir. Modern öncesi dönemde de bireyler; etnik, dini, sosyal ve ülkesel olarak birçok kimliğe sahip olabilmiş ve kendilerini birkaç kolektiviteye ait görebilmişlerdir. Nitekim bu kimlikler, ortak

yaşamın zorunlu özelliği olarak kabul edilmiş ve varoluşları, yöneticilere itaat koşuluna bağlanmıştır. Oysa, modern devletlerde vatandaşların/ bu kimliklere sahip olmalarında bir engel görülmezken, devlet kendi katında imtiyaz vermiş ve ülkesel kimlik olarak sayılmıştır (Durgun, 2000, s. 48-50).

Almanya, Alman ırkının dışında çok sayıda farklı etnik kökenli insanların da yaşadığı çokkültürlü bir ülkedir. Dolayısıyla 1960'lı yıllarda işgücü kapsamında Almanya'ya, giden Türk işçileri, başlangıçta iletişim sorunları dışında, etnik ve kültürel farklılıklarından dolayı önemli sorun yaşamamışlardır. Sonraki yıllarda bazı yöneticilerin demokratik yaklaşıma uymayan davranışları, bazı medya kuruluşlarının kışkırtıcı yayınları, orta ve alt gelir düzeyine sahip bir kesim ev sahibi toplumun ön yargılı tutumlarından kaynaklanan gelişmeler, göçmen Türk ve diğer ülke vatandaşlarının, farklı kimliklerinden dolayı sorunlar yaşamalarına neden olmuştur. Göçmenlerin, Almanca dilini yeterince bilmemeleri iletişimde sorunlara yol açmıştır. Diğer bir sorun ise kültürel kimlikteki farklılıklar olmuştur. Bu da inanç ve sosyal yaşamda kendilerine özgü değerlere dayalı kimlik olarak belirginleşmektedir. Bu nedenle, ev sahibi toplumun etnik ve sosyo-dilsel yapısıyla uyumlu olmaması hem Alman toplumunun hem de göçmenlerin kimlik oluşumunda bazen sorunlara neden olmuştur.

Almanya'da 60 yıldır varlığını sürdüren göçmen Türkler, kimliklerini koruyabilmeleri için, yasaların, ülke yöneticilerin ve yerli halkın bakış açısı önem arz etmektedir. Etnisite, uyum ve entegrasyon için önemli her zaman gündemdeki önceliğini korumaktadır. Gelişmeler hakkında somut veriler elde edebilmek için Almanya'da farklı zamanlarda birlikte ya da farklı alanlarda çalışırken tanıştığım, Türk STÖ yöneticileri, akademisyenler, araştırmacılar, eğitimciler, öğrenciler, girişimciler ve değişik meslek guruplarıyla görüşme sağlanmıştır. Kimlik ve kişiliği oluşturan değerlerde sorun yaşamadıklarını söyleyenlerin büyük çoğunluğu oluşturduğu dikkati çekerken, sorun yaşadıklarını belirtenlerde olmuştur. Kendilerine yöneltilen sorulara şu şekilde cevap verilmişlerdir;

Kimlik ve etnisite farklılığından dolayı birçok sorun biz Müslümanların Alman toplumuyla sağlıklı bir iletişim kuramadığımızdan kaynaklanıyor. Kendimizi bazen ifade edemiyoruz. En azından Alman komşularımız ile o iletişimi kurmamız lazım. Her iki tarafta karşı tarafın ilk adımı atmasını bekliyor. Karşılıklı saygı çerçevesinde

aslında birçok sorun çözebiliriz. Örneğin, etnisiteden dolayı bazı yeni tanıştığım Alman veya diğer Avrupalı arkadaşlar bana mesafeli yaklaştılar. Kendileriyle konuşarak, iletişim sağlayarak bu ön yargıların yıkıldığını gördüm. Müslüman kimliğimi hiçbir zaman saklamadım. Ancak, Müslüman ve başörtüsü takan bir bayan, sanırım okul hayatından tutun da iş bulmadan veya günlük hayatta çok zorluk çekebilir diye düşünüyorum. M. Ö. Leverkusen (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Alman devleti ve halkı genel olarak etnik yapılarla uğraşmaz. Çünkü bölmenin, ötekileştirmenin ülkenin bütünlüğüne zarar vereceğini biliyorlar. Burada dışlanma ya da istenmemenin nedeni hukuk dışı hareketlerdir. Toplumu tedirgin eden gelişmelere karşı ister istemez toplum kendisini korumaya alır. Bazıları bilerek Türklerin dışlandığını ötekileştirildiğini etnik yapılarından ve kültürel özelliklerinden dolayı istenmediklerini söylüyorlar bence bu doğru değildir. Şayet öyle bir şey olsaydı bu kadar iş adamımız olmazdı. Bu kadar insan vatandaşlığa kabul edilmezdi ve bu kadar insanımız ev satın alamazdı. İsviçre’de yabancı bir insanın ev satın alabilmesi için vatandaş olması koşulu aranır, Almanya’da böyle bir şartın aranmaması yabancılara bakış açısının olumlu olduğunu gösteren bir yaklaşımdır.

Yabancıların huzurlu bir ortamda hayatlarını sürdürmeleri Alman devletinin istediği bir yaklaşımdır. Bunun için siz sokaklarda asker göremezsiniz ve polislerde diğer ülkelere göre daha az görülmektedir. 1960’li yıllarda Almanya’ya gelenler çok düzgün insanlardan oluşuyordu ancak günümüzde insanlarımız hakkında kötü bir imajın oluşması bilhassa 1980 yılından sonra Almanya’ya gelen Türk vatandaşlarının önemli bir kesimi illegal durumlarının olmasından kaynaklanmaktadır. Sağ-sol çatışmasına karışanlar, 28 Şubat sonrası Türkiye’den kaçan bazı siyasiler, Ergenekon davasında mahkum olanlar ile onları yargılayanlar ve farklı bölücü illegal örgüt mensupları bu ülkeye yerleştiler. Bu da imajımızı çok kötü etkiledi. A. A. Frankfurt (kişisel iletişim, 09 Eylül 2019)

Etnik toplum içi örgütlenmenin de Türk göçmenler arasında, kamuoyunda yansıtılan aksine, bir yandan Türk dernek ve organizasyonlarında görülürken, diğer yandan mevcut Alman örgüt ve benzeri derneklerine üye olduklarını ortaya koymuştur. Ancak Alman İslam’ı gibi söylem ve yayınların meydana getirdiği asimilasyon korkusu ile İslam’ın özünden saptırılması endişeleri, Türkleri daha fazla kendi içlerine kapatmakta, kendi milli ve dini değerlerine yöneltmektedir. Esasen, her

iki taraf da üstünlük duygularından fedakârlık etmeli, hoşgörü ve sürekli etkileşim içerisinde olmalıdır. Her iki tarafın huzuru için, yaşanan sosyolojik temel problemlerin çözümüne yönelik bilimsel stratejiler geliştirmek ve bu stratejileri uygulamaya koymak gerekmektedir. F. Ş. Essen (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Bizler, birbirimizi korumak adına sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunurken, kimlik, dil ve kültürel farklılıklardan dolayı kendim ve ailem herhangi bir engel ya da dışlanmayla karşılaşmadık. Ben karşılaşabileceğim tepkinin, biraz da özgüvenle alakalı olduğunu düşünüyorum. Bizim, böyle bir sorunumuz olmadığı için, herhangi bir sorun yaşamadık. Ancak küçük yerleşim birimlerinde yaşayanların, büyük metropollere göre, etnisite farklılıklarına yaklaşımları, daha mesafeli olduğunu söyleyebilirim. Mesela, Mainz şehri ve civarındaki Almanların Müslüman göçmenlere bakış açısı, Köln şehri ve civarındaki Almanlara göre daha mesafelidir. (Köln 1 milyonun üzerinde nüfusu olan en büyük kentlerden birisidir ve bunların yüzde 18 göçmenlerden oluşmaktadır.) S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Dil bildiğim ve Almanlarla iyi diyaloglar kurabildiğim için, enik yapımdan ve kültürel farklılığımdan dolayı sıkıntı yaşamadım. Doğu Almanlarla aynı ırktan olmalarına rağmen bizi daha çok severlerdi. Bizim en büyük sıkıntımız, bazılarımız dürüst davranmıyordu ve yeterli diyalog kuramıyordu. Bundan dolayı Almanların bir kesimi bize karşı ön yargılı davranıyordu. Göçmen Türk toplumu olarak diyaloglarımız iyi olsaydı, Alman halkının bize karşı ön yargıları azalardı. Almanların II. Dünya savaşından kalma yabancılara karşı ön yargıları vardı, ancak bizi tanıdıkça ön yargıları azaldı. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

Almanlar bizleri yeterince tanımadıkları, etnisitemiz hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için, ilk başlarda mesafeli durdular. Ben etnik ve kültürel farklılıklardan dolayı, ciddi sorunlar yaşamadım. Hatta, sorun gibi görünen bazı durumları düzeltebildik. Örneğin, tamamen yaşlı Almanların oturduğu bir binaya kiracı olarak taşınacağız, hanımın başı örtülü ve bir tane çocuğumuz var. Dedim ki; “bunlar 2. Dünya savaşını görmüş ve Nazi mantığı taşıdıkları için, bize çok soru soracaklar ve sorunlar yaşayabiliriz.” Ancak, zamanla birbirimizi tanıdıktan ve insani ilişkiler geliştikten sonra, çok iyi diyaloglar kurabildik ve komşuluk ilişkilerimiz çok iyi bir düzeye geldi. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

Almanlarla farklı etnik ve kültür yapılarına sahibiz. Bu etnisite farklılığından dolayı Almanlarla aynı yerde olmadık çünkü, kimlikte, inançta ve kültürel değerlerde bazı bariyerler oluştu, ibadet yemek, vs. gibi. Schmied ve Kohl'un (Başbakanlar) göçmenlere karşı durmalarının sebebi, "gettoların" oluşuydu. Gettolar, kaynaşmayı olumsuz etkileyeceğini düşünüyorlardı. Gettolaşmadan dolayı, kiralarda artış görülmüştü. Ancak, Almanların etnik yapı, dini yaşam gibi farklılıklardan dolayı bize karşı hiçbir eksik taraflarını görmedim ve engelleyici bir şeyle karşılaşmadım. H. E. T. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

Almanya'da edindiğim tecrübeler ışığında şunları söyleyebilirim; Almanların yüzde 80 gibi büyük çoğunluk bizlerle hiçbir sorun yaşamıyor, diğerleri ise milliyetçi ve ırkçı düşünceye sahip oldukları için sorun yaşıyor. Görevim icabı, Almanya dışında Amerika, İngiltere, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore gibi birçok ülkeye gittim. Çalışmalarında başarılı olduğum için, genel müdürüm beni makamına çağırdı ve şöyle söyledi; "bir Türk olarak bu kadar güzel Almanca konuştuğun ve bu kadar düzenli raporlar hazırladığın için seni tebrik ediyorum." Göçmen Türk işçilerin dürüst, işe adaptasyonlu ve yüksek performanslı çalışmaları amirlerinin takdirine neden olurken, mesai arkadaşı Almanların tepkilerini artırıyordu.

Bizim de büyük çoğunluğumuz Almanlarla iyi diyaloglar kurmak gayretinde ancak bir kısmımız da Almanları dışlıyor, onlarla diyaloga yanaşmıyorlar. Çevremde ki tanıdıklardan kimlik, kültür ve inanç farklılığından dolayı sorun yaşayanlar oldu. Almanların büyük çoğunluğu başörtüsüne sıcak bakmıyor. Bazı eyaletlerde yasaklanmış ve Hessen eyaletinde, savcılıklarda çalışamazlar. Oysa rahibeler, başörtüsü takıyorlar, bu çifte standarttır. F. D. Frankfurt (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

Bizim farklı ırka, farklı kimliğe sahip olmamız, kültürümüzün farklı olmasından kaynaklanan olumlu ya da olumsuz gelişmeler hakkında şunları söyleyebilirim; Almanya'ya uzun yıllar yaşadım ve çalıştım. Farklı makam sahipleriyle, farklı sektörlerde değişik insanlarla karşılaştım. Bu temaslarımda kimliğimden ve kültürümden taviz vermedim. Kişiler ya da kurumlar beni olduğum gibi tanıdılar ve saygı gösterdiler. Bende onların kimliğine, etnik yapılarına ve kültürlerine saygı gösterdim. 6 çocuğum var biri Üniversiteyi bitirdi, 5'i meslek yaptı. Ufak tefek sorunları saymazsam, farklılığımızdan dolayı hiç dışlanmadığımız gibi,

yeri geldi Alman makamlarından destek bile gördüğümüz oldu. Sadece bir kızım Okulda verilen Türkçe derste, başörtüsünden dolayı “Türk öğretmenin” engeliyle karşılaştı, bunun dışında sorun yaşamadık.

Bir anımı anlatmak istiyorum; Ticari faaliyetlerde bulunan bir STÖ’nün başkanıyken 2001 yılında Almanya’nın en varlıklı olanlarından biri olan München’in Ticaret Odası Başkanıyla tanıştım. Başkanımız A. Bayramoğlu ve E. Yazar’ı bu beyefendiyle görüştürmek için randevu istedim, 2 ay sonra ve sadece 20 dakikalık randevu verdi. Başkanlarımız ile görüşmeye gittik, yalnız bizden sonra Çinli bir heyetle görüşecekti. Almanlar randevusuna çok bağlı olmasına rağmen görüşmemiz tam 2,5 saat sürdü. Bunu 2003 yılında MÜSİAD İstanbul fuarına davet ettim ve özel uçağıyla geldi. Sanayi Bakanımız A. Coşkun ile görüştüm. Sonra “Kuru Fasulye ile Pilav” ikram ettikten sonra Çamlıca’da sohbet yaptık. O arada Almanya’daki arkadaşlarını aradı, “bilin bakayım ben neredeyim? Ben dünyanın en güzel yerindeyim” dedi. Sonraki yıllar da ölünceye kadar hep Türkiye’yi ziyaret etti. Bu tecrübelerden sonra şunu söylüyorum. Sorun kendimizi tanıtmamaktan ve düzenli iletişim kurmamaktan kaynaklanmaktadır. Yoksa Almanlarla bir arada sorunsuz yaşayabiliriz. İ. D. Reutlingen (kişisel iletişim, 11 Aralık 2018)

40 yıldır Almanya’da yaşıyorum. Sendikada, siyasette, STÖ’lerde ve sosyal hayatta bunca önemli hizmetlerde bulunmama rağmen, kimliğimden, kültürümden ve sosyal aktivitelerimden dolayı bir engel ya da dışlanmışlık yaşamadım. Burada önemli olan, Almanlarla iyi diyaloglar kurabilmektir. Biz Müslümanlar olarak, yanlış anlaşılmalarda dışında, Almanlarla önemli sorunlar yaşamadık. Ancak bazı marjinal grupların vergi kaçırmaları, kaçak çalışmaları, düğünlerde ve şenliklerde korna çalarak gürültü yapmaları, trafikte terör estirmeleri, (Köln B. Ş. Belediye Başkanının oğlunu, Köln şehrinde Türk gençlerin araba yarışı sonucunda çarparak hayatını kaybetmesi) gibi gelişmeler ile Arabistan bağlantılı “Selefi” akımların Almanya’da yaygınlık kazanması, göçmen Müslümanların imajına zarar verdi, islamofobi karşıtlığını arttırdı ve bizleri sıkıntıya soktu. M. Ş. Köln (kişisel iletişim, 01 Mayıs 2018)

Ben işlerimin yüzde 90-95’ini Alman devlet ihalelerinden alıyorum. Dürüst ve düzenli çalıştığım için farklı kimliğimden dolayı hiçbir sorunla karşılaşmadım. Bizim imajımız aslında 1980’li yıllardan sonra bozuldu. Nedeni; 1980 yılı Türkiye’de gerçekleşen askeri darbeden sonra Almanya’ya gelen suçlular, sağcılar, solcular,

PKK'lar, DHKPC'ler, radikal İslamcılar ve son zamanlarda FETO'cular gibi örgütlerin karşılıklı eylemleri, kriminal olaylara karışmaları sonucunda toplumun huzur ve güvenini tehdit eden gelişmeler Alman halkını inanılmaz derecede tedirgin etti. Bunlara birde DAİŞ, Selefiler gibi radikal örgütlerin işledikleri kanun dışı suçlarda eklenip tüm Müslümanlara mal edilince, bizlere karşı aşırı tepki oluştu. Bu da ırkçı- aşırı milliyetçi, Nazi zihniyetli örgütlerin taraftar sayısının artışı hızlandırdı. Sonuç olarak son yıllarda göçmenlere ve özellikle Türklere karşı nefret, saldırı, kundaklama ve öldürmeye varan eylemlere neden oldu. M. T. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Günümüzde, çok sayıda öğretmen, doktor, avukat, hâkim, savcı, mühendis, siyasetçi, sanatçı, sporcu, işveren ve yönetici insanımız var. Şayet, Almanlar etnisite farklılığını sorun yapsalardı, bunların olması mümkün olmazdı. Alman halkıyla olan ilişkilerimiz, problemsiz geçiyor. Etnik kimlik, inanç farklılığı, kültürel değerlerden dolayı ben ve yakın çevrem hiçbir sorun yaşamadık. Bu konularda eksiklik ve hata bizim toplumumuzda, şayet biz dürüst olsaydık, dinimizi doğru yaşasaydık, Almanların bizim hakkımızdaki düşünceleri çok daha iyi olacaktı. Bremen'de minareli bir camimiz var. Alman polisleri orada bekliyorlar, bundan utanıyorum. Çünkü biz, kuralları ihlal ediyoruz. Ancak hem bizden hem de Almanlardan kural dışı hareket edenler, kendilerine çekidüzen verirlerse, uyum ve entegrasyon daha iyi sağlanır. A. A. Bremen (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Almanlarla entegre olmada yaşanan sorunların başında iletişim, diyalog eksikliğinden kaynaklanan ön yargılar gelmektedir. Başta bizi tanımıyorlardı, kimliğimiz ve kültürümüz hakkında bazı kurum ve kuruluşlar karalama kampanyalarından esinlenerek dışlanmaya maruz kalıyorduk. Örneğin, Bir komşum vardı ve arabamı kapısına park etmiştim. Kızgın bir tavırla, arabayı oraya çekmemi söyledi ve ben de arabayı başka tarafa park ettim. Bir başka gün, o arabasını kapımın önüne park edip giderken beni gördü ve hızlı bir şekilde arabaya yönelerek "Kızmadın mı?" dedi, "biz komşuyuz bu gibi şeyler olur, sorun değil" dedim. Basit gibi görünen bu hareketten dolayı, komşuluk ilişkilerimiz çok güzel oldu. Bir öğrencim vardı ve okula tesettürlü gittiği için öğretmeni tarafından dışlanıyordu. Dönem sonunda karnesini getirdi ve derslerinin tamamının düşük not olduğunu gördüm. Öğretmen ile görüşmeye gittim, başta kabul etmedi, ancak sonradan hatasını anladı. Öğretmeni o

sınıftan başka sınıfa gönderdiler ve öğrencimizin sene sonunda, derslerinde büyük bir gelişme olduğunu gördüm. Ben ve yakın çevrem kendimizi komşularımıza anlatabildiğimiz için etnik ve kültürel farklılığımızdan dolayı bir sıkıntı yaşamadık. G. K. Köln (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

24 yıllık Almanya yaşamında ailece inancımızı yaşamaya çalışıyoruz. Gerçi Almanlarla çok iç içe değildik ancak komşuluk hukukumuz vardı. Birbirimizi de tanıyorduk her karşılaştığımızda birbirimize selam verir tebessüm ederdik. Alman makamlarına bunca uzun süre vize başvurusunda bulundum, bir defa küçük bir problem yaşadık onun dışında farklı kimliğimden dolayı herhangi bir problem yaşamadım. Benim 3 evladım (2 Oğlum 1 Kız) da Alman okullarına gittiler. İki oğlum hukuk fakültesini okumaya hak kazandı. Ancak biz Türkiye'ye dönüş yapınca onlarda burada üniversite okudular. Almanya'da okul hayatında hiçbir ayrımcılıkla karşılaşmadılar.

Almanya'da yaşadığım süre içerisinde şunu tecrübe edindim. Dürüst olursan, Almanlarla iyi ilişkiler içerisinde olursan dışlanmaz ve Almanlarla sorun yaşamazsın. Bizim sıkıntımız diyalog eksikliği ve bundan dolayı yanlış anlaşılmalardır. Almanlar içerisinde ırkçı Nazi zihniyetinde olan marjinal guruplar var. Bunların hareketi yabancıları tedirgin ediyordu, başkaları da bunlardan rahatsız oluyorlardı. Yani bu durum Almanlarında hoşuna gitmiyordu. Bunun dışında gayet iyi ilişkilerden söz edilebilir. A. A. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

Ön yargısız olaya yaklaşacak olursak, çokkültürlü bir yapıya sahip olan Almanya'da; "bizim Almanlarla, Almanlarında bizimle hiçbir sorunu olmadığını düşünüyorum. Bizim Türk olmamız, farklı kültürlere sahip olmamız aslında sorun değildir". Burada bazen ayrımcılık yapıldığı doğrudur. Ancak burada bizimde görevlerimizi yapmamamızdan kaynaklanan sorunlar oluştu. F. C. Lemgo (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

Etnik yapıdan kültürel değerlerden dolayı sorun yaşadım. Hatta akademisyen sınıfında dahi laf ile de olsa (şaka şeklinde mesela) psikolojik baskı yaşanabiliyordu. Buda göçmenlerin yerli halka bakış açısını etkiliyordu. Yani dil bilmek, eğitim almak, kurumlarda önemli görevlerde bulunmak, ülkeye katma değer sağlamakla bile göçmeni yabancılıktan kurtaramadığı izlenimine neden oluyor. Bu gelişmelerden

dolayı etnik farklılıklardan, dini ve kültürel yaşamdan dolayı bazen sorun yaşıyorduk. Bu durumda entegrasyon anlamını yitiriyordu. Kanaatimce bir arada güven içerisinde yaşamak için tarafların ön yargıdan kurtulmaları gerekir. E. A. Troisdorf- Siegburg (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

Almanya'nın her tarafında mescitler, dernekler, sosyal ve kültürel donanımlı mekânlar oluşturduk, insanlarımız buralara gidip önemsedikleri değerlerini yaşamaya çalışıyorlar ve herhangi bir sorunda yaşanmıyor. Şahsen etnik kimliğimden, dini değerlerden, kültürel farklılıklardan dolayı sorun yaşamadım. Bundan dolayı entegrasyon konusunda önemli bir mesafeler kat ettik. H. A. Ibbenbüren (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

... Türkler, diğer azınlık topluluklarına göre yasalara daha saygılı ve kültürel hayata daha adapte yaşıyorlar. Fakat kimlik ve kültürel farklılıklara gelindiğinde, diğer azınlıklara göre daha tutucu bir yapıya sahibiz. Bu da Türklerin buradaki din, dil ve kültürlerini muhafaza edebilmek için, savunma mekanizması oluşturuyor. O. Ö. NRW, (25 Mart 2019)

...kimlik sorununa biraz farklı bir pencereden bakmak istiyorum. Maalesef kendi insanımız tarafından kimliğimizde sorun yaşadım, kültürümüzün bir parçası olan kılık kıyafetimiz, giydiğimiz elbise gibi şeylerden dolayı bazen dışlandık. Birde aynı ülkenin vatandaşları olmamıza ve şükürler olsun Müslüman olmamıza, orucumuzu da tutmamıza rağmen hala mezhep ayırımını yapmaları çok çirkin bir davranıştır. Bunu en yukarıdakinden en aşağıya varıncaya kadar birçok insan yapıyor. Bana göre asıl sorun budur. Biz hala birbirimizi kabul etmiş değiliz, bu yüzden başkalarından çok fazla bir şey beklemede zorlanıyoruz. B. Düren (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

... Almanlarla o kadar iyi arkadaşlığımız vardı ki, Türkiye'ye beraber tatile gittik ve arkadaşşıma köpek hediye ettim. Kurallara uyulduktan ve yasalara aykırı hareket etmedikten sonra hiçbir sorun yaşanmaz. Ben ve yakın çevrem, kimliğimizden, etnik farklılığımızdan ve kültürel yaşamımızdan dolayı Almanlarla herhangi bir problem yaşamadık. Ancak bazı ırkçı Nazi ruhlu insanlar vardı onlarla yaşadım. Mesela bir tarihte hastalandım, hasta bakıcılar Türkçe konuşmamı istemiyorlardı. Bir de resmi kurumlara giderken yasal yapıyı bilmediğim için sorun yaşadım. Şunu da

belirtmemde yarar var. Hiç Almanca bilmeme rağmen süresiz oturma alabildim. F. T. Frankfurt (kişisel iletişim, 08 Eylül 2019)

Ben Almanya- Berlin doğumluyum. Kimliğimi, etnik yapımı ve kültürel farklılıklarımı korumaya çalıştım ve koruduğuma inanıyorum. Alman komşularıyla iyi geçinirdim, bunlarla sorun yaşamadım. Ancak ön yargılı ya da ırkçı olanlar da vardı onlarla sorun yaşadım. Ayrıca başörtümden dolayı bazı sorunlarla karşılaştım. Bir de bazı yerlerde Türkçe konuşmakta sorun gibi görünüyordu. Tüm bu zorluklara rağmen dilimi, dinimi yaşamaya gayret gösterdim. B. K. Berlin (kişisel iletişim, 13 Eylül 2019)

Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin etnisite hakkında deneyimleri farklı olduğu görülmüştür. Çoğunluğu önemli sorunlarla karşılaşmadıklarını açıklarken, sorun yaşadığını açıklayanlarda olmuştur. Almanca dilini bilmemekten kaynaklanan iletişim eksikliği ve ön yargılar sorunun en önemli nedenlerinden olduğu belirtilmiştir. Bu sorunlar giderildiği ölçüde karşılıklı uyum ve entegrasyonun sağlandığı anlaşılmıştır. Ev sahibi toplum göçmen kimliğine yabancı olduğu için ilk başlarda temkinli davranmış, göçmenlerde iletişim kuramadıkları için gettolaşmışlardır. Almancayı güzel konuşanlar, iletişim düzeyini yükseltenler ve ülkede kariyer yapanlar istista olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım belli bir zamana devam etmiş ve sonraki nesillerde olumlu gelişmeler sağlanmıştır.

Kimlik sorunu, ev sahibi toplum ile göçmenler arasında, kuşaklararası farklılıklar göstermiştir. Almanya'ya giden birinci kuşağın tamamına yakını, ev sahibi toplumun dilini bilmeyen göçmenlerden oluşmuştur. Bu nedenle ilk kuşak, Almanlarla iletişimde önemli sorunlar yaşamıştır. Almanya'ya geliş amaçları, geçici ve ekonomik özellikli olduğu için, ilk başlarda Alman dilini öğrenmeye gereksinim duymamışlardır. Ancak, belli bir zaman sonra, kalıcı olacaklarını fark edince, kimliklerini korumak konusunda arayışlara başlamışlardır. Ev sahibi toplum ile dini hayat, kültürel değerler, sosyal yaşam tarzında taban tabana farklılık arz eden kültürel değerlerinin kaybolmaması için büyük bir çaba göstermişlerdir. Öncelikle, aynı milli ve kültürel değerlere sahip ve dağınık durumda olan göçmenleri bir araya getirmek için, çeşitli sivil toplum örgütleri kurmaya başlamışlardır. Bu kuruluşların en başında da mescitler ve camiler yer almıştır.

Göçmen Türkler tarafından kurulan ve kısa sürede yaygınlaşan mescitler ve camiler; dini, kültürel ve sosyal faaliyetlerin yaşandığı merkezler haline getirilmişlerdir. Çünkü, yıllarca özlemini çektikleri ibadetlerini burada topluca yapma olanağına kavuşmuşlar. Yabancı baskısı ve yalnız kalma psikolojisinden kurtulup, bir araya gelme ve birlikte daha güçlü olma özgüvenini elde etmişlerdir. Kimliklerini korumaya yönelik milli ve kültürel değerleri mescitler ve camiler sayesinde sürdürmüşlerdir.

Göçmen Türklerin, gelecek nesiller için açmış oldukları mescitlerde düzenlenen değişik etkinliklerle, kendi milli ve kültürel kökleri hatırlatılmış ve korunmuştur. İşlevsel anlamda büyük öneme sahip olan bu mescitler, görsellikten oldukça uzak yapılar olarak inşa edilmişlerdir. Genellikle, binaların bodrum katında küçük bir namaz kılma yeri, yan tarafta küçük bir çay içme ve sohbet mekânı, bazı yerlerde de manav, berber, terzi, kitapçı vb. küçük işyerleri şeklinde kurulmuştur. Sonraki yıllarda, bu mekânların işlevsel yapılarında önemli değişiklikler olmuş, geniş alanlarda temelden yapılan minareli büyük camiler ve külliye şeklinde sosyal donanımlı yerler yapılarak göçmenlerin hizmetine sunulmuştur. Bu kültürel ve sosyal donanımlı yerler, göçmenlerin hem buluşma hem de birçok ihtiyacını giderme merkezleri konumuna gelmiştir.

Bu alanda Tischler, 2003 yılında yapmış olduğu araştırmayla, Almanya'da, yeni inşa edilmiş 100 cami ve 2000 kadar da mescit olduğunu saptamıştır. Aynı zamanda, Almanya'daki Türk çocuklarının ve gençlerinin sayısının, 800.000 civarında olduğunu ve bunlardan yüzde 30'unun düzenli olarak camiye devam ettiğini, yüzde 7'sinin de camilerde açılan Kur'an kurslarında öğrenci olarak devam ettiğini belirtmiştir. Araştırmanın devamında ise göçmen Türk öğrencilerin, bu mescit ve camilerde, kendilerine ait dükkânlarda, okullarda ve tatil günlerinde devamlı birlikte olduklarını ifade etmiştir (Tischler, 2003, s. 5).

Dini alanda hizmet veren kuruluşlar başta olmak üzere, ekonomik, siyasal, sosyal alanlarda faaliyet gösteren dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum örgütlerinin tamamına yakını, göçmen Türklerin katkılarıyla kurulmuştur. Bu kuruluşlarda yapılan faaliyetler sonucunda göçmen Türkler, farklı kimliklerden kaynaklanan gerginliklere ve dışlanmalara rağmen, kendi bölgelerini oluşturarak ve Müslüman kimliğini belirli

ölçülerde koruyarak, ev sahibi toplum ile fazla kaynaşmadan yaşamayı başarmışlardır.

İkinci kuşak göçmen Türkler, genel olarak Almanya'ya giden birinci kuşak göçmenlerin çocuklarıdır. Bu kuşak, yoğun olarak 1973 yılından 1980'li yılların ilk yarısına kadar, Almanya'ya göç etmiş ya da orada dünyaya gelmiş kişilerdiren oluşmuştur. Alman Devleti aile birleşimine müsaade etmesi ve 1973 yılında ülkeyi etkileyen ekonomik kriz nedeniyle büyük ölçüde yabancı işçi alımını durdurması sonucunda, göçmen Türkler eşlerini ve çocuklarını yanına almıştır. Almanya'ya giden birinci kuşak, aile birleşmesi kapsamında yerleşik düzene geçiş yapmışlardır.

İkinci kuşağın, birinci kuşağa göre hem avantajları hem de dezavantajları olmuştur. Avantajları; ev sahibi toplumun dilini konuşabilmeleri, onlarla kaynaşmaları, sosyal, ekonomik ve siyasi hayata aktif bir şekilde katılabilmeleri şeklinde sırlanabilir. Birinci kuşak, zamanın çoğunu ev ile işyerinde geçirmiş, arta kalan zamanlarında da dini, sosyal, kültürel etkinliklerde bulunan dernek, vakıf, lokal gibi göçmenlerin yoğunlukla uğradıkları yerlerde geçirmişlerdir. İlk kuşağın, ev sahibi toplumla fazla bir temasları olmamasına rağmen ikinci kuşak, daha fazla temas sağlama düzeyine gelmiştir. Çünkü ikinci kuşak, bulunduğu ülkede eğitim almış, dilini öğrenmiş, ekonomik, siyasal ve sosyal hayata adım atmıştır. Dezavantajı ise, ev sahibi toplumla uyum içerisinde bir arada yaşamak arzusuna karşılık, farklı kimlik ve kültüre sahip olmasından kaynaklanan sorunlar yaşamaları olmuştur.

İkinci kuşak göçmenlerin yerleşik hayata geçişlerine hazırlıksız yakalanan Alman yetkilileri, vermiş oldukları demeçlerle, iki toplum arasında gerginliklere neden olmuşlardır. Bu durum da göçmenleri kimlik ve kültürlerini korumak için daha fazla çaba harcama gereksinimine yöneltmiştir. İkinci kuşağın kendi kimlik ve kültürel değerlerine sahip çıkma arzusu, ev sahibi toplumun dışlayıcı tepkilerine neden olmuş ve iki toplumda da karşıtlığı artırmıştır. Screiner, "Bizim yabancı vatandaşlarımız, benliklerini ne kadar çok korurlarsa o kadar reddedileceklerdir" (Screiner1988, s. 305), ifadesi tamda bu durumu açıklamaktadır. Entegrasyon ve çokkültürlülük kavramlarına uymayan bu düşünce ev sahibi toplumda yaygınlaşmıştır. Ancak, ev sahibi toplumun bir kesimi, göçmen toplumun kimliğini ve kültürünü reddetmesi, ülkede yaşayan farklı kesimlerin, bir arada uyum içerisinde yaşamalarını olumsuz etkilemiştir.

İkinci kuşak göçmen Türkler, yaşadıkları olumsuzluklara rağmen, kimliklerini koruyarak; ekonomi, siyaset, kültür ve sosyal yaşamda önemli gelişmeler sağlamıştır. Birinci nesil, genel olarak homojen bir yapıda hayatlarını sürdürürken, ikinci nesil, sosyal hayatın her alanında varlık göstermiştir. Bilim, sanat, spor ve diğer alanlarda göstermiş oldukları başarılarla, Alman devletine ve toplumuna olumlu katkılarda bulunmuşlardır. Tüm olumlu katkılara rağmen, kimlik ve kültürel değerleri korumada, ikinci kuşak birinci kuşağa göre daha yoğun sorunlar yaşamıştır.

Üçüncü kuşak göçmen Türkleri ise; birinci kuşak göçmenlerin torunları oluşturmuştur. Bu kuşak, üzerinde etnik, dini, sosyal, ekonomik ve kültürel hayat açısından çok tartışılmıştır. Birinci ve ikinci kuşaklardan farkı, büyük çoğunluğu Almanya'da doğmuş ve yaşamlarını bu ülkede sürdürmüşlerdir. Üçüncü kuşağı oluşturan gençler, ev sahibi toplum ile Türk toplumu arasında sıkışıp kalmış ve büyük bölümü kimlik sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Alanının uzmanlarından Damanakis'in yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, "Eğitim ve öğretimin hedefi, göçmen çocukları sosyo-kültürel açıdan yönelimsiz bırakılmaktan ya da tek taraflı yönelimden kurtarmalı ve onlara her iki kültür sistemini özümseyecek bir kimlik sağlamayı amaçlamalıdır" sözleriyle, üçüncü kuşak hakkındaki fikirlerini belirtmiştir (Klafki & Schulz, 1983).

Üçüncü kuşak göçmen Türkler, ev sahibi yöneticilerin sosyo-kültürel farklılıklarını dikkate alarak iyi bir eğitim müfredatı geliştirmemiş olmaları ve yerleşik toplumun bu kuşağa hala "yabancı" yaklaşımında bulunmalarından kaynaklı, kimlik sorunu yaşamışlardır. Aynı zamanda başta aile büyükleri olmak üzere Türk kurum ve kuruluşları da üzerlerine düşen sorumlulukları yeterince yerine getirmediği için sorun daha da büyümüştür. Almanya'da göçmenlerin kültürel kimlikleriyle ilgili görev ve sorumluluklar yerine getirilmediği için etnik, dini ve sosyo-kültürel kimliklerin ne olacağı veya nasıl olması gerektiği ile ilgili entegrasyon süreçleri hem Alman hem de Türk yöneticiler tarafından tartışma konusu olmuştur.

Üçüncü kuşak göçmenlerin kimliklerini koruyabilmelerinin ve bir arada uyumlu yaşamlarının en önemli koşulu, yöneticilerin göçmenler hakkında gerekli yasal düzenlemeleri yapmaları, söz ve eylemleriyle de desteklemeleri gerekmektedir. Aynı zamanda ev sahibi toplumun, göçmenlere ait kültürel değerlere hoşgörüyü yaklaşımları önem arz etmektedir. Böylece göçmenler, kimliklerini güven içerisinde

koruyabilir ve çevreleriyle daha huzurlu bir yaşam sürdürebilirler. Bu konuda araştırmalar yapan Kymlicka, kültürel kimliğin yaşanmasında güvenin önemini vurgulamıştır. Kültürel kimliğin, birincil olarak özdeşleşmeye dayandığını ve özdeşleşmenin, bir kültür içinde bireyin, kendini daha güven içinde hissetmesi için oldukça önemli olduğunu belirtmiştir (Kymlicka, 1995, s.7).

4.4.2 Eğitim ve Dil

Eğitim ve dil konusunda AB mevzuatı çok açıktır. Mevzuatta; her vatandaşın kendi ana dilinde öğrenim görme hakkına sahip olduğu ve her AB vatandaşının iki dile ilave olarak kendi ana dilini de kullanmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Birlik üyelerinin, 1986 yılında Barselona yayınladıkları Dil Hakları Beyannamesinde; “Bütün Diller ve Kültürler Eşittir” bildirgesiyle, ana dilin ve kültürün önemine vurgu yapılmıştır.

Entegrasyonu destekleyen veya engelleyen en önemli unsurlardan birisi dildir. Bir insanın yabancı bir dili iyi öğrenebilmesi için ana dilini iyi bilmesi gerekir. Almanya ve bazı Avrupa ülkelerinde yapılan çok sayıda bilimsel araştırma, ikinci dili iyi öğrenebilmenin vazgeçilmez koşulunun anadili iyi bilmek gerektiği olduğu vurgulamıştır (Keskin, 2011, s.97). 1980’li yıllara kadar bazı eyaletlerde bulunan okullarda Türk çocukların devam edebileceği Türk sınıfları açılmıştır. Bu sınıflarda Türkçe dil dersi ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi verilmiştir. Göçmen çocukları bu okullarda almış oldukları eğitim ile hem buldukları ülkenin dilini hem de din ve kültürlerini öğrenmişlerdir. Ancak göçmen çocuklarının kalıcı olduğu anlaşılınca Türkçe zorunlu ders kategorisinden çıkartıldıktan sonra müfredatında çıkartılmıştır. Bu olumsuz gelişmelerden dolayı göçmen Türk çocukları ana dilini öğrenmede sorun yaşamıştır.

Bavyera Eyaleti Bakanlar Kurulu’nun 14 Eylül 2004 tarihinde aldığı karar gereği Bavyera Eğitim Bakanlığı tarafından finanse edilen Türkçe ve Türk kültürü derslerinin 2005/2006 öğretim yılından itibaren 5 yıl içerisinde kaldırılması ve süresi biten öğretmenlerin yerine yeni atama yapılmaması öngörölmüştür. Bakanlar Kurulu’nun kararı ile Türkçenin birinci yabancı dil olduğu deneme okulları ise yürürlükten kaldırılmıştır (Küçük, 2006, s. 231-251).

Göçmen öğrencilerin entegre olabilmelerinin önemli koşullarından birisi eğitimidir. Eğitimde sorun yaşayan öğrenciler adaptasyonda zorlanırlar. İlköğretimden sonra yönlendirici düzene sahip olan “Seçici ve Eleyici” eğitim sisteminde, yabancı öğrencilerin başarılı olabilmeleri için ana dillerini iyi öğrenmeleri ve kültürel farklılıklarda dışlanmadan, güven içerisinde derslere katılım sağlamaları gerekir. Bu bağlamda, eğitim müfredatı, okul idarecileri, öğretmenler ve okul arkadaşları göçmen öğrencilerin başarılı olmalarına önemli katkı sağlarlar. Eğitimin dil ve kültür boyutunda yaşanan sorunlar daha iyi anlaşılması için, uzun yıllar okullarda ders vermiş, idarecilik yapmış eğitimciler, akademisyenler, eğitim hizmetleri için kurulan STÖ’lerinde görev yapmış yöneticiler, öğrenci velileri, öğrenciler, eğitim hayatını tamamlamış meslek uzmanları ve diğer ilgili kişilerle iletişim kurulmuş, görüşleri sorulmuştur. Bu kişiler, eğitim hayatında yaşanan sorunlar, atılan olumlu/olumsuz adımlar ve gelinen düzeyi samimi bir şekilde cevap vererek, şunları söylemişler;

Almanya’da 40 yıl öğretmenlik yaptım. Okullarda ve STÖ’de yöneticilik yaptım ve NRW eyaleti Uyum Meclisleri Başkanı oldum. Edindiğim tecrübeler ışığında eğitimde yaşanan sorunlar hakkında şunları söyleyebilirim; Bir çocuğun yabancı dil öğrenebilmesi için esas olan prensip, o çocuğun ana dilini çok iyi bilmesi gerekir. Yani ana dilde aksansız okuyup yazabilmelidir. Bir örnek olarak 10 yıl önce büyük bir özveri ile öncülük yaptığım Köln Alzeyer Caddesi’ndeki Bilderstöckchen İlkokulu’nda Almanca-Türkçe eğitim yapılıyor. Okul müdürünün söylediğine göre; “Bu okulda iki dilde eğitim sayesinde çocukların kendi ana dillerini öğrenmesiyle, liseye gidenlerin sayısı yüz de yüz arttı”. Buda ana dil öğreniminin önemini göstermektedir. Son PISA araştırmasına göre, Almanya genelinde eğitimde düzelme olmasına rağmen göçmen kökenli çocukların eğitiminde bir duraklama görülmektedir. Alman eğitim sisteminde ki bu olumsuz gidişi kimse durdurmuyor, çünkü göçmen çocukların güçlü lobisi yoktur. T. K. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Almanya’nın eğitim sistemi yönlendirmeli olduğu için, çocuklarımız iyi okullara gönderilmeyordu. Bazı yerlerde engel bile olunuyordu. Bilhassa örtülü kızlarımıza yönelik “örtünüzle iş bulamazsınız” uyarısında bulunarak psikolojik baskı uygulanıyordu. Ancak Katolik din dersleri alan çocuklara ılımlı bakılıyordu. Bu yüzden çocuklarımı bu derslere yönlendirdim. Ancak derslerde oğlumun hocalarına yönelttiği sorular rahatsızlıklara neden oluyordu. Benim çocuklarım kasabada liseye

(Gymnasium) giden ilk göçmen çocuklardı. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

1980 yılında, Almanya'da doğdum. İlköğretimi Almanya'da yaptıktan sonra, Türkiye'ye gittim. Sonra, Almanya'ya döndüm ve tahsilime devam ettim. Kolejden sonra, inşaat mühendisliğini okudum. Yüksek Lisansımı tamamladım. Doktora yaptıktan sonra, 2 yıl akademisyen olarak çalıştım. ODTÜ'de doçentliğimi tamamladım. Profesörlüğü bekliyorum. Dil, eğitimde, sosyal hayatta ve başarıya ulaşmada en önemli iletişim aracıdır. Örneğin, Almanya eğitim sisteminde ilköğretimde alınan notlara göre öğrenciler, orta-lise okullarına yönlendirilirler. Almanya'da yeterli dil bilmedikleri için çok sayıda gencimiz istediği okula gidemedi, bir kısmı da eğitim hayatını tamamlayamadı. H. E. T. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

... Almanya'da Meslek Okulu bitirdim: 1994 yılında Okul Aile Birlikleri Federasyonu başkanlığına seçildim. 19 yıl bu görevi yaptım. Bizim federasyon kurulmadan önce Liseye gidenlerin oranı yüzde 4-5 civarındaydı. Federasyon çalışmalarımızla bu oranı yüzde 12'lere çıkardık. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

2004 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya- Oberhausen şehrine geldim. Almancayı Internationale Vorbereitungsklasse (IVK)'da öğrendikten sonra, normal sınıfa geçmiştim ve normal sınıfta yeterli notu alarak, liseyi okumayı çok istiyordum. Yaşadığım ilk sorun, 9. sınıfta Almanca dersinde, notumun iyi olmasına rağmen, öğretmenin beni daha iyi kursa göndermeyişi olmuştu. Notu 3 olanları bile önermişti ama, yine de liseye gitmeye hak kazanmıştım.

Lisede matematik dersinde çok iyi olmam, önümü açmıştı. Ancak, Almanca dersinde kötü not yazınca öğretmenler, daha fazla okumamamı ve liseyi bırakmamı, böylelikle meslek yapmamı önermişlerdi. Onları dinlememişim. Ayrıca etnik kökenimden dolayı da Alman arkadaşlar edinmem oldukça zor oluyordu. O yıllarda sadece futbol oynadığım takımda arkadaş edinebiliyordum. Okul dönemi, bu nedenlerden dolayı zor geçmişti. Üniversitede ise bu durumun aksine ırkçı ya da vb. durumla karşılaşmadım. Hem ders hem de sınavlarda bir sorunla karşılaşmadım. Hatta Alman profesörle matematik bölümünde beraber çalışmıştım.

Maalesef stajyer öğretmen olarak da bazı sorunlar ile karşılaşmıştım. Öğretmenler odasında öğretmenlerin kendi arasında Türkçe konuşması hoşnut karşılanmıyordu ve Türkçeye diğer dillere karşı daha bir önyargılı bakılıyordu. Staj notumda, Türkçe dersine verilen not değeri, diğer dersime göre daha az olarak verilmişti. Ancak diğer öğretmenlerin İspanyolca konuşulduğunda önyargılı davranılmamasını, bir nevi etnik kökene karşı sorun olarak da belirtebilirim, bu benim görüşüm. Staj sonrası okulumda ırkçılık, farklılık, haksızlıkla hiç karşılaşmadım, tam tersine olumlu bir hava ile karşılaştım ve kabul gördüm. İlk öğretmenler odasında bulunduğumda, görünüşümden dolayı farklı şekilde bakılmasını da ekleyebilirim. Bu yüzden genelleme yapmak istemiyorum, sadece yaşadığım zorlukları ve gözlemimi anlatmaya çalıştım. E.K. Oberhausen (kişisel iletişim, 24 Mart 2019)

Ben 1982 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya'nın Leverkusen şehrine gittim. Ortaöğretim, Lise ve Üniversite tahsilinden sonra 1998-2004 yılları arasında Köln Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanında doktoramı tamamladım. 1980'li yıllarda başlayan okul hayatımda sorun yaşamadım. Ancak Gymnasium (Lise)'ye gitmek istediğimi belirttiğimde sınıf öğretmenimin (belki Almancamın çok iyi olmamasından dolayı) “orası çok zor, başaramazsın” demişti. Bu da aslında bir sorun değil, bir gerçeği dile getirmektir. Bunun dışında önemli sorunla karşılaşmadım. M. Ö. Leverkusen (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

1990 yılında, öğrenci olarak Almanya Aachen şehrine geldim. Aaceh Teknik Üniversitesi'nde İktisat ve Bilgisayar bölümünü yüksek lisans yaparak bitirdim. Öğrencilik hayatımda, olumlu olumsuz anılarım oldu. Üniversiteye gittiğim ilk başlarda, Almanca konuşmakta zorlanıyordum. Ancak, matematik ve fizik derslerim iyiydi. Matematikten sınava girdik. Öğretim üyesi notlarımızı açıklamak için sınıfa geldi ve sınıfın tamamına yakınının kötü puan aldığını söyledi. Herkes üzülmüştü, ancak benim pekiyi aldığımı söyledi. Alman öğrencilerin o günden sonra bana karşı bakış açıları olumlu yönde değişti, dil ve gramerde bana çok yardım ettiler. Çok güzel okul arkadaşlığımız oluştu. Okul bitinceye kadar da devam etti. S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

1979 yılında Almanya-Solingen şehrinde doğdum. Almanya'da Hukuk Fakültesini bitirdim. Alman eğitim sistemi yönlendirici olduğu için, göçmen

çocukların aleyhindedir. Örneğin; ilkokulu bitirdiğimde öğretmen ortaokula (Hauptschule) yönlendirmek istemesine karşı babamın, ortaokulun daha gelişmiş bir modeli olan Realschule'ye gitmemde ısrar etmesi üzerine, bu okula yönlendirildim. Ancak şu an, bu sistem değişti ve son karar öğretmenindir. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

... İnsan hakları göz ardı edilerek, uyum ve entegrasyon olması düşünülmez. Anadilin öğrenilmesi de bir insan hakkıdır. Bu, aynı zamanda entegrasyon için de çok önemlidir. Alman yöneticiler, anadilin öğrenilmesine fırsat vermelidir. Ancak, ne kadar fırsat verdikleri tartışmalıdır. M.T. Kırşehir (kişisel iletişim, 12 Mayıs 2018)

Yönlendirmeli eğitim sistemiyle oğlumun liseye gitmesi için, başörtülü hanımımın, oğlumun bayan öğretmeniyle görüşmeye gittik. Bize önceden gelen duyuma göre, öğretmenin ırkçı olduğu söylenmişti. Görüşmede, oğlumun liseye gönderilmesinde ısrar ettik, ancak öğretmen, bu durumdan hoşnut değildi. Bizim kararlığımızı görünce, şunu söyledi; “16 yıllık öğretmenlik hayatımda ilk defa bir Türk öğrenciyi liseye gönderiyorum”. Bu da bazı eğitimcilerin ırkçı ya da ön yargılı olduğunu gösteriyor. B. K. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

... Almanya doğumluyum ve eğitimimi de burada aldım, yüksek lisans mezunuyum. Okulda yönlendirmeli eğitim sisteminden dolayı sorunlar yaşadım ancak, mahalleimde ve sosyal aktivitelerde sorun yaşamadım. O. Ö. NRW, (25 Mart 2019)

1996 yılında Almanya'nın Lemgo kasabasında dünyaya geldim. 3. nesil göçmenim. İlkokul, ortaokul, lise ve üniversite hayatımdan sonra, mastır yapmaktayım. Eğitim hayatında bazı sorunlar yaşadım. Almanya'da iki farklı kültürün, bir arada uyum içerisinde ve çatışmacı olmayan bir bütünleşme için, iki tarafında yapması gereken ödevler vardır. Gelişmeler, kuşaklar arasında bile farklılıklar göstermektedir. F. C. Lemgo (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

28 yıldır Almanya'da yaşıyorum. Üniversite mezunuyum ve bir firmada genel müdürlük yapıyorum. Almanya'da gördüğüm ve anladığım kadarı ile okulda, iş yerinde ve sosyal hayatta sorunlar yaşanmaktadır. Eğitimin her kademesinde, Almanlara nazaran daha düşük not, CV'lerin değerlendirilmesinde önyargılar

bulunuyor. Aynı zamanda, kariyer sıralaması ve yükselmeye öncelik Almanlara verilirken, yabancılara ait firmalar da daha sık ve daha titiz denetleniyor. Y. A. Wuppertal (kişisel iletişim, 25 Mart 2019)

Sosyal entegrasyona önemli katkı sağlayan eğitim ve iletişim, uygulanan seçici ve eleyici Alman eğitim sisteminden dolayı gelişmeleri olumsuz etkilemiştir. Bundan dolayı çok sayıda göçmen öğrenci düşük düzeydeki eğitim kurumlarına yönlendirilmiştir. Eğitim kurumlarındaki bağlantılarıyla değişik düzeylerde deneyim sahibi olmuş uzman, öğretmen, öğrenci ya da kurum yöneticileri, yukarıda yapmış oldukları açıkladıklarıyla sorunu belirtmişlerdir. Ayrıca eğitimi ve entegrasyonu etkileyen diğer bir gelişmede eğitim kurumlarında kültürel farklılıklardan kaynaklanan dışlanmışlıktır. Siyasal yöneticiler ve okul idarecileri bu sorunu giderici önlemler almışlarsa da, yeterli olmamıştır. Öğrenciler bu olumsuzlukları unutmadıkları için, sonraki hayatlarında karşılıklı güven sorununa dönüşmüştür. Eğitim kurumlarında yaşanan gelişmeler hakkındaki deneyimler, şu şekilde aktarılmıştır;

Alman okullarında “din dersinin okutulması” girişimleriydi. Alman yasaları, seküler bir yaklaşıma sahip olduğu için, doğrudan din dersinin eğitim müfredatına konulması olanağı yoktu. Bunun yerine, “Türkçe Kültür Dersleri” adı altında din dersinin verilmesi için, Köln Milli Eğitim Müdürü nezaretinde toplantılar yapıldı. Benim de hazır olduğum toplantıda, bazı “Türkiyeli Öğretmenler” din dersinin, Türkiye’deki eğitim müfredatına aykırı olduğunu savunarak karşı çıktılar. Bunun üzerine, il müdürü; “Burası Türkiye değil” diyerek bunları uyardı. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Ben 1975 yılında Almanya’nın NRW eyaletine bağlı bir kasabasında dünyaya geldim. İlköğretim, lise ve üniversite tahsilimi Almanya’da yaptım. Öğretmen olduktan sonra değişik okullarda görev yaptım, şimdi doğduğum şehrin Lisesinde (Gymnasium) görev yapmaktayım. Eğitim hayatımda büyük sorunlarla karşılaşmadım. E. A. Troisdorf- Siegburg (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

1986-1987 NRW Eyalet yöneticileri kültür dersleri adıyla, “okullarda din dersinin okutulması” kararı alınmıştı. Bu kararı, Köln Milli Eğitim Müdürü Herr Bücher’e bildirmişler. Bu da ona bağlı okullarda ders veren 165 Türk öğretmeni çağırılmış ve dersin verilmesi için talepte bulunmuş. Ancak, sadece 5 tanesi ders verecek bilgiye sahip olduklarını söylemişler. Bunun üzerine Müdür bey Bonn, T.C.

Büyükelçiliğini aramış ve yardım istemiş. Sayın O. İçten, DİTİB Köln Yönetimi olarak bizi aradı. Biz de Türkiye’den Hayrettin Karaman hocayı aradık ve buraya davet ettik. Buraya geldi ve 3 gün eğitim toplantısı yaptı. Sayın Bücher’de toplantıyı sonuna kadar takip etti. Kısacası, Almanlar bize çok şeyler vermek isterlerdi, ancak biz istemesini bilmiyorduk. M. L. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

Berlin’de en büyük dini teşkilatın (M.G.), 10 yıl Bölge Teftiş Kurulu Başkanlığı’nı yaptım. “Din Dersi”ni çocukların öğrenebilmesi için okullarda bir müfredatın oluşması talebinde bulunduk. Yaklaşık 15 yıl mücadele ettik. Bilhassa radikal Alman yöneticiler ve aileler ile marjinal solcu Türk aileleri bu projeye karşı çıktılar. Sonunda zorda olsa yetkiyi alabildik. Yaklaşık 35 Öğretmeni bu süre içerisinde istihdam ettik. Bu çalışmamızdan yaklaşık 5 bin öğrenci yararlandı. Daha sonra öğretmenlerin ücretleri Alman yetkili kurumu tarafından ödenmeye başlandı ve halen sistem devam etmektedir. Alman Anayasasını Koruma Derneği tarafından bu teşkilatımız tehlikeli olarak değerlendirilmesine rağmen önemli bir sorunla karşılaşmadık. M.K Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

Türkiye’de imamlık yaptığım için, Brühl kasabasında yaşayan Müslüman çocuklara M. Polat Hoca ile ders vermeye başladım. Kısa zamanda sayı çoğalınca, yer sıkıntısı yaşamaya başladık. Bunun üzerine randevu alarak, kasabanın belediye başkanına gittim ve Almanca bilmememe rağmen, yer sıkıntımızın olduğunu, uygun bir yer tahsisinde yardımcı olmasını istedim. Başkan; “seni anladım, ben de dinimi kilisede öğrendim” dedi ve birilerini aradı, sonra dedi ki; “ders verdiğiniz yere yakın bir okul var, oraya giderseniz size yardımcı olacaklarını söyledi.” Başkanın yanından ayrıldım, okula gittim, okula ait bir alan bize tahsis edildi, hafta sonları okulun salonundan bile yararlanmaya başladık ve herhangi bir engelle karşılaşmadan çocuklarımıza ders verdik. H. Ç. Brühl (kişisel iletişim, 06 Eylül 2019)

Ben 5 aylık iken Almanya Mönchengladbach-Viersen kasabasına aile birleşimi yoluyla götürülmüşüm. Çocuk kreşi, ilkokul, ortaokul, lise tahsilinden sonra Turizm ve Otelcilik yüksekokulu Almanya’da okudum. Okul hayatımdan sonra staj yaptım. Okul hayatımda ayrımcılık görmedim. Alman, Yunanlı ve diğer etnik yapılardan arkadaşlarım vardı. Ne onlardan ne de öğretmenlerimden en ufak bir dışlamaya şahit olmadım. Örneğin, 6. Sınıfta iken Hristiyanlık dini eğitimi veriliyordu. Ben, öğretmenim ben Müslümanım, Katolik değilim, bu dersi almak istemiyorum deyince

Hoca; “Tabii ki bu dersi almak zorunda değilsin, dersten ayrılabilirsin” dedi. Bende dersten çıktım en ufak bir kızgınlık görmedim. C. G. Viersen- Mönchengladbach (kişisel iletişim, 03 Eylül 2019)

1972 yılında, aile birleşimi kapsamında beni Almanya’ya götürdüler. Eğitim hayatımı Almanya’da tamamladım. Uluslararası Ekonomik Politikaları okudum. Okul yıllarımda maalesef, Türk aileler, kız çocuklarına, üniversiteye gidecek ortamları oluşturmadıkları için, genelde 18 yaşına gelince evlendirirlerdi. O zamanlar, iyi bir diploma almaya hak kazananların oranı, yüzde 2-3 civarındaydı ve yüzde 93’ü, iyi bir diploma almadan, eğitim hayatlarını bitiriyorlardı. Ben, yalnız başıma eğitimime devam ettim. Almanca dilini bilmeyen Türk ailelerine yardımcı oluyordum. Bundan dolayı, çok sayıda hapishaneyi ziyaret ettim. Orada yaşanan sorunlara şahit oldum.

İyi bir eğitim aldığım ve çok iyi bir görevde bulunduğum için, elit toplantılara katılıyordum. Şunu gördüm ve anladım;” Siz güçlü ve başarılı olunca, Almancayı onlardan daha iyi konuşunca, hazmedemiyorlar ve kıskanıyorlar”. Almanların büyük çoğunluğu başörtüsüne sıcak bakmıyor. Bazı eyaletlerde yasaklanmış ve Hessen eyaletinde, savcılıklarda çalışamazlar. Oysa rahibeler, başörtüsü takıyorlar, bu çifte standarttır. F. D. Frankfurt (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

Almanya doğumluyum. İlköğretim ve liseyi okuduktan sonra, Siegbur’ta Sosyal Pedagoji Yüksekokulu’nda eğitimime devam ediyorum. Okul hayatımın önemli bölümünde, tesettürlü ve başörtülü devam ettim. Benim ile birlikte birkaç arkadaşım da bu şekilde eğitimlerini sürdürdüler. Ancak ne hocalarımız ne de öğrenci arkadaşlarımız tarafından bizi rahatsız eden bir davranış ile karşılaşmadık. Sadece bir defasında, bayan öğretmenim bana; “sen bu kıyafetinle ileride iş bulmada zorlanabilirsin” dedi. Ben de “sorun olmayacağını düşünüyorum” dedim ve öylece konu kapandı. Alman kız arkadaşım, benim okuldaki tutum ve davranışlarımdan etkilenerek, Müslüman olmak istediğini söyledi, ancak annesi müsaade etmedi. F. N. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Ben, Almanya’da dünyaya geldim. İlkokul, ortaokul ve liseyi okuduktan sonra üniversitede Hukuk Fakültesini okudum. Alman Adalet Bakanlığında 5 yıl çalıştım. Çocuk kaçırma ve velayet davalarına bakıyordum. Hem okul hayatında hem de Alman arkadaşlarımla sorun yaşamadım. Çünkü herkes eğitilmişti ve bilinçli hareket

ediyordu. İlkokulda okurken, annem-babam Türkiye'ye dönmek istediler. Bunu bana söyleyince, üzuldüm ve Hristiyan Evangelist olan, bayan Rüggeber öğretmenime söyledim. Hocam, anne-babamı evine davet etti. Onlara; “Şayet gitmede kararlıysanız, ben bu çocuğu evlat edinerek okutmak isterim” dedi. Anne-babam da dönmekten vazgeçtiler. E. A. Siegburg (kişisel iletişim, 05 Eylül 2019)

Alman okullarında okudum, Üniversiteyi bitirdim, aynı zamanda aynı mahallede arkadaşlıklarımız oldu. Büyüklerimiz gibi o kadarda büyük sorunlar yaşamadım. Ancak Tesettürlü biri olarak birçok saldırıya da maruz kaldığım olmuştur. Bunu hem gittiğim okullarda hem de iş yerimde görebiliyorum. Maalesef ki, fazla fark ettirmek istemeseler de birçok Alman, Türklerin başarılı olmasından haz almıyor ve asla istemiyor. I. G. Berlin (kişisel iletişim, 12 Eylül 2019)

Berlin doğumluyum. İlk, orta, lise ve yüksekokulu Almanya'da okudum. Okulda başörtüsü sıkıntısı yaşadım. Ancak zeki olduğum için seviliyordum. Okullarda haftanın belirli günlerinde Türkçe dersi veriliyordu. Konsolosluk yetkilileri okullarla anlaşarak gelip bize Türkçe dersi veriyorlardı. Göçmen Türk çocuklarının şiddet görme bahanesiyle ebeveynlerinden alınarak koruyucu ailelere verilmesi dikkati çekmektedir. B. K. Berlin (kişisel iletişim, 13 Eylül 2019)

Alman okullarına gitmediğim için, okulda yaşananlar hakkında bir şey söyleyemem. Ancak çocuklarım eğitimde hayatında yaşadıkları var, onları aktarabilirim. Kızım H. ortaokulda okurken başı örtülüydü. Bu şekilde okulunu okudu, sorun yaşamadı. Hatta bir defasında sınıf arkadaşları başörtüsüyle alay edince kızım okula gitmemişi, bunun üzerine Okul Müdürü arkadaşlarıyla eve gelerek kızımdan özür diledikten sonra okula devam etti. Diğer bir örnek, okulda eğitiminde yüzme dersi vardı ve havuza giderek iyi yüzmezlerse kötü not alıyorlardı. Ancak kızımın tüm ısrarlara rağmen yüzme dersine katılmaması üzerine bayan hocası bizi okula davet etti, durumu anlattı ve bunun nedenini sordu. Bende Müslümanlığımızın gereği olduğunu söyleyince Hoca; “öyleyse kızınız bundan sonra yüzmeye gelmesin ve bende mazeretinden dolayı geçer not vereceğim” dedi. A. B. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

... Kızım Y. liseye gidiyordu. Başı örtülü olduğu için, sınıf öğretmeni kendisiyle alay ediyor. Kızım da küsüyor ve okula gitmiyor. Bir baktım, okul müdürü ve sınıf öğretmeni bize geldiler, ikisi de hem benden hem de kızımdan özür dilediler. Ondan sonra, okula gitti. K. B. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

Almanya'nın Hamm şehrine bağlı bir kasabada dünyaya geldim. İlköğretimden sonra, ortaokulu birincilikle bitirdim ve liseyi başarıyla tamamladım. Şu an, Siegen Üniversitesi, Ticaret Hukuku Bölümünü okuyorum. Öğrencilik hayatımda, farklı kültürel değerlere sahip olmama rağmen, önemli sorunlarla karşılaşmadım. Hem öğretmenlerimle hem de öğrenci arkadaşlarımla çok iyi diyaloglarım vardı. Hatta, arkadaşlık ilişkilerimiz o kadar ileri düzeyde gelişti ki, dönemsel lise sınıf başkanlığına seçildim ve bir süre bu görevi sürdürdüm. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Benim bir öğrencim vardı, okula tesettürlü gittiği için öğretmeni tarafından dışlanıyordu. Dönem sonunda karnesini getirdi ve derslerinin tamamının düşük not olduğunu gördüm. Öğretmen ile görüşmeye gittim, başta kabul etmedi, ancak sonradan hatasını anladı. Öğretmeni o sınıftan başka sınıfa gönderdiler ve öğrencimizin sene sonunda, derslerinde büyük bir gelişme olduğunu gördüm. G. K. Köln (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Almanya'nın Kuzey Ren Vetsfalya eyaletine bağlı Gummersbach şehrinde dünyaya geldim. Burada eğitimimin bir bölümünü aldıktan sonra ailem İlahiyat tahsilini almam için beni Türkiye'ye gönderdi ve İlahiyat Fakültesini bitirdim. Almanya'daki eğitim hayatında öğretmenlerimizden ya da okul arkadaşlarımdan rahatsız edici bir ayrımcılık ile karşılaşmadım. Hatta Müslüman olan arkadaşlarım bile oldu. Biz sınıf arkadaşlarımız ile oldukça samimi arkadaşlık ilişkilerimiz vardı. Türk Müslüman olduğum için Alman Hristiyanlardan farklıydım. Dini vazifeleri yerine getirirken, kültürel değerleri yaşamak için faaliyetlerde bulunurken ya da etnik kimliğimi korurken dışlanmışlık hissetmedim. A. D. Bergneustadt (kişisel iletişim, 27 Mart 2019)

1982 yılında Almanya'nın Münster şehrinde dünyaya geldim. Bu ülkede okula gittim, meslek okulunu bitirdim, Almanlarla çok iç içe yaşadım. Çünkü aynı okullarda aynı sınıfları paylaştım ve kültürümden dolayı, Türklüğümden inancımdan dolayı

sorun yaşamadım, dışlanmadım ya da okulda kaba bir davranışa maruz kalmadım. Arkadaşlarımla gayet uyumlu bir diyalogumuzun olduğunu söyleyebilirim. S. O. Münster (kişisel iletişim, 15 Mart 2019)

Ben 1984 yılında Almanya'nın Osnabrück şehrinde doğdum. Ekonomik alanda üniversite okudum. Dinimden, etnik kimliğimden ve kültürel değerlerimden dolayı eğitim hayatında sorun ya da ayrımcılık yaşamadım ancak, bazı arkadaşlarım okulda öğrencilik hayatında sorun yaşadıklarını söylediler. B. C. Osnabrück (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

1984 yılında Almanya-Duisburg şehrinde dünyaya geldim. İlkokul, ortaokul, lise, üniversite ve yüksek lisansı bitirdim. Okul hayatımda, mahallemde ve yapmış olduğum sosyal aktivelerde bazen sorunlar yaşadım. C. C. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Aile birleşimi kapsamında Almanya'ya geldim. 20 yıldır Almanya'da yaşıyorum ve 14 yıldır öğretmenlik yapıyorum. Okul ve eğitim sürecinde herhangi bir sorun yaşamadım ancak, iş yerinde sorunlarla karşılaştım. C. P. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

... Almanya doğumluyum ve doktora talebesiyim. Okulda, mahallemde ve sosyal aktivitelerimde birçok sorunla karşılaştım. Bu süreç içerisinde, etnik kimliğim, dini inancım ve sosyo-kültürel farklılıklarım nedeniyle sorunlar yaşadım. B. Leverkusen (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

2005 yılında aile birleşmesi ile Almanya-Osnabrück'e gittim. Şu an anaokulu öğretmenliğini okuyorum. Okulda, etnik, dini ve kültür farklılığından dolayı sorun yaşadım. F. B. A. Osnabrück (kişisel iletişim, 16 Mart 2019)

Alman eğitim sistemini bilen uzmanlar, eğitimini Alman okullarında tamamlayanlar yada halen öğrenim hayatına devam edenlerin yukarıda yaptıkları açıklamalarından anlaşılacağı üzere, yabancı dilin iyi öğrenilmesi için anadili bilmenin önemi; öğrencilerin yasal bir hakkı olan dini inancı öğrenmede yaşanan gelişmeler; bazı okullarda öğretmen veya öğrencilerin farklı yaşam tarzına müdahaleleri ve dışlayıcı davranışları; bazı okullarda ise inanca ve yaşam tarzına duyulan saygıya örnekler ve "Seçici ve Eleyici" sistemin göçmen öğrencilerin fırsat eşitliği ilkesine

uygun olmadığı belirtilmiştir. Göçmen Türk öğrencilerin entegrasyonu, iyi bir eğitim alınarak ve meslek edinerek hayata hazırlanması için eğitim sisteminin gözden geçirilmesi önemlidir. Seçici ve eleyici sistemin göçmen öğrencileri ne kadar etkilediği, eğitim hayatını tamamlamadan öğrencilerin nasıl okullardan ayrıldığı, dil bilmedikleri için önemli bir kesimin nesil en düşük dereceli okullara yönlendirildiği aşağıda kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır.

Alman eğitim sistemi “Seçici ve Eleyici” yönetime dayandırılmıştır. Almanya’da çocuklar daha 3 yaşında iken, çocuk kreşleri “Kindergarten” ile eğitim hayatına başlar ve ilköğretim “Grundschule” ile devam ederler. Dört yıl süren ilköğretim okulunu bitiren öğrenciler, Alman eğitim sisteminin seçici ve eleyici yapısına göre bu yıllar içerisinde göstermiş olduğu başarı grafiğine göre değerlendirilir. Bu değerlendirme ile kendileri için uygun görülen bazı eyaletlerde 4 tip bazı eyaletlerde ise 5 tip eğitim kurumundan birisine yönlendirilirler. Bu okullar öğrenci yeteneğine göre şöyle sıralanmıştır: Sonderschule (Özel okul), Hauptschule (Ortaokul), Realschule (Ortaokul), Gesamtschule (Kapsamlı okul), Gymnasium (Lise). Özel okul, Alman eğitim kurumlarının en düşük seviyesinde yer alır.

Aynı İlköğretim okulunu bitirmiş öğrenciler bu eğitim sistemi ile ayrıştırılırlar. İlkokulun son sınıfına gelen öğrenciler, tüm yaşamını etkileyecek bir karar aşamasına gelir. Bu kararı vermede okul idaresi, sınıf öğretmeni ve ebeveynler çok etkili olmuşlardır. Ebeveynler her ne kadar karar üzerinde etkili olsalar da nihai karar okul idaresi ve öğretmene aittir. Okul idarecileri ve öğretmenlerinin tavsiye kararlarıyla, göçmen öğrenciler daha çok Hauptschule (ortaokul) ve Sonderschule (özel okul) gibi alt düzeydeki okullara yönlendirilmişlerdir. Bu okullara giden Alman çocukların sayısı oldukça az olmakla birlikte bilinçli ancak genelde bilinçsizce yapılan tavsiye kararları ile göçmen çocukların yönlendirilmesi etnik ayrımcılığa zemin hazırlamıştır.

Alman eğitim sisteminin yapısına göre yapılan yönlendirme, göçmen Türk çocukları için adil ve eşitlik ilkesinin uygulanmamasından kaynaklanan sorunlardan dolayı, göçmen çocuklar eğitim alanında başarısız olmuştur. Çünkü bu sistemle Almanca dilini yeterli düzeyde öğrenemedikleri için, dersleri dinleme ve kavramada Alman öğrencilere göre dezavantajlı konuma düşmüşlerdir. Bu olumsuz gelişmelerde ebeveynlerinde sorumluluğu olmuştur. Türkiye’de, buldukları koşullardan dolayı iyi bir eğitimi alamamış ve Alman eğitim sistemini de kavramamış veliler, çocukların

eğitimiyle yeterli düzeyde ilgilenmemişlerdir. I. Kuşak göçmen Türklerin eğitim düzeyi Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. 1. Kuşak Göçmen Türk İşçilerin Eğitim Düzeyi

Eğitim durumu	Oran(%)
İlkokul Mezunu	72,5
Okur-Yazar	14,8
Okur-Yazar Olmayan	5,6
Ortaokul Mezunu	3,4
Meslek Okul Mezunu	2,6
Lise Mezunu	0,8

Kaynak: Almanya’da kimlik sorunu ve Türkler, Web sitesi (Ulu, S. 2008).

Tablo 21’de de görüldüğü gibi yurt dışına giden göçmen Türklerin % 93’e yakını okur-yazar olmayan, okur-yazar ya da ilkokul mezunudur. Bu da çocukların eğitim ve dil becerilerinin gelişiminde olumsuz etki etmiştir.

Okul öncesi, ilköğretim, yönlendirmeli ortaokul, lise ve benzeri okullara giden göçmen öğrencilerin sayısı ile düzeyi, gelecekte ev sahibi topluluk ile göçmen toplulukların entegrasyonu için önemlidir. 1974-1975 öğretim yılı için yapılmış olan bir araştırmada, toplam göçmen Türk çocuk sayısının 169.635 olduğu ve bunların 75.000’inin okul öncesi çağıdaki çocuklardan oluştuğu, bunların da sadece yüzde 3’ünün kreşlere gittiği belirtilmiştir. İlköğretim, ortaokul ve liseye giden öğrenci sayısının ise Tablo 22’de gösterildiği gibi 94.635’tir.

Tablo 22. 1974-1975 Eğitim-Öğretim yılında göçmen öğrencilerin yönlendirildikleri okullar

Okul	Sayı	Oran
Grundschule ve Hauptschule(1-9.sınıflar)	84.956	%89.7
Realschule(5-10.sınıflar)	3.346	%3.5
Berufschule(Meslek okulları)	3.161	%5.5
Gymnasium(5-13.sınıflar)	1.192	%1.3
Bir okul bitirmeden tasdikname ile ayrılan veya bir meslek eğitimine başlayamayan çocuk ve gençlerin sayısı	62.914	

Kaynak: T.C Büyükelçiliği, Bonn (1976), Eğitim Başmüşavirliği.

1975-1976 Eğitim ve Öğretim yılında göçmen çocukların yüzde 89’unun ilkokul ve alt düzeydeki ortaokula gitmesi, eğitim ve dil öğreniminde önemli bir mesafenin kat edilmediğini ortaya koymuştur. Liseye giden ve gelecekte üniversiteye gitmeye

aday olanların oranı ise yüzde 2'ye bile ulaşmaması, hem ilgili kurumlara hem de göçmen velilerin eğitime duyarsız kaldıklarını göstermiştir. Bu durum, entegrasyonda yaşanan sorunları artıran nedenlerden biridir. Durumun bilincinde olan ev sahibi ülke yetkililer, o tarihte göçmen öğrencilerin eğitiminde başarı oranlarını arttırıcı müfredat geliştirmemişlerdir.

Eğitimden sorumlu Alman yöneticiler göçmen öğrencilerin eğitimde yaşadıkları sorunları uzun yıllar gidermedikleri için, entegrasyon ve ülke değerlerine katılımda istenilen sonuçlar elde edilememiştir. 2000 yılına gelindiğinde göçmen öğrenci sayısı 4 kattan fazla artış göstermiştir. Dolayısıyla liseye gidenlerin oranında belli bir artış olmasına rağmen Alman öğrencilere kıyasla bu oran oldukça düşük seyretmiştir.

Tablo 23. 2000’li yıllarda göçmen Türk çocukların eğitim durumu

Okul	Sayı	Oran
Kindergarten (3-6 yaş)	7.666	%05,2
Grundschule (1-4.sınıflar)	186.824	%41,5
Sonderschule (Özel Okul)	25.533	%09,9
Hauptschule (5-10.sınıflar)	84.953	%33,2
Realschule (5-10.sınıflar)	32.776	%12,8
Gesamtschule (Karma okul)	32.000	%12,5
Gymnasium (5-13.sınıf)	22.388	%08,7
Akşam Okulları ve Diğer Okullar	20.026	%07,8
	412.166	

Kaynak: Alman Federal Hükümetin Yabancılar Görevliliği, (2002b: s.418).

Tablo 23’te görüldüğü gibi kreş, ilköğretim, özel okul, ortaokul, karma okul, lise ve diğer üniversite öncesi okullara giden göçmen Türk sayısının toplamı 412 bin 166’dır. Bu verilere bakıldığında, öğrencilerin yüzde 10’a yakınının özel okullara, yüzde 33’ten fazlasının ise ortaokula gittikleri ortaya çıkmıştır. Liseye gidenlerin oranı ise sadece yüzde 8,7’dir. Alman öğrencilerde bu oranın yüzde 16,6’sı ortaokula, yüzde 33’ü ise liseye gittiği tespit edilmiştir. “Seçici ve Eleyici” eğitim sistemiyle eğitim veren Alman okulları, göçmen öğrencilerin üniversiteye gitmeleri ve ihtisas yaparak ülkeye daha yararlı hizmetler sunmaları zorlaştırmıştır. Bu da iki toplum arasındaki entegrasyonu geciktirmiştir. Alman eğitim sistemi Türk öğrencileri etkilediği kadar olmasa da diğer göçmen öğrencilerin başarı oranlarını etkilemiştir. Tablo 24’te gösterilen veriler bu durumu açıkça ortaya koymuştur.

Tablo 24. 2002-2003 Eğitim-Öğretim yılı itibariyle yabancı öğrencilerin ortaöğretim I ve II kademesindeki payları

Okullar	Türkiye	Yunanistan	İtalya	Portekiz	İspanya
Hauptschule (Orta Okul)	45,7	43,7	51,5	44,2	28,3
Realschule (Orta Okul)	18,4	20,9	19,8	20,6	24,2
Gesamtschule (Toplu Okul)	16,3	9,4	10,7	11,8	14,0
Gymnasium (Lise)	10,8	21,1	11,9	16,2	26,6
Diğer	8,8	4,9	6,1	7,2	6,9

Kaynak: Alman Federal Hükümetin Yabancılar Görevliliği, (2002b: s.419).

Tablo 24’te görüldüğü gibi, çıraklık ortaokulu olarak bilinen Hauptschule’ye giden göçmen çocuklardan; yüzde 51,5 oran ile İtalyan öğrenciler ilk sırada, yüzde 45,7 oran ile Türk öğrenciler ikinci sırada, yüzde 28,3 ile İspanyol öğrenciler en son sırada yer almıştır. Asıl gelecek vaad eden liseye gidenler arasında yüzde 10,8 oranda ile en düşük Türk öğrenciler, yüzde 11,9 ile İtalyan öğrencileri yer alırken, yüzde 26,6 oran ile İspanyollar en yüksek düzeyde yer almıştır.

Eğitimde adaptasyon ve başarı süreci üzerine yapılan araştırmalarda, bir yıl içerisinde okula giden öğrencilerin ortalama 950.000’inin okul bitirmede sorun yaşadıkları saptanmıştır. Öğrencilerin 83.761’inin herhangi bir diploma almadan sadece bir belge alarak eğitim hayatını sonlandırdıkları belirlenmiştir. Bunların 15.663’ünü göçmen öğrenciler oluşturur. Sadece ilköğretimi bitirdikten sonra eğitim hayatına devam etmeyenlerin sayısı ise 244.326’dır ve bunların da 33.221’i göçmen öğrencilerdir. Ortaokulu bitirdikten sonra eğitime devam etmeyen toplam öğrenci sayısı 374.295’tir ve bunların da 23.427’sini göçmen öğrenciler oluşturur. Lise ve dengi okul diploması alan öğrenci sayısı 235.038’dir, yine bunlar arasında göçmen öğrenci sayısı sadece 8.789’dur (Beaufragte der Bundesregierung für Auslanderfragen 2002a:41).

Federal Almanya İstatistik Dairesi (Bundes Statistisches Amt) verilerine göre 31 Aralık 2005 tarihi itibariyle göçmen Türklerin Almanya’ya gelişinin 45. yılında, ülkede yaşayanların toplam sayısının 1.764.041 kişi olduğu belirtilmiştir. Bu sayıya Alman vatandaşlığına geçenler dâhil edilmemiştir. Bunlardan 5 yaş altı çocukların sayısı 276.940 ve 6 ila 25 yaş arasındaki çocuk ve gençlerin sayısı 594.220 kişi olmak

üzere toplam 871.160 kişi 25 yaş altı gruptan oluşmuştur. Bu da toplam nüfusun yüzde 49,3'nü oluşturur. Tablo 25'te görüldüğü gibi 2005-2006 Eğitim-Öğretim yılında Alman okullarında okuyan toplam öğrenci sayısı 400.239'dur. Öğrencilerin 243.811'inin ilköğretim sonrası okullarda eğitim gördüğü tespit edilmiştir (Önsüz, 2008, s.1-3).

Tablo 25. 2005-2008 Federal Almanya İstatistik Dairesi verilerine göre göçmen öğrencilerin devam ettikleri okullar ve sayıları

Okullar	Sayı	Oran	
Schulkindergarten-Vorklasse	2.477	%06	
Grundschule (1-4.sınıflar)	156.428	%39	
Seçici ve Eleyici Okullar	Sonderschule (Özel Okul)	26.080	%10,8
	Hauptschule(5-10.sınıflar)	94.076	%38,9
	Realschule(5-10.sınıflar)	44.118	%18,2
	Gesamtschule(Karma okul)	34.967	%14,4
	Gymnasium (5-13.sınıf)	26.734	%11
	Diğer okullar(Waldorf, v.s)	15.359	%06.3

Kaynak: Zeki Önsüz, Almanya'daki Türk Çocukların Eğitim Sorunu

Tablo 25'te görüldüğü gibi; ilköğretimden sonra, özel okula giden öğrencilerin sayısı yüzde 11'e yakın bir orandır. Buna yüzde 39'a yakın ortaokula gidenler de eklendiğinde göçmen Türk çocukların yarısının iyi bir eğitim ve dil almadan eğitim hayatını sürdürdükleri görülmüştür. Bu oran, Alman öğrencilere göre oldukça yüksek seviyededir. Tablo 25'te üniversite ve yüksekokullara geçiş imkânı veren Gymnasium (Lise)'ler de okuyan öğrenci oranı yüzde 11 düzeyindedir. Alman öğrenciler arasında bu oran ise yüzde 30'lardadır. Özel okullara, (özellikle “öğrenme özürülü” okullara) giden göçmen Türk çocukların oranı yüksek olması, bu eğitim sistemini tartışmalı hale getirmiştir.

2006-2007 yılı eğitim- öğretim verilerine göre, Federal Almanya'nın genelinde okuyan bütün öğrencilerin yüzde 90,4'ünü Alman asıllı, yüzde 9,6'sını ise göçmen öğrenciler oluşturmuştur. Göçmen öğrenciler arasında Türk öğrencilerin oranı yüzde 42,5'tir (Siegert, 2008 p. 13-18). Bu da oldukça yüksek bir orandır. 2006 yılı resmi

verilerine göre, ilkokul eğitiminden sonra yönlendirilen öğrencilerin okul dağılımları şöyledir; Alman öğrencilerin; yüzde 14,6'sının Hauptschule türü okullarda, yüzde 22,5'inin Realschule türü ortaokullarda ve yüzde 45,4'ünün lise türü okullarda eğitim aldığı görülmüştür. Göçmen öğrencilerin ise; yüzde 66,7'sinin Hauptschule türü okullarda, yüzde 19,6'sının Realschulede türü ortaokullarda ve yüzde 12,6'sının ise lise düzeyinde okullarda eğitim gördüğü belirlenmiştir. Gelecekleri açısından daha iyi eğitim alabilme hakkını kazananların oranı Alman öğrenciler arasında yüzde 67,9 oranına denk gelirken, bu oran göçmen çocuklar arasında sadece yüzde 32,2'düzeyindedir (Diefenbach, 2010, s.56).

Göçmen çocukların eğitimiyle ilgili araştırma yapan Alman hükümetinin; Göç, Mülteciler ve Uyumdan sorumlu Devlet Bakanı Aydan Özoğuz, 2012 Haziran ile 2014 Mayıs dönemini kapsayan 10. Yabancılar Raporunu ekim ayında kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu raporda; göçmen Türk öğrencilerin durumunun içler acısı olduğu ifade edilmiştir. Yabancılar Raporuna göre, eğitimde en başarısız öğrenciler sıralamasında Türk öğrencilerin birinci sırada yer aldığı ifade edilmiştir.

Özoğuz, göçmenlerin uyuma ve yaşamın her alanına katılım sağlayabilmesi için ivedilikle atılması gereken adımlara ihtiyaç olduğunu işaret etmiştir. Atılacak bu adımların en önemlisinin ise eğitim alanında yapılacak yenilikler olduğunu dile getirmiştir. Özoğuz aynı zamanda, Almanya eğitim sisteminde yapılan değişikliklerde bazı düzenlemeler yapılmasına rağmen hala fırsat eşitliğinin sağlanamadığını; kreşlerde ve okullarda çok dilliliğin getirdiği olanakların yeterince desteklenmediğini vurgulamıştır. Yabancılar Raporunda, Almancanın yanında anadilin önemi vurgulanmıştır. Raporda aynı zamanda çocuklar için iki veya daha fazla dilli büyümenin normal olduğu ve iki dili de iyi öğrenmenin şans olduğu belirtilmiştir. Uyum bakanlığı tarafından iki veya çok dilliliğin desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Die Beauftragte der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration, 2014, Ekim).

Yabancılar Raporu çok fazla dikkate alınan bir rapor olmamıştır. Çünkü zihinsel ve bedensel açıdan yetersiz bulunan işitme, görme, vücut ve zekâ engelli çocuk ve gençlerin geliştirilmesi için öğrencilerin yönlendirildiği özel okullarda hala oransal

olarak göçmen Türk öğrencilerin sayıları oldukça yüksektir. Dolayısıyla bu okulların, öğrencinin tüm hayatında olumsuz etkileyen kurumlar olduğu ifade edilmiştir.

Göçmen Türk öğrencilerin büyük çoğunluğu ise, sadece çıraklık alanında eğitim veren ve yükseköğrenime geçiş yapma olanağı çok düşük olan ortaokul düzeyinde eğitim görmüştür. Ortaokulun diğer bir şekli olan Realschule; daha nitelikli öğrencilerin kabul edildiği ve okulu bitirdiklerinde iyi bir meslek edinme olanağına kavuşmak ya da ek öğretim ile yükseköğrenime yatay geçiş yapabilme olanağı sağlamaktadır. Ancak bu okullara giden göçmen öğrencilerin sayısı nispeten daha düşüktür.

Kapsamlı Okul (Gesamtschule), bazı eyaletlerde faaliyet gösteren ve bütün orta dereceli okulları içine alan üç tür okulu bütünleştirip aralarındaki geçişkenliği sağlar. Ancak bu okula giden göçmen Türk öğrencilerin sayısı istenilen düzeyde olmamıştır. Lise (Gymnasium), en üst basamakta yer alır ve bu okullara çok daha yetenekli öğrenciler yönlendirilir. Yükseköğrenim alabilmenin ön koşulu bu okullar olmakla birlikte bu eğitim kurumuna giden göçmen Türk öğrencilerin sayısı ise oldukça düşük düzeyde seyretmiştir.

Alman ve tüm göçmen öğrencilerin eğitim düzeyi üzerine 2013 yılında yapılan bir araştırmada Hauptschule (ortaokul)'dan mezuniyet durumu, Alman öğrencilerde yüzde 19, tüm göçmen kökenlilerde yüzde 32, Liseyi Gymnasium (Lise) bitirerek üniversite tahsili yapmaya hak kazanan Alman öğrencilerin oranı yüzde 42'ye ulaşırken, tüm göçmen kökenlilerde bu oran yüzde 33 düzeyindedir (Tucci, 2013, s.200). Diğer göçmen öğrencilere oranla Türk çocuklarının başarı düzeyinin düşük olması, ebeveynleri endişelendirmiştir. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Almanya'da bir araştırma yapmıştır. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre Türk ailelerinin yüzde 70' inin çocuklarının Almanya'da yetişmesinden, yüzde 81'inin Türk kültüründen uzak yetişmesinden, yüzde 77,2'sinin dini değerleri öğrenememesinden, yüzde 65'inin de uyuşturucu ve alkol tehlikesi sebebiyle endişe duyduğu tespit edilmiştir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü).

Alman eğitim sisteminin yetersizliği, ortaya çıkan olumsuzlukların en başında yer alır. İkinci sırada ise göçmen ebeveynlerin ilgisizliği yer alır. Öğrencilerin dil bilmemesi, bunun için de özel bir çaba göstermemesi ve öğrencinin eğitim hayatında Alman arkadaşları ya da öğretmenleri tarafından ayrımcılığa tabi tutulmaları izler. Ancak bu alanda araştırma yapan bir kısım uzmanlar, Alman eğitim sisteminin yetersizliğine değinmemişlerdir. Araştırmacılara göre, Alman resmî makamları tarafından ifade edildiği gibi göçmen çocuklarının okul başarısızlıkları dile bağlanmıştır. Çünkü ilk temas ve sosyal deneyimler ailede başlar. Dolayısıyla, sunulan imkânlardan yeterince yararlanamamaları, ebeveynlerin eğitiminin yetersiz oluşu ve kültürler arası iletişimin kopukluğu başarısızlığa neden olmuştur (Küçük, 2006, s. 231-251).

2015 yılında Stuttgart Başkonsolosluğu Eğitim Ataşeliğinin ev sahipliğinde kapsamlı bir toplantı yapılmıştır. Feuerbach'da; Türk STK temsilcileri, öğretmenler, veliler ve öğrencilerle bir araya gelerek konu müzakere edilmiştir. Bu toplantıda tüm eğitim bileşenleri olarak eğitimde nicelik ve nitelik konuları konuşulmuştur. Eğitimde yeni bir atılım ve seferberlik başlatılmasının önemi vurgulanmıştır. İki günlük çalıştay sonucunda atılması gereken adımlar ve alınması gereken tedbirler karara bağlanmıştır. Toplantıda bazı kararlar alınmıştır ve alınan kararlar ise şöyledir:

- Türk öğrencilerin Alman okullarındaki başarı durumunun düşük olduğu gözlemlenmiştir.
- Türkçe ve Türk Kültürü Derslerinin durumunun acilen ele alınıp iki taraflı çözümlerin acilen üretilmesi gerekir.
- Türk öğrenci sayısının yaklaşık 300 bin olduğu bir ortamda öğrencilerin yüzde 80'inin Türkçe derslerine devam etmediği tespit edilmiştir.
- Öte yandan, meslek yapan Türk öğrencilerin oranlarında bir iyileşme sağlanamamıştır.
- Özellikle meslek edindirme alanında VHS ve IHK gibi Alman kurumları bu alanda geniş imkânlar sunmuştur. Bu fırsatlardan Türk toplumunun haberdar edilmesi ve katılımlarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Türk toplumunun bilinçlendirilmesi konusunda Eğitim Ataşeliklerine ve Konsolosluklara önemli görev ve sorumluluk düşmüştür.

- İstatistikler incelendiğinde Özel Okullara (Sonderschule) giden öğrencilerin oranının, Gymnasium'a (liseye) gidenlerin oranının neredeyse iki katı olduğu belirlenmiştir.
- Son 10 yıl içinde Alman öğrenciler arasında Abitur (liseye giriş sınavı) yapıp üniversiteye kayıt yaptıranların oranı yüzde 36'dan yüzde 57'ye çıkmıştır. Türk öğrencilerde bu oran bazı eyaletlerde yüzde 8'lerden yüzde 6'lara düşmüştür.
- Türk gençlerinin sadece yüzde 14'ünün lise öğrenimini tamamlayıp üniversiteye gittiği ancak Almanya'daki Türk toplumunun sayısına bakılırsa sonucun olumlu ve yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bu oran diğer göçmen topluluklara göre de düşük seyretmiş; Polonya yüzde 36; Macaristan yüzde 43; İspanya yüzde 43; Bulgaristan yüzde 46; İngiltere, yüzde 56; Fransa yüzde 62 (Allgemeine Zeitung, 2015, 8).

4.5. Din ve Kültür

Göç hareketi, bir yerden başka bir yere yapılan harekettir. Hemen hemen bütün göç hareketlerinde görüldüğü gibi, göçmenler ile ev sahibi topluluklar arasında kimlik, din gibi farklı sosyo-kültürel değerlerden kaynaklanan uyum ve bütünleşmede sorunlar yaşanmıştır. Türkiye'den Almanya'ya ekonomik nedenlerle göç eden işçiler, farklı kültürel değerlerinden dolayı entegrasyonda problem yaşamışlardır. Hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin birlikte yaşamak için gereken sorumluluklarını yerine getirmemeleri bu problemin daha da büyümesine neden olmuştur. Bu bağlamda bir de göçmenlerin her geçen gün ev sahibi toplum içerisindeki oranları ve etkinliklerinin gözle görülecek şekilde artması, istenmeyen eylemleri beraberinde getirmiştir.

Asıl sorunların başlangıcı, ekonomik ve gelecek kaygılarından kaynaklanmış ancak sosyo-kültürel farklılığın buna gerekçe gösterilerek kamuoyunu manipüle ettikleri görülmüştür. Uyum ve bütünleşme sürecinde en fazla öne çıkan sorun alanlarının başında; dini, kültürel tutum ile davranışlar, günlük ilişkilerde karşılaşılan ön yargılar, dil ve eğitim alanında yaşanan sorunlar ve yabancı düşmanlığı gelir. Yine bu sorun alanlarından özellikle dini tutum ve davranışlara yaklaşım, diğer unsurlara göre son yıllarda artış göstermiştir.

1960 yılların başında kitleler halinde Almanya'ya gelen göçmen Türk işçileri, kısa bir zaman sonra ailelerini de yanlarına almışlardır. Bununla birlikte İslâmî ibadetlerini, gelenek, görenek ve adetlerini yaşamak, gelecek nesillere yaşatmak için ciddi bir arayışa girmişlerdir. Bir araya gelen göçmenler, Alman yasalarının kendilerine tanıdığı haklardan yararlanarak bilhassa bodrumlarda ya da harabe durumunda olan yerleri kiralayarak, satın alarak 'Hinterhofmoschee' (arka avlu camii) diye nitelenen mescitler kurmaya başlamışlardır. Bu camilerde, Türkiye'de Kuran Kurslarına belli bir süre giden ya da İmam-Hatip Liselerinden mezun olan, az çok dinî bilgiye sahip kişiler tarafından imamlık, hatiplik ve diğer bazı dinî hizmetler ve sosyal faaliyetler yerine getirmek suretiyle yönetilmişlerdir.

1970 yılların başında sayıları bir milyona yaklaşan göçmen Türk işçileri, özellikle psikolojik ve sosyo-kültürel bakımdan yaşanan birtakım sıkıntılar yaşamıştır. Ortaya çıkan bu sıkıntılar nedeniyle daha organize faaliyetlerde bulunabilmek için Alman yasalarından yararlanılarak teşkilatlanma faaliyetlerine girişmişlerdir. Kısa sayılabilecek bir zamanda kurulan ve yaygınlaşan teşkilatlanma faaliyetleri, 1973 senesindeki "Aile Birleşim Anlaşmasıyla" daha bir ivme kazanmıştır (Küçükhüseyin, 2002, s. 13). Farklı isimler adı altında kurulan; cami, dernek, vakıf gibi kuruluşlardan yararlanan göçmen aileler, birtakım dinî hizmet ve faaliyetleri bu mekânlarda gidermeye çalışmışlardır. Aynı zamanda çocuklarına Kuran ve temel dini bilgileri de öğretme olanaklarına kavuşmuşlardır. Söz konusu mekânlarda verilen dini ve sosyal hizmetler, bazı eksiklerden dolayı yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı göçmenler daha ciddi ve geniş kapsamlı çalışmalar başlatmışlardır.

4.5.1. Almanya'da dini gelişmeler

Geçmişten günümüze Hıristiyan inancı ile Müslüman inancına sahip olan ülkelerde yaşayan topluluklar arasında seküler ve dindar inanç yaklaşımlarına karşı edinmiş oldukları farklı tecrübelere dayanan bir algılama sorunu yaşanmıştır. Hıristiyanlık dünyasında İslâm'a olduğu kadar, Müslümanlarda da Hıristiyanlık inancına sahip batılılara karşı, her zaman önyargılardan beslenen suçlayıcı yaklaşımlara rastlanmıştır. Bu yaklaşımlar çoğunlukla değer yüklü olmakla birlikte tarihin farklı evrelerinde gerçekleşen ve zihinlere kazınmış kimi acı deneyimler

üzerine inşa edilmiştir. Bu durum iki farklı inanca sahip toplulukların bir arada uyum içerisinde yaşamalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Alman halkının önemli bir kesimini temsil eden muhafazakâr Hıristiyanlar, Müslümanlar hakkında belirgin bir önyargıya sahiptir. Bununla birlikte ülkede, 1960'li yıllarda 21.844 Müslümanın yaşaması ve bu sayının kademeli bir şekilde artarak özellikle göçmen Türk işçilerin gelişimiyle birlikte 1970'li yıllarda 1.172.539 sayısına ulaşması, ciddi tedirginliklere neden olmuştur. Müslüman nüfus artışına devam etmiş ve 2010 yılında 4.283.364 (Kettani, 2010, s. 159), 2016 yılında ise 4,9 milyon sayısına ulaşmıştır. 2050 yılına kadar Almanya'daki Müslüman sayısının geniş hacimli bir göç hareketi karşısında 17,5 milyona ulaşacağı yönünde varsayımlar vardır (The Growth of Germany's Muslim Population 2017). Bu gelişmeler, Alman muhafazakârları ciddi anlamda rahatsız etmiştir. Buna ilaveten, kendi nüfuslarındaki artış hızının çok düşük oranlarda kalması, uzun vadede ülkedeki demografik yapının aleyhlerine bozulacağı endişesiyle önlemler alınması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu durum göçmen Türklerin entegrasyonunu da zorlaştırmıştır.

Dini değerlerini koruma çabasında olan göçmenler, ev sahibi toplumun gelecek kaygılarından kaynaklanan ötekileştirici davranışlarına entegre olmak zorunda kalmışlardır. Göçmenler aynı zamanda, kilisenin etkin olduğu bir politik ve hukuki sisteme entegre olma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda göçmenler; Almanya'da kendilerini temsil eden kuruluşlarıyla, gelecek nesilleri daha bilinçli hale getirecek eğitim ve öğretim kurumlarıyla, bilimde, sanatta, kültürde, ekonomide ve sosyal hayatta kazanımlarıyla kendilerini ve gelecek nesillerini koruyucu, geleceğe hazırlayıcı çalışmalara alt zemin oluşturmaya başlamışlardır.

Göçmenlerin entegrasyonunda, din faktörünün sorun olarak görülmesi anlaşılabilir bir yaklaşımdır. Çünkü farklı bir inanca sahip olan göçmen Türk işçilerinin bu değerleri tavizsiz yaşamaya çalışmaları ve gelecek nesillere bu inancı aktarımda hassas davranmaları, ev sahibi toplum bazı kesimleri tarafından uyum ve entegrasyon önünde bir bariyer olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda ülkede göçmenlerin yeni ibadet yerlerini faaliyete geçirmeleri ve yeni nesillerin çok az bir kesiminin radikalizme varacak davranışlarda bulunmaları, sorunları daha karmaşık hale getirmiştir. Buna ilaveten bazı Alman yöneticilerin, bilim adamları, kurum

yöneticileri ve kamuoyunun farklı inanç sahiplerini olumlu hatta destekleyici yaklaşımlarda bulunurken, az bir kesimde olumsuz yaklaşımları, sosyo-kültürel uyumu ve entegrasyonu etkilemiştir.

Federal Alman kamuoyunda hâkim olan görüş ve yayımlanan bazı eserlerde, entegrasyon ve uyumu en fazla etkileyen unsurlardan biri, dini inançlar ve kültürel değerlerde yaşanan farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Dini inancın bilhassa son zamanlarda yaşanan gelişmelerle gündemdeki öncelikli yerini koruduğu Almanya’da, entegrasyon ve uyumu buna bağlamak yerli halk ile göçmenlerin adaptasyonunu zora sokmuştur. İslam inancı ve Müslümanların Almanya’da kötü algılanıyor olmasının en önemli nedenlerin başında, radikal ve marjinal gurupların Avrupa, Amerika, Orta Doğu ve diğer bölgelerde gerçekleştirdikleri eylemler gelmiştir. İslam inancıyla bağdaşmayan bu eylemleri, toptancı bir mantık ile tüm Müslümanlara mal edilmiş olması, kabul edilebilir bir yaklaşım olmadığı için itiraz edilmiştir. Oysaki, milyonlarca Müslüman yarım asırdan fazla biz zamandır bu ülkede yaşamış ve yerli halk ile gayet seviyeli ilişkilerini sürdürmüşlerdir.

Almanlar, Müslümanlarla uzun zamandır bir arada yaşadıkları için, İslam dini ile ilgili genel anlamda olumlu görüş beyan etmekte; en azından göçmen Türklerin dini inançlarını özgürce yaşamalarına karşı gelmemişlerdir. Yalnız, konu kadınların giydiği cellabiye tarzı çarşaf ve başörtüsü olduğunda, şekilci dindarlığın arkasında siyasi gerekçelerin olduğu ön yargısıyla, söz konusu hoşgörünün ortadan kalktığı görülmüştür. Göçmen Türkler dini inancı, etnik yapıları ve kültürel değerleri gereği, değişik davranışlarda bulunmaları, giyim ve yeme-içme konusundaki farklılıkları, diğer göçmen guruplara göre daha fazla dikkat çekmiştir ve tepki oluşturabilmiştir.

İslam inancı ve Müslümanlarda yaşanan gelişmeler daha anlaşılır olabilmesi için, göçmen Türkler tarafından kurulan ve Almanya’nın tüm eyaletlerinde İslami inanca yönelik çalışmalar yapan STÖ yöneticileri, akademisyenler, uzmanlar, girişimciler, eğitimciler, öğrenciler, cami hocaları ve cemaat mensuplarına sorular yöneltilmiş ve samimi cevaplar alınmıştır. Bazıları inancını ve kültürel değerlerini yaşarken herhangi bir zorluk ile karşılaşmadığı gibi önemli destekler gördüklerini belirtmiş, bazıları ise zorluk yaşadığını ve engellemelere maruz kaldığını açıklamıştır. Ancak sorun yaşayanların oranı, yaşamayanlara göre çok düşük olduğu

saptanmıştır. Yaşanılan koşullar benzerlik göstermesinden dolayı bazı açıklamalar birbirine yakın olmasına rağmen, verilen cevaplar olduğu gibi aktarılmıştır, şunları söylemişlerdir;

1974 yılında, kısa süre Diyanet görevlisi olarak Almanya'ya geldim. Görev sonrası Türkiye'ye döndüm. 1978 yılında, ihtisas yapmak üzere yeniden Almanya-Dortmund şehrine geldim. Aralıksız 32 yıl farklı çalışmalar yaptım. İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG) Teşkilatında Cemiyet İmamlığı, Bölge Başkanlığı, Genel Sekreter ve Genel Başkanlık görevlerinde bulundum. Ayrıca, Alman makamlarınca kabul edilen “Şeyhül İslam” görevini, beş yıl (1990-1995) yaptım. Ticari çalışmalarda da bulundum. Türkiye'ye döndükten sonra, Başbakan Müşaviri olarak yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız ile ilgili görevlendirilmemden dolayı, Almanya ile olan ilişkilerim devam etti. 2011 yılında emekli oldum ve halen Almanya ile ilgili bağlantılarım sürmektedir. Bu faaliyetler esnasında, kimliğimden ya da inancımın dolayısı dışlanışlık yaşamadım ve herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadım.

“Almanların biz Müslüman göçmenlere yönelik iki farklı bakış açısı vardır. İlimli bakanlar, inancımıza saygı gösterenler ve hatta destek verenler olduğu gibi, karşı gelenler ve varlığımıza tahammül edemedikleri için saldıranlar da vardır, yalnız bunların oranı azınlıktadır. Buna bir örnek vermek istiyorum; Köln Merheimer caddesinde bulunan Milli Görüş Genel Merkezinde, Genel başkanımız, merhum O. Y. hocayla kalıyorduk. Aşırı sağcı-ırkçı bir grup insan, genel merkezin yanına gelerek, aleyhimize sloganlar atmaya başladılar. Tedirgin olmaya başladık. Bizim komşu binamızda rahibelerin yurdu vardı ve çok sayıda rahibe burada kalırdı. Bizim aleyhimize atılan sloganları işiten rahibeler, dışarı çıkarak “bunların kimseye bir zararı yok, uzaklaşın!” tepkisini gösterdikten sonra, yüksek sesle “DEFOLUN” diyerek onları oradan uzaklaştırdılar.

Diğer bir örnek; Genel sekreterlik görevindeyken papazlardan bir heyet (5-6 kişi) bizi ziyarete gelmişti. Başlarında da sözcüleri vardı. Dedim ki; “Almanların Milli Görüş Teşkilatından endişe etmelerine gerek yok, çünkü İslam'da barış vardır, kimseyi zorlamaz ve kimseye zarar vermez.” Peygamberimizin şu hadisini okudum; “Müslüman o kimsedir ki, insanlar elinden ve dilinden zarar görmezler.” “Peygamberimiz burada, Müslümana zarardan bahsetmiyor, insandan bahsediyor. İslam, Müslümanlara, doğru anlatılırsa buldukları ülkede ne millete ne de devlete

zarar vermezler” dedim. Adam güldü ve “biz bunu biliyoruz” dedi. “Müslümanların çok iyi yaşantılarını bizimkiler bilirse, İslam’a meylederler endişesi bizde var” dedi. A. Y. Dortmund (kişisel iletişim, 24 Nisan 2018)

Babam, Almanya’da çalıştığı için, 1971 yılında aile birleşimiyle Almanya’ya gittim. Lise eğitiminden sonra, Essen Üniversitesi Kimya Mühendisliği bölümünü okudum, sonra da yüksek lisans yaptım. Aynı zamanda, 3 yıl üniversitede öğretim üyeliği yaptım. Dini faaliyetlerde bulunan STK’larda üst kademedeyi yöneticilik yaptım, İslam konseyinin başkanlığını yaptım. Bu görevlerden sonra serbest çalıştım. Daha sonra, büyük bir STÖ’ün Genel Başkanlığı görevinde bulundum. Almanya’da ve Avrupa’nın birçok ülkesinde, İslam dini ve göçmenlerle ilgili konferanslara katıldım, tebliğlerde bulundum.

Almanlar; İngilizler, Fransızlar ve Portekizliler gibi müstemlekeci, kolonyal bir yapıya sahip olmadığı ve göçmenlerle bir arada yaşama alışkanlıkları bulunmadığı için sıkıntı yaşamaktadırlar. Geçmişten kaynaklanan, içe kapalı toplum olmalarından dolayı, kendilerinden olmayanlarla bir arada yaşamada zorluk çekmektedirler. Entegrasyonu etkileyen nedenlerden bazıları; etnik yapı, din, dil ve kültürel değerler engel olarak görülmektedir. Ben etnik, dini ve kültürel değerlerimde sorunlar yaşamadım.

Aslında Hristiyanlık dünyası, Müslümanları ve İslam inancı hakkında önemli bilgilere sahiptirler. Ancak, tabanlarına farklı anlatmayı tercih ediyorlar. İslam Konseyi başkanlığına, İslam Din dersinin okullarda verilmesi için, Düsseldorf Üniversitesi’nde görev yapan, Anayasa Profesörü ile ortak çalışma yapıyoruz. Bir defasında, başka bir Anayasa Profesörü de toplantımıza katıldı. Kendisine “Anayasanızda, İslam din dersinin tanınması konusunda yasal gerekçe olmasına rağmen, neden uygulamaya konulmuyor?” sorumuza şöyle cevap verdi; “biz anayasayı yazarken, sizin kısa zamanda burada bu kadar çoğalacağınızı tahmin etmemiştik. H. Ö. Brühl (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Köln şehrinde bulunan Ford fabrikasında çalışan ilk dokuz Türk işçiden biri oldum. 60 yıllık Almanya yaşamımda, yerli halktan farklı olan dinim, etnik yapım ve kültürümden dolayı kayda değer sorun yaşamadım. Ford fabrikasında çalışan Müslüman Türk işçiler için çıkarılacak yemeklerde “domuz eti” olmamasını talep

ettik. Domuz etinin haram olduğunu belgeledik ve helal kuralına uygun yemekler çıkardık. Bizim duruşumuzu ve kültürel farklılığımızı etkileyen gelişmelerin başında, Türkiye bağlantılı kişi ya da grupların Almanya’da kendi ideolojileri doğrultusunda propagandalar yaparak, önce sağ-sol, sonra din-mezhep, daha sonra da laik olan-olmayan ayrımcılığını aramıza sokarak, birliğimizi bozduran gelişmelerdi. Bu durum, Almanlar karşısındaki saygınlığımızı olumsuz yönde etkiledi. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

1971 yılında İŞKUR aracılığıyla, Almanya’nın Düsseldorf şehrine gittim. Köln, Ford fabrikasında 1 yıl çalıştıktan sonra, Brühl kasabasına gittim ve Eisenberg firmasında uzun yıllar çalıştım. Alman adalet sistemini inancımızı koruyan kararına şahit olduk, şöyle ki; Firmada işçi olarak çalışırken, kötü niyetli bir amirimiz vardı. Denizlili bir arkadaşımız, firmada namaz ibadetini ifa ederken, tam mesai yapmadı diye maaşına el koymuş ve 3 aydır ödetmiyordu. Bunun üzerine, Düsseldorf mahkemesine müracaatta bulundu. Hâkim karşı tarafa sordu, ‘‘siz bu işçilerin Müslüman olduğunuzu bildiğiniz halde işe aldınız değil mi?’’ ‘‘Evet’’ dediler. ‘‘O zaman, el koyduğunuz maaşı geri ödeyeceksiniz ve ibadetlerine de müsaade edeceksiniz.’’ diye karar verdi. Şu gerçeğin altını çizmek istiyorum: Dini hizmetlerde buldum, Sivil Toplum Örgütlerinde hocalık ve bölge başkanlığı yaptım ve bu süreç içerisinde Almanların herhangi bir engeliyle karşılaşmadım. Ancak, bizim gibi Türkiye’den gelen kardeşlerimizin kurdukları farklı dernekler arasında oluşan rekabetlerden kaynaklanan sorunlar yaşadık. H. Ç. Brühl (kişisel iletişim, 06 Eylül 2019)

Almanya’da akademik çalışmalar doğrultusunda farklı kesimlerle görüşmeler yaptım. İnsan hakları göz ardı edilerek uyum ve entegrasyon olması düşünülmaz. Örneğin İslam, bir Avrupa dinidir. Birçok Avrupa ülkesi de bu dini resmi kabul etmiştir. Ancak Alman toplumu, bunu kabul etmeyi hala içselleştirmemiştir. Bundan dolayı sorun yaşanmaktadır. Almanlar kendilerini Ariyan ırk-dilinden gördükleri için başta Yahudiler olmak üzere Romanlar ve Çingenelelere yaptıkları ortadır, dolayısıyla evrensel insan haklarına saygıyla uyumda ilerleme sağlanır. M.T. Kırşehir (kişisel iletişim, 12 Mayıs 2018)

Alman halkının İslam inancı hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, önyargılara neden oluyordu. Bunlar yabancı olduğu her şeye karşıdır. İslam inancı hakkında ortak bir yol izlemek için Berlin’de İslam Konferansı adıyla yapılan toplantılara katıldık. Organizasyonlar İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble başkanlığında yapılıyordu. Bu toplantıya STK olarak İslam konseyi davet edildiği için başkan A. Kızılkaya ile birlikte bende bu teşkilatın başkan yardımcısı olarak katıldık. Toplantıya davet edilen temsilcilere bakınca, Müslümanları nasıl denetim altına alacağın çalışması olduğunu düşündüm. Çünkü davet edilenlerden birisi SDF yönetim kurulu üyesi A. E. Toprak’tı ve şunu söyledi; “Biz niye buradayız, bizim İslam’la bir ilgimiz yoktur”. Bakan müsteşarı dışarı çıkınca gidip kendisiyle görüştüm ve neden asıl işin merkezinde olan bizim gibilerine söz hakkı vermediğini durumu bakan beye iletteceğimi söyleyince ilgileneceğini söyledi, söz verdi ancak herhangi bir geri dönüş yapmadılar. Bunlar toplumu yakından ilgilendiren hassas konular olduğu için, iki toplumun kaynaşması ve uyumunu hala etkilemektedir. ... Ben, sahip olduğum farklı değerlerden dolayı, Alman toplumu tarafından dışlanmadım. F.M. Mönchengladbach (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Köln DİTİB yönetim kurulunda uzun yıllar görev yaptım. Köln’de “Barbaros Mescidi”, müsaadesi alınarak ibadete açılan ilk mescittir. Yıllardır insanlarla diyalog içindeyim. 55 yıldır Almanya’da yaşıyorum. Dini hizmetler yaparken, Almanlar tarafından en ufak bir dışlanmışlık yaşamadım. Türkiye’de, hiçbir sosyal yapısı (şehir kültürü) olmayan insanların konuşmasından, giyim kuşamına varıncaya kadar farklı davranışları iyi anlatılmadığı için, sorun gibi algılanıyor. Bizim insanlarımızın bir kısmı da Almanları yanlış algılıyor. Örneğin, Almanlar gavurdur, yedikleri tabaklarda yenilmez, tokalaşmak doğru değildir gibi düşünceler, iki tarafın birbiriyle diyalogunda kesintiye neden olmaktadır. M. L. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

1979 yılında, Almanya’ya öğrenci olarak geldim. Ekonomi üzerine Yüksekokul okudum. Almanya’da yaşayan Türk ailelerine dini konularda herhangi bir engellemeyle karşılaşp karşılaşmadıkları sorulursa, 100 kişiden 95 tanesi karşılaşmadığını söyler. Almanya’da gazetecilik yaptım, STÖ’lerine katkılarda bulundum, çalıştım, entegrasyon çalışmalarına katıldım ve birkaç kitap yazdım. Ben de dini ve kültürel farklılıklardan ya da etnik yapımdan dolayı, ciddi sorunlar yaşamadım. Bazı ön yargılı yaklaşımlar oluyordu. Ancak sizi tanıdıktan birde iletişim

kurulduktan sonra, bilhassa ırkçı olmayanlar ile çok seviyeli diyaloglar kurulabiliyordu. Bana göre sorun iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Almanya'ya 1969 yılında, eski adıyla İş ve İşçi Bulma Kurumu, şimdiki adıyla İŞKUR aracılığıyla geldim. Köln'de Ford fabrikasında işçi olarak göreve başladım, sonra işçi temsilciliği dâhil 17 yıl, farklı kademelerde görev yaptım. 1973 yılında, Köln şehrinde Barbaros Mescidini kurduk. Alman yasalarına göre, İslam din dersini verebilme hakkını elde edebilmemiz için, Müslümanların çoğunu temsil eden bir yapıya kavuşmamız yani, konfederasyon olmamız gerekiyordu. Bunun için, farklı bölgelerde, 7 İslam federasyonu kurduk. Bunlardan biri olan ve 42 cemiyeti bulunan, Köln İslam federasyonunun 1980 yılında başkanlığına, seçildim. Bu çalışmaların dışında bir de MÜSİAD Nordrhein Westpfalya (NRW) eyalet başkanlığı yaptım.

İnanmışım değerler doğrultusunda yaşamımı sürdürmeye çalıştım. Sendika yöneticisiyken, fabrikadaki Müslüman işçilere, helal gıda (et, sucuk gibi) tedarik edebilmek için görevlendirildim. Değişik firmalarla iletişim kurarak, bu ihtiyaçlarını giderdik. 1992 yılında, Alman vatandaşlığına geçmek için müracaatta bulundum. Ancak, radikal sayılan teşkilatlara üye olduğum için reddettiler. Karara itiraz ettim ve bunun üzerine 3 kişilik komisyon kurdular. Ben de gidip kendimi savundum ve sonunda vatandaşlık hakkımı verdiler. Vatandaşlıkta sıkıntı olan benim Müslüman olmam değil, üye olduğum teşkilatların, Alman anayasasını koruma teşkilatı tarafından, radikal olarak değerlendirilen ve takip edilen kuruluşlar olmasındandı. Bütün bu çalışmaları yaparken, din, dil ya da etnik yapımdan dolayı dışlanmadım. Herhangi bir engel ile karşılaşmadım. Ş. Ö. Köln (kişisel iletişim, 01 Mayıs 2018)

Haziran 1972 yılında, Almanya'nın Neustadt kasabasına, İŞKUR kapsamında geldim. Düz işçi olarak çalışmaya başladım ve Almanca dil eğitimi gördüm. 1972-1984 yılları arasında toplam 14 yıl çalıştım. İşçilikle birlikte 1975'te Hannover'de, 1982'de Osnabrück'te Sendika Temsilcisi görevinde bulundum. 1983 yılında "Yabancılar Meclisi" üyeliğine seçilerek, 5 yıl görev yaptım. Bu arada, 13 yıl Cami dernek başkanlığı yaptım. 1987 yılında iş hayatına başladım. Fırın ve markette 20 işçi istihdam ettim. 9 çocuğum var. Kısaca Almanlarla bu kadar iç-içe yaşadım. Almanların göçmen Müslümanlara bakış açısını şöyle anlatabilirim; İlk başlarda çok

iyi diyaloglarımız vardı. Cami yapımında, dini faaliyetlerimizi yerine getirmede birkaç ırkçı dışında karşı gelenler olmadığı gibi, siyasetçilerden, yöneticilerden destek verenler bile oldu. Camimiz, büyük ve şehrin merkezindeydi. Yaz günlerinde yatsı ve teravih namazları, gece 12'ye doğru kılınıyordu ve cemaatimiz namazdan çıkınca gürültü oluyordu. Cami komşularımız Alman olmasına rağmen, bir şikayet işitmedik. Ancak farklı mahallelerde ırkçı olanlar vardı. Onlar şikayetçi oluyorlardı.

Şu an Aşağı Saksonya Eyaleti İçişleri bakanı olan B. Pistonyos, bir zamanlar, Osnabrück Belediye başkanıydı. Bir defasında “size büyük bir cami yeri tahsisi için konuşalım” diye bize haber gönderdi, biz de bir heyet olarak makama gittik. Başkana dedim ki, “bize merkezi bir bölgede yer verecek misiniz?” O da; “Tüm Müslüman cemaatlerle anlaşıp birlikte hareket ediniz, ben de size merkezde genişçe bir yer vereceğim” dedi. Ancak, birlik sağlanamadı. Osnabrück camisini yaparken, SPD’li belediye başkanının yardımlarını çok gördük. Bir zamanlar polisler, camimizin önünde durarak, kimlik kontrolü yapıyordu ve bu durum bizi rahatsız etti. Eyalet içişleri bakanı Sayın Pistonyos’a durumu ilettik. Polisler talimat verdi ve kontrol yapmayı bıraktılar.

Tüm bu çalışmalarımızda din, kültür ve kimlik farklılığından dolayı, ben, ailem ve çevrem, bir ayrımcılık görmedik, dışlanmışlık olmadı ve problem yaşamadık. Müslüman göçmenlere karşı bakış açısı özellikle, 2001 yılı Amerika’da ikiz kulelere yapılan saldırıdan sonra değişti. Örneğin, ben Alman vatandaşlığına müracaat etmişim ve olumlu karşılanmıştı. Türk vatandaşlığından çıkmam için Türkiye İçişleri bakanlığına müracaat yapılmıştı. Vatandaşlık beklerken, bu saldırılardan dolayı bana “şeriatçı” olduğumu gerekçe göstererek kabul etmediler. F. G. Neustadt- Hannover, (kişisel İletişim 9 Mayıs 2018)

Almanya’da Müslümanlara yönelik yaklaşımlar tüm toplum tarafından olumlu karşılanmadı. Tedirgin olanlar olduğu gibi önlem alınması için uyarıda bulunanlarda oldu. Bu bağlamda, İslami Dini teşkilatların çoğalması, İslami faaliyetlerin her bölgede ve şehirde hatta çok sayıda köyde bile yapılması, hatırı sayılır sayıda Almanın Müslüman olması, Hıristiyan din adamlarını endişelendirmiştir. Katolik Kiliseleri ruhani lideri Papa II. Jean Paul, her yıl Almanya Osnabrück şehrinde halka hitap ederdi. Bir konuşmasında şöyle demişti; “Almanya’da ve Avrupa’da Müslümanların sayısı çoğalmakta ve İslam dini yayılmakta, bunu engellemek için gayret

göstermelisiniz. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim; Dinimizden, etnik yapımızdan ve kültürümüzden dolayı ailece sorun yaşamadık. Ö. B. Neustadt- Hannover (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Almanya’da yaşamım boyunca 1 gün, 1 dakika bile ayrımcılık hissetmedim. Bazı dışlanmışlıklar oldu, bunun nedeni bir kısım insanımızın kural dışı, yasalara aykırı davranışlarıydı. Bizim ailemiz, kültürel değerlerden, etnik yapıdan, dini yaşamadan ve dilden dolayı dışlanmadık, sorun yaşamadık, bazı yöneticiler ve arkadaşlarımız bizim bu farklı değerlerimize saygı gösterirdi. Ancak bir kesim ise farklı kültürleri sevmiyordu, hatta o azınlığın bizi sevdiğine hala inanmıyorum. Yalnız sevmediklerini açıktan söylemiyorlardı, ev içinde aile arası konuşmalarda dile getirirdi.

Alman işçiler işverenler gibi değildi. Türk işçilerin başarısını hazmedemiyorlardı. Türkler çok çalışır, hatta ek işler alır ve çok para kazanırdı. Bundan dolayı birçoğu güzel evler satın aldı ve iyi arabalara bindi, buda Almanları kıskandırmıyordu. Almanlar, iş yerine 10 dakika önce gelmez, 10 dakika gecikmez ve 10 dakika fazladan çalışmazdı. Birde yaşama bakış açıları farklıydı. Alman, Golf ya da Opel marka arabayı yeterli görürdü, çoğu mütevazı bir evde otururdu. Bizler ise imkânlar dâhilinde en güzel Mercedes’e binmeyi ve Villada oturmayı tercih ederdik. Almanlar çok iyi imkânlara sahip olmalarına rağmen gösteriş meraklısı değillerdi, bizim yüzde 70’imiz gösteriş, yüzde 30’umuz ise konfora meraklıydı.

Alman yönetici ve halkının inancımıza, kültürel değerlerimize toleranslı davrandıklarına bir örnek; Almanya’da ilk cami unvanına sahip Schwetzingen kasabasında ki “Kızıl Cami” müze olarak faaliyet gösteriyordu. 1960 ve 1970’li yıllarda cami olmadığı için, Belediye başkanı burada “Bayram Namazı” kılınmasına müsaade etti. Büyüklerimiz namaz kılardı, bizde seyrederdik. Bu tarihi cami hakkında dikkat çeken bilgiler; Pfalz ve Bavyera Prensiği hükümdarı Prens Karl Philipp Theodor'un mimar Nicolas de Pigage'ye yaptırdığı ve Schwetzingen şehrinde 1779 yapımına başlanan ve 1795 yılında tamamlanan caminin iki minaresi bulunuyor. Caminin duvar ve kubbeleri Arapça ve Latince yazılmış sözlerle kaplanmış. Onlardan bazıları; "Allah'tan başka ilah yoktur" ve "O doğurmamış ve doğrulmamıştır" ayetleri dışında:

"İhtiyacın kadar altın ve alabildiğince bilgelik edin"

"Ahmağın kalbi ağzında, er kişinin dili kalbindedir"

"Söz gümüş, sükût altındır"

"Zenginlik ve dünya geçicidir, iyi ameller ebedidir"

"Her şeyi arzulayan elini boş gider"

"Çalışkanlığı sev, o büyük bir zenginliktir" gibi aforizmalardan oluşan kitabeler var.
M. Ö. Heidelberg (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

Ben 1984 yılında Almanya-Solingen şehrine aile birleşimiyle gittim. Bir yıl okula devam ettim. 1985-2016 yılına kadar 31 yıl çalıştım. Ben ikinci nesli temsil ediyordum. Almanya'da yaşayan göçmen Türk erkekleri, din, dil ve kültür alanında açısından farklılık ya da sıkıntı yaşanmamaktadır. Ben Solingen'de önceleri Cemiyet çalışmaları yaparken, daha sonra Avrupa'da yaşayan Müslümanlara yönelik dini, sosyal ve kültürel hizmetler veren bir teşkilatın bölge başkanlığı yaptım. Arkadaşlarımla birlikte bu çalışmalarımızda bir sıkıntı yaşamadık. Siyasi yöneticilerin veya diğer Almanların karşı çıkmalarına ya da sıkıntı vermelerine şahit olmadık. Almanlar bana "ben Müslümanım" diye hiçbir tepki göstermediler. Amirime iş yerinde namaz kılmak istediğimi belirterek zaman kaybından dolayı maaşımı düşürebilirsiniz dediğimde, hiçbir sorun olmadığını söyleyerek 20 yıl sorunsuz ibadetimi yapabildim. Diğer namazını kılmak isteyenlerde engelsiz, sorunsuz ibadetlerini yerine getirebiliyorlardı. İbadetleri yaparken bazen bizim arkadaşlarımızdan tepkiler duyuyordum. Ancak kadınların tesettürü ve başörtüsünden dolayı sıkıntı yaşadıklarını gördük. Birçok arkadaşımız, başörtüsünden dolayı kızlarını Türkiye'ye gönderdiler. M. T. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)."

Almanya doğumluyum. İlköğretim ve Liseyi okuduktan sonra, Siegbur'ta Sosyal Pedagoji Yüksekokulunda eğitimime devam ediyorum ve 3. Nesildenim. Almanlar bizim dinimize, dilimize ve kültürümüze saygılıdırlar. Saygılı oldukları ve bizi bu halimizle kabul ettikleri için, günümüzde başörtülü öğretmenlerimiz, doktorlarımız olduğu gibi, diğer kurumlarda da çalışan çok sayıda insanımız var. Şayet Almanlar, bizim bu yaşam tarzımızı kabul etmeselerdi, bazılarının iddia ettiği gibi karşı gelselerdi, bizim Almanya'da yaşamamız ve eğitimde bir yerlere gelmemiz mümkün olmazdı. Ancak aşırı milliyetçi, ırkçı insanlar var, onlar karşı geliyorlar. Ancak bu

düşüncede olan insanların, her ülkede yabancıları sorun olarak gördüklerini biliyoruz.
F. N. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

1969 yılında Almanya'ya geldim ve 49 yıldır aralıksız çalışıyorum. Yöneticilik yaptım, STÖ'de aktif görevlerde bulundum, yapancılar meclisinde çalıştım ve dini cemiyetlere katkıda bulundum. Ticaret, sigortacılık ve bankacılık alanlarında çalıştım. Yaşamım boyunca kimliğimi, dini ve kültüre değerlerimi önemsedim ve koruma çabasında bulundum. Biz ailece, tüm değerlerimizi korumak için hep dik durduğumuzdan, engellemek isteyenler cesaret edemediler. Dinimizi, dilimizi, kültürümüzü ve kişiliğimizi koruduk ve yaşadık. Farklılıkların korunması aynı zamanda entegrasyon içinde önemli bir gelişmedir. Bazen bizim bu yapımızdan rahatsız olanlar tavırlarıyla hissettiriyorlardı, açıkça söylemek gerekirse bizde umursamıyorduk.

Bizim inancımızı ve kültürel değerlerimizi saygıyla karşılayanlarda vardı. Örneğin, D. Nobel'in yurdunda yönetici iken, Müslümanların ibadet edecekleri yerin olmadığını fark ettim. Amirim Hristiyan inancına bağlı bir Almandı, durumu kendisine ilettim, hanımı da dinliyordu ve hanımı şunu söyledi; "bunlar Müslümandır, dinlerini yaşamaya hakkı vardır", bundan da etkilenen amirim teklifi kabul etti ve mescit yapılmasına karar verdik. 1971 yılında 45 metre karelik bir yer tahsis ederek, ilk mescidi kurmuş olduk. Halen o firmada çalışan Müslüman işçiler namazını rahatlıkla kılabilirler. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Ben, 1984 yılında Almanya'nın Köln şehrine eğitim amacıyla geldim. Belli bir eğitimden sonra MG teşkilatında 13 yıl değişik yöneticilik görevlerinde bulunduktan sonra uzun süre Gençlik Kolları Genel Başkanlığı yaptım. Marmara Üniversitesinde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında Doktora çalışmamı tamamladım. Almanya'da uzun yıllar farklı sektörlerde çalıştım. Halen Lojistik hizmetler veren bir kurumun yöneticisiyim.

Farklı değer yargılarımız hakkında saygı duyan Almanlar olduğu gibi karşı gelenlerde oldu. Olumsuzluklar her yerde ve sürekli değil yer yer ve arada bir yaşıyor. Kızım tesettüründen dolayı sorun yaşadı. Hanım ihtisas için yazdığı tez, aşırı bilimsel kabul edilerek ödül alacak tezlerin arasına kabul edilmesiyle birlikte, 1 puan üzerinden değerlendirilmesi beklenirken 1,2 puan verilerek 500 Euro'luk ödülü alamadı. Biz

aillece inancımızdan, kültürümüzden ve kimliğimizden taviz vermediğimiz için, ilk başlarda bizi dışlamaya çalışanlar, sonradan bu yapımızı kabul ettiler, hatta saygı duydular. Alman toplumu yabancıyı önce sandalyeye oturtup sorgular (mecazi). Güven duyuncaya kadar mesafeli durur, bu duygu sağlandıktan sonra diyaloglarını geliştirir ve farklı sosyo-kültürel değerlerine saygı duyar. Zaten sizi tamamen yok etmek istese bile yapamaz çünkü sistem ona müsaade etmez, dolayısıyla seninle yaşamak zorundadır. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

39 yıldır Almanya'dayım. Etnik farklılığım, dini inancım ve kültürel değerlerim ya da bu alanlarda yapmış olduğum faaliyetlerden dolayı, Almanlarla herhangi bir sorun yaşamadım. Hatta, çevremde dini konularda olumlu yaklaşımlara şahit oldum. Babamın yaşadığı şu olay önemli bir bakış açısıdır. Diyor ki; "1963 yılında işçi olarak Aachen şehrine geldik. Bir fabrikada yaklaşık 50 Türk çalışmaya başladık. Ramazan ayı geldi, oruç tutmamız, namaz kılmamız gerektiği düşüncesiyle yatakhane ve yemekhane sorumlusu amirin yanına gittik ve bir yerin tahsis edilmesini talep ettik. Beyefendi yatakhane'nin bir bölümünü boşaltarak bu talebimizi karşıladı. Ramazan ayında ibadetimizi yaptık. İçimizde Kur'an-ı Kerim'i ve ezanı çok güzel okuyan, sesi güzel bir arkadaş vardı. Amir ona dedi ki; sen, diğer zamanlarda da işini erken bitirerek, vakit ezanlarını okumaya devam edebilirsin. Biz böylece sorunsuzca hem çalıştık hem de ibadetlerimizi yaptık.

Şu örnek, bazı Alman Yöneticilerin göçmen Müslümanlara bakış açısı için önemlidir; Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Avrupa'nın en büyük camilerinden birisini, Köln şehrinde yaptırmak istiyor. Bunun için, Köln Büyük Şehir Belediyesinden izin alınması gerekiyor ve bunun için, başvuruda bulunuyorlar. Ancak, Büyükşehir Belediye başkanı Hristiyan Demokrat Parti (CDU)'li ve koyu Katolik, Fritz Schramma'dır. İzinin belediye meclisinden geçmesi gerekiyor ve teklif meclise gelince, başta CDU'lu meclis üyeleri olmak üzere, Pro Köln gibi milliyetçi ve ırkçı üyeler, şiddetle karşı çıkıyorlar. Başkan Schramma, kendi partisinden üyeleri de karşısına alarak, bu şehirde Müslümanların yaşadığı ve böyle bir yere ihtiyaçlarının olduğunu, bunun aynı zamanda entegrasyona da olumlu katkı sağlayacağını savunarak, teklifin olumlu sonuçlanmasının yararları üzerine etkileyici bir konuşma yapıyor.

Cami yapılınsın teklifi, başkanın gayreti, SPD, Yeşiller, FDP, Sol Parti ve bazı bağımsız üyelerin lehte kullandıkları oylarla kabul ediliyor. Önemli bir ayrıntı! Başkan Schramma'nın 33 yaşında Avukat oğlu Köln merkezde yol kenarında lambalarda beklerken, iki Türk genci araçlarıyla yarış yaparken biri direksiyon hakimiyetini kaybederek başkanın oğluna çarpıyor ve maalesef vefat ediyor. Buna rağmen başkan göçmenlere yardımcı oldu. Ş. E. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Almanya'da Camiler kurulurken, çevreden rahatsızlıklar ve sıkıntılar görüldüğü söylenebilir. Hatta, kimi yerlerde caminin kurulmaması için mitingler, yürüyüşler yapılarak protesto edilmektedir. Bunlar, bahane olarak park yerinin ve yangın merdivenlerinin olmadığı ya da trafik ihlali, korna sesi gibi gürültülerin çevreyi rahatsız ettiğini bahane ederek engellemesini isterler. Tüm bu olumsuzluklardan, biz de etkilendiğimiz için, önyargılı davranı biliyoruz. Dini yaşantıda bir sıkıntı yaşanmazken, bilhassa örtülü bayanlara karşı dışlayıcı bir davranıştan bahsedilebilir.

İslam karşıtlığının yükselmesinin en önemli nedenlerinden birisi, Alman medyasının, 90'lı yıllardan beri özellikle 11 Eylül 2001 Amerika'daki ikiz kule saldırılarından sonra, Müslümanlara yönelik ön yargıları körükleyen yayınlar yapmış olmasıdır. Bu yayınlar olmasaydı, 2015-2016 yıllarında mültecilerin gelişi bu kadar tepki çekmezdi. Aynı zamanda, göç ve İslam karşıtı AfD partisi, 2017 yılında yapılan federal seçimlerde bu kadar yüksek düzeyde oy alamazdı. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Berlin'de bir dini teşkilatta farklı kademelerde yöneticilik yaptım. Etnik farklılığım, dini inanç ve yaşantım, sosyal ve kültürel etkinlikleri yerine getirmemden dolayı çalıştığım iş yerindeki yöneticilerle ve diğerleriyle hiçbir sorun yaşamadım. Örneğin, firmada çalışmak için yönetici beni çağırdı, isteklerini sıraladı bende şu taleplerde bulundum. Ben Müslümanım, iş saatlerinde namaz kılmam gerekiyor onun için yer tahsisi ve Cuma namazı için 1 saat izin istedim. Bunun için fazla çalışabileceğimi ya da ücrette kesinti yapabilecekleri, aksi takdirde çalışamayacağımı söyledim. Yönetici, firma içerisinde namaz kılabileceğim yeri tahsis etti ve Cuma içinde herhangi bir ücret kesintisine gerek olmadan her hafta bir saat izinli olduğumu belirtti. Ben 17 yıl o firmada çalıştım ve her hafta Cuma namazımı sorunsuz kılabilirdim. Ancak bu durumu hazmedemeyen Alman işçiler her fırsatta şikayetçi

oluyorlardı. Birde, bazı Türklerin yaptıkları kriminal olaylar imajımızın bozulmasına neden oldu. Toplumun huzurunu bozan söylem ve davranışlar Alman toplumunu aşırı derecede rahatsız etti. M. K. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

İslam Toplumunu Milli Görüş (İMG) teşkilatının uzun yıllar Schwaben bölge başkanlığı görevinde bulundum. Birçok Türk ailesi gibi bizde ailece kimliğimize, dini ve kültürel değerlerimize önem verirdik, yaşardık ve yaşatmaya çalışırdık. Bundan dolayı herhangi bir baskı görmedik. Yani biz bu konularda sıkıntı yaşamadık. İş yerinde çalışırken namazımı kılabiliyordum. Ustabaşıma ben namaz kılmak istediğimi söyleyince, alt katta bana bir yer açıldı ve ben orada namaz kılmaya başladım. Bir defasında büyük bir kaza yaptım, hatalıydım. Alman patronum yanıma geldi benim çok üzgün olduğumu görünce, “üzülme, önemli olan sana bir şey olmamasıdır” dedi. Kısacası, Almanya’da dini konularda baskıya şahit olmadım. İncamız gereği ibadetlerimizi yerine getiriyor, hatta kurbanlarımızı da İslami usullere göre kesebiliyorduk.

Bölge başkanı iken, il Emniyet Komiserine hediye etmek üzere Almanca mealli bir Kuran-ı Kerim götürdüm. Şöyle dedi; “hiçbir dini cemaat bana böyle bir jestte bulunmadı”, daha sonra okuduktan sonra bir ziyaretimizde, “ben Kuranı okudum ve Müslümanlar hakkındaki kararım olumlu yönde değişti”. Diğer cemaatlerde böyle davransaydı, Almanlarla diyaloglarımız çok daha güzel olurdu. Ancak ırkçı olan kesim bize sağlanan olanaklara tepki gösteriyor ve asimile olmamızı istiyorlardı. R. E. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

Diyaret İşleri Türk İslam Birliğine (DİTİB) bağlı bir Caminin dernek başkanlığı yaptım. Çalışmalarda herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmadığım gibi, ilgili kurumlar bu çalışmalarımızda yardımcı bile oldular. Örneğin, 1988-89 yıllarında Cami yapma çalışması başlattık. Ben Philippsburg-Huttenheim kasabasında oturuyordum. Kasaba Muhtarına gittim ve siz kasabada yaşayan göçmenlerden rahatsız mısınız? dedim, hayır dedi. O zaman bize bir cami yeri vermenizi istiyorum dedim. O’da; “ben Türkiye’ye gitsem, kilise için bir yer verin desem kabul ederler mi?” dedi. Ben, Türkiye’de çok sayıda Kilise var dedim. Muhtar; “O zaman bende size yardımcı olacağım” dedi. Muhtar talebimizi kabul etti ve Philippsburg belediye başkanına

yönlendirdi, ona gittik ve Belediye başkanı önce 75 sonra 350 metrekare yer bedava verdi. Orada cami yaptık. Elektrik, su ve cami telefon parasını da belediye ödedi.

Cemaat olarak bizler, kimliğimizden, İslam inancımızdan, Müslümanlığı yaşamamızdan ve kültürel faaliyetlerde bulunmamızdan dolayı herhangi bir baskıyla karşılaşmadık. Şunu belirtmekte yarar görüyorum; İnanç ve kültürümüzün farklılığı değil, bazı marjinal gurupların hareketleri bizi sıkıntıya soktu. Ben ırkçı saldırılarla da karşılaşmadım. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

Ben İslam dinimi ve kültürümü yaşamak istediğimde değişik baskılarla karşılaştım. İrkçı iş arkadaşlarım vardı. Namaz kılmak için bana bir yer tahsis edilmişti, gidip oraya dışkı atarak pisediler. İş yerinde içki içmek yasaktı, ırkçı Almanlar dışında bazı Türk iş arkadaşları da namaz kılmamı eleştirerek, içki içmeye zorluyorlardı. İnançım gereği dini görevlerimi yerine getirmemde bilhassa Alman işçilerin bir kısmı tepki gösteriyordu. Bazı yöneticiler cami yapma çalışmalarımızı zora sokmak için, zorlaştırıcı koşullar istiyorlardı. Örneğin, şu kadar oto park yeri olmadan Cami yapma müsaadesi vermiyorlardı. M. Ş. Ulm (kişisel iletişim, 16 Aralık 2018)

Ben bir Cami derneğinin uzun yıllar başkanlığını yaptım. Cami inşası yapılırken ve ibadete açıldıktan sonra yapmış olduğumuz faaliyetlerden dolayı Almanlarla hiçbir problem yaşamadığımız gibi, Belediye başkanının yardımlarını gördük. Almanya’da Minare yapılması yasak olmasına rağmen bizim minare yapmamıza müsaade ettiler, Ancak çevredeki kiliselerden daha yüksek olmamasına dikkat etmemiz gerektiğini bildirdiler. Camimiz Cuma, Bayram ve Ramazan akşamları çok kalabalık olmasına rağmen Almanlar rahatsız edici bir davranışında bulunmadılar. Dinimizin tavsiye ettiği güler yüzlü davranışlarımızdan dolayı iyi komşuluk ilişkilerimiz devam etti. Bulduğumuz kasabada yayın yapan bir dergi, Camimizi minaresiyle birlikte kapak sayfasından okurlarına aktarmıştı ve bunun kültürel zenginlik olduğunu belirtmişti.

Abimle 4 vardiya çalıştığımız için birkaç vakit namazı iş yerinde kılmamız gerekiyordu. Seccadelerimiz vardı uygun bir yer ayırmıştık hemen namazımızı kılıyorduk, bu arada bazen amirlerimiz gelir yüksek sesle “bizim içinde Allah’a dua edin” derlerdi. Bizler tüm akrabalarımız il birlikte inancımızı yaşarken Almanlardan

herhangi bir karşı gelme gibi bir tavırla karşılaşmadığımız gibi bizim bu tarzımıza saygılı olduklarına şahit oldum.

Hiç unutamayacağım şöyle bir anım var. Kızım Ortaokul 1. sınıfta okuyor. Bende 4 vardiya çalıştığım için kızımın okul durumuyla fazla ilgilenemiyordum. Bir gün hocası bizi arayarak eve gelmek istediğini belirtti. Bizde kabul ettik, eve geldi ve kızımın bir haftadır okula gitmediğini söyledi. Benim haberim olmadığı için Kızım H.'yi çağırdım ve neden okula gitmediğini sordum. Kızım Hoca'ya şöyle söyledi; "Sınıftaki arkadaşlarım başımda bit olduğu için saçımı kapattığımı, örtüyle çingenelere benzediğimi ve anne-babamın Almanya'ya gelmesiyle onların anne-babasının işsiz kaldığını söyleyerek benimle alay ettikleri için okula gelmek istemiyorum" dedi.

Hoca kızıma saygısızlık yapanların isimlerini sordu, o da isimleri söyleyince öğretmen müsaade istedi ve gün içerisinde yeniden eve geleceğini belirtti. Biraz zaman geçtikten sonra verilen o isimlerden bazılarıyla birlikte geldiler ve hepsi tek tek kızım H.'den özür dilediler. Aynı zamanda sınıf arkadaşlarının tamamının ismi ve imzasının olduğu bir kağıdı kızıma göstererek, kötü davranışlardan dolayı üzgün olduklarını bunun için de özür dilediklerini, dolayısıyla onu sınıfta aralarında görmek istediklerini yazmışlardı. Biz ailece bu durumdan çok etkilenmiştik. A. B. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

... Ailemde kapalı olanları sıkıntı yaşadı. Kızım örtülü olduğu için liseyi bırakmak zorunda kaldı. Bunun dışında dini ve kültürel farklılıklardan sıkıntı yaşamadık. Almanlarla çok iyi diyaloglar kurduk. Komşularla çok iyi geçinirdik. Belediye, kurumlar ve iş dünyası ile diyaloglarımız çok iyidir. Emniyet teşkilatıyla olan iyi iletişimimden dolayı, Türklerin birçok sorununu görüşürüz ve hallettik. Bu eyaletin başbakanı Sayın Bergstein 6 gün benim otelimde kaldı. Almanlarla birlikte istasyonda (Bahnhof) dernek kurduk. Şahit olduğum kadarıyla dininden, ırkından ve kültüründen dolayı Türkler büyük çoğunluğu sıkıntı yaşamadı. M. Z. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Benim sanatsal faaliyetlerimin en başında ilahi okumak gelir. "Hamburg Kiliseler Günü" etkinlikler kapsamında bir günü "İslam Günü" olarak belirlemişler ve ilahi okumak üzere beni Kiliseye davet ettiler. 1500 biletli Hristiyan kilisede mevcuttu

ve ben Yunus Emre'den ilahiler okudum. Sonra katılımcılara; Biz Musa'ya, İsa'ya iman etmeden Müslüman olamayız. Evlerimizde Musa, İsa'nın isimleri duvarda asılıdır. Bizim çok ortak yönümüz vardır. Katılımcılar ayakta alkışladılar. Dini konularda, etnik farklılıklarda ve kültürel (Cami-cemaat) çalışmalarımızda hiçbir sıkıntı yaşamadık. H. Ö. Hamburg (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Tramvayda çalışırken, amirime, Müslüman olduğum için son duraklarda namaz kılmam gerektiğini söyledim. Bana bir yerin anahtarını verdiler, ben de orada namazlarımı kılıyordum ve orucumu da tutuyordum. Şef'im beni çağırdı, şöyle dedi; “sen oruç tutan bir adamsın, istersen sabah erken gelir işe başlarsın ve akşam erken işi bırakarak iftara yetişmen için bir düzenleme yapalım”. Kabul ettim. Ben ve ailem, İslam inancımızı yaşamada, kültürel değerlerimize yönelik faaliyetlerde ya da etnik kimliğimizi korumaya yönelik çalışmalarda hiçbir sıkıntı yaşamadık. Bizler, bazen Türkiye'den buraya gelen insanlardan sıkıntı yaşadık. Oğlum, Avrupalı Türk Demokratlar Birliği (UETD) Aşağı Saksonya Eyaleti Başkanı, geçenlerde bir miting düzenliyor ve bir grup PKK'nın saldırısına uğruyor. Bu da Almanların huzurunu kaçırıyor. M. O. Bochum (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

48 yıldır Almanya'da yaşıyorum. Çalışmaları yaparken Almanlarla yakın temas halindeydim. 1978'de Oberhausen'de cami yapacağımızı söyleyerek bir Almandan yer kiralayabildik. Sonraki yıllarda, Lüsdrof kasabasında, minareli bir cami yapmak için belediyeye müracaat ettik, yerin metrekaresi 100 marka, cami yapacağımızdan dolayı bize 50 marka verdiler. Bugün, binlerce cami ve mescit, faaliyetlerini sürdürmektedir. Çocuklarımız, gençlerimiz buralarda dinlerini öğrenmekte ve dini ve kültürel faaliyetlerimiz eksiksiz ve engelsiz devam etmektedir. Dinimden, dilimden ve kültürümden dolayı hiçbir sıkıntı yaşamadım. İlk zamanlar, Almanların bizlere karşı sempaticileri oldukça yüksekti ancak, yapılan yanlışlıklardan dolayı, günümüzde çok şeyler kaybettik. M. D. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

Biz fabrikada çalışırken, namaz vakitlerinde kartonlar sererek namazımızı kılardık. Bir gün Şef'imiz bu durumu gördü ve böyle olmaz, size güzel bir yer vermemiz gerekir diyerek, Cuma namazımızı bile kılabilecek kadar güzel bir yer tahsis etti. Ustabaşılardan (Meister) birisi Papazdı. Namaz vakti geldiğinde geliyor, bana “sen git namazını kıl, ben senin yerine Bant'ta çalışırım” diyordu, bende gidip

namazımı kılıyordum. Yunanlı ve İtalyan arkadaşlarımla beraber çalışıyordum. Bana namaz vakti geldiğinde elini kaldır işaret et, biz gerekeni yaparız derlerdi. Bayram namazımızı ve diğer etkinliklerimizi de rahatlıkla yerine getiriyorduk. Hatta Bayramlarda şeflerimiz bize şeker, kolonya tutuyorlardı. Benim hanımım ve kızım başörtülüydüler. Kızım okula gidiyordu sıkıntı yaşanmadı. Oğlum girişimciydi, Almanlarla önemli ilişkileri vardı, o da bir olumsuzluk yaşamadı. Kısacası biz aile olarak dinimizden, etnik farklılığımızdan ya da kültürümüzden dolayı hiç sorun yaşamadık. E. T. Köln (kişisel iletişim, 28 Mart 2019)

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Alman siyasetçileri, kurum amirleri ve yerli halkın çoğunluğu göçmen Müslümanların inancını yaşamaya engel olmadıkları, tepki göstermedikleri gibi bazı yöneticiler, mescit/cami yapımına, kültür merkezleri kurulmasına ve dini faaliyetlerinin daha iyi olanaklarda yerine getirmesine katkı sağlamışlardır. Nitekim bu yardım ve hoşgörü sonucunda Almanya’da binlerce mescit/cami kurulmuş, on binlerce çocuk o merkezlerde din dersi bilgisini almış ve yüzbinlerce Müslüman o mekanlarda ibadetlerini sorunsuz yerine getirebilmişlerdir. Bu hoşgörü ve olumlu diyaloglar sonucunda çok sayıda İslam inancına hizmet eden dernekler, cemiyetler ve teşkilatlar kurulmuş ve birleşerek federasyon olmuşlardır. Sivil Toplum Örgütü (STÖ), şeklinde ifade edilen bu devasa kuruluşlar daha sonra AB ülkelerinde faaliyet göstermişlerdir. Bu kuruluşlar hakkında bilgiler bir sonraki bölümde kapsamlı bir şekilde aktarılmıştır.

4.5.2. Göçmen Türk işçilerin Almanya’da kurdukları kuruluşlar

4.5.2.1. İslam Toplumu Milli Görüş (İGMG)

İslam Toplumu Milli Görüş Teşkilatları (İGMG), eski adıyla Avrupa Milli Görüş Teşkilatları (AGMT), göçmen Türk işçiler tarafından kurulmuş dini, sosyal ve kültürel hizmetler veren bir teşkilattir. Göçmen Müslümanların en yoğun yaşadığı Berlin şehrinde, 1967 yılında “Mehmet Akif Camisi” adıyla kurulan cemiyet, ileride İGMG adıyla faaliyet gösterecek olan teşkilatların ilk hareket noktasıdır. 1970’e gelindiğinde camideki dini tedrisat ve irşat faaliyetleri neticesinde göçmen Müslümanlar bilinçlenmiştir. Türkiye’de yeterli dini bilgileri alamayan birinci nesil, bu faaliyetlerden oldukça memnun kalmış ve her geçen gün camiye giden cemaatin sayısı

artış göstermiştir. Böylece dini vecibelerini yerine getirmek için teşkilatlanmanın önemini fark eden göçmenler, çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Göçmen Türk işçileri tarafından ilk teşkilat “Türk Birliği” adıyla kurulmuştur. Göçmen Türkler, daha sonra yapmış oldukları faaliyetleri de dikkate alarak isim değişikliğine giderek “Türk İslam Birliği” adıyla çalışmalarına devam etmişlerdir. 1977 yılında diğer ülkeler de Müslümanların katılımlarını dikkate alarak “İslam Birliği” (Union Islam) adıyla faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Dini, sosyal ve kültürel çalışmaların yanında siyasi çalışmaları da öne çıkaran ve “milli görüş” düşüncesini benimseyen göçmenler, 1985'te de Avrupa Milli Görüş Teşkilatları (AMGT)'ni kurmuşlardır. 1994 yılına kadar bu isim ile faaliyetlerine devam etmişlerdir. Ancak milli kelimesi tek başına Almancaya çevrildiğinde nasyonal bir çağrışım yaptığı için, bu ismin değişimine gitmişlerdir. 1994 yılında ise “İslamische Gemeinschaft Milli Görüş (İslam Toplumu Milli Görüş İGMG)” olarak değiştirmişlerdir.

İGMG; Almanya'da yoğun olmak üzere Avrupa'nın diğer ülkelerinde, Kuzey Amerika ile Avustralya'da Müslümanlara dini, sosyal, kültürel faaliyetlerde bulunan ve Almanya'da Müslümanları temsil etme çabasında olan en büyük sivil toplum kuruluşlarından biri haline gelmiştir. Almanya'nın her tarafında ve Avrupa'nın birçok ülkesinde kurdukları teşkilatlarla İGMG, göçmen Türk işçilerin; din, dil, kimlik ve kültürel değerlerinin korunması, 2000'li yıllara kadar Türkiye'de siyasal çalışmalara aktif katılımlar sağlanması, bu tarihten sonra sadece dini sosyal ve kültürel çalışmalara ağırlık verilmesine yönelik önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu çalışmaları takdir eden göçmen Müslümanların, teşkilata destekleri ve üye sayısı her geçen gün artarak devam etmiştir.

İGMG, üç kıtada profesyonelce faaliyetlerini sürdürmüştür. Genel Merkezi Almanya Köln şehrinde bulunan teşkilata bağlı 35 bölge bulunur. Bunun 33'ü Avrupa'da, biri Avustralya'da, bir diğeri de Kuzey Amerika'dadır. Almanya'da 15 bölge, Fransa'da 5, Avusturya'da 3, Hollanda'da 2, Göçmen Türklerin yaşadığı diğer Avrupa ülkelerinde ise 1'er bölgesi vardır. İGMG, ülke ve bölgelere göre farklılık arz eden sayıda kadın, gençlik, öğrenci, eğitim, kültür ve spor dernekleriyle birlikte toplam 2330 şubeye sahiptir. Bu örgütlerde 17.000'e aşkın idarecisi, 165.000 civarında üyesi, 304'ü Almanya'da olmak üzere toplam 518 camisi ve 350 bini aşan cemaatiyle

hizmetlerine aralıksız devam etmiştir (İslam Toplumu Milli Görüş Tanıtım Kataloğu, s.11-12). Cuma günleri camilere gelen cemaatin sayısı bir milyona ulaşmıştır. Bölge, şube ve cemiyetlerde yapılan çalışmalar, genel merkezle koordineli şekilde yapmışlardır.

4.5.2.2. İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ)

İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ)'in başlangıcı İGMG ile aynıdır. 1973 yılına kadar Almanya'nın çeşitli kentlerinde “Türk Birliği” adıyla faaliyet gösteren birlik, bazı görüş ayrılıklarından dolayı farklı bir yöntem ile dini, sosyal ve kültürel hizmetlerde bulunmuş ve daha sonra farklı adlarla yeniden örgütlenmiştir. 1980 yılında yeniden isim değişikliği yaparak İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ), adıyla faaliyetlerini sürdürmüştür. 50 yılın üzerinde faaliyetlerde bulunan VIKZ, Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesinde sistematik olarak organize olmuş en büyük dini kuruluşlardan biri haline gelmiştir. Bilhassa Kur'an Kurslarına ağırlık veren bu birlik, Avrupa'nın birçok ülkesinde kurmuş oldukları birlik çatısı altında dini, sosyal ve kültürel hizmetlere ağırlık vermişlerdir. Söz konusu birliğin Merkezi Köln'dedir.

VIKZ, Türkiye'de “Süleymanlılar” olarak tanınan Süleyman Hilmi Tunahan Hocanın izinde faaliyet gösteren Kur'an kurslarının, Avrupa şubesidir. Kendilerine has İslami anlayış ve uygulamaları çerçevesinde diğer gruplardan ayrılan özelliklerine rağmen, Almanya'da diyaloga açık bir yapılanma içinde görünmüşlerdir. Birliğin Köln'de bulunan merkezinde; disiplinli, lüks, özel koruma sistemli kendi içinde kapalı bir organizasyon yapısı dikkati çekmiştir. Birliğe ait diğer cami kuruluşlarında da genelde, bu tür yapılanmaya dikkat edilmiştir. Ülke ve bölgelerde faaliyet gösteren tüm cemiyetler, genel merkez talimatları doğrultusunda hareket eder.

Dini eğitim olarak kendi içlerinde yaptıkları özel eğitim çalışmalarının Türkiye'deki faaliyetlerden pek farklı yanı yoktur. Kur'an öğretimi ve fıkıh ağırlıklı dini eğitim tecrübeli hocaların gözetiminde denetimli bir çevrede yapılmıştır. Son derece disiplinli ve hiyerarşik bir saygı çerçevesinde grup içi faaliyetler yürütülmüştür. Almanya'ya gelen Türk vatandaşlarının kırsal kesimden gelmelerinin ortaya çıkardığı yetersiz İslami bilgi düzeyi üzerinde gerekli eğitim ve hizmetlerin yapılması

konusunda gayretlidirler. Bu tür faaliyetleriyle binlerce göçmen çocuğun ve yetişkinin başta Kuran-ı Kerim öğretisi olmak üzere din bilgisi alanında yardımcı olmuşlardır. Bu da din, dil, kültür ve kimliklerin korunması ile sürdürülmesinde göçmenlerin bir kesimi tarafından takdir edilen çalışmalar olarak değerlendirilmiştir.

4.5.2.3. *Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)*

DİTİB, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ile göçmen Türk işçiler tarafından oluşturulan “Türk İslam Birliği”nin güç birliğiyle oluşturulmuştur. Birliğin amacı, başta Almanya olmak üzere yurtdışında yaşayan vatandaşlarına yönelik dini, sosyal ve kültürel alanlarda hizmetlerde bulunulmasıdır. DİTİB, Almanya’ya göç eden Türk işçilerin talebi üzerine 1978 yılında T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yükseköğrenim tahsili görmüş hocaların Almanya’ya gönderilmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. Daha sonra göçmen Türk işçiler tarafından Almanya’nın Berlin şehrinde kurulan ve dini hizmetlerde bulunan 15 cami, derneğin bir araya gelmesiyle 1982 yılında kurulmuştur. Asıl resmi örgütlenmesini 1984 yılında 230 Derneğin (Küçüküseyin, 2002, s. 55-9), katılımıyla gerçekleştirerek “Diyanet İşleri Türk İslam Birliği” adıyla faaliyetlerini sürdürmüştür.

DİTİB, T.C. Devleti ile yurtdışında yaşayan vatandaşlarının ortaklaşa kurdukları bir kuruluş olmasına rağmen oldukça gecikmeli bir tarihte kurulmuştur. Bu tarihe kadar diğer dini hizmetlerde bulunan kuruluşlar bayağı bir mesafe kat etmişlerdir. Buna rağmen göçmen işçilerin katkılarıyla temelden yapılan minareli ve kubbeli camilerle, dini, sosyal ve kültürel alanlarda yapmış oldukları hizmetlerle kısa sayılabilecek bir zamanda Almanya’da en büyük dini kuruluş haline gelmiştir. Ancak camilerde görev yapan hocaların Türkiye’den atanması ve yönetim kuruluna Türkiye’den atanan Müşavirin başkanlık yapması, bilhassa Alman makamlarınca eleştirilmiştir. Çünkü bunlara göre Türkiye’nin bu kadar yoğun müdahalesinin entegrasyonu olumsuz etkileyeceğini savunmuştur.

DİTİB, Alman makamlarının tüm eleştirisel yaklaşımlarına rağmen Türkiye’den irtibatını koparmadığı gibi, T.C. Hükümet yetkilileri tarafından din hizmetleri için atadığı bir müşavir başkanlığında ve Almanya'nın 13 eyaletinde oluşturulan görevli atâşelikler refakatinde, resmi görevli personellerle hizmetlerini sürdürmüşlerdir. Birlik

son zamanlarda birçok yerde minareli yeni camiler inşa etmeleri hem Müslümanlar hem de bulunan ülkelerdeki farklı inanç mensupları tarafından takdir görmüş, destek verenlerin sayısı artarak en fazla üyesi olan dini kuruluş haline getirmiştir.

Genel Merkezi Köln'de bulunan DİTİB, Türkiye Cumhuriyeti devletinin resmi İslami tutumunu temsil etmiştir. Almanya'da Türk resmi devlet politikasına uygun bir yapılanmayı içerdiği için Federal Almanya makamları nezdinde de Türk devletinin resmi temsilcisi statüsünü muhafaza etmiştir. Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin web sitesinde, genel merkezi olarak, Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarına hizmet vermiş olan 896 derneğin bir çatı altında temsil ettiklerini belirtmişlerdir (DİTİB-Website, abgerufen am 5. November 2017).

4.5.2.4. Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB)

Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB), Almanya'daki göçmen Türk işçilerin sonradan kurdukları kuruluştur. İdeolojik nedenlerden dolayı Avrupa Türk Federasyonu'ndan (ATF) ayrılan bir grup insan tarafından ATİB, 17 Ekim 1987 tarihinde Frankfurt'ta Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği adıyla kurulmuştur. Birlik, Nisan 1993 tarihinde gerçekleştirdikleri 6. kongrelerinde aldıkları kararla isim değişikliğine giderek "Avrupa Türk-İslam Birliği" (ATİB), olarak faaliyetlerine devam etmiştir. ATİB, ayrıldığı ATF'den farklı biçimde İslam'a, Türk –İslam sentezi çerçevesinde daha çok yer vermeye başlamıştır. ATİB, çatısı altında yukarıdaki kuruluşlara göre daha az derneği olan birliktir. DİTİB ile dayanışma içerisinde dini, sosyal ve kültürel çalışmaları sürdürmüştür.

ATİB, Türk-İslam ideali doğrultusunda Kur'an'a ve peygamberin sünneti geleneğine bağlı devlet yanlısı bir İslami yorumlama biçimini etkin kılmaya çalışmıştır. Bu da dini uygulamalarında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı çizgisine yakın bir hizmet anlayışı sergilemiştir. Genel merkezleri Köln'de olan birlik, kendilerine bağlı cemiyetler genel merkezin aldığı kararları doğrultusunda faaliyet göstermişlerdir.

4.5.2.5. Diğer Dini Kuruluşlar

Diğer dini kuruluşlar şu şekilde sıralanabilir;

- A. İslam Konseyi (Islamrat)
- B. Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi'dir (Zentralrat der Muslime-ZMD)
- C. Nurculuk Hareketi
- D. İslam Cemaatleri ve Cemiyetleri Birliği
- E. Değişik Tarikatların Hizmet Çalışması
- F. Diğer daha küçük gruplara hizmet eden dernek vb. kuruluşlar.

4.5.3. Alman Yöneticilerin Müslümanlara yönelik çalışmaları

Alman yöneticiler, ekonomik istihdamın sağlanması için ülkeye davet ettiği Müslüman ailelerin çocuklarının dini değerlerini korumalarını önemsemiştir. Çünkü Alman anayasasına göre okullarda din eğitimi zorunludur. Bu bağlamda Alman Anayasasının 4. maddesine göre din dersleri koruma altına alınmıştır (Bielefeld, 2003, s. 233). Özellikle göçmen Türk işçiler, bazı hakların elde edilmesi için 1970'li yıllarda başlattıkları örgütsel çalışmaları hukuki dayanaklarla "Tescilli Dernek statüsü" olarak "arka bahçe camileri" oluşturmaları dikkat çekmiştir. Aynı zamanda zor sayılabilecek şartlarda dini, sosyal ve kültürel faaliyetlere başlamaları Alman yöneticilerin dikkatini çekmiştir. Her ne kadar kamuoyunda Müslümanlara yönelik ön yargılar olsa da din bilgisi ve ritüellerin bir ihtiyaç olduğu varsayımından hareketle yöneticiler, yasal haklar çerçevesinde önemli adımlar atmışlardır.

Alman Anayasasının 4. maddesine göre, bu maddeyi destekleyen diğer yasal düzenlemeler göz önünde bulundurularak Alman okulları, Hıristiyan öğrencilere "kiliselerin öncülüğünde" dinî eğitim vermiştir. Her geçen gün sayısı artan ve ülkedeki ikinci büyük din konumuna gelen İslam inancına mensup öğrencilere de bu eğitimin verilmesi yasal zorunluluk olmasına rağmen birtakım engeller olması duyarlı yöneticileri harekete geçirmiştir. Bu engellerden ilki, İslam dinini Alman devletine karşı temsil edecek tanınmış bir yapının olmayışıdır. İkincisi, ders olarak okutulacak İslami müfredatın bazı hükümlerinin Alman anayasasına aykırı olduğu düşüncesidir (Aşıkoğlu, 2005, s. 27).

Almanya anayasasının herhangi bir dine referansta bulunmaması, İslam dininin Almanya'da resmî olarak tanınmamasından dolayı yapılacak katkıların bir sorun olmayacağını göstermiştir. Bu bağlamda İslam dini ile diğer dinler arasında resmî olarak herhangi bir ayırım yoktur. Yasaya göre, dinî cemaatler referanslarını medeni

hukuktan almıştır. Bu durum, bütün dinî cemaatlerin tüzel kişilik statüsü kazanma hakkına sahip olduğunu ortaya koyar (Küçükcan, 2016 s. 85-86). Ancak yasada belirtilen temsil kabiliyetine sahip bir İslami cemiyetin, birliğin ya da teşkilatın bulunmaması, bu inancın bilhassa okullarda öğretilmesinde önemli bir engel olarak değerlendirilmiştir.

Göçmen Türk işçilerin en yoğun yaşadığı Kuzey Ren Westfalya eyaletinin yöneticileri, 1979 yılında İslam din dersi eğitimini okullarda verilebilmesi için tarihi öneme haiz bir çalışma başlatmıştır. Bundan kısa bir süre sonra 1984 yılında ise tüm eyaletlerin kültür bakanlıklarının kararlaştırdıkları bir anlaşma ile okullarda İslâm din dersi okutulması meselesi konuşulmaya başlanmıştır (Bielefeld, 2003, s.112). Bu olumlu girişimlerden sonra birçok eyalette İslam din dersinin okullarda öğretilmesi kararı alınmıştır. 1986 Kuzey Ren-Westfalya eyaletinde, 1987/88 Bavyera eyaletinde bu dersler İslâmî bilgiler anadilde ve Türkçe dersinin içinde verilmeye başlanmıştır. 14 Mayıs 1986 tarihinde Münih’te Resmi Gazetenin 7 Nolu özel sayısında yayımlanan kararla Bavyera eyaletindeki Müslüman Türk işçi çocukları, ilkokul 1. 2. ve 3. sınıflarından itibaren dinî dersler almaya başladığı ilan edilmiştir. Ancak Alman eyaletlerinde bir sistemin uygulanabilmesinde eyalet meclislerin aldığı kararlar esas olduğu için, din dersinin okullarda öğretilmesinde de farklı uygulamalar görülmüştür.

1987 yılı ve sonrası Almanya genelinde gerçekleştirilen proje kapsamında Türkçe İslam din bilgisi dersi Türkiye’den gönderilen öğretmenler tarafından okullarda okutulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda eyaletlerin çoğunda uygulanan sistemi yeterli bulmayan aileler farklı arayışlara yönelmişlerdir. DİTİB, Köln Camisinde 15 yıldan fazla idarede bulunmuş M. Lal, eyalet Eğitim bakanlığının almış olduğu kararı şöyle özetlemiştir. “1986 yılında NRW eyaleti, okullarda Din Bilgisi Dersinin okutulması kararı alınmıştı. Bu karar, Köln şehrinde uygulanması için İl Milli Eğitim Müdürü Sayın Bücher’e bildirilmiş, müdür bey kendisine bağlı okullarda bu dersi verebilmek için mahiyetinde görev yapan Türk öğretmenlerini topladı. Toplanan 165 öğretmen içinde sadece 5 tanesi bu dersi verebilecek birikime sahip olmasından dolayı T.C. Bonn Büyükelçiliğinden yardım istemişti. Elçilik görevlileri Köln’de bulunan DİTİB yöneticilerini arayarak katkıda bulunulmasını rica etmişti”. Aksaraylı Lal, bu anlamda o günün şartlarını ve yaşanan olumsuzlukları dile getirmiştir.

Göçmenler, kısıtlı olanaklarla kurdukları cemiyetlerde din dersini öğretmeye başlamışlardır. İslâm, birlik dini olmakla birlikte Ali İmran süresinin 103. ayetinde; “Hep birlikte Allah’ın ipine (kitabına-dinine) sımsıkı sarılınız sakın ayrılığa düşmeyiniz” şeklinde ifade yer almıştır (Ali İmran Süresi, Ayet.103). “Birbirinizi sevmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmazsınız” (Müslim, İman s. 93-94) gibi birlik beraberliğin önemini vurgulayan ayet ve hadisleri parola yapan, cemiyet kürsülerinde devamlı tekrarlayan İslami hizmet veren kuruluşlar, uzun yıllar kendi aralarında dayanışma sağlayamamışlardır. Aynı zamanda birbirlerinin camisine gidip birlikte ibadet yapmamaları ya da birbirlerine hoş olmayan ithamlarda bulunmaları, Alman okullarında İslam din bilgisi öğretisini olumsuz etkilemiştir.

Ortaya çıkan bu olumsuzluklara rağmen, 1986 yılından itibaren Almanya’da okutulan İslam din bilgisi dersi 1999 yılına kadar 13 yıl Türkçe verilmiştir. Türkçe verilmesinin nedeni, bu ülkede yaşayan göçmen Müslümanların yüzde 80’e yakını Türkçe bilmesi olmuştur. Ancak bir taraftan yeni nesillerin Türkçe konuşma ve anlamada zorlanmaları diğer taraftan farklı etnik yapıda Müslümanlarında din bilgisi derslerine olan ihtiyaçları artmıştır. Bundan dolayı uzun müzakereler sonucunda bu derslerin Almanca verilmesi kararlaştırılmıştır. Bazı kuruluşlar bu karara karşı çıkmalarına rağmen kararda değişiklik yapılmamıştır. Mezhep merkezli olmayan ve her milletten Müslüman’ın katılabileceği bu derslerde, öğrencilerin faaliyetleri dersi başarıyla tamamlamalarında etkili olmuştur (Zengin, 2007, s. 15-35).

Almanya’da yaşayan Müslümanlar dini eğitim dışında, eğitim müfredatında olan yüzme derslerine bazı veliler, kız çocuklarını göndermemede ısrar etmeleri de sorun oluşturmuştur. Bunların dışında erkek çocukları sünnet etme, İslami usullere göre kurban ve hayvan kesimine olanak tanıma, Müslüman inancına uygun mezarlık yerleri oluşturma da gündem yaratmıştır. Yaşlı bakım evlerinde yiyecek ve bakım hizmetlerinde İslami hassasiyetin gözetilmesi, hapishanelerde tutuklu bulunan Müslümanlara dini görevlerde yardımcı olunması gibi talepler hep gündem oluşturmuştur. Aile içi şiddet öne sürerek Müslüman çocuklar ailelerinden kopararak çocuklar, önce gençlik evlerine sonrada koruyucu aile adı altında Hıristiyan ailelere verilmiştir. Bununla birlikte farklı kültürde büyüyecek olmaları göçmen Müslümanların inançlarını yaşama ve yaşatmada karşılaştıkları sorunlardandır.

4.5.4. Almanya’da İslâm’ın öğrenilmesi ve yaşanılmasında son durum

Almanya Eyalet Kültür Bakanlık yetkilileri tarafından alınan kararlar doğrultusunda uygulanan İslam din dersleri istenilen düzeyde olmaması, yetkilileri daha kapsamlı araştırmalar yönlendirmiştir. 2001 yılında eyalet başkanlarının imzaladıkları bir karar ile tüm eyaletlerde İslâm Din Dersi Alman Anayasanın 7. madde, 3. paragrafına göre ilkokullarda ders olarak verilmek istenmiştir (Deutsche Islamkonferenz DIK, 2008). Bu kararlara göre devletin muhatap alabileceği bir dinî kuruluşun (Religionsgemeinschaft) din dersi verebilmesi için Resmî kabul görmüş olması gerekir (Reichmuth, /Bodenstein, Kiefer & Vâth, 2006 p. 8). Anayasada muhatap olarak belirtilen kuruluşun, bulunduğu eyaletteki Müslümanların büyük bir kesimini temsil etme şartı aranmıştır. Ancak hiçbir eyalette bir dini kuruluşun tek başına resmî kabul görebilecek şartları taşımaması, dini kuruluşların birlikte hareket etme zorunluluğunu doğurmuştur.

Alman Hükümeti, 2000’li yılların başında Müslümanları temsilen muhatap aldığı ve fikir teatisinde bulunduğu iki çatı örgütü ile görüşmeler başlatmıştır. Bu örgütlerden birisi IGMG teşkilatının da içinde bulunduğu İslam Konseyi (Islamrat) (Bk. Islamrat, “Selbstdarstellung”, erişim: 3 Eylül 2015), diğeri ise Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi, (Zentralrat der Muslime-ZMD)’dir. (Bk. Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V.). Bu çatı kuruluşların, büyük çoğunluğu Islamrat’a bağlı olmak üzere yaklaşık 2400 İslami birliğini temsil eder (Hildegard 2005). 2005 yılında Müslümanların gerçek anlamda federal ve eyalet düzeyinde devlete karşı temsil edilmesi amacıyla birlik halinde hareket edilmesi kararı alınmıştır. Bunun için Almanya Müslümanları Birlik Platformu kurulmuştur. Bu birlik, 2006 yılı sonuna kadar yoğun çalışmalar yapmış, eyalet çatı kuruluşları arasında birliği sağlayacak tüzük çalışmalarını tamamlamıştır. Ancak DİTİB gibi büyük birliğin bu oluşuma katkı sağlamaması sonuçları olumsuz etkilemiştir.

Birlik Platformu’nun hedefine ulaşmamasıyla birlikte yapmış olduğu çalışmalar, ileride doğacak Almanya Müslümanları Koordinasyon Kurulu (KRM)’nin oluşum sürecini hızlandırmıştır. Alman temsilciler, birlik platformu temsilcileriyle yapmış oldukları çalışmalardan sonra, Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) ve İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ) ile de görüşmelere başlamıştır. Tüm bu görüşmeler

sonunda Eylül 2006 yılında Berlin’de “İslam Konferansı” adı altında resmi devlet temsilcilerin muhatap aldığı dört büyük kuruluş (DİTİB, Islamrat, Zentralrat, VIKZ) ile bir toplantı yapılmıştır. Nisan 2007 yılında bu dört teşkilat, bir araya gelerek Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime in Deutschland-KRM) isimli yeni bir konsey kurmuştur (Sağıncı, 2015, s. 4).

Almanya Müslümanları Koordinasyon Kurulu'nun (KRM) kuruluş amacı; Müslüman çatı kuruluşu varolan eyaletlerde kuruluşlar arası işbirliği oluşturmak, çatı kuruluşu olmayan eyaletlerde ise gerekli alt yapıları hazırlamaktır. Kuruluş aynı zamanda; bu örgütler arasında koordinasyonu sağlamak böylece tüm eyaletlerde aynı zamanda federal düzeyde Müslümanları devlete karşı birlik halinde temsil edilmesini sağlamayı amaçlamıştır. İşte bu amaçlar doğrultusunda KRM’yi oluşturan dört büyük dinî organizasyon mezhep, meşrep ve etnik ayırımı yapmadan bünyelerinde bulundukları çok sayıda İslami topluluklarla Alman devletinin muhatap alacağı bir görünüm sergilemiştir.

Çatı örgütlerinden bazıları, konseyin hedefine aykırı bağımsız hareket etmeleri birlik ruhuna gölge düşürmüş ve bilhassa eyalet hükümetlerin muhatap almasını olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda KRM’de muhatap kabul edilme sürecine yasal açıdan istenilen katkıyı sağlayamadığı için bu sorunu çözmek için eyalet yönetimi içerisinde bir “Şura” oluşturulmuştur (Spenlen, s.38). 2009 yılında, Eyalet Çatı Kuruluşları ve Cemaatleri Konferansı (Konferenz Islamischer Landesverbände) kurulmuştur. Bu konferansta, Hessen İslam Cemaati (İRH), Şura Hamburg, Şura Aşağı Saksonya, Şura Schleswig Holstein, Şura Bremen, Şura Mecklenburg Vorpommern, Berlin İslam Federasyonu ve Baden-Württemberg İslam Din Toplumu yer almıştır.

Yuvarlak masa diye adlandırılan bir araya gelip konuyu görüşen taraflar, eyaletler bazında kararlar almışlardır. Bu bağlamda 2011 yılında Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde bir araya gelen tarafların görüşmesi sonrasında ilgili bakanlık, İslam din derslerinin nasıl yürütüleceği konusunda KRM’yi muhatap alma kararı almıştır (Ministerium des Innern des Landes, 2017). 2018 yılında Almanya’da İslam din dersi konusun; bir ya da birkaç Müslüman birliğin temsilcileri ile eyalet hükümetlerin resmi temsilcileri bir araya gelerek KRM’de karara bağlanmıştır. Bu uygulamaların

yürütüldüğü eyaletler; Aşağı Saksonya, Kuzey Ren Vestfalya, Baden-Württemberg, Bavyera, Hessen ve Rheinland-Pfalz şeklinde sıralanır.

Sonuç olarak, Almanya'da yaşayan Müslümanların anayasal anlamda temsili ve eşit haklara ulaşması, yasal bir hak olmasına rağmen uzun yıllardır hal edilmemesinin nedeni iki taraflıdır. Birinci tarafı; Müslümanlar Koordinasyon Konseyi'ne bağlı İslami kuruluşların birlikte hareket etmemeleri ve cemaat statüsü şartlarını yerine getirmemeleridir. Diğer ise; federal ve eyalet hükümet temsilcilerinin isteksiz ve engellemeye yönelik davranışlarına yasal yapıyı gerekçe göstermeleri hakların elde edilmesinin zora sokması olmuştur. Bu yüzden uzun yıllardır bu sorun istenilen düzeyde çözüme kavuşturulamamıştır. Bu da başta 700 Bin Müslüman öğrenci (Busch, 2000, s.34), olmak üzere sayıları 5 Milyona yaklaşan Müslümanları olumsuz etkilemiştir.

4.6. İslamofobi ve Ayrımcılık

İslamofobi, kelime olarak İslam korkusu anlamına gelir. Kavramsal anlamda ilk olarak Fransızca orijiniyle İslamophobie, 1920'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bir başka ifade ile İslamofobi, İslam inancına ve bu inancı benimseyen Müslümanlara karşı korku ya da önyargılı bakış açısı olarak tanımlanır. Bu kavram, her ne kadar 21. yüzyılda batılı ülkelerin gündemine etkin bir şekilde girmişse de sonradan çıkmış bir fenomen değildir. Bu konuyu araştıran Waardenburg İslamofobiyi, İslamiyet'in ortaya çıktığı 7. yüzyıl ile başlatmak ve bu olgunun kökenlerini on dört asır öncesine kadar götürmenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir (Waardenburg, 2011, s.119).

Tarihsel perspektifle bakıldığında İslamofobi, tek boyutlu bir fenomen olmamakla birlikte arka planında; teolojik, kültürel, felsefi, psikolojik, ekonomik ve siyasi nedenler vardır. Konunun uzmanlarından Kalın, Hristiyan inancına sahip olan Avrupa'nın bir din olarak İslam'ı bir kültür ve medeniyet olarak İslam'dan kesin şekilde ayırdığını belirtmiştir. Ona göre Avrupalılar, İslam'ın ortaya çıktığı andan itibaren kültürüne hayran kalmış ve ondan etkilenmiş ancak dini özelliğinden dolayı teolojik bir rakip olarak görmüştür. Bundan dolayı Avrupalıların kısa zamanda siyasi tehdit algısıyla tavır aldıklarını ifade etmiştir (Kalın, 2008, s.40-45). Diğer bir

araştırmacı olan Esposito, bir din olarak İslam'ın, Batı Hristiyanlığı için bir tehdit olduğunu dile getirmiştir (Esposito, 2002, s. 85).

İslam ve Müslümanlara duyulan korku anlamında kullanılan İslamofobi kavramı, sık sık İslam karşıtlığı ile eş anlamlı olarak da kullanılmıştır. Bu tür yaklaşımlar, genellikle Müslüman olmayanların İslam hakkında önyargılarıyla oluşturdukları öteki korkusundan kaynaklanır. Bu alanda araştırma yapan batılı bilim adamları İslamofobi'yi daha çok ayrımcılık, dışlanma ve şiddet gibi kavramlarla tanımlamışlardır. Bu bağlamda ırkçılık, yabancı düşmanlığı, İslam düşmanlığı ve Yahudi düşmanlığı da bu kavramla gündeme gelmiştir. Ancak bu kavramların her biri diğerinden farklı anlam taşıdığı için farklı değerlendirilmesi önemlidir. İslamofobi kavramıyla sıkça zikredilen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, Batı ülkelerinde yaşayan daha geniş bir kitleyi de ilgilendirmiştir (Kirman, 2010, s. 21-39).

Avrupalıların Müslümanlarla yakın teması, Târik b. Ziyâd'ın komutasındaki askerlerin 711 yılında Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek İspanya'ya çıkartma yapması ve oraya yerleşmesiyle başlamıştır (Ahbar, 1980, s.222). Daha sonra 721-726 yılları arasında Fransa'nın içlerine doğru ilerleyerek Lyon ve Bordeaux'ya ulaşmaları ve 732'de Güney Fransa'nın büyük bir bölümü Müslümanların hâkimiyetine girmesi (Âli Ali, 2010, s. 43-52) ile de Avrupa'nın bir parçası haline gelmelerini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda Müslümanlar, Paris'e 100 km kadar yaklaşmalarıyla birlikte Avrupa'nın bir parçası haline gelmişlerdir. Müslümanlar İberya yarımadasında 1492 yılına kadar yaklaşık sekiz asır hüküm sürmüşlerdir (Özdemir, s.210). İslam inancının çok kısa sayılabilecek bir zamanda geniş alanlara yayılması ve bu dine inananların sayısı da hızlı çoğalması, bilhassa İslamofobi görüşüne sahip olan Avrupalıların İslam dinini kendileri için tehdit olarak algılamalarına neden olmuştur.

Avrupalı yöneticiler, din adamları ve bilim insanları bunun üzerine Müslümanların Avrupa'nın içerisine kadar girmelerini ve her geçen gün ilerleyerek daha fazla topraklar elde etmelerini durdurmak için harekete geçmişlerdir. Papa II. Urbanus, 1095 yılında Haçlı Seferi'ni duyurmak üzere Almanya, Fransa, İtalya ve diğer ülkelerde piskoposlar, papazlar ve köyleri dolaşan vaizleri görevlendirmiştir. Papa'ya göre, Müslümanlar şeytanın uşakları olduğu için Müslümanlar ile savaşın aslında Tanrı'nın düşmanları ile dostları arasında yaşanan bir savaş olduğunu ilan

etmiştir. Bu seferin aynı zamanda bir hac yolculuğu olacağını, bu sefere katılanların da mallarının kilise tarafından korunacağını vaat ederek halkı bu sefere katılmaya teşvik etmiştir (Demirkent,1996, s. 4-12).

Haçlı Seferleri'nin asıl amacı, II. Halife Ömer zamanında Müslümanların egemenliğine giren kutsal Kudüs şehrini geri almaktır. Bu sefer ile aynı zamanda, Müslümanların sahip olduğu zenginlikleri ele geçirmek ve bunların hâkim olduğu bölgelerde yaşayan Hıristiyan dindaşlarını İslam tehdidinden kurtarmak amaçlanmıştır. Haçlı Seferleri ile Müslümanların gücünü kırarak yayılmasını durdurmak ve Hıristiyan dünyası için oluşan "İslam fobisini" ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. İşte bu ideallerden dolayı Papa II. Urbanus'un Batı Hıristiyan toplumunu Müslümanlara karşı savaşa teşvik etme sözleri, kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılmış ve bu sözler halk tarafından geniş kabul görmüştür. Böylece I. Haçlı Seferi (1096-1099)'nin startı fiilen verilmiştir. Haçlı ordusu; Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablusşam gibi İslâm dünyasının en önemli şehirlerini birer birer ele geçirip bu yerlerde birer Haçlı devleti kurmuşlardır (Koca, 2017, s.21-23).

Musul ve Halep'in atabeyi olan İmâdeddîn Zengî komutasındaki İslam ordusu, Urfa Haçlı Kontluğunu 1144 yılında ortadan kaldırmıştır. İslam ordusu bu bölgede en büyük güç haline gelince Kudüs kraliçesi Melisende, gelişmelerden endişelenerek Papa III. Eugenius'tan yardım istemiştir. Bunun üzerine Papa İkinci Haçlı Seferi (1147-1149) için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Başta Fransa Kralı VII. Louis olmak üzere bütün soyluları, yeni bir Haçlı seferi için göreve çağırmıştır. Bu bağlamda çok yetenekli ve etkili bir hatip olan Fransız başrahib Bernard, Fransa ve Almanya'nın belli başlı şehirlerini gezerek, hükümdarları, soyluları ve halkı II. Haçlı seferine davet etmiştir. Fransa Kralı VII. Louis ve Alman İmparatoru III. Konrad, ordularıyla sefere katılacaklarını bildirmişlerdir (Steven, 1987, s.205-214). Güçlü bir donanma ile bölgeye gelen Haçlı Ordusu, Selçuklu ve Bizanslıların ortak direncine karşılık istedikleri sonucu elde edememişlerdir.

1187-1189 yılları arasında Selâhaddîn Eyyubî'nin öncülüğündeki İslam ordusu, ünlü "Hattîn seferi" sırasında Kudüs'ü Haçlı Krallığından alarak yeni bir dönem başlatmıştır. Bunun üzerine 1189-1192 tarihleri arasında Üçüncü Haçlı Seferi yapılmasına rağmen istenilen sonuç alınamamıştır (Turan, 1971, s.221-225).

Sonrasında; Dördüncü Haçlı Seferi (1202-1204), Beşinci Haçlı Seferi (1217-1221), Altıncı Haçlı Seferi (1228-1229), Yedinci Haçlı Seferi (1248-1254), Sekizinci Haçlı Seferi (1268-1270) düzenlenmiştir. Asırlarca süren bu seferlerde, milyonlarca asker ve sivil halk hayatını kaybetmiştir. Birçok ülke yıkılmış, milyarlarca dolarlık zararlar meydana gelmiştir. Bu seferler sonucunda dini, kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik alanlarda birçok tahribatlar yaşanmıştır.

Batılı Ülkelerde İslam korkusunun tavan yaptığı diğer bir gelişme ise; Orhan Bey'in oğlu Süleyman Bey'in komutasındaki Osmanlı askerlerinin, 1354 yılında Gelibolu'dan Balkan coğrafyasına giriş yapmalarıdır (Beldiceanu, 1995, s.29). Osmanlı ordusu önce Edirne'yi, daha sonra Makedonya, Bulgaristan, Varna, Kosova gibi ülke ve bölgeleri alarak Balkanlar ile Avrupa'nın önemli bir bölümünde hüküm sürmeyi başarmıştır. Balkan devletleri, Osmanlı ordusunu bu coğrafyadan uzaklaştırmak için farklı tarihlerde büyük kuvvetlerle Varna ve Kosova'da savaşmışlarsa da başarılı olamamışlardır. Osmanlı ordusunun başarılı olması ile Müslümanlar ve İslam inancı Avrupa'da varlığını sürdürme olanağına kavuşmuştur.

Osmanlı Padişahı II. Mehmet, ordusuyla birlikte 1453 yılında İstanbul'u fethederek "Fatih" unvanını almıştır. Bununla birlikte 1000 yıl bu coğrafyada hüküm süren Doğu Roma İmparatorluğun sona ermesi, dünya tarihinde önemli değişimdir. Bu fetih ile Ortaçağ kapanmış ve Yeniçağ başlamıştır (Roytson, 1970, s.78). Balkanlar'dan Anadolu'ya kadar geniş bir coğrafyanın yeni hâkimi olan Osmanlılar, İmparatorluk haline gelmişlerdir. Bu bağlamda İstanbul'un fethi, Müslümanların tarihinde olduğu kadar dünya tarihi açısından da önemli bir gelişmedir. Elde ettikleri başarı ile birlikte Osmanlılar, dünyanın her tarafında hem siyasi hem de ekonomik gücünü artırmıştır. Osmanlıların Müslüman kimliğiyle Avrupa'da uzun yıllar egemen güç olarak kalması, Avrupalıların bilinçaltında İslam korkusunu geliştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bilhassa 19. yüzyılda güç kaybına uğramasını fırsat bilen Balkan Ülkeleri, yeniden toparlanarak Osmanlı ordusuyla girdikleri savaşlarda üstünlük sağlamışlar ve birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, son Balkan topraklarıyla birlikte Rumeli'de fethettikleri ilk yerleri bile kaybetmişlerdir. Osmanlı hâkimiyetinde 545 yıl yaşayan Bulgarlar, Osmanlı ordusuyla girdikleri savaşta kazanarak bağımsızlıklarını ilan ettikleri gibi Edirne'yi de

almışlardır. Ancak daha sonra Osmanlı ordusu, kaybettiği küçük birkaç toprak parçasını ve Edirne'yi yeniden geri almıştır (Artuç, 1998, s.4). Sonuç olarak Balkanlarda 550 yıl süren Osmanlı hâkimiyeti, 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Antlaşması ile sona ermiştir. Bu tarihten sonra Müslümanlar, Avrupa kıtasında yerleşik topluluklar olarak güçlü bir varlık gösteremedikleri gibi kıta dışında önemli bir düşman olarak değerlendirilmişlerdir.

Avrupalılar ile Müslümanlar arasında asırlarca süren çatışmalar dışında ilişkiler de bazı ticari faaliyetlerle sürdürülmüştür. Ayrıca 20. yüzyılın başında Alman subayların Osmanlı ordusunda görev almaları ve I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Alman Devleti yanında yer alması, karşılıklı diyalogları geliştirmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğunun bakiyesi olan Türkiye'nin NATO'ya üye olması, BM vb. batılı ülkelerin oluşturdukları organizasyonlara katılmasıyla diyalogları daha da geliştirmiştir. Bilhassa 1950'li yıllardan sonra Almanya'nın istihdamına ve ekonomisine katkıda bulunmak için bu ülkeye iş göçü kapsamında kitleler halinde giden çoğu Türklerden oluşan Müslüman göçmenlerle ev sahibi toplum arasında yeni bir süreç başlamıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında başta Türkiye ve Kuzey Afrika ülkeleri olmak üzere birçok ülkeden Avrupa'ya özelde ise Almanya'ya; ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerle göç eden Müslümanların sayısı milyonları bulmuştur. Almanya'ya göç edip yerleşik hayata geçen Müslümanlar, 1980'li yıllara kadar sosyal yaşamlarında önemli sayılabilecek sorunlarla karşılaşmamış ve ev sahibi devlet yöneticileri tarafından önemsenmiş ve desteklenmişlerdir. Ülke yöneticileri, Müslüman çocukların dinlerini öğrenebilmeleri için okullarda din bilgisi dersleri verilmesini yasal bir güvenceye bağlamıştır. Büyüklerin dini vecibeleri daha rahat ifa edebilmeleri için cami, vakıf, dernek ve birlik gibi kuruluşların kurulmasına ve faaliyet göstermesine müsaade edilmiştir.

1990'lı yıllardan sonra İslam inancına mensup insanların sayısının hızla artması ve milyonlarla ifade edilmesiyle birlikte Almanya'nın her yerinde görülmeleri, yöneticileri ve geniş halk kesimini tedirgin etmiştir. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, özgürlük ve demokrasiyi benimseyen Alman Devleti'nin, farklı inanç sahiplerine daha hoşgörülü yaklaşım göstermesi beklenmiştir. Ancak Müslüman olarak bilinen bazı

marjinal kişi yada gurupların hatalarını karşı önyargılı bazı yöneticilerin, Müslümanların tamamıyla ilişkilendirmeleriyle birlikte görsel ve yazılı medyanın dışlayıcı ve İslam inancını korkutucu göstermesi sonucunda ev sahibi topluluk İslamofobiyi yüksek sesle dillendirmiştir. Oysaki bu kişi ya da gurupların yapmış oldukları terör eylemlerinin Müslümanlar tarafından tasvip edilmediği gibi şiddetle kınanmıştır. Buna rağmen ülke yöneticileri, idarecileri ve medyanın bir kesimi tarafından bu eylemler üzerinden tüm Müslümanları hedef gösterme ısrarları, kamuoyunda İslamofobiyi ve beraberinde aşırı sağcı- ırkçı eylemleri yaygınlaştırmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğünde kurulan NATO ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği öncülüğünde Varşova Paktı kurulmuştur. 1990'lı yıllardan sonra İslamofobinin daha yoğun gündeme gelmesinin bir diğer nedeni ise; bu pakt arasında oluşan iki kutuplu dünyada, her bir kutbun öteki için bir nevi karşıt güç ve denge unsurunu oluşturmasıdır. Ancak 1991 yılında hem Berlin Duvarının yıkılması hem de komünizm blokunun çökmesiyle birlikte dünyada tek kutuplu NATO'nun doğal lideri ABD'nin etkisi çok daha fazla hissedilmeye başlamıştır. Bu bağlamda Amerika'nın öncülüğünde tek kutuplu bir yönetin anlayışı bütün dünyada hüküm sürmüştür. Ancak bu gelişmeler dünyadaki ekonomik, siyasal ve sosyal dengeleri olumsuz etkilemiştir.

NATO'ya bağlı ülkelerin dağılmaması ve gücünü koruyabilmesi için komünizm tehlikesi yerine bir başka şeyin ikame edilmesi gerektiğini savunan bir kısım ABD ve Batılı yöneticiler ve düşünce kuruluşları, İslam ve Müslüman korkusunu ileri sürmüşlerdir. Batılı Hıristiyan ülkeler ile Müslümanlar arasında geçmişten yaşanan olaylar ve oluşan önyargılar, bu tezi güçlendirmiştir. ABD ve Avrupa ülkeleri oluşturdukları yeni düşman ile mevcut düzeni koruyabilmiş ve sürdürmüşlerdir. Nitekim bu konunun uzmanlarından olan Berzezinski, mevcut düzen kendisini koruyucu küresel bir siyasi ve askeri güce ihtiyaç duymuştur (Berzezinski, 2005, s.14), ifadesi gelişmeleri daha anlaşılır hale getirmiştir.

Hıristiyan ve İslam Medeniyetini çatışmacı bir yaklaşımla karşı karşıya getiren Lewis ve Huntington, Batı dünyasında büyük yankı bulmuştur. Bernard Lewis, 1990'da yayımladığı "Müslüman Öfkenin Kökenleri" adlı makalesinde Müslümanlar ve Batı arasında medeniyetler çatışması olacağını savunmuştur. Bu makale ile aynı

zamanda Müslümanların Batı nefretinin nedenleri üzerinde durmuştur (Lewis, 1990, p. 47-60). Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezinde, geleceğin büyük mücadeleleri, medeniyetlerin birbirlerinden ayrılan kültürel fay hatları boyunca meydana geleceğini belirtmiştir. Ona göre, eğer bir dünya savaşı çıkacaksa bu savaşın medeniyetler arasındaki bir savaş olacağı, bu da Batı ve İslâm medeniyeti arasında gerçekleşeceği ve Batı'nın esas çatışacağı havzanın İslâm dünyası olduğunu savunmuştur (Huntington, 2001, s. 22-49).

Batı kamuoyunu etkileyen yönetici ve bilim adamların bir kesimi, İslâm medeniyetini korku verici ve çatışmacı olarak göstermelerini, Huntington daha da ileri giderek kanlı sınırlara sahip ve saldırgan bir medeniyet olarak değerlendirmiştir. Huntington'un bu değerlendirmesi, Hristiyan ve İslâm dünyasını karşı karşıya getiren tartışmaları tetiklemiştir. Bu da geçmişte olduğu gibi gelecekte de medeniyet ve din savaşlarının yeniden yaşanabileceği ihtimalini güçlendirmiş ve özellikle batı toplumunda İslamofobi düşüncesini artırmıştır. Oysaki İslâm uygarlığının XII. yüzyıllarda ilim ve kültür alanlarında Batı'ya katkısı inkâr edilemez bir tarihi gerçektir (Ülken, 2016). Ancak toplumu etkileyen yetkililerin yanlış demeçleri, özellikle 1990'lı yıllardan sonra Müslümanlara karşı ayırimcılık, dışlama ve fiziki saldırılarda ciddi artışına neden olmuştur.

İslamofibi hakkında en kapsamlı araştırmalardan birisini, merkezi İngiltere bulunan Runnymede Trust adlı kuruluş 1997 yılında yapmıştır. Trust'un "İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Tehdit" başlıklı yayınladığı bu ilk raporunda, İslamofobiynin İslam'a karşı, temeli olmayan bir düşmanlık olduğunu dile getirmiştir. İslamofobinin ana unsurları; Müslüman bireylere ve topluluklara karşı gösterilen haksız ayırimcılığın uygulamadaki sonuçları ile Müslümanların sosyal ve siyasal temel meselelerden dışlanması şeklinde sıralanabilir. Raporda, İslamofobinin özellikleri sekiz kategoride sıralanmıştır. Bunlar;

1. Müslümanlar ve İslami kültürler tek parça olarak görülür.
2. Diğer kültürlerden büyük ölçüde farklı olan İslami kültürler, diğer kültürleri etkilemedikleri gibi diğer kültürlerden de etkilenmezler.
3. İslami kültür Batı'da alt kültür olarak görülür.
4. İslam, şiddet yanlısı, terörü destekleyen, saldırgan olarak algılanır.
5. Müslümanlar, inançlarını siyasi veya askeri avantaj sağlamak için kullanılır.

6. Müslümanlar Batı'ya yönelik bir eleştiri yaptıklarında bu derhal reddedilir.
7. Toplumdan Müslümanların dışlanması ve Müslümanlara yönelik ayrımcı uygulamalar düşmanca meşrulaştırılır.
8. İslamofobi normaldir ve Anti-Müslüman düşmanlığı doğal kabul edilir (Runnymede, 1997, s.1-5).

Runnymede Raporu'nda Batı toplumlarında İslamofobinin yüzyıllardan beri var olduğu, ancak son yıllarda belirgin bir hale geldiği belirtilmiştir. Raporda İslamofobi kavramı, İslam'a olan korku ile nefreti ve bu nedenle de Müslümanların tamamından veya büyük çoğunluğundan korkmayı, onlardan hoşlanmamayı ifade etmenin pratik bir yoludur. Bu kapsamlı rapor analiz edildiğinde, İslam inancı hakkında batılı toplumlarda oluşan önyargının etkisi görülür. Bu bağlamda Helbling, İslam ya da Müslüman korkusu, Müslüman dininin reddedilmesi (Helbling, 2012, p. 5.) gibi dar ve jenerik tanımlamaların sıklıkla kullanıldığını belirtmesi, İslam hakkında önyargıların ne kadar etkin olduğunu daha iyi algılamak için önemli bir yaklaşımdır.

2000'li yıllarda özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere yapılan saldırılarından sonra ABD'de Müslüman ve İslam inancı karşıtlığı artmaya başlamıştır. Bu nedenle Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Danimarka gibi Avrupa ülkelerinde de giderek yaygın hale gelmiştir. ABD saldırısından sonra 11 Mart 2004, Madrid'te trene yapılan bombalı saldırılar; 2 Kasım 2004'te Hollandalı yönetmen Theo Van Gogh'un öldürülmesi, 7 Temmuz 2005'te Londra'da bombalama eylemleri, 10 Aralık 2010'da da Stockholm şehrinde bombalama eylemlerine devam edilmesi İslamofobiyi daha tehlikeli bir hale getirmiştir. Yine bu bağlamda 20 Mart 2012'de Fransa'nın farklı şehirlerinde (Toulouse ve Montauban) terör saldırıları, Paris Şehrinde 7-9 Ocak 2015 ve 13 Kasım 2015'te yapılan terör saldırıları, Belçika'da 23 Mart 2016'da yapılan Metro ve Havaalanında intihar eylemi ve benzeri saldırılar, her ne kadar marjinal bir grup tarafından yapılmışsa da Müslümanların tamamıyla özdeşleştirilmiştir. Bu durum, İslamofobi tehlikesini dünyada en önemli sorunlardan biri haline getirmiştir.

Batılı ülkelere yapılan saldırıların benzeri, Türkiye, Irak, Suriye, Mısır, Sudan, Somali vb. gibi Müslüman ülkelere de yapılmıştır. Türkiye'de Haziran 2015 ile Aralık 2016 tarihleri arasında bir buçuk yılda teröristler tarafından gerçekleştirilen 32 bombalı saldırıda 460 kişi can verirken, 2 binden fazla insan da yaralanmıştır. Diğer

Müslüman ülkelerde de teröristlerin bombalı saldırılarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Bu terörist eylemleri Küresel alanda gerçekleştiren IŞİD, bölgesel alanda Boko Haram, Şebab gibi hastalıklı yapılanmalar, İslami referanslarla sahneye çıkmışlardır. Öyle olsa bu yapılanmaları İslam ile özdeşleştirme çabası, önyargılara dayalı olarak gerçekleştirilmiştir (<https://www.spiegel.de> Erişim Tarihi: 16.04.2019).

İslam inancını kötü emellerine alet eden bu barbar terör örgütlerinin, cihat maskesi altında işledikleri cinayetler; tevhid çağrısı adıyla elde ettikleri güç ve iktidar; din gibi kutsal değerleri kullanarak sahip oldukları dünya nimetleriyle Müslümanların bile İslam algısını olumsuz etkilemiştir. İslam'ı sözde referans almalarına rağmen tam aksi yönde bir hareket sergileyen bu caniler ile tüm Müslümanları özdeşleştirmek tutarsız bir davranıştır. 2000'li yıllardan sonra yapılan birçok araştırmada Avrupalılar, Müslümanları; terörizmle, şiddetle, barbarlıkla ve daha birçok olumsuz sıfatlarla tanımlamıştır (EUMC, s. 39).

Terörist saldırılar, sadece yukarıda isimleri geçen terör gurupları tarafından işlenmemiştir. İslamofobi ve yabancı düşmanlığını bahane ederek Avrupalı yani Almanyalı hasta ruhlu barbar teröristler de Müslümanlara acımasızca saldırmış ve çok sayıda masum Müslümanı katletmiştir. Bu saldırılardan bazıları; 1992 yılında Almanya'nın Mölln ve Lampertheim kentlerinde, 1993'te Solingen kentinde, 1996 yılında Lübeck kentinde bir mülteci yurdu, 2008 yılında Ludwigshafen kentine yapılmıştır. Son olarak da 2020 yılında Hanau şehrinde göçmen Türklere yönelik yapılan terörist saldırılar ve kundaklamalar sonucu çok sayıda göçmen Türk ve diğer Müslümanlar hayatını kaybetmiştir. Yine Avrupalı teröristler mülteci kamplarına da yoğun şekilde saldırmışlardır. Bu saldırılar; 2013'te 69, 2014'te 199 saldırı gerçekleştirirken, PEGİDA'nın kurulması, medyanın aleyhte yayın yapması ve yöneticilerin yanlış demeçleri sonucunda 2015'te saldırı sayısı 1.029'a çıkmıştır. 2016'nın sadece ilk dokuz ayında ise 1800'den fazla saldırı yapılmıştır (<http://www.spiegel.de/>, 2016).

Almanya'da hasta ruhlu teröristler Müslümanların ibadet yeri olan camilere de saldırmışlardır. Sadece 2001- 2016 yılları arasında camilere 416 saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıların son yıllarda giderek artması endişe vericidir (<http://www.sueddeutsche.de>, 2016). Camilere yönelik 2010 yılında 24 saldırı

gerçekleşirken, 2016 yılının ilk dokuz ayında ise camilere yönelik yapılan saldırı sayısı 52 olarak kaydedilmiştir. Bu da İslamofobinin gelmiş olduğu noktayı gösterir.

22 Temmuz 2011 yılında Norveç asıllı Anders Behring Berwick adındaki barbar terörist, Norveç'in başkenti Oslo'ya bağlı Utoya Adası'nda gerçekleştirmiş olduğu ırkçı ve faşist terör saldırılarında 77 kişiyi öldürmüş, 242 kişiyi de yaralamıştır (Michelsen, 2012, s.17). Batı medyasının bir kesimi önyargılarla kamuoyunu yanlış bilgilendirerek, bu terörist eylemleri "İslamî Terörizm" ve "Norveç'in 11 Eylülü" olarak dünyaya haber olarak geçmiştir, sorumlularının da "Radikal Müslüman Örgütler" olduğunu belirtmiştir. Ancak yapılan saldırıların aşırı sağcı ve İslam düşmanı Norveçli Berwick tarafından İslam'a yönelik bir terör eylemi olarak yapıldığı kısa zamanda anlaşılmıştır. Çünkü Berwick manifestosunda; Müslümanların başta Norveç olmak üzere Batı ülkelerde gücü ele geçirdiğini, Batı'nın temelini oluşturan Hıristiyan kültürünü yok etmeye başladığını belirtmiştir (Iris, 2013, p.59-61).

Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki 15 Mart 2019 tarihinde hasta ruhlu terörist Brenton Harrison Tarrant'ın Cuma günü Al Noor ve Linwood camilerine düzenlediği terör saldırısında 50 Müslümanı katletmiş, 48'ini de ağır yaralamıştır. (<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/yeni-zelanda-da-2-camiye-saldiri/0/15.03.2019>). Tarrant, Norveçli Berwick'i örnek aldığını belirtmiştir. Terörist Tarrant'ın eylem öncesi yayımladığı 73 sayfalık manifestoda İslam dini ve Müslümanlar hakkında ağır hakaretlerde bulunarak, İslam'ın diğer inançlar gibi olmadığı, dinin Faşizm ile eşdeğeri olduğunu vurgulamıştır. Hatta bir adım daha ileri gidilerek Müslümanları "vahşi inanca mensup olanlar" diye tanımlayarak tamamının katil olduğunu savunmuştur.

Batılı birey ya da marjinal grupların Avrupa'da özelde Almanya'da yabancılara ve Müslümanlara yaptıkları terörist saldırıları, çok daha fazladır. Ancak bu saldırıların bütün Hıristiyanlık dünyasıyla bağdaştırılması toplumun tümünü töhmet altında bırakacağı düşünülerek hassas davranılmış ve suçun birey eksenli olduğu vurgulanmıştır. Buna rağmen Müslüman ülkelerin kimliğini taşıyıp terörist eylemleri yapanlar söz konusu olunca tüm Müslümanların töhmet altında bırakılması, çifte standart uygulanması olarak görülmüştür. İslamofobi alanında önemli araştırmalar

yapan ünlü Fransız bilim adamı Vincent Geisser, Batı'nın bu çifte standart tutumunu eleştirmiştir.

Geisser, Batılı yöneticiler ve medyanın çifte standartlı yaklaşımında, Norveçli Berwick'in terörist eylemi ile Hollandalı aşırı sağcı Theo Van Gogh'un bir Müslüman tarafından öldürülmesini kıyaslamıştır. Geisser, batılılar "Berwick'in saldırısını bireysel bir eylem olarak değerlendirmiş, Van Gogh'u öldüren bireyin akli dengesi bozuk olmasına rağmen tüm Müslümanlar bu saldırıdan sorumluymuş gibi bir yaklaşımda bulunulmasını eleştirmiştir. O, nasıl ki Berwick'in eylemi bütün topluma mal edilemeyeceğini, Müslüman kökenli teröristlerin saldırılarının da Müslümanların tamamına mal edilemeyeceğini tarafsız ve objektif bir şekilde dile getirmiştir (Geisser, 2014). Bu alanın uzmanlarından olan Kalın, Batı'nın bir avuç fanatik Hıristiyan ve Yahudi'nin patolojik İslam karşıtlığını, bütün Hıristiyanlara ve Yahudilere teşmil edemeyeceğini dile getirmiştir. Aynı şekilde bir avuç fanatik Müslüman'ın şiddet yanlısı söylem ve eylemlerinin de bütün İslam dünyasına teşmil etmemesi gerektiğini dile getirmiştir (Kalın, 2013).

İslamofobi ve ayrımcılık hakkında yapılan analizler dikkate alındığında, batılı toplumların önyargıları bir yaklaşım içinde olduğu görülmüştür. Bunun başlıca nedeni, batılı toplumlara yönelik yazılı ya da görsel yayın yapan bazı basın ve medya kuruluşları, seyirci ve okuyucularına "Müslüman ve İslam'ı" tanıtırken, korkulan, istenmeyen bir inanç ya da hoşgörüsüz, acımasız, kavgacı, savaşçı yaşam tarzı olan kişi ya da kitleler olarak iletmesidir. Buna gerekçe olarak, Orta Doğu'da, Afrika'da ve diğer coğrafyalarda sözde bu kavramlar adıyla yapılan eylemler referans gösterilmiştir. Bazı bilim insanı ve siyasetçilerde geçmiş tarihleri referans göstererek, işi daha da sorunlu hale getirdi. Bilhassa Varşova paktının çökmesinden sonra, NATO'nun dağılmaması için böyle bir hedef "düşman" gösterilmiş ve insanların buna ikna edilmesi için çalışılması, insanlık adına oldukça tehlikeli bir yaklaşım olarak tarihe geçmiştir.

Bunlara ilaveten birde 21. Yüz yılın başında Amerika'da ikiz kulelere yapılan saldırılar, gerçek bir film senaryosu gibi önce bütün dünyaya servis edilmiş, milyarlarca insan bu dehşeti şaşkınlık ve korkuyla izlemiş, sonra faillerin Müslüman ülke menşeli olduğu ilan edilmiş ve savunulan tezin tartışmasız gerçek olduğuna dünya halkları inandırılmaya çalışılmıştır. Kısmen başarılı da olunmuştur. Bu tarihten

sonra dünya gezegeninde, özelde Almanya’da İslamofobi ve ırkçılık her geçen gün artmış, sadece Müslümanları değil bumerang gibi tüm toplumu etkisine almıştır. Almanya’da aşırı sağcı- ırkı, Nazi fikrinin savunucusu kitleler kundaklama, saldırı ve cana kıyma eylemlerini hızlandırmışlardır.

AB sınırları içinde 21 milyon, Almanya’da ise 7 milyondan fazla Müslümanın yaşaması Avrupa’da ve araştırmamıza neden olan Almanya’da İslamofobi’yi arttırmıştır. Birçok Avrupa ülkesinin toplamından daha fazla nüfusa sahip olan Müslümanlar, hem Almanları hem de diğer Avrupa Birliği ülkelerini tedirgin etmiştir. İslam inancı gereği Müslümanların minareli cami inşa etmesi, ibadet yapması, kurban kesmesi, mezarlık ve defin işlemleri, kendi usullerine göre yaşlı yurdu inşa etmeleri gibi sosyo- kültürel farklılıklardan dolayı ırkçı ve Nazi ideolojisi taşıyan Almanların tepkisine neden olmuştur. Almanya’da uzun yıllar yaşamış, göçmen Türk ve Alman toplulukların karakteristik özelliklerini iyi bilen STÖ yöneticileri, ihtisas yapmış meslek sahipleri, eğitimci ve girişimci gibi farklı alanlarda hizmet sunan tanındıklar, İslamofobi ve aşırı-sağcı ırkçı saldırıların toplum üzerinde oluşturduğu etkiler hakkında şunları söylediler;

Avrupa’da ekonomik krizin artması, Avrupalıların bankalara ve finans kuruluşlarına olan tepkisi, politikacıların basiretsiz işlevleri, ister istemez yeni bir düşman resmi aramaya itiyor. 80’li yıllarda, düşman Varşova Paktı ülkeleri, Marksizm ve Komünizmdi. 90’dan itibaren, yeni düşman İslam oldu. Cezayir’de FIS hareketi, Mısır’da Müslüman Kardeşler, Afganistan’da El- Kaide ve İran’da Humeyni hareketi, Avrupa’nın düşman resmini İslam’a yöneltti. 11 Eylül 2001 yılında, ABD’ye yapılan terör saldırıları sonrasında, Londra ve Madrid gibi başkentlerdeki bazı terörist saldırıları, İslam’ı tam bir düşman resmi haline getirdi. NATO ve müttefikleri “dünyada terörizme karşı savaş” şeklinde, NATO’ya yeni bir görev biçtiler. Artık resmi olarak İslam, uluslararası terörizm ve düşman olarak işlendi. İslamofobi, Batı toplumlarını etkisi altına aldı ve 57 ülkeden oluşan Müslüman ülkeler oldu. Daha sonra Avrupa’da, Almanya başta olmak üzere İslamofobi, Türkfobi’ye döndü.

Almanya’da yaşayan toplulukları etkileyen diğer bir gelişme, yükselen aşırı sağcı ve ırkçı eylemlerdir. Aşırı sağ ve ırkçılığın normal olarak Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ekonomilerin krizli dönemlerinde ortaya çıkıyordu. Ancak son yıllarda ekonomi düzelerken ırkçı parti ve aşırı sağ, Almanya’da daha fazla görmeye başladık. Yeni

Nazizm'in sinyalleri 1992 yılında Kuzey Almanya'nın Mölln kentinde ırkçılarının 3 Türk kadınının gece evlerini yakmalarıyla ortaya çıkmış, 7 ay sonra 29 Mayıs 1993 tarihinde Solingen'de 4 yeni ırkçının Genç Ailesinin 5 kadın ferdini yakmasıyla genişlemiştir. Yeni ırkçılığın Almanya'daki ilk sinyallerini 2007-2008 yılları arasında gördük. Ludwigshafen' da aşırı sağcılar bir Türk evini yakarak 9 kişinin ölümüne sebep oldular. Baden-Württemberg eyaletindeki son yangın olayından önce eyaletin muhtelif bölgelerinde 10 kundaklama olayı daha olmuştur. Hiçbir can kaybı olmayınca olayın fazla ortaya çıkmamasını beraberinde getirmiştir. 2008'deki ekonomik krizde her gün yangın haberleri alınırdı. Daha sonra ılımlı bir politika izlemeye başlayan Angela Merkel sürecinde ırkçılığın azaldığı ortaya çıkmıştı. Almanya için alternatif partisinin yüzde 17 oy alması, eyalet seçimlerinde bu oranı arttırmasına dikkat edilmesi gereken bir gelişmedir. F. Ş. Münster (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Almanya, Avrupa ülkelerinin en milliyetçisidir. Ekonomik sebepler bu çerçevede değerlendirildiğinde, yabancı işçileri fazla hazmedemediler, yabancı nüfusu da tehdit unsuru olarak gördükleri söylenebilir. Bunların ötesinde, İslamofobiyi tehdit olarak görürler. Buna örnek olarak, Doğu Almanya'yı gösterebiliriz. Göçmen Türk ve Müslüman düşmanı olarak bilinen PEGİDA, Dresden kentinde ortaya çıkmıştır. Oysaki, bu şehirde yabancı oranı yüzde 1,5 oranında ve yabancılarla karşılaşmaları bile yok denecek kadar az sayıdadır. Buradaki halk, medyanın yayınlardan etkilenerek, İslam'ı ve Müslümanlığı tehdit unsuru görmüş ve aleyhine etkinliklerde bulunmuştur. Çünkü bir kesim medya, Müslümanları başkasını vuran, öldüren, kafa kesen, kesilen kafaları vahşice elinde sallayan terörist gibi bir düşünce akımı olarak yayınlamıştır. Medyaya göre, İslam'da savaş zihniyeti vardır ve Almanya'daki Türkleri bu yapının içine koymaktadır. İŞİD, Taliban, Boko Haram gibi örgütler örnek gösterilmektedir. Halbuki bu örgütler, ABD'de kurulmuştur. Y.A. Adana (kişisel iletişim, 15 Mayıs 2018)

Alman Devleti'nin 1871 tarihinde imparatorluğunu kurmasıyla gelişen Alman ırkının üstünlüğü, her zaman korunmuştur. Yoksa, Hitler öylesine gelmedi, bu sosyoloji ile iktidara gelmiştir. Bakınız yapılan bir araştırmada, Almanların yüzde 70'lik ezici bir çoğunluğu, AfD (aşırı sağcı- ırkçı) partisinin söylemlerinde haklılık payı olduğunu söylemişlerdir. Merkel, bir tarihte "İslam Almanya'nın parçasıdır"

demesine rağmen, bir gelişme olmadı, çünkü belli ki onu da aşan güçler vardır. Alman eski Cumhurbaşkanı Wulf, bir demecinde, istifasına neden olan gelişmelerin perde arkasında, “İslam Almanya’nın gerçeğidir” sözlerinden kaynaklanan rahatsızlıklar olduğunu açıklamaktadır.

Almanya’da ırkçılığın artması göçmenlerden kaynaklı değil, hayalidir. Örneğin, Hamburg eyaleti halkının yüzde 38’i, göçmenlerden oluşmaktadır. Bu eyalette yapılan seçimlerde, AfD’nin aldığı oy oranı düşük olmasına karşın, ırkçı partinin aldığı oy oranı, bazı eyaletlerde yüzde 40'lara varmaktadır. Bu durum, hayali ırkçılığın olduğunu göstermektedir. B. G. Hamburg (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Almanya’nın eyaletlerinde kılık kıyafetler hakkında farklı uygulamalar vardır. Bazı eyaletlerde kısıtlamalar var, ancak Berlin eyaletinde böyle bir şey yoktur. Sebebi, oluşan paralel toplum ve İslamofobidir. Almanya bilinçli bir şekilde bir araya gelinmesini engelleyici argümanlar ileri sürüyor ve birleşme olmuyor. Lobileşmede çok geç kalındı, Bölücüler daha bilinçli lobileşme yaptılar. Sayıları az olmasına rağmen bizden daha fazla mesafe kat ettiler.

AFD aşırı sağcı- ırkçı partinin ayrımcı, dışlayıcı söylemleriyle ciddi oy alarak parlamentoya girmesi, diğer partileri de etkilemiş, onlar da söylemlerinde milliyetçilik vurgusunu öne çıkarmışlardır. Bu gelişmeler sağlıklı değildir. Aslında, Müslümanlar birlik oluşturmalıdır. Bu olumsuzluklar karşısında, bu tür çalışmalarla daha fazla sesini çıkarabilir. Böyle bir birlik karşısında, karşı tarafın (aşırı sağcı-ırkçı) başarısız olacağını ve birlikte uyum içerisinde yaşama vurgusunun çok daha güçlü olacağını tahmin ediyorum. H. E. T. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

Okul hayatında farklı inançlara sahip olan çok sayıda arkadaşım vardı. Onlarla saygı kuralları içerisinde karşılıklı sevgiye dayalı ilişkiler içerisindeydik. Arkadaşlarım arasında Müslüman ve Türk öğrencilere karşı, ırkçı olan yoktu. Ancak okulumuzdaki öğretmenlerimiz arasında, yüzde 2 oranında aşırı sağcı, ırkçı olanlar vardı. Bunlar, Nazi yanlısı ve Müslümanlara karşıydılar. Diğer yüzde 98 öğretmenlerimiz, ırkçı olmadıkları gibi bizi geleceğe hazırlamak için gayret gösteriyorlardı.

PEGIDA gibi aşırı ırkçı eğilimli gruplar, Leipzig gibi Doğu Almanya'da taban bulabildiler. Bunlar, Müslümanları ve Türkleri hedef alıyorlardı. Her geçen gün destekçi sayısını artırdılar ve son seçimlerde, tüm eyaletlerle birlikte federal düzeyde yüzde 14'e yakın oy alarak seçim barajını geçip meclise giren AfD Partisi, ülkedeki çokkültürlü yapıya zarar vermekte, göçmenleri tedirgin etmekte ve uyum içerisinde yaşamayı zora sokmaktadır. Nitekim ülke genelinde göçmenlere ait ev, işyeri ve kültür merkezleri yapılan yüzlerce kundaklama ve saldırılar infiallere neden olmaktadır. Örneğin, Ludwigshafen'de meydana gelen yangında Gaziantep'li aileden, 5'i çocuk 9 kişi hayatını kaybetmesiyle, failler ve bağlantısı belli olmamasına rağmen göçmenler ile ev sahibi topluluk arasında oluşan tedirginlik doruk noktaya ulaştı. Y. K. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Almanya'da yaşamım boyunca unutamayacağım, Solingen'de Nazi yanlısı ırkçı Almanların 29 Mayıs 1993 tarihinde Türklerin oturduğu bir evi kundaklamaları sonucu 5 kişinin ölümüne neden olan saldırdır. Bir yıl sonra Belediye başkanının demeci üzerine sözde anma programı yapılacak, olayın gerçekleştiği saatte siren çalacak ve Belediye Otobüsleri başta olmak üzere araçlar duracak ve herkes olduğu yerde saygı duruşuna geçecekti. Bunun üzerine ben o tarihte TRT'ye haber yaptığım için kamerayı aldım ve Solingen'e gittim. Amacım o ana şahitlik etmektir. Belirtilen saatte çanlar çaldı ve siren sesi geldi, ancak şehirde yaşayanların duyarsız kalarak saygı duruşunda bulunmamaları beni çok üzmüştü. Solingen'de yaşanan bu duyarsızlık aklıma, 2. Dünya savaşında İngiltere'nin Köln şehrini uçaklarla bombalaması üzerine Alman kadınların tepki göstermek yerine siyahlar giyerek tarlaların içine giderek dua etmelerini hatırlattı. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Almanya'da çok sayıda ırkçı saldırılar oluyor. Ben şahsen saldırıya uğradım ve Almanların sırtını dönüp gitmesini hiç unutamam. Aşırı ırkçı Neonaziler, göçmenlere yönelik saldırılarda bulunmaları, Türk ve Alman toplumunun entegrasyonunu geciktirdi. Örneğin, yaşadığımız bölgeye yakın Möln kasabasında, vatandaşlarımızın oturduğu Ratzeburger ve Mühlen Caddelerindeki binalar 1992 yılında iki Neonazi tarafından ateşe verildi. Yapılan kundaklamada üç vatandaşımız hayatını kaybetti. Kundaklanan binalarda yaşayan dokuz vatandaşımızda yaralandı. Bu saldırılar iki toplum arasında uzun yıllar unutulmayacak derin yaraların açılmasına neden oldu.

İrkçı kundaklama ve saldırılar bu tarihten sonra artarak devam etti. Toplumumuzun büyük çoğunluğu “acaba bir gün bize de saldırılacaklar mı?” kaygıları hep taşıdılar. Bu ve benzeri olaylar entegrasyonu, uyumu, komşuluğu ve karşılıklı güveni etkiledi. H. Ö. Hamburg (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Alman medyasına göre Türkiye yönetimi her zaman kötüdür. Devlet kanalı ARD, Türklere karşı ırkçı eğilimli çok sayıda program yaptı. Ancak bu tür yayınlar Almanların tamamını etkilemedi. Çünkü Almanlar Hitler’in adını bile anmıyorlar, yaptıklarından dolayı utanıyorlar. Bir defasında birine Hitler ile hakaret ettim inanılmaz derecede utandı. Dazlaklar Hitleri savunur, diğerleri savunmazlar. Bundan dolayı çoğunluğu Türklere karşı ırkçılık yapmaz, yapanların çoğu erkek ve a-sosyal insanlardan oluştuğunu okuyor ve görüyoruz. M. Ö. Heidelberg (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

Almanya’da ırkçılık yapanların sayısı, her geçen gün artmaktadır. İrkçılığın kurumlarda görülmesi ise kamuoyunda tedirginliğe neden olmaktadır. Örneğin, “Dönerciler Cinayeti” olarak bilinen, 8’i Türk 10 kişinin öldürülmesinden sorumlu tutulan Nasyonal Sosyalist Yeraltı Örgütü (NSU) ile bazı polislerin isminin geçmesi, özellikle göçmen Türkler arasında, infiale neden olmuştur. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Almanlar, göçmenleri asimile edemedikleri için, entegre etmeye çalışıyorlar. Bizim ikinci nesil asimile olmadı, ancak bir sonraki jenerasyon, Türk olduklarını bile gizlemek istiyor. Dördüncü jenerasyon içinse, durum daha zor görülmektedir. Almanlar, gençlik evlerine farklı nedenlerle yerleştirdiği Türk çocuklarını, asosyal ailelere vererek, asimile ya da entegre ediyorlar. Bu, korkunç bir gelişmedir. Konsolosluklar ve diğer yetkililer yeterli müdahale etmedikleri için de önemli sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, (NSU) Nazilerin eylemleri, tedirginliklere neden oluyor. Terörist eylemlerde bulunan ırkçı örgüt mensupları, oturduğumuz yere yakın Ludwigshafen şehirde 9 Türkü öldürdüler, ancak kamuoyuna, öldürülenleri, uyuşturucu kaçakçısı ve kullanıcısı gibi aktarmaları, çok tepkilere neden olmuştur. F. D. Frankfurt (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

... Köln- Barbaros camisinde yöneticilik yaptım. Bazen çevrede tepkiler oldu. Bir kısım milliyetçi-ırkçı Almanlar, “İslam Almanya’ya ait değildir” diyerek, çoğu zaman tepki gösterdiler. A. Ş. Osnabrück, (kişisel İletişim 9 Mayıs 2018)

Batı Trakya– Gümilcineliyim. Batı Trakyalılar adına kurulan derneklerde yöneticilik yaptım. Türk derneklerine önemli katkılar sağladım. Aynı zamanda uzun yıllardır bir Dergi çıkarmaktayım. İrkçı, Nazi ideolojisini taşıyan Almanlar var. Bunlar bazen sıkıntılı eylemlerde bulunuyorlar. İşe alımlarda bazı Almanların taraf tuttuğuna ailemle yaşadığım bir olayda şahit oldum. Benim oğlum ve bir Alman bayan büyük bir Alman bankasında memurluk sınavına girdiler. Oğlum hem yazılı hem de sözlü sınavda Alman bayandan daha iyi not almasına rağmen adı; Can Hasan olduğu için elendi ve Alman işbaşı yaptı. Bu da bizim çok zorumuza gitti. Oğlumun sınavı daha iyi yaptığını bana kurumda çalışan biri söyledi.

Bir başka olay, bizim bulunduğumuz bölgedeki cami bir gece kundaklandı. Tedirgin olduk, görenler vardı. Benimde devamlı arabaya yakıt aldığım evime yakın bir benzin istasyonundan benzin aldığı bilinmesine ve bizim polise bu yönde bir müracaatımız olmasına rağmen Suriyeli birinin bu işi yaptığına ısrar ettiler. Bir gün yakıt alırken orada çalışan biri bana caminin kundaklandığını ve benzinin buradan alındığını söyledi, ben; görüntü var mı? diye sorunca, var dedi, bana gösterir misin dedim. O da gösterdi ve bir Almanın olay mahallinde bulunan bidonla gelip istasyondan benzin aldığını bana gösterdi. Bu görüntüyü bana vermesini rica ettim, sağ olsun verdi. Ben bu görüntüleri Alman polisine götürüp verince, Suriyeli vatandaş salıverildi, olayı işleyen Alman tutuklandı. M. H. Witten (kişisel iletişim, 22 Mart 2019)

Türkler ve diğer göçmen kökenliler, siyasette daha bilinçli davranıp seçimlere katılım oranını yükseltebilseydi, AfD aşırı sağcı-ırkçı partisi bu kadar güçlenmezdi. Ben, Türkiye adına burada sandıkların kurulup, burada yaşayan Türk vatandaşların oy vermesine karşıydım. Ancak, sözüm dinlenmedi ve gücüm yetmedi. Uzun yıllardır burada yaşayanlar, bu ülkenin genel seçimleri için gerekli hassasiyeti görmezden gelerek, Türkiye için yapılan seçimlerde daha yoğun katılım sağlanması, kamuoyunda, bu ülkeye bağlılığı ve önemsemeyi sorgular hale getirdi. Bu da ırkçıların elini güçlendirdi. Örneğin, Türkiye’deki seçimler için burada kullanılan oyların yüzde 63’ü,

Sayın Erdoğan'ın partisine gitti. Diğer partilere ise çok düşük oranlarda oy verildi. Almanya için kullanılan oylarda, hükümeti oluşturan partiye giden oy oranının tahmini yüzde 5-10 oranında kalması, bilhassa Alman muhafazakâr ve milliyetçi kesimin tepkisine neden oldu. T. K. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Bazı ırkçı insanlarla bir arada yaşadım. Bunlar tarafından hep dışlandığımı hissediyordum. Entegrasyonun ruhuna aykırı duruşları vardı. Bunlarla uyum içerisinde yaşama ihtimalimiz bile olmadığını düşünüyorum. Mesela bir tarihte hastalandım, bu düşüncede olan hasta bakıcılar Türkçe konuşmamı bile istemiyorlardı. Bir de resmi kurumlara giderken yasal yapıyı bilmediğim için bu tip görevlilerle sorun yaşadım. F. T. Frankfurt (kişisel iletişim, 08 Eylül 2019)

1990'lı yıllardan sonra, bilhassa aşırı sağcı-ırkçı Nazi zihniyetliler tarafından, Möln, Solingen, Ludwigshafen gibi şehirlerde yapılan kundaklama ve saldırılarda, çok sayıda insanımız hayatını kaybetti. Bu olayların çıkmasında medyanın ve siyasilerin etkisi fazladır. Yabancı düşmanlığı, Müslüman ve ibadet yeri olan cami düşmanlığı üzerine siyasi politikalar geliştiren AfD ırkçı partisi, son zamanlarda eyalet ve federal seçim barajını geçerek, Almanya'nın bütün eyaletleri başta olmak üzere, Alman parlamentosu ve Avrupa parlamentosuna girmeyi başardılar. Bu da göçmenlerin birlikte yaşamını etkileyici gelişmelerdir. Irkçılığın bu kadar yüksek oranda artmasının önemli nedeni ekonomiktir. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

... Türk ailelerin yoğunluğuyla, varoş bölgeler oluştu. Hatta bundan dolayı ırkçı söylemler çoğaldı, Nazi ruhlu ırkçı gruplar, göçmenlere saldırıda bulundular. Tüm bu hoş olmayan gelişmelere rağmen, komşuluk hukukumuz çok iyi korunuyor ve komşularımız ile herhangi bir sorun yaşamıyoruz. M. D. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

... Son zamanlarda, aşırı sağcı-ırkçı grupların göçmenlere yönelik saldırıları, durumu daha vahim boyutlara taşımaktadır. Etnik kimliğimizden ve sosyo-kültürel yaşamımızdan dolayı sorun yaşamaktayız. Y. A. Wuppertal (kişisel iletişim, 25 Mart 2019)

Son zamanlarda Almanya'nın her tarafında eylem yapan Nazi düşüncesine sahip aşırı sağcı ve ırkçıların saldırıları hem yabancı hem de Almanların huzurunu

kaçırmaktadır. Bu gelişmeler iki toplumun adaptasyonuna gölge düşürdüğünü düşünüyorum. I. G. Berlin (kişisel iletişim, 12 Eylül 2019)

Yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında İslamofobi ve ırkçı saldırılar Almanya'nın huzurunu ve toplumsal entegrasyonunu ciddi anlamda tehdit etmiştir. İslamofobi aslında İslam inanç değerleriyle bağlantısı olmayan, zoraki yakıştırılan temelsiz iddialardır. Çünkü, İslam inancı neyi buyurduğu ve Müslüman nasıl davranmak zorunda olduğu hakkında ön yargısız araştırma yapanlar, yukarıda savunulan tezlerin aksine davranış ve eylemlerle karşılaşacaklardır. İslam inancı kaynaklarda şöyle açıklanmaktadır. İslam; Arapça bir kelimedir ve “silm” kökünden gelir “barış” demektir. İslam inancının Kutsal Kitabı Kuran-i Kerimde şöyle buyrulmaktadır; “Ey İnananlar! Hep birden barışa (silme) girin,”. (Bakara, 2/208). Silm kelimesi İslam'la aynı kökten türeyen bir mastardır. “Silm”in ismi ve Allah'ın isimlerinden birisi olan selam; barış, sulh, eman ve kurtuluş anlamlarına gelmektedir. (Asım Efendi, Kamus Tercümesi, Tarihsiz, S. 3, s. 481) İslam inancı kabul edenlerin amacı; insanları korkutmak, öldürmek ya da terörist eylemler düzenlemek değil, toplumun barışı, huzuru, güveni ve kurtuluşu için çalışmaktır.

Müslümanın kim olabileceği ve nasıl davranacağını bildiren birinci kişi, kuşkusuz Muhammed (as) Peygamberdir. Müslümanlar Peygamberinin buyruklarına göre hareket etmek zorundadır. Yoksa Müslüman olamazlar. Peygamber Muhammed (as) şöyle buyuruyor; “Müslüman, elinden ve dilinden insanların güven içinde olduğu kimsedir” (Sünen-i Nesai, İman, 8/4998). Yani Müslüman, sadece Müslümanlara değil tüm insanlara hatta canlılara karşı güven veren olmalı, zarar veren olmamalıdır. Bu bilgiler doğrultusunda terörist eylemlerde bulunanlar, insanları ve canlıları öldürenler, toplumun huzurunu kaçıranların gerçekleştirdikleri eylemler, İslam inancıyla ilişkilendirilemez, ya da bu eylemi yapan failer Müslümanlık adına yapamazlar. Çünkü İslam inancı toplumun huzurunu kaçıran eylemlere ruhsat vermediği gibi, Müslümanlara da böyle bir eylemi gerçekleştirme yetkisi vermez.

İslam inancı ve Müslümanların nasıl olduğu ve canlılara karşı nasıl davranabilecekleri hakkında sınırlar çizilmişken, Alman halkından bazıları diğer halklar gibi bir kısım basın, medya ve siyasal yöneticilerin etkisinde kalarak Müslümanlar ve İslam inancı hakkında gerçekçi olmayan bilgilere sahip olmuşlardır. Bu durum tarafların bir birine güvenmemelerine, tedirgin olmalarına ve korkmalarına

yani İslamofobiye neden olmuştur. Buna karşılık marjinal gurupların ortaya çıkmasına, ülkenin milli değerlerini sözde korumak adına aşırı sağcı, ırkçı saldırılara yönelmişlerdir. Böyle bir psikolojik düşünceye sahip olan topluluklara, entegrasyonunda temel sorun, din ve kültür farklılıklar olduğunu savunmak, farklı toplumların uyum içerisinde yaşamasını oldukça zorlaştırmıştır. Mezhep nüansları olmakla birlikte aynı inanca sahip olan İtalyan, İspanyol gibi Avrupalı göçmenleri ile Alman halkı arasında entegrasyon sorunu yaşandıysa, göçmen Türkler ile yaşanan sorunları farklı zeminlerde aramak sonuç alıcı araştırmalardan olabilir. Ancak son zamanlarda büyük artışlar gösteren İslamofobi ve ırkçı saldırılar, göçmen Türkleri etkilediği gibi Alman toplumunu da tedirgin etmiştir.

Sonuç olarak İslamofobi ve aşırı sağcı- ırkçılık tüm toplumları rahatsız eden bir fenomendir ve her geçen gün bu rahatsızlık artarak devam etmiştir. Önyargı ve çifte standartlı yaklaşımlar devam ettiğinde farklı toplumların bir arada uyum içerisinde yaşama olanağı azalır. İslam'ın fobi olmadığı ve Müslümanların terörist olmadığı gibi, Almanların tümü de aşırı sağcı ve ırkçı olmadığı dile getirilmiştir. Dolayısıyla başta Hıristiyan ve Müslüman dini liderler olmak üzere; yöneticiler, akademisyenler, siyasiler ve kanaat önderleri bir araya gelerek demokrasi, insan hakları, hoşgörü, barış ve birlikte yaşamın önemi hakkında açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu tür yaklaşımlarla farklı kültürlere sahip insanların bir arada uyum içerisinde yaşamaları mümkündür.

4.7. Göçmen Türkler ile Ev Sahibi Toplum Arasında Entegrasyon Düzeyi

1957 yılında bireysel olanaklarla, 1961 yılından sonra resmi protokol ile Almanya'ya iş gücü kapsamında göç eden Türkler, 64 yıldır bu ülkede yaşamını sürdürmektedirler. 2. Neslin bir bölümü, 3. ve 4. Nesil tamamına yakını bu ülkede doğup büyüyen; eğitimini burada tamamlayan; Almanca dilini Almanlar gibi konuşabilen; ülkenin tarihini, sosyal dokusunu, toplumsal yaşamını ve kültürel değerleri bilen; sanattan kültüre, ticaretten siyasete, eğitimden yönetime, işçilikten girişimcilığe, cemiyet, dernek, vakıf ve sportif faaliyetlere varıncaya kadar her alanda varlık göstermelerine rağmen hala entegrasyonda yaşanan sorunlar konuşuluyor olması tartışılmaktadır. Entegrasyon kavramını ilk savunanlardan Esser'in açıkladığı iki entegrasyon türünden biri olan sitem entegrasyonunda, 1. nesil göçmen Türkler önemli sorun yaşamadan gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Göçmen Türkler yerleşik düzene geçtikten sonra yanlarına aldıkları çocuklarını okula göndermeleri ve yerli halkla karışınca başlayan yeni süreçte, sosyal entegrasyonda sorunlar yaşandığı saptanmıştır. Sorunların muhatabı olan 2. nesil, entegrasyona uyum sağlamak için önemli çalışmalarda bulunmuştur. Entegrasyon tek taraflı olmadığından, yerli halkında üzerine düşen görevleri yerine getirilmesiyle sağlanmış olabilirdi. Ancak, Alman yöneticiler ve yerli halk bu duruma hazırlıklı olmadığı için sorunlar yaşanmıştır. Entegrasyon için önemli bir adım olan vatandaşlığa geçiş için göçmenler girişimlerde bulunmuşlar. Ülke ekonomisine katkı sağlamış olmalarına rağmen, önlerine bariyer gibi konulan ağır koşullardan dolayı istedikleri sonucu elde edememişlerdir. Ülke kaynaklarından yeterli düzeyde yararlanmamaları üzerine, kendi aralarında kurdukları dernek, vakıf, birlik gibi STÖ aracılığıyla önemli başarılar elde etmişlerdir.

Meydana gelen olumsuz gelişmelerden dolayı 1990'lı yıllardan sonra göçmenlerin entegrasyonu, Almanya'nın en önemli sorunlarında biri haline gelmiştir. 1990 sonrasında çok sayıda Alman yönetici ülkenin göçmen ülkesi olmadığını savunmuştur. Başta yöneticiler olmak üzere, bilim insanlarının ya da medyanın göçmenler aleyhinde en ufak açıklamaları bile yabancı düşmanlığının artmasına neden olmuştur. Bu da kamplaşmalara, marjinal grupların harekete geçerek fiziki eylemlerde bulunmalarına ve psikolojik baskılar yaşatmalarına neden olmuştur. Bu süreçte, siyasi değerlendirmeler ve toplumsal iletişimler çok farklı bir boyut kazanmış ve göçmen Türklerin entegrasyonundan ziyade ülkelerine geri dönmeleri ya da asimile edilmelerine yönelik politikalar izlenmiştir. Ülke yöneticileri, kurum amirleri ve kamuoyunun büyük kesimi bu ayrımcılık yaklaşımına karşı çıkmalarına rağmen, bu düşünceleri benimseyenlerin sayısında her geçen gün artış görülmüştür. Buda göçmenlerin tepkisine neden olduğu gibi ev sahibi toplumunda huzurunu kaçırmıştır

2000'li yıllardan sonra ülkenin çokkültürlü ve göçmen ülkesi olduğu kısık sesle de olsa yöneticiler tarafından ifade edilmiştir. İki farklı sosyo-kültürel değerlere sahip toplulukların bir arada yaşamalarının üzerinden bu kadar uzun zaman geçmesine rağmen, bazı yöneticilerin sosyal entegrasyonda sorunlar yaşandığını savunmaları dikkati çekmiştir. Yeni nesil göçmen Türklerin Almanya'da doğup büyümesi, ülke ekonomisine katkı sağlanması, siyasal yapılara yerelde, eyaletlerde, genelde ve Avrupa boyutunda katılım sağlanmasına rağmen sorun olduğunda ısrar edilmesi,

uzmanların açıklayabilecekleri bir durum haline gelmiştir. Uzmanlar, bir ülkede yaşayan yerli ve yabancı halkın entegrasyonu sağlanmasının dört boyutu olan kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik alanlarındaki uyumu savundukları dikkate alındığında, bunun büyük ölçüde sağlandığı saptanmıştır. Ancak kamuoyunu etkileyen çevreler sorunların devam ettiği ısrarını sürdürmüşlerdir.

Alman yöneticiler ve göçmen Türk temsilciler bir masa etrafında toplanarak, çokkültürlü yapıya sahip ülkede, önyargıların giderilmesi, farklı kültürlerin hem yaşatılması hem de kamuoyunda oluşan yanlış imajların düzeltilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Entegrasyon sorunlarının giderilmesi ve bir arada uyum içerisinde yaşanmasında gerekli koşulların sağlanması için önemli adımlar atılmıştır. Bu bağlamda Entegrasyon, hem ev sahibi hem de göçmen toplulukların bir arada huzur içerisinde yaşamalarını öneren bir sistem olmuştur. Alman yöneticiler ülkede yaşayan farklı topluluklarla entegrasyon yöntemiyle uyumlu yaşayacaklarını önerdikleri için bu yönüyle Hollanda Devletinin çokkültürlülük yönetim anlayışı ile Fransa Devletinin asimilasyonu yönetim anlayışından ayrılmıştır.

Almanya'da göçmen Türklerin entegrasyonda yaşadıkları sorunlar ve başarı düzeylerini analiz edebilmek için uzun yıllar bu ülkede yaşamış ve birçok alanda Almanlarla iletişim sağlamış, Türk toplumu adına çalışmalar yapmış STÖ yöneticileri, Akademisyenler, girişimciler, meslek gurupları, eğitimciler, öğrenciler, işçi ve işsizlerle görüşülmüştür. Verilen cevapların bazıları örtüşmesinden dolayı, çok sayıda tekrardan kaçınılmıştır. Görüşmelerde, büyük çoğunluğu göçmen Türklerin sosyal entegrasyonu gerçekleştirdiklerini hatta bir adım ilerisi olan katılımcı konumda olduklarını söylemişlerdir. Diğer bir kesim ise, entegrasyonda sorunlar artarak devam ettiği ve bunun gerçekleşme olasılığının olmadığı, yöneticilerin ve bazı çevrelerin asimilasyonu savunduklarını belirtmişlerdir. Sorunun Alman toplumundan kaynaklandığını iddia edenler olduğu gibi, göçmen Türklerin tutum ve davranışlarından kaynaklandığını savunanlarda olmuştur. Görüşülen kişiler, deneyimlerini şu şekilde açıklamışlardır;

Almanya'da akademik kariyerini tamamlayan birisi olarak entegrasyon hakkında şunları söyleyebilirim; her insanın kendisine göre bir frekansı vardır fakat, iki tarafında birbirine uyumlu frekansları olması gerekir. 1. neslin hedefi kısa zamanda Türkiye'ye dönmektir. 2. nesil ise, ortada kalmıştı, ne tam Türk ne de Almandı. Sebebi, yönlendiricilerin yeterli birikime sahip olmamalarıydı. Almanlar ile kontak

kurulmaması iletişimi eksik bırakmıştı. Alman tarafında ön yargılar vardı ve bunun giderilmesi gerekiyordu. Ancak, kökenlerinden gelen ilk iletişimde soğuk durmalarına bağlı olarak iletişimi karşı taraftan beklemektedirler. Türkler, iletişimde sıcakkanlı olmasına rağmen, karşı taraf yeterince cevap vermeyince, iletişim yeterli düzeyde sağlanmadı.

Bizim toplumumuzdan kaynaklanan gürültü, kural ihlali, kriminal olaylar gibi hatalı davranışlar da entegrasyonu olumsuz etkiledi. 1. neslin davranışlarından kaynaklanan bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Cami cemiyetlerin bazı yerlerde engellenmesi gibi 2. nesil bu eksikliklere tepki olarak, Gymnasium okullarına yüzde 10 civarında gittiler. 3. neslin ne tam Türkçe ne de tam Almanca gramer ve konuşmasına sahip olmamaları, entegrasyonu etkileyen diğer nedenlerdendir. Ayrıca göçmen Türkler arasında, mesleki kariyerlerini tamamlamaları maddi sıkıntılara neden olmaktadır. Yönlendirmeler çok eksik kaldı. 1. nesil bu konuda eksikti. Çünkü, bunların çalışması Türkiye'ye yönelikti. Bu nedenle, Almanya'ya yönelik çalışmaları gölgede kalmıştır. 3. neslin, yavaş yavaş bu eksikliklerden kurtulduğu görülmektedir. Şu bir gerçektir ki; mesleki eğitim yapmazsan iş bulamazsın, iş bulamazsan rahat edemezsin. Önceki nesiller gibi bunlar Arbeitsamt (İŞKUR) ya da Sozialamt (sosyal yardım yeri)'a bağımlı değildiler.

Tek taraflı düşünmemek lazım, iki tarafında yapması gereken ödevler vardır. Türklerin, içine kapanmamaları, Türkiye'den daha çok Almanya'ya ağırlık vermeleri ve eğitimi öne çıkarmaları gerekir. Günümüzde, bu konularda gelişmeler var, daha bilinçli hareket edilmekte, eğitim gören, akademisyen olan, kurumlarda çalışan (polis, öğretmen, doktor gibi) insanlarımız vardır. Hedef Almanya olarak düşünenlerin sayısının artması sevindiricidir. Alman tarafın güçlü olunmasını istememesi, birleşmeyi etkileyen yaklaşımda ve kutuplaştırıcı davranışlarda bulunulması ve gettolaşmayı engelleyici çalışmalar yapması, halkı medyada çıkan islamofobi olayları ile korkutması uyumu zorlaştırmaktadır. H. E. T. Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

Almanya'da doğdum, ilköğretim, lise ve üniversite tahsilimi bu ülkede yaptım. Alman arkadaşarımla, komşularımla aynı mahallede büyüdük, aynı okullara gittik ve aynı firmalarda çalışıyoruz. Entegrasyonun hala sorun olarak konuşulması, iyi niyetle

bağdaş bir durum değildir. Göçmen Türklerin Almanya'ya geliş tarihinin üzerinden 60 yıl geçmesine rağmen, bazı çevreler bizim entegre olmamızda sorun olduğunu söylemeleri anlaşılır değildir. Çünkü bizler entegre olduk, bazı konularda sorun yaşıyorsak, Almanlarda kendi aralarında bazen sorun yaşayabiliyor. Bu durumu entegrasyon ile ilişkilendirmemek gerekir. Şu söylenebilir; Belki birinci nesil istenilen entegrasyonu sağlayamadı ancak, diğer nesiller bunu başardılar. Çünkü, bizler Öğretmen, mühendis, mimar, hukukçu, doktor, sanatçı, sporcu, akademisyen, milletvekili, belediye başkanı ve bakan olduk. Bizler, Almanlar kadar bu ülkeye katma değer sağlıyoruz. S. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Ben ikinci nesildenim. Dört nesildir burada yaşıyoruz ve entegrasyon artık demode oldu. Çünkü, yeni neslin dil problemi yok, aynı okullarda okuyorlar ve aynı havayı teneffüs ediyorlar. Ancak bugün entegrasyon ya da asimilasyon tartışmaları devam ediyorsa, bunun nedenlerinden birisi, aşırı sağcı ve ırkçı zihniyeti taşıyan bazı kurum yöneticilerin tutum ve davranışlarıdır. Bu olumsuzluklar dışında çok iyi komşuluk ilişkilerimiz oluştu. Örneğin, Yakın komşularımdan biri Papaz'dır. Köln-Domm kilisesinin yanında, Domm Form'un müdürüdür. 22 yıllık komşuyuz ve bugüne kadar herhangi bir sorun yaşamadık. Herhangi bir yere gittiklerinde, ev anahtarını bize bırakırlar. Benim bir dini cemaatte (M.G), geçmişte uzun yıllar aktif çalıştığımı bilmelerine karşılık, 10 yıldır böyle devam ediyor. Zaten Almanlar bize karşı olsalardı; bunca yıl burada yaşamak, iyi eğitim almak ve iş hayatına atılmak gibi bir şansımız olmazdı. Dolayısıyla iki tarafta sosyo-kültürel farklılıkları sorun yapmadan, uyum ve entegrasyonu gerçekleştirmiştir. B. K. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde görevliyim. 1998-1999 yılları arasında, 3. kuşak Türk çocukların, kimlik ve uyum sorunu üzerine akademik araştırma yapmak üzere, Almanya'ya gittim. Çok sayıda şehre gittim ve orada, göçmen kökenli Türklerle görüştim. Ayna zamanda, STÖ merkezlerini ziyaret ettim ve yöneticilerle konu üzerine birlikte çalışmalar yaptık.

Tüm dünyada uyum ile ilgili kabul edilen kriterler vardır. Bunlardan biri, ekonomiye katkıdır ve Türkler, önemli katkılar sağlamaktadırlar. İkincisi, suç oranıdır. Almanların suça karışma oranıyla karşılaştırma yapılarak, doğru sonuçlar elde edilebilir. Türkler daha çok kavga olayları işlerler, öldürme, hırsızlık gibi kriminal

olaylarda Almanlarla yakın orandadırlar. Kanaatimce, yabancı göçmenlerin uyumundan daha çok, Almanların bu yaklaşıma hazır olmadıklarıdır. İnsan hakları göz ardı edilerek, uyum ve entegrasyon olması düşünülmez. M.T. Kırşehir (kişisel iletişim, 12 Mayıs 2018)

Entegrasyonu etkileyen nedenleri şöyle sıralayabiliriz; 1- Ekonomik endişeler, 2- Nüfusun yoğunluğu, 3- Dar gelirli Almanların ekonomik uğraşları, 4- Medya yayınları, 5- Siyasilerin söylemleri, 6- Sosyo-kültürel farklılıklar, 6- Son yıllarda çıkan İslamofobi.

Bana göre Almanların savunduğu entegrasyon bir hikayedir ve Türkün, Almandan farkının kalmamasını isterler. Onlara göre, ismini değiştirdiğinde ve onun gibi yaşamaya başladığında, entegre olmuştur. Aksi takdirde, entegre olamamışsın. Tabi bunun adı aslında asimilasyondur. Y.A. Adana (kişisel iletişim, 15 Mayıs 2018)

Türk göçmenlerin sayısı, 16 eyaletten oluşan Federal Almanya'nın beş eyaletin (Berlin, Brandenburg, Rheinland-Pfalz, Saksonya-Anhalt ve Schleswig-Holstein) nüfuslarının yarısına denk düşmektedir. Bu oranlar, Türk kökenli göçmenlerin uyum tartışmalarından bağımsız olarak, Alman toplumunun bir parçası haline geldiklerini göstermektedir. 18-29 yaş arası genç Türk göçmenlerin yüzde 90'ından daha fazlası, Almanlarla ilişki içindedir. Türk göçmenlerin içine dönük paralel bir toplum halinde yaşamadığını, paralel toplumun bir diğer göstergesi olan ikamet veya bölgesel yerleşiklik ispat etmektedir. Aynı zamanda, Türk göçmenlerin yüzde 56'sının, Almanların daha yoğun yaşadığı semtlerde oturduklarını ortaya çıkarmıştır. Federal Alman kamuoyunda hâkim olan görüş ve yayımlanan eserlerde, uyum sorununun kültür ve dini inançlardan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Din ögesinin ön plana çıktığı Avrupa'da, uyumu din ile bağlamak, uyum konusundaki adımları oldukça zorlaştırmaktadır. F. Ş. Essen (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Entegrasyon ile ilgili sorunlar, 1980'li yılların başında başladı. İlk entegrasyon çalışmalarına bende katıldım. Almanlar, özellikle ikinci neslin kendilerine uyum sağlamalarını amaçlıyorlardı. Süreç iyi idare edilmediği için, sorunlar yaşandı. Çünkü, o günün şartlarında, Türkiye'de yaşanan Türban sorunu, Almanya'da da yaşanacağı endişesini taşıyorlardı. Bunun için, birçok yönetici entegrasyon yerine, dolaylı yoldan asimilasyonu savunuyordu. Bulduğum platformlarda bu düşüncüyü savunanlara karşı çıkıyordum. Günümüzde entegrasyonda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Ancak

iki taraf üzerine düşen görevleri yerine getirseydi, daha da iyi olabilirdi. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Haziran 1972 yılında, Almanya'ya geldim. Düz işçi olarak çalışmaya başladım ve Almanca dil eğitimi gördüm. 1972-1984 yılları arasında toplam 14 yıl çalıştım. İşçilikle birlikte 1975'te Hannover'de, 1982'de Osnabrück'te Sendika Temsilcisi görevinde bulundum. 1983 yılında "Yabancılar Meclisi" üyeliğine seçilerek, 5 yıl görev yaptım. Bu arada, M.G.'e bağlı Teşkilatlarda 13 yıl başkanlık yaptım. 1987 yılında iş hayatına başladım. Fırın ve markette 20 işçi istihdam ettim. 9 çocuğum var.

Entegrasyon konusunda ilk başlarda farklı bir durum vardı. Sonradan gelen nesiller bu ülkenin okullarına gittiler, eğitimde, ticarete çok iyi yerlere geldiler ve entegrasyonu sağladılar. İnsanımızın Almanya hakkında şöyle bir düşüncesi oldu; "Mademki kalıcı olduk, öyleyse biz yük olmayalım, yükü birlikte taşıyalım." Böylelikle, ülkenin kalkınmasında, kendi imkânları dâhilinde büyük bir çalışma sağladılar. Osnabrück Yabancılar Meclisinde görevli iken, en fazla, entegrasyon konuşuluyordu. Mecliste, entegrasyonu medeni bir şekilde tartışıyorduk. Ancak, toplantı sonrasında restorana gittiğimizde diyordum ki, "ben içki içmiyorum siz içiyorsunuz, biz domuz eti yemiyoruz, siz yiyorsunuz. Dolayısıyla, entegrasyonda çok zorlanacağız." F. G. Neustadt- Hannover, (kişisel İletişim 9 Mayıs 2018)

Almanya'ya giden ilk Türk işçilerden birisiyim. 61 yıldır bu ülkede yaşıyorum. İlk başlarda, iş yerinde İtalyan, İspanyol ve Portekizlilerden daha hızlı uyum sağladık ve entegre olmaya yönelik önemli adımlar attık. ... Türkler kadar uyum sağlayan başka bir millet tanımıyorum. Sistem entegrasyonu kısa zamanda gerçekleştirdik. ... Ancak, 2. nesilde sorunlar yaşandı. Almanya'da sayımızın hızla artması, aile birleşimiyle çok sayıda vatandaşımız buraya davet edilmesi, birde 12 Eylül Askeri Darbesinden kaçım bu ülkeye sığınanlar ile birlikte yerli halkın bize bakış açısını değiştirdi. 1980-1990 yıllar arasında entegrasyonda sıkıntılar yaşandı. Sonra da ırkçı-Nazi eylemler baş gösterdi. İki toplumu inanılmaz derecede gerdi. Bizler marjinal grupların oyununa gelmedik, akl-i selim hareket ettik. 3. Nesilde ise, sosyal entegrasyonu kurabildik ve sayımız 3 milyonun üzerine çıkmasından dolayı bazen bizden bazen de komşularımızdan kaynaklanan sıkıntılar olsa da, iki toplumun birarada yaşamasını etkileyecek düzeyde önemli bir sorun kalmadı. Hatta Almanlarla komşuluk ilişkilerimiz çok iyi olduğu, dışlanma, tepki gösterme gibi olumsuzlukla

karşılaşmadık. Konuya bir bütün olarak baktığımızda şunu rahatlıkla söyleyebiliyorum; Günümüzde entegrasyon ile ilgili sorunumuz yoktur. Ş. K. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

Almanlarla entegrasyon hakkında ki izlenimlerim şöyledir. Bu ülkede Akademik kariyer yaptım. Uzun yıllar Yabancılar Meclisinde ve Hristiyan Demokrat Partide (CDU) çalıştım. Burada Türkleri seven saygı duyan bir gurup ile daha içine dönük (aralarında entelektüellerde vardı) bir gurup mücadele içindeydiler. Ama genelde dışarıdan biri olduğum hissettiriliyordu. Bira içmemem ve bazı etkinliklerine katılmamam onlarda şüphe uyandırıyor. Entegrasyon tam anlamıyla sağlanmasını beklemek pek gerçekçi değildir. Entegrasyon aslında bir süreçtir. Sürecin iyi ilerleyip ilerlemediği sorgulanabilir. Alman devleti Almanya’da yaşayan bütün toplumların ve özellikle Müslüman ve Türklerin asimile olmasını istiyor ve genel anlamıyla siyasetleri de bu yöndedir. Bizim toplumumuzun bir kesimi de entegrasyona yeterli adapte olamadılar. M. Ö. Leverkusen (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Entegrasyon hakkında şunları söyleyebilirim. Almanların mantığını biliyorum. Göçmenlerle entegre olmaları, onları sevmeleri ve saymaları için, ülke kanunlarına kurallarına dikkat etmeleri, iyi iletişim kurmaları gerekir. Almanya’da 40 yıldır yaşamış ve Almancayı bilmiyorsan, o zaman Almanlar rahatsız olur. Noel Bayramlarına davet edildiğinde gitmezsen üzülürler, gittiğinde sevinirler. Bizde onları bayramımıza davet ettiğimizde, gelmeleri bizi sevinir, gelmemeleri üzer. Uzun yıllar Almanlarla iç içe yaşadık ve kültürel alış-veriş yaptık Birbirimizin kültüründen etkilendik. Almanlarla komşuluk ilişkileri belli bir düzeyde devam etti. Ancak bizim kültürümüzde olduğu gibi bir gelenek olmadığı için farklıydı. Komşuyu eve yemek yemeğe davet etme, ihtiyaç olduğunda yağ, tuz vs. alma gibi bir kültürleri yoktu. Kendi aralarında da böyle bir iletişimleri yoktu. Sadece gördükleri zaman selam verirler, evlerine gittiğinde en fazla bir kahve ikram ederlerdi, yanında kek, pasta olması sürpriz sayılırdı. Selamlaşmada tokalaşma bile yoktu, sarılma asla olmazdı. Kadınların öpüşmesi lezbiyenlik, erkeklerin ise farklı anlaşılırdı. Şimdi yanak yanağa öpüşmeler bile yapılıyor, çünkü bizden öğrendiler. Ancak bazı kötü alışkanlıklardan olan dükkanlarda hava parası almak, rüşvet alıp-vermek gibi davranışları da maalesef bizden öğrendiler.

Almanlarla birçok etkinlikte bir arada bulunduk, hatta cenazeleri olduğunda mezarlığa gittik, yanlarında olduk, onlarda bizim yanımızda oldular. Şahsen öyle bir noktaya

geldim ki, Almanya’da bir sorun yaşandığında bir Alman kadar üzülürüm, Almanya-Brezilya milli maçında Almanları desteklerim, ancak Türkiye ile oynadığında milliyetçi damarlarım kabarıyor ve Türkiye’nin yenmesini isterim. Entegrasyonda sorunlar oldu ancak nesiller geçtikçe azaldı. İkinci nesilde çok az sayıda entegrasyon sorunu yaşandı, üçüncü nesilde ise sorun kalmadı. Bir bütünlük içerisinde değerlendirdiğimizde iki toplum arasında entegrasyon sağlandığı görülmektedir. M. Ö. Heidelberg (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

Entegrasyon kavramı, Almanya’ya gelenlerin 3-5 yıllık dönemini kapsar. Almanya’da doğmuş, okuluna gitmiş insanlara, “entegre olun” demek, bir hainliktir. Alman toplumunun göçmenlik konusunda daha hazırlıklı olmadıklarına işarettir. Ben burada kendimi kabul ettirdim ancak, bazen dışlanmışlık oldu. Angela Merkel, Willy Brant gibi çok değerleri siyasetçiler oldu. Ancak son 50 yılda, Merkel gibi değerli bir siyasetçi olmadı. SPD’den iki dönem milletvekili adayı oldum. “Biz Türk’ü seçmeyiz” diye konuşanlar bile oldu. ... Çocuklarımızı asimile etmek gibi bir düşünceleri yoktur. Onlar, bizi kendilerine benzetmek istemiyorlar. Şayet isteseler, biz de onlar gibi haklara sahip olacağız demektir. Bunlar, asla böyle bir şey istemiyor. Tam tersine, tamamen uzaklaştırmak istiyorlar. Sen, Alman vatandaşı oluyorsun, bunlar sana “vatandaş olmuş Türk” diyorlar. Yani, 2. sınıf vatandaş olarak görüyorlar. T. K. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Alman siyasiler vermiş oldukları mesajların çoğunda, Türklerin asimile olmasını isterler, kiliseler de bu yaklaşımı desteklemektedir. Almanya’da uzun yıllar yaşayıp, eğitimden sosyal hayata, kendini iyi geliştiren bile, onlarla konuştuğunda senin yabancı olduğunu hissettirirler. Ben Üniversitede öğrenci iken, bir Alman arkadaşım bana dedi ki; “sen sanayide başarılı olamazsın” “neden?” dedim, o da; “çünkü sen, kendinden geçercesine içki içmiyor ve bizim gibi eğlenmiyorsun.” Bir arkadaşım diyor ki; “ben Alman olmak için çok çalıştım, her türlü gayreti gösterdim ancak, her defasında bana yabancı muamelesi yaptılar. Sonunda olmayacağını anlayınca, yeniden Türk olmaya karar verdim.”

İşte böyle bir durumda, İslami cemaatler, kurmuş oldukları camilerle ve uyarıcı faaliyetlerle, asimilasyona karşı çıkarak entegrasyonu teşvik ediyorlardı. Bizler, merhum N. Erbakan hocanın devamlı tekrarladığı şu sözleri şiar edinmiştik; “Barış içinde bir arada yaşamak”. Ben İslam Konseyi başkanı iken, entegrasyonda

ilerlemenin sağlanabilmesi için, Almanlarla programlar düzenledik. Bu programlarda yaptığım konuşmalarda, özellikle vurguladığım konu şuydu; “biz entegrasyonu istiyoruz ancak, milli ve dini değerlerimizin korunması koşuluyla, aksi takdirde entegrasyon olmaz.” Almanlar son zamanlarda asimilasyon ya da entegrasyon yerine daha çok “inklusion” yani, dahil etme-kavramını kullanıyorlar. H. Ö. Brühl (kişisel iletişim, 25 Nisan 2018)

Ben 1976 yılında Almanya'nın Nürnberg şehrinde dünyaya geldim. Bu ülkede okula gittim, meslek eğitimi aldım. Eğitimcilik üzerine kısa süreli dersler aldım. 15 yaşında iş hayatıyla tanıştım. 20 yaşında, fabrikada kalifiyeli eleman olarak çalışmaya başladım. Sonra, girişimci olarak hayatımı sürdürdüm. Göçmenler ve Almanlar arasındaki sorunları analiz etmek için çalışmalar başlattım. Bu alanda kendimi geliştirdim ve 15 kitap yazdım.

Bizler kimliğimizi koruyarak Müslüman Türkler olarak ibadetleri yaparken önemli bir engelle karşılaşmadık. Günümüzde Türk göçmenler, Almanya'nın asli unsurudur ve entegrasyon aşamasını çoktan geçmişlerdir. Ancak, hassas olan yönlerine dokunduğunda, tepki görebilirsin. 2006 yılında “Mutluluğa Giden Yollar” adlı kitabımı yazdım ve dağıtımı yapıldı. Kitabımda, “Allah birdir, Hz. İsa Allah'ın oğlu değil Peygamberidir” diye yazmıştım. Tabi bu, Alman toplumunun tepkisini çekti. Bir de Almanların çoğunun, türbana karşı olduklarını biliyorum. Az da olsa, isimlere kafa takanlarda vardır. Oğlumun ismi, Muhammed Ali ve öğretmeni, ismi pek hazmetmemişti. Ancak oğlum liseyi bitirdi ve Hukuk Fakültesini okuyacak.

Edinmiş olduğum bunca araştırma ve tecrübelerle, Alman halkının göçmenlere yönelik, genel anlamda iki farklı yaklaşımları olduğunu gördüm. Bunlardan bir kesimi, göçmenlere yönelik olumlu yaklaşırlar, dolayısıyla bunlarla sorun yaşanmaz. Diğerleri, milliyetçi duyguları ağır basanlardır. Bunlar, yabancıları sevmezler. Bunların içerisinde bir de aşırı-ırkçı ve Nazi düşüncesinde olanlar var, yabancıları ve Türklere yönelik nefret ve çatışma eğilimi taşırlar ve farklı kültürlü insanların uyum içerisinde yaşamalarına büyük darbe vurdular.

Kendimden bir örnek vermek istiyorum: Gastronomi sektöründe, işverenliğe geçiş yaptım. 30 bin mark değerinde bir araç aldım. Arabayı kapının önüne park ediyordum. Bir gün, arabama binmek üzere yaklaştığımda, kaportasının çizildiğini fark ettim.

Takip ettim ve 1946 Alman doğumlu komşumun bunu yaptığını tespit ettim. Siz ne kadar entegre olursanız olunuz, ekonomiden diğer alanlara ülkeye katkıda bulunsanız ve dilini çok iyi konuşsanız bile, bilhassa bazı milliyetçi ve ırkçı kesim tarafından kabul görmeniz mümkün değildir. Çünkü siz Müslümansınız, domuz eti yemiyorsunuz hatta içki içmiyorsunuz. Bunu, bir kesim Almanın kabul etmesi mümkün görülmemektedir. İslam inancına sahip Müslümanları, terörist olarak değerlendirerek saldırdılar, ev ve işyerlerini yaktılar, vurdular, yaraladılar ve çok sayıda insanımızı öldürdüler. Ö. D. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

Almanya’da dünyaya gelmiş ve üniversite okuyan biri olarak, entegrasyon konusunda şunları söyleyebilirim; biz Almanlara, Almanlarda bize karşı saygılı davranılıyor. Onların kiliseye gitmesi bizi rahatsız etmediği gibi, benim de camiye gitmem, Alman arkadaşlarımı rahatsız etmiyor. Okul etkinlikleri çerçevesinde sunulan yiyecek ve içeceklerde, içki içmememizi ya da domuz eti yemememizi saygıyla karşılıyorlar. Kılık kıyafetimizi de yadırgamıyorlar. Entegrasyon, iki tarafın yaklaşımıyla gerçekleştiği için, birlikte farklılıkları kabul ediyoruz. Bu gerçekler entegre olmanın göstergelerindedir. Bence, bizim kuşakta (3. Kuşak) entegrasyon, tam anlamıyla sağlanmıştır. Hatta bizler, ülke değerlerine Almanlar gibi katılımcı bir yaklaşımla hayatımızı sürdürüyoruz. F. N. K. Heessen-Hamm (kişisel iletişim, 30 Nisan 2018)

Almanya’da doğup büyüyen, Üniversite eğitimi gören birisi olarak entegre olduğumuzu düşünüyorum. Farklı ırktan olmamız, dinimizi yaşayabilmemiz, kültürümüzü ve kimliğimizi koruyabilmemize saygı duyuyorlar. Hristiyan Almanların da farklı kültürüne, dinine ve diline biz saygı göstermeliyiz ve büyük çoğunluğumuz gösteriyor. Almancayı Almanlar gibi konuşuyor, Alman devletin önemli kurumlarında üst düzey yöneticilik pozisyonlarına geliyoruz. Bazı ırkçı gruplar dışında bu başarımız takdir ediliyor. Tabi ki, bizim asimile olmamızı isteyenlerde var, bundan sonrada olacaktır. Hatta, bizim toplumda asimile olan insanımız var. Yaşamıyla, giyim kuşamıyla, yeme içmesiyle, sosyal aktiviteleriyle, tamamen Almanlar gibi yaşayan ve düşünenler var. Bunlar bizim kültürümüzü, tamamen unutmuşlar. Bana göre, insan haklarına en uygun sistem olan entegrasyon, siyasetten ticarete, sanattan spora Alman devleti için mücadele eden göçmenler arasında gerçekleştiği gibi, vatandaş olarak

adaptasyonu sağlamışlardır. Dolayısıyla göçmen Türklere, ‘‘entegre olun’’ demek gerçekçi bir talep değildir. Y. K. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Entegrasyonda sorun yaşanması, tek taraflı değildir. Almanlarda, ırkçı marjinal gruplar vardır. Bunlar, yabancıları sevmez ve tehdit unsuru olarak görürler. Ancak, bizim insanımızın marjinal kesimi de Almanları ‘‘gavur’’ görerek diyalogları geliştirmemeleri, araya hep mesafe koymaları, entegrasyonu etkilemiştir. Aslında, Anadolu’nun kırsalından gelen şehir hayatı görmemiş ve eğitim seviyesi düşük insanlarımıza, önceden bu yönde eğitim verilseydi, Almanya’daki yaşam ile ilgili hazırlıklı gidilseydi, bu sorunların çoğu yaşanmazdı. Örneğin, yıllarca komşusu olan Almanlarla güçlü iletişim kurulsaydı, hastalanıp Hastanede yattığında bir deste gül olarak ziyaret edilseydi, diyaloglar daha hızlı gelişirdi. Ancak, bizim insanımızın bir kesimi, ‘‘aman dinimize zarar gelmesin, çocuklarımız Almanlara benzemesin’’ diye, hep içine kapandığı için, ister istemez diyalogları olumsuz etkiledi. A. Y. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

51 yıldır Almanya’da yaşamını sürdürmekteyim. Eşimin burada öğretmen olması, çocuklarım üniversite okuyarak önemli görevlerde bulunması ve benimde aralıksız 43 yıl yabancılar meclisinde görev yapmamdan dolayı, Alman komşularımız ile çok yoğun ilişkiler içerisindeyiz. Almanlarla Entegrasyon hakkında şunları söyleyebilirim. Farklılıkların korunması entegrasyon için önemli bir gelişmedir. Entegrasyonda gelişmeler oldu, ancak sorunlar devam ediyor. Çocuklarımız Türkçe dilini konuşmada zorlanmalarına ve Almancayı çok iyi konuşmalarına rağmen Türk kabul ediliyor ve hala sorun yaşıyorlar. Almanlara göre göçmenlerin 1. nesli yabancıydı, 2. nesil entegre olacaktı, 3. nesil ise kendilerinden olacaktı, bazılarında göre asimile olacaktı, ancak olmadı. Entegrasyon şayet, ülkenin dilini bilmek, demokratik ve hukuk kuralları doğrultusunda yaşamak, vergisini ödemek, iyi geçinmek, toplumsal dokuya zarar vermemek ve Almanların dini, sosyal ve kültürel değerlerine saygı göstermekse, bizim gibi olanlar çoktan entegre olmuştur. Ancak bir kısım Almanlar entegrasyonu asimilasyon ile karıştırdıkları için sorun yaşanıyor. K. A. Krefeld (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Babam işçi olarak buraya gelmiş, annem ise babamla evlendikten sonra Berlin’e gelmiş. Ben burada doğup, büyüdüğüm için ebetteki onlar kadar büyük sorunlar yaşamadım. Ama bir entegrasyonun tam anlamıyla sağlanmadığını

gözlemleyebiliyorum. Bunu hem iş yerimde, hem gittiğim okullarda, hem de sosyal çevremde görebiliyorum. Ben tesettürlü biri olarak birçok saldırıya da maruz kaldığım olmuştur. Maalesef ki, fazla fark ettirmek istemeseler de birçok alman bizim gibi Türklerin başarılı olmasından haz almıyorlar ve asla istemiyorlar. Bu yüzden gerek iş yeri ararken, gerek okullarda sürekli bir ön yargı ile karşı karşıya kalıyoruz ve ilk zamanlarda hep kendimizi ispatlamak zorunda kalıyoruz.

Mesela şu an çalıştığım Hukuk Bürosunda da aynı şekil de oldu. İlk görüşmeye gittiğimde karneme değil de görüntüme bakıp, tesettürlü olmamdan dolayı ön yargılı davranıp, ilk soruları yapabilecek misin oldu? Aradan iki yıl geçti ve ben kendimi ispatlamış şekilde, çalıştığım bölümün en iyileri arasında yer alıyorum. Bu on yargıyı kırabileceğimizi düşünmediğim için, tamamı ile bir entegrasyonun da mümkün olmadığını düşünüyorum. Bunun mümkün olması için öncelikle bizi olduğumuz gibi, gerek tesettürümüz, gerek dinimiz olmak kaydesiyle, kabul etmeleri gerekir.

Ben Almanya'da doğdum. Alman okullarında okudum ve şuan üniversite öğrencisiyim. Bir Hukuk Bürosunda eleman olarak çalışıyorum. İki yıl geçti ve ben kendimi ispatlamış şekilde, çalıştığım bölümün en iyileri arasında yer alıyorum. Bu ön yargıyı kırabileceğimizi düşünmediğim için, tamamı ile bir entegrasyonun da mümkün olmadığını düşünüyorum. Bunun mümkün olması için öncelikle bizi olduğumuz gibi kabul etmeleri gerekir. I. G. Berlin (kişisel iletişim, 12 Eylül 2019)

Bugün Almanya'da yaşayan Türkleri de bir kısım siyasetçiler entegrasyon adı altında asimile etmek istiyorlardı. Diyorlardı ki; 'benim gibi yiyeceksin, giyeceksin ve eğleneceksin.' Ancak başaramadılar, çünkü bir taraftan Türk sivil toplum örgütleri çok iyi çalıştı, diğer taraftan Türkiye ile irtibatı koparmadılar. Dolayısıyla asimile olmadan, kimliklerini, dinlerini ve dillerini koruyarak entegrasyonu sağladılar. ... STÖ'lerinin bazı konularda birlikte hareket etmeleri bu başarıyı sağladı. S. S. Köln (kişisel iletişim, 24 Nisan 2018)

Entegrasyon tek taraflı değildi. Türkler kadar Almanlarda entegre olmaları gerekir. Yani Türkler Almanların dinine, diline kültürüne ve yaşam tarzına saygı gösterdiği gibi, Almanlarda Türkün inancına, kültürüne ve farklı değerlerine saygı göstermeleri gerekir. Göçmen Türkler Dil'i öğrenip, kültüre uyum sağlıyorsa entegre olmuş demektir. Bu gün Almanya'da doğup büyüyen insanlardan entegrasyon adına

ne istene bilir ki? Dil biliyor, kültürel değerleri Almanlar kadar tanıyor ve saygı gösteriyor. Ülkede çalışıyor, eğitimde, sanatta, ekonomide önemli katkılar sağlıyor, dolayısıyla tartışmasız entegrasyonu sağlamıştır. Kanaatimce insanımızın yüzde 90'ını entegre olmuş, ancak yüzde 10'u entegre olamamıştır. Bunun nedeni, 40-50 yıldır burada olup hala Almanca konuşamayan Türk aileleri var, onların entegre olması beklenemez, nitekim bir kısım ırkçı Almanlar var, onlarda Türk kültürünü asla kabul etmezler. Yalnız bu guruplar azınlıktadır. Her iki tarafın büyük çoğunluğu entegrasyonu gerçekleştirmiştir. Y. E. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

Entegrasyonda Almanların bizden devamlı beklentileri vardı. Başta sıkıntılar yaşadık, ön yargıyla yaklaşıyorlardı. Sonra biz kendimizi anlattık, onlar bizi tanıdıktan sonra, bu sıkıntıları atlattık, sorunu çözdük ve entegrasyonu sağladık. İki tarafın yanlış anlaşılabilir hareketleri entegrasyonu geciktirdi. Bizim tarafımızda şöyle yanlış anlaşılabilir hareketler oldu. Kaldığımız bölgede çok sayıda Karadenizli vardı. Bunlar dağ köylerinden gelen hemşerilerimdi ve şehir hayatını bilmedikleri için çok sıkıntı yaşadılar. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

Bir gün, hanımım ile birlikte bir Almanın evine gittim. Ev sahibi "hoş geldiniz" diyerek hanımım ile tokalaşmak istedi, hanım elini uzatmayınca "entegre olunmuyor" dedi. Kanaatimce, halkımızın yüzde 7'si aşırı mutaassıp, yüzde 30'u toleranslı, yüzde 60 civarında ise entegre olmuş rahat yaşayanlardan oluşmaktadır. Ş. Ö. Köln (kişisel iletişim, 01 Mayıs 2018)

Ailece Almancayı konuşabildiğimiz için, dil konusun da sorun yaşamadık. Almanlar ile diyaloglarımızı geliştirdik. 9 daireli ve 8 komşumun da Alman olduğu bir apartmanda 27 yıldır oturuyorum. 4 aile ile çok iyi ilişkilerimiz var diğer 4 aile ile ilişkilerimiz yüzeyseldir. Kendinizi ispat ettiğinizde Almanlarla iyi geçinirsiniz, ancak ırkçı olanlara kendinizi ispat etseniz bile bir şey değişmez, onlar hep dışlayıcı gözle sana bakarlar.

Almanlarla Türklerin entegrasyon hakkında şunları söyleyebilir; Toplumun yüzde 70'i entegrasyonu sağlamış, yüzde 30 ise iki tarafın ırkçı ve marjinal takınan insanları yüzünden sağlayamamıştır. Almanlarda ırkçı ve Hitler zihniyetini taşıyanlar var bunlar Almanların bile tepki gösterdiği insanlardır. Bizim tarafta da radikal takınan marjinal guruplar var, bizde tasvip etmediğimiz bu guruplar asla entegrasyonu istemiyorlar. Bu

iki guruptan dolayı entegrasyonda sıkıntılar yaşandı. Yoksa biz çoktan entegre olduk. İ. D. Reutlingen (kişisel iletişim, 11 Aralık 2018)

Benin ailemle birlikte Alman komşularımızla çok güzel diyaloglarımız var. Çok büyük işler yaptım. İşlerimden dolayı Alman kurumlarıyla devamlı çalışıyordum. Gittiğim her kurumda iyi karşılanıyor ve tüm işlerimi rahatlıkla yapabiliyordum. Bizim entegrasyon diye bir sorunumuz yok. Aslında unuttuğumuz kültürümüzle entegre olmamız gerekir. M. T. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

60 yıllık göç tarihinde Alman siyasetler, başta Türkleri yok hükmünde görmüşlerdir. Türklere yapılan saldırılarda, kundaklanan cami ve işyerleri için siyasetler hiç bir zaman destek vermemişlerdir. Dayanışma sergilememişlerdir. Entegrasyonu etkileyen dil sorunu birinci nesil yaşamıştı. Şu an Türklerin Almanca meselesi kalmamıştır. İslam düşmanlığı ve ırkçı saldırılar, Türkleri her geçen gün daha da tedirgin etmektedir. Özellikle Müslüman Türkler; hayat alanlarının daraltıldığı, kısıtlandığı ve saldırılarla psikolojik baskı altında tutulduğu görüşündedir. Bu gelişmeler entegrasyonu, uyumlu yaşamayı olumsuz etkilemiştir. Uzun yıllar istenilen iletişim sağlanamamıştır. Ancak Türklerin ısrarlı bir şekilde mücadele etmeleri sonucunda önemli başarılar elde edilmiştir. Entegrasyon hakkında iki farklı görüş vardır. Göçmen Türklere göre entegrasyon ve uyum sağlanmış ve sorun kalmamıştır. Almanlar ise, entegrasyonu sağlayamadığımız iddiasındadır. Bazılarının beklentisi ise, Müslüman Türklerin asimile olmasıdır. İ. B. Gelsenkirchen-Gladbeck (kişisel iletişim, 24 Mart 2019)

47 yıldır Almanya'da yaşıyorum. İlk başta işçi olarak çalıştım, sonra girişimci oldum. Otel ve market işletmeciliği yaptım, aynı zamanda Alman ve Türk STÖ'nde yöneticilik yaptım. Bir dönem siyasetle de ilgilendim. Geldiğimiz konumda entegrasyonu ve uyumu sağladık. Almanlarla bir arada kavgasız yaşıyoruz. İrkçi olanları var, bunlarla tabi ki entegrasyon olmamız mümkün değil, zaten onlarda bizimle asla uyum içerisinde yaşamak istemiyorlar. Almanlarda bunlara karşıdır. Bunlar daha fazla güçlenmezse entegrasyonda sıkıntı olmaz. Entegrasyonu olduğumuz şuradan anlaşılıyor. München Ticaret odası başkanı beni görüşmeye davet etti, telaşlandım ve yanıma birkaç işadamı, avukat, bankacıyı alarak makamına gittik. Beni işaret ederek; "bunu niye çağırdım biliyor musunuz? 120 yıllık bu caddede yaşıyorum. Sayın Zeytinoğlu bu caddeye geldi, kurduğu iş yerleriyle bu caddemiz şenlendi. O'na

huzurunuzda teşekkür ederim” dedi. Bu ve benzeri diyaloglar, Alman ve göçmen Türk toplumunun kaynaştığını, uyum içerisinde entegre olduğunu göstermektedir. M. Z. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Almanlar, göçmenleri asimile edemedikleri için, entegre etmeye çalışıyorlar. Bizim ikinci nesil insanlarımız asimile olmadı, ancak bir sonraki jenerasyon, Türk olduklarını bile gizlemek istiyor. Dördüncü jenerasyon içinse, durum daha zor görülmektedir. Almanlar, gençlik evlerine farklı nedenlerle yerleştiği Türk çocuklarını, asosyal ailelere vererek, asimile ya da entegre ediyorlar. Bu, korkunç bir gelişmedir. Konsolosluklar ve diğer yetkililer yeterli müdahale etmedikleri için de önemli sorunlar yaşanmaktadır. F. D. Frankfurt (kişisel iletişim, 07 Mayıs 2018)

1994 yılından Ford fabrikasında çalışmaya başladım. Günümüze kadar, 25 yıldır yapılan sendika seçimlerde gerekli oyu alarak sendikal faaliyetleri sürdürüyorum. Aynı zamanda 20 yıldır “Yabancılar Meclisine” seçilerek, önemli hizmetlerde bulundum. Özellikle “Şehir Planlaması Komisyonu” görevinde bulundum. Sendikacı, siyasetçi, STÖ ve yöneticilik yaptım. Çokkültürlü Almanya’da entegrasyon sorununu konuşmanın zamanı geçtiği, bu konuyu gündemde tutmak göçmenleri hazmedemeyen marjinal gurupların tehlikeli çıkışlardır. Entegrasyonda gelişmeler şöyle gelişti. İlk başlarda bazı Alman yöneticiler, göçmen Türkleri asimile etmeyi düşünüyorlardı. Asimile olmadan entegre olmaları bilhassa ırkçı ve bir kesim milliyetçileri ciddi anlamda rahatsız etti. Yaşanılan bu rahatsızlık gerçekleri gizleyemez çünkü, 1970 yılında dünyaya gelen bir göçmen, bugün 48 yaşında ve Almanlarla hep iç içe yaşamış, aynı mahalle ve sokakta büyümüş, aynı iş yerinde çalışmış ve Alman devleti adına aynı marka ürünü üretmiştir. Yani birlikte 48 yaşamını sürdürmesiyle, entegrasyon sürecini çoktan tamamlamıştır. M. Ş. Köln (kişisel iletişim, 01 Mayıs 2018)

Çalışma hayatım ile birlikte 18 kitap yazdım. Bu kitapların içeriği; şiir, roman ve İslami konulardan oluşmaktadır. ... Burada on binlerce gencimiz, meslek sahibi oldular, akademik kariyer yaptılar. Bu bağlamda, bizim entegrasyon sorunumuz yoktur. A. Ş. Osnabrük, (kişisel İletişim 9 Mayıs 2018)

Tüm bu olumlu ve olumsuz gelişmelere rağmen, Almanya’da entegrasyon sorunumuz olmadığını söyleyebilirim. Biz, bu aşamayı çoktan geçtik. Şu an katılımcı asli unsur durumundayız. Buna bir örnek olarak, şu an göçmen Türk kökenli 3 bin akademisyen bulunmaktadır. GSMH’nin yüzde 9’u yabancılar tarafından

gerçekleşmektedir. Sadece bizim insanımız, yüzde 7'sini oluşturmaktadır. Almanlar, yaptığımız mescitleri hoşlandıkları mimari özelliklerde görmek isterler. Örneğin, Aaceh'de yapılan cami, dış görünüm itibariyle Havrayı andırıyor. Köln'de temelden yapılan ve Almanya'nın en büyük camisi farklı şekilde yapılmıştır. Ancak Duisbur-Polman'da yapılan cami ise Osmanlı-Selçuklu mimari tarzındadır. (Polman'da yaşayanların yüzde 90'nı yabancılardan oluşmaktadır. S. A. Aachen (kişisel iletişim, 27 Nisan 2018)

Alman medyası Türklerden ziyade Müslümanlara karşı kampanyalar yapıyorlardı. 2. Nesilden sonra bilhassa inançlı 3. Neslin asimile olmasını istiyorlardı. Olmayınca aleyhte çok sayıda yazılar yayınlamaya başladılar. Siyasetçilerin demeçleri Türklerle Almanlar arasında diyalogdan ziyade ayrılığı körüklüyordu. Entegrasyonu etkileyen en önemli nedenlerin başında yanlış anlaşılma gelmektedir. Buna bir örnek vermek istiyorum; Bir heyetle birlikte il emniyet müdürüne Kuran-ı Kerim hediye ettikten sonra, okuyor ve karşılaştığımızda “Müslümanlar hakkında ki kararım olumlu yönde değişti” dedi. Biz göçmenler bir bütün halinde hal ve hareketlerimize dikkat etseydik, marjinal gurupların Almanların huzurunu kaçırıcı kriminal eylemleri minimize etselerdi, Alman ırkçılarda her geçen gün saldırılarını artırmazdı sorun kalmazdı. Entegrasyon gerçekleştiğini düşünüyorum, bazen marjinal gurupların eylem ve söylemleri sorun haline getiriyor. R. E. Nürnberg (kişisel iletişim, 9 Aralık 2018)

Almanya'da entegrasyonun gerçekleşmesi yöneticilerin ve kamuoyunun yaklaşımına bağlıdır. Eğer dünya devletlerinin kabul ettiği entegrasyon anlayışına göre değerlendirilirse, sağlandığını rahatlıkla söyleyebilirim. Ancak dini yaşam ve kültür değerlerden taviz vermek, vaz geçmek olarak değerlendirilirse o zaman sağlanmaz ve ileriki zamanlarda da gerçekleşmesi mümkün olmaz. Çünkü bu asimilasyon olur ve Müslümanlar bunu kabul etmezler. Bana göre Entegrasyon anlayışına uygun hareket etmenin yolu dil bilmek ve eğitim tahsilidir. Birinci nesilden sonra gelen nesiller bunu başardılar ve entegrasyonu sağladılar. F. B. Siegburg (kişisel iletişim, 06 Eylül 2019)

Almanlarla komşuluk ilişkilerimizde sorun yaşamadık. Çok düzenli ilişkilerimiz vardı. Sevinç günlerimizden olan Bayram günlerinde tebrik ederek, iyi dileklerde bulunuyorlardı. Ailece ırkçı taciz ya da saldırılarıyla karşılaşmadık. Alman okullarına çocuklarımız gittiler, değişik branşlarda okudular. Kimisi ortaokul, kimisi lise, kimisi de üniversiteyi bitirdi. Ben bir tarihte içinde 800 mark olan para cüzdanımı kaybettim.

Polise gittim ve durumu bildirdim. Polis cüzdandaki para miktarını öğrenince, unut dedi. Ancak ertesi gün beni arayarak genç evli bir Alman çiftinin cüzdanı bulunduğunu ve kendilerine teslim ettiğini söyledi. Polis karakoluna gittim, cüzdanı bulanlara teşekkür ettim, cüzdanı bana teslim ettiklerinde kendilerine bir miktar para verdim. Birbirimize karşı sevgi, saygımız her geçen gün arttı. Entegrasyonun tam anlamıyla sağlandığını söyleyemem. Ancak önemli mesafeler kat edildi. Bu arada bir kısım insanımız asimile oldular.” M. Ş. Ulm (kişisel iletişim, 16 Aralık 2018)

54 yıldır Almanya’da yaşamaktayım, inşaat sektöründe girişimcilik yapıyorum, STÖ’nde yöneticilik yapıyorum. Ticari alanda Almanlarla ortaklaşa büyük projeler yapıyoruz. Edindiğim tecrübelerle, Türklerin entegrasyon hakkında kanaatim şudur. Kendimizi daha iyi ifade edebilmek için dil bilmemiz gerekir. Dil bilenler Almanlarla diyalog kurmakta sıkıntı yaşamaz. Entegrasyon iki tarafın birbirini etkilemesiyle olur. Birinci jenerasyon dil bilmediğinde bazı alanlarda zorlandı, ikinci jenerasyon az da olsa bocaladı, üçüncü ve dördüncü (küçük) jenerasyonların böyle bir sorunu olmadı. Çünkü hepsi Almancayı biliyor, Almanları tanıyor ve aynı köyde, aynı şehirde yaşıyor. Dolayısıyla hiçbir sorunu yoktur. Kızım bir Alman ile evlendi, damadım Müslüman oldu. Almanlarla önemli yatırımlar yapıyorum, ortaklıklarım var, birçok önemli projenin altına birlikte imza attık. Bu gibi gelişmeler entegre olduğumuzun kanıtıdır.

Entegrasyonu güçlendirmek için, bunların önemli günlerine katılmak gerekir. Weihnachten gibi günlerine katılarak sevecekleri içecekleri hediye etmek, aradaki soğukluğu gidereceği gibi, Türk siyasetçilere düşmanlığı da azaltır, belki bitirir. Bunların yüzde 80’i Türk siyasetçilere karşı, yüzde 20’si karşı değil. Bazı görüntüler ise yanlış anlaşılmalara neden oluyor. Örneğin, Wiesbaden şehrinin bir bölgesinde, Türkiye’nin bir kasabasından gelenler ağırlıktadır. Belli bir kesimi aynı tip kıyafetlerle sokakta gezmeleri, kimisinin takunya ile dolaşması, bazı kendi yörelerine ait giyim kuşamları dikkati çekiyor. M. A. Bonn (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Entegrasyonda çok ilerlediğimizi düşünüyorum. Zaten çocuk ve torunlarımızda entegrasyon sorunu yoktur. Bunlar Almanya’da dünyaya geldiler, burada okula gittiler, burada hayata karıştılar. Yani Almancayı almanlar gibi biliyor, aynı iş yerinde çalışıyor ve devlete aynı ölçülerde vergisini ödüyor. Dolayısıyla entegrasyon tam anlamıyla sağlanmıştır. V. A. Schweinfurt (kişisel iletişim, 10 Aralık 2018)

Almanların bize bakış açısının değişmesi bilhassa 1980 askeri darbesinden sonra Almanya'ya gelen sağcı-solcu düşüncesini taşıyanların huzursuzluk yapmaları, bölücü örgütlerin aşırı davranmalarıyla başladı. Aynı zamanda Türkiye'den görevli olarak gelen bir kısım insanların M.G. gibi dini hizmet veren teşkilatları dışlayıcı propaganda yapmaları gerginliği ve huzursuzluğu daha da arttırdı. Bir de bazı insanımızın hatalı davranışları da imajımızı kötü yönde etkiledi. Örneğin; Münih şehrinde bir dergide çizilen karikatürü hatırlıyorum, şöyle bir manzara vardı. Kırmızı lambalar yanıyor, Alman köpeği karşıya geçmek için yol kenarında yeşil ışığın yanmasını bekliyor, pala bıyıklı bir Türk ise lambalara aldırış etmeden karşıya geçmeye çalışıyordu. Bu olumsuz gelişmeler uzun yıllar entegrasyonu etkiledi. A. B. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

Biz entegrasyonda elimizden geleni yaptık. Ancak bu tek taraflı değil, Almanlarında aynı hassasiyeti göstermeleri gerekiyordu. Günümüzde hala entegrasyon sorunları konuşuluyorsa bunun nedeni Almanların önemli kesiminin entegrasyondan daha çok asimilasyon taraftarı olmalarıdır. Böyle düşünen Almanlar entegre olamadıkları için sorunlar devam etmektedir. Bunlar Müslümanlara hor bakıyorlar, kendi aralarına almak istemiyorlar. Türkiye'nin aleyhine faaliyet gösteren bölücü unsurlara ya da kültürümüzden tamamen uzaklaşmış insanlara gösterdikleri toleransı bizlere göstermiyorlar. Sanırım sorunda bu yaklaşımda, yani bizden değil kendilerinden kaynaklıdır. Bizlerin entegrasyonu şayet aynı dili konuşmak, birbirini anlamak ve birlikte uyum içerisinde yaşamaksa çoktan gerçekleşmiştir. Ö. B. Neustadt- Hannover (kişisel iletişim, 28 Nisan 2018)

Entegrasyonda geline son aşamayı şöyle açıklaya bilirim; Almanlarla iyi geçiniyorduk. Biz onlara onlarda bize saygılıydılar. Biz onların inançlarına tepki göstermiyorduk, onlar da bizim inançlarımızı yaşamamızda engel olmadıkları gibi, yeri geldiğinde destek bile veriyorlardı. Dolayısıyla entegre olmuş ve uyum içerisinde yaşamımızı sürdürüyoruz. M. D. Stuttgart (kişisel iletişim, 13 Aralık 2018)

Bizim Almanya'da entegrasyon sorunumuz yoktur. Türkiye'ye gelen insanımız iznini geçirdikten sonra Almanya'ya dönmeyi arzuluyor. Yani Almanya'da kendisini daha rahat ve evinde hissediyor. Bu durum Almanya'ya entegre olduklarının göstergesidir. Almanlarla diyaloglarımız çok gelişti, acıları ve sevinçleri birlikte paylaştık. Örneğin, 1993 yılında Solingen'de ırkçıların kundaklamasının sonucu Genç

ailesinin 5 ferдинin hayatını kaybettiği faciayı ben ilk gece duymamıştım. Sabah kapıyı açtım, kapımın önünde bir yaşlı bayan duruyordu ve titreyerek bana; “özür diliyorum, özür diliyorum” dedi. Ben anlamamıştım. Bana duymadın mı? dedi. Ben hayır, neyi? dedim. Bu gece bir evin kundaklanması sonucunda 5 Türk hayatını kaybetti dedi ve ekledi; “biz böyle değiliz, bizimle hiçbir alakası yok” derken titriyordu. Bende sakin olun, sizin suçunuz yoktur diyerek onu teselli ettim. Bu dayanışma bile iki toplumun entegre olduğunu göstermektedir. M. T. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Entegrasyonun gerçekleşmesine kesinlikle inanmıyorum. Çünkü Almanlar, Türklere karşı hep ön yargılarla doludur ve bundan asla vazgeçmezler. Eğer entegrasyon, bulunduğum ülkenin kural ve değer yargılarına uyum sağlayıp o ülkenin kültür ve medeniyetini anlayabilmekse, Türkler son derece başarılıdır. Almanya'nın ve Almanların bu insanları milli ve manevi değerleri ile hazmedememe problemleri var. Sürekli toplum içinde ötekileştirilen insan konumuna düşürülünce, Türker'de de özellikle eğitim alanında başarı bir hayli düşük kalıyor. O. T. Münster (kişisel iletişim, 15 Mart 2019)

Tamamen başarılımış bir entegrasyondan bahsetmek, en azından şu an için pek mümkün değildir. İki toplumun kültür, din, dil, ortak geçmiş gibi birçok alanda farklılıkları göze çarpmakta. Üçüncü ve dördüncü nesilden bahsettiğimiz şu günlerde, hayatın her alanında olumsuzluklar karşımıza çıkmakta ve kısa zamanda da çözülecek gibi gözüküyor. B. C. Osnabrück (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

Almanya'da sosyal hayatta edindiğim izlenimlere göre, göçmen Türkler entegrasyon konusunda önemli bir mesafeler kat etmişler. Bilhassa ırkçı ve marjinal guruplar iki toplumun bir arada yaşamasına büyük zarar vermektedir. Nazi yanlısı kişi ya da gurupların göçmenlerin ev, iş yeri, cemiyet, dernek, lokal gibi sosyal ve kültürel faaliyet yapan merkezleri kundaklamaları; yaralama hatta ölümle sonuçlanan saldırıları iki toplumu inanılmaz derecede rahatsız etmektedir. Buda entegrasyon ve uyumlu yaşamı olumsuz etkilemektedir. H. A. Georgsmarienhütte (kişisel iletişim, 18 Mart 2019)

... entegrasyonun sağlanmasında atılacak adımlardan biride, karşılıklı diyalogun geliştirilmesidir. Siz iletişim kurmaz ve kendinizi tanıtmazsanız, ön yargılı kişi, gurup ya da kurumların sizi tanıttığı gibi algılanırsınız. Ancak ırkçı olan kesim bize sağlanan

olanaklara her zaman tepki gösteriyordu ve asimile olmamızı istiyorlardı. E. T. Köln (kişisel iletişim, 28 Mart 2019)

Sorun gibi algılanan önemli gelişmelerin başında, göçmen Türklerin sayısının çokluğu geliyor. Almanlar bu çokluktan endişe duyuyorlar. Çünkü, onların nüfusu azalıyor, göçmenlerin sayısı çoğalıyor ve dolayısıyla, gelecekte Almanya’da dengelerin değişeceğinden endişeleniyorlar. Hatta Neo-Nazilerin saldırıya geçmelerinin bir nedeni de budur. Gizli toplantı yaparak, “Almanya elden gidiyor, Türkleri buradan kovmak gerekir” dedikleri medyada yayınlandı. Bundan dolayı, ırkçı partiler hem taban buldular hem de seçimlerde çok oy kazandılar.

1979 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya’ya geldim. Kiraların yüksek olması, dar gelirli Almanları etkilediği gibi bunu göçmenlerden bildikleri için, bize karşı tepkileri oluştu. H. A. Ibbenbüren (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

Bulduğum 3. nesil, Almanya’da yaşayan Türkler kitlesinde bir yandan entegrasyon kavramına tutunan gençlerle, diğer yandan kuşak çatışması sonucu değerlerinden kopmuş gençler, Alman kurumlarınca ötekileştiriliyor. Bizim jenerasyonda sistematik uyum sorunu yaşanmazken iş piyasasında veya akademik sahada, güçlü bir kimlik gibi altını çizdiğimiz faktörler, asimilasyon yerine entegrasyon eğilimli olmaktadır. Fakat Alman kurumlar, 1980’li yıllardan bu yana, yanlış entegrasyon anlayışı yürüttükleri için, ciddi sorunlar ortaya koyuyor. Bu bakımdan, iki tarafın da farklı entegrasyon kavramları bu sorunun çözümünü olumsuz etkiliyor. F. C. Lemgo (kişisel iletişim, 17 Mart 2019)

Göçmen Türkler arasında ilk girişimcilerdenim. Günümüzde, çok sayıda iş adamı, siyasetçi, doktor, mühendis, sanatçı, sporcu ve yönetici insanımız var. Şayet, bizim farklı yapımızı sorun yapsalardı, bu başarıların elde edilmesi söz konusu bile olmazdı. Bu konularda eksiklik ve hata sadece Almanlarda değil, bizim toplumumuzda buna neden oldu. Şayet biz dürüst olsaydık, dinimizi doğru yaşasaydık, Almanların bizim hakkımızdaki düşünceleri çok daha iyi olacaktı. ... Bremen’de minareli bir camimiz var. Alman polisleri orada bekliyorlar, bundan utanıyorum. Çünkü biz, kuralları ihlal ediyoruz.

Alman halkıyla olan ilişkilerimiz, problemsiz geçiyor. Almanlarla komşuluk ilişkilerimiz çok iyidir. Örneğin, benim bir komşumun iki oğlu vardı. Biri papaz, diğeri ise Müslüman oldu. Bir gün hastalandım, hastaneye götürdüler. Alman bayan komşum, eşimle birlikte sabaha kadar başucumda durdu. 1982 yılında, Alman muhasebeci bir bayanı işe aldık. Kısa zaman sonra, beyi yanıma gelerek bana aynen şunu söyledi; “siz nasıl insanlarsınız hanımımın bana bakışı değişti” diyerek hayranlığını bildirdi.” Ancak hem bizden hem de Almanlardan kural dışı hareket edenler, kendilerine çekidüzen verirlerse, uyum ve entegrasyon daha iyi sağlanır. Tüm yaşanan olumsuzluklara rağmen, entegrasyonun sağlandığını düşünüyorum. A. A. Bremen (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

Şunu belirtmek istiyorum, bizler dürüst olursak, hareketlerimize dikkat edersek, yasalara saygılı olursak Almanlarla sorunumuz olmaz. Bakınız, Alman firmalarında çalıştığım 13 yıl içerisinde, kimliğim belliydi, kültürüm farklıydı, dini değerlerim vardı, bu değerlerimi saklamadım, aksatmadım ve hiçbir sıkıntıda yaşamadım. Önce işçi, sonra işveren olarak Almanya’daki toplam 47 yıllık hayatımda, bu alanda hiçbir sorunla karşılaşmadım. 7 oğlum 1 kızım var. Biri doktor, biri kimya mühendisi, biri makine ve inşaat mühendisi, biri ekonomist, üçü bilgisayar mühendisi oldu. Bütün çocuklarım da şu an işveren. 3 lokanta (2’si Hamburg, 1’i Hannover) çalıştırıyoruz. Bütün ailem, kimliğinden sosyo-kültürel değerlerinden taviz vermeden yaşıyorlar ve hamdolsun önemli sorun yaşamadık. Biz entegrasyonu çoktan sağlamışız. Şu an Alman halkından daha çok ülke ekonomisine ve halka hizmette katkıda bulunuyoruz. Bugün sorun var diyenler, iyi niyetli olmayan insanlardır. Bir de Almanlarda ırkçı olanlar bizi istemediği için sorun yaşıyorlar. S. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

30 yıldır Almanya’da yaşıyorum. Çok sayıda Alman komşularımızla alış-verişimiz oldu. Bir komşum vardı ve arabamı kapısına park etmişim. Kızgın bir tavırla, arabayı oraya çekmemi söyledi ve ben de arabayı başka tarafa park ettim. Bir başka gün, o arabasını kapımın önüne park edip giderken beni gördü ve hızlı bir şekilde arabaya yönelerek “Kızmadın mı?” dedi, “biz komşuyuz bu gibi şeyler olur, sorun değil” dedim. Bundan dolayı komşuluk ilişkilerimiz çok güzel oldu.

Entegrasyonda geldiğimiz düzey analiz edilirken, bu gelişmenin nasıl yorumlanacağı önem arz etmektedir. Birlikte çalışmak mı? yoksa, bir tarafın diğer tarafı yutması mı? Bana göre, Almanların belki yüzde 80’ni birlikte çalışmaktan yanadır. Diğer yüzde 20’lik bölümü ise asimile etmekten yanadır. Bizler dinimizi, kimliğimizi ve kültürümüzü korumakla birlikte Almancayı da çok iyi bilmemiz gerekir. Almanların değerlerine saygı duymalıyız. Aynı şekilde Almanların da bizim değerlerimize aynı saygıyı göstermelerini bekliyoruz. Toplumun büyük çoğunluğunun buna dikkat ettiğini düşündüğüm için entegrasyonun sağlandığını rahatlıkla söyleyebilirim. G. K. Köln (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

Biz farklı kimlik ve yaşam tarzımızdan dolayı Almanlardan daha çok bölücü terör örgüt elemanlarıyla sorun yaşadık. Örneğin, Dünya kupası yarışını izlemek üzere oğlumla gittim. Meydanda Alman bayrağı yanında PKK bayrağını da gören oğlum, dayanmadı gidip PKK bayrağını yere attı. Bunun üzerine bir kısım örgüt yanlılarıyla birbirlerine girdiler. Sonrada ciddi tehditler aldık. Ancak Almanlarla da etnik yapı, din ve kültürel farklılıklarımızdan dolayı bazı sıkıntılar yaşadım. Ş. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019) Biz buradayız ama ruhumuz Türkiye’de. Bundan dolayı Almanlarla çok zor entegre oluruz. Ş. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

Uzun yıllardır Almanya’da yaşamaktayım. Mahallemde komşularıyla iyi diyaloglarım oluştu ve sorun yaşamadım. Alman toplumu ile göçmen Türklerin istenilen seviyede uyum sağladıklarını düşünmüyorum. Çünkü Almanların uyum anlayışı ile Türklerin uyum anlayışı çok farklı. Genele baktığımızda Türkler, diğer azınlık topluluklarına göre yasalara daha saygılı ve kültürel hayata daha adapte yaşıyorlar fakat, dini açıdan oluşan farklılıklara gelindiğinde, diğer azınlıklara göre daha tutucu bir yapıya sahibiz. Bu da Türklerin buradaki din, dil ve kültürlerini muhafaza edebilmek için, savunma mekanizması oluşturuyor. M. A. Hannover (kişisel iletişim, 22 Mart 2019)

Bana göre entegrasyon sorun olmaktan çıkmış. İnsanımız artık siyasetten ticarete, spordan sanata varıncaya kadar her alanda katılımcı pozisyonadadır. M. O. Bochum (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Bazı Türklerin yaptıkları kriminal olaylar imajımızın bozulmasına neden oldu. Uyuşturucu ve insan kaçakçılığı, yaralama ve töre cinayetleri, gürültü ve çevre kirliliği,

gösteri ve eylemler ile kural ihlali ve haksız kazanç gibi toplumun huzurunu bozan hareket ve davranışlar Alman toplumunu aşırı derecede rahatsız etti. Bu olumsuzluklarla birlikte aşırı sol örgüt mensubu Türkler ile muhafazakar Türklerin karşı karşıya gelmeleri bardağı taşıran damlalardan oldu. Örneğin; 5 Ocak 1980 yılında Berlin’de bizler Afganistan mücahitlerinin başarılarını destekleyici bir yürüyüş yapmayı organize etmek için yetkili daireden müsaade aldık. Ancak radikal sol guruplar yürüyüşümüzü engellemeye çalıştılar. Bizim tarafımızdan yaklaşık 100 kişi karşı taraftan da bir o kadar kişiyle çatıştılar. Karşı taraftan C.K. adında bir kişi öldü. Onlarca insan hapse atıldı bizim taraftan A. S.’ye 5 yıl hapis verdiler. İşte buna benzer olaylar bizim dışlanmamıza neden oldu. Bu da uyum ve entegrasyonu olumsuz etkiliyor. M.K Berlin (kişisel iletişim, 05 Mayıs 2018)

Türkler yasalara saygılı olduğu için, bu konuda entegrasyon sağlandı. Fakat Almanlar, Alman anayasasına uygun gelişme gösteremiyorlar. Çok dinli ve çok milletli bir yaşamı kabullenemiyorlar. Böylece Avrupa standartlarına da uyamıyorlar. Bizdeki sorun, akli bir kenara bırakmış olan tarikat ve cemaatlerdir. C. P. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Bana göre; entegrasyonda yaşanan sorunların asıl nedeni diaspora çalışmamızın olmamasıdır. Türkiye’nin de bu yönde bir çalışmasının olmayışı büyük bir eksiklik. Diasporayı en fazla etkileyen medyadır. Amerika’nın güdümünde olan Alman medyasının Türk ve Müslümanların aleyhine kışkırtıcı yayınlar yapmasından dolayı toplum kutuplaştırılmaktadır. Türkiye’nin medyaya yönelik etkileyici çalışmalar yapması gerekirdi, yapmadığı için sorunlar devam etmektedir. A. A. Mülheim- Ruhr (kişisel iletişim, 24 Mart 2019)

Entegrasyonda sorun olduğunu sanmıyorum ancak, farklı sorunlar var. Türkler, 20 yıldır burada işsizlik parası alıyor, bilerek tembellik yapıyor ve çalışmıyor. Hala, Almanların aleyhine konuşuyor. Bence sorun bunlar ve benzeri yaklaşımlardır. Bir anımı anlatmak istiyorum: 1999 yılında vergi dairesinden bir görevli şirketime gelerek, bizden kaynaklanan yanlış hesaplamadan dolayı, 1 milyon mark ceza keseceğini söyledi. Ben de Alman devletine 100 bin mark, görevli şahsına da 100 bin mark rüşvet vererek, bu cezayı silmesini istedim. Bana, “Devletim bana maaşımı veriyor, bana vereceğin kısmı işitmemiş olayım, gücün toplam 200 bin marka mı yetiyor?” dedi, “evet” dedim. Bana, “verimli bir girişimcisin, devlete istihdam sağlıyorsun, çok

çalışıyorsun, “200 bin markı vergi dairesi adına alacağım” dedi, anlaşma sağladık ve vergi cezamı sildi. M. D. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

Ben 15 yıldır Almanya’da yaşayan, üniversite mezunu bir öğretmenim. İlk başlarda eğitim hayatımda zorluklar yaşadım. Ancak staj sonrası okulumda ırkçılık, farklılık, haksızlıkla gibi dışlayıcı eylemlerle hiç karşılaşmadım. Farklılığım kabul edildi, olumlu bir hava ile karşılaştım ve kabul gördüm. Genelleme yapmak istemiyorum, sadece yaşadığım zorlukları ve gözlemimi anlatmaya çalıştım. Bundan dolayı, Almanlar ile Türkler arasında entegrasyonun yüzde yüz olmasa da çoğu yerlerde sağlandığını düşünmekteyim. E.K. Oberhausen (kişisel iletişim, 24 Mart 2019)

Hayatının tamamını bu ülkede geçirmiş, eğitim almış ve yüksek lisans yapmış birisi olarak göçmen Türklerin entegrasyonu hakkında şunları söyleyebilirim. Türk göçmenlerin ve Alman halkının bu konuda ne düşündüğüne bağlıdır. Bu konuda asimilasyon kelimesi önemlidir ve kanaatimce, Almanların entegrasyon konusundaki beklentileri, asimilasyon yönünde. Entegrasyon, bence bir muamma, aldatmaca ve gereksiz bir konudur. Göçmen Türklere yönelik bir meşguliyet veya bir baskı aracıdır. Anayasaya bağlı ve uygun şekilde davranmanın yeterli olması gerekirken, araya kültürel, etnik, dinsel vs. kriterler sokulmuştur. O. Ö. NRW, (25 Mart 2019)

Almanya’da doğdum. Tahsil hayatımı bu ülkede sürdürdüm ve şuan doktora öğrencisiyim. Hem eğitim hayatımda hem de sosyal ilişkilerde edindiğim izlenime göre; entegrasyon konusu, Almanya’da sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Hatta bazı Almanlar, Türklerin Alman toplumuna entegrasyonunun sağlanmadığını ve bu konuda başarısız olduklarını iddia etmiştir. Bana göre, Türk toplumu entegrasyonu sağlamıştır fakat, bazı semtlerde yaşayan Türkler, Almanya’ya entegrasyon konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Örneğin, Almancaya hâkim olmada eksiklikler, dolayısıyla Alman gündemini takip edememe, seçimlere ilgi göstermeme, katılmama, sosyal yaşantıya katılmama gibi sıkıntıların da olduğu kesin. Ama bunun Almanya’da diğer milletlere kıyasla en az Türkler arasında olduğunu düşünüyorum. B. Leverkusen (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

Almanlarla çok iyi komşuluk ilişkimiz var. İletişimimiz üst düzeydedir. Bulduğum semtte Almanlarla güven içerisinde yaşıyoruz. Birçok göçmen Türk Almanlarla evlenerek akraba oldular. Ortak iş yerleri açtılar, Türkiye'ye birlikte tatile gidiyorlar. Bana göre Almanlar ile göçmen Türkler arasında entegrasyon sağlanmıştır. M. D. Bergneustadt (kişisel iletişim, 27 Mart 2019)

Entegrasyon konusunda düşüncemi şöyle özetleyebilirim. Almanlar senin durumuna bakarak, senin hakkında kararını verir. Sen onlarla çok iyi diyalog kurarsan, sıkıntı ya da dışlanmışlık yaşamazsın. Uzak durur, iletişim kurmazsan onlarda sana karşı tavır alır. Almanya'da doğup, bunlarla büyüdüğüm için entegrasyonda bir sorun görmüyorum. Alman komşularımız ile görüşüyor sohbet ediyoruz. Entegrasyon tarafların birbirinin değerlerine saygı göstermesi, farklılıkları kabul etmesiye, biz entegrasyonu gerçekleştirmişiz. Ancak bazı yöneticilerin ve ırkçıların dediği gibi, onlar gibi olmaksu bu asimilasyondur. Bunu göçmen Türklerin çoğu kabul etmez. A. D. Bergneustadt (kişisel iletişim, 27 Mart 2019)

İnsanlarımızın sorunlarını ilgili makamlara aktarıp çözebilmek için çok tercümanlık yaptım. Radyo kurdum. 38 yıldır Almanya'da yaşıyorum. Almanların bize bakış açısı, iş gücü ihtiyacı için burada olan göçmenler şeklindedir. Alman basın ve medyasının bazı konuları kamuoyuna farklı anlatma gayreti, Siyasi yöneticilerin ön yargılı demeçleri, etnik farklılığımızdan dolayı ayrımcı uygulamalar ve gün geçtikçe artan nüfusumuz ile sokakta, mahallede ve diğer yerlerde yoğun bir şekilde görünmemiz, Alman kamuoyunu endişelendirdi. Bu olumsuzluklara bir de Almanları rahatsız eden bazı davranışlarımız da eklenince uyum ve entegrasyon daha da zorlaştı. Bir akşam geç saatte Almanca öğretmek için bir evde bulunuyoruz, o arada polis geldi, Televizyonda Türkçe yayındaydı. Bu manzarayı gören Polis, "siz böylelikle entegre olamazsınız" dedi. Biz kendimizi bunlara zorla kabul ettirdik. H. N. Köln (kişisel iletişim, 29 Mart 2019)

Almanya'da Üniversite tahsilinden sonra, doktora öğrenciliğim devam etmektedir. Toplumun farklı kesimlerini yakından tanımakla birlikte, entegrasyonda gelinen düzeyi şu şekilde açıklayabilirim. Burada entegrasyon kelimesinin anlamının önemli olduğunu düşünüyorum ve entegrasyonu; topluma ekonomik, sosyal, siyasi vb. şekillerde katılmak olarak yorumluyorum. Türklerin de iş hayatına, eğitim, siyaset, sosyal, kültürel alanlara aktif olarak katıldıklarını görüyoruz. Bu gelişmelerden

hareketle, Almanlar ile Türkler arasında, entegrasyonun sağlandığını düşünüyorum. S. T. Köln (kişisel iletişim, 30 Mart 2019)

Biz inançlarına bağlı bir aileyiz. İncancımızı yaşamaya çalışıyoruz. 24 yıllık Almanya hayatımda gerçi Almanlarla çok iç içe değildik ancak komşuluk hukukumuz vardı. Birbirimizi de tanıyorduk her karşılaştığımızda birbirimize selam verir tebessüm ederdik. Alman makamlarına bunca uzun süre vize başvurusunda bulundum, bir defa küçük bir problem yaşadık onun dışında herhangi bir problem yaşamadım.

Almanya'da yaşadığım süre içerisinde şunu tecrübe edindim. Dürüst olursan, Almanlarla iyi ilişkiler içerisinde olursan dışlanmaz ve Almanlarla sorun yaşamazsın. Bizim sıkıntımız diyalog eksikliği ve bundan dolayı yanlış anlaşılmalardır. Buda iki toplum arasında entegrasyonun gelişmesini etkilemektedir. A. A. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

Fabrikada çalıştım, Almanlarla ticari görüşmelerimiz oldu, uzun süredir 10 Alman aile ile komşuyuz. Farklı değerlerimizden dolayı, herhangi bir sorun yaşamadık. Komşuluk hukukunda da herhangi bir sorun yaşamadık. Asıl sorun, bizim yanlış yaklaşımlarımızdan kaynaklanmaktadır. Şöyle ki; Türkiye'de, hiçbir sosyal yapısı (şehir kültürü) olmayan insanların konuşmasından, giyim kuşamına varıncaya kadar farklı davranışları iyi anlatılmadığı için, sorun gibi algılanıyor. Bizim insanlarımızın bir kısmı da Almanları yanlış algılıyor. Örneğin, Almanlar gavurdur, yedikleri tabaklarda yenilmez, tokalaşmak doğru değildir gibi düşünceler, iki tarafın birbiriyle diyalogunda kesintiye neden olmaktadır. Kendimize özgü davranışlarımız, tepkilere neden oldu. Tüm bu olumsuzluklar da uyum ve entegrasyonu sorunlu hale getirdi. M. L. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

Alman toplumu ile Türkler arasında bir uyum sorunu yoktur ve uyum tartışmaları, farklı olmaktan kaynaklanmaktadır. Türkler, Alman toplumunda uyulması gereken bütün vatandaşlık yasa ve uygulamaları ile uyum içindedir, entegre olmuşlardır ve herhangi bir çatışma söz konusu değildir. S. S. Düsseldorf (kişisel iletişim, 02 Eylül 2019)

Benim en iyi arkadaşlarım Almanlardı. Çok iyi ilişkilerimiz vardı. Entegrasyon diye bir sorunumuz yoktu. Sonraki yıllarda maalesef sorun yaşandı. C. G. Viersen-Mönchengladbach (kişisel iletişim, 03 Eylül 2019)

Alman komşularımızla çok güzel diyaloglarımız oluştu. Komşularımız ya da biz bir başka yere taşındığımızda ilişkilerimizi koparmadık. Hiç sorun yaşamadık, yaşamıyoruz. Kültürlerimizin farklı olması, komşuluk hukukuna zarar vermedi, sıkıntı yaşamadık. Kanaatimce entegrasyon süreci tamamlanmıştır. Bazılarının entegrasyon adı altında farklı beklentileri olabilir, onu ayrıca değerlendirmek gerekir. N. S. Lüsdrof- Siegburg (kişisel iletişim, 05 Eylül 2019)

Entegrasyonu etkileyen unsurların başında medya gelir. Basın ve medya Alman halkı üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Medyanın şöyle bir önyargısı vardır. Kişisel olayları toplumsallaştırarak Müslümanları hedef haline getiriyorlar. Örneğin, Selefi akımlar, Taliban eylemler, İŞİD terörist saldırılar gibi kriminal olayları tüm Müslümanlara mal etmeleri, Alman halkının göçmenlere ve İslami inanca bakış açısını olumsuz etkileyerek birlikte yaşamda tedirginliği artırıyor. Son olarak Ayasofya'nın ibadete açılmasını bile Türkiye'nin Arap ülkelerine benzediğini ve Erdoğan'ın demokratik zeminden uzaklaştığını okurlarıyla, izleyicileriyle paylaştılar.

En ekstrem örnek; Solingen'de kundaklama sonucunda 5 insanımız hayatını kaybetmesini karikatürize eden bir medya kuruluşu, "nasıl olsa ülkemizde bunlardan daha çok var, bitmez" yazısı ırkçı ve art niyetli medyanın geldiği noktayı göstermektedir. Başbakan Merkel, Türkiye'nin hiçbir zaman Avrupa'ya uymayacağını belirtmesi, göçmen Türkler adına olumlu bir yaklaşım değildir. Buna benzer söylemler iki toplumun karşılıklı gerilmesine neden oluyordu. Tüm bu olumsuzluklardan dolayı, entegrasyonun kısmen gerçekleştiğini düşünüyorum. Kimileri entegre oldu, çoğu değişik nedenlerle sorun yaşıyor. Yaş kategorisiyle şöyle bir değerlendirme yapabilirim. İnsanlarımız belli bir yaşa kadar yani 10-12 yaşa kadar evet entegre oluyorlar. Ondan sonra hem medya, hem eğitim, hem de velilerin ayrımcı tavır ve davranışlarıyla etkisini göstermeye başlıyor. E. A. Siegburg (kişisel iletişim, 05 Eylül 2019)

Ben Alman asıllı, Üniversite mezunu, mühendis ve emlakçılık yapmaktayım. Türk asıllı bir bayanla evliyim. Entegrasyon tek taraflı gerçekleşebilen bir olgu değildir. Tarafların toleransıya, görev ve sorumluluklarını yerine getirmekle

gerçekleşebilir. Bir insan bilmediği bir ülkeye gittiğinde o ülkenin kültürüne ve sosyal yapısına uyum sağlamalıdır. Yani yerli halkın benimsediği, önemseydiği değerlere saygılı olmalıdır. Mesela, yakında bizim için çok önemli olan (Weihnacht), (Cristmas) İsa'nın doğuş yortusu kutlanacak, belki Türkler kutlamaz ancak Alman komşularını sevindirici bir hareketle bulunmaları çok önemlidir. Alman yerli halkında Türklerin, Müslümanların önemli Bayramları var onu önemsemeleri, Müslümanlarla diyalogda bulunmaları, bir hediye vermeleri iki toplumun bir arada yaşamasına katkı sağlar. Entegrasyon böyle sağlanır.

Katolik dünyasının ruhani lideri Papa, gittiği her yerde toleranstan bahsediyor, Komünikasyonun (iletişimin) önemine vurgu yapıyor. Bir arada kavga yapmadan sorun oluşturmadan yaşamayı teşvik ediyor. Bence bunlar çok önemli gelişmelerdir. Ben, herkesin böyle olmasını istiyorum. Bu analizler sonucunda göçmen Türkler burada entegre oldular. Çevremde çok sayıda okumuş, kendini geliştirmiş göçmen Türk var. Onlarla çok iyi iletişimimiz var. Ortak çalışmalar yapıyoruz. Birlikte kazanıyor ve yatırımları birlikte yapıyoruz. Bir Alman arkadaşımız veya ortağımız ile hangi çalışmayı yapıyorsak Türklerle de aynısını yapıyoruz. Dolayısıyla bizler beraber entegrasyonu sağlamışız. E. M. S. Wiesbaden (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

Entegrasyon hakkında şunları söyleyebilirim; Almanya'ya geldiğimizde farklı bir kültürümüz olmasına rağmen uyumu sağladık. Uyumu sağlamada problem yaşamadık. Asıl sorun Türklerin yoğun yaşadığı bölgelerde (getto) davranışlar, giyim kuşamlar, Almanlara karşı tavırlar entegrasyonu etkilemektedir. A. L. Köln (kişisel iletişim, 29 Mart 2019)

Almanya'da ırkçı saldırılar her gün artarak devam ediyor. Göçmenler iş yerinde, çarşıda, pazarda etnisitesinden dolayı bazı çevreler tarafından dışlandı. Kurum yöneticiliğinde çifte standart uygulanıyor. Göçmenlere yönelik bu kadar dışlanmışlığın yaşandığı bir ülkede, entegrasyonda sorun yaşanması normaldir. Bu davranışlardan vaz geçilmezse sorunların devam edeceğini düşünüyorum. Y. A. Wuppertal (kişisel iletişim, 25 Mart 2019)

Çünkü bizler Türk'üz, kendimize göre adetlerimiz var, Onları yaşamaya ve yaşatmaya azami gayret ediyoruz. Almanlara yaklaşmayı sanki bu değerlerden uzaklaşma olarak değerlendiriyoruz. Almanlar da kendi gelenek ve göreneklerine bağlıdırlar, onlarda o yaşam tarzından asla vazgeçmek istemiyorlar. Bunun için,

Almanlarla Türkler tam entegre olamıyorlar. F. T. Frankfurt (kişisel iletişim, 08 Eylül 2019)

1960'li yıllarda Almanya'ya gelenler çok düzgün insanlardan oluşuyordu ancak günümüzde insanların hakkında kötü bir imajın oluşması bilhassa 1980 yılından sonra Almanya'ya gelen Türk vatandaşlarının yüzde 90'a varan bir oranın illegal durumlarının olmasından kaynaklanmaktadır. Sağ-sol çatışmasına karışanlar, 28 Şubat sonrası Türkiye'den kaçan bazı siyasiler, Ergenekon davasında mahkum olanlar ile onları yargılayanlar ve farklı bölücü illegal örgüt mensupları bu ülkeye yerleştiler. Bu da imajımızı çok kötü etkiledi.

Yabancıların huzurlu bir ortamda hayatlarını sürdürmeleri Alman devletinin istediği bir yaklaşımdır. Yani Devlet ve halkın geneli entegrasyonu isterler. Bunun için siz sokaklarda asker göremezsiniz ve polislerde diğer ülkelere göre daha az görülmektedir. Türklere yönelik söylendiği gibi toplumsal dışlama ve tehdit olsaydı Almanya'da yaşama olanağı bulamazlardı. Oysaki sayıları milyonları bulan Türkler her alanda her bölgede yaşayabiliyor, çalışabiliyor ve kazanabiliyorlar. Buda entegrasyonun sağlandığına dair bir göstergedir. Örneğin, İsviçre'de yabancı bir insanın ev satın alabilmesi için vatandaş olması koşulu aranır, Almanya'da böyle bir şartın aranmaması yabancılara bakış açısının olumlu olduğunu gösteren bir yaklaşımdır. A. A. Frankfurt (kişisel iletişim, 09 Eylül 2019)

Almanlarla çok iyi komşuluk ilişkilerimiz oldu. Ben Frankfurt'ta çalışıyordum ve haftanın beş günü kilometrelerce yol gidiyordum. Doğum yaparken Alman komşum bana çok yardım etti. Beni hastaneye götürdü. Çocuğuma da baktı. Komşularımın öğretmen olan Alman asıllı Sayın Bonn, evime gelirdi. Bu hanımefendi çocuklarıma yemek yapardı ve bakıcılık yapardı. 6 yıl bu hizmetleri başarılı bir şekilde devam etti. Tabi bu hizmetler karşısında hiçbir ücret almadı. Halen bir apartmanda 5 ayrı aile yaşıyoruz ve tek yabancı bizim ailedir. Hiçbir sorun yaşamadım. Şunu açıkça söylemek istiyorum; Beni dışlasaydılar mesleğimde başarılı olamazdım. Alman senin ırkına, dinine bakmıyor. Kalitene, hizmetine ve insanlığına bakıyor. Entegre olunca sorunların çoğu çözülüyor. Ancak, 50 yıldır Almanya'da olup tek kelime Almanca bilmeyen göçmenler var, bizim asıl sorunumuz budur. A. Y. Bottenheim (kişisel iletişim, 10 Eylül 2019)

Bizim yeterince entegrasyon sağladığımızı düşünüyorum. Almanlarında bu konuda eksiklikleri vardır. Onların entegre olmaları gerekir. Din, dil, etnik ve kültürel farklılığımızın onlara iyice anlatılması gerekir. Aslında entegre olmuşuz. Dillerini biliyoruz, yaşam tarzlarını biliyoruz. Almanları iyi tanıyoruz. Onlarında bizi iyi tanımaları gerekir. B. K. Berlin (kişisel iletişim, 13 Eylül 2019)

Alman yöneticilerin ve kurum amirlerin söylem ve eylemleri, entegrasyonun ruhuna aykırı bir davranıştır ve ülkenin yararına değildir. Böyle bir yaklaşım karşısında göçmen Türkler, etnik yapı ve sosyo-kültürel değerlerde sorun yaşayacakları endişesiyle, gettolaşarak içine kapanmaktadır. C. C. Duisburg (kişisel iletişim, 23 Mart 2019)

Entegrasyon bence Almanya’da gerçekleşti. Türkler Almanya’daki yapıya, sisteme uydu. Yeni nesiller, dili iyi kullanıyorlar, eğitimi iyi alıyorlar, iş dünyasında varlık gösteriyorlar. Sanattan spora her alanda Alman arkadaşlarıyla birlikte varlık gösteriyorlar. Bu konuda Türkler çok ilerledi. Almanlarla entegre olduğumuzu örnek, Alman komşum beni ve ailemi 3 ay sonra kahve ve pasta ikram etmek için evine davet etti. (bu bizim kültürde farklı karşılanır, biz saygı gösterdik), üç ay sonra evine gittik kahve içtik, pasta yedik, ancak bunlar dışında su hariç, başka bir şey ikram etmedi. Oysa bizde olsa sofrada en azından değişik çerez türleri de ikram edilirdi. Bir diğer komşum, Antalya’da bir ev satın aldı ve beni davet etti. Bende giderken yılbaşında daha çok yapılan bir pastayı Almanya’dan götürdüm. Komşum bunu görünce çok mutlu oldu. Biz onların, onlarda bizim değerlere saygı göstererek ve herkes kendi değerlerini yaşayarak entegrasyon sağlanır. Biz bunu başardık. O. N. H. Köln (kişisel iletişim, 26 Nisan 2018)

Alman medyası, göçmenlerin aleyhinde yayın yapıyordu. Fox televizyonu bazen savaş ayetlerini okuyarak, İslam’ın “acımasız” bir din olduğunu belirtiyordu. Kamuoyunun bu yayınlarından dolayı, bize karşı tepkili davranıyorlardı. Siyasilerin sözleri oldukça etkili oluyordu. Bazı siyasiler, medyada çıkan haberleri dikkate alarak, göçmenleri dışlıyorlardı. Almanlarla komşulukta sorun yaşanmadık ancak, bazı kişisel davranışlardan dolayı sorun yaşanıyordu. Örneğin, Bir gün firma sahibi patronum Sabet, “bazı insanlar görmedikleri halde körü körüne Allah’a inanıyorlar” diyerek inancımıza ve Allah’a dil uzatınca, ikazda bulundum ve o da bir daha öyle bir şey konuşmadı. Entegrasyonun etkileyen en önemli sorunların başında, domuz eti

yememek, içki içmemek, bazı eğlence mekânlarına gitmemek gibi durumlar gelmekteydi, buda arkadaşlar arasında soğukluğa neden oluyordu. Bu gelişmeler entegrasyonu etkileyen gelişmeler olmakla birlikte, marjinal guruplar hariç, göçmenler ile Almanlar arasında entegrasyon sağlandı. K. B. Stuttgart (kişisel iletişim, 12 Aralık 2018)

Entegrasyonun sağlanmasında önemli koşullardan birisi tarafların birbirini dışlamamasıdır. Biz Alman kurumlarda işlem yaparken genel anlamda ayrımcılığa tabi tutuluyorduk. Bazı istisnalar oluyordu. Dil bilmek ve kendine güvenmek çok önemlidir. Bir arkadaşımız şöyle anlatıyor; “Bir defasında yabancılar dairesine gitmiştim, birkaç göçmeninde olduğu bir ortamda görevli bayan yüksek sesle bize hakaret etmesi zoruma gitti. Ani bir refleksle bende kendisine bağırdım. Bunun üzerine bayan içeri girdi, bir başka bayan gelerek bizden özür diledi ve bayanın belki uykusuzluktan dolayı o ifadeyi kullandığını söyledi” dedi. Almanların dilini bildin mi, sorunlar en alt seviyeye düşer. Ancak ırkçılık yapanlarda oluyor. Oğlum bir kurumu girmek için görüşmeye çağrıldı. Alman arkadaşından daha iyi puğan almasına rağmen Alman arkadaşını işe aldılar. Bazen sıkıntılar yaşamamaktadır. Gençlerimiz dil bildiği ve Almanlarla güçlü diyaloglar kurdukları için entegrasyon gerçekleşmiştir. M. H. Witten (kişisel iletişim, 22 Mart 2019)

Entegrasyon iki taraflı bir realitedir. Göçmenler Almanların kültürüne saygı gösterdiği gibi, göçmen kültürüne de saygı gösterilmesi gerekir. Alman öğrencilerle aynı okullarda aynı sınıfları paylaştım ancak kültürümden dolayı, Türklüğümün inancımın ve dilimden dolayı sorun yaşamadım, dışlanmadım ya da kaba bir davranışa maruz kalmadım. Bende Almanların etnik yapısına, kültürüne saygı gösterdim. Ben Almanya’da doğup büyümeme rağmen Alman vatandaşlığına geçmedim. Aslında isteseydim geçebilirdim, ancak ihtiyaç duymadım. Türk vatandaşı kalmak bana daha iyi geliyor. Burada bizimkilerin yaşadıkları en büyük sorun dil bilmemeleridir. Bunun için Almanlarla iyi komşuluk, arkadaşlık ilişkileri kuramadılar. Bu eksikliklere rağmen gayet uyumlu bir diyalogumuz olduğunu ve bizim gibi olanların entegre olduklarını söyleyebilirim. S. O. Münster (kişisel iletişim, 15 Mart 2019)

Entegrasyonu etkileyen gelişmelerden bazıları şöyledir. Bizim sayımızın çokluğu ve faaliyetlerimizin etkinliğinden dolayı tedirgin olan Almanlar vardı, bu da doğaldır. Aynı durum Türkiye’de olsaydı tepkiler daha büyük olurdu herhalde. Çoğu

bize destek olmadığı gibi engelleyici tavırlara da girmediler. Yani mesafeli davranmaya itina gösterdiler. Ancak bazı art niyetlilerde vardı. Mesela Münih tarafından gelen ve Nazı toplantılarda konuşmacı olan K. Dinswanger isminde bir Alman vardı. Hep ön yargılı açıklamalar yapardı. Bir defasında yine aynı konuları dile getirerek Müslümanların barışa karşı olduğunu ifade etti. Bunu Kuranda bir ayetin "... siz onları gördüğünüz yerde öldürün..." bölümünü okuyarak düşmanca ön yargılı duruşunu savundu. Bende o toplantıdaydım. İstedim ki biri kalkıp söz isteyerek itiraz etsin. Kimseden ses çıkmayınca ben söz istedim ve ayetin başını ve sonunu okumadan sadece o bölümle okuyarak ön yargılı davrandığını söyledim. İslam barış dinidir, Kuranda sizinle savaşmayanlarla savaşılmayacağını, orada anlatılan savaşanlara karşı savaşılacağını işaret ettiğini ifade ettim. Bu gibi ön yargılı yaklaşımlar uyum ve diyalogların gerçekleşmesini geciktirdi. Ancak günümüzde bazı sorunlar yaşansa da bilhassa yeni nesillerde entegrasyon sağlanmıştır. A. Y. Dortmund (kişisel iletişim, 24 Nisan 2018)

Ülkede entegrasyonun gerçekleşebilmesi için, siyasal aktörler ve kamuoyunun yaklaşımları önemlidir. Bu ülkeye göçmen Türklerden önce, geçmiş asırlarda Polonya'dan gelen milyonlarca insan zamanla asimile olmuş ve geldikleri ülkeyle kültürel bağları kalmamıştır. Entegrasyon yerine asimilasyon tercih edilirse, sizin dil bilmeniz, iyi bir eğitim almanız ve siyasi katılımlara katkılarla takdir görmemiz yeterli görülmez, onlardan olman ve potalarında erimeni isterler, yoksa seni kontrol edemezler. Göçmenlerin Asimilasyonun önünde ki en büyük engel Din'dir. Entegrasyona karşı olanlar bu yüzden dine saldırırlar. Burada çocuklarımızın iyi bir eğitim, ekonomik kazanç, entegreli bir yaşam ile birlikte dini ve kültürel değerlerini koruyabilmeleri için tüm imkanlarımızı kullanmamıza rağmen bilhassa değerlerimizi koruma da yeteri başarıyı elde edemedik. Anlaşılan o ki, gençlerimiz dini değerlerini korumaya yönelik fazlaca hassasiyet göstermemektedirler. Şayet dil bilmek ve karşı tarafın kültürel değerlerine saygı gösterme, yerliler ile birlikte uyumlu yaşamak ölçü olarak değerlendirilirse entegrasyon sağlanmıştır. B. G. Hamburg (kişisel iletişim, 21 Nisan 2018)

Entegrasyonun en az sorunlar ile sürdürülebilmesi için, yerli halk ile yabancıların karşılıklı ön yargılardan arınmaları gerekir. Siyasi yöneticilerin göçmenlere yönelik olumsuz sözleri ve medyanın dışlayıcı yayınları entegrasyonu etkileyeceği gelişmelerdendir. Örneğin, Televizyonlarda yayınlanan 200 programın

yaklaşık yüzde 58'i göçmen ve yabancıların aleyhinde yayınlar olduğu saptanmıştır. Bunun sonucu İslam karşıtı AfD partisi gibi göçmen aleyhi partiler daha güçlü zemin bulabilir ve ırkçı saldırılar artar. Tüm bu olumsuzluklardan bizde etkilendiğimiz için önyargılı davranıya biliyoruz. Bir defasında hanımım ile birlikte eve doğru yürüyerek gidiyoruz, hanımın başı örtülü, o esnada karşıdan bir Alman geliyor, bakışları beni çok rahatsız etti. Bunun yanımdan geçerken hoşumuza gitmeyecek bir harekette bulunacağını düşünürken, yanıma yaklaştı ve gayet samimi bir şekilde selam verdi ve geçip gitti. Anladım ki bizde Almanlar hakkında ön yargıya sahibiz. Entegrasyon ve uyumlu yaşamayı bir bütün olarak değerlendirilirse, toplumun büyük çoğunluğunda sağlanmıştır. F. Z. Solingen (kişisel iletişim, 29 Nisan 2018)

Türkiye'nin tarih boyunca Almanya ile stratejik dostluğunun olmasına rağmen, Türkiye düşmanı FETO'culara, PKK'lılara ev sahipliği yapması dostlukla bağdaşmaz. Buda entegrasyonu olumsuz etkiler. Günümüzde entegrasyon sorun olarak gündemdeki yerini koruması, bu tür yanlışlıklarda ısrar edilmesindedir. Tabi, göçmenlerinde uyumu etkileyen çok sayıda yanlış davranışları vardır. İki tarafın azami derecede hassa davranışlarıyla sorunlar giderilir. Gerçi yeni nesiller arasında sorun görülüyor. F.M. Mönchengladbach (kişisel iletişim, 23 Nisan 2018)

Entegrasyon hakkında şunları söyleyebilirim; Bazılarımızın yapmış olduğu yanlışlıklar, art niyetli çevreler tarafından hepimize mal edilerek, tüm göçmen Müslümanlar sıkıntı yaşadı. Alman halkı bu iki kesime medya ve siyasetçilerine göre hareket ettiği için, bunların aleyhimizdeki propagandaların etkisinde kalarak bizlere karşı mesafeli davranıyorlar. Birde kişisel hatalar yapılıyor ve toplum muhatap alınıyor. Bir defasında bir beyaz eşya satan mağazanın önünden geçerken, sahibi önüme çıktı ve "sizden biri benden 1000 Marklık, çamaşır makinası, buzdolabı ve diğer eşyaları satın aldı ve parasını vermediği gibi ortalıktan kayboldu" diyerek tepki gösterdi. Yani Almanların bize karşı en fazla gösterdikleri tepkiler bizim yanlışlıklarımız yüzündendir. Buna benzer yanlış davranışlar entegrasyonu geciktirdi. Ancak 2. ve 3. Nesillerin entegrasyon sorunu olmadığını söyleyebilirim. Bazı ufak-tefek sıkıntılar oldu, bunları normal karşılıyorum. O. P. Donauschingen (kişisel iletişim, 15 Aralık 2018)

NRW eyaletine bağı Troisdorf- Siegburg şehrinde dünyaya geldim. İlköğretim, lise ve üniversite tahsilimi Almanya'da yaptım. Öğretmen olduktan sonra değişik okullarda görev yaptım, şimdi doğduğum şehrin Lisesinde (Gymnasium) öğretmenlik yapmaktayım. Entegrasyonun sorunsuz yaşanması için etnisite farklılığından dolayı sorun yaşanmaması gerekir, ancak ben sorun yaşadım. Hatta akademisyen sınıfında dahi laf ile de olsa (şaka şeklinde mesela) psikolojik baskı yaşanabiliyor. Buda göçmenlerin yerli halka bakış açısını etkiliyor. Yani dil bilmek, eğitim almak, kurumlarda önemli görevlerde bulunmak, ülkeye katma değer sağlamakla bile göçmeni yabancılıktan kurtaramadığı izlenimine neden oluyor. Böyle bir durumda entegrasyon anlamını tabi ki yitiriyor. Kanaatimce bir arada güven içerisinde yaşamak için tarafların ön yargıdan kurtulmaları gerekir. Şayet, entegrasyonu, dil bilmek, yasalara saygılı olmak, ülke değerlerine saygı göstermekse göçmenler bunu başarmıştır. Ancak, belli çevreler tarafından yeterli görülmediği için sorun yaşanmaktadır. E. A. Troisdorf- Siegburg (kişisel iletişim, 07 Eylül 2019)

Entegre olmak uyumlu yaşamakla, dinimizi ve kültürümüzü rahat yaşamakla olur. Bulduğumuz ülkede güvenle hayatımızı sürdürmektir. Tabi bizde Almanların inancına, kültürüne, yasalarına ve huzurlarını bozucu davranışlardan uzak durmamız gerekir. Almanya'ya hamdolsun dini hizmetlerimi yapıyordum. Camiler kurduk, faaliyetlerde bulunduk. Çocuklarımız dinini öğrenmeleri için Camilere gönderdik. Bunca uzun yıllar Almanya'da yaşamama rağmen dini inancımın, farklı ırktan olmamdan ya da kültürel faaliyetlerimizden dolayı herhangi bir sıkıntı yaşamadım. Hatta yeterince Almanca bilmememe rağmen, Alman vatandaşlığına geçerken bile herhangi bir zorlukla karşılaşmadım. Bunlar kendi işlerinde, kendi hallerinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Siz kötülük yapmazsanız, huzurlarını kaçırmazsanız size karşı kötülükleri olmaz. Bu gelişmeler entegrasyonun gerçekleştiğini gösteriyor. S. M. Köln (kişisel iletişim, 28 Mart 2019)

Entegrasyonu zorlaştıran önemli nedenlerden biri yanlış anlaşılan davranışlarımızdı. Başlangıçta biz onlara, onlarda bize ön yargıyla yaklaşıldı. Ancak kısa zaman içerisinde bu ön yargılar azaldı ve karşılıklı diyaloglar gelişti, belediye başkanları, kurum amirleri bizim İnancımızı, kültürümüzü yaşayabilmemiz için destek verdiler. Türkiye'de imamlık yaptığım için, Almanya'da çocuklara dini dersler veriyordum. Bu çalışmalarını yaparken her hangi bir engelle karşılaşmadığımız gibi yetkililere sıkıntımızı arz edince yardımlarını bile gördük. Sivil Toplum Örgütlerinde

Bölge başkanlığı yaptım, ancak Almanların her hangi bir engeliyle karşılaşmadım. Bazen sorun yaşadık, o da bizim kardeşlerimizin kurdukları farklı derneklerle oluşan rekabetlerden kaynaklanıyordu. Almanlarla herhangi bir çatışma ve huzursuzluk yaşamadan uyum ve entegrasyon içerisinde yaşamımızı sürdürdük. Bazen sorunlar yaşanıyor, o da, iki tarafın marjinal gurupların eylemlerinden kaynaklanmaktadır. H. Ç. Brühl (kişisel iletişim, 06 Eylül 2019)

Entegrasyon ilk başlarda gerçekleşmedi. Çünkü 1. Nesil, dil bilmediği için Almanlarla düzenli iletişimi kuramadı. Sonraki nesiller Almanlarla birlikte büyüdükleri için böyle bir sorun kalmadı. Bunlarında farklı sorunları çıktı. Bilhassa aşırı ırkçı partilerin kabul edilemez söylem ve eylemlerine karşılık, diğer partilerde bazen sessiz kalmaları ve İslamofobi ve ırkçı saldırılar Türkleri fazlasıyla tedirgin etti. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, entegrasyon bence Türklerin gayretiyle yeteri kadar sağlandı ancak aşırı uçlar arasında hariç. İ. E. Köln (kişisel iletişim, 30 Mart 2019)

Türklerin varlığı Alman halkı için tüm olumsuz etkiler için en güçlü bahane olmuştur. İşsizliği dahi Türklerin yoğunluğuna bağlayan kesimler oldu. Ülkede ırkçı eylemler her gün artarak devam ediyor ve bizler karşı karşıya geliyoruz, fakat umursamamaya çalıştığımızdan dolayı fazla etkilenmemeye çalışıyoruz. Fakat bazı durumlarda bastırılan tüm olumsuz duygular bizleri geçiyor ve istenmediğimiz çok iyi anlıyoruz. Hatta bazı olaylardan dolayı hayatımızın tehlikede olduğunu hatırlıyoruz. Bu olumsuz gelişmeler karşısında hem Alman halkı hemde göçmen Türk halkının büyük çoğunluğu tarafından entegrasyonu sağlayabilmişlerdir. M. G. Dormagen (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

1989 yılında aile birleşimi yoluyla geldim. Beyim 35 yıldır burada ve çalışıyor. Ben çalışmadım, sadece evimizin ekonomisine katkı olsun diye temizlik işlerine bazen gidiyorum. Çocuklarımı okuttum. Büyük kızım mimar mühendis ve mastırını bitirdi. Oğlum İnşaat Mühendisliğini bitirdi. Diğer kızım güzellik uzmanı. Hepsi okudu ve kendilerini geliştirdiler. Farklı kültüre sahip olmamıza rağmen ben ve çocuklarım bu güne kadar herhangi bir Alman tarafından dışlayıcı bir harekete maruz kalmadık. Entegrasyonda sorun yaşamadık. B. Düren (kişisel iletişim, 26 Mart 2019)

Entegrasyonun gerçekleşmesi iki taraflı fedakarlık gerektirir. En fazla görev göçmen Türklere düşmektedir. Eğer göçmenler faydalı hizmetler yaparlarsa ırkçılar hariç kimse dışlamaz. Şayet kriminal hadiseler olursa istenmeyen insanlar olur. Maalesef bazı Müslüman Türkler yapmış oldukları yanlışlıklardan dolayı güven

bunalımı yaşandı. Şunu da ifade etmek istiyorum; Sen onların dinine, kültürüne karşı ekstrem bir hareket yapar, dışlarsan onlarda senin sosyo-kültürel değerlerini dışlarlar. O zaman istemeyen halk olursunuz. Alman komşularım benim Bayramımı kutluyor, bende onların bayramlarını kutluyorum. Bu diyaloglarla göçmen Türklerle Almanlar arasında entegrasyonda önemli başarılar sağlandı. Kanaatimce yüzde 50'si entegre oldu ve geri kalan yüzde 50'si entegre olamadı. S. D. Nürnberg (kişisel iletişim, 10 Aralık 2018)

Almanya'da farklı kesimlerde ön yargı ve dışlama çok oluyordu. Ben oruç tuttuğum için bazıları psikolojik baskılar kurmak istiyordu. Bundan dolayı içe kapandık, gettolaştık. Oysa, ben ikinci nesilim. Almancayı Türkçeden daha güzel konuşuyorum. Ancak dışlandığımızdan dolayı ilk zamanlar bir arada yaşamak ve diyalogları geliştirmekten endişe duyuyordum. Şimdi Almanlarla ortak ticaret yapıyoruz. Diyaloglarımız çok iyidir. Şayet konu entegrasyon ise, biz en güzel şekilde bunu yapıyoruz. Ancak bazıları bizi asimile etmek istiyor, biz buna karşıyız. M. K. Trostberg (kişisel iletişim, 16 Aralık 2018)

Göçmen Türkler, zorlu ve uzun bir çalışmanın ardından Alman vatandaşı olmaları, üçüncü ve dördüncü neslin tamamına yakını Almanya'da dünyaya gelmeleri ve Alman dilini sorunsuz konuşabilmeleri, bir kesimi vatandaş olduktan sonra ülkede askerlik yapmaları, kurumlarda idari görevlere getirilmeleri, Alman ekonomisine, siyasetine, ticaretine ve diğer değerlerine olumlu katkılarda bulunmaları, sosyal ve kültürel aktivitelere katkı sağlamaları gibi gelişmeler entegre olmanın en önemli göstergelerinden sayılmasına karşılık, göçmen Türklerin entegrasyonu hala sorun olarak görülmesi, objektif yaklaşıma uygun olmayan bir savunmadır. Bu bağlamda, 1990 sonrasında çok sayıda Alman yönetici ülkenin göçmen ülkesi olmadığını savunmaları gerçekleri görmemezlikten gelmektir. Bu yaklaşımlarla entegrasyon, Almanya'nın en önemli sorunlarında biri haline gelmiştir. Bu tarihten sonra siyasal yöneticiler, bilim insanları veya medyanın göçmenler aleyhinde en ufak açıklamaları bile ırkçılık ve yabancı düşmanlığının artmasına neden olmuştur.

Almanlar için uyum sağlamış yabancıların tanımı; bizim gibi yaşasınlar, bizim gibi giyinip bizim gibi gezsinler, bizim gibi yiyip bizim gibi içsinler. Aslında, uyum kelimesini kullanmasına rağmen, asıl arzu ettikleri model, asimilasyon modelidir ve bu da dini farklılıklardan dolayı mümkün görünmüyor.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇOKKÜLTÜRLÜ ALMANYA'DA GÖÇMEN TÜRKLERİN EKONOMİK VE SİYASAL GÜCÜ

5.1. Göçmen Türklerin Ekonomik Gücü

Dünyanın en güçlü dört büyük ekonomisinden birine sahip olan Almanya, geçmiş tarihinde Avrupa'da yaşadığı savaşlarla büyük sıkıntılar yaşamıştır. 16. ve 17. Yüzyılda, 100 yıl süren mezhep savaşları, I. ve II. Dünya savaşları gibi olağanüstü felaketlerden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmiştir. Çıkan savaşlarda Almanlar, milyonlarca vatandaşını kaybetmiş ve büyük ekonomik krizler yaşamıştır. Ancak, yaşadığı her yıkım ve krizden sonra toparlanmayı başaran Almanya, II. Dünya savaşından sonra da yeniden toparlanmak için girişimlerde bulunmuş ve İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelere, işgücü kapsamında işçi alımına gitmiştir. 1950 yılı başlarında, İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun (Deutsch: Arbeitsamt) listelerindeki açık iş yeri sayısı 4 milyondan fazla olduğu için, büyük enkaz ve yıkımı toplamaya yeterli gelmemiştir (<http://www.kobifinans.com.tr/tr/dispazar/040202/613>).

Almanya hükümeti, geçmişe dayanan ilişkileri dikkate alarak, Türkiye'den de işçi alımına yönelmiştir. Çünkü ekonomi, iki ülke arasında sorunsuz devam eden ilişkilerin başında gelmiştir (İnat, 2007). Prusya Krallığı zamanında başlayan ekonomik hareketlilik, sürekli olumlu şekilde gelişmiştir. II. Dünya savaşından sonra, yoğun istihdam açığı yaşayan Almanya, ülkede az sayıda olan göçmen Türk işçi sayısını artırmak için, 1961 yılında Türk yöneticilerle görüşmeler başlatmıştır. Türk hükümeti de ülkede yaşanan işsizlikten dolayı, Almanya'ya işçi gönderebileceklerini daha önce ilgili makamlara zaten bildirdikleri için, teklifi olumlu karşılamış ve ilgili kurumlar arasında yapılan antlaşma sonrasında işçi transferlerine hızla başlanmıştır.

Türkiye'den işçi alımlarına ilk başlarda bazı kurum ve sendikalarının karşı çıkmalarına rağmen, istihdam açığından dolayı, kabul etmek zorunda kalmışlardır. Misafir işçi statüsünde Almanya'ya giden göçmen Türk işçileri, göstermiş oldukları performanslarıyla, kısa sürede Alman sendikaları ve ilgili kurumların takdirini toplamış ve daha farklı konumlarda hizmet verebilmek için çalışmalar yapmışlardır. 1970'li yıllarda, kalıcı işçiler konumuna geçen göçmen Türklerin bir kısmı, etnik

yapılarına hitap eden sektörlere, girişimci olarak adım atmışlardır. Girişimci; Temsil yetkisi ve inisiyatif alan, bir şeyleri yapma ve sahip olma sorumluluğunu yüklenen, yeniliğe açık ve yenilik yapabilen, süreçlerle ilgili riskleri yönetebilen, engellerle veya güçlüklerle karşılaştığında bile olayların sonuna odaklanabilen birey (Johnson,2000 p 135-140), olduğunu ifade eder. Hisrich ve Peters'e göre ise girişimci; Emek, hammadde ve diğer varlıkları daha büyük değer yaratacak şekilde bir araya getiren kişidir. Girişimci, aynı zamanda değişiklik, yenilik ve yeni bir düzenin yaratıcısıdır (Hisrich & Peters, 1998).

Göçmen Türk girişimciler, 1980'li yıllarda küçük de olsa kurdukları market, kafeterya, lokal, terzi, berber salonu, seyahat acentaları gibi işletmelerle, hizmet vermeye başlamışlardır. 1990'lı yıllarda ise girişimciler, iş hacimlerini yükseltmiş, çalıştırdıkları kişi sayısını arttırmış, Almanya ekonomisine ve istihdamına önemli katkı sağlamışlardır. Bu katkıların analiz edilmesi amacıyla, konunun muhataplarından 41 Göçmen Türk Girişimci ile görüşme sağlanmış, ekonomi ve istihdam sahasında çalışmaları, mücadeleleri ve başarılarını özveriyle anlatmışlardır. İşçilikten girişimciliğe geçişlerini özetleyerek, şu şekilde aktarmışlardır;

1971 yılında, tarım makinası almak üzere Almanya-München şehrine geldim. Almanya'da kalmaya karar verdim ve 8 ay işçi olarak çalıştım. 1974 yılında, göçmen Türkler arasında, ilk "bakkal" dükkanını açan kişiyim. Bu sektöre önemli katkılar sağladım. Kısa sayılabilecek zamanda, Fırat GMBH (Limited Şirketi) adıyla, sektörel alanda büyüdük ve 1990 yılında, 20 milyon mark değerinde bir fabrika kurduk ve bütün Avrupa ülkelerine mal ihracatına başladık. 8. Avrupa Gıda İthalat Birliğinin başkanlığına seçildim. Almanya'da ve Türkiye' de 17 firmamız var. Günümüzde, 700 kalem ürünü kendi marketlerimizde üretiyoruz. 47 yıldır aralıksız, sektörel hizmetlerimizi Türk, Alman ve diğer milletlere sunmaktayız.

Gümrüklerde mal sevkiyatında, konsolosluklarda, kurumlarda evrak vb. işlemlerde hiçbir sorun yaşamadık. Almanlar, sizin dürüst olmanızı ve verdiğiniz sözlerde tutarlılığınızı önemserler. Ben, hep bu kurallara dikkat ettiğim için, bırakın sorun çıkarmayı, tam tersine Almanlardan önemli destekler gördüm. Tabi bizler kurallara azami dikkat ederdik. Çalışma felsefemiz şuydu; "Biz bir yanlışlık yaparsak, toplumumuza, ülkemize karşı mahcup oluruz, öyleyse dürüst olmalıyız". İş yerinde

çok sayıda Alman işçi çalışıyor ve giriş çıkış saatlerinde, bir dakika bile sapma göstermeden disiplinli çalışmaktadırlar. A. A. Bremen (kişisel iletişim, 19 Mart 2019)

1970 yılında, kalifiyeli eleman olarak Almanya'ya gittim. Teknik lisede motor bölümünü okuduğum için, işe başladığım firmada, kısa zamanda beni teknik motor sorumlusu görevine getirdiler. 5 yıl çalıştıktan sonra, ayrılmaya karar verdiğimde, amirim işe devam etmemi istemesine rağmen, kararımdan vazgeçmedim ve 1975 yılında girişimciliğe başladım.

Kendi işimi kurdum ve alanımda, sadece Almanya değil, Avrupa'nın en iyileri arasına girmeyi başardım. İngiliz TIME dergisi beni "bir zamanlar Almanya'nın sosyal ölçeğinin altına sıkışmış olan Türkler, ülkenin et kralı haline geliyor" diye manşete çıkardı. Gazeteci Y.D., 08/08/2001'de; "Koyun eti konusunda sadece Almanya'nın değil, Avrupa'nın en büyüğü" diye köşesine yazdı. Fransa'nın Le Figaro gazetesi de bu başarıyı yayınladı. Almanya, Belçika, Hollanda, İngiltere, İskoçya gibi ülkelerde çok başarılı çalışmalar yaptım. Bu çalışmalarını yaparken, herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmadım. Almanya'da bakan, belediye başkanı, milletvekili ve yöneticilerle çok güzel diyaloglar kurabildim. Almanlardan birçok kez takdir gördüm. 40 yıl girişimcilik yaptım ve şunu rahatlıkla söyleyebilirim; Almanya'da başarılı olursan önemli yerlere gelebilirsin. Benim yönetimimdeki Dinçer G., Alman Merkez Bankasının yönetiminde, önemli pozisyona geldi. A. Y. Köln (kişisel iletişim, 22 Nisan 2018)

1972 yılında, öğrenci olarak Almanya-München şehrine gittim. Alman firmalarında 17 yıl işçilik yaptım sonra kendi işimi kurdum. 2004 yılında Alman ve Türk arkadaşlarla birlikte, Türk Alman Ticaret ve Sanayi Odasını (TD-IHK) kurduk ve bir dönem başkanlığını yaptım. Helal gıda (Tavuk, Salam Sosis gibi.) ve Tarımsal ürünler üzerine üretim ve pazarlama sağladım. Çok sayıda Alman işçiyi istihdam ettim. Kurmuş olduğum firmalarda değişik zamanlarda sayısı artmakla birlikte şuan ortalama 50 kişi çalıştırıyorum. Girişimcilikte 30 yılıma girmiş bulunmaktayım. M. D. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

1973 yılında Almanya'ya İŞKUR aracılığıyla giden en sondan bir önceki kafileydim. İşçi olarak çalıştım, Almanlar bizi çok önemsendi ve gelişimizi sevinçle

karşıladılar. Bizler zor işlerde yılmadan çalıştık, başardık, takdir görürdük ve parmakla gösterilen göçmen işçiler olduk. Ben ilk başta Alman bir halıcının yanında çalıştım. Sonra iş sahibiyle ortak oldum. Daha sonra farklı sektörlerde 38 yıldır girişimcilik yapıyorum. 16 yıldır Otel işletmeciliği yapıyorum. Bavyera Odalar ve Borsalar Birliğinin 2. Başkanı olarak görev yaptım. Türk Dernekleri Koordinasyon Kurulu (TÜDEK) Bavyera başkanlığı yaptım. Yabancılar Meclisinde 12 yıl temsilcilik yaptım. 47 yıldır Almanya’da yaşıyorum ve girişimcilik hayatımda çok sayıda insanı istihdam etti, halada ediyorum. M. Z. München (kişisel iletişim, 17 Aralık 2018)

1964 yılında İŞKUR aracılığı ile Almanya-Köln şehrine geldim. Ford fabrikasında 3,5 yıl çalıştıktan sonra, girişimcilik hayatına başladım. Almanya-Türkiye arasında, ticaret yaptım. Köln civarında, ilk “GmbH” Limited Şirketi kuran, iki kişiden biriyim, diğeri Y. Export’tu. Almanya ve Türkiye’de yatırımlar yaptık. Çok sayıda insanı iş yerinde istihdam ettik. Hamdolsun 51 yıldır aralıksız ticaretle uğraşıyorum. M. L. Köln (kişisel iletişim, 01 Eylül 2019)

1973 yılında İŞKUR aracılığıyla Almanya-Hannover şehrine geldim. 46 yıldır Almanya’da yaşıyorum. Volkswagen fabrikasında, 13 yıl çalıştım. 1987 yılında, işveren olarak yeni iş hayatına başladım ve 33 yıldır gastronomi sektöründe hizmet veriyorum. Hannover ve Hamburg şehirlerinde restoranlarım var, bu iş yerlerimde, 102 işçi çalıştırıyorum. S. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

Benim hayat hikâyem çok farklıdır. 1993 yılında Almanya’ya aile birleşimi kapsamında getirdiler. 15 yaşında işe başladım. Almancayı kısa zamanda öğrendim. Sağlık merkezinde çalıştım. İlk başlarda işçi olarak birazda dışlanarak çalışırken sonra yanında çalıştığım Alman işadamıyla ortaklaşa güzellik salonu açtım ve iş ortağı oldum. Kapsamlı sağlık turizmi hizmetlerinde bulunduk. Güzellik merkezinde ve sağlık turizm alanlarında çok sayıda insan istihdam ettim. Bu sektörle bağlantılı, Türkiye’ye çok sayıda turlar düzenledim. Kendimi daha fazla geliştirmek için halen Almanya’da alternatif Tıp okuyorum. Siz azmeder, çalışır ve başarılırsanız, önünüze konulan bariyerleri aşar hedefinize ulaşırsınız. Bugün dünyaca tanınmış NTU şirketinin genel sekreteri bir Türk’tür. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Y. E. München (kişisel iletişim, 18 Aralık 2018)

1971 yılında turist olarak Almanya’ya geldim. Vagon fabrikasında çalıştım. Ancak iş yerinde inancıma aykırı servis yapılırca çıkışımı aldım ve gidip taş ocağında

4 yıl çalıştım. 1994 yılında Sindelfingen’de, ardından Boblingen’de market açtık. 1999’da kasaphane açtım. Müşterilerimizin yüzde 30’u Almanlardan oluşmaktaydı. Ürünlerimizden ve fiyat politikamızdan memnun oldukları için günümüze kadar girişimcilik hizmetlerimize devam ediyoruz. 49 yıldır Almanya’da yaşıyorum ve 24 yıldır girişimciyim. M. Ş. Ulm (kişisel iletişim, 16 Aralık 2018)

Ben 1979 yılında Almanya’nın Siegbur şehrine bağlı Troisdorf kasabasına turist olarak geldim. 1980 yılında bir firmada çalışmaya başladım. 1983 yılında tümü Almanlardan oluşan 30 kişilik çalışanı ile birlikte tüm yetkilerini bana devrettiler. Emrinde çalıştıklarımın 6 ay sonra amiri pozisyonuna yükseldim ve şirketin müdürü oldum. 1995 yılına kadar bu firmayı çalıştırdım. 1999 yılında 600 ve 1400 kişilik iki düğün salonu açtım. 40 yıldır Almanya’da yaşıyorum ve halen inşaat sektöründe girişimciliği sürdürüyorum. M. T. Troisdorf (kişisel iletişim, 02 Mayıs 2018)

Ben 10 yaşında iken “aile birleşimi” sayesinde Almanya’ya getirildim. Ailem beni okula gönderdi, eğitim aldım, dil öğrendim. İşe, işçi olarak başladım, İşveren oldum, Hastane alanında önemli hizmetlerde bulundum. İnşaat- emlak işleri yaptım. Almanlarla ortak işler yaptık. ATİAD, TÜSİAD, MÜSİAD gibi ticari faaliyetleri olan derneklerde faaliyette bulundum ve bazılarının yönetiminde görev yaptım. Türkiye-Almanya arası sağlık alanında önemli ticari çalışmalar yaptım. Bu eyalette yaşayan bir Türk Profesör vardı, bana dedi ki; “Musa oğlum, başarılı olman için, iyi bir eğitim almalısın ve Almanlardan iki kat daha fazla çalışmalısın”, ben bunu kendime parola yaptım. Çok çalıştım, çok kazandım, Türkiye’de, Almanya’da çok önemli yatırımlar yaptım. 53 yıldır Almanya’da yaşıyorum, bu güne kadar çok şükür aralıksız hizmetleri sürdürüyorum. M. A. Bonn (kişisel iletişim, 03 Mayıs 2018)

1987 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya- Hannover şehrine geldim. 32 yıldır Almanya’da yaşıyorum. 1990 yılında Cam fabrikasında düz işçi olarak çalışmaya başladım. Çalışmalarımı titizlikle yapıyordum. Sonra girişimciliğe başladım ve ayakkabıcılık, anahtarcılık, kuru temizlik, terzilik ve gastronomi sektörlerinde girişimcilik yapıyorum. Ş. İ. Hannover (kişisel iletişim, 21 Mart 2019)

1979 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya’nın Karlsruhe şehrine gittim. Okula başladım ve Meslek Okulunu bitirdim. Çok çalıştım, çok kazandım ve tasarruf yaptım. 1992 yılında ticarete başladım. Benzin istasyonu ve oto galeri iş yerleri açtım,

çocuklarımla birlikte bu işlerimizi halen sürdürüyoruz. 40 yıldan fazladır Almanya’da yaşıyorum. N. K. Karlsruhe (kişisel iletişim, 14 Aralık 2018)

1972 yılında aile birleşimi kapsamında Almanya’nın Stuttgart-Reutlingen kasabasına gittim. Dil ve meslek öğrenmek için okula gittim, aynı zamanda çalışıyordum. Okulda duvar ve kalıp ustalığına öğrendim. 14 yılı işçi, 5 yılı kalfalık olmak üzere 19 yıl inşaatlarda çalıştım. Bavyera eyaleti MÜSİAD başkanlığı yaptım. 1990 yılında iş hayatına giriş yaptım. Çok sayıda insan istihdam ettim ve 29 yıldır kurduğum firmaları yönetiyorum. İ. D. Reutlingen (kişisel iletişim, 11 Aralık 2018)

Göçmen Türk girişimcilerin bu açıklamaları dikkate alındığında, ekonomik alanda gösterdikleri performanslar ve elde ettikleri başarılar, iki toplumun uyum ve entegrasyonuna katkı sağlamıştır. Bu başarı gerçeği daha iyi analiz edilmesi amacıyla, iki bölümde incelenmiştir. Birinci bölüm, 2000 yılına kadar olan süreç olarak, ikinci bölüm ise 2000 yılından sonra olan süreç olarak ayrı ayrı tablolarla incelenmiş ve karşılaştırılarak sonuç verileri ortaya konmuştur. Bu bağlamda, birinci bölümde, göçmen Türklerin girişimci olarak göstermiş oldukları başarılar ve ürettikleri hizmetlerle, Alman ekonomisine nasıl bir katkı sağladıkları, tablo 26’da belirtilmiştir.

Tablo 26. 1985-2000 yılları arasında Almanya’daki göçmen Türk girişimcilerin ekonomi gücü ve gelişimi

Veriler	1985	1990	1995	2000
Sayı	22.000	33.000	40.500	59.500
İşletme başına ortalama yatırım (Euro)	88.400	88.400	104.800	116.600
Toplam yatırım (milyar Euro)	1,9	2,9	4,2	6,9
İşletme başına ortalama ciro (Euro)	400.000	387.600	429.500	478.600
Toplam yıllık ciro (milyar Euro)	8,8	12,8	17,4	28,5
İşletme başına ortalama çalışan sayısı	3,5	3,3	4,1	5,5
Toplam çalışan sayısı	77.000	100.000	168.000	327.000

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen 2003.

1960’lı yıllarda işçi olarak Almanya’ya davet edilen göçmen Türkler, tüm olumsuzluklara rağmen, büyük bir azimle çalışmışlar ve işçilikten işverenliğe adım

atmışlardır. Tablo 26’da görüldüğü gibi, 1985 yılında 22 bin girişimcinin, iş yerlerinde istihdam ettikleri 3-5 kişi ile toplamda 77 bin kişiye iş olanağı sağlarken, 2000 yılına gelindiğinde, girişimci sayısı 59.500’e yükselmiş ve işletmelerde istihdam edilen toplam işçi sayısı da 327 bine yükselmiştir. Aynı zamanda, 1985 yılında 1,9 milyar Euro (o zamanlar Mark üzerinden işlem yapılıyordu, güncellemek için kur farkı dikkate alınarak Euro üzerinden hesaplanmıştır), yatırım hacmine ulaşırken 2000 yılında 3,6 kat artarak, 6,9 milyar Euro düzeyine çıkmıştır. Toplam yıllık ciro ise 8,8 milyar Euro’dan, 3,2 kat artarak, 28,5 milyar Euro’ya çıkmıştır.

Göçmen Türklerin girişimcilik alanındaki başarı grafiğinin daha anlaşılabilir olması için, göçmen olmayanlarla kıyaslama yapılarak, başarı oranları belirginleştirilmiştir. 1985 yılından sonraki dönemde, Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler statü olarak en yakın oldukları için báz alınarak, 5 yıllık aralıklarla oransal karşılaştırmalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Aynı zamanda, göçmen Türk erkek ve kadın girişimciler arasındaki başarı grafiği de oransal olarak verilmiştir.

Tablo 27. Almanya’da göçmen olmayanlar ile göçmenler arasında girişimcilik oranı

Yıllar	Almanya’da göçmen olmayanlar arasında girişimcilik oranı (%)	Almanya’daki göçmenler arasında girişimcilik	
		Erkek göçmenler arasında (%) oranı	Bayan Göçmenler arasında (%) oranı
1985	9,53	7,34	2,72
1990	9,16	7,20	4,86
1995	9,47	9,52	5,27
2000	10,19	10,21	6,39

Kaynak: Leung, M. W. (2003).

Tablo 27’de, 1985-2000 yılları arasında göçmen olmayanlarda oransal farklılık, yüzde 1’in bile altında kalmasına rağmen, göçmen Türk girişimcilerde yüzde 2,87 oranında bir fark olduğu görülmektedir. Tablo 27’de, asıl başarının, göçmen Türk kadın girişimcilere ait olduğu görülmektedir. Başlangıçta yüzde 2,72 olan oranları, 2000 yılına gelindiğinde, yüzde 3,67 oranında bir yükselme sağlanmıştır.

Sektörel hareketlilik, göçmen Türk girişimcilerini, diğer göçmenlerden ayırmıştır. Almanya’ya gelen ve daha yakın kültürel değerlere sahip olan İtalya, Yunanistan, Yugoslavya gibi ülke göçmenleri de girişimcilikte bulunmuşlar ancak,

sektörel farklılıklara yönelmedikleri için, iş dünyasında fazla etkili olamamışlardır. Oysa göçmen Türkler, 100'den fazla sektörde yaptıkları faaliyetlerle, 100 binlerce göçmen ve yerli insanın istihdam edilmesini sağlamış ve Alman ekonomisine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Tablo 28. 2000 yılı Almanya'daki Türk girişimcilerin sektörel dağılımı

SEKTÖRLER	Sayı	Yüzde
İmalat Sanayii	1.700	2,9
İnşaat	1.600	2,7
El Sanatları	5.300	8,9
Toptan Ticaret	3.800	6,4
Perakende Ticaret	21.800	36,6
Gastronomi	13.900	23,4
Hizmetler Sektörü	11.400	19,1
Toplam	59.500	100

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen 2001.

Göçmen Türk girişimcilerin, sektörel bázda gösterdikleri performanslar ve elde ettikleri başarılar, tablo 28'de görülmektedir. Bu çalışmalar, göçmen Türk girişimcilerin, Almanya'da yaşayan çok sayıda göçmen grup arasından sıyrılarak, öne çıkmalarını sağlamıştır. Ancak daha başarılı olabilme olanağına sahipken, işletme yönetimi, piyasa bilgisi gibi temel bilgilere yeteri derecede sahip olmamaları, Alman bürokrasisi ile daha iyi diyaloglar geliştirmemeleri, çalıştıkları sektörel alanlara devletin sağladığı teşviklerden yeterli derecede yararlanmamaları gibi olumsuzluklar yüzünden, birçok alanda zorluklar yaşamışlardır. Bu da iş hayatında sorunlara neden olmuş ve başarı grafiklerini etkilemiştir.

Etnik işsizlik de göçmen Türk girişimcilerin başarısını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluklar, daha fazla kişinin iş dünyasına atılmasını engellemiştir. Kendilerinden kaynaklanan mesleki eğitim eksikliği ve bazı Alman firmaların işe alımlardaki ayrımcı yaklaşımları, işsizlik oranını arttırmıştır. Bunun giderilmesi için, mesleki eğitime ağırlık verilmesi, Alman firmaların yabancı ayırımı yapmasını engelleyici tedbirler alınması ve göçmen Türk girişimcilerin daha fazla istihdamı sağlayacak sektörel çalışmalar yapmasını destekleyici girişimlerde

bulunulmasına rağmen, sıkı bir uygulamaya geçilmediği için, istenilen başarı sağlanamamıştır. Bu bağlamda 1985-1999 yılları arasında yapılan araştırmalar sonucunda, göçmen Türk işçileri arasındaki işsizlik oranının her geçen gün artarak devam ettiği görülmüş ve aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Bu durum, Alman ekonomisini etkilediği gibi sosyal entegrasyona da zarar vermiştir.

Tablo 29. 1985-1999 yılları arasında Almanya'daki göçmen Türk ve diğer yabancı işsizler

YILLAR	Toplam Yabancı İşsiz Sayısı	Toplam Türk İşsiz Sayısı
1985	253.195	90.140
1986	248.001	89.239
1987	262.097	94.779
1988	269.531	95.301
1989	232.512	81.004
1990	202.975	69.065
1991	208.094	70.702
1992	254.201	90.784
1993	344.840	125.524
1994	409.110	148.632
1995	424.461	148.118
1996	481.715	167.634
1997	521.597	177.945
1998	473.635	168.639
1999	503.341	176.614

Kaynak: Almanya Federal Çalışma Dairesi (Bundesagentur für Arbeit) İstatistikleri.

Göçmen Türk işçi ve girişimcilerinin, Alman ekonomisine katkı sağladıklarının kabul edilmesiyle birlikte, Federal Alman İstatistik Dairesi verilerine göre, 2000'li yıllarda 842.000 civarında çalışabilir göçmen Türk olduğu ancak, yüzde 20,9'unun işsiz kalması, Alman ekonomisi için büyük bir kayıp olarak değerlendirilmiştir. Çünkü işsizler, Almanya'nın sosyal devlet ilkesi doğrultusunda finanse edilmek zorunda kalmıştır. Oysaki, bu tarihte göçmen olmayan Alman işsiz sayısının toplamı da 3.592.317 kişidir ve çalışabilen sayısı, yüzde 8 civarında gerçekleşmiştir. Bu

bağlamda, sıkı bir istihdam politikasıyla, göçmen işsizlerin oranı düşürülerek, Alman devletinin ekonomik yükünü hafifletmek ve entegrasyona katkı sağlamak olanaklar dâhilinde olmasına rağmen, yapılmadığı için, olumsuzluklara neden olmuştur.

Göçmen Türk işçi ve işverenlerin, Almanya’da yaşadıkları olumlu ve olumsuz gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, başarılı oldukları gözlemlenmiş ve tablo 30’da belirtilmiştir. Almanya’nın bazı bölgelerinde, aşırı ırkçı söylem ve eylemlerin görülmesi bile bu başarıları engelleyememiştir. Bu gelişmeler, göçmenler ile ev sahibi toplumun, birlikte uyum ve huzur içerisinde yaşamalarını sağlamıştır. Bundan dolayı, Alman kamuoyu da çalışmaları yakından takip etmiştir.

Tablo 30. 2000 yılı Almanya’daki göçmen Türklere ait ekonomik veriler

Veri	Değer
Toplam Türk Hane Sayısı	610.000
Türklere Ait Ekonomik Veriler	Mark / Euro
Aylık Ortalama Brüt Hane Geliri (DM/€)	4.144 / 2.072
Aylık Tasarruf Miktarı (DM/€)	875 / 438
Aylık Tüketim Miktarı (DM/€)	3.269 / 1.635
Yıllık Ortalama Brüt Hane Geliri (DM/€)	49.728 / 24.864
Yıllık Brüt Hane Gelirleri Toplamı (Milyar DM/€)	30.3 / 15,2
Tüm Türk Hanelerine Ait Yıllık Tasarruf Miktarı (Milyar DM/€)	6.4 / 3,2
Tüm Türk Hanelerine Ait Yıllık Tüketim Miktarı (Milyar DM/€)	23.9 / 12

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen 2001.

Tablo 30’da, 2000’li yıllarda Almanya’da, toplam 610 bin Türk hane sayısı bulunmakta ve her hanede ortalama 3-7 kişinin yaşadığı düşünüldüğünde, toplam 2,36 milyon göçmen Türk yaşamıştır. Buna göre, hane başına ayda 2.072 Euro ve yıllık toplamda 15,2 Milyar Euro gelir elde edilmiştir. Bu kazancın 12 Milyarı, temel yaşam ve tüketim harcamalarına harcanarak ekonomik hareketlilik sağlanmış ve 3,2 Milyarlık bölümüyle de tasarruf edilmiştir. Göçmen bir toplumun, sanayisi gelişmiş bir ülkeye hem istihdam hem de ekonomik alanda sağlamış olduğu bu katkılar, büyük önem arz etmiştir.

2000’li yıllardan sonra Almanya’da eğitim gören, Almanca dilini rahat konuşan, iş disiplini kavrayan, ülkenin demografik dokusunu iyi analiz edebilen, entegrasyon sorunu olmayan ve Alman iş mevzuatını da bilen üçüncü nesil gençleri yanlarına alan

girişimci göçmen Türkler, iş yeri kapasitelerini ve sektör çeşitliliğini artırarak, Alman toplumuna hitap edecek ürünleri de üretmeye yönelmişlerdir. 2000’li yıllardan sonra, sayıları on binlerle ifade edilen göçmen Türk girişimciler, sektörel yatırımlarla, iş hacmiyle, istihdam kapasitesiyle, elde ettikleri yıllık cirolar ve Almanya milli gelirine katkılarıyla, önemli başarılar sağlamışlardır. Aynı zamanda, faaliyet gösterilen bazı sektörlerde, Alman girişimcilerle rekabet edecek düzeye gelmişlerdir.

Göçmen Türk girişimciler, kurdukları firmalarla, imalat sanayi, inşaat, tekstil, turizm ve hizmet sektörlerinde önemli gelişmeler sağlamıştır. Bazı firmalar, pazar avantajlarından yararlanmak için, Almanya dışındaki birçok ülkede, tek başına ya da Alman firmalarıyla ortaklık kurarak, yatırımlar yapmışlardır. Yurt içinde ve dışında, Alman firmalarıyla sektörel ilişki içerisinde bulunan göçmen Türk firmaların oranı yüzde 70’i geçmiştir. Dolayısıyla, Türk işletmelere uğrayan Alman müşteri sayısında da belirgin bir artış sağlanmıştır. Bu hizmet anlayışıyla firmalar, her geçen gün daha da güçlü hale gelmişlerdir. Aynı zamanda, gastronomi ve perakende sektörlerindeki faaliyetlerini de hız kesmeden sürdürmüşlerdir. Tüm bu hizmetler, Alman ekonomisine katma değer olarak yansımıştır.

Göçmen Türk girişimcilerin iş dünyasındaki başarıları, Almanya’yı olduğu gibi Türkiye’yi de olumlu yönde etkilemiş ve karşılıklı yatırım hacmini artırmıştır. Türk-Alman girişimcileri arasında, 2003 yılında imzalanan protokol ile 2004 yılında faaliyete geçen “Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası (TD-IHK)”nın kurulması, stratejik ortaklıkları pekiştirmiş ve karşılıklı sektörel yatırımları arttırmıştır (TD-IHK, Web:<http://www.td-ihk.de>).

2005 yılında hem girişimci sayısı hem de Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısında, belirgin bir artış olmuştur. Federal istatistik dairesi, 2005 yılında, Almanya’da yaşayan göçmen Türk sayısının 2.744.800 olduğunu belirtmiştir. (Federal İstatistik Dairesi, Fachserie 1, Reihe 2, 2005). Sayının artmasıyla, Alman vatandaşlığına geçişlerde artmıştır. Dolayısıyla girişimcilerin sayısı da artırmış, kurdukları işletmelerin büyüterek, daha fazla çalışanı istihdam etmişler ve devlete daha yüksek vergi ödemişlerdir. Bu olumlu gelişmelerden dolayı, yerel Alman idareleri, göçmen Türk girişimcileri desteklemiştir. Tüm bu veriler dikkate alındığında göçmen Türk girişimcilerin sayısı ve etkisi istikrarlı bir şekilde arttığı rahatlıkla

söylenbilir. Bu gelişmelerle birlikte iş dünyasında sektörel çeşitlilik bakımından da gücünü artırdığı görülmektedir. Tablo 31’de görüldüğü gibi artık göçmen Türk girişimciler kamuoyunda bilinen dönerci, ya da manav olmanın çok ötesine geçmiş bir görünüm sergilemişlerdir.

Tablo 31. 2006 yılı göçmen Türk işletmelerin sektörel dağılımı

Ticari Sektör	Sayı	Oran (%)
Zanaat, inşaat, imalar sektörü	11.700	17.2
Ticaret	22.800	33.4
Yiyecek-İçecek işletmesi	18.100	26.5
Hizmet	15.700	22.9
Toplam	68.300	100

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı, Essen 2007.

Özellikle Almanya’da yetişen genç göçmen Türkler, edindikleri tecrübelerle, bağımsız çalışmaya yönelmişler ve Almanya’daki sektörlerin çoğunda faaliyet göstermişlerdir. Bunların sadece yüzde 26,5’ine yakını gastronomi alanında çalışırken, yüzde 73,5’e yakını, büyük imalathaneler, seyahat acenteleri gibi sektörlerde faaliyet göstermişlerdir. Bu bağlamda, göçmen Türk girişimciler, sayısal olduğu kadar, niteliksel bir gelişme de göstermişlerdir. İşletmelerinde daha önce çalışan Alman işçilerin oranı yüzde 20’lere yükselmiştir. Sektör sayısında da 2000 yılına kıyasla 8.800 adet artış olmuştur.

2001-2008 yılları, Alman girişimciler için oldukça sıkıntılı geçmiştir. Bu süreçte Almanya Devleti, para birimi olan Mark’tan, Euro’ya geçiş yaparken, çok sayıda Alman girişimci iflas etmiş, işletmesini kapatmış ve çok sayıda girişimci de işletme hacminde daraltmaya giderek, birçok işçi çıkarmıştır. Bu dönemde, hacim olarak daha küçük olan Türk işletmeleri, mal ve hizmet üretimine devam ederek, oldukça başarılı bir girişim sergilemişlerdir. Buna ilaveten göçmen Türk sayısının artması, daha fazlasının çalışma olanağını bulması ve hane halkının gelirlerinde belirgin bir artışın

sağlanmıştır. Bu girişimler ile Alman ekonomi piyasasının birçok alanında etkili olduklarını kanıtlamışlardır.

Tablo 32. 2007 yılı Almanya'daki Türk hanelerine ilişkin değerler

Veri	Değer
Gösterge Değer Türk kökenliler toplamı	2.740.000
Ortalama hane büyüklüğü	3,7
Türk haneleri toplamı	740.000
Aylık ortalama net hane geliri (€)	1.950
Aylık tasarruf (hane başına-€)	250
Aylık temel yaşam ve tüketim harcamaları (hane başına - €)	1.700
Yıllık hane net geliri (hane başına - €)	23.400
Yıllık net hane gelirleri toplamı (€)	17,3
Türk hanelerinin yıllık tasarruf miktarları toplamı (€)	2,2
Türk hanelerinin yıllık tüketim harcamaları toplamı (€)	15,1

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı, Essen 2007.

Tablo 32 incelendiğinde, göçmen Türkler, oluşturdukları itici güçle, yükselişlerini sürdürmüşler ve 7 yıl içerisinde, 740 bin hane sayısına ulaşmışlardır. Hane başına aylık gelirleri de 1.950 Euro düzeyine çıkararak artış sağlamış ve yıllık net gelir toplamı, 17,3 milyar Euro'ya yükselmiştir. Kazançların yaklaşık 15,1 milyarını temel ihtiyaçlar için harcayarak piyasaya hareketlilik kazandırırken, 2,2 milyarlık kısım da tasarruf etmişlerdir.

Göçmen Türk emekçilerin başarısına gölge düşüren en önemli sorun işsizliktir. Girişimcilik ve sektörel çeşitlilik sayısında önemli artışlar olmasına rağmen, çalışabilir durumda olanlardan Alman işsizlere oranla çok yüksek olması moralleri bozmuştur. Bu sorun aynı zamanda Alman ekonomisine büyük ödenek getirmiştir.

Tablo 33. 2009 yılı Almanya'da işsiz sayısı Türkler ve seçilmiş bazı yabancılar

İşsiz Sayısı	Cinsiyet		
	Erkek	Kadın	
Toplam	3.139.846	1.724.562	1.415.284

Alman	2.650.405	1.455.129	1.195.276
Yabancı	489.441	266.783	222.658
Yunan	16.387	9.572	6.815
İtalyan	33.406	21.114	12.291
Hırvat	10.891	5.738	5.153
Rus	21.410	9.426	11.985
Türk	157.357	93.346	64.011

Kaynak: Bundesagentur für Arbeit (Almanya Federal Çalışma Ajansı) İstatistikleri.

Tablo 33 incelendiğinde, 157.357 kişiyle, Almanya’da yaşayan en büyük işsiz grubunu, göçmen Türk işçileri oluşturmuştur. Bu durum, göçmen Türklerin motivasyonunu bozmuş ve bilhassa, eğitilmiş, ülke dilini bilen ve birçoğu mesleki tecrübeler edinmiş genç Türkler işsiz kalmıştır. İşsizlik oranlarının bu kadar yüksek olmasında, Alman işverenlerin ön yargılı yaklaşımları da etkili olmuştur. Bu olumsuzluklara rağmen, yüz binlerce göçmen Türk, Alman ekonomisine ve istihdamına Tablo 34’te görüldüğü gibi önemli katkılar sağlamıştır.

Tablo 34. 2011 yılı sigortalı çalışan Türk vatandaşlarının yaşa göre dağılımı

Yaş Grubu	Toplam	Çalışan Sayısı	
		Erkek	Kadın
15-20	17.710	9.966	7.744
20-25	61.132	36.208	24.924
25-30	55.928	38.354	17.574
30-35	77.294	57.789	19.505
35-40	87.148	62.955	24.193
40-45	76.169	53.997	22.172
45-50	71.537	53.126	18.411
50-55	29.259	20.494	8.765
55-60	18.471	11.937	6.534
60-65	8.950	5.952	2.998
65 yaş sonrası	913	590	323
Toplam	504.511	351.368	153.143

Kaynak: Bundesagentur für Arbeit (Almanya Federal Çalışma Ajansı İstatistikleri)

Tablo 34’te Federal İstatistik Dairesi, 2011 yılında yayınladığı raporda, toplam 504.511 göçmen Türkün, sigortalı bir işte çalıştığı görülmektedir. 2013 yılında, ilgili dairenin yayınladığı verilere göre, çalışabilir durumda olan, ancak iş bulamadıkları için işsiz kalanların sayısında, 2009 yılına göre düşüş görülmüş ve 86.452’si erkek, 65.102’sinin ise kadın olduğu belirtilmiştir (Statistisches Bundesamt 2013). Tablo 34’te, çalışan işçiler kategorize edilmiş ve sigortalı çalışan en yoğun gurubun, 35-45 yaş aralığında olan kişilerden oluştuğu görülmektedir. Başka bir araştırmaya göre, işsizliğin en yoğun yaşandığı yaş aralığının ise 25 yaş altı grup olduğu saptanmıştır (DİYİH: 26 Nisan 2013. s. 11).

Göçmen Türklerin satın aldıkları gayrimenkul sayılarında da önemli artışlar olmuştur. 1996 yılına kadar 54 bin konut satın alınırken, 2002 yılında bu sayı 135 bine çıkmıştır. Federal Hükümet, teşvik edici fonlar ile konut alımını desteklerken, 2007 yılında konut alanların sayısı 210 bine ulaşmıştır. Konut satın alımında, 11 yıl içerisinde yaklaşık yüzde 400 artış sağlanmıştır. 2011 yılında yapılan bir araştırmada, yaklaşık 690 bin göçmen Türk hanesi olduğu ve bunlardan yüzde 38’inin kendisine ait konutlarda oturdukları belirtilmiştir (Şen, 2011, s.193). Konut alımında genelde müstakil evleri tercih ettikleri saptanmıştır.

5.1.1. Göçmen Türk çalışanların Alman ekonomisine katkıları (2018)

Bu bölüm, göçmen Türk işçi ve girişimcilerin Alman ekonomisine katkılarını araştırmak üzere alanın en önde gelen uzmanlarından Türk-Alman Eğitim ve Bilim Araştırmalar Vakfı (TAVAK) ile Avrupa Türk İş adamları Derneği öncülüğünde yapılan çalışmadır. 1 Ocak 2018-30 Haziran 2018 tarihleri arasında, temsili sisteme göre, 32.000 işverenden seçilen, 1.200 işveren ile telefon görüşmesi yapılmıştır. Ekonomik göstergeler, geçmiş yıllarda elde edilen rakamlar dikkate alınarak ve mevcut duruma kıyaslama yapılarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada, 2015 yılında yapılan araştırmalar sonucunda, tespit edilen 3.090.000 göçmen Türk arasında girişimci (Unternehmer) olan, 82.400 kişi báz alınmıştır. Yine bu çalışmada, üzerinde durulması gereken önemli gelişmelerden olan AB kararları çerçevesinde, Alman Devleti’nin eski para birimi Mark’tan, Avrupa Birliği’nin para birimi olan Euro’ya geçişte, ülkede yaşanan enflasyonist baskı,

ekonomik durgunluk ve bağılı diğer nedenler sonucunda, bir çok şirketin iflas etmesiyle devam eden süreç dikkate alınarak, karşılaştırmalı yöntemle, girişimci Türklerin Alman ekonomisine sağladıkları katkılar incelenmiştir. Bu bağlamda, göçmen Türk girişimciler, mal ve hizmet üretimini sürdürdükleri gibi, yeni işletmeler açarak kapasite artışı sağlamışlardır. Alman ekonomisi ve istihdamına sağladıkları katkılar, tablolarda rakamsal verilerle belirtilmiştir.

Tablo 35. Almanya’da göçmen Türk hanelerin ekonomik verileri

Türk Kökenlilerin toplamı	3.090.000
Hane başı nüfus ortalaması	3,7
Toplam Türk haneleri	803.000
Ortalama hane geliri (Net/ Aylık €)	2.190
Ortalama hane başı tasarruf (Net/ Aylık €)	190
Hane Başı toplam tüketim harcamaları (Net/ Aylık €)	3,980
Hane başına yıllık net gelir	26.280
Yıllık net hane gelirleri toplamı (Yıl Toplamı / Milyar €)	21,1
Türk haneleri tasarruf miktarı (Yıl Toplamı / Milyar €)	1,8
Türk haneleri tüketim harcama (Yıl Toplamı / Milyar €)	19,3

Kaynak: TAVAK: 2015.

Tablo 35’e göre; Almanya’da yaşayan toplam 82,6 milyon nüfusun, 3,09 milyon ile yüzde 3,7’sini oluşturan göçmen Türkler, ülkenin 11 eyaletinde yoğun olmak üzere her bölgede bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Hane sayısını artırarak 803 bine çıkarmış ve aylık hane gelirlerini de yıllık bázda 21,1 milyar Euro’ya çıkartmışlardır. Bu gelirlerin 19,3 milyarlık bölümünü harcayarak, ekonomik hareketliliğe önemli katkılar sağlamışlardır. Göçmen Türk emekçileri, bu başarılı çalışmalarıyla, Almanya’nın her bölgesinde mal ve hizmet üretmiş, tüm sektörlerde ve farklı kademelerinde görev yapmışlardır.

5.1.2. Almanya'daki Göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü (2018)

Göçmen Türk girişimciler, Almanya'nın büyük kentlerinde ticaret, gastronomi, zanaatkarlık veya hizmet sektöründe faaliyet göstermiş ve kurdukları işletmelerde üretilen mal ve hizmetleri, hemen hemen Almanya'nın bütün semt, kasaba ve şehirlerinde satışa sunmuşlardır. Bunlar anavatanlarından gelirken girişimcilik bilgi, birikim ve tecrübesine sahip olmamalarına karşılık ürettikleri mal ve hizmetle Alman ekonomisine sağladıkları katkılarla takdir toplamışlardır. Bilhassa sektörel dağılımın detayına indiğimizde dedektiflik bürosundan yeni teknoloji üreten kuruluşlara, kanser araştırma laboratuvar merkezlerinden gen araştırma enstitülerine ve hizmet sektörünün birçok branşında Türk işletmeleri varlık gösterdikleri saptanmıştır.

5.1.3. Almanya'da Göçmen Türk girişimcilerin tarihsel gelişimi

Tablo 36. 2002-2015 yılları arası Almanya'da göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü

Yıl	2002	2007	2008	2015
İşletme Sayısı	56.800	70.300	72.000	82.400
İşletme başına ortalama yatırım hacmi (Euro)	115.000	110.000	115.000	115.000
Almanya'daki Türk İşletmelerin Toplam Yatırım Miktarı (Mrd. Euro)	6,5	7,7	7,9	11,1
İşletme başına ortalama ciro (Euro)	458.000	465.000	458.000	460.900
Almanya'daki Türk İşletmelerin Toplam Ciro Miktarı (Mrd. Euro)	26	32,7	32,9	46,1
İşletmelerde Ortalama İstihdam Sayısı (kişi)	5,1	4,8	4,6	4,8
Almanya'daki Türk İşletmelerinde Toplam İstihdam Sayısı (kişi)	43.500	67.400	66.240	41.254
İstihdam Edilen Alman ve Diğer Urukluların sayısı (Kişi)				
İstihdam Edilen Türk Kökenli Sayısı (kişi)	246.500	269.600	264.960	395.520

Kaynak: TAVAK, 2016.

Tablo 36 incelendiğinde; Almanya’da faaliyet gösteren 82.400 Türk girişimcinin, toplam yıllık ciroları 46,1 Milyar Euro’yu bulmuştur. Ancak, 2008 krizi ile başlayan piyasa kötüleşmesi, Türk ve Alman hanelerinin gelirlerinde azalmaya sebep olmuştur. 2008 yılı ortalama yıllık ciroları 458.000 Euro olan işletmelerin büyük bölümünü, küçük aile işletmeleri oluşturmuştur. Bununla beraber, aralarında sürekli büyüyen işletmelerin oranındaki açık artış, küçük işletmelerin oranına ağırlıklı olarak yansdığından, yıllık cirolarının artmamasına neden olmuştur.

Tablo 37. 1987-2015 yılları arası Almanya’daki göçmen Türk girişimcilerin ekonomik gücü

Yıl	1987	1992	1997	2002	2007	2008	2015	
İşletme Sayısı	25.500	35.000	47.000	56.800	70.300	72.000	82.400	
İşletme başına ortalama yatırım hacmi (Euro)	92.000	105.000	104.000	115.000	110.000	115.000	115.000	
Almanya'daki Türk İşletmelerin Toplam Yatırım Miktarı (Mrd. Euro)	2,3	3,7	4,9	6,5	7,7	7,9	11,1	
İşletme başına ortalama ciro (Euro)	375.000	409.000	450.000	458.000	465.000	458.000	460.900	
Almanya'daki Türk İşletmelerin Toplam Ciro Miktarı (Mrd. Euro)	9,6	14,3	21,2	26	32,7	32,9	46,1	
İşletmelerde Ortalama İstihdam Sayısı (kişi)	3,4	3,6	4,4	5,1	4,8	4,6	4,8	
Almanya'daki Türk İşletmelerinde Toplam İstihdam	İstihdam Edilen Alman ve Diğer Uyrukluların sayısı	8.700	15.000	28.980	43.500	67.400	66.240	41.254
	İstihdam Edilen Türk Kökenli Sayısı (kişi)	78.300	110.000	178.020	246.500	269.600	264.960	395.520

Sayısı (kişi)	Toplam İstihdam Sayısı (kişi)	87.000	125.000	207.000	290.000	337.000	331.200	436.774
------------------	-------------------------------------	--------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Kaynak: TAVAK, 2016.

Tablo 37 incelendiğinde; Almanya'daki Türk girişimcileri, 2015 yılında işletme başına ortalama 115.000 Euro'luk yatırım miktarına ve toplamda 11,1 milyar Euro hacmine ulaşmıştır. Girişimcilerin sayısındaki hızlı yükseliş, ortalama yatırım miktarlarında değişim yaratmamıştır. Türk kökenli işletmelerin gerek hukuki statülerinin gerek ise marka ve işlevlik açısından Alman işletmelerle farklarının olmaması, sahiplerinin Alman vatandaşları olmaları nedeniyle, bu konuda kesin verilere ulaşmak zorlaşmıştır. Artık bu girişimciler, yaşadıkları ülkelerin ayrılmaz birer parçaları olmuştur. 2010 yılı sonunda, TAVAK Vakfının Almanya'da ki Türk işveren kuruluşları ve BTEU ile birlikte yaptığı değerlendirmeler sonunda, Türk girişimcilerin yatırımları toplamının 8 milyar Euro'nun üstünde olduğu belirtilmiştir.

Yıllar içerisinde göçmen Türk girişimciler, kenar ekonomilere sıkışmış yabancı serbest meslek sahipliğinden, yerli girişimcilere dönüşmüştür. Buna karşın, olumlu gelişmeler, Federal Alman toplumunun bazı kesimlerinde yeterince algılanamamıştır. Ayrımcılık ve ırkçılık üzerinden oy rântı elde etmeye çalışan bir takım politik ve sosyal çevreler, Türk etnik ekonomisindeki büyümeyi gettolaşmanın yansıması olarak görmek ve göstermek istememişlerdir (TAVAK, 2016).

Almanya'da 700.000'e yakın "çalışmaya engeli olmayan" göçmen Türk nüfusu bulunmakta ve göçmen Türkler arasındaki işsizlik oranı, Almanlara göre 2 kat daha fazladır. Çalışma engeli olmayan Göçmen Türkler, iş bulamadıkları için 203.000'i işsizdir. Göçmen Türklerin mesleki eğitimsizliklerinden kaynaklanan bu işsizlik "yabancı düşmanlığına mesnet" yapılan en önemli unsurlardan olmuştur. Diğer taraftan, Almanya'da ki göçmen Türk girişimcilerin işsizlik oranı yüzde 30'u aşmış ve fakirlik sınırının altında kalmışlardır. Nüfusun yüzde 44'ü, 355.000 sigortalı istihdam (yüzde 13 Alman, yüzde 7 diğer milletlerden) edilmesine karşın yetkililer tarafından dikkate alınmamıştır. Türk girişimcilerin takdir edilen bu çabalarına karşı, Türk işyerlerinin bir gettolaşma yarattığı iddiası ise önyargılara dayanan ve Türk girişimcilerin moralini bozan gelişmelerdendir. Bilakis, farklı türden bireylerin yaşadığı merkezler çok ve zengin kültürlülüğün bir göstergesi olmuş, tutucu olmayan

ve dünyadaki diğer kültürlere saygılı olan bazı Almanlar buralarda çalışmayı tercih etmişlerdir.

5.1.4. Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türklerin ekonomik gücü

Göçmen Türk girişimcilerin çalışmaları, bilhassa Türklerin yoğun yaşadığı Avrupa ülkelerinde de yankı bulmuştur. Bu ülkelerde kurulan bağımsız göçmen Türk işletmeleri ile Almanya bağlantılı işletmelerin ürettiği mal ve hizmetler, Avrupa kamuoyunda yer etmeyi başarmıştır. Yurt dışında yaşayan göçmen Türklerin sayısı hakkında araştırma yapan kurum ve kuruluşlar farklı rakamlar açıklamışlardır. Çünkü, bazı ülkelerde sığınma talebiyle vatandaşlığa geçenler, ülke sınırları içerisinde doğanlar veya yasal koşulları yerine getirerek vatandaşlığa geçenleri, geldikleri ülke vatandaşı olarak kayıtlara geçirmemeleri sayısal farklılıklara neden olmuştur. Bu hassasiyetler göz önünde bulundurularak, 2005 yılı öncesi Avrupa'nın 15 ülkesinde yaşayan göçmen Türklerin sayısı aşağıdaki tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38. 2006 yılı AB ülkelerindeki Türk nüfusu

Ülkeler	Türk kökenli nüfus (1000)		Vatandaşlık (1000)		Çalışan Nüfus* (1000)
	Toplam nüfus	Türk vatandaşı	Yaşadığı ülke vatandaşı olan	Vatandaşlığa geçenlerin oranı	
Almanya	2.710	1.760	950	35,1	842
Fransa	380	200	180	47,4	120
Hollanda	365	99	266	72,8	92
Avusturya	233	110	123	52,8	73
İngiltere	150	70	80	62,5	30
Belçika	130	40	90	69,2	35
İsveç	63	12	51	80,9	17
Danimarka	56	29	27	48,2	21
Diğer AB ülkesi	130	120	10	7,7	7
Toplam	4.217	2.440	1.777	42,1	1.237

* Çalışan sayısı, 2003 tarihli Eurostat, Federal İstatistik Dairesi verileri dikkate alınmıştır

Kaynak: Eurostat ve AB Ülkeleri İstatistik Daireleri, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı

Tablo 38’de belirtilen, Almanya ve Avrupa’da güvenilir kurumların verilerine göre, AB ülkelerinde yaşayan göçmen Türk sayısı toplamı 4.296.476’a ulaşmıştır. Çalışabilir kişi sayısı ise toplamda 1.270.764’a ulaşmıştır. AB de yaşayan toplam göçmen Türkler arasında, Almanya’da yaşayanların oranı yüzde 63 ve çalışanlara oranı da yüzde 66 oranlarında seyretmiştir. Yine vatandaşlık oranı toplamının yüzde 53’ün üzerinde olması, AB ülkelerine vatandaş olanların yarısından fazlasının Almanya’da yaşadığını göstermiştir. Bu süreçte, göçmenlerin buldukları ülkenin vatandaşlığına geçişlerinde de dikkate değer artışlar görülmüştür. Ülkelerin vatandaşlık politikalarına göre, bazı ülkelerde yüksek düzeyde vatandaşlığa geçişler sağlanırken, bazı ülkelerde de daha düşük düzeyde seyretmiştir.

AB ülkelerinin, yabancıları vatandaşlığa kabul yaklaşımlarından en fazla etkilenen göçmen Türkler olmuştur. Bilhassa yüzde 65’in üzerinde bir oranın yaşadığı Almanya’da, toplam göçmenler arasında da yaklaşık yüzde 30’unu oluşturan göçmen Türkler, Alman devletinin vatandaşlığa geçiş yaklaşımındaki ağır koşullardan dolayı ancak yüzde 35,1’i geçebilmiştir. Bu oran, İsveç’te yüzde 80, Hollanda’da ise yüzde 72,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Nedeni ise yabancıların vatandaşlığa geçiş politikalarındaki esneklikle ilişkilendirilmiştir. Ancak, Alman Hükümeti’nin vatandaşlığa geçiş politikalarında esneklik göstermemesi, oranları düşürmüş ve göçmenlerin ülkeye bakış açılarını olumsuz etkilemiştir. Bu da ekonomiye, istihdama ve sosyal yaşama olumlu yansımamıştır.

AB ülkelerinde yaşayan topluluklara göre göçmen Türkler, ülkenin ekonomik ve sosyal dokusunu bilecek kadar bilgi birikime sahip oldukları için, önemli bir kesimi bağımsız çalışmayı tercih etmiş ve iş dünyasında gücünü artırıcı çalışmalara ağırlık vermişlerdir. Özellikle, 15 AB ülkesinde diğer ülkelere göre daha yoğun girişimlerde bulunmuşlardır. 2006 yılında, Türkiye Araştırmalar Merkezi (TAM) tarafından yapılan, AB ülkelerinde yaşayan toplum ile göçmen Türklerin nüfus ve ekonomik gücü Tablo 39’da verilmiştir. Bu tabloya göre AB’nin 15 ülkesinde emekçi ve girişimci göçmen Türkler daha etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 39. 2006 yılı AB’de çalışan toplam nüfus ve Türk nüfusun gelir verileri

Kategori	Toplam veriler	Türlere ait veriler/Katkı payı
Toplam nüfus AB-25 (1000)	463.523,4	4.115,0
Toplam nüfus AB-15 (1000)	389.432,9	4.100,0
Çalışan nüfus AB-25 (1000)	197.476,8	1.372,0
Serbest çalışanlar AB-25 (1000)	25.500,0	101
Serbest çalışanların oranı AB-25 (yüzde)	12,9	7,4
GSYİH AB-15 Üye Ülke (milyar Euro)	10.769,8	80,7
GSYİH AB-25 (milyar Euro)	11.373,6	80,7

Kaynak: Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı.

Tablo 39 verileri incelendiğinde; göçmen Türk girişimciler, 1998 yılında 15 AB ülkesinde kurdukları işletmelerde ürettikleri mal ve hizmetler ile yıllık yaklaşık 51,1 milyar Euro düzeyinde Gayri Safi Yurt İçi Hasılaya (GSYİH) katkı sağlamış, 2006 yılında 29,6 milyar Euro artış gerçekleştirerek, 80,7 milyar Euro düzeyine çıkarmayı başarmışlardır. Bu da AB’nin 8 üye ülkesinin (Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Slovenya ve Slovakya) GSYİH’sının toplamından daha fazladır. Çünkü, bazı ülkelerde önemli oranda katkı payı sağlanırken, bazı ülkelerde yeterli olmamış, özellikle 17 ülkede çok daha düşük oranda gerçekleşmiştir.

Tablo 40. 2006 yılı çalışan Türklerin Avrupa Birliği ülkelerinde GSYİH’ya katkıları

Ülke	Toplam GSYİH (Milyar Euro)	Göçmen Türklerin Katkısı (Milyar Euro)	Dağılım (yüzde)
Almanya	2.307,9	53,4	%66,2
İngiltere	1.892,7	1,8	%2,2
Fransa	1.781,1	7,5	%9,3
Hollanda	529,2	8,1	%10,0
Belçika	313,0	2,2	%2,7
İsveç	305,2	1,0	%1,2
Avusturya	256,4	4,6	%5,7
Danimarka	221,4	1,6	%2,0
Diğer AB-Ülkeleri	3.162,9	0,5	%0,6

Kaynak: Eurostat ve AB Ülkeleri İstatistik Daireleri Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı

Gelişmiş ülkeler sıralamasında üst düzeylerde yer alan bazı AB ülkelerin GSYİH'sı Tablo 40'ta görülmektedir. AB-15 ülkesinin yıllık GSYİH toplamı, 10 trilyon 769,8 milyarlık devasa ekonomik gücü içerisinde girişimci ve emekçi Türkler 80,7 milyar Euroluk bir paya sahiptirler. AB ülkelerinde yüzde 1 olan nüfusa oranlama yapıldığında yüzde 0,7'lik katkı düşük kaldığı görülse de konularından dolayı karşılaştıkları zorluklar dikkate alındığında kabul edilebilir bir başarı olarak değerlendirilmiştir. Avrupa'nın en büyük ekonomisine sahip Almanya'nın, yıllık 2 trilyon 307,9 milyar Euro GSYİH'sına göçmen Türkler, 54,3 milyar Euro katkıda bulunmuşlardır. 80,7 milyar Euro katkının yüzde 66,2'sini, Federal Almanya'da emekçi ve girişimciler sağlarken, geri kalan yüzde 33,8'ini, diğer AB-24 ülkelerinde çalışanlar üretmiştir. Tablo 40'ta görüldüğü gibi, göçmen Türklerin, GSYİH'ye katkıları değerlendirildiğinde, Almanya'da yaşayanlar diğer 24 ülkede yaşayanlara oranla yüzde 66 düzeyindedir. Bu durum, tüm Avrupa ülkelerinde yaşayan göçmen Türklerin, ekonomik güç gelişimindeki üstünlüğünü ispatlamıştır.

Yurtdışında yaşayan göçmen Türklerle ilgili AB ülkelerinde veya başka ülkelerde yapılacak bir çalışmada Almanya'da yaşayan göçmen Türkler dikkate alınması gerekir, aksi takdirde eksik değerlendirme olacağı açıklanan bu verilerden anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada da buna dikkat edilmiştir. Almanya'da olduğu gibi AB'nin diğer ülkelerinde de ekonomi ve istihdama sorun oluşturan gelişmelerin başında işsizlik gelmiştir. Bilhassa yabancıların istihdamında yaşanan ayrımcı uygulamalar, sorunu daha da büyütmüş ve ülkede çalışabilir nüfus arasında oransal farklar oluşturmuştur. Tablo 41'de bu durum, açıkça belirtilmiştir. Bu sorunlardan dolayı, ülkelerin her yıl mali bütçelerinden işsizler için ayırdıkları ekonomik kaynaklar, büyük meblağlar oluşturmaktadır. Göçmenlere karşı eşitlikçi politikalar doğrultusunda yaklaşırsa sorunların çözülme olasılığı yükselmiş olur. Bu durumda bütçe kaynakları daha az tüketilmiş ve iş hayatına daha fazla aktarım yapılmış olacağı için ekonomik verilerde pozitif hareketlilik sağlanmış olur.

Tablo 41. 2013 yılı göçmen Türklerin Avrupa'daki bazı ülkelere göre genel işsizlik oranı

Ülkeler	Ülkenin genel işsizlik oranı	Türklerin işsizlik oranı
Almanya	%6.8	%16
Fransa	%10.9	%17

Hollanda	%6.4	%16
Avusturya	%8.6	%9.7
İngiltere	%7.7	%10
İsviçre	%4	%11.6
Danimarka	%6	%13.3

Kaynak: Dışişleri, Ekonomi ve Çalışma Bakanlıkları verileri

Tablo 41 incelendiğinde, 2013 yılında Almanya’da, işsizlik oranı yüzde 6,8 iken, Almanya’daki göçmen Türkler arasında bu oran, 2,5 kata yakın, Hollanda ve İsviçre’de daha da yüksek Danimarka, İngiltere ve Fransa’da 2 kata yakın ve Avusturya’da ise birbirine çok yakın olmuştur. Ülkeler, sonraki yıllarda, işsizlik sorununa daha radikal çözümler üretebilmek için başarılı çalışmalar yapmışlardır. Nitekim 2018 yılında, işsizlik oranı, Almanya’da yüzde 3,3, Hollanda’da yüzde 3,7, Danimarka’da yüzde 4,8, Fransa’da yüzde 8,9, Avusturya’da yüzde 5,1 ve AB’nin diğer 19 ülkesinde yüzde 8,1 olmak üzere, toplam AB-28 ülke ortalaması yüzde 6,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. (OECD World Economic Forum, 22 August 2018). Ancak, göçmen Türkler arasındaki işsizlik oranında kısmi düşüşler sağlansa da ev sahibi işsizlerle aralarındaki oran, ortalama iki kat düzeyinde kalmıştır.

Göçmen Türk girişimciler, başta Almanya olmak üzere, Avrupa Birliği’nin tüm ülkelerinde istikrarlı girişimlerini sürdürmüşlerdir. Başarılarını açık bir şekilde görebilmek için, yıllar arasındaki rakamsal gelişimleri, Tablo 42’de verilmiştir. Bu bağlamda, 2010 yılından sonra yapılan bir araştırmada, AB-15 üye ülkesinde 108 bin, Romanya’da 12 bin, Bulgaristan’da 10 bin ve diğer AB-10 üye ülkesinde ise 4 bin olmak üzere, toplam 134 bin göçmen Türk girişimcinin faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. Bunların yüzde 61’i Almanya’da geri kalan yüzde 39’u ise diğer ülkelerde faaliyet göstermiştir. Bu da Almanya’daki girişimcilerin sayısal üstünlüğünü ortaya koymuştur. Almanya’dan sonra, Fransa, Avusturya ve Hollanda’da mal ve hizmet üreten girişimciler gelmiştir. Tabloda girişimci sayısı yoğun olan, 15 AB üyesi ülkenin girişimci verileri verilmiştir.

Tablo 42. AB-15 Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türk girişimci gelişimi

Gösterge	1997	2002	2007	2008	2015
Girişimci Sayısı	62.000	82.300	102.000	108.000	144.000
İşletme Başına Ortalama Yatırım (E)	97.000	112.000	107.000	107.000	115.00
Toplam Yatırım Hacmi (Milyar €)	6	9,2	10,9	11,6	11.1
İşletme Başına Ortalama Ciro (€)	415.000	425.000	445.000	458.000	460.900
Yıllık Toplam Ciro (Milyar €)	25,7	35	45,4	32,9	46,1
İşletme Başına Çalışan Sayısı	4,1	5,0	4,6	4,8	-
Toplam İstihdam	254.000	411.000	469.000	520.000	518.000

Kaynak: TAVAK, 2016.

Tablo 42 incelendiğinde, 1997-2015 yılları arasında, girişimci sayısında yaklaşık 2,5 kat artış olmuş ve sayı 144 bine ulaşmıştır. İşletme başına yatırım hacmi ve yıllık ciro gibi finansal hareketliliklerde, yaklaşık 2 kat artış sağlanmıştır. İşletmelerde finanse edilen 254 bin çalışan sayısına, 264 bin kişi daha eklenmiş ve 518 bine ulaşılmıştır. Buna 2015'ten günümüze yeni çalışanlarda eklenince 600 binin üzerinde çalışan istihdam edildiği belirtilmiştir. İşsizliğin bütün dünya da olduğu gibi Avrupa'da da büyük sorun olduğu ve oranın yüzde 8'lerde seyrettiği dikkate alınırsa Avrupa ekonomisine ve istihdamına bu katkıları sağlamanın önemi daha iyi anlaşılabilir olur.

Tablo 42'de yer verilmeyen ve Avrupa Birliği'ne sonradan katılan Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi ülkelerde yaşayan göçmen Türklerin sayısı, diğer ülkelere göre azınlıkta kalmıştır. Ancak, buralarda yaşayanların büyük çoğunluğu, serbest çalışmayı tercih etmişlerdir. Bu ülkelere çalışanların dışında Romanya ve Bulgaristan'da 26 bin işveren işletmelerinde istihdam ettikleri de dikkate alındığında, aynı zamanda 100 binden fazla göçmen Türkün yaşadığı İsviçre'de ki işverenlerin kurdukları iş yerlerinde çalışanlarda yukarıda ki sayılara eklenince sayı 1 milyon sınırına dayanmış olacaktır.

Türk girişimcileri, 1997-2010 yılları arasında yüzde 52 büyüme göstermiştir. Ancak bu büyüme rakamlarının, gelecekte de bu oranlarda devam edeceği belirli

değildir. Çok düşük seviyelerde başlayan Türk girişimciliği, doyma noktasına yaklaşmıştır. Zira, gastronomi ve ticaret alanlardaki yoğunlaşmanın yanı sıra zincirlerin kuruluşu yönünde eğilimler de görülmeye başlamıştır. Artan eğitim seviyeleri çerçevesinde edinilen meslekler, bu alanlardaki fırsat maliyetini de yükseltici etki yapmıştır. Dolayısıyla girişimcilik, başlangıçta bir süre düşünmeyi ve kalifiye olmayı gerektiren bir alan halini almaya başlamıştır.

TAVAK'ın yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, niteliksel yükselişin, sayısal yükselişin önüne geçeceği ve gelecek yıllarda büyüme oranının, yüzde 4'e gerileyeceği öne sürülmüştür. Bu çerçevede, 2025 yılında Almanya'da ki göçmen Türk girişimcilerin sayısının ikiye katlanarak, 130 binlere yaklaşacağı ön görülmüştür. Aynı gelişmenin AB genelinde de süreceğinden hareketle, 2025 yılında AB'deki Türk kökenli girişimcilerin toplam sayısının 190 bine ulaşacağı belirtilmiştir. Vakfın araştırmasında belirtilen sayılara, Türkiye'den doğrudan yapılan yatırımlar ile Balkan ülkelerindeki Türk kökenli azınlıklar dâhil edilmemiştir.

Sonuç olarak, göçün 60. Yılı'nı geçtiğimiz günümüzde, Avrupa'da yaşayan göçmen Türk nüfusunun yarısında fazlası, ülke vatandaşlığına geçerek burayı kendilerine yurt edinmiş ve ülkenin ekonomisine, istihdamına katkı sağlamışlardır. Sosyal entegrasyonu tamamlamış, katılımcı bir yaklaşım ile yerli halk ile birlikte ülkenin geleceği için çaba harcadığı verilerle saptanmıştır. Tablo 43'de de görüleceği üzere göçmen Türklerin elde ettikleri bu potansiyel birikim artık hiçbir politik yaklaşımın yok sayamayacağı kadar büyük bir güç haline gelmiş ve birçok AB üyesi ülkeden daha çok birliğe katkı sağladıkları verilerle ifade edilmiştir.

Tablo 43. 2015 yılı Avrupa Birliği ülkelerinde göçmen Türk nüfusu

Avrupa Ülkeleri	Toplam Göçmen Türk Sayısı	Türk Vatandaşı olanlar	AB Vatandaşı Olanlar
Almanya	3.090.000	1.678.166	1.411.834
Fransa	541.000	323.420	217.580
Hollanda	478.330	142.698	335.632
Avusturya	247.500	106.000	141.500
Belçika	135.000	39.532	95.468

Danimarka	59.920	28.934	30.986
İsveç	40.766	10.840	29.926
İngiltere	180.000	90.000	90.000
Diğer 17 AB-Ülkeleri	130.000	95.000	35.000
Toplam	4.902.516	2.514.590	2.387.926

Kaynak: TAVAK, 2016.

Tablo 43'te görülen rakamlara Bulgaristan (750 bin), Yunanistan (150 bin) ve Romanya'dan (70 bin) da Türk azınlıklar eklenince sayı 5.872.516 olmakta, bunlara İsviçre ve diğer AB üyesi olmayan ülkelerde yaşayanlarda eklenince toplamda 6 milyon civarında göçmen Türk Avrupa'da yaşamaktadır. Ancak daha önce belirtilen sayılardan farklı sayılar açıklayan kurumlarda vardır. Örneğin; 2014 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre Fransa'da: 611.515, İngiltere'de: 250.000 Belçika'da: 213.143, İsveç'te: 89.320, Avusturya'da: 277.229, Danimarka'da: 61.634 göçmen Türk yaşadığı belirtilmiştir. Bu verilerle TAVAK karşılaştırması yapıldığında toplam sayıda 298.655 kişi daha artmıştır. Yine verilere göre Almanya'da: 3.076.440, Hollanda'da: 396.555 kişinin yaşadığı, dolayısıyla tablo 43'te belirtilen rakamlardan 95.335'ten daha az kişinin yaşadığı ifade edilmiştir. Bütün veriler dikkate alındığında Avrupa'da 6 milyonun üzerinde göçmen Türk nüfusu olduğu rahatlıkla savunulabilir.

Avrupa vatandaşlığına geçmek oransal olarak ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte ortalamanın yüzde 50'nin üzerine çıkması önemli bir gelişmedir. Azınlık olarak bilinen ülkelerdeki Türklerin yüzde 100'ünün vatandaş olmasının ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. Yaklaşık 3,5 milyon kişinin Avrupa vatandaşı olması büyük bir potansiyel güçtür. Ayrıca nüfusun yarıdan fazlasının yaşadığı Almanya'da 1,5 milyona yakın insanın vatandaşlığa geçmesiyle birlikte 2014 yılında çıkarılan yasa ile belli koşullar doğrultusunda çifte vatandaşlığın önünün açılmasıyla bu sayının kısa zamanda daha da artması beklenmektedir. Diğer ülkelerdeki istikrarlı artışlarda dikkate alındığında sayıları üç Avrupa ülkesinin (Kıbrıs Rum Kesimi, Malta ve Lüksemburg) toplamından çok daha fazla artış gösterebilir.

Göçmen Türk girişimcilerinin sayıları yaklaşık olarak 150 bine ulaşmıştır. Türk girişimciler, ülkelerde dönemsel yaşanan ekonomik krizler ve statüden kaynaklanan zorluklara rağmen 100'ün üzerinde farklı sektörde, yarım milyondan fazla farklı etnik

yapıdaki insanları istihdam ederek Avrupa iş piyasasında güçlü ve istikrarlı bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bazı sektörlerde ev sahibi girişimcilerle ortaklaşa mal ve hizmet üreterek bazı ülkelerin ekonomisini etkileyecek konuma gelmişlerdir.

5.1.5. Projeksiyon 2020-2025

Kurumlar, AB ve Almanya'daki Türk girişimcilere ilişkin projeksiyonlarını 2000 yılında geliştirmişlerdir. Almanya'da Türk kökenli nüfus, 1987-2010 yılları arasında yüzde 50 büyüme ile 1,5 milyondan 3 milyona yükselmiştir. Aynı büyümenin gelecek 10 yıllık sürede geçerli olacağı varsayıldığından, Almanya'daki göçmen Türklerin sayısının 2025 yılında 4,5 milyonu bulacağı düşünülmektedir. Ancak toplam sayının 4 milyonun altında kalacağı öngörüsü daha gerçekçi bulunmuştur. Çünkü son yıllarda belirgin biçimde Türkiye'den yapılan göçlerde azalmalar, Almanya'dan kesin dönüşler ortaya çıkmıştır.

Göç yasasındaki değişiklikler de aile birleşimlerini zorlaştırmıştır. Türkiye'de sürmekte olan değişim ve demokratikleşmeyle ani politik gelişmeler olmazsa, gelecekte irtica talepleri de beklenmemektedir. Bununla beraber Türk göçmenler arasındaki evlilik ve doğum oranları dikkat çekicidir. Eğilimin sürmesi halinde Avrupa Birliği içerisindeki Türkiye kökenli Türk nüfusunun 2025 yılında 6,5 milyon sınırına dayanacağı; ayrıca, Balkan ülkelerinde yaşayan Türk kökenli azınlıklar ile birlikte düşünüldüğünde AB içindeki Türk kökenlilerin sayısının 8 milyon sınırını aşacağı belirtilmiştir.

5.1.6. Perspektifler: Bugünden geleceğe

Almanya'da yetişen girişimci kuşak ile üretim alanı, yeni bir itici güç kazanmıştır. Bu kuşak ile birlikte, Almanya'da pazara sürülen Türk ürünleri artan bir biçimde Almanya'da imal edilmiş, dağıtımı ve Avrupa'ya ihracı buradan yapılmıştır. Böylece yalnız ilgili sektörlerde değil, üretimin her aşamasında istihdam alanları açılmıştır. Türk işletmelerinin müşteri potansiyelleri gelecek yıllarda azalmayarak, artış göstermiştir. Bunun göstergesi ve şartı Türk olmayan gruplara yönelim olmasıdır. Diğer bir belirgin eğilim, büyüme yönündedir. Türk girişimciler kapasite artırımını, ürün sağlayıcı ve daha iyi şartlar gibi yöntemlerle hedeflerine doğru ilerlerken, büyük işletme olmanın sağladığı avantajlardan yararlanmaya yönelmişlerdir.

Yönetim ve organizasyon alt yapısının kurulması mümkün ve rantabl bir hal almıştır. Bu tür işletmeler, pazardaki yetişmiş personeli kendilerine çekebildikleri gibi, kendi uzmanlarını da yetiştirebilirler. Türk-Alman ticari ilişkileri önemli bir gelişme perspektifi sunmuştur. Bu durum, Türkiye'nin iç pazarı ve dış aktiviteleri için geçerli olduğu gibi, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Orta Doğu ve Balkanlar için de geçerlidir. Alman girişimciler, yüksek teknoloji ve ürün bilgileri ile sermaye güçlerini, Türk girişimcileri ise Türkiye ve Avrupalı Türkler'e ilişkin pazar ve ülke bilgilerini sunabilirler.

Türk girişimciliğine dair gelecekle ilgili beklentilerde yalnız pozitif öğeler değil, işletmelerin kurulup gelişmelerinde zorluklar da söz konusu olmuştur. Örneğin yakın gelecekteki Türk girişimciler için kendilerine uygun halef bulma sorununu ortaya çıkarmıştır. Konseptsiz ve geniş kapsamlı düşünülmeden girilen işler, en yoğun biçimde etkilenme riski taşımıştır. İkinci risk alanı ise, Türk rakiplerin belli branşlarda pazara uygun fiyat politikası yerine, yıkıcı bir fiyat rekabetine girmesidir. Bu durumda küçük, sermaye yapısı zayıf işletmeler, büyük işletmelerce pazardan çıkmaya zorlanmıştır. .

Türk gıda maddeleri pazarında, sektörün hazin kapasitesinin üzerinde işletme piyasaya girmiştir. Bu nedenle, bu pazarlarda başarılı olabilmek için yenilikçi fikirlere ihtiyaç duyulmuştur. Türk girişimcilerin gelecek perspektifleri genellikle pozitif değerlendirilmesine rağmen, mikroekonomik düzlemde ciddi problem alanları söz konusudur. Sorunların gelecek dönemde daha da yoğunlaşacağı beklenmiştir. Yeni işletmeler için pazara giriş, mevcut işletmeleri sağlamlaştırma veya genişletme, ancak enformasyon toplumunun gerektirdiği temel bilgilere sahip olmakla gerçekleştirilebilir.

5.2. Göçmen Türklerin Siyasal Gücü

5.2.1.Göçmen Türklerin siyasal yapıya katkıları

Yönetimsel anlayış bakımından insanların genel olarak yönetenler ve yönetilenler olarak iki kategoride değerlendirilmesi mümkündür. İlk başlarda Yaratıcı tarafından görevlendirilen ve ilahi mesajlarla yönetilen insanlar daha sonra demokratik olmayan "Papalık, Krallık, Diktatörlük, Padişahlık, Halifelik gibi" sistemlerle yönetilmişlerdir. Ancak çoğunluğu oluşturan halkın yönetime katılma arzusu zamanla bu sistemlerin

gücünü yitirmesine ve demokratik sistemlerin güçlenmesine neden olmuştur. Demokratik yönetim yaklaşımlarından olan parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri temsili yönetim şekillerindedir. Halk genelde bu yöntemler ile kendilerini temsil edecek yöneticileri-parlamenterleri seçerek yönetime ortak olmuşlardır.

Seçim, siyasal partilerin ortaya çıkmasından sonra, hem temsilcinin kim olacağı hem de yönetimde esas alınacak görüşlerin yani hangi partinin iktidara geleceğinin tespiti konusunda yetki veren bir işlem niteliği kazanmıştır (Durgun, 2017, s, 81- 113). Bu şekilde siyasal katılım ile vatandaşlar ülke yönetimine katkı sağlamada aktif duruma gelmişlerdir.

Toplumun sevk ve idare etme yöntemi olarak bilinen siyaset, Avrupa ülkelerinde demokratik, ekonomik, kültürel, hukuksal ve sosyal yapının işleyişinde önemli bir yere sahiptir. Ülkeler siyasal iktidarların yönetim yaklaşımlarına göre şekil almıştır. Bu yaklaşımlarla farklı kültürel değerlere sahip yerli ve yabancı (azınlık) halklar ülke sınırları içerisinde insani değerler doğrultusunda uyum içerisinde yaşadıkları gibi, ötekileştirici, çatışmacı ve bir arada yaşamı zorlaştırıcı gelişmeler de olabilir. Ülkede huzurun ve huzursuzluğun kaynağını oluşturan parametrelerin başında siyasal yönetim gelmiştir. Bunun için yerli ve yabancı azınlıkların farklı kültürel değerlerini koruyabilmeleri için siyaset arenasında varlıklarını hissettirmeleri önem teşkil etmiştir.

Siyasal yöneticilerin kararlarını en fazla etkileyen kurumlardan biri Sivil Toplum Örgütleri (STÖ)'dir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da bu kuruluşların yaptırım gücü yüksektir. Dernek, vakıf ve sendika gibi STÖ'ye üye olunması, dayanışma sağlanması, Alman halkı ve siyasal erk için büyük önem taşımıştır. Yapılan araştırmalarda bilhassa Batı Almanya'da her iki Almandan birinin (halkın yüzde 50'si) gönüllü olarak bir STÖ'ye üye olduğu saptanmıştır. Alman Sendikalar Federasyonu (DBG, Deutscher Gewerkschaftsbund) ile Sosyal Demokratlar Partisi (SPD) arasında; Alman İşveren Birlikleri Federasyonu (DBI, Bundesverband der Deutschen Industrie) ile Hristiyan Demokratlar Birliği (CDU) arasında bağlantı bulunmuştur. Ancak bu bağlantılar inorganik olarak kurulmuştur. Çevre dostu olarak bilinen Yeşiller Partisi'nin iktidarda olmadığı 2011 yılında dünyada yaşanan nükleer santral felaketleri sonrasında ülkede bulunan nükleer santrallerin kapatılması

konusunda çevreci kuruluşların CDU İktidarına fikirlerini kabul ettirmeleri STÖ'nün yaptırım gücüne örnek gösterilebilir (Aykaç ve Durgun, 2015, s. 179).

Almanya'ya misafir işçi olarak geçici süreli giden Türk işçiler kısa süre sonra kalıcı ve yerleşik düzene geçmeleriyle birlikte farklı değerlerini koruyabilmek ve yerleşik halk gibi yaşayabilmek için çalışmalar başlatmışlardır. Yerli halkların haklarının korunmasında olduğu kadar göçmenlerin hakların korunmasında da STÖ'nün önemi büyük olduğu için bu alana yönelmişlerdir. Alman yasalarının izniyle kurulan STÖ, karşılık beklemeden bir araya gelen, gönüllülük esasına göre çalışan ve hitap ettikleri toplumun dini, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik menfaatlerini korumaya yönelik faaliyetler gösteren, önemli bir misyon üstlenmiştir. Böylece göçmen Türkler; kurdukları sendikalar, dernekler, birlikler, teşkilatlar, vakıflar gibi STÖ aracılığıyla insanca yaşamak ve ülke değerlerine katkı sağlamak, haklarını elde edebilmek amacıyla baskı gurupları oluşturarak, yönetsel anlayışın başı olan siyasal mekanizmayı etkilemek istemişlerdir.

STÖ oluşturduğu kamuoyu etkisiyle, siyasal yöneticilere baskı yöntemi uygulamıştır. Toplumdaki çeşitli sosyal güçlerin bilinçli şekilde örgütlenerek, kendi çıkarları doğrultusunda toplumsal çıkarları iktidara iletmesini ve onunla karar verme işlemini paylaşarak kitlenin gerçek iradesini belirleyen ve yönetime meşruluğunu kazandıran çoğulcu guruplar olarak ifade edilen “baskı gurupları” (Cangöz, 2007) azınlıklar adına önemli kazanımlar elde etmiştir. Almanya'nın Köln kentinde 1962 yılında kurulan “Türk İşçileri Derneği” sivil toplum kuruluşu çalışmaların için ilk resmi örnek niteliğindedir. Daha sonra Almanya'nın diğer şehirlerinde kurulan ve daha çok dini hizmet ve faaliyetlerde bulunan STÖ'ler önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Göçmen Türk işçilerinin kendi olanaklarıyla kurdukları, eğitim kuruluşları, dini, ekonomik, kültürel ve Türk-Alman uyumuna yönelik kuruluşlar Alman kamuoyunu etkilemiştir. DİTİB (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği), İGMG (İslam Toplumunu Milli Görüş), VİKZ (İslam Kültür Merkezleri Birliği), ATİB (Avrupa Türk İslam Birliği) gibi dini nitelikli organizasyonlar; TD-IHK, (Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası), ATİAD (Avrupa Türk İşadamları ve Sanayicileri Derneği), MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği), gibi ticari nitelikli organizasyonlar; ATÖF (Almanya Türk Öğretmen Dernekleri Federasyonu), FÖTED (Föderation Türkischer

Elternvereine in Deutschland /Almanya Türk Veli Dernekler Federasyonu), TürkÜnİD (Türk Üniversiteliler ve Akademisyenler Derneği) gibi eğitim nitelikli organizasyonlar; yada AMF (Avrupa Malatyalılar Federasyonu), ASİB (Avrupa Sivaslılar Birliği), ATDF (Avrupa Trabzon Dernekler Federasyonu) gibi hemşeri nitelikli organizasyonlar öncülüğünde dört binin üzerinde faaliyet gösteren kuruluş bulunmaktadır (YTB, 2017).

STÖ'lerin göçmenler üzerindeki etkisini öğrenmek amacıyla Almanya Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı 'nın(Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend), TAM (Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı)'a yaptırdığı kapsamlı araştırmada göçmen Türklerin yüzde 64'ünün sivil toplum örgütlerinin düzenlediği faaliyetlere katıldığı tespit edilmiştir (TAM, 2015). Almanya'da yaşayan göçmen Türklerin sayısının 3 milyonun üzerinde olduğu dikkate alındığında STÖ'lerin önemi daha da belirgin hal almıştır. STÖ'ler, yerel yönetimlerde, eyaletlerde, federalde ve Avrupa Parlamentolarında aktif katılım sağlayarak, siyasi arenada varlıklarını hissettirmeleri göçmenlerin demokratik haklarından olan dini, sosyal, kültürel, eğitim gereksinimlerini karşılamak için yapılan çalışmaların sonuç verebilmesi açısından önemli bir gelişmedir.

Göçmen Türkler tarafından kurulan STÖ'ler, demokratik yöntemlerle kamuoyu oluşturdukları gibi siyasal mekanizmayı da etkilemişlerdir. Alman siyasal yöneticiler bu gelişmeleri doğal karşılamışlardır; çünkü kendileriyle dirsek temasında bulunan ve hükümet tarafından ayırım yapılmaksızın finansal destek sağlanan "Alman vakıfları" yurt dışında çok daha etkin ve kapsamlı faaliyetler sürdürmüştür. Alman Devleti kendi toprakları dışında etkin bir politika izleyebilmek ve hedef ülkedeki siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri takip edebilmek için bu vakıflardan yararlanmıştır. Almanya'nın en büyük partilerinden biri olan Hristiyan Demokratik Birliği-CDU, Konrad Adenauer Vakfıyla, Sosyal Demokrat Partisi-SPD, Friedrich Ebert Vakfıyla, Yeşiller Partisi, Heinrich Böll Vakfıyla, Hür Demokrat Parti-FDP, Friedrich Naumann Vakfıyla, Die Linke(Sol) Partisi- Rosa Luxemburg Vakfı ile birlikte çalışmaktadır (Aykaç ve Durgun, 2015, s. 180). Federal Alman Parlamentosunda grubu bulunan tüm partilerin (aşırı sağcı AfD hariç) sahip oldukları bir vakıf bulunmaktadır.

Türkiye’de 1984 yılında kurulan ve sonrasında sayıları artarak bugüne kadar faaliyetlerini sürdüren Alman vakıfları, ülkeleri/vatandaşları adına etkin çalışmalardır. Alman dış politikasında bu vakıfların hükümetten bağımsız çalıştığı iddia edilse de, parlamentosunda bulunan siyasi partilerle olan bağlantıları ile Alman Hükümeti’nin yurt dışındaki faaliyetlerinden dolayı ayırım yapılmaksızın vakıflara sağladığı finansal destekler ilişkilerin boyutu belirginleştirmiştir. Türkiye’de ve diğer ülkelerde faaliyet gösteren bu vakıfların çoğu mevcut siyasi partilerin yan kuruluşları gibi çalışmaktadır. Alman Devleti bu vakıflar aracılığıyla sosyo-politik etkinlikler ve kültürel çalışmaları başarılı bir şekilde yapmaktadır.

Sivil Toplum Örgütlerin çalışma alanı üzerine kapsamlı bir araştırma yapan Hablemitoğlu, bunların yüklenmiş oldukları misyonu;

-Alt kültür kimliklerinin siyasallaştırılması ve etnik karşıtlıkların belirginleştirilmesi,

- Misyonerlik faaliyetlerine karşı toplumsal reaksiyonun törpülenmesi,

- Hükümet politikasını ve kamuoyunu önemli ölçüde etkileme gücüne sahip siyasi parti, meslek odaları, medya kuruluşları, sendika, birlik, vakıf, dernek, cemaatler ve illegal örgütlerin, rejim-devlet aleyhine farklı siyasal kamplarda yer alsalar da asgari müştereklerde buluşturulması ve kullanılması,

- Demokratik kitle örgütlerinin süratle NGO’laştırılması ve “sivil itaatsizlik” çağrıları ile kamu düzeni devlet otoritesi aleyhine başkaldırı refleksinin oluşturulması,

-“Sivil denetim” stratejisi ile devlet kurum ve kuruluşlarının denetlenmesi ve hedeflenen gizli bilgilere doğrudan ulaşılması,

- Baskı grubu olarak hükümetlerin politikalarının etkilenmesi (Hablemitoğlu, 2005, s. 13-14) olarak sıralamıştır.

Göçmen Türkler 1980’li yıllara kadar STÖ aracılığıyla siyasal arenada varlık gösterdikten sonra, sayıları azda olsa siyasi partilere katılım sağlamışlardır. Özbudun’a göre siyasal katılım; “Vatandaşların, merkezi veya yöresel devlet organlarının personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı, başarılı ya da başarısız eylemlere girişmeleridir” (Özbudun, 1975, s. 3-6). Öztekin siyasal katılımı; “Toplumunu oluşturan bireylerin, bir siyasal davranış türü olarak alınan ya da alınacak her türlü siyasal, ekonomik ve toplumsal kararlar karşısında gösterdikleri tepkiler, eğilimler ve yaklaşımlar” olarak

tanımlamıştır (Öztekin, 2010, s. 251). Yavaşgel ise siyasal katılımı; “Vatandaşların, siyasal liderlerin verebilecek ya da verdikleri kararları etkileyebilmek için giriştikleri, liderlerin seçilmelerine ve/veya seçimlerden sonra alacakları kararları etkilemeye yönelik eylemlerin tümü” şeklinde ifade etmiştir (Yavaşgel, 2004a, s.1).

Tarihsel süreç içerisinde gelişen sanayi devrimi ile birlikte siyasal yaklaşımlarda da gelişmeler olmuştur. Bireyin siyasal katılım alanının genişlemesiyle vatandaşlık bilinci de gelişmiştir. Geleneksel siyasal katılım yerine demokratik hak ve özgürlükleri savunan, bireyi öne çıkararak vatandaşlık kültürünü geliştiren, eşitliği benimseyen ve yoğun katılımı teşvik eden kapsamlı gelişmeler sağlanmıştır. Yeni dönemde siyasal devrim niteliğinde sağlanan bu haklarla bilinçlenen bireyler siyasete daha etkin katılmış ve gün geçtikçe bu etkinliğini artırmıştır. Gelişmiş ülkelerde bireysel hak ve özgürlükler siyasal yöneticilerin yaklaşımlarına göre şekillenmiş, bazı ülkelerde bu hakların özgürce yaşanabilmesi için yasal düzenlemeler yapılmış bazı ülkelerde ise engelleyici girişimlerde bulunularak hak ihlalleri yaşanmıştır.

Modern devleti geleneksel devletten ayıran en önemli özelliklerin başında bireylere tanınan hak ve özgürlükler gelmektedir. Bireyler yasal düzenlemelerle kazandıkları haklar doğrultusunda siyasal yapıya daha aktif katılım sağlayabilir, farklı statüler elde edebilir ve siyasal yaşam süreci içindeki rolleri de bu gelişmelere paralel şekillenebilir. Dolayısıyla modern demokrasilerden kaynaklanan bu haklar bireylerdeki sorumluluk bilincini artırarak bireylerin ülkenin siyasal yönetimine daha fazla katkıda bulunmalarını sağlayabilir. Ülkenin yönetsel yapısından kaynaklanan olumlu ya da olumsuz gelişmelerden sorumlu olacağını düşünen vatandaşların bilinçli siyasal katılımı ile iktidarın gücü, yetkileri tekelinde bulunduran kişilerin totaliter yönetim anlayışından, çoğulculuğun yönettiği, eşit hak ve özgürlüklerin kabul edildiği modern demokrasilere geçmiştir.

Modern demokratik yönetimlerde, yönetsel yapıyı etkilemek için birey ya da toplumu harekete geçiren bütün güçler (siyasal partiler, sendikalar, vakıflar, dernekler, sivil toplum örgütleri, kanaat önderleri, kitle iletişim araçları vb.), yasal kurallara uymak koşuluyla herhangi bir baskı altında kalmadan siyasal katılımı gerçekleştirebilirler. Ancak bireysel hak ve özgürlükler bir şekilde baskı altına alınırsa, o ülkede modern demokrasinin işlemeden ve siyasal katılımın eksiksiz

gerçekleştirilmesinden söz edilmesi oldukça iyimser bir savunma olmaktadır. Geleneksel siyasal toplumlarda birey korku, tehdit ya da dinsel bağlılık bilinciyle siyasal katılımı gerçekleştirirken, demokratik toplumlarda bireyler, baskı altında kalmadan vatandaşlık bilinciyle siyasal katılımı gerçekleştirmiştir. Demokratik yönetim anlayışında bireyler, siyasi hayatın hem yönetileni hem de yöneteni pozisyonundadır. Dolayısıyla modern demokrasilerde siyasal katılma, bilinçli vatandaşlık görevidir.

Gelişmiş demokrasiyle yönetilen ülkelerde siyasal yönetimi etkileyen unsurların başında partiler, sivil toplum örgütleri ve kitle iletişim araçları gelmektedir. Ancak, siyasi yaşam içinde yer alan bu unsurların kitleleri etkileme gücü ülkelerin demokratik yaklaşımlarına göre farklılık göstermektedir. Demokratik yaklaşım ile toplumsal hareketlilik birbirleriyle doğru orantılıdır. Bir ülkede demokratik rejim ne kadar güçlü olursa toplumu harekete geçiren oluşumlarda o kadar etkili olmaktadır. Bazı gelişmiş ülkeler çok kültürlülük modeli ile göçmenlerin ülkede yaşayan vatandaşlarla eşit siyasal katılım sağlayabilmeleri için yasal düzenlemeler yaparken, bazı ülkeler ise göçmenleri siyasal katılımın dışında bırakmak için yasal kurallar geliştirmiştir. Oysa, siyasal katılım, bireysel kazanımlarla birlikte ülkenin çağdaş demokratik sistemini de güçlendirmektedir.

Öztekin (2003, s. 85-88) bireylerin siyasal katılım nedenlerini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır:

-İnsanların; bireysel ve örgütsel çıkarlarını korumak, kendisine ve yakın çevresine bazı çıkarlar sağlamak, çevresini, toplumunu, ülkesini ve dünyayı daha iyi tanıyıp, anlayıp siyasal ve toplumsal olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurabilmeleri,

-Mesleksel ve örgütsel olarak yeni arkadaşlar edinmeleri, onlarla meslek, örgüt, toplum, ülke ve dünya sorunları ile ilgili olarak karşılıklı tartışıp yorum yapmaları,

-Bireylerin siyasi konularda bilgisi ve kültürünü geliştirerek, eksikliklerini gidermek, özellikle de çevresine karşı kültür düzeyinin yüksekliğini kanıtlayarak, kendisinin kişisel ve psikolojik doyumsuzluklarını gidermek, en azından kendi kendini psikolojik olarak tatmin etmesi,

-Bireyler değişik düzeylerde siyasetle ilgilenerken, toplumsal ve siyasal olayların karşısında siyasal kültürünün geliştiğini kanıtlayıp zamanla toplum içinde bir yer edinerek, belirli pozisyonlara gelebilirler.

Göçmen Türkler özellikle 1980’li yılların sonunda örgütsel çalışmalarla birlikte siyasal arenada da görünmeye başlamışlardır. Bunlar hem ev sahibi toplumla entegreli ülkenin yönetsel yaklaşımına katkıda bulunmak hem de eşitlik, özgürlük, adalet gibi demokratik hakları elde ederek insan onuruna yakışan bir yaşama kavuşmak için siyasal katılımın önemini kavramışlardır. Bilinçli davranışlarla, yöneticilerinin yerli ve yabancılara yaklaşımı, sosyo-ekonomik çıkarların korunması, hatta geldikleri ülke ile ülkeler arası ilişkileri olumlu etkileme aracı olarak görmüşlerdir. Bunun için önce yerelde partilerle dirsek temasına geçtikten sonra bazı siyasal etkinliklere katılmışlardır. Kendilerine yakın gördükleri siyasal partiye üye olmuşlar, parti kademelerinde görev almışlar, seçim kampanyalarına katılmışlar, oy vermişler, yerel sonra federal yönetimlere aday olmuşlar ve seçilebilmek için propaganda yapmışlardır. Böylelikle ilk başlarda sayısal oranları az olmakla birlikte gerçek anlamda siyasal katılımı gerçekleştirmişler.

AB ülkeleri, farklı kültürlerin uyum ve entegrasyonunu sağlamak ve siyasal katılımı güçlendirme projesi olarak 1992 yılında “Maastricht Sözleşmesi” ni imzalamıştır. Bu sözleşme ile tüm AB vatandaşlarına, yaşadıkları ülkelerde vatandaş olup olmamalarına bakılmaksızın, yerel ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullanma hakkı getirilmesi Avrupalı göçmenlerin siyasal katılımı açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak uzun yıllar vatandaş olmadan Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin, uyum ve entegrasyon kurallarına uymalarına rağmen, AB ülkesi vatandaşı olmadıkları için oy kullanma haklarının bulunmaması, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerlerle bağdaşmayan bir yaklaşımdır. Dolayısıyla, siyasal katılımından dışlanan bu göçmenlerin uyum ve entegrasyonda sorun yaşamaları kaçınılmazdır. .

5.2.2. Göçmen Türk toplumun siyasal katılımındaki tarihsel gelişmeleri

Göçmen Türk Toplumunu ilk başlarda demokrasinin de önemli unsurlarından biri olan sivil toplum örgütlerini kurarak ekonomik, dini, kültürel, sanatsal ve sportif ihtiyaçları karşılamak gibi sosyal konularda taleplere cevap vermiştir. Ancak bazı demokratik hakların elde edilmesinde yetersiz kalınca siyasal katılıma yönelmişlerdir. Siyasal katılımın temelde bireylerin siyasal sistem karşısındaki davranış biçimi olduğu var sayımıyla, bireyleri engelleyici eylemlerle karşılaşmadan siyasal aktivitelere katılabilmeleri ve talep edilen hakları elde edebilmeleri için zorlu bir süreçten

geçmişlerdir. Siyasete katılma ve siyasal mekanizmayı etkilemeyle temel hak ve değerleri daha iyi koruyacaklarına olan inançlarından, tüm engelleyici girişimlere rağmen yılmamışlar ve daha aktif katılımlar sağlamışlardır. Bu çalışmalar sonucunda 1980’li yılların sonuna doğru Almanya Eyalet Parlamentosuna temsilci göndererek siyasal katılıma yeni boyut kazandırmışlardır.

1987 yılında yapılan Almanya’nın Batı Berlin eyalet seçimlerinde, Yeşiller Partisi ile paralel faaliyetler gösteren Alternatif Liste (AL) adlı partiden aday gösterilen Sevim Çelebi Gottschlich, seçimleri kazanarak göçmen Türkler adına ilk milletvekili olma unvanını kazanmıştır. Ancak milletvekili olma süreci kolay olmamıştır. Önce Alman gazeteci Jürgen Gottschlich ile evlenerek Alman vatandaşlığı almış daha sonra parti çalışmalarında yüksek performans gösterdiği için aday yapılmış ve seçimi kazanmıştır. Çelebi’nin eyalet meclisine girmesi büyük yankı uyandırmış ve Alman medyası haberi “Almanya’da ilk yabancı milletvekili” başlığıyla manşetten duyurmuştur. Berliner Morgenpost; “Türk kadını Alman milletvekili olarak Berlin Parlamentosu’nda”, Die Zeit gazetesi; “Bir Alman Parlamentosu’nda ilk yabancı”, Hürriyet Gazetesi’de 10 Nisan 1987 tarihli attığı manşette; “Almanya’nın ilk Türk milletvekili”, diğer Türk gazeteleri de buna benzer başlıklar atmıştır. Bu tarihten sonra göçmen Türkler sayıları azda olsa siyaset arenasında varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1990’lı yıllara yaklaşırken, göçmen Türkler Alman siyasetinin farklı kademelerinde daha aktif katılım sağladıkları görünmeye başlamışlardır. 1989 yılında Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Almanya SPD tarafından aday gösterilen Leyla Onur, seçimi kazanarak Avrupa Parlamentosuna giren ilk göçmen Türk kökenli Alman vatandaşı olmuştur. 1994 yılında Almanya Federal Parlamento için yapılan seçimde SPD’den Leyla Onur, doğrudan seçilerek, Yeşiller Partisinden Cem Özdemir, parti listesinden milletvekili seçilerek ilk defa iki göçmen Türk, Federal Meclise girmeye hak kazanmıştır. Bu gelişmelerin daha da anlamlı olması göçmen Türklerin Alman vatandaşlığına geçişlerindeki hareketliliktedir. Tüm zorluklara rağmen vatandaşlığı geçişler her geçen gün artmıştır.

Tablo 44. 1992-1999 yılları arasında Alman vatandaşlığına geçen göçmen Türklerin Sayısı ve siyasal yapıya etkileri

Yıl	Vatandaşlığa Toplam Geçiş	Göçmen Türklerin Sayısı	Göçmen Türklerin Oranı
1992	179.904	7.377	4,1
1993	199.443	12.915	6,4
1994	259.170	19.590	7,5
1995	313.606	31.578	10,0
1996	302.830	46.294	15,2
1997	271.773	42.240	15,5
1998	271.000	59.664	21,9
1999	143.267	103.900	72,5
Toplam	1.940.993	323.558	16,6

Kaynak: Statistisches Bundesamt, Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland. Wiesbaden: 2001.

Tablo 44’te ifade edildiği gibi Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısı her geçen gün artmış ve 8 yılda sonunda 323.558 kişi vatandaş olmuş, buna ek olarak 1992 yılından önce vatandaşlığa geçenlerde dikkate alındığında toplamda 400.000’lere ulaşmıştır. Almanya’da yapılan federal seçimlerde bazen 10 binlerle ifade edilen oy oranı ile iktidarın el değiştirdiği gerçeği dikkate alındığında göçmen Türklerin sahip oldukları bu güç tüm partiler tarafından önemsenmiştir.

Eylül 1998 yılında yapılan Alman federal Parlamento seçimlerinde Yeşiller Partisi’nden 2 (Cem Özdemir, Ekin Deligöz), Sosyal Demokrat Parti’den 1 (Leyla Onur) olmak üzere toplam 3 göçmen Türk milletvekili meclise girebilmiştir. 1999 yılında Avrupa Parlamentosu için yapılan seçimlerde SPD listesinden Ozan Ceyhun ve Sosyalist Demokrat Parti listesinden Feleknaz Uca seçimleri kazanarak Avrupa milletvekili olmuşlardır. Alman Devletini temsilen bu parlamenterler hem federal düzeyde hem de Avrupa düzeyinde siyasal görevler yapmışlardır.

5.2.3. 1998-2002 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenta girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri

2002 Almanya Federal Parlamento seçimleri, SPD ile CDU partileri arasında başa baş geçmiştir. İlk başta CDU yöneticileri kazandıklarını açıklasalar da “6.227” oy fark ile SPD kazanmıştır. SPD, yüzde 38,5 oranında aldığı oy oranıyla 251

milletvekili çıkarırken, CDU yüzde 38,5 oy oranıyla 248 milletvekili çıkarmıştır. Parlamento'ya giren Yeşiller, yüzde 8,6 oranıyla 55 milletvekili, Hür Demokrat Parti (FDP) yüzde 7,4 oranıyla 47 milletvekili ve ülke seçim barajını aşmayan ancak, bölgesel barajı aşan Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS) ise 2 milletvekili çıkararak, federal parlamento'ya toplam 603 milletvekili ile girmişlerdir (Cumhuriyet Gazetesi, Frankfurt, 2002). Bu sonuç ile SPD-Yeşiller bloğunda 306 parlamenter ile meclis çoğunluğuna ulaşılırken, CDU-FPD bloğu 295 sayıda kalmıştır. Türkiyeli Alman vatandaşları seçmenlerin katkısı ile seçimlerde SPD 1. Parti olmuş ve yeniden hükümet kurulmuştur.

2002 yılında yapılan Almanya federal parlamento seçimlerinde Türkiyeli Alman vatandaşlar, siyasal yapıya etkin katılım sağlayarak, potansiyel bir güç olduklarını göstermişlerdir. Bu seçimlerde Alman vatandaşları göçmen Türklere toplam oy kullanacakların sayısı 471.000 olduğu ve bunların yüzde 70'i (329.000) oy kullandığı saptanmıştır. Tablo 45'te görüldüğü gibi Alman Federal Parlamento'sunda göçmen Türklere 3 milletvekili temsil etmeye hak kazanmışlardır.

Tablo 45. 2002 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamento'ya girebilen Alman vatandaşları göçmen Türklere listesi

	Milletvekilin Adı-Soyadı	Siyasi Parti
1	Cem Özdemir	Yeşiller
2	Ekin Deligöz	Yeşiller
3	Lale Akgün	SPD

Kaynak: 24 Eylül 2002 Cumhuriyet Gazetesi, FRANKFURT \ dishab@cumhuriyet.com.tr

SPD'nin, 6.227 oyla birinci olduğu seçimde, Türkiyeli Alman Vatandaşların yüzde 60'ı (197.820) bu partiye oy vermiştir. Aynı zamanda, SPD ile koalisyon kuran Yeşiller Partisine de yüzde 22 (103.620) oy vermişler ve CDU'ya giden oy oranı yüzde 8-10 (42.390) oranında kalmıştır. Seçimden birinci parti olarak çıkan ve Hükümeti kurmaya öncelikli hak kazanan SPD, ikinci parti CDU'dan sadece 3 parlamenter fazla çıkarmış olması ve Türkiyeli Alman vatandaşlarda 3 milletvekili ile parlamentoda temsil edilmeleri sayısal katılım açısından kamuoyunda yankılara neden olmuştur. Gerçi bu parlamenterlerin ikisi Yeşiller Partisinden seçilmiş olsalar da, koalisyonun ortakları oldukları için siyasal arenada yankı yapmıştır. İktidarı oluşturan Parti yöneticileri de göçmen Türk toplumuna bu davranışlarından dolayı teşekkür etmiştir.

Ancak, SPD'ye verilen destek oranında parti listesine girememeleri, göçmen Türkler tarafından eleştirilmiştir.

Türkiyeli Alman vatandaşları Federal Parlamentoda olduğu gibi, bilhassa yoğun yaşadıkları Eyaletlerde de seçimlere yoğun ilgi göstermişlerdir. Eyalet Parlamentolarına girebilmek için önemli kampanyalar düzenlemişlerdir. Hitap ettikleri tabanı daha duyarlı hale getirmek için başarılı çalışmalar yapmışlardır. Tablo 46'de görüldüğü gibi 6 farklı eyalet parlamentosuna temsilci göndermeyi başarmışlardır.

Tablo 46. 2002 yılı öncesi yapılan Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi

Eyaletler	Milletvekili Sayısı
1. Kuzey Ren Westfalya Eyaleti	4
2. Berlin ve 5 Yeni Eyalet (Eski D. Almanya)	2
3. Hamburg/Bremen	1
4. Hessen Eyaleti	2
5. Bavyera	2
6. Baden Württemberg / Rheinland Pfalz / Saarbrücken	2

Kaynak: TAVAK 2010.

Tablo 46'de görüldüğü gibi Türkiyeli Alman Parlamentolar artık eyaletlerde de varlık göstermeye başlamıştır. Göçmenlerin en yoğun yaşadığı Kuzey Ren Westfalya Eyaletine 4, Berlin, Hessen, Bavyera ve Baden Württemberg Eyaletlerine 2'şer ve Hamburg Eyalet Parlamentosuna 1 temsilci göndermişlerdir. Her ne kadar sayı az gibi görünse de, göçmen Türkler için sevindirici gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Eyalet ve Federal Parlamentolarda göçmenlerin sesi daha fazla duyulur olmuştur.

Bu seçimlerden sonra Alman kamuoyunda Türkiyeli Alman vatandaşlara yönelik ilgi daha da artmıştır. Bu bağlamda göçmen Türklerden Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısındaki artışı da dikkate alan Siyasal yöneticiler, parti kademelerinde göçmen Türklerle daha fazla yer vermişlerdir. Nitekim Haziran 2004 yılında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde, Sosyal Demokrat Parti listesinden Vural Öger, Yeşilleri listesinden, Cem Özdemir ve Demokratik Sosyalizm Partisi listesinden,

Feleknaz Uca seçilmişlerdir. (Zeynel Lüle, 2004). Seçilen bu 3 parlamenter, Alman devleti adına, Avrupa Parlamentosunda önemli görevler üstlenmişlerdir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, Türkiyeli Alman vatandaşları, Alman siyasetine önemli katkı sağlamışlardır.

5.2.4. 2005-2009 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri

2005 yılında Almanya’da yapılan erken federal seçimlerde, Türkiyeli Alman vatandaşlar daha yoğun siyasal katılım sağlayarak, kamuoyunun dikkatini çekmeye devam etmiştir.

Tablo 47. 2005 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi

	Adı-Soyadı	Siyasal Parti
1	Lale Akgül	SPD
2	Ekin Deligöz	Yeşiller
3	Hakkı Keskin	Sol Parti
4	Hüseyin Kenan Aydın	Sol Parti
5	Sevim Dağdelen	Sol Parti

Kaynak: İlgili Kuruluşların web sitelerinden elde edilmiştir.

Bir önceki seçime (2002) göre, Türkiyeli Alman vatandaşları, milletvekili sayısını 3’ten 5’e çıkarmayı başarmıştır. Farklı araştırma şirketleri tarafından yapılan araştırma sonucuna göre, göçmenlerden yüzde 75’i SPD’ye, yüzde 10’u Yeşillere, yüzde 8’i Sol Parti’ye, yüzde 6’sı CDU’ye ve yüzde 1’i de diğer partilere oy vermiştir (Aktürk, Şener, 2005). Ancak Tablo 46’da görüldüğü gibi, verilen oylar ile çıkartılan milletvekilleri, birbirleriyle doğru orantılı değildir. Oysaki, 2002 seçimlerini SPD partisi çok az fark oy ile kazanmış ve bu oyların çoğunluğu Türkiyeli Alman vatandaşlardan gelmiştir. Sosyal Demokrat Partisi yöneticileri, seçimde bu gerçeği dikkate almamıştır.

Göçmen Türkler siyasal arenada elde ettikleri başarılarıyla birlikte Almanya’da her geçen gün nüfuslarının artmış, vatandaşlığına geçişlerde büyük artışlar sağlanmış, sanattan spora, siyasetten ekonomiye, eğitimden kurumsal görevlendirmelere

varıncaya kadar her alanda varlık göstermişlerdir. Tablo 48’de verilerle nüfus ve vatandaşlığa geçişlerde ki artışlar gösterilmiştir.

Tablo 48. 2006 yılı Almanya’daki göçmen Türk nüfusu ve Alman vatandaşlığa geçenler

Türk Vatandaşların Toplamı	1.720.000
Kabul Yoluyla Vatandaş Olan Türkler	760.000
Ebeveynlerinden en az biri Türk kökenli olan Alman vatandaşı çocuklar(2000-2006)	270.000
Türk kökenli Alman Vatandaşları Toplamı	1.030.000
Türk kökenliler toplam (tahmini)	2.750.000
Türk kökenlilerin Almanya’daki tüm nüfusa oranı (%)	3,2

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi

Göçmenlerle ilgili araştırma yapan Federal İstatistik Dairesinin verilerine göre, 2006 yılında 1,030 milyon göçmen Türk Alman vatandaşlığına geçmiş ve toplam göçmen Türk sayısı 2,750 milyon sınırına dayanmıştır. Yine farklı bir araştırmanın verilerine göre, Almanya’daki toplam göçmen sayısı 6,751 milyon olmuş ve bunun yüzde 25,8’ini göçmen Türkler oluşturmuştur. Ancak Alman vatandaşlığına geçen Türkler bu sayısal verilerin dışında kalmıştır.

Tablo 47’de görüldüğü gibi Türkiyeli Alman Parlamenterler artık eyaletlerde de varlık göstermeye başlamıştır. Göçmenlerin en yoğun yaşadığı Kuzey Ren Westfalya Eyaletine 4, Berlin, Hessen, Bavyera ve Baden Württemberg Eyaletlerine 2’şer ve Hambur Eyalet Parlamentosuna 1 temsilci göndermişlerdir. Her ne kadar sayı az gibi görünse de, göçmen Türkler için sevindirici gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Eyalet ve Federal Parlamentolarda göçmenlerin sesi daha fazla duyulur olmuştur.

5.2.5. 2009-2013 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamente girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri

2009 yılında, Almanya Federal Parlamentosu için yapılan seçimlerde, yaklaşık 600 bin göçmen Türk kökenli Alman vatandaşı oy kullanmıştır. Ayrıca, her seçimde federal Parlamente girebilecek kadar seçmen tabanı olan Yeşiller Partisi’nin, Türkiyeli Alman vatandaşı olan Cem Özdemir’in eş başkanlığında seçime hazırlanması, göçmen Türkler adına siyasal zemini hareketlendirmiştir. Bu yaklaşım

ile yapılan seçim kampanyaları, göçmen Türklere önemli bir destek görmüş ve federal Parlamenta Türkiyeli Alman vatandaşları 2 milletvekili sokmayı başarmıştır.

Tablo 49. 2009 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenta girebilen Alman vatandaşları göçmen Türklere listesi

	Adı-Soyadı	Siyasal Parti
1	Aydan Özoğuz	SPD
2	Mehmet Kılıç	Yeşiller
3	Ekin Deligöz	Yeşiller
4	Sevim Dağdelen	Sol Parti
5	Serkan Tören	FDP

Kaynak: İlgili Kuruluşların web sitelerinden elde edilmiştir.

Tablo 49’da Sol Partinin meclisteki sandalye sayısı bir önceki seçime göre 3’ten 1’e gerilemiş ve Yeşiller Partisinin de 1’den 2’ye çıkmıştır. Ayrıca liberal ve sağ görüşlü Hür Demokrat Partisi (FDP), Türkiyeli Alman vatandaşları birisini, listesinde parlamenta taşımıştır. Şansölye Angela Merkel’in genel başkanlığını yaptığı, Hristiyan Demokrat Parti’si (CDU), hem 2005 seçimlerinde hemde bu seçimlerde Türkiyeli bir Alman vatandaşları, listesinden federal parlamenta taşıyamamıştır. Alman vatandaşları göçmen Türklere, yaklaşık 600 bini bu seçimde oy kullanma hakkına sahip olmuş ve bunların 420 bini oy kullanmıştır. Kullanılan oyların partilere dağılımı ise SPD yüzde 57, Yeşiller yüzde 29, Sol Parti yüzde 7, CDU yüzde 6, diğerleri ise yüzde 1 olarak belirtilmiştir.

Eyaletlerde yapılan seçimlerde, göçmen Türklere temsilen çok sayıda milletvekillinin, eyalet parlamentosuna girmesi, 2009 yılı genel seçimlerini daha anlamlı hale getirmiştir. Farklı tarihlerdeki eyalet seçimlerinde, Türkiyeli Alman vatandaşlarından 21’inin eyalet parlamenti seçilmesi, Alman kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Ayrıca, Alman seçim tarihinde ilk defa, muhafazakâr parti listelerinden az sayıda da olsa, meclise adaylar girmiştir. Eyalet parlamentolarına giren milletvekilleri ve bağlı oldukları siyasi partilerin isimleri Tablo-50’de liste halinde verilmiştir.

Tablo 50. 2009-2013 yılları arası Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi

	Eyalet	Adı-Soyadı	Siyasi Parti
1	Berlin	Canan Bayram	SPD
2	Berlin	Dilek Konat	SPD
3	Berlin	Ülker Radziwill	SPD
4	Berlin	Bilkay Öney	Yeşiller
5	Berlin	Özcan Mutlu	Yeşiller
6	Berlin	Evrin Baba	Sol Parti
7	Berlin	Gıyasettin Sayan	Sol Parti
8	Berlin	Emine Demirbüken Wegner	CDU
9	Bremen	Mustafa Güngör	SPD
10	Bremen	Şükrü Şenkal	SPD
11	Bremen	Mustafa Öztürk	Yeşiller
12	Bremen	Şirvan Çakıcı	Sol Parti
13	Hamburg	Bülent Çiftçi	SPD
14	Hamburg	Metin Hakverdi	SPD
15	Hamburg	Nebahat Güçlü	GAL (Yeşiller)
16	Hamburg	Mehmet Yıldız	Sol Parti
17	Hamburg	Aygül Özkan	CDU
18	Hamburg	David Erkalp	CDU
19	Hessen	Turgut Yüksel	SPD
20	Hessen	Mürvet Öztürk	Yeşiller
21	Niedersachen	Filiz Polat	Yeşiller

Kaynak: İlgili Kuruluşların web sitelerinden elde edilmiştir.

Almanya'nın 5 eyaletinde göçmenleri temsilen, 21 göçmen milletvekili seçilmiş ve parlamento'ya girmeye hak kazanmıştır. Bu seçimlerde, 8'i SPD, 6'sı Yeşiller, 4'ü Sol Partiden olmak üzere, toplam 18 milletvekili Sol Parti listelerinden seçilmiş olmaları, göçmen Türklerin büyük çoğunluğunun siyasal solu tercih ettiğini göstermiştir. Hristiyan Demokrat Partisinden 3 milletvekili çıkması hem hükümetin hem de muhafazakâr ideolojinin, göçmen entegrasyonuna bakış açısını değiştirmiştir.

26 milletvekili ile göçmen Türklerin temsil edilmesi, bu seçimlerde Almanya siyasal arenasında var olduğunu hissettirmiş, kendileri için de moral ve motivasyon olmuş ve sonraki federal ve eyalet seçimlerine olumlu yansımıştır.

Federal Almanya İstatistik Kurumu (DESTATİS) verilerine göre, 2011 yılı itibariyle Almanya’da 2,5 milyon göçmen Türkün yaşadığı, bunun yaklaşık 1,6 milyonunun hala Türk vatandaşı olduğu ve geri kalan 900 bininin Alman vatandaşlığına geçtiği belirtilmiştir. Göçmen Türklerin yoğun yaşadığı Almanya’nın 11 eyaletinde, topluca sayıları ve vatandaşlık durumu ile ilgili, iki ülkenin ilgili kurumları tarafından alınan istatistikler Tablo 51’de gösterilmiştir.

Tablo 51. 2011 yılı eyaletlerin genel nüfusu yabancı nüfusu göçmen Türk nüfusu Türk vatandaşı nüfusu

Eyaletler	Genel Nüfus	Yabancı Nüfus	Türkiye Kökenli	Türk Vatandaş
1 Baden-Württemberg	10.754.865	1.275.972	430.000	281.823
2 Bayern	12.531.925	1.185.442	316.000	213.372
3 Berlin	3.450.889	468.746	186.000	114.545
4 Bremen	659.927	82.057	41.000	26.389
5 Hamburg	1.783.975	240.716	81.000	52.028
6 Hessen	6.067.609	678.156	237.000	172.845
7 Aşağı Saksonya	7.923.536	533.657	173.000	99.688
8 Kuzey Ren Vestfalya	17.849.025	1.872.766	843.000	548.661
9 Rheinland-Pfalz	4.006.296	308.668	98.000	65.007
10 Saarland	1.018.926	86.156	20.000	12.043
11 Schleswig-Holstein	2.833.747	144.984	55.000	31.624
12 Brandenburg	2.506.160	66.085	21000	11.455
13 Mecklenburg-Vorpommern	1.643.566	38.882		
14 Sachsen	4.151.011	112.827		
15 Sachsen-Anhalt	2.339.439	42.911		
16 Thüringen	2.237.434	48.154		
TOPLAM	81.758.330	7.186.179	2.502.000	1.629.480

Kaynak. DESTATİS, (2012).

Tablo 51'deki göçmen Türkler bölümünde açıklanan 2,5 milyon sayısı, siyasal katılım açısından önemli bir gelişme olmuştur. Ancak, istatistik kurumunun tespit ettiği göçmen sayısında, Alman yasalarına göre kimin göçmen sayılacağı konusundaki yaklaşımlar dikkatlerden kaçmıştır. Alman İstatistik Kurumu, “göçmen kökenli” kavramını tanımlarken;

- 1949'den sonra Almanya Federal Cumhuriyeti'nin bugünkü sınırları içine göç edenler,
- Almanya'da doğan yabancı uyruklular,
- Almanya'da yabancı uyruklu olarak doğmuş olanlar, göçmen sayılmışlardır (Keskin, Gülmüş, 2012).
- Yasalara göre, kişinin anne-babasının doğum yeri Almanya olur veya anne-babası doğuştan Alman vatandaşı olursa, kişi istatistiklerde “göçmen kökenli” kategorisine girmemektedir. Bundan dolayı Alman istatistik dairesinin açıkladığı sayıdan çok daha fazla göçmen Türk'ün Almanya'da yaşadığı sonucuna varılmış olur. Nitekim bu alanda araştırma yapan Keskin, Almanya'da yaşayan göçmen Türkler sayısının 2,7 milyon olduğunu öne sürmüştür (Keskin, 2011).

5.2.6. 2013 yılı Federal seçimlerinde Parlamentoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri

1980’li yıllardan sonra, STÖ faaliyetlerle birlikte Alman vatandaşlığına geçen göçmen Türkler, siyasal arenada etkin olmaya başlamıştır. Demokratik hakları elde edebilmenin en etkin yolu, vatandaşlığa geçiş olduğu için, tüm olumsuzluklara rağmen yılmadan çalışmışlardır. Bunun sonucunda, vatandaş olanların sayısı her geçen gün artış göstermiş, bu durum siyasal yöneticilerin dikkatini çekmiş ve göçmen Türklerin potansiyel gücünden yararlanmak için yerelde, eyalet ve federal seçimlerde aday listelerinde yer vermişlerdir. Bu bağlamda 2011 yılı federal parlamento seçimlerinde, Alman vatandaşlığına geçen göçmen Türk aday sayısı önceki seçimlere göre önemli artış göstermiştir. 2013 yılında ise yapılan “Almanya Federal Parlamento Seçimleri” göçmen Türklerin siyasal katılıma etkisi bakımından bir milat olmuştur. Oy kullananların sayısındaki artış ile birlikte, bir önceki seçime göre iki katın üzerinde milletvekili çıkarmışlardır. Bu bağlamda, genel seçimler ve Türkiyeli Alman vatandaşların siyasete etkileri incelenmiştir.

Yapılan araştırmalarda, bu tarihte Alman vatandaşlığına geçen göçmen Türklerin sayısı 846.381 olarak açıklanmış ancak, bu tarihlerden önce ve sonra vatandaşlığa geçenlerin sayısı da eklenince 950 sayısına ulaştığı saptanmıştır. Alman vatandaşı toplam oy kullananların sayısı 61,8 milyon olması ve bunlar arasında Türkiyeli Alman vatandaşların oranı 1,5’e ulaşmış olması siyasal yöneticiler tarafından önemsenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda bunlardan 665.000’i oy kullanmıştır. Kullanılan oyların partilere dağılımı ise; SPD yüzde 64 Yeşiller yüzde 13, Sol Parti yüzde 12 CDU yüzde 7 Göçmen Türklerin kurduğu BİG yüzde 3 ve diğer partiler yüzde 1 şeklinde belirtilmiştir. Bu siyasal dağılımın daha iyi anlaşılabilmesi için eyaletler bazında seçmen hareketliliği Tablo-52’de gösterilmiştir (Erdoğan, 2013).

Tablo 52. 2013 yılı Federal Parlamento seçimlerinde Alman vatandaşı göçmen Türklerin kullandıkları oyların eyaletlere dağılımı

Eyalet	Toplam Oy	Kullanılan Oy*	Genel Oran	Oyların Partilere Dağılım Oranı					
				SPD	Yeşiller	Sol Parti	CDU/CSU	BİG	Diğer
Baden Württemberg	166.093	115.744	%70	%63	%13	%12	%7	%4	%1

Bayern	75.928	49.333	%65	%51	%23	%19	%2	%5	%0
Berlin	68.335	47.436	%69	%56	%15	%5	%8	%4	%2
Bremen	22.778	15.179	%67	%70	%20	%10	%0	%0	%0
Hamburg	33.219	22.769	%69	%65	%4	%17	%13	%0	%0
Hessen,	100.605	67.359	%67	%66	%8	%11	%13	%0	%2
Niedersachsen	56.946	37.949	%67	%56	%19	%14	%6	%0	%6
Nordrhein Westfalen	369.201	264.692	%72	%69	%11	%9	%4	%6	%1
Rheinland Pfalz	39.862	30.359	%76	%67	%11	%11	%7	%0	%4
Saarland	4.746	3.744	%79	%40	%20	%0	%40	%0	%0
Schleswig Holstein	13.287	10.436	%79	%55	%9	%27	%9	%0	%0
Toplam	951.000	665.000	%70	%64	%13	%12	%7	%3	%1

* Seçimlerde oy kullananların yüzde 95'i sandığa giderek, yüzde 5'i ise mektupla oy kullanmıştır.

Kaynak: Erdoğan M. Murat, Almanya Federal Meclisi (Bundestag) Seçimleri, (2013)

Tablo-52'de görüldüğü üzere, Sosyal Demokrat Partisi, 11 eyalette de yüzde 40-70 bandında oy alarak, açık ara desteklenen birinci parti olmuştur. Yeşiller partisini destekleyenlerin oranında, bir önceki seçime göre yüzde 16 civarında bir düşüş yaşamış ve yüzde 13'lerde kalmıştır. Türkiyeli göçmen Alman vatandaşlar tarafından kurulan BİG partisi ise kendi soydaşları tarafından istenilen ilgiyi görmemiştir. Uzun yıllar iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Partisi (CDU)'ne verilen destek yüzde 7'lerde kalmıştır. Diğer 5 eyalette (Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Thüringen) araştırma yapılmamış ve nedeni de göçmen Türklerin sayısının buralarda az olmasına bağlanmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, 11 Türkiyeli Alman Vatandaşı, Almanya federal parlamentosuna seçilmiştir.

Tablo 53. 2013 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi

	Parti	Adı-Soyadı
1	Aydan Özoğuz	SPD
2	SPD	Cansel Kızıltepe
3	SPD	Gülistan Yüksel
4	SPD	Mahmut Özdemir
5	SPD	Metin Hakverdi
6	Yeşiller	Cem Özdemir
7	Yeşiller	Ekin Deligöz
8	Yeşiller	Özcan Mutlu
9	Sol Parti	Azize Tank
10	Sol Parti	Sevim Dağdelen
11	CDU	Cemile Yusuf Giousouf

Kaynak: Erdoğan, (2013). Almanya Federal Meclisi (Bundestag) Seçimleri.

5.2.7. 2014-2018 yılları arası Federal ve Eyalet seçimlerinde Parlamenteoya girebilen Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasal yapıya etkileri

2017 yılında yapılan Almanya Federal Parlamento seçimlerinde, Almanya'nın toplam nüfusu 82,6 milyondur. Bunun 40,74 milyonunu kadınlar, 41,83 milyonunu ise erkekler oluşturmuştur.

Oy kullananların sayısı	:61.675.529
Oy kullananların sayısı	:46.973.799
Oyların Nüfusa Oranı	: yüzde 76,1
Oyların Milletvekili oranı	: yüzde 94
Türkiyeli Alman Vatandaşı	:1.250.000
Kullanılan oy	: 875.000
Oyların Nüfusa Oranı	: yüzde 70

2017 yılında yapılan Almanya Federal Parlamento seçimleri öncesi, birçok eyalette milletvekilliği seçimleri yapılmıştır. Hem 2017 seçimlerinde hem de daha önce yapılan genel seçimlerde elde edilen başarılı sonuçlar, sonraki seçimlere daha iyi hazırlanmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda bu seçimde oy kullanacak göçmen Türk kökenli vatandaşların sayısında da önemli bir artış sağlanmış, araştırmalar sonucunda

1 milyon 250 bin civarında olduğu öne sürülmüştür (Türkischstämmige Wähler in Deutschland Halten Traditionell zur SPD”, merkur.de, 29 Ağustos 2017) Tüm olumlu gelişmeler sonucunda, Alman siyasal partilerin, Türkiyeli Alman vatandaşları adaylara ilgisi artmış ve milletvekili listelerinde daha fazla yer vermişlerdir . Bu bağlamda, yapılan federal seçimler sonucunda, 14 Türkiyeli Alman vatandaşları, federal parlamentoya girmiş ve geçmiş seçim dönemlerine göre rekor kırmışlardır.

Tablo 54. 2017 yılında yapılan Federal seçimlerde Parlamente'ya girebilen Alman vatandaşları göçmen Türklerin listesi

	Parti	Adı-Soyadı
1	SPD	Aydan Özoğuz
2	SPD	Cansel Kızıltepe
3	SPD	Elvan Korkmaz
4	SPD	Gülistan Yüksel
5	SPD	Mahmut Özdemir
6	SPD	Metin Hakverdi
7	Yeşiller	Canan Bayram
8	Yeşiller	Cem Özdemir
9	Yeşiller	Danyal Beyaz
10	Yeşiller	Ekin Deligöz
11	Yeşiller	Filiz Polat
12	Sol Parti	Evrin Sommer
13	Sol Parti	Gökay Akbulut
14	Sol Parti	Sevim Dağdelen

Kaynak: İlgili Kuruluşların web sitelerinden elde edilmiştir.

Sosyal Demokrat Partisi listesinden 6, Yeşiller Partisi listesinden 5 ve Sol Parti listesinden 3 olmak üzere, toplamda 14 Türkiyeli Alman vatandaşları federal parlamentoya seçilmiş ve bu durum, göçmenlerin Almanya'ya geliş tarihinde bir ilk olarak yerini almıştır. Bu seçimlerde, CDU partisi, göçmenlere yaklaşım politikalarında mesafeli bir duruş sergilemiştir. CDU'lu şansölye Merkel'in son zamanlarda göçmenler hakkında söylemleri ve hükümetin yapmış olduğu yasal düzenlemelere rağmen CDU/CSU birlik koalisyonu listelerinden bir tane göçmen Türk

adayın seçilememesi çokkültürlülük yaklaşımı ve entegrasyon için eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

2017 federal seçimleri, göçmen Türkler tarafından da incelenmiştir. Bir grup Türkiyeli Alman vatandaşı tarafından kurulan ve başta göçmenler olmak üzere Almanya’da yaşayan tüm yabancıların demokratik haklarını önceleyen iki siyasal parti kurulmuştur. İlki, Şubat 2010 yılında Haluk Yıldız’ın başkanlığında kurulan “Adalet, Yenilik ve Birlik Partisi BIG” (Bündnis für Innovation & Gerechtigkeit)’ dir. İkincisi ise, Aralık 2016 yılında kurulan ve başkanlığını Remzi Aru’nun yaptığı “Alman Demokratlar İttifakı/Birliği Partisi ADD” (Allianz Deutscher Demokraten)’dir. İki parti, göçmenlerin demokratik haklarının yeterli derecede sağlanmadığı, yönetsel anlayışlardaki eşitlik ilkelerinin ihmal edildiği, Türkiye hakkında uygulanan bazı politikaların taraflı olduğu gibi gerekçelerle kurulmuşlardır.

Yapılan araştırmalar, sadece Türkiyeli Alman vatandaşların oyları ile 6-10 arasında milletvekilinin çıkarılabileceğini ortaya koymuştur. Ancak BIG, 2013 yılında yapılan federal seçimlerde istenilen başarıyı elde edememiş, 2017 yılında yapılan seçimlerde, bazı gelişmeleri öne sürerek federal seçimleri boykot etmiş, yalnız göçmen Türklerin en yoğun yaşadığı NRW eyalet seçimlerine katılmış ve oyların yüzde 0,02’sini almıştır. ADD ise 2017 seçimlerine oldukça iddialı söylemlerle girmiş ve T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın posterini bazı alanlarda kullanarak seçim kampanyası sürdürmüştür. Bunun sonucunda, NRW eyalet seçimlerinde 13 bin 653 oy almış, 15 adayla girdiği federal seçimlerde 41.178 oy alarak yüzde 0,008 oranında kalmış ve siyasal etkinlik sağlayamamıştır (<http://www.dw.com/tr/>). Aslında iki partiyi de hem federal hem de eyalet meclislerine taşıyacak potansiyel gücün bulunmasına rağmen, hedef kitlelerinden aldıkları oy oranları bile, yüzde 2 ile 4 bandında seyretmiştir.

Türkiyeli Alman vatandaşları, Alman siyasal partilerdeki etkinlikleriyle, sadece federal seçimlerde değil aynı zamanda farklı tarihlerde yapılan eyalet seçimlerinde de büyük başarı göstermişlerdir. Siyasal parti yöneticileri de Türkiyeli Alman vatandaşların geçmişte gösterdikleri başarıları dikkate alarak, özellikle göçmenlerin yoğun yaşadığı eyaletlerde çok sayıda aday göstermişlerdir. Bu yaklaşım sonucunda, bazı eyaletlerde 10’dan fazla göçmen milletvekili parlamentoya girmiş, çokkültürlülük

yaklaşımı ve entegrasyonu daha da belirginleşmiştir. Tablo-55'te görüldüğü gibi, göçmen Türklerin yoğun yaşadığı eyaletlerde, çok sayıda Türkiyeli Alman vatandaşı milletvekili seçilmiş ve siyasal katılıma damgalarını vurmuşlardır.

Tablo 55. 2013-2017 yılları arası Eyalet seçimlerinde Parlamentolara girebilen Alman vatandaşı göçmen Türkler listesi

	Eyalet	Adı-Soyadı	Partisi
1	Baden-Württemberg	Muhterem Aras	Yeşiller
2	Baden-Württemberg	Neşe Erikli	Yeşiller
3	Baden-Württemberg	Ramazan Selçuk	SPD
4	Bayern	Arif Taşdemir	SPD
5	Bayern	Cemal Bozoğlu	Yeşiller
6	Bayern	Gülseren Demirel	Yeşiller
7	Berlin	Dilek Kolat	SPD
8	Berlin	Ülker Radziwill	SPD
9	Berlin	Canan Bayram	Yeşiller
10	Berlin	Fatoş Topaç	Yeşiller
11	Berlin	Turgut Altuğ	Yeşiller
12	Berlin	Hakan Taş	Sol Parti
13	Berlin	Emine Demirbüken- Wegner	CDU
14	Bremen	Şükrü Şenkal	SPD
15	Bremen	Mehmet Acar	SPD
16	Bremen	Mehmet Ali Seyrek	SPD
17	Bremen	Mustafa Güngör	SPD
18	Bremen	Eyfer Tunç	SPD
19	Bremen	Kebire Yıldız	Yeşiller
20	Bremen	Mustafa Kemal Öztürk	Yeşiller
21	Bremen	Sülmez Doğan	Yeşiller
22	Bremen	Şahhanım Görgü Philipp	Yeşiller
23	Bremen	Cindi Tuncel	Sol Parti
24	Bremen	Dr Oğuzhan Yazıcı	CDU
25	Bremen	Turhan Özdal	CDU
26	Hamburg	Ali Şimşek	SPD

27	Hamburg	Barış Öneş	SPD
28	Hamburg	Cem Kadir Berk	SPD
29	Hamburg	Güngör Yılmaz	SPD
30	Hamburg	Kazım Abacı	SPD
31	Hamburg	Filiz Demirel	Yeşiller
32	Hamburg	Sina Aydın Demirhan	Yeşiller
33	Hamburg	Yusuf Uzundağ	Yeşiller
34	Hamburg	Cansu Özdemir	SPD
35	Hamburg	Deniz Çelik	SPD
36	Hamburg	Mehmet Yıldız	SPD
37	Hamburg	Metin Kaya	SPD
38	Hamburg	David Erkalp	CDU
39	Hessen	Turgut Yüksel	SPD
40	Hessen	Taylan Burcu	Yeşiller
41	Hessen	Saadet Sönmez	Sol Parti
42	Hessen	İsmail Tipi	CDU
43	Hessen	Yankı Pürsün	FDP
44	Niedersachsen	Alptekin Kırıcı	SPD
45	Niedersachsen	Kurku Deniz	SPD
46	Nordrhein-Westfalen	İbrahim Yetim	SPD
47	Nordrhein-Westfalen	Serdar Yüksel	SPD
48	Nordrhein-Westfalen	Volkan Baran	SPD
49	Nordrhein-Westfalen	Berivan Aymaz	Yeşiller

Kaynak: İlgili Kuruluşların web sitelerinden elde edilmiştir.

Eyalet Parlamentolarında görev yapmak üzere SPD listesinden 24, Yeşiller listesinden 16, Sol Parti listesinden 3, CDU listesinden 5, FDP listesinden 1 olmak üzere toplam 49 Türkiyeli Alman vatandaşı milletvekili seçilmiştir ve göçmenler, siyasal arenadaki etkisini göstermiştir. Türkiye ile Almanya hükümetleri arasında, olumsuz yaklaşımlardan kaynaklanan siyasi ve diplomatik krizler, SPD’li üst düzey yöneticilerin T.C. Devleti hakkındaki olumsuz söylemleri, göçmenlerin partiye olan desteklerinin ve parti yöneticilerin de daha fazla kişiye listelerinde yer vermelerinin önüne geçememiştir. Yeşiller partisi yöneticilerinin, Türkiye’de kamu düzenini olumsuz etkileyen bazı eylemlere destek vermeleri, Türk toplumunun “Ermeni Yasa

Tasarısı”nı federal meclise taşımaları ve onaylanması siyasal krize neden olmasına rağmen, göçmenler ile parti arasındaki bağları koparmamıştır. Bu seçimde sol parti, yeterli sayıda aday meclise taşıyamamıştır. CDU ise listelerinde yer verdiği 5 Türkiyeli Alman vatandaşı milletvekilini, meclise sokmayı başarmıştır.

Sonuç olarak, Türkiyeli Alman vatandaşların, Alman siyasetindeki etkileri artmıştır. Misafir işçi olarak Almanya’ya giden Türk vatandaşlarının, zamanla Alman toplumuyla kaynaşmaları ve ülke yönetimine katkı sağlamaları, siyasal katılıma olan ilgileriyle belirginleşmiştir. Bu çalışmalar yapılırken, birçok “ilk” yaşanmıştır. Bunların en dikkat çekenleri şöyle sıralanabilir;

- 1987 yılında, Yeşiller Partisi öncüsü olan alternatif liste aday Sevim Çelebi, batı Berlin eyalet meclisine seçilen, ilk göçmen Türk kökenli milletvekili olmuştur.
- 1989 yılında, Sosyal Demokrat Parti üyesi Leyla Onur, Avrupa Parlamentosu’na seçilen ilk göçmen Türk kökenli parlamenter olmuştur.
- 1994 yılında, Sosyal Demokrat Partisi aday Leyla Onur ile Yeşiller Partisi aday Cem Özdemir, Almanya federal parlamento seçimlerini kazanarak, parlamentoya giren ilk göçmen Türkler oldular.
- 2008 yılında, Yeşiller Partisi milletvekili Cem Özdemir, partinin en üst kademesi olan, eş başkanlığa getirilen ilk Türk kökenli parlamenter olmuştur.
- 2010 yılında, Hristiyan Demokrat Birlik Partisi üyesi Aygül Özkan, ilk Türk kökenli bakan olmuştur.
- 2011 yılında, Sosyal Demokrat Partisi eyalet milletvekili Bilkay Öney, Baden Württemberg Eyaleti Uyum Bakanlığı’na atanmıştır.
- 2011 yılında, Sosyal Demokrat Partisi üyesi, eyalet milletvekili Dilek Kolat, Berlin Eyaleti Çalışma, Uyum ve Kadın Bakanlığı’na getirildikten sonra 2014’te, eyalet başbakan yardımcısı olmuştur.
- 2013 yılında, Sosyal Demokrat Partisi genel başkan yardımcısı ve federal milletvekili Aydan Özoğuz, kurulan koalisyon hükümetinde ilk göçmen Türk kökenli federal devlet bakanı olmuştur.
- 2016 yılında, Yeşiller Partisi Baden-Württemberg eyalet milletvekili Muhterem Aras, yapılan Parlamento başkanlığı seçimlerini kazanan ilk göçmen Türk kökenli meclis başkanı olmuştur.

- 2019 yılında, Yeşiller Partisi Aşağı Saksonya eyalet milletvekili Belit Onay, Hannover Büyükşehir Belediye Başkanı olarak, göçmen Türkler adına bir ilki gerçekleştirmiştir.

Almanya’da yaşayan göçmen Türkler, sosyal yaşamın birçok alanında varlık gösterdikleri gibi siyasal alanda da her geçen gün etkinliklerini arttırmışlardır. Ancak, yapılan araştırmalarda göçmenlerin nüfusu ile yerelde ve genelde temsil edilme oranları arasında, pozitif korelasyonun olmadığı görülmüştür. Bunun nedeni; vatandaşlığa geçişte yaşanan sorunlar, siyasal yöneticilerin yaklaşımları ve 1992’te imzalanan Maastricht sözleşmesinde AB ülke vatandaşlarına sağlanan bazı hakların göçmen Türklere verilmemesinden kaynaklanmıştır. Bu da demokrasi ilkelerinden olan siyasal katılımı olumsuz etkilemiştir.

SONUÇ

İnsanların, daha iyi ekonomik olanaklara, can güvenliğine ve sosyal refaha kavuşmak için, belirli bir zamanda, belirli bir coğrafyadan, bir başka coğrafyaya fiziksel geçiş yapmalarını ifade eden göç hareketi, insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır. Tarihin ilk döneminden günümüze kadar kavimler, milletler ve devletler daha iyi olanaklar elde edebilmek, gücünü yaymak ve hükümdarlık süresini uzatmak için, çoğu zaman savaşarak ya da diplomatik üstünlük kurarak göç etmiştir. Bazen de herhangi bir savaş olmadan kitleler halinde, ekonomik ya da olağanüstü nedenlerle, ekonomisi gelişmiş, demokrasi ve insan haklarını benimseyen ülkelere, göç etmişlerdir.

Yapılan araştırmalarda, göçlerin önemli bir bölümünün ekonomik nedenlere dayalı olduğu, ancak savaş ve insan hayatını tehdit eden olaylar karşısında insanların, yaşam kalitesini güvence altına alabilmek için göç ettikleri de görülmüştür. Ekonomik nedenlerle Avrupa'dan Amerika'ya, Asya'dan ya da Afrika'dan Avrupaya kitleler halinde göçler yaşandığı gibi, 19. yüzyılda gerçekleşen iki büyük dünya savaşı sonrasında insanlar, kitleler halinde bir yerden başka yere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Göçmen, özgür iradesiyle doğup büyüdüğü bölgeyi terk eden ve çoğu zaman sosyo-kültürel yapısına yabancı olduğu bir bölgeye yerleşen kişidir. Göçmenler, beraberinde kimliğini oluşturan dil, inanç, gelenek-görenek, yetenek, tecrübe, hayal ve farklı değerleri de götürdüğü için, yerleştiği bölgede bu değerleri koruma çabasında olurlar. Zamanla, ev sahibi toplumun ve yasal güvencelerin yaklaşımına göre, farklı kültürel değerlere yakınlık gösterirler.

Göçmenler, göç ettikleri bölgelerde, alışık oldukları sosyo-kültürel değerlerden farklı yaşam ve değerlerle karşılaşmışlardır. Bazıları kendi değerlerini koruyarak ev sahibi toplulukla uyum içerisinde yaşamını sürdürmüş, bazıları ise ülke yöneticilerin göçmenlere yönelik uyguladıkları politik yaklaşımlar sonucunda, uzun süre dayanamamış ve sosyo- kültürel değerleri hâkim kültür potasında eriyerek asimile olmuşlardır. Afrika'dan Amerika'ya işçi olarak götürülen siyahi insanlar da böyle bir yaklaşımla asimile edilmişlerdir. Almanya'ya göç eden Polonyalılar, politik

yaklaşımlarla kültürel erozyona uğramış ve sonunda asimile edilmişlerdir. Türkiye’den Almanya’ya giden ekonomik karakterli göçmen işçiler ise entegre olma yönünde büyük başarılar elde etmişlerdir.

Eski zamanlardan beri, bir kavmin ya da milletin kültürel değerleri, farklı yöntemlerle etki altına alınmıştır. Egemen güçler, savaşarak ya da sömürerek, diğer tarafın sosyo-kültürel değerlerini çoğu zaman asimile etmişlerdir. Bu güçler, hâkimiyeti altına aldıkları milletlerin, bir taraftan resmi dilini, dinini ve kültürel değerlerini kendi kültür potalarında eritmeye çalışırken, diğer taraftan ekonomik kaynaklarına hükmederek tamamen kendilerine bağımlı hale getirmişlerdir.

Ekonomik ve sosyal refah nedeniyle gerçekleşen göçler sonucunda, göçmen toplumun sosyo-kültürel değerlerini sürdürebilmesi, ev sahibi toplum ve yöneticilerin uyguladıkları politikalarla ilişkilendirilmiştir. Çokkültürlülük sistemiyle entegrasyon politikalarını uygulayan Kanada gibi ülkelerde yaşayan göçmenler, sahip oldukları sosyo-kültürel değerleri koruyabilmişler ancak, Afrika’dan Amerika’ya göç eden siyahi topluluklar, ülke yöneticilerin uyguladığı asimilasyon yöntemleri sonucunda, kültürel değerlerinin tamamına yakını kaybederek asimile olmuşlardır. Bu gelişmeleri Abraham Lincoln şöyle özetlemektedir: “Bana öyle geliyor ki soysuzlaştırma konusundaki ilerlememiz hayli hızlıdır. Millet olarak, bütün insanların eşit yaratılmış olduğunu beyan ederek başladık. Şimdi pratikte de zenciler hariç bütün insanların eşit olduğunu söylüyoruz”.

Günümüzde özellikle çokkültürlülük modelini benimseyen gelişmiş ülkeler, asimilasyonu savunan yönetim anlayışlarına sıcak bakmamış, hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin kültürel değerlerinin bir arada yaşatılmasını savunmuşlardır. Almanya’da dâhil olmak üzere, Avrupa’nın birçok ülkesi, göçmenlerin anadillerini, dini inançlarını ve alışkanlıklarını yaşayabilmeleri için yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu ülkelerde entegrasyona karşı çıkan siyasetçiler olmuş ancak yeterli sayıda taraftar bulamadıkları için başarılı olamamışlardır. Almanya’da, milliyetçi ve muhafazakâr parti yöneticilerinin, önemli bir kesiminin entegrasyona karşı tutumlarını uzun yıllar sürdürmeleri ve çok az sayıda olsa bile sosyal demokrat parti yöneticilerinden de destekleyici mesajlar almalarına rağmen, farklı kültürlerin yok edilmeden birlikte yaşaması benimsenmiştir.

Almanya'nın çokkültürlü yapısı, 19. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı, iki büyük dünya savaşında milyonlarca vatandaşını kaybetmesiyle, sanayide emek gücüne olan ihtiyacını karşılamak için İtalya, İspanya, Yunanistan ve Yugoslavya gibi ülkelerden gelen işçilere ilaveten Almanya'nın en yoğun göçmen topluluğunu oluşturacak Türkiye'den davet ettiği milyonlarca işçinin gelmesiyle daha fazla hissedilmiştir.

Almanlar ile Türkler arasındaki ilişkiler 10. yüzyıla dayanmaktadır. İki ülkeyi en üst düzeyde temsil eden Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa ile Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın görüştükleri, tarihi belgelerle kanıtlanmıştır. Resmi düzeyde ilk diplomatik ilişkiler ise, Almanya İmparatorluğunun çekirdeğini oluşturan Prusya Devleti ile Osmanlı İmparatorluğu arasında, 14. yüzyılın ortalarında başlamıştır. İki ülkenin birbirini daha yakından tanıyabilmek adına, Prusya kralı V. Karl'ın, Ogier Chiselin de Busbecq'i 1554 yılında İstanbul'a elçi olarak göndermesiyle diplomatik ilişkiler resmîyet kazanmıştır. Sonraki yıllarda ilişkiler daha da ilerlemiş ve Friedrich, Prusya Krallık tahtına çıktığında, ilk kutlayan Osmanlı Devleti olmuş ve bir heyeti Berlin'e göndermiştir.

18. yüzyılda, diplomatik ilişkileri siyasi ve ticari ilişkilerle güçlendirmek için, Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya Krallığı, karşılıklı gönderdikleri mektuplarla, iki ülke arasındaki dostluğu geliştirmek istediklerini bildirmişlerdir. Bu bağlamda, diplomatik temaslarla birlikte ekonomik ve askeri alanlarda da karşılıklı barış, güven ve dayanışmaya dayalı antlaşmalar imzalanarak yeni bir dönem başlamıştır. Bu antlaşmalar aynı zamanda, bölgenin güçlü devletleri olan Avusturya, Rusya, İngiltere ve Fransa'dan gelebilecek tehditlere karşı, stratejik bir önem taşımıştır. Böylelikle, 1761 tarihinde İstanbul'da, Osmanlı Sadrazam ile Prusya Elçisi arasında "Barış ve Dostluk Antlaşması" imzalanmıştır. 1790'da Padişah III. Selim'in imzaladığı "İttifak Anlaşması" da Osmanlı imparatorluğu'nun, atılı bir ülkeyle imzaladığı ilk antlaşmadır.

19. yüzyılda ticari ve askeri ilişkiler daha da güçlenmiş ve Prusya'dan subaylar gelerek, Osmanlı ordusunun modernizasyon çalışmalarını yapmışlardır. Aynı zamanda, Alman Konfederasyonları Gümrük Birliği'ne "Osmanlı-Gümrük Birliği" kabul edilerek iki ülke arasında ticari ilişkiler bu yüzyılda hız kazanmış ve Gümrük Birliğine bağlı tüccarlar, "en çok müsaadeye mazhar yerli tüccar" olma niteliği kazanmışlardır. Böylece, İstanbul'a çok sayıda Alman girişimci gelmiş ve sonradan

yerleşik hayata geçmiştir. Ticari ilişkilerin hem düzeyi hem de sayıları o kadar artmış ki, bunlara Boğazlı Almanlar denilmiştir.

İki ülke arasında diplomatik, ticari, askeri ve siyasal ilişkiler, II. Abdülhamit ile II. Wilhelm zamanında zirveye çıkmıştır. Bağdat demiryolunun, Konya'ya kadar uzatılma imtiyazı Almanlara verilmiştir. Sonra, Şam'a geçen II. Wilhelm burada şu sözleri söylemiştir; "Sultan ve dünyanın her tarafına yayılmış olan 300 milyon Müslüman bilsin ki, Alman İmparatoru kendilerinin dostudur". İlişkiler, İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri tarafından da sürdürülmüştür. 1917 yılında üçüncü kez İstanbul'u ziyaret eden II. Wilhelm'in, Osmanlı kalpağı ve askeri üniformasını giyecek kadar yakınlık göstermesi karşısında, Berlin'e iade ziyarette bulunan Osmanlı heyetinde, orduyu temsilen 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal'de bulunmuştur.

I. Dünya Savaşı sonrasında, askeri ve ticari ilişkiler başta olmak üzere, sonradan başlayan ilişkiler, Hitler döneminde duraklamıştır. Bu dönemde çok sayıda Alman akademisyen, Türkiye'ye göç etmiş ve faaliyetlerini burada sürdürmüştür. 1957 yılında, ekonomik ilişkiler başlamış ve 1961 yılından sonra yoğunluk kazanmıştır. Almanya, istihdam açığını kapatmayı, Türkiye ise işsizlik sorununu çözmeyi, döviz ve kalifiyeli eleman kazanmayı hedeflemiştir. İşçiler ise, para biriktirmek ve aile bütçesine katkı sağlamak, köyde çalışma koşullarını pratikleştirmek için bir traktör satın almak veya daha farklı kazançları elde etmeyi hedeflemişlerdir.

Türkiye'den giden işçiler, kısa zamanda işe adaptasyon sağlamış ve yüksek performans göstermişlerdir. Bu da ilgili çevrelerin dikkati çekmiş ve misafir kabul edilen işçiler için, daha uzun süreli kalma çalışmaları başlatmışlardır. Böylelikle, ilgili makamlar kalış sürelerini uzatmış, çocuk parası ve aile birleşimi hakları tanımıştır. 1973 yılına gelindiğinde, resmi makamlar aracılığıyla davet edilen işçilerin sayısı yaklaşık 865 bine ulaşmıştır. Bu sayıya, aile birleşimiyle gelenler, firmaların farklı yöntemlerle Türkiye'den davet ettikleri işçiler ile kendi olanaklarıyla turist olarak geldikten sonra ülkede kalanlarda eklendiğinde, toplamda bir milyonun üzerine çıkmıştır.

Göçmen Türk işçilerin entegrasyonda yaşadıkları sorunların gündemi yoğun meşgul etmesi ile bu gelişmeler paradoksal bir gelişme göstermiştir. Bu sorunlarla ilgili yapılan literatür taramalarında, sosyo-kültürel farklılıkların entegrasyonu

engelleyen birinci neden olmadığı tespit edilmiştir. Çünkü, Türkiye’den gelecek işçiler, farklı bir etnik yapı ve dini inanca sahip oldukları bilinmesine rağmen davet edilmişlerdir. Yapılan araştırmalarda, ev sahibi toplum ile göçmenlerin, uyum içerisinde yaşamalarını etkileyen sorunların başında, ekonominin geldiği saptanmıştır. Alman iş arkadaşların iş kaybı endişesi, dar gelirli kitlelerin yaşam konforunun etkilenmesi, göçmen nüfusun artışıyla kamuoyunun tedirginliği, milliyetçi-muhafazakâr medyanın tirajını artırıcı yayınları ve siyasal yöneticilerin bu potansiyeli siyasal rânta çevirmeye çalışmasıyla, sorunlar artarak devam etmiştir. Dolayısıyla, uzun yıllar Almanya’da STÖ’lerde yöneticilik yaparken edindiğim tecrübeler ile araştırma kapsamında görüştüğüm STÖ yöneticileri, kanaat önderleri, kurum amirleri, akademisyenler, işverenler, işçiler, medya mensupları ile Almanya’da yaşamını sürdüren insanların açıklamaları sorunlarla ilgili durumu daha net olarak ortaya koymaktadır.

Bazı Alman yöneticiler kendi ideolojilerine yakın medyanın da desteğini alarak, göçmenler hakkında iddia ettikleri yaklaşımlar, göçmenlerin yerleşik hayata geçişleri karşısında hazırlıksız olduklarını göstermiştir. Bu durum, entegrasyonda sorun oluşturmuş ve bir arada uyum içerisinde yaşamının yöntemleri geliştirilmiştir. Böylelikle 1978 yılında, Almanya’da yaşayan göçmen işçiler ve ailelerinin ev sahibi toplum ile entegrasyonunu geliştirebilmek için, SPD-FDP koalisyon hükümeti, Almanya’nın nüfusu en yoğun ve göçmen Türklerin en fazla yaşadığı Nordrhein Westfalen (NRW) eyaletinin eski Başbakanı Heinz Kühn’ü, yabancılardan sorumlu devlet bakanı görevine getirmişlerdir. Bu bağlamda, Almanca dilinin öğretilmesi, göçmen çocukların eğitiminde anadillerini ve dinlerini öğrenebilme olanakları sağlanması ve Almanya’da doğan göçmen çocukların, doğrudan Alman vatandaşı sayılması için çalışmalar başlatılmıştır.

CDU Partisinin genel başkanı Helmut Kohl’un, 1982 yılında şansölye seçilmesinden sonra, göçmenlere yönelik politikalar farklılaşmış ve başta Türkler olmak üzere Yugoslav, İspanyol, Portekiz ve Fas gibi yabancı uyrukluların ülkelerine dönmelerini teşvik eden yasal düzenlemeler yapılmıştır. Şansölye Kohl, Almanya’nın bir göçmen ülkesi olmadığını savunduğu için, iktidarda bulunduğu yıllar içerisinde, entegrasyona istenilen katkıları sağlayamamıştır. Ancak 1991 yılında, yabancılar kanununda yapılan değişikliklerle, uzun süre Almanya’da yaşayanlar, belirli koşulları

yerine getirdikleri takdirde ve 16-23 yaş arası göçmen çocukların ülkede 8 yıl kalmaları koşuluyla, vatandaşlığa geçebilme hakkı tanınmıştır. Ancak, vatandaşlığa geçenlerin Türk vatandaşlığından çıkma zorunluluğu eleştirilere neden olmuştur.

Şansölye Kohl döneminde yaşanan olumsuzluklara rağmen göçmen Türkler, bazı alanlarda dikkat çeken başarılar sağlamıştır. Federal İstatistik Dairesi verilerine göre, 1981 yılında Almanya’da yaşayan toplam göçmen Türk sayısı, 1.546 bin iken, geriye dönüş teşvik girişimleri ve dışlayıcı eylem ve söylemlere rağmen, 1999 yılında toplam sayı 2.110 bine ulaşmış ve yarım milyondan fazla insan daha ülkede yaşamayı tercih etmiştir. Bu dönemde, işçilikten işverenliğe geçiş yapılmış, gayrimenkul alımlarında artış sağlanmış, vatandaşlığa geçişler artmış ve siyasal katılımı hareketlilik sağlanmıştır. Bu gelişmeler, Alman hükümetinin göçmenlere yönelik yaklaşımını etkilemiştir.

Kohl döneminde, yabancılara yönelik aşırı sağcı ve ırkçı saldırılar artış göstermiştir. 1989 yılında, Berlin duvarının yıkılması ve Doğu-Batı Almanya’nın birleşmesiyle, yabancılar ülkede fazlalık olarak görülmüş, büyük yoğunluğunu oluşturan Türklere karşı saldırılar başlamıştır. İlk saldırı, 1992 tarihinde Almanya’nın Möln kentinde yapılmış ve 9 kişinin yaralanması, 3 kişinin ise hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Ardından, 1993 yılında Solingen şehrinde, Türklere ait bir evin kundaklanması sonucu beş Türkün hayatını kaybetmesi, kamuoyunun infialine neden olmuştur. Bu tarihten sonra Türklere ait işyerleri, camiler, lokaller ve diğer kültürel faaliyet yapılan kuruluş yerlerine saldırılar yapılmıştır. Bu gelişmeler, entegrasyonu olumsuz yönde etkileyen marjinal grupların çıkmasına neden olmuştur.

1998 yılı Federal seçimlerde, SPD Partisi seçimi kazanarak genel başkanı Gerhard Schröder’in Şansölye olmasıyla birlikte, göçmenler için olumlu bir dönem başlamıştır. Hükümeti oluşturan koalisyon ortağı Yeşiller Partisinin de göçmenlere bakış politikalarının olumlu olması, bu yönde birçok önemli gelişmelerin sağlanmasına neden olmuştur. Koalisyon Hükümeti, 2000 yılında çıkardığı yasa ile doğum ile de vatandaşlık hakkı elde edilmesini sağlamıştır. Ancak, “Opsiyonlu” model olması bazı çevreler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü, aynı şartlarda başka ülke vatandaşlığına geçmek isteyen Almanlar, ülke vatandaşlığını kaybetmezken, göçmen Türklere 21 yaşında zorunlu seçeneğin dayatılması, eşitliğe aykırı olarak değerlendirilmiştir.

Gerhard Schröder döneminde, hem Almanya ile Türkiye arasında ilişkiler daha olumlu bir evreye girmiş hem de göçmenlerin entegrasyonunu destekleyici adımlar atılmıştır. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakereleri de bu dönemde başlamıştır. Hükümetin uyguladığı politikalardan cesaret alan göçmen Türkler, ekonomiden siyasal katılıma, sanattan spora birçok alanda önemli gelişmeler göstermiştir. 1 Ocak 2005 tarihinde, Almanya için bir ilk olan ve tarihi bir öneme sahip olan “Göç Yasası” yürürlüğe girmiştir.

2005 Kasım ayında, Hıristiyan Demokrat Partisi (CDU) lideri Angela Merkel'in Şansölye olmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. CDU öncülüğünde hükümetin kurulması, göçmen Türkleri memnun etmemiştir. Çünkü, büyük çoğunluğu oyunu diğer partilere vermişlerdir. CDU'nun, geçmişte göçmenlere yönelik uyguladıkları politikaları bildikleri için, bu dönemi tedirginlikle takip etmişlerdir. İlk sorun ise 2007 yılında, göç yasasında yapılan değişiklikle yaşanmıştır. Yasada, aile birleşimi ile Almanya'ya getirilmek istenen eşlere “Almanca Bilme” koşulu aranmış ve tepkilere neden olmuştur. Berlin'de yapılan uyum zirvesine davet edilen STÖ'yi, bu nedenle boykot ederek katılmamışlardır.

Merkel'in iktidarda bulunduğu uzun dönemde, selefi Kohl ve Stoiberg'in Türkiye ve göçmen Türklere yönelik uyguladıkları politikalara göre daha ılımlı ve uyumlu bir yaklaşımda bulunmuştur. Merkel'in ilk Şansölyelik döneminde kurulan (CDU/CSU-SPD) büyük Koalisyon ile 2009 yılında kurulan CDU/CSU-FDP koalisyonu dönemlerinde, bazı alanlarda sorunlar yaşansa da Türkiye ile ekonomik alanda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Aynı zamanda, göçmen Türkler bu dönemde ekonomik, siyasal ve sosyal gibi birçok alanda başarı elde etmiştir.

Bu dönemde, iki ülke arasındaki ilişkileri zora sokan gelişmelerde yaşanmıştır. Almanya'da görülen “Deniz Feneri e.V.” davası, Ludwigshafen kentinde kundaklanan evde 9 göçmen Türk'ün hayatını kaybetmesi, NSU ve Aşırı Sağ Örgütü tarafından işlenen “dönerci cinayetleri” olarak adlandırılan saldırılarda, çok sayıda göçmen Türkün hayatını kaybetmesi tedirginliklere neden olmuştur. Aynı zamanda, Türkiye'de “Gezi Olayları” karşısında bazı Alman siyasetçileri ile medyasının yaklaşımları, Alman İstihbaratı'nın Türkiye'de üst düzey yöneticileri dinlediği iddiası, PKK ve FETÖ terör örgütlerine karşı paradoksal yaklaşımları, 2016 yılında “Ermeni

Soykırım Yasası'nın federal mecliste kabul edilmesi, Türk siyasetçilerin Almanya'da yapmak istedikleri kampanyalarının engellenmesi krize neden olmuştur.

Alman vatandaşının Büyükada'da ajanlık iddiasıyla tutuklanmasına tepki gösteren Alman hükümet yetkililerinin yaptırım tehdidinde bulunması, Alman parlamento heyetinin Adana-İncirlik üssünde konuşlanan Alman Askeri birliğini ziyaret etme talebinin engellenmesi, Türk Yöneticilerin Alman hükümeti hakkında söylemleri, Alman kamuoyunda tepki çekmiştir. İki ülke arasında yaşanan bu sorunlar, 2017 yılında Almanya'da yapılan federal seçimlerde, düzenlenen kampanyalara konu olmuş ve iktidarda bulunan Parti ile Ana Muhalefet Partisi genel başkanları, katıldıkları bir televizyon programında, Türkiye'yi AB'den uzaklaştırmayı gündemlerine aldıklarını belirtmişlerdir. İki ülke arasındaki karşılıklı çıkarlara dayalı stratejik ilişkiler hiç bu kadar gerilmemiştir.

Siyasal yöneticiler arasında yaşanan önemli sorunlara rağmen, ekonomik ve toplumsal iletişim alanlarındaki ilişkiler, çok üst düzeyde gerçekleşmiştir. Türkiye'nin, en fazla ihracat yaptığı birinci ülke ve en fazla ithalat yaptığı ikinci ülke Almanya olmuştur. Aynı zamanda, Türkiye'ye gelen turistler arasında, Alman vatandaşları ikinci sırada yer alırken, Türk vatandaşlarının turistik amaçlı ziyaret ettiği ülkeler arasında, Almanya dördüncü sırada yer almıştır.

Almanya'da 64 yıldır yaşamını sürdüren göçmen Türkler, bir taraftan sosyal statülerini geliştirirken diğer taraftan iki ülke ilişkilerine önemli katkılar sağlamışlardır. Almanya'nın, ucuz işgücü ile ürettiği yüksek kalitede sanayi ürünlerini, dünyaya pazarlayarak önemli gelir elde etmesinde, göçmen Türk emekçileri önemli katkılar sağlamışlardır. Yöneticiler, uyguladıkları bu ekonomik politikalarla, ekonomik krizleri en az hasarla atlattırmışlardır. Ancak, önemli katkılar sağlayan işçilere, uzun yıllar sadece misafir işçi gözüyle bakılması, bir göçmen ülkesi oldukları gerçeğini kabul etmemede uzun yıllar diretmeleri, göçmenlerin sosyal yaşam kalitesini yükseltecek çalışmaların yapılmaması, entegrasyonda sorunlara neden olmuştur ve kuşaklar arasında farklı düzeylerde hissedilmiştir.

Birinci nesil; 1980 yılına kadar olan dönemde, geçici işçilikten kalıcı vatandaşlığa geçişin alt yapısını hazırlayan, işsizlik sorunu yaşamayan, sadece çalışan,

takdir gören, para kazanan, tasarruf yapan, dini ve kültürel cami, dernek, lokal ve vakıf kuran, kriminal olaylara karışmayan, sistem entegrasyonunu gerçekleştiren, ancak Almanca dilini bilmedikleri için iletişim zorlukları yaşayan ve bu nedenle gettolar oluşturan işçilerdir. Sağlıklı, disiplinli, dürüst ve çalışkan oldukları için, amirleri tarafından takdir görmüş ve bir kısmının işyerinde statüleri değiştirilerek daha iyi görevlere atanmışlardır. Böylece hem kazançlarının artması hem de işyerine daha verimli katkılarda bulunmaları, Alman iş arkadaşlarıyla rekabet ortamı oluşturmuş ve buna bağlı birçok sorun yaşanmıştır.

Birinci nesil, entegrasyonda kayda değer sorun yaşamamıştır. Yaşadıkları sorunları görmemezlikten gelerek çalışmalarını sürdürmüş, daha sonra ailelerini yanlarına alarak hızla çoğalmışlardır. Göçmenlerin sayısı, 1970'li yılların ortasında bir milyonun üzerine çıkmıştır. Bu durum Alman kamuoyunu tedirgin etmiş ve gelişmeler hakkında yeterince bilgilendirilmedikleri için önyargılı yaklaşmışlardır. Birinci nesil, tüm bu gelişmelerden edindikleri tecrübelerle, ikinci nesli yönlendirmiş, destek vermiş ve ekonomik, siyasal hayata hazırlanmalarına yardımcı olmuşlardır. Hatta işçilikten işverenliğe geçişte ikinci nesli motive etmişler, sektörel çalışmalara destek vermişler ve üçüncü neslinde yetişmesine katkı sağlamışlardır.

Birinci neslin çocuklarından oluşan ikinci nesil; Türkiye'den aile birleşimi yoluyla Almanya'ya giden ve Almanya'da doğan, tamamına yakını Alman okullarında eğitim gören, Alman dilini bilen, Almanlarla diyalog kurmada sorun yaşamayanlardan oluşmaktadır. İki toplum arasındaki entegrasyon sorunu bu dönemde daha belirgin hale gelmiştir. Yöneticiler tarafından, sosyo-kültürel değerlerin korunmasına yönelik geliştirilen projeler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, okullarda ana dillerini öğrenmeye yönelik müfredat düzenlenmiş, Almanca dil bilgisi geliştirme kursları ve inançlarını koruyabilmeleri için de çalışmalar başlatılmıştır.

İkinci neslin aktif olduğu 1980-2000 yılları arasında, bir taraftan göçmenler arasında yoğunluklar artmış ve sosyal hayata daha aktif katılım sağlamışlar diğer taraftan iki Almanya'nın birleşmesiyle, istihdamda sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde, bir kısım milliyetçi muhafazakâr siyasal yönetici, göçmenleri dışlayıcı demeçler vermiş, bir kısım muhafazakâr basın kuruluşu da göçmenlerin aleyhinde yayın yapmıştır. Aşırı sağcı-ırkçı gruplar ise göçmenlere ait evlere, işyerlerine ve cami,

dernek, lokal gibi kültürel faaliyet gösteren kuruluşlara saldırılar düzenlemiş, kundaklama ve öldürme eylemleri artış göstermiştir. Bu olumsuz gelişmeler, Alman kamuoyunu endişelendirdiği gibi, göçmenlerin can güvenliğini tehdit eden infiallere neden olmuştur.

Üçüncü nesil; 2000’li yıllardan sonra, tamamına yakını Almanya’da dünyaya gelen, zorunlu eğitimini Almanya’da alan göçmenliği yaşamadan yerleşik hayata adapte olan, anadilleri Almanca olan ve büyük çoğunluğu Alman vatandaşı olan kişilerdir. Ev sahibi toplum ile entegrasyon aşamasını geçerek katılımcı düzeyde ilişkiler sürdürmüşlerdir. Üçüncü nesil ile birlikte, göçmen Türklerin büyük çoğunluğu, Türkiye’de yatırım yapmaktan ziyade, Almanya’da, ev alma, iş yeri açma gibi yatırımlarda bulunmuşlardır. Eskiden dağınık halde olan aile hayatları birleşmiş ve Almanya’yı yurt edinmişlerdir. Bunlara ilaveten, 2015’li yıllardan sonra, dördüncü neslin varlığından söz edilmeye başlanmıştır. Bunlarla birlikte artık, misafir Türk işçileri kavramının kullanılması yerine, “göçmen Alman vatandaşları” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

Bazı Alman yöneticiler demeçlerinde, göçmen Türklerin entegrasyon sorunları olduğunu vurgulamış ve ön yargılı bir yaklaşım sergilemişlerdir. İlk başlarda, ülkelerine geri gönderme yolları aranmış ancak istenilen hedeflere ulaşılmadığı için entegrasyondan söz edilmeye başlanmıştır. Burada sorulması gereken göçmenlerin ev sahibi toplum ile bir arada yaşaması için yasal statü ve hükümeti oluşturan siyasal yöneticilerin uyguladıkları politik yaklaşımların nasıl olduğudur. Daha önce Polen halkına uygulanan asimilasyon mu? Modern dünyada kabul edilen, gelişmiş ülkelerin birçoğunda uygulanan ve insan haklarına da en uygun yaklaşımlardan olan entegrasyon mu? Yoksa Alman siyasal yöneticilerin bir kesiminin ısrarla kabul etmediği ancak tüm bilimsel verilerin kabul ettiği Almanya’nın mevcut konumu olan Çokkültürlülük yaklaşımı mı uygulanmalı?

Alman yöneticilerden bir kesiminin savunduğu ve SPD’li eski işçileri bakanı Otto Schily’in açıkladığı, “en iyi entegrasyon asimilasyondur” yaklaşımı ile aynı parti yöneticilerden Sarrazi’nin, Müslümanları küçük düşürücü ve entegrasyonu engelleyen taraf olduğunu belirten kitabı, 2 milyondan fazla satmıştır. Aynı zamanda, CDU’lu Şansölye Merkel’in “çokkültürlülüğün öldüğü” açıklaması, partili eski işçileri bakanı Scheuble’nin, “göçmen ülkesi olmadıkları” beyanatı hayal kırıklığına neden

olmuştur. Ancak, Almanya'nın çokkültürlülük yapısına uygun olmayan bu yaklaşımlara, bir kısım Alman siyasal politikacı karşı çıkmıştır. Ülkenin kalkınması için en ağır işlerde çalışan ve bu uğurda sağlığını hatta hayatını kaybeden ve Almanya'da Hristiyanlıktan sonra ikinci büyük din olan İslam inancına sahip Müslümanlara, bu tür yaklaşımlar tepkilere neden olmuştur.

Alman yöneticilerin diğer bir kesimi ise göçmenlerin entegrasyonunu savunmuştur. Bu yaklaşım, aynı zamanda devletin asli yaklaşımı haline gelmiştir. Gecikmeli olsa da yasal düzenlemeler yapılmış, bir göç ülkesi oldukları ve göçmenlerin farklı kültürel değerlere sahip oldukları kabul edilmiş, bunun için göçmenleri temsil eden STÖ yöneticileriyle çok kez bir araya gelinmiş ve sorunların giderilmesi için toplantılar yapılmıştır. Yuvarlak masa toplantılarında öncelikli olarak din, dil ve kültür farklılıkları görüşülmüştür. Sorunun başlangıç nedenlerinden olan ekonomik kaygılar, göçmen nüfusun yoğunluğu, siyasal aktörlerin muhafazakâr kesimin oylarını manipüle etmek için ayrıştırıcı demeçleri ve medyanın ötekileştirici yayınlar ikinci plana itildiği için istenilen sonuçlar elde edilmemiştir.

Çokkültürlü Almanya'da, İslam inancının sorgulanması ve islamofobinin kamuoyunda yaygınlaşması, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de "İkiz Kulelere" yapılan saldırıyı düzenleyen faillerin, Müslüman olduğu iddiasından kaynaklanmıştır. Eylemi yapanlar hakkında, çeşitli spekülasyon haberler yayınlanmasına rağmen, art niyetli güçlerin tüm Müslümanları suçlayıcı yaklaşımda bulunmaları Alman kamuoyunu da etkilemiştir. Halbuki, Müslüman topluluklar defalarca saldırıları telin etmiş, protesto yürüyüşleri yapmış ve masum insanlara yapılan saldırıların kabul edilmeyeceğini ilan etmiştir. Bu bağlamda, Almanya'da yaşayan Müslümanlarda olayı şiddetle telin etmiş ve bütün Müslümanların suçlu gibi gösterilmesinin yanlış olduğunu dair, Almanya'da faaliyet gösteren binlerce dini kuruluşta hiçbir kriminal eyleme katılmamalarını kanıt olarak göstermişlerdir. Tüm bu girişimlere rağmen, ısrarla Müslümanların tehlikeli ve entegrasyonu engelleyici olduklarına dair kamuoyunda ön yargılı yaklaşımlar sergilenmiştir.

Çokkültürlü yapıya sahip olan Almanya, demokratik kuralları benimseyen, sosyal devlet ilkesini önemseyen, inançlara karşı seküler bir yaklaşım sergileyen ve evrensel insan hakları ve hukuk kurallarına dayalı bir yönetim anlayışıyla idare

edilmektedir. Ülke sınırları içerisinde uzun yıllardır yaşayan farklı kültürel değerlere sahip toplulukların bir arada huzur içerisinde yaşayabilmeleri ve ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik değerlerine daha önemli katkılar sağlayabilmeleri açısından bu yaklaşım önem arz etmektedir. Başta Kanada olmak üzere birçok ülke uyguladıkları Çokkültürlülük yaklaşımı ile farklı kültürlerin birarada yaşamasında önemli gelişmeler sağlamışlardır.

Göçmen Türkler farklı zamanlarda değişik alanlarda yaşadıkları sorunlarla birlikte ev sahibi topluma göre çok aşağıdan ve oldukça zor koşullarda başladıkları hayat standartlarını rekabet eder düzeye getirmişlerdir. Entegrasyonu sağlamış ve katılımcı yaklaşımla ülke değerlerinden olan ekonomi, siyaset, sanat, spor gibi sosyal hayatın her alanında etkin olabilme amacıyla üstün çaba göstermişlerdir. Bu gelişmelerin, ev sahibi toplumu ve yöneticileri mutlu etmesi beklenirken, bir kısım milliyetçi-muhafazakâr yöneticiler ile bazı çevrelerin rahatsız etmiştir.

Göçmenler, entegrasyona ilk önce eğitim ve dil öğrenimiyle başlamışlardır. Alman yöneticilerin bu alana yönelik teşvik edici girişimlerine ikinci nesil duyarsız kalmamış ve sunulan olanaklardan yararlanarak bu sorunu büyük oranda çözmüştür. Üçüncü ve dördüncü nesil Almanya’da doğup büyüdüğü için, böyle bir sorun yaşanmamışlardır. Ancak, ihmal edilen bazı gerçekler eğitimde fırsat eşitliğine aykırı olduğu için, başarı oranları Alman öğrencilere göre daha düşük düzeyde kalmıştır. Bunun nedeni ise anadilin farklı olmasına dayandırılmıştır. AB üye ülkeleri 1986 yılında Barselona’da yayınladıkları Dil Hakları Beyannamesinde; “Bütün Diller ve Kültürler Eşittir” bildirgesiyle, ana dilin önemine vurgu yapmışlardır. Ancak, bazı eyalet yöneticilerinin, yabancı dil konusunda yeterince hassas davranmamaları başarıyı engellemiştir.

Alman eğitim sisteminin “Seçici ve Eleyici” yöntemini kullanması da göçmen çocukların başarısını etkilemiştir. Bu yöntemde, 4 yıllık ilköğretimi bitiren öğrenciler, beş farklı okul türüne yönlendirilmişlerdir. Bu okulların en düşük düzeyde olanı Özel okul diğerleri ise, ortaokul, kapsamlı (orta)okul ve üst düzeyde lise okul türleridir. Yapılan araştırmaya göre, 1974-1975 eğitim-öğretim yılında, göçmen çocukların yüzde 89,7’sinin ilkokul ve ortaokula gittikleri, yüzde 62,9’unun okul bitirmediği, liseye gidenlerin ise sadece yüzde 1,9 olduğu saptanmıştır. 2000’li yıllara gelindiğinde

ise eğitim, okulların en alt düzeyi olan özel okullara gidenlerin yüzde 9,9 olduğu, ortaokula gidenlerin yüzde 33,3 olduğu ve liseye gidenlerin yüzde 8,7'ye yükseldiği tespit edilmiştir.

Yöntem hatasından kaynaklanan olumsuzluklara rağmen, öğrencilerin başarı oranı her geçen gün artmış ve sayıları yarım milyonu aşan göçmen Türk öğrencileri, eğitim kurumlarına devam etmiştir. Farklı üniversitelerde okuyan göçmen Türk öğrencilerin sayısı ise 60 binin üzerine çıkmıştır. Bu durum, hem göçmenlerin ev sahibi toplumla daha iyi iletişim kurmalarını hem de ülkenin istikrarlı kalkınmasına daha fazla katkı sağlamıştır.

Göçmenler, entegrasyon kurallarına dikkat ederek dini inançlarını koruma ve yaşamayı birlikte başarmışlardır. İki farklı toplumun inandığı Hristiyanlık ve Müslümanlık hakkında, çok eskillere dayanan ön yargılar bulunmasına rağmen, göçmen Türk işçilerin Almanya'ya davet edildikleri tarihlerde fazla etkin olmamıştır. Bunun nedeni, iki ülke arasındaki geçmişten gelen ilişkilere ve anayasal güvenceye dayandırılmıştır. Almanya anayasasının herhangi bir dine referansta bulunmaması, İslam dininin Almanya'da resmî olarak tanınmamasının önünde bir engel bulunmadığına işaret olduğu için, İslam dini ile diğer dinler arasında resmî olarak herhangi bir ayırım bulunmamıştır. Anayasanın 4. maddesine göre, din dersleri koruma altına alınmıştır. Ancak, yasada istenen İslam dinini, Alman devletine karşı temsil edecek "Tescilli Dernek Statüsü" koşullarını taşıyan birlik, dernek ya da teşkilat olmadığı için, anayasal haklar istenildiği gibi yerine getirilmemiştir.

Göçün ilk yıllarında, iki ülke yetkililerinin inancın korunmasına yönelik mesafeli duruşları, göçmenlerin alternatif üretmesini sağlamıştır. Kendi aralarında kurdukları İslam Toplumu Milli Görüş, İslam Kültür Merkezler Birliği, Diyanet İşleri İslam Birliği, Avrupa Türk İslam Merkezleri Birliği gibi dini hizmetler ağırlıklı sivil toplum örgütleriyle bu açığı kapatmaya çalışmışlardır. 1980'li yıllarda, göçmenlerin yaşadığı kasabaların çoğunda yakınında, sivil toplum örgütleri tarafından kurulan mescitler/camilerde önemli hizmetler yapılmıştır. Bu tarihe kadar Almanya'da fazla aktif olmayan ve Türk Devleti'nin, dini hizmetlerini yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı, bu tarihten sonra, daha uzun süreli görevliler göndermesi ve Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), kurmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamıştır.

Eksik bilgilerden kaynaklanan ön yargılar nedeniyle, iki toplum arasındaki dini konular sorun gibi görülmüştür. Nitekim Müslümanların, giyim-kuşamından yeme-içmesine kadar bazı konularda farklılık göstermeleri, eğitimin bir parçası olan yüzme derslerine kız çocukların göndermemeleri, sünnet edilme istekleri, kurban kesimi, Müslüman mezarlığı gibi farklı yaşam ve talepleri, Alman yetkililer ve kamuoyunun bir kesimi tarafından entegrasyonu engelleyen ve paralel toplumun oluşmasına neden olan davranışlar olarak değerlendirilmiştir. Ancak bunun farkında olan yöneticiler, İslam din dersinin okullarda öğretilmesi, İslami cemiyetlerin kurulması ve yaşatılması, bazı eyaletlerde minareli camilerin yapılmasına müsaade etmeleri, Müslüman mezarlığı, İslami usullere göre kurban kesimi, bazı okullarda yüzmeye gitmek istemeyen kız çocukların bu dersten muaf tutulması gibi izinler çıkararak entegrasyona önemli katkı sağlamışlardır.

Müslümanlık inancının daha iyi anlaşılması için 2000'li yıllardan sonra önemli adımlar atılmıştır. Dini hizmetler veren kurumlar, birlikte hareket etme kararı almışlar ancak, bazı sorunların yaşanmasıyla birlikte 2005 yılında, "Almanya Müslümanları Birlik Platformu" kurulmuştur. 2006 yılında, Berlin'de "İslam Konferansı" adı altında toplanan 4 büyük dini kuruluş (DİTİB, Islamrat, Zentralrat, VIKZ), birlikte hareket etme kararı almış ve Nisan 2007'de "Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi"ni (Koordinationsrat der Muslime in Deutschland-KRM) kurmuşlardır. Amaçları, her eyalette, hizmet veren dini kuruluşların işbirliğini sağlamaktır. Anayasal hakların elde edilmesi için, Müslümanların özlemini çektiği bu oluşum, bazı çatı örgütlerin konseyin amacına aykırı bağımsız hareket etmeleriyle, birlik ruhuna gölge düşürmüştür. Ancak bu olumsuz gelişmeler hedeflenen hakların elde edilmesini geciktirmekle birlikte engelleyememiştir.

Anayasal koşullara göre muhatap kabul edilebilmesi için, KRM temsilcileri eyalet yönetimi içerisinde bir "Şura" oluşturulmasına karar vermişler ve 2009 yılında "Eyalet Çatı Kuruluşları ve Cemaatleri Konferansı" kurulmuştur. Hamburg, Aşağı Saksonya, Schleswig Holstein, Bremen ve Mecklenburg Vorpommern eyaletlerinde Şura, Hessen eyaletinde İslam Cemaati, Berlin eyaletinde İslam Federasyonu ve Baden-Württemberg eyaletinde ise İslam Din Toplumu kurulmuştur. Bu bağlamda, 2011 yılında göçmen Türklerin en yoğun yaşadığı Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde ilgili bakanlık ve Müslüman temsilcileri bir araya gelerek, İslam din derslerinin

okullarda verilmesinde KRM'nin muhatap alınması kararı olarak önemli bir adım atmışlar ve 2018 yılında karara

Göçmen Türkler, bağlamışlardır. Bu karar aynı zamanda Almanya'da yaşayan 700 bini öğrenci olmak üzere 5 Milyon civarında Müslümanı yakından ilgilendiren bir gelişme olmuştur. entegrasyon yaklaşımı doğrultusunda kimliklerini koruyarak, vatandaşlığa geçişte de gelişme sağlamışlardır. Alman vatandaşlığına geçiş, 1913 yılında çıkarılan ve 2000 yılına kadar yürürlükte bulunan, kan bağına dayalı vatandaşlığa geçiş sistemi kullanılmış, ancak oldukça sınırlı durumlarda da kabul edilmiştir. Çifte vatandaşlığa ise 2014 yılına kadar prensipte karşı olunmuştur. Bu koşullarda göçmenler, ilk başlarda ülke vatandaşlığı istemelerine rağmen yeterli düzeyde geçiş yapamamışlardır. Yetkililerin, ülkenin bir göçmen ülkesi olmadığına ısrar etmeleri ve göçmen Türklerin bir şekilde ülkelerine geri döneceklerine inanmaları nedeniyle, yetkili kurumlar, göçmenlerin vatandaşlığa geçişini kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler yapmamışlardır. Göçmenler Almanya'da çalışma, yerleşik hayata geçme ve bir kısım sosyal aktivitelere katılmalarına rağmen, vatandaşlığa geçemedikleri için, geldikleri ülke ile ilişkilerini koparmamışlardır.

Vatandaşlığa geçişini kolaylaştıran ilk düzenleme, 1991 yılında yabancılar kanununda yapılan değişiklikle yapılmıştır. Reform niteliğindeki değişiklik, 2000 yılında yürürlüğe giren, yeni vatandaşlık yasasıyla sağlanmıştır. Yeni yasaya göre, soy bağı dışında "doğum" ile de vatandaşlığa geçişin önü açılmıştır. Yasada, 21 yaşına kadar çifte vatandaşlık hakkı, sonrasında ise iki ülkeden birini tercih etme hakkı tanınmıştır. Prensip çifte vatandaşlık engellendiği için, daha önce bu durumda olan yaklaşık 50 bin göçmen Türkün bu hakkı, kısa zamanda ellerinden alınmıştır. Nitekim yasanın bu yönü, 25/1 maddesine aykırılık arz etmektedir. Çünkü bu yasaya göre; Alman vatandaşı olanlar, bir başka ülkenin vatandaşlığına geçtiği takdirde, kendi vatandaşlığı kaybetmez kuralı bulunmaktadır. Bu haktan göçmen Türklerin muaf tutulmaları, çifte standart olarak değerlendirilmiştir.

Türk hükümeti, Türk vatandaşlık hakkını kaybedenlerin bu mağduriyetini gidermek için, 2009 yılında çıkardığı "Mavi Kart" uygulamasıyla, Türkiye'de sahip oldukları hakların takibini yapma olanağı sağlamıştır. Bu dönemde, Almanya vatandaşlığına geçmek isteyenlere "Vicdan Testi" adı altında yöneltilen inanca ve

ahlaki normlara aykırı 33 soru, büyük tepkilere neden olmuştur. Hükümet yetkilileri tüm bu olumsuzlukları ve çifte standartları göz önünde bulundurarak, 2014 yılında vatandaşlık yasasında önemli değişiklikler yapmış, çifte vatandaşlık hakkının engellenmesinden doğan mağduriyeti gidermiş ve 2015 tarihinden itibaren, koşullara uyan göçmen Türkler çifte vatandaşlık hakkına da kavuşmuştur.

Göçmenlerin vatandaşlığa geçişleri, yasalarda yapılan düzenlemelerle gelişim göstermiştir. 1992 yılına kadar vatandaşlığa geçiş yapanların sayısı 7.377 iken, 1993-1998 yılları arasında 212.281 kişi geçiş yapmış ve toplam 219 658 sayısına ulaşılmıştır. SPD- iktidara geldikten sonra, sadece 1999 yılı içerisinde 103.900 kişi vatandaşlığa geçerek tüm zamanların rekorunu kırmış ve toplamda 323.558 kişi vatandaşlık hakkını elde etmiştir. 2005 yılında bu sayı 1.030.000'e ulaşmıştır. 2013 yılında, sadece oy kullanma hakkına sahip olanların sayısı 951.000'e çıkmış ve 2017 yılında bu sayı 1,5 Milyona yükselmiştir.

Göçmen Türkler, entegrasyon yöntemine bağlı kalarak, Alman ekonomisine önemli katkılar sağlamışlardır. Sadece misafir işçi statüsünde Almanya'ya davet edilmelerine rağmen, kısa sürede gösterdikleri performans ile İtalyan, İspanyol ve Portekizli işçilerden daha fazla takdir görmüşlerdir. Başlangıç aşamasında istemeyenler sonra da kalmaları için girişimlerde bulunmuşlardır. Göçmen Türk işçiler çalışkanlıklarıyla işçilikten işverenliğe 80'li yılların başında adım atmış, girişimci ruhuyla az da olsa bazı iş hacmi küçük sektörlerde varlık göstermeye başlamışlardır. 1990'lı yıllarda hem sektör hem de istihdam edilen kişi sayısında dikkati çeken artış sağlanmıştır.

Yapılan araştırmaya göre, 2000 yılı öncesi göçmen Türk girişimcilere ait toplam işletme sayısı 59.500'e ulaşmıştır. Bu girişimciler, işletme başına ortalama 116 bin Euro olmak üzere, toplamda 6,9 milyar euroluk yatırım yapmışlardır. İşletme başına elde ettikleri ciro 478 bin euro olmak üzere, toplamda yıllık 28,5 milyar euroluk ciroya ulaşmışlardır. İşletme başına ortalama 5,5 kişiyi istihdam ederek, toplamda 327 bin emekçiyi istihdam etme başarısını elde etmişlerdir. Türkler, bu dönem sonunda 2 kattan fazla artış sağlamış ve kurdukları işletmelerde 327 bin emekçi istihdam etmişlerdir. Buna bir de ekonomiye pozitif katkı sağlayan emekçileri de eklenince

katkı daha belirginleşmiştir. Dünyanın en büyük ekonomilerinden birini yöneten bir ülkede, önemli başarılar elde etmişlerdir.

Göçmen girişimciler, 2000 yılına gelindiğinde, imalat sanayi, inşaat, el sanatları, toptan ve perakende ticaret, gastronomi ve hizmet sektöründe 100'ün üzerinde değişik iş sahasında varlık göstermişlerdir. Aynı zamanda yaklaşık 504 bin göçmen Türk emekçisi, değişik firmalarda farklı pozisyonlarda üretime katkı sağlamıştır. Yine bu tarihte 610 bin hane sayısı ile, yıllık brüt 15,2 milyar euro gelir elde etmişlerdir. Yıllık tüketim harcamaları 12 milyar Euro ve tasarruf miktarı 3,2 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu emek, hizmet, gelir, harcama ve tasarruf gücüyle Alman ekonomisine tartışmasız önemli katkılar sağlamışlardır.

İkinci ve üçüncü nesil göçmenlerinin büyük çoğunluğunun Almanya'da yetişmesi ve ülkenin siyasal, hukuksal, ekonomik ve sosyal yapısını bilmeleriyle birlikte, 2000 yılından sonra, girişimciliği daha profesyonelce yapmaya başlamışlardır. Daha önce kurulan ve ekonomik hizmetlere yönelik faaliyetler sürdüren STÖ'lere, 2004 yılında "Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası (TD-IHK)" kurularak hem ülke içerisinde hem de iki ülke arasındaki ticaret kuruluşlarının birbirleriyle ilişkilerine katkıda bulunmuştur. 2015 yılı sonu itibariyle, hane sayısı 193 bin daha artarak toplamda 803 bin hane sayısına ulaşılmış ve yıllık bázda 2000 yılına göre 5,9 milyar euro artarak, 21,1 milyar euro gelir elde etmişlerdir. Yıllık tüketim harcamaları ise 2000 yılına göre 7,3 milyar artarak toplamda 19,3 milyar euroya ulaşmış ve 1,8 milyar euro tasarruf sağlanmıştır.

2018 yılında yapılan kapsamlı araştırmalarda, Alman ekonomisinde 2007-2008 yıllarında yaşanan sorunlara ve kapatılan iş yerleri ve işsiz sayısındaki artışlara rağmen, göçmen Türk girişimcilerin kurdukları işletme ve istihdam sayılarındaki istikrarlı büyüme devam etmiştir. Bu bağlamda, toplam girişimci sayısı 2000 yılına göre 22.900 artarak 82.400'e ulaşmıştır. Bunlar işletme başına ortalama 115 bin euro yatırım yapmışlar ve 2000 yılına göre 4,2 milyar euroluk artış yaparak, toplamda 11,1 milyar euro'ya ulaşmışlardır. İşletme başına elde edilen ciro miktarı 461 bin euro olmak üzere, 2000 yılına göre 17,6 milyar euro artış sağlayarak toplamda yıllık 46,1 milyar euro'ya ulaşmışlardır. İşletme başına ortalama 4,8 kişi olmak üzere, 2000 yılına göre 110 bin daha fazla emekçi ekleyerek, toplamda 437 bin kişiyi istihdam etme

başarısını sağlamışlardır. Tüm bu olumlu gelişmeler, entegrasyonun ve katılımcılığın sağlanmasında ve ülke ekonomisine katkıda çok önemli başarılar elde edilmiştir.

Göçmen Türklerin siyasal arenadaki yükselişleri, entegrasyon sürecini tamamladıklarını ve katılımcı statüsünde olduklarını kanıtlamıştır. Alman vatandaşı olan göçmen Türkler, ev sahibi toplum ile entegreli ülkenin yönetsel yaklaşımına katkıda bulunmak, aynı zamanda eşitlik, özgürlük, adalet gibi demokratik hakları elde ederek, siyasal katılıma aktif katkıda bulunmuşlardır. Bu girişim ile ülkeyi yöneten idarecilerin göçmenlere bakış açısını etkilemek ve sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri korumakla birlikte bir arada uyum içerisinde yaşamalarını sağlamak için yoğun çaba göstermişlerdir. Bu bağlamda yerelde, eyaletlerde ve federal düzeyde siyasal partilere üye olarak, yönetici düzeyine yükselerek, belediye meclis üyesi, eyalet milletvekili, belediye başkanı, federal parlamento ve ülke adına, Avrupa parlamentosuna milletvekili seçilerek başarılarını kanıtlamışlardır.

Ancak, bu başarılar göçmenlerin ilk başta kurmuş oldukları dini, siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda hizmet üreten sivil toplum örgütleri (STÖ) kanalı ile gerçekleşmiştir. İlk STÖ faaliyetleri, 1962 yılında Köln şehrinde “Türk İşçileri Derneği” adıyla başlamıştır. Kısa bir zamanda, göçmen Türklerin yoğun yaşadığı il, ilçe ve kasabalarda cemiyet, birlik, dernek, vakıf, gibi adlarla örgütler kurulmuştur. Alman yasalarına göre kurulan bu örgütler, bir taraftan sosyo-kültürel değerleri korumaya yönelik çalışmalar yaptığı gibi, diğer taraftan demokratik yöntemlerle kamuoyu oluşturarak siyasal mekanizmayı da etkilemişlerdir. Alman siyasal yöneticiler, kendilerinin kurduğu, yurt içinde ve dışında faaliyet gösteren “Konrad Adenauer” gibi, çok sayıda vakıfları olduğu ve siyasal faaliyetlerde buldukları için, bu çalışmalarını doğal karşılamışlardır.

Yapılan bir araştırmada, STÖ’lerin göçmen Türkler üzerindeki etkisinin yüzde 64 olduğu saptanmıştır. Örgütlere kayıtlı üye sayısı daha düşük oranda olmasına rağmen, böyle bir etkiyi dikkate alan siyasal yöneticiler, örgüt temsilcileriyle devamlı iletişim kurmuşlardır. Bu durumu değerlendiren örgüt temsilcileri, yaşadıkları bölge ve ülkede siyasal yöneticileri daha fazla etkilemek için, üyelerini ve diğer göçmenleri siyasal katılıma yönlendirmiştir. Çünkü, demokratik yönetim anlayışına göre hareket eden Almanya’da, yönetsel yapıyı etkilemek için birey ya da toplumu harekete geçiren

bütün güçler, yasal kurallara uymak koşuluyla, herhangi bir baskı altında kalmadan siyasal katılım sağlayabilir. Bu amaçlar doğrultusunda göçmen Türkler, 1980’li yıllardan sonra, az da olsa siyasal arenada görünmeye başlamışlardır.

Göçmen Türkler adına ilk aktif temsilci, 1987 yılında Berlin eyalet parlamentosuna seçilen Sevim Çelebi Gottschlich ile başlamıştır. 1989 yılında Leyla Onur, SPD listesinden Avrupa parlamentosuna seçilmiş ve çok sayıda göçmen Türk, yerel yönetimde aktif siyasal katılım sağlamak istemelerine rağmen, vatandaş olmadıkları için bu istekleri gerçekleşmemiştir. AB üye ülkelerinin 1992 yılında imzaladığı “Maastricht Sözleşmesi” ile tüm AB vatandaşlarına, yaşadıkları ülkelerde vatandaş olup olmamalarına bakılmaksızın, yerel ve Avrupa parlamentosu seçimlerinde oy kullanma hakkı tanınmıştır. Ancak, uzun yıllar Almanya’da yaşayan, ülke ekonomisine önemli katkı sağlayan, vergilerini düzenli ödeyen göçmen Türklere bu hakkın tanınmaması, çifte standart olarak değerlendirilmiştir. Böylece göçmen Türkler de vatandaşlığa geçişi hızlandırmışlar ve bu gelişmelere bağlı olarak daha fazla temsilciyi eyalet ve federal parlamentolara göndermeyi başarmışlardır.

1994 yılında, SPD’den “Leyla Onur” ve Yeşiller Partisinden “Cem Özdemir” federal parlamentoya seçilen ilk milletvekilleri olmuştur. 1998 yapılan federal parlamento seçimlerinde temsilci sayısı 3’e yükselmiştir. 2005 yılında yapılan federal seçimlerinde 5, eyalet parlamentolarına farklı tarihlerde seçilen 13 temsilci olmak üzere toplam milletvekili sayısı 18’e yükselmiştir. Her seçimde bir önceki seçime göre parlamenter sayısını arttırmış ve 2009 yılında federal parlamento temsilcisi 5, eyalet parlamenter sayısı 21’e yükselmiş toplamda 26 temsilci ile ülke siyasetine katkıda bulunmuşlardır. 2013 yılında eyalet ve federal toplamda 49, 2017 yılında sayı 63’e yükselmiştir. Alman vatandaşı göçmen Türkler, istikrarlı bir çıkış sergilemişlerdir. Buda siyasal katılımdaki yükselişlerine bundan sonrada devam edeceğine, gelecekte ülke yönetiminde daha fazla söz sahibi olacaklarını göstermektedir.

Seçimlere katılma ve oy verme sayılarında her seçimde artmıştır. 1998 yılında oy kullanma hakkına sahip 296 bin kişiden yaklaşık 200 bini oy kullanırken, 2002 yılı seçimlerde oy kullanma hakkı olan 471 bin kişiden yaklaşık 329 bini oy kullanmıştır. Bu seçimde SPD, yaklaşık 10 bin oy fark ile seçimlerden birinci parti çıkmış ve hükümeti kurmaya hak kazanmıştır. Göçmen Türklerin kullandıkları oyların yüzde 60

gibi yüksek oranı SPD'yi tercih edince, kamuoyunda Türkler SPD'yi iktidara taşıdı söylemi yaygınlık kazanmıştır. 2005 yılında yapılan genel seçimlerde oy kullananların sayışandaki artış devam etmiş ve 2009 yılındaki seçimlerde oy kullanma hakkı olan 600 bin kişiden 420 bini oy kullanmış ve 2013 yılı genel seçimlerde 665 bini oy kullanmıştır. 2017 yılında ise, oy kullanma hakkına sahip olan 1.250 bin kişiden yaklaşık 875 bini oy kullanmıştır.

Alman vatandaşı göçmen Türklerin siyasi tercihleri, genellikle sol partilere yönelik olmuştur. En fazla sol parti listelerinde yer almışlar ve hem eyalet hem de federal parlamentolarda temsil edilmişlerdir. 1998- 2017 yılları arasında yapılan seçimlerde, SPD partisine yüzde 57-75 bandında oy kullanarak, tercih edilen birinci parti olmuştur. Bunu ikinci sırada Yeşiller partisi yüzde 10-29 arasında oranla takip etmiş, üçüncü sırada Sol Parti yüzde 7-12 oranla tercih edilmiş ve uzun yıllar iktidarda bulunan muhafazakâr CDU ise yüzde 6-8 oranında kalmıştır. Diğer partilerin tercih oranı ise yüzde 1 civarındadır. Göçmen Türkler adına siyasal arenaya çıkan, genel başkanlığı ve yönetiminin büyük çoğunluğunu oluşturan BİG, yüzde 0,2-3 ve ADD ise yüzde 0,08 oranında tercih edilmiştir. Sol partilerin toplamda yüzde 90 üzerinde oranla tercih edilmeleri, göçmen Türklerin oy rengini tartışmasız belirginleştirmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, entegrasyonu etkileyen en önemli nedenin emek rekabeti, ekonomik kaygılar ve gelecek endişesi olduğu, bunlara ilaveten sosyo-kültürel farklılıklarında öne çıkarılması süreci çok daha olumsuz etkilediği saptanmıştır. Bu gelişmelerle bağlantılı olarak, İslam inancının korku verici ve Müslümanların suça meyilli gibi gösterilmeleri ev sahibi toplumun göçmenlere karşı ön yargılı davranmalarına neden olmuştur. Oysaki, yarım asırdan fazla bir süredir bu iki farklı toplum birarada komşuluk hukukuna saygılı bir şekilde hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Göçmenlerin etnik yapı, din, dil ve kültürel değerlerini koruyarak sosyal hayatlarını sürdürebilecekleri ve sosyal hayatın her alanında varlık gösterebilecekleri bu araştırmada belirginleşmiştir. Kurdukları STÖ ile kendi tabanlarını yönlendirmiş, daha sonra ülke vatandaşlığına geçerek ve siyasal arenada gösterdikleri performansla, katılımcı statüye geçiş yaparak, ev sahibi toplum ile birlikte ülkeyi yönetme başarısı göstermişlerdir. Eyalet ve federal parlamentolara girerek, eyalet belediye başkanı, meclis başkanı ve başbakan yardımcısı, büyükşehir belediye başkanı, eyalet ve federal

bakanı, parti genel başkan ve eş başkanı olarak katılımcı statüsünde olduklarını tescillemişlerdir. Siyasal katılım dışında girişimci yapılarıyla, yarım milyondan fazla insana istihdam sağlayarak, ürettikleri mal ve hizmetlerle ülke ekonomisine milyarlarca euroluk katkıda bulunarak, entegrasyonu tamamladıklarını kanıtlamışlardır.

Bu bağlamda, çokkültürlü Almanya'da ülkeyi yönetenler, yerel ve göçmen yurttaşların bir arada uyumlu, huzurlu yaşamaları için dikkat etmeleri önemlidir. Asimilasyonun günümüz koşulları içerisinde zorlayıcı bir yaklaşım olduğu ve toplumu huzursuz edeceği, marjinal gurupların çıkmasına zemin hazırlayacağı bir gelişme olduğu bilinmelidir. Bu gelişmeler ülkenin bütünlüğü ve geleceğini tehdit eden ve tüm kesimleri tedirgin eden aşırı sağcı-ırkçı ve İslami inançla bağdaşmayan radikal gurupların eylem ve söylemlerinin artışına neden olmuştur. Göçmenler de yerel toplum yanında saygınlık kazanmak için, ülkenin yasal yapısına dikkat etmeli, kurallara uymalı ve sosyo-kültürel değerlere zarar verecek davranışlardan kaçınmalıdırlar. Gelecek nesiller farklı kültürel değerleri zenginlik bilerek bir arada huzur içerisinde yaşayabilmeleri için çokkültürlülük modeli uygulanabilir bir model olduğu da araştırmalar göstermektedir.

Dini, sosyal, siyasi, kültürel sahalarda faaliyet yapan bütün kuruluşlar, Almanya'ya uyum sağlanması ve ana toplumun huzurlu bir parçası olmak hususunda kararlıdırlar. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için iyi niyetlerin karşılıklı ortaya konması ve uygulamada da aynı çizginin muhafazası gerekmektedir. Birçok Alman çevrede hâkim olan ve uyumu tek taraflı bir fedakârlık şeklinde gören anlayış, açıkça reddedilmelidir. Bu sebeple, kendileri gibi kendilerinden sonra gelecek nesillerin de bu ülkede yaşayacaklarına karar veren milyonlarca insanın önünü açıcı ve teşvik edici tedbirlerle çıkılmalıdır.

Dört nesildir Almanya'nın kalkınmasına, büyümesine, her sahada dünyada söz sahibi olmasına sadakatle katkı sağlamış insanlara sürekli şüpheli muamelesi yapılması sadece uyuma karşı çıkan, Almanya'yı dünyaya kapatmak ve onun dış dünyadaki imajını düşünmeyen marjinal kesimleri memnun edecektir. Sadece ülkedeki yabancıların değil Almanya'nın da mutlu, huzurlu, barış içerisinde bir gelecek perspektifine sahip olabilmesi, değişik kökten toplulukların birbirleriyle

önyargısız kucaklaşabilmeleriyle mümkündür. Alman devleti, hükümetleri, partileri, kurumları, üniversiteleri ve sivil toplum kuruluşlarının üzerine düşen en önemli görev, bu şuurla hareket etmek ve buna göre düzenlemeler yapmaktır. Kanunlar ve uygulamalar, devletle toplumlar arasında zıtlıkları öne çıkarmaya değil, müşterek noktaları esas almaya ve bunları çoğaltmaya yönelmelidirler. Uyum politikaları, başka kültürlerin ve toplulukların hâkim kültür ve ana topluluk içerisinde eriyip kaybolmasını hedef almayı sürdürürse, hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği gibi uyumsuzluk, karşılıklı güvensizlik, sosyal buhran ve kaosu arttıracaktır. Buna, ülkedeki Türkler kadar Almanya'nın da ne ihtiyacı ne de tahammülü vardır.

Araştırma sonuçları ve yapılan analizler, uyumun her şeye rağmen sağlanabildiğini, göstermektedir. Ancak, sağlıklı yürümesi ve mümkün olan kısa sürede arzulanan müspet bir merhaleye çıkabilmesi, Almanya'nın sivil ve resmi tüm unsurlarıyla takınması gerekli müspet tutumlara bağlıdır. Almanya, buna muktedirdir; tek engel, bazı sorumlu kesimlerin zaman zaman içine düştükleri ön yargılı korkulardan kaynaklanan ikircikli yaklaşımlarıdır.

KAYNAKÇA

- Abadan-U. N., ve Kemiksiz, N. (1986). Türk Dış Göçü 1960-84, Yorumlu Bibliyografya, Ankara: AÜSBF & BYYO
- Abadan-U. N. (2002). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, *İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 31.
- Ahbar Mecmu'a. (1980). (nşr. İ. el-Ebyari), Kahire 1981, 34; H. es-Silfi, Tarihu'l-Arab fi'l Endelus, Camiatu Karyunus, 222.
- Akgül, D. A., ve Sezal, S. R. (2002). Almanya'nın Asimilasyonist Politikaları ve Entegrasyon Anlayışı. *Stratejik Analiz*, 9.
- Akpınar, N., ve Dellel (2002). "Alman Kültür Tarihinden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler, Avrupada Türk İmgesine Katkı", *Kültür Bakanlığı Yayınlar*, Ankara, 5.
- Aktürk, Ş. (2005). "Almanya'da Meclise 5 Türk Temsilci Girdi!", Erişim adresi: <http://senerakturk.blogspot.com/2005/09/Almanyada-meclis-5-trk-temsilcigirdi.html>
- Alba, R., ve Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration, 826–874.
- Albayrak, M. (1995). "Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolunun Yapımı", OTAM (*Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*) Yayınları, (6), 2-7.
- Aleksynska, Maria-Algan, Yann. (2010). "Assimilation and Integration of Immigrants in Europe" [Avrupa'da göçmenlerin asimilasyonu ve entegrasyonu]. Discussion Paper, 5185, The Institute for the Study of Labor: Bonn. <http://ftp.iza.org/dp5185.pdf>
- Âl-i Ali, N. (2010). Endülüs Tarihi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 43-52
- Alkan, N. (2008). "Dış Siyasetin bir Aracı olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati", Osmanlı Araştırmaları, XXXI, İstanbul, 39.
- Almanya Federal Çalışma Dairesi (Bundesagentur für Arbeit) İstatistikleri "Alman Yargıç Müller'in sözleri" (2008), Milliyet, 18.09.2008, Erşm:05.10.2015, Erşm Adresi:<http://www.milliyet.com.tr/-/fikret-bila/siyaset/siyasyetaryazartay/18.09.2008/992577/default.htm>.
- Altaş, N. (2003). Çokkültürlülük ve Din Eğitimi, *Ankara, Nobel Yayınları*, 13.
- Alver, F. (2001). "Alman Basımında Türkler ve Türkiye", *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*, No:18, 135- 155.
- Amerikan Bülteni, (2017), <http://amerikabulteni.com/2017/09/25/almanyadaparlamentoya-giren-asiri-sagi-parti-afdinin-sira-disi-lideri/>. (Erişim Tarihi: 02 Aralık 2017).
- Anık, M. (2012). Kimlik ve Çokkültürlülük Sosyolojisi. *İstanbul, Açılım*, 75-77.
- Ankara'dan imtiyazlı ortaklığa ret (2004) Deutsche Welle, 17.02.2004, Erişim Tarihi:06.10.2015.ErişimAdresi:<http://www.dw.com/tr/ankaradanimtiyazlyuzdeC4yuzdeB1ortaklyuzdeC4yuzdeB1yuzdeC4yuzde9Fa-ret/a-2527040>.
- "Anzahl der Einbürgerungen von Türken in Deutschland von 2003 bis 2016", Statistisches Bundesamt, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/152908/umfrage/einbuengerungen-vontuerken-in-deutschland>, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).
- Artuç, İ. (1998). Balkan Savaşı, *KASTAŞ Yayınları, İstanbul*, ISBN 975-7639-04-4

- Asım Efendi, Kamus Tercümesi, Tarihsiz, S. (3), 481.
- Aşıkoğlu, N. Y. (2005). Almanya’da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 27.
- "Ausländerfeindlichkeit auf dem Gebiet der ehemaligen DDR", Sozialforschung und Gesellschaftspolitik, Köln, 1990
- Available at, respectively, UN DESA:
ww.un.org/en/development/desa/population/publications/database/ index.asp;
andUNWTO: www2.unwto.org/content/data (both accessed 16 July 2019).
- Avrupa İstatistik Ofisi, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=de&pcode=tps00157>, (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2016)
- Aybay, R. (2008). Vatandaşlık Hukuku, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*,
- Aydım, Y. (2014). “The New Turkish Diaspora Policy”, SWP Research Paper, ErişimAdresi: http://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2014_RP10adn.pdf,
- Aykaç, B., ve Durgun, Ş. (2015). Çağdaş Siyasal Sistemler, *Alter Yayınları Ankara*, 179-183.
- Balı, A. Ş. (2001). Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 170.
- Barış, Ö. (2000). *21.Yüzyıla Doğru Almanya’daki Türkler ve Türkiye-Almanya İlişkilerine Etkileri*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 10.
- Baron, H. M. (1971). “The Demand for Black Labor: Historical Notes on the Political Economy of Racism”, *Radical America*, Vol. 5, No. 2, March-April.5.
- Bauman, Z. (1991). “Moderne und Ambivalenz”. *Das Eigene und das Fremde: Neuer Rassismus in der alten Welt?* Der. Ulrich Bielefeld. Hamburg: VSA. 23-9.
- Bauman Z. (2003). Modernlik ve müphemlik, (Çev. İ. Türkmen), *Ayrıntı Yayınları, İstanbul*, 130-131.
- Baumann, G. (2006). Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek, Çev.: Işıl Demirakın, *Dost Kitabevi, Ankara*, 35-37.
- Baylis, J., & Smith, S. (2001). The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations (Dünya siyasetinin küreselleşmesi: Uluslararası ilişkilere giriş), *Oxford University Press, İngiltere*
- Beauftragte der Bundesregierung für Ausländerfragen 2002a:41 und Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung, Heft 107, 3-7.
- Beauftragte der Bundesregierung für Ausländerfragen- Federal Hükümetin Yabancılar Görevliliği-2002b: 418.
- Beldiceanu, N. (1995). “Osmanlı İmparatorluğu’nun Örgütü (XIV-XV. Yüzyıllar)”, Mantran (ed.),Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin doğuşundan XVIII. yüzyılın sonuna, *İstanbul, Cem Yayınevi*, 29.
- Berbuir N., Lewandowsky, M., & Siri J. (2015). The AfD and its Sympathisers: Finally a Right-Wing Populist Movement in Germany?, *German Politics*, 24(2), 154-178.
- Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration über die Lage der Ausländerinnen und Ausländer in Deutschland 44.
http://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/IB/2014-10-29_Lagebericht-lang.pdf?__blob=publicationFile&v=3
- Berry, JW. (2009). Living together in culturally-plural societies: Understanding and managing acculturation and multiculturalism. In *Perspectives on Human Development, Family, and Culture* (Ebs S. Bekman, A. Aksu-koç), *New York, Cambridge University Press*. 227-240.

- Berzezinski, Z. (2005). Tercih, Küresel Hâkimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, çev. Cem Küçük, *İstanbul, İnkılâp Yayınevi*, 2. Baskı, 2005, 14.
- Best, S. & Daplas, K. (1998). Postmodern Teori, Çev., M. Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 56-58.
- Beydilli, K. (1984). 1790 Osmanlı Prusya İttifakı, *İstanbul Üniversitesi Yayınları*. İstanbul. 21.
- Bianca, T. (2003). Einführung in den İslam, Auer Verlag, 1. Auflage, Donauwörth. 5.
- Bielefeld, H. (2003). Muslime im Säkularen Rechtsstaat, Transcript Verlag. S. 233, Art. 4 GG iVm Art. 137 III WRV iVm Arts. 112-140.
- Bilgin, N. (2007). Kimlik İnşası. İzmir: *Aşina Kitaplar*. 265.
- Bk. Islamrat, “Selbstdarstellung”, Erşm: 3/09/2015, <https://www.islamrat.de/selbstdarstellung/>.
- Bk. Zentralrat der Muslime in Deutschland e.V., “Selbstdarstellung”, Erşm: 3/9/ 2015, <http://zentralrat.de/2594.php>
- Bundesagentur für Arbeit (Almanya Federal Çalışma Ajansı) İstatistikleri.
- Busch, R. (2000). Integration und Religion. Islamischer Religionsunterricht an Berliner Schulen. dahlem university press, Berlin, 34; vgl. Zentralinstitut Islam-Archiv Deutschland (Hg.): Frühjahresumfrage „Neue Daten und Fakten über den Islam in Deutschland“, Soest 2004.
- Canatan, K. (1990). Göçmenlerin Kimlik Arayışı, Endülüs Yayınları, İstanbul, 17.
- Cangöz, K. (2007). Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Lobcilik (1. Basım).İstanbul: *Nüve Kültür Merkezi Yayınları*, Retrieved from www.nuvekultur.com
- Castles, S, & Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri (1.bs.). (B.U. Bal, İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 32-35.
- Ceyhun, O. (1995). Almanya'da Bir Türk, *Sis Çanı Yayınları, İstanbul*, 24-25.
- Charles, L. M. (1984). The Marshall Plan: The Launching or the. Pax Americana, New Yorg, Simon and Schuster, s. 17. *Kültürünü İncelemeleri Dergisi*, The Journal of Turkish Cultural Studies, Sayı 19, İstanbul. 44.
- Charles, T. (2005). Çokkültürlülük, (Haz. A. Gutmann), *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul. 71.
- Charles, T. (2010). Tanınma Politikası’, Çeviri: Salman, Y. Çokkültürcülük ve Tanınma Politikası, Ed: Amy Gutman, *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, 46.
- Coşan, Leyla, (2008). “Almanya’da Hıristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16-18. Yüzyıllar)”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Şubat 1945
- Cumhuriyet Gazetesi* (24 Eylül 2002) Cumhuriyet Bürosu Dış Haberler “11 Meclis'te Türk kökenli vekiller” Frankfurt./dishab@cumhuriyet.com.tr
- Çalık, R. (2014). “Colmar Freiherr Von Der Goltz (Paşa) Ve Bazı Görüşleri”, Erişim adresi: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-36/asdasd,02.05.2014>.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü DİYİH: 26 Nisan 2013. 11.
- Çelik, L. (2000). Ellinci Yılında Göç Türklerinin Türkiye ve Almanya Açısından Önemi s.156-159 Tarih Peşinde,15/02/Şubat 2014. Erişim adresi: <http://www.tarihinpesinde.com/sayi7/pdf>
- Çelik, L. (2013). Deutsch-Türkische Beziehung (Türk Alman İlişkileri), Institut für Kultur & Geschichte und Integrationstudien, Würzburg, 232-256.
- Çiçekli, B. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü, 18, Uluslararası Göç Örgütü, 64.
- Çulcu, M. (1993). Neonazizmin Suçüstü Tutanakları, Eti Yayınları, İstanbul, 181.
- Day, J. & Richard, F. (2000). “Multiculturalism and the History of Canadian

- Diversity of Toronto Press, 177.
- Demirbaş, T. (1990). Almanya'daki Türklerin sorunları, bunların suça etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, *Döner Sermaye İşletmesi Yayınları* Ankara, 12.
- Demirkent, I. (1996). "Haçlılar", DİA, XIV, İstanbul, 4-12.
- Der Spiegel*, 07.10.1964, 44: *Milliyet Gazetesi*, 29.11.1969, 3.
- Der Spiegel*, 30 Juli 1973, "Die Türken kommen-retten sich, wer kann". 24-29.
- Der Tagesspiegel*, 25 Ocak 2016, "Wir Sind Kein Einwanderungsland",
<http://www.tagesspiegel.de/politik/wir-sind-kein-einwanderungsland/783936>.
- DESTATIS. (2011), Nüfus ve İstihdam: Yabancı Nüfus (No: 2010200117004). Wiesbaden:Almanya İstatistik Kurumu.
https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevoelkerung2010200117004.pdf?__blob=publicationFile le adresinden erişildi.
- DESTATIS, (2012). Eyaletlerin İstatistik Kurumları, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
- DESTATIS, (2017), Ausländische Bevölkerung nach Ausgewählten Staatsangehörigkeiten, Alman Federal İstatistik Ofisi, (Erişim tarihi:19 Eylül 2017).
<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/ationen/AuslaendischeBevolkerung/Tabellen/StaatsangehoerigkeitJahre.html;jsessionid=49B04F141AC5A8A4C954A24DC97ECB71.cae4>, (Erş. trh: 19 Eylül 2017
- DESTATIS, (2019), "Ausländische Bevölkerung nach Ausgewählten Staatsangehörigkeiten", (Alman Federal/Eyalet İstatistik Ofisi (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Erişim tarihi:2010-2019).
https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevoelkerung2010200117004.pdf?__blob=publicationFile le adresinden erişildi.)
<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendischeBevolkerung/Tabellen/StaatsangehoerigkeitJahre.html;jsessionid=49B04F141AC5A8A4C954A24DC97ECB71.cae4>,
- "Deutschland ist ein Einwanderungsland", 1 Haziran 2015,
<http://www.faz.net/aktuell/ausland/europa/Angela-merkel-sieht-deutschlandals-einwanderungsland-13623846.html>, (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2016)
- Dewing, M.,& Leman, M. (2006). "Canadian Multiculturalism", Parliemantary Researsch Branch, Library of Parliament, 1-9.
- DIK, Deutsche Islamkonferenz Zwischen-Resümee der Arbeitsgruppen und des Gesprächskreises. Vorlage für 3 Plenarsitzung der DIK. 13 März 2008, Berlin.
- Dışişleri, Ekonomi ve Çalışma Bakanlıkları verileri
Die Beauftragte der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration. (2014, Ekim).
- Diefenbach, H. (2010). Kinder und Jugendliche aus Migrantenfamilien im Bildungssystem, Erklärungen und empirische Befunde, VS Verlag, Wiesbaden, 56.
- Dieter, B. (1973). Wucher-Mieten,
Erişim adresi: <http://www.zeit.de/1973/08/wucher-mieter>, (Erişim. 03/2004)
- DİTİB- Website, abgerufen am 5. November 2017
- Doltaş, D. (1991). Postmodernizmin getirdikleri ve götürdükleri. İstanbul: Çağdaş Düşünce ve Sanat, hazırlayan: İ. A. Duben ve D. Şengel, 173-174.
- "Doppelte Staatsbürgerschaft: Rund Eine Halbe Million Optionskinder 9 Nisan 2014,

- "<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/ImFokus/Bevoelkerung/DoppelteStaatsbuergerschaft.html>, (Erişim tarihi: 25 Ocak 2016).-Ethnic Diversity and Immigration,http://www41.statcan.ca/2007/30000/ceb30000_000_e.htm, StatisticsCanada (03/04/2008)
- Durgun, ř. (2000). "Modern Devlet Olmanın Zorunlu Koşulu Ulus Devlet Midir?", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2000, Cilt 2, Sayı 3, 117.
- Durgun, ř. (2014). *Ulus İnşası ve Milliyetçilik, A Kitap Bin Yıl Yayınevi* Ankara. 123-172.
- Durgun, şenol, (2017). *Cumhuriyetçi Siyasetin Dönüşümü, A Kitap Bin Yıl Yayınevi*, Ankara, 81-113
- Durgun, şenol, (2018). *Moderinleşme ve Siyaset, A Kitap Bin Yıl Yayınevi* Ankara. 52-173.
- Durkheim, E. (1986). İntihar- Toplum Bilimsel İnceleme. Çev. Özer Ozankaya, *Türk Tarih Kurumu Basımevi* Ankara,
- Erdem. İ. (1997). "Olcaytu Han'ın Ölümüne Kadar İlhanlılarda Yaşanan Siyasal-Kültürel Gelişmeler ve Yakın-Doğu'ya Etkileri", *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*. Ankara, 4-35.
- Erdoğan, M. M. (2013). Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) ve Data4U/SEK-POL işbirliğinde (Joachim Schulte&Umut Karakaş) gerçekteşen "Türkiye Kökenli Alman Vatandaşlarının Alman Federal Meclisi (Bundestag) Seçimlerinde Siyasal Davranışları Araştırma" "Wahlverhalten der Türkeistammige deutsche Bürgerzur Bundestagswahl"
- Erdoğan M. M. (2015). Avrupa'da Türkiye Kökenli Göçmenler ve "Euro-Turks-Barometre" Araştırmaları Cilt: 1. Sayı: 1. Ocak-Haziran, 108-148.
- Ernst, E. H. (2008). Anıların Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Dönemi, Çev. Fatma Spahi, Ankara, 51-55.
- Eryılmaz, A. (2007). "Almanya'da 40 Yıl-Yaban Sıla Olur", DOMİT Türkiye'den Göçün Dokümantasyon Merkezi ve Müzesi Yayınları, pdf.metni Erişim adresi: www.domit.de/pdf/Almanya'da_40_yil.pdf, 1.
- Esen, E. (2007). I. Türk Alman İşbirliği Forumu-Uluslararası Sempozyum/ I. Deutsch-Türkisches Kooperationsforum – Internationales Symposium, Ankara, 42-43.
- Esposito, J. (2002). İslam Tehdidi Efsanesi, İstanbul: Ufuk Kitapları, 85.
- Esser, H. I. (2000). "Integration and Ethnic Stratification". Hartmut Esser et al. (Eds.) Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion. *Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH*. 49-56.
- EUMC, Muslims in the European Union, Danimarka, Almanya, İspanya, İtalya, Hollanda, Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Birleşik Krallık'ta gerçekteştirilen çeşitli ulusal ölçekli araştırmaların bu yöndeki bulguları için: s. 39.
- Eurostat, Federal Alman İstatistik Dairesi, (Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen-2003 Eurostat ve AB Ülkeleri İstatistik Daireleri, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı
- Felix, K. (2010). "Von der 'Türkengefahr' zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)?", *Europäische Geschichte Online* (EGO), (Ed.) *Institut für Europäische Geschichte* (IEG), 03.12.2010
- Ferir, E. B. (2005). Bilinmeyen Tarih ve Türkler, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 115-124
- Frankfurter Allgemeine* (2014-2015), "Deutschland Kann Tolles Integrationsland werden", 22Ekim 2014, "Deutschland ist ein Einwanderungsland", 1 Haziran

- 2015, <http://www.faz.net/aktuell/ausland/europa/Angela-merkel-sieht-deutschland-als-einwanderungsland-13623846.html>, (Erişim Tarihi: 1.02.2016)
- Fremdenfeindliche Gewalt drastisch gestiegen,
<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlinge-rechte-gewaltgegen-auslaender-nimmt-zu-a-1113669.html>, (Erş, Tarihi 05.12.2016)
- Focus Online*, 21 Temmuz 2016 “Sinnlos unter Erdogan: Özdemir Fordert Ende der EU Beitrittsverhandlungen mit Ankara”,
- Focus Online*, 5 Eylül 2017, “Könnte Merkel Jetzt Probleme Bereiten”,
- Foreign-born residents of G20 countries aged 15 and over. Highly educated refers to tertiary educational attainment (ISCED 11 levels 5-8). Date on age not available for Saudi Arabia. Date on education not available for Japan. Source: OECD Box 6.
- “Für Alternative Blickwinkel Muss Man Freie Sicht Haben”, TAZ, 11 Eylül 2017.
- Geçici koruma; (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) YUKK’un 91. Maddesi, bireysel uluslararası koruma başvuru mekanizmasının etkin bir şekilde uygulanmasının mümkün olmayacağı ölçüde kitlesel göç hareketinin olduğu durumlarda, uygulanan bir koruma tedbiridir
- Gelsser. (2014). Gurbetteyim, “İslamofobi’yi Araştıran Norveçli Teröristin İslam Karşıtı Olması Tesadüf Değil”, Erişim adresi.:
<http://www.gurbetteyim.com2011/07/28>
- Genel Eşit Muamele Kanunu (Allgemeines Gleichbehandlun gsgesetz-AGG),
http://www.bgb1.de/xaver/bgb1/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGB1&jumpTo=bgb1106s1897. (Erişim tarihi: 9 Ocak 2016)
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2013). *Sociology*. 7. Edition. Cambridge: Polity Press.
- Gitmez, A. S. (1983). Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler, *Alan Yayıncılık*, İstanbul, 18-20.
- Glboy, P. E. (2015). Sömürügeden Ulus Devlete Çok Etnikli Coğrafyada Yaşam, İstanbul: *Kalkedon Yayınları*, 57.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American Life*. Oxford University Press, USA, 3-93.
- Göç Terimleri Sözcüğü (2009). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Cenevre, 3.
- Gurbetteyim, “İslamofobi’yi Araştıran Prof. Gelsser: Norveçli Teröristin İslam Karşıtı Olması Tesadüf Değil”, Erişim: 18 Haziran 2014,
<http://www.gurbetteyim.com/2011/07/28>.
- Gül, M. (2010). Ortaçağ Avrupa Tarihi, Bilge Kültür Sanat, İstanbul, 14-22.
- Gülmüş, Z. K. (2012). Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Almanya Türkleri. Anadolu Üniversitesi Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sorunlarını Araştırma Merkezi Yayınları. Anadolu Üniversitesi Basımevi
- Güzel, A. (1987). Ortaya Avrupa’ya Göçen Türk işgücü ve Çocuklarının Eğitim Meselesi. Türkoloji Çalışmaları Ve Federal Almanya’daki Türk Çocuklarının Eğitim-Kültür Problemleri Sempozyumu 21-21/9/1985. Hacettepe: Ankara, 104.
- Hablemitoğlu, N. (2005). Alman Vakıfları ve Bergama Dosyası, *Toplumsal Dönüşüm Yayınları*, 13-14.
- Haksever, A. (2014). Federal Almanya’da Göç ve Entegrasyon Politikaları. Ankara: *Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi*, 26.
- Hecking, C. (2013). Britische Geheimprotokolle: Kohl wollte offenbar jeden zweiten Türken loswerden. *Spiegel Online*. 20 Ağustos 2013 tarihinde

- Erişim adresi: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/kohl-wollte-jeden-zweiten-tuerken-in-deutschland-loswerden-a-914318.html>
- Helbling, M. (2012). 'Islamophobia in the West: An Introduction', Marc Helbling (der.), *Islamophobia in the West-Measuring and Explaining Individual Attitudes*, (London: Routledge, 5.
- Heller, H. (1986). "Türkentaufen um 1700- ein vergessenes Kapitel der fränkischen Bevölkerungsgeschichte", *Glaubensflüchtlinge und Glaubensfremde in Franken*, s. 26. Seminar des Frankenbundes vom 10-12 Oktober, 255-271.
- Helly, D. (1996). "Multiculturalism and Ethnicity in Global Context", *The Political of Cultural Plurality: Foundations and Principles*, Der K. Satish Sharma, Rawat Publishing, New Delhi, 169.
- Hermert, R. K. (1970). *Gastarbeiter Kinder in deutschen Schulen*, Verlag für Sprachmethodik, Königswinter am Rhein, 18.
- Heywood, A. (2007). (B. Kalkan editörlüğüne, B. B. Özipek, B. Şahin vd. Çev.). Ankara: *Adres Yayınları*, 699- 701.
- Hildegard Becker, (2005). "Der organisierte Islam in Deutschland und einige ideologische Hintergründe", *Integration und Islam* (Nürnberg, 21-22 Juni), Bundesamt für Migration und Flüchtlinge-BAMF (Bonn: Tagungsband 2006)
- Hisrich, D. R. & Peters, P. M., (1998). *Entrepreneurship*, Irwin/McGraw-Hill Publication,
- Horst, W. (1981). *Atatürk Üniversite Reformu*, (Çev: Aykut Kazancıgil- Serpil Bozkurt), İstanbul, 41-46.
- <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/yeni-zelanda-da-2-camiye-saldiri-/0/15.03.2019> tarihli yayın Erişim Tarihi. 10.04.2019
- <https://www.aljezeere.com.tr/al-jezeera-ozel/merkel-doneminde-gerilen-turk-alman-iliskileri>
- <https://www.boell.de/de/2016/06/15/die-enthemmte-mitte-studie-leipzig>
- http://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/IB/2014-10-29_Lageberichtlang.pdf?__blob=publicationFile&v=3
- <https://www.dw.com/tr/d%C3%B6rt-t%C3%BCrk-k%C5%B6kenli-vekil-eyalet-parlamentosuna-se%CS%A7ildi/a-38839983>
- <http://www.kobifinans.com.tr/tr/dis pazar/040202/163>; Erişim Tarihi: 14 Ocak 2012
- <https://www.spiegel.de/international/world/surprising-study-on-terrorism-al-qaida-kills-eight-times-more-muslims-than-non-muslims-a-660619.html>Erişim Tarihi: 16.04.2019
- <http://www.ufuq.de/wpcontent/uploads/2005/03/gesamtdownload,property=pdf,bereich=engagementtuerkisch,sprache=de,rwb=true.pdf>
- <http://www.3sat.de/page/?source=/dokumentationen/178340/index.html,20.10.2014>
- Uddleston, T., Niessen, J., & Tjaden, J. D. (2013). *Using EU Indicators of Immigrant Integration* [AB göçmen entegrasyonu göstergelerini kullanmak]. EU Directorate General for Home Affairs (AB İçişleri Genel Müdürlüğü) nihai raporu, Brüksel.
- Huntington, S. P. (2001). "Medeniyetler Çatışması mı?", *Medeniyetlerin Çatışması*, Der. Murat Yılmaz, *Vadi Yayınları*, Ankara, 22-49.
- Hürriyet Gazetesi*, 03/06/2013, "Almanya Başbakanı Merkel'den Gezi Parkı Açıklaması" Erişim Tarihi:05/10/2015. Erişim Adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23427254.asp>.
- İnat, K. (2007). "Türk-Alman İlişkilerini Anlamak-II: Ekonomi", *Türkiye*.
- IOM, (International Organization for Migration), 2011. 49.
- IOM, (International Organization for Migration) 2018, *Datasets for the 2015*

- Revision available at
International Organization for Migration IOM, (2018). Datasets for the 2015 Revision available at www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml.
- Iris, D. (2013). Berwickde Islam en het Westen: *Een studie naar culturele stereotypen In Anders Berwicks Europese Onafhankelijkheidsverklaring* (Yüksek Lisans Tezi, Humanities Universiteit, 59-61.
- İslami Toplum Milli Görüş Tanıtım Kataloğu, s. 11-12
https://www.igmg.org>2015/08>igmg_selbstdarstellung_2015_tr
- Johnson, D. (2000). What is Innovative and Entrepreneurship? Lessons for Larger Organizations. *Industrial and Commercial Training*, 33(4), s. 135-140.
- Jürgen, G. (2004). “Europäische Werte-Passt die Türkei Kulturell zur EU”, Bundszentrale für Politische Bildung.
- Kalın, İ. (2003). “Medeniyetler Çatışmasının Yeni Cephesi: İslamofibi”. Erişim erişim. <http://www.star.com.tr/acik-gorus/medeniyetler-catismasininyeni-cephesi-slamofobi-haber691279/>
- Kalın, İ. (2008). İslam ve Batı, İstanbul: İsam Yayınları. 40-45.
- Kamp, K. (2009). Resimlerin Gücü, Alman-Türk İlişkilerinde Medyanın Gücü, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul
- Karaalioglu, M. (2017). “Endişeli Almanlar Siyasetin Rengini Belirliyor”, Karar, 17 Eylül 2017; Nikolai Klimentiouk, “Russen Sind die Besseren Deutschen”, FAZ, 1 Haziran 2017.
- Karal, E. (1999). Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı, Ankara,
- Karataş, A. (2006). “Almanya’daki Türkiye’li Göçmenler Özelinde Asimilasyon ve Entegrasyon” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 54.
- Karpat, K. H. (1975). Turkey’s foreign policy in transition 1950-1974. Leiden: E. J. Brill.
- Kaya, A. (2000). Akt; Sicher in Kreuzberg Berlin’deki İstanbul, Diasporada Kimliğin Oluşumu, Büke Yayınları İstanbul, 18-31.
- Keskin, G. Z. (2012). Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Almanya Türkleri. *Anadolu Üniversitesi Yurtdışında Yaşayan Türk Vatandaşlarının Sorunlarını Araştırma Merkezi Yayınları*. Anadolu Üniversitesi Basımevi
- Keskin, H. (2011). Göçün 50.Yılında Türklerin Gölgesinde Almanya: Geleceğe Yönelik Uyum Politikası için Görüşler. (Y. Pazarkaya, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap Yayınları. 97. (Orijinali 2009’da yayımlanmıştır).
- Keskinkılıç, E. (2002). “Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen”, INID Institut,
- Kettani, H. (2010). “Muslim Population in Europe: 1950-2020”, *International Journal of Environmental Science and Development*, Vol. 1, No. 2, June 2010, 159.
- Kirman, A. (2010). İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?, *Journal of Islamic Research*, 21-(1), 21-39
- Klafki, W., & Schulz, W. (1983). Zur Unterrichtsplanung im Sinne kritisch-Konstruktiver Didaktik” in *Didaktische Modelle und Unterrichtsplanung*. Verlag Juventa: Paperback.
- Klimova, V. (2008). Einwanderung und Probleme der Integration in Deutschland seit 1960. Diplomarbeit. Masaryk – Universität Pädagogische Fakultät. Retrieved from Erişim adresi: web:https://is.muni.cz/th/u3dng/Einwanderung_und_Probleme_der_Integration_in_Deutschland_seit_1960_Klimova.pdf
- Knobbe, M. & Fidelius, S. & Alfred, W. (2017). “Coup in Turkey was Just a

- Welcome Pretext”, Spiegel Online, 20 Mart
- Koca, Salih, (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir, Akademik Bakış, C. 10, Sayı, 20, 21-23.
- Koçak, C. (1991). Türk-Alman İlişkileri (1923-1939), Ankara, 1.
- Koçak, C. (1997). Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, İstanbul.
- Kuran-i Kerim, Ali İmran Süresi, Ayet:103.
- Kuran-i Kerim, Bakara Süresi, Ayet: 208
- Küçükcan, A. K. (2016). Talip, Avrupa Birliği Ülkelerinde Din ve Devlet İlişkisi, İstanbul: İSAM Yayınları, 85-86.
- Küçükhüseyin, Ş. (2002). Türkische politische Organisationen in Deutschland. Broschürenreihe der Konrad-Adenauer-Stiftung: Zukunftsforum Politik, Nr. 45. Sankt Augustin, August, ISBN 3-933714-55-9, 13.
- Küçük, S. (2006). Kültürler arası konumda iki dilli öğrenciler için öğretmen Yetiştirme ve erasmus programı. Kocatepe Üniversitesi Afyon, Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 231-251.
- Kymlicka, W. (Ed) (1995). The Rights of Minority Cultures, Oxford Uni. Press, Newyork. 7.
- Kymlicka, W. (1998). Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi. (A. Yılmaz, Çev.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 13-26.
- Kymlicka, W. (2006). Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş. (Çev.: E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 283-508.
- Landesamt für Datenverarbeitung und Statistik NRW; Ausländerzentralregister, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı (31.12. 2006 itibariyle)
- Leung, M. W. (2003). Beyond Chinese, Beyond Food: Unpacking The Regulated Chinese Restaurant Business in Germany. Entrepreneurship & Regional Development, 15(2), 108.
- Lewis, B. (1990). “The Roots of Muslim Rage”, Atlantic Monthly, 47-60.
- Ligeti, L. (2002). “Asya Hunları”, Attila ve Hunları, Ankara 1982, 26–27; S. Koca, “Büyük Hun Devleti”, Türkler, c: III, Ankara, 687
- Luft, S. (2011). Skandal und Konflikt: Deutsch-türkische Themen. 10 Şubat 2014 Tarihinde Bundeszentrale für Politische Bildung Web sitesinden erişildi: <http://www.bpb.de/geschichte/deutsche-geschichte/anwerbeabkommen/43223/skandal-und-konflikt>
- Lüle, Z. (2004). Seçimlere 30 Türk Kökenli aday katılıyor. “30 Türk Adaylı Ap Seçim”, Hürriyet, 9 Haziran 2004
- Lytard, J. F. (1994). Postmodern Durum. Ahmet Çiğdem (Çev).Ankara: Vadi Yayınları, 10-15.
- Machlup, F. (1979). A History of Thought on Economic Integration, Macmillan, London, 1.
- Maertin, R. P. (1997). “Navarino - die Schlacht, die keiner wollte.”, Die Zeit, 10 Ekim, Erişim adresi:http://www.zeit.de/1997/42/Navarino_-_die_Schlacht_die_keiner_wollte, 23.10.2014
- Mahoney, K. (1992). “Canadian Constitutional Approach to Freedom of Expression in Hate Propaganda.” Law & Contemp. Probs., Hein Online, 145.
- Mahtani, M. (2004). “Mixed Race”, Women, Identity, and Canada’s Multicultural Policy, Ceris, Policy Matters.
- Marcowitz, R. (2010). Die Weimar Republik 1929-1933, Berlin. 18-19.
- Marz, R. (2013). Das Osmanische Reich auf dem weg nach Europa, BOD (Book on Demand), Norderstedt, 13.
- Matthias, W. v.dğr., (2011). “The Sociological Life Course Approach and Research

- on Migration and Integration”, A Life-course Perspective on Migration and Integration (ed.) Matthias Wignens v.d.gr. (New York: Springer Pub., 2011), 1.
- McNeill, W. (1984). “Human Migration in Historical Perspective”, *Population and Development Review* 10, 1“den aktaran Dufoix, 43.
- Meier, B., Karl, H. & Kilgus M. A. (1996). 40 Jahre “Gastarbeiter in Deutschland. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 7.
- Meier, B., & Karl, H. (2006). *Zuwanderung und Ausländerpolitik in Deutschland, Der Bürger im Staat*, Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg Stuttgart, Heft4/, 204-206. (Heckmann Friedrich'den alıntı)
- “Merkel Döneminde Gerilen Türk-Alman İlişkileri” (2015), *Aljazeera Türk*, 26.09.2015. Erişim Tarihi: 05.10.2015. Erişim Adresi: *Milliyet Gazetesi*, 21.07.1972, 1.
- Michael, S. T. (1994). “Immigration, Refuges, And Foreign Policy”, *International Organizsn. Vol-38, No.3, Summer*, 436.
- Michelsen, O. J. (2012). *En Analyse av Stopp Islamisering av Norge (SIAN) Sin Anti-Islamske Diskurs (Yüksek Lisans Tezi, Oslo Üniversitesi, 2012)*, 17.
- Ministerium des Innern des Landes Nordrhein-Westfalen, “Gesetz zur Einführung Von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7. Schulrechtsänderungsgesetz)”, Erişim Tarihi: 24 Eylül 2017 https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_vbl_detail_text?anw_nr=6&vd_id=13088&vd_back=n728&sg=0&menü=
- Mitglied des Landtages-Wikipedia, Aktuell bestehnde deutsche Lander mit Landtagen (2016-2020)
- Moscheen in Deutschland, Tarihi: 05.10.2015 werden häufiger Ziel von Anschlägen, <http://www.sueddeutsche.de/politik/fremdenfeindlichkeitmoscheen-in-deutschland-werden-haeufiger-ziel-von-anschlaegen-1.3181276>, Erişim Tarihi 05.12.2016
- Möckelmann, R. (2014). “Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen”, http://www.xn--deutschtrkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0, 24.06.2014
- Muhtar, M. (1999). *Maziye Bir Nazar: Berlin Anlaşmasından I. Dünya Savaşına Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya İlişkileri*, Ankara
- Murat, M. (2007). *Genel Dünya Tarihi*, Ankara, 25-26.
- Müslim, İman 93-94. bk. Tirmizi, Et'ime 45, Kıyamet 56; İbni Mace, Mukaddime 9, Edeb,11.-OECD” <https://data.oecd.org/emp/hours-worked.htm>, Hours worked, Web.18/120/2019; ‘Peoplein these countries get the most paid vacation days,’ *World Economic Forum*, 22.08.2018.
- Oral, B. (2009). *Küreselleşme ve Azınlıklar*, Ankara: İmaj Kitapevi, 70-72.
- Ortaylı, İ. (1983). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Alman Nüfuzu*, *Kaynak Yayınları*, İstanbul, 52-173
- Osterhammer, J. (2002). “1800 bis 1850”, *Informationen zur politischen Bildung: Das 19. Jahrhundert*, No. 315, 31-35.
- Otto Schily zum Zuwanderungs- und Integrationsgesetz. (t. y.). 05 Kasım 2014 tarihinde Bundesministerium des Innern Web sitesinden erişildi: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Interviews/Archiv/DE/2002/06/Otto_Schily_zum_Zuwanderungs-_und_Id_86151_de.html
- Önsüz, Z. (2008). *Almanya’daki Türk Çocukların Eğitim Sorunu*, 1-3.
- Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayın. Ankara, 3-6.

- Özdam, B. (2000). *21.Yüzyıla Doğru Almanya'daki Türkler ve Türkiye-Almanya İlişkilerine Etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 10.
- Özdemir, C. (2001). "Kimlik ve Söylem", *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 108.
- Özdemir, M. Endülüs, DİA, İstanbul, XI, 210
- Özgüldür, Y. (1993a). Tük-Alman İlişkileri 1923-1945, Ankara, 41-46.
- Özgüldür, Y. (1993b). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi Yayınları*, Sayı, (4), 299.
- Özgüldür, Y. (1993c). "Yüzbaşı Helmut von Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Osmanlı Ordusunda Alman Askeri Heyetleri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* OTAM Yayınları, S:4, s. 298.
- Öztekin, A. (2003). Siyaset Bilimine Giriş, 4. Basım, *Siyaset Kitapevi*, Ankara, 85-88.
- Öztekin, A. (2010). Siyaset Bilimine Giriş, 6. Basım, *Siyaset Kitapevi*, Ankara, 251.
- Öztürk, M. (2011). Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya'daki Türk İşçileri, İstanbul Üniversitesi AB Anabilim Dalı YLT, 76.
- Parsons, T. (1951). *The Social System* New York: Free Press. Şahin, Almanya'daki Türk Göçmenlerinin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaşması, Kültürleşme
- Perşembe, E. (2005). Almanya'da Türk Kimliği, *Araştırma Yayınları*, Ankara, 64.
- Pohl, M. (1999). *Von Stambul nach Bagdad*, Piper, Münih, 99.
- Polat, E. G. (2011). "Osmanlı'dan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı", *Ankara Barosu Dergisi*, No: (3), 127-157
- Polat, M., ve Ceylan, Y. (2012). "Alman Eğitim Sisteminde Çokkültürlülüğün izleri: Osnabrüsck Örneği", *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume: 7, Number: (4), 1033.
- Reichmuth, S., Bodenstern, M., Kiefer, M., & Vath, B. (2006). *Staatlicher Islamunterricht in Deutschland*, LIT, Münster, 8.
- Reiner, M. (2014). "Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen", Erişim adresi: [http://www.xn--deutschtrkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11 &clang=0](http://www.xn--deutschtrkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0), 24.06.2014
- Renner, G. (2005). "Doppelte Staatsbürgerschaft, Türken, Deutscher Pass ade?", 137-231 Erişim adresi: <http://www.migrationsrecht.net/nachrichten-gesetzgebung-auslaenderrecht/137-doppelte-staatsbuergerschaft-tuerken-deutscher-pass-ade.html>;
- Rietveld, J. (2013). 1914-1918 in Berlin-in pictures-en images-per immagini, Viyana, 14.
- Rosenau, P. M. (1998). *Postmodernizm ve Toplumbilimleri*, Çeviri, Tuncay Birkan, Ankara: *Bilim ve Sanat Yayınları*, 25.
- Roytson, E. (1970). *Pike- Ronal Seth; Dünyamızı Değiştiren 100 Büyük Olay* (Çvt. Gülen, P.- Arıt Ömür), İstanbul, 78.
- Runciman, S. (2004). *Haçlı Seferleri Tarihi*, (Çvr. F. Işıltan, Ankara, 1998), 71-73.
- Runnymede, T. (1997). *Commission on British Muslims and Islamophobia, Islamophobia: A Challenge for Us All: Report of the R. Trust*, London, 1-5.
- Sağıncı, S. (2015). "Almanya Kuzey Ren-Westfalya Eyaleti'ndeki Devlet İlkokullarında Uygulanan İki Tür İslam Din Dersi Modeli: *İslam Dersi (Islamische Unterweisung) ve İslam Bilgisi Dersi (Islamkunde)*", *İlahiyat*
- Sarrazin, T. (2010). *Deutschland schafft sich ab. Wie wir unser Land aufs Spiel setzen. Deutsche Verlagsanstalt, München. 173d.*
- Schily, Otto, (2014). *Schily zum Zuwanderungs- und Integrationsgesetz*. (t. y.). 05 Kasım 2014 tarihinde Bundesministerium des Innern Web sitesinden erişildi:

- Erişim adresi: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Interviews/Archiv/DE/2002/06/Otto_Schily_zum_Zuwanderungs-_und_Id_86151_de.html
- Schwarz, K. (1989). "Brandenburg-Preussen und die Osmanen – Frühe Beziehungen In Überblick", *Osmanlı Araştırmalar IX*, İstanbul, 377.
- Screiner, M. (1988). "Interkulturelle Konflikte in der Schule", *Erziehung zur Kulturbegegnung*, Hrsg. J. Lähnemann, Hamburg. 305.
- Siebert, M. (2008). Schulische Bildung von Migranten in Deutschland, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge Integrationsreport, Working, 13-18.
- Somersan, S. (2004). Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk. (1. bs.). İstanbul: *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, 92.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, 1988
- Spellen, "Perspektiven der politischen Implementierung von Islamischem Religionsunterricht", s.38
- Statistisches Bundesamt, (2001). Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland. Wiesbaden:
- Statistisches Bundesamt, (2003-2013). "Deutsche Studierende im Ausland: Statistischer Überblick 2003-2013", https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Hochschulen/StudierendeAusland5217101157004.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim tarihi: 19 Eylül 2017).
- Statistisches Bundesamt (2013). "2011 Census: 80,3 Million Inhabitants Lived in Germany on 9 May 2011", Press Release 188/2013-05-31
- Statistisches Bundesamt (2017) "Deutsche Studierende im Ausland: Statistischer Überblick 2003-2013", https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Hochschulen/StudierendeAusland5217101157004.pdf?__blob=publicationFile, (Erişim tarihi: 19.09.2017)
- Steven. R. (1987). Haçlı Seferleri Tarihi, Ankara, II, 205-214.
- Stürmischer Wandels in der Türkei, 13.10.2008, <http://www.deutschlandfunk.de/stuermischerwandels-indertuerkei.1310.de.html?dram:articleid=193691,10.05.2014>
- Süddeutsche Zeitung*, 18.09.2017 "PKK und Gülen: Ist Erdogans Deutschland-Kritik Berechtigt?"
- Sünen-i Nesai, İman, 8/4988
- Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler, Erişim. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/>, (Erişim. A3.2014), 2.
- Şen, F. (2005). Türkiye Araştırmalar Merkezi (TAM) Vakfı.
- Şen, F. (2007). Avrupa Birliği ve Almanya'da Türk Girişimcilerin Ekonomik Gücü, 14.
- Şen, F. (2011). Almanya'daki Türkler- Entegrasyon veya Gettolaşma, Türkiye Araştırmaları Yayınları, Ankara, 193.
- Şen, F. (2018). Türk-Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı. Avrupa Birliği ve Almanya'daki Türk Girişimcilerin Ekonomik Gücü ve Türkiye'nin Ticaret Hacmindeki Konumu, İstanbul
- Şener, A. (2005), "Almanya'da Meclise 5 Türk Temsilci Girdi!", Erişim adresi: <http://senerakturk.blogspot.com/2005/09/Almanya-da-meclis-5-trk-temsilcigirdi.html>
- Şenol, E. (2005). "Doppelte Staatsbürgerschaft der türkischstämmigen Bevölkerung in Deutschland" Köln, 231. Erişim adresi: <http://www.jurblog.de/2005/05/26/doppeltestaatsburgerschaft-der-turkischstammigen-bevolkerung-in-deutschland/>.
- Tablo. Statistisches Bundesamt, 2001. Jahrbuch für die Bundesrepublik Deutschland. Wiesbaden:

- TAM, Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen 2001
- TAM, Türkiye Araştırmalar Merkezi, Essen 2003
- TAM, Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı (2005), “Freiwilliges Engagement von Türkinnen und Türken in Detschland”, Projekt der Stiftung Zentrum für Türkeistudien im Auftrag des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, Erişim Tarihi: 06.02.2017
- TAM, Türkiye Araştırmalar Merkezi, Vakfı, Essen 2007
- Tauscher, S. (2016). Alman Vatandaşlık Rejimi ve Almanya’da Yabancı Hakları, (SETA) Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, Ankara, Sayı.(165), 13-14
- TAVAK, Türk-Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, 2015
- TAVAK, Türk-Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı 2016 (Şen ve Güler, 2009 AB veAlmanya’da Türk Girişimcilerin Ekonomik Gücü Araştırması, Essen.)
- TAVAK, Türk-Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, 2018
- TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Ceridesi, Devre 1, Cilt 1, s. 30-32, 36-37
- TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Zabıt Ceridesi, Devre: 6, C. 29, İçtima: 2, Celse: 1;Dışişleri Bak., Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl (1939-1946), C.V, Ankara 1974, s. 96
- TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu Göç ve Uyum Raporu Mart 2018, s.240-245
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- T.C. Büyükelçiliği, Bonn (1976), Eğitim Başmüşavirliği.
- TDK, Türk Dil Kurumu, 1983. Türkçe Sözlük, Türk Dil Tarih Kurumu Bsm Evi, Ankara, s.1324
- TDK, Türk Dil Kurumu, (2011), Türkçe Sözlük, s. 954
- TDK, Türk Dil Kurumu, 2012. <http://tdkterim.gov.tr/bts/adresinden> erişildi.
- TDK, Türk Dil Kurumu, 2018b.
- TD-IHK, Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası, Genel Sekreteri, <https://drive.google.com/file/d/115GmuzMr9aFacDy0LI8x618ZrU0xgKI7/view>, Web: <http://www.td-ihk.de>
- Teitelbaum, M. S. (1994). “ Immigration, Refuges, And Foreign Policy”, International Organization, Vol-38, No.3, Summer, 436.
- Tekinalp, Ş. (2005). Küreselleşen Dünyanın Bunalımı: Çokkültürlülük, Journal of İstanbul Kültür University, 1.
- The Canadian Charter of Rights and Freedoms, (1982), <http://laws.justice.gc.ca/en/charter/>,Erişim tarihi,03/04/2008
- The Growth of Germany’s Muslim Population 2017”, <http://www.pewforum.org/essay/the-growth-of-germanysmuslim-population/>
- Thomas, F. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, *İstanbul, Bağlam Yayınları*, 30.
- Tischler, B. (2003). Einführung in den İslam, Aur Verlag, 1. Auflage, Donauwörth, 5.
- Toros, A. (2008). Sorunlu Bölgelerde Göç, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, 9.
- Tucci, I. (2013). Datenreport 2013: Ein Sozialbericht für die Bundesrepublik Deutschlan . s. 200, 1/10/ 2014 Tarihinde Statistisches Bundesamt (Destatis) Web sitesinden erişim:https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/Downloads/Datenreport2013.pdf?__blob=publicationFile
- Tuncer, A. (2012). Federal Almanya’nın Avrupa Birliği Bölgesel Politikalarının

- Oluşumundaki Etkisi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 796-799.
Erişim adresi:<http://www.insanbilimleri.com>
- Turan, K. (1998). “Almanya’da Türk Olmak”, Ankara, 38.
- Turan, O. (1971). Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul, 221-225.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (2017). “Turizm İstatistikleri”,
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072, Erş: 19/09/2017
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu (2019). Dış Ticaret İstatistikleri, Ekonomi Bakanlığı
Dış İlişkiler Verileri <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?altid=1072>
- TÜRSAB, Türkiye Seyahat Acentalar Birliği Resmi Sitesi
“Türkischstämmige Wahler in Deytschlang Halten Tradionell zur SPD”, merkur.de,
29/08/2017
- Ulu, S. (2008). Almanya’da kimlik sorunu ve Türkler,
Web sitesi erişim;<http://www.bilgesam.org/tr/islevsel-aratirmalar/sosyokultur/165-almanyada-kimlik-sorunu.html>, Erişim Tarihi: 18.04.2009.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009, 22.
- UN United Nations (2015), Department of Economic and Social Affairs, United Nations Population Division, 2016
- UN DESA Birleşmiş Milletler Nüfus hareketliliği verileri
- UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees (2019) - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri (BMMYK)
- Uslucan, Ş. (2005). “Fataler Doppelpass ins Abseits?-Zum”türkischen” Rückerwerb der türkischen Staatsangehörigkeit”, ZAR (3-4), 115.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Tarihi, Ankara, 372.
- Ülken Hilmi Ziya, (2016). Batı ve Doğu toplumları arasındaki kültürel etkileşim ve Tercüme faaliyetlerinin rolüne ilişkin detaylı bilgi için Bkz. *İş Bankası Kültür Yayınları*, Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü, İstanbul
- Ünal, M. (2011). Türk Alman Parlamenteler Grubunun İkili İlişkilere Katkısı, Almanya’ya Türk Göçünün 50.Yılında Türk–Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği, Ankara, 40.
- Vermeulen, H., & Slijper, B. (2003). Multiculturalisme in Canada, Australie en de Verenigde Staten, Ideologie en beleid 1950-2000, Aksant Amsterdam, 8-11
- Waardenburg, J. (2014). İslam ve Din Bilimleri. İstanbul: İz Yayıncılık, 119.
- “Wenn ich Kanzler bin, Werde ich die EU-Beitrittsverhandlungen Abbrechen”,
Spiegel Online, 3 Eylül 2017; Ein Konter Gegen Schulz aus dem TV-Duell
- Wensierski, P. (2014). www.spiegel.de/panorama/kardinal-meisner-kommentar-zuislamfeindlicher-rede-a-946212.html, 29.01., (Erişim 03.2014)
- Wingens, M. ve dğr., (2011). “The Sociological Life Course Approach and Research on Migrat. and Integration”, A Life-course Perspective on Migration and Integration (ed.), 1.
- WTO Dünya Turizm Örgütü'nde - www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml.
- Yalçın, C. (2004). Göç Sosyolojisi, Anı Yayıncılık: Ankara, 13.
- Yaman, F. Göç Toplum, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Nüfus Hareketleri, 24-25.
- Yavaşgel, E. (2004a). Siyasal İletişim Kavramlar ve Ardındakiler, Ankara: Babil Yayıncılık, 1.
- Yavuz, A. (1976). Tüekiye Cumhuriyetinin Akdettiği Milletlerarası Antlaşmalar, Ankara, 3.
- Yetkin, M. (2014). “Almanya Türkiye’yi neden mi dinlesin?”, Radikal, 19.08.2014.
Erişim adresi: Adresi: http://www.radikal.com.tr/yazarlar/murat_yetkin/almanya_turkiyeti_neden_mi_dinlesin_1207504

- Yıldız, A. (2007). Göç Ve Araştırmalar Dergisi, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Ankara, ISSN 2149-5548, Cilt:3 Sayı: (1), 47-48.
- Yılmaz, V. (1993). I. Dünya Harbinde Türk Alman İttifakı ve Heyetleri, İstanbul, 113. YTB T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Sivil Toplum Destekleri, Erişimtarihi:03.09.2017, https://www.ytb.gov.tr/sivil_toplum_destekleri.php
- Zengin, H. K. (2007). “*Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri*”, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15-35.
- II. Einzelbegründung, Deutscher Bundestag - 14. Wahlperiode, Druksache 14/533, 19;“Hinnahme von Mehrstaatigkeit”, Nr.8.1.2.6.3, StARVwV.
- 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi 34. Madde.
- 24 Eylül 2002 Cumhuriyet Gazetesi(Cumhuriyet Bürosu) Dış Haberler “11 Meclis'te Türk kökenli vekiller” Frankfurt, /dishab@cumhuriyet.com.tr
- 50 Jahre deutsch-italienisches Anwerbeabkommen, <http://www.rom.diplo.de/Vertretung/rom/de/06/Patronati/patronatiseite.html> (Erişim: 02.2014)

